



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LOUIS BOBÉ

BREMERHOLMS KIRKE
OG
HOLMENS MENIGHED

GENNEM TRE AARHUNDREDER

MDCXIX—MCMXIX

LOUIS BOBÉ

BREMERHOLMS KIRKE
OG
HOLMENS MENIGHED

GENNEM TRE AARHUNDREDER

MDCXIX—MCMXIX

UDGIVET

PAA FORANSTALTNING AF MARINEMINISTERIET
SOM OVERTILSYN FOR KIRKEN



KØBENHAVN

H. HAGERUP'S FORLAG

TRYKT HOS J. H. SCHULTZ A/S

MCMXX



KONG CHRISTIAN DEN FJERDE.

REPRODUKTION EFTER STIK AF ALBERT HÄBLWEGH
EFTER KÄREL VAN MANDER'S MÄLERI

Navnet for alle Navne, der paa Mindedagen for Holmens Kirkes trehundredaarige Bestaaen den 5. September 1919 har Krav paa at ihukkommes, er Kong *CHRISTIAN DEN FJERDE*, Menighedens Stifter og Kirkens Grundlægger.

Fra Drengesaarene, da han paa Skanderborg Sø lærte Skibsteknik og Skibsmanøvrer, stod hans Hu til Søen. Gennem mange Sørejser helt op til Nordkap blev han øvet i Sømandsfærd. Flaadens Udvikling og Søfartens Fremme blev fra hans første Regeringsaar det mest nationale af alle hans Kongegernings Maal. Han skabte efter eget Initiativ en Orlogsflaade, hvis Lige ikke før var set i Norden; han fulgte, støttet til personlig Sagkundskab, de enkelte Skibes Bygning og tilsaa deres Udrustning. Ved Ekspeditioner til fjerne Landes Kyster, som førte til Grønlands Genopdagelse, ved Opretelsen af driftige Handelskompagnier blev Havet gennem ham først ret »de Danskes Vej«. Han var uførtroden i sin Iver for at skaffe sine Befalingsmænd til Søs, Skibsbesætningerne og Værftsarbejderne gode Kaar, baade i aandelig og materiel Henseende, ved Opretelsen af Navigationsskolen og Holmens Skoler, ved at samle dem til en Menighed i et eget Gudshus nær deres Virkested, ved betryggende Ordning af deres Arbejds- og Lønningskaar, Bispisning og Beklædning, ved at bygge dem Bolig og sikre dem Ly paa de gamle Dage, først i Skipperboderne overfor Holmens Kirke, siden i Nyboder, den trygge, lune Rede for Holmens faste Stok.

I Fredens Tid forestiller man sig bedst Kong Christian IV. som han færdedes til daglig blandt sine Folk paa Bremerholmen, hvor han skabte en hel lille Verden for sig af travl og glad Virken, som han fulgte i de mindste Enkeltheder.

En Skikkelse af sand kongelig Rejsning, den legemliggjorte Renæssance, blodrig og hårdebred, med de stolte, lynende Øjne og den stærke, krogede Herskernæse. Selv var han af Sind ligesom i Slægt med Havets Storm og Stille. Som en Stormvind, naar Vre-

den fik den vejrbitte Sundhedsrødme til at vige fra hans Kinder, »saa at de blev hvide lig et Lagen, og hans Læber dirrede«, alligevel han kunde rose sig af aldrig med Vidende og Vilje at have gjort nogen Uret; som Solskin, naar han til sine Folk oplod sin dybe Røst med »elskelige«, skæmtsomme Ord, med djærve Fyndsprøg af Sofolkets egen Mund, dansk af Tale og Sind som ingen Konge herhjemme før ham. En fribaaren Sømandsnatur, der gav sig som han var, en Hader af Krogveje, Smiger og Hykleri.

Hans Brøst og Fejl var for en stor Del hans Samtids, og ud fra dens Livssyn og Tankesæt maa hans Færd og Liv bedømmes. Den seneste Tids historiske Kritik har revet i hans Krans og rovet hans Skikkelse meget af den næsten eventyrlige Glans af Majestæt og Folkelighed, i hvilken han gennem Aarhundreder har staaet som Danmarks Heltekonge og typisk national Fremtoning.

Denne Kritik er ikke helt en Vinding, ej heller udelukkende en Nyvinding, thi blandt Kongens Samtidige var der i alt Fald én, som havde Øje netop for de samme Brist, en sèn Eftertid bebrejder ham: hans kortsynede, dynastiske Politik og svigtende diplomatiske Evner. Men af denne Kongens forstandige Dommer kan Nutidens vragende og vejende Forskere lære, at Beundring og Kritik godt kan bestaa Side om Side.

»Denne store Konges Dyder« vidner den samme Hjemmelsmand, »var Højsind og Retfærdighed, Vennesælhed og Mildhed«. Land og Folk var under hans Scepter i tryk Fred og blomstrende Stand i et halvt Aarhundrede, indtil den ulykkelige Krig overgik Riget; og derfor »bør denne priselige og glørværdige Konges Erindring og Ihukommelse hos Landets Børn være udødelig og holdes i dybeste Ærefrygt og Ærbødighed«.

Med fuld Føje har den danske Somagts Historieskriver udtalt, at vor Flaade har en særlig Ret til at tilegne sig Kong Christian IV., ikke alene som duelig Somand og Skibschef, men ogsaa som den, der bragte nyt Liv i Flaadens Udvikling og Organisation, som Admiral og Højstbefalende i Søkampen. Mangt et kronet Hoved har baaret Admiraleus Uniform, men ingen med større Ret. Kong Christian den Fjerdes Navn har i Folkets Bevidsthed, som i Historien og Digtningen, de store Navne i Følge fra den danske Marines Æresdage, gennem Tiderne ned til Helgolandsdagen, da

danske Orlogsmænd sidste Gang stod for fjendtlig Ild, ned til Fredens Dage, hvor Marinen har hævdet sine store Traditioner ved efter hans Forbillede at hejse Danmarks Flag paa ukendte, isklædte Kyster.

Kong Christian den Fjerde var en hyppig Gæst i den Kirke, han lod rejse for Flaadens Folk; som en ægte Somand gennemtrængt af ærlig, enkel og urokkelig Guds frygt.

Intet andet Kirkerum i København formaar som den danske Somagts at tale til Fantasien om fjerne Tider, om henfarne Slægter, Christian IV.s Storhedstid, Enevældens Barndom og Borger-skabet i Kongens København.

Holmens Kirke er bleven skaanet baade for de store Brande, der har hærget Hovedstaden, og de fjendtlige Kugler; i højere Grad end Byens andre gamle Kirker har den faaet Lov til at beholde sit Enhedspræg, sine Skønhedsværdier og synlige historiske Minder.

Holmens Kirke er maaske nok det tarveligste af alle Christian IV.s Bygningsarbejder, omdannet i sin første Skikkelse af et i praktisk Ojemed anvendt Hus, udvidet ved Sammenbygning med et andet, fuldført i Krigsaaer og præget af Pungenød, ganske som et Bo, der sættes i trange Tider, fra først af indskrænket til det allernødvendigste Udstyr, men efterhaanden beriget og fuldstændiggjort ved Gaver fra trofaste Venner.

Endnu fremviser eller gemmer Kirken mange Votivgaver som Tak til Forsynet for overstanden Krigsfare eller Sygdom, for et Barns lykkelige Fødsel, for god Bør eller rig Prise.

Skægtssans og Pietet, Borgerstolthed og Selvfølelse har prydet Kirken med en Række endnu bevarede, til Dels kostbare og kunstfærdige Epitafier med indrammede Familiebilleder, der næsten alle stammer fra Enevældens første Tid. Man staar overfor Folk, hvis Ungdom faldt i Trediveaarskrigens Aar, og som har tjent under Christian IV: Viceadmiralen paa Bremerholm og Skibshovedsmanden, hvis Livskald antydes ved Signalpiben, hængende ned paa Brystet i en gylden Kæde; Skibsskriveren, Spisemesteren og Kirkeforstanderen i samme Person; Proviantskriveren og Materialskriveren og selve Bremerholms Provst. Gravitetisk værdige, nederlandsk prægede Mænd med Kniplingshalsdug og Pibekraver; Mødre og unge Piger med sort Hovedtøj og hvidt Lin, fremspringende Vinger fra Kraven; Smaadrenge med glatkæmmet, horgult

Haar og maabende Mund, de mindre Børn med perlestukne Huer og Kniplingsmanchetter; et af dem er grotesk fremstillet af Mesteren Karel van Mander, holdende en mægtig Kringle i den fremstrakte Haand; et spædt, tidligt afdød Barn er efter Tidens Skik afmalet i Svøbet.

Samlede danner disse Familieportrætter og særlig Gruppebillederne en Helhed af illuderende Virkning, en Aabenbaring fra en Verden, der forlængst er sunket i Graven, stedt til Hvile under Kirkens Gulv. Endnu hænger ned fra Loftet Lysekronerne, disse Folk har skænket Kirken, og som længe har skinnet som Gravlampes ned paa deres nu forsvundne Ligsten, hvis Plads de havde betinget sig for Gaven. Søndag efter Søndag som ogsaa ved egne Højtider har hine Familier siddet her i disse ærværdige, af Ælde brunede Egetræs Kirkestole med de haandværksmæssigt udsnittede Englehoveder, eller i de nu fjernede, med Vinduer og Forhæng forsynede Pulpiturer, hvis karnapliggende Fremspring fordem kastede Dæmringsskygger over Kirkegangene.

Vi tror at se dem i Søndagsdragt samles i Flok og Følge vandrede fra Skipperboderne over Størrestræde til Kirken, veksle Hilsener og Ord, inden de til Orgelets Præludium skrider ned langs Kaptejnsgangen eller den mere beskedne Skippergang; vi lytter efter de gamle Salmer, der toner ud over Kirkerummet, hører fra den gamle Prædikestol Bønner læses »i Frygt og Fare« for dem, der farer paa Havet.

Mange festlige og stemningsbevægede Billeder har gennem Tiderne afspejlet sig i Bremerholms Kirkerum.

Her samledes i Morgenstunden 18. Oktober 1660 paa Arvehyldingsdagen den danske Adel i brogede, baldyrede Dragter for herfra at drage i Procession over Holmens Bro til Slottet — Landmarskallerne, Hofmarskallen og Overskænken, Norges Statholder og Rigsraaderne.

Her stod Niels Juels Kiste for Altret, da han med al Tidens Pomp og Pragt, fulgt af alle Rigens Stormænd, stedtes til Hvile. Her bares i grel Modsætning til denne fyrstelige Jordefærd Liget af Danmarks anden store Søhelt Tordenskjold, som Skik var med Duellanter, uden Sang og Klang i Januaraftenens Mørke ind, ikke i Kirken, men til Kapellet med et lille Følge af Underofficerer og Skoledisciple, hvis triste Lygter viste Vejen gennem det kolde, øde Rum.

Gennem Aarhundreder kunde Holmens Menighed, saalænge denne fortrinsvis var militær, mere end noget andet københavnsk Sogn opvise det særlig karakteristiske Fysiognomi, der prægede Holmens Folk i Dragter og Lader, den luntende Gang, de vejrbidte Ansigter, Ørenringene og Kindskægget.

Hvormeget der end i Tidens Flugt blev vejret bort af Særpræg, er Holmens Kirke nu som før, i det Ydre ved sin maleriske Beliggenhed med den knejsende Gavl ved Kanalens bugtede Aare og som Genbo til Børsens Dragetaarn, et af Hovedstadens smukkeste og ejendommeligste Gadebilleder, ligesom Kirken i dens Indre er det stemningsfuldeste Hjemsted for Minderne om Kong Christian IV. og hans Mænd paa Bremerholmen og om vor Sømagts Storhedstid.

BREMERHOLMEN OG DENS MÆND.

Studiet af Københavns ældste Historie, der længe alene søgte til skriftlige Kilder, Breve og Regnskaber, Planer og Prospekter, har i de sidste Aartier brudt nye Veje. Den 1908 afdøde Kommunelærer H. N. ROSENKJÆR lagde Grunden til en geologisk-naturvidenskabelig Gennemforskning af de Jord- og Kulturlag, der Tid efter anden blottes ved Ombygninger eller Rørlægningsarbejder. Denne Fremgangsmaade er siden af Oberstløjtnant H. U. RAMSING under virksom Støtte fra Nationalmusæets Side ført videre gennem en metodisk Opmaaling og Koterung, hvorved man i Virkeligheden er bleven sat i Stand til at fremskaffe nøjagtige Kort over det oprindelige Terræn, dets Overfladeforhold og Kystlinje. Endvidere er man nu ved Undersøgelser af Rester af Fortidens Bebyggelse og Husgeraad naaet til at bestemme det Tidspunkt, hvor de forskellige Aflagninger har fundet Sted, og Bebygningens Alder.

Denne nye, resultatrige Metode er især kommet Udforskningen af Bremerholms ældste Konfiguration til Gode, idet man ved Maalinger af Terrænkoter har kunnet fastslaa dens oprindelige Afgrænsning, der tidligere, paa Grund af de store Forandringer, Terrænet i dette Bykvarter ved Opfyldning og skiftende Bebyggelser har undergaaet, ikke lod sig bestemme.

Udfør Københavns ældste Kystlinje mod Ost og det aabne Farvand laa flere lave, græs- eller sivbevoksede og ved Højvande overskyllede Holme, hvis oprindelige Udseende vel nærmest har været som »Koklappernes« i Kalvebodstrand i vore Dage. Disse Holme, blandt hvilke Bremerholmen og Slotsholmen er de bekendteste, var adskilte ved et næppe 2 Meter dybt Stromlob, der lød Navnet »Dybet« og skar sig ind i Nærheden af St. Nikolai Kirke i Retning af nuværende Dybengade. Dette Sejllob kaldes 1533 det Dyb, som løber imellem Staden og Bremerholm og blev i det væsentlige vistnok allerede tilkastet i det følgende Aarti, hvilket fremgaar af Fylden i Admiralgade, der ifølge Fund af Lædersko og Skaar af Ølkrus

maa henfores til Christian III.s Tid. Under denne Konges Regering er sikkert ogsaa Admiralsgaarden, der laa i det tilkastede Dyb, opført. Grunden paa Boldhusets Nordside var opfyldt senest i 1557, da Kongen skænkede Byen den til Ladeplads.

Bremerholmen nævnes først sent, nemlig i Aaret 1510, da der her opførtes en Skanse, kaldet »Kikkenborg«. Holmens Navn har hidtil altid været sat i Forbindelse med Bremerfarerne, der antages her at have haft deres særlige Fed under de store Markeder. Københavns fortjente Topograf, Kateketen ved Holmens Kirke Jonge, hævder med stor Styrke, at Bremerne har bygget deres Boder og opholdt sig paa Holmen, medens de forhandlede deres Kranvarer, Krydderier og Tyskol. Han véd endog at berette, at der endnu i hans Tid fandtes en 1735, nedreven, ældgammel Bygning, med en indmuret Sten, i hvilken Bremens Vaaben, to korslagte Nøgler, var udhugget; han fabler om Bremerfarernes Kirke i det gamle Vejrhushus og deres særlige Kirkegaard, der afdækkedes 1734. Den Bygning, Jonge omtaler, er snarest et af de gamle Fængsler, og da Bremens Vaaben kun viser en enkelt Nøgle, har de to korslagte maaske været et Fængselssymbol over Indgangen. Kirkegaarden, der senere vil blive omtalt, laa i det opfyldte Dyb paa det kongelige Theaters Grund.

Den hidtil godkendte Tydning af Navnet Bremerholm som kommende fra Bremerne maa dog vække alvorlig Tvivl, da Ordet Bremer er knyttet til ialt en halv Snes Gaarde og Huse rundt om i Danmark, hvor en Forbindelse med Bremen er ganske udelukket, f. Eks. den allerede 1385 forekommende Gaard Breme(r)holm i Tullebølle Sogn paa Langeland. Andre Sæmmensætninger er Bremerskov, Bremervold og Bremerstente, der utvivlsomt er afledet af breme (middelnedertysk brime), Tjørn, som genfindes i Brombær, Dialekt Brembær, paa Als kaldet Bræmer. Vel frembyder den lave, af Brakvand jævnligen overskyllede Holm som Helhed ikke megen Mulighed for Tjørnevækst, dog kan der tænkes en lille Knold omkring Kote 1,25 nord for Holmens Kirke, hvor den kan have fæstet Rod.

Om Bremerholms oprindelige Afgrænsning og dens Bebyggelse henvises til vedføjede Kort, udarbejdet paa Grundlag af Resultaterne af de nyeste Terrænforskninger. Mod Vest strakte Holmen sig omtrentlig langs Slotsholmskanalens østlige Side fra den østlige Mur af

Holmens Kirkes Kapel og til Boldhusgade, langs denne og Laksegades Sydside. Herfra svingede dens Kystlinie ind mod Handelsbankens Hus videre over Forsikringsselskabet »Hafnia«s Grund ved Holbergsgades og Tordenskjoldsgades Overskæring til Bremerholms østlige Side mellem Holbergsgade og Havnegade. Holmens sydlige Grænse løb omtrent nord for denne Gade med en stor Bugtning op over Nationalbankens Grund og med Tilslutning mod Vest til Holmens Kirkes Kapel.

I store Træk svarede Bremerholm altsaa til nuværende Gammelholms vestlige Del.

Bremerholm var i Christian III.s Tid inddæmmet og dækket af Haver og Grønninger, men allerede under denne Konges Regering var Hovedværftet for Skibsbyggeriet her. Den store Bugt paa Sydsiden blev sikkert hurtigt opfyldt, og ved Gravninger finder man her tykke Lag af Brædestykker og Spaaner fra det ældste Skibsbyggeri. Christian III. udførte 1543 Befæstningsanlæg fra Østerport til Bremerholm; den paa Handelsbankens Grund ved den saakaldte Iskule (se ndfr.) fundne Stensætning er saaledes sikkert en Runddel i denne Befæstning. Rimeligvis gik dens Vold kun hertil, ikke helt ned til Stranden.

De ældste Bygninger paa Bremerholm til Brug for Skibsbyggeriet var Reberbanen med Sejlhuset, og Ankersmedien, der 1617 blev indrettet til Holmens Kirke. *Reberbanen*, der i hvert Fald forefandttes paa Holmen 1555, var en 480 Alen lang, oprindelig énetages Bygning, flankeret af to Endefløje, der løb fra det ene Hjørne af det nuværende Charlottenborg parallelt med Tordenskjoldsgade ned mod Havnestrømmen. *Sejlhuset*, der tjente som Opbevaringssted for Sejl, Skanse- og Mersklæde, Bolsaner og Flag, opførtes 1579 for Enden af Reberbanen i Form som nærmest Hovedet paa et langt Hammerskaft. Rester af begge Bygninger er levnet i Billedhuggerateliererne paa Charlottenborg. *Ankersmedien* er bygget i Aarene 1562—63. I Dagene 28. Marts—17. April sidstnævnte Aar udbetaltes Bygmester PETER DE DUNCKER 250 Rdlr. paa Regnskab for »den nye Smedie, han skal opbygge paa Holmen«. Denne Peder Bygmester eller Mester Peder, som han simpelthen kaldes, havde i Maj 1558 faaet Bestalling som kongelig Bygmester og virkede som saadan indtil April 1563. Samtidig fik Snedker ARENT VAN ZWOLLE (Swollen) Betaling for Vindueskarme og Døre, han skulde

lave til Smedien. Til Bygmester og Snedker betales i alt 1645 Rdlr., en for de Tider ret betydelig Sum.

Ved Christian IV.s Befæstningsanlæg 1608—14, der var en Aflosning og Forbedring af Kong Christian III.s, undergik Bremerholm betydelige Forandringer. Fæstningsgraven, der gennemskar Holmen paalangs i to Halvdele, var under Navn af Holmens Kanal med enkelte mindre Afvigelser bevaret indtil noget over Midten af forrige Aarhundrede. Kun den østlige Del af Bremerholm beholdt sit oprindelige Navn. Volden mod Graven løb, nærmere betegnet, fra daværende Østerport paa Kongens Nytorv ud for Østergade, omtrent i Retning af den nuværende Husrække, videre langs Øst-siden af den senere Laksegade med Bastionen ved den saakaldte Iskule, og svingede herfra skraas over Landmandsbankens Grund og Holmens Kanal mod Havnegade over den nordøstlige Grænse af den nuværende Kirkegaard.

Et Stykke af Holmen med Ankersmedien kom til at ligge indenfor Befæstningen; Forbindelsen mellem Smedien og den ubefæstede Del gik gennem den, o. 100 Alen udfør Ulkegades Udmunding i Storrestræde, 1618 opførte Voldport, hvorfra en 1609—10 opsat Vindebro førte til Holmen. Da Volden senere forsvandt, blev dog Porten staaende paa denne Side Graven ind til Byen og var bevaret lige til 1860.

Samtidig med Christian IV.s Befæstningsanlæg anlagdes paa det Areal, der opstod ved Opfyldningen af Dybet sønden for Grundene paa Vingaardsstrædes sydlige Husrække, og hvor der vistnok allerede i Christian III.s Tid laa en Urtehave, de saakaldte *Skipperboder* til Boliger for Holmens Søofficerer og Embedsmænd. De begrænsedes af den sydlige Husrække i Dybengade, den østlige Side af Admiralgade samt Holmens Revier fra denne Gade til Kongens Nytorv. De nævnes tidligst som Baadsmændenes og Tømmermændenes Boder. I 1614—15 blev det befalet, at der skulde opføres 50 Boder i den gamle Have ved den store Smedie, ialt 225 Bindingsvaaninger med to Etager. I 1617—18 betegnes de som de nye Vaaninger eller Boder i Delehaven, der paa den Tid tjente til Opbevaring af Bremerholms Tømmeroplæg (af Dele, Dale, Tømmer, Planke). 1619 siges det gamle Admiralshus at være afdelt i fire Vaaninger. Den ældste Gade var Skippergade, vistnok en tidligere Benævnelse paa Laxegade, som nævnes 1619—20. Paa den Tid var der opført

en Snes Boder, medens 30 endnu var under Opførelse, men fuldendtes 1622—23, da Ulkegade omtales som forlænget ud over Vingaardsstræde. Husene var indtil 1771 de eneste i København, der havde Gadenumre, hvorfor de fik Tilnavnet Numrene.

Vedføjede Udsnit af v. Wuijks Prospekt fra 1611 viser tydeligt Omridset af det oprindelige Bremerholm med Reberbanen, Sejlhuset og Smedien. Den stakitindhegnede Grund mellem Fæstningsgraven og Reberbanen er sikkert den gamle Kirkegaard. I det sydvestlige Hjørne ses en indhegnet Tømmerplads, hvor der er oplagt en Stabel Danmarks-Deler. Flere Skibe ligger paa Stabelen, et af dem paa Bradebænken eller Bedingen, for at blive rensat og tjæret i Bund. Alle Skibe i Havnen fører Splitflag og hører øjensynligt til Orlogsflaaden, medens der andetsteds ligger Handelsskibe.

Prospektet fra 1628, set fra Christianshavn, viser det stærke Opsving, Skibsbyggeriet har taget under Christian IV.; Krigsfartøjer er oplagt til Reparation, medens andre ses opankret yderst til højre. Den gamle Ankersmedie er omdannet til Kirke. Til højre for denne ligger den lange, nye to Etages Smedie, østen for Holmens Port ud imod den nye Havn om Delehaven, opført 1616—17.

Den stadig voksende Bedrift paa Bremerholm krævede ideligt forøget Arbejdskraft og tillige den billigst mulige, hvilket skete ved at anvende Fanger til Skibsbyggeriet. Bremerholmens Beliggenhed ved Strømmen bidrog til, at den blev det Sted, hvor Straffen i Jern fuldbyrdes. Lige fra Værftets ældste Tid havde man til det haarde Arbejde paa Holmen benyttet de »Skælme og Syndere«, mest Løsgængere, der rundt omkring fra Landet sendtes til Københavns Slot, i hvis Fangetaarn de opholdt sig om Natten. Da dette blev for lille, lod Christian IV. indrette Fængsler paa Bremerholm, de saakaldte »Trunk«er (af trone, truncus: Bul, Blok), af hvilke den ældste blev bygget o. 1620. Om den fortæller en samtidig, Jon Olafsson Bosse-skytte, at derind blev de satte, som gjorde sig skyldige i de mindste og største Forbrydelser. Trunken var saaledes indrettet, at Forbryderen havde en Jernring om Livet saa vid, at han kunde skifte Klæder, og én om det højre Knæ, forbunden med en svær Jernlænke uden paa Laaret. »Der blev beskikket 4 Mand, som skulde passe paa Forbryderne og daglig drive dem frem med Svøber til Slid og Trældom, give dem Mad, have Tilsyn med dem og hver Morgen og

Aften til bestemt Tid lukke Fængslet op og i. Alle Slags Folk, det være af hvilken som helst Stand, som forsaa sig, blev dér indsat og var der saa længe, som de blev dømt til, efter som Forbrydelsen var stor eller lille. Nogle skulde være der en Maaned, andre 3—4 Maaned, og atter andre et Aar, tre Aar til tyve Aar, og de største Forbrydere paa Livstid. I Forordningen om Betlere 1636 siges, at de skulde føres til Bremerholm, »der at arbejde i Jern eller i Lænker eller paa vore Jagter eller Galejer at trælle, indtil de kunne trælle dem fri«. De blev ogsaa sat til at arbejde paa Reberbanen eller anvendtes til »uærlige« Forretninger. Fangerne var i Jerubaand baade Dag og Nat, og Straffen skærpedes ved at lade dem gaa selvanden i Lænke, ofte blev genstridige notable Fanger smeddet sammen med Misdædere af groveste Art. Eftersom Fangerne dagligen brød ud af den gamle Trunk, forordnede Kongen, at der skulde opføres en ny, dog ikke som den første af Træ, men af Murværk. I Slavekirken tæt ved Trunken fik Fangerne gejstlig Bistand af Kapellanen ved Holmens Kirke. 1643 anskaffedes en Kalk og en Disk af Tin til Brug for ham ved Fangernes Altergang. Fangerne arbejdede dels i det Frie, dels i Værkstederne indtil 1739, da Christian VI. bestemte, at ingen mere kunde dømmes til Bremerholms Jern, men til en eller anden Fæstning, og Holmens Arbejde udførtes siden den Tid af frie Folk. Af Trunkene blev den sidste tilbageblevne indrettet til Tjæremagasin og var bevaret indtil 1860.

Da det nye Værft 1685 anlagdes paa Holmene ved Refshalegrundene og fik Navnet *Nyholm*, kom Bremerholm til at hedde *Gammelholm*, i daglig Tale forkortet til Holmen, hvilken Betegnelse ikke alene omfattede begge Værfter med alt tilhørende, men ogsaa Personalet; enhver i Søværnet ansat Mand, militær og civil, benævntes »en Holmensmand«; hele Personalet, undtagen Officerer og andre Embedsmænd kaldtes »Holmens Folk«. Betegnelsen »Holmens faste Stok« er af langt senere Oprindelse.

I Christian VI.s Tid opførtes paa Gammelholm forskellige grundmurede Bygninger til Magasiner, Værksteder og Kontorer. Langs med Holmens Kanal, opfyldt 1860--61, laa »Hovedmagasinet«, Marinens Depot, bestaaende af to lange, grundmurede Fløje med en Pavillon i Midten (den senere Studenterforenings Bygning), hvori opbevaredes Flaadens Arkiv og Orlogsværftets Modellsamling.

Ved Siden af Magasinet, ligeledes med Façade til Størrestræde,

laa en stor to-Etages, monumental Bygning for Holmens Chef, hvor senere Admiralitets- og Kommissariatskollegiet (Marinemini­steriet) havde Sæde. Bag denne Kontorbygning laa Ekvipagemesterens Embedsbolig og et Stykke derfra et andet to-Etages Hus, »Gamle Søkort-Arkiv«, mellem Indgangen til Holmen og Holmens Kirke. Arkivets Have stødte op til den af en høj Mur omgivne Kirkegaard, som endte umiddelbart ved Kanalen med en stensat Skraaning. En aflukket Stentrappe førte fra Kirkegaarden ned til Kanalen og ligeoverfor en lignende Anlægstrappe paa Holmens Side.

Overfor Søkort-Arkivet og Ekvipagemesterboligen laa de gamle Smedier; iøvrigt var hele Holmens Terræn som oversaaet med Værksteder for alle til Skibsbyggeriet hørende Haandteringer, Kontorbygninger, og desuden Boliger bl. a. for Mastemagermesteren og Baadebygmesteren, hver med sin Frugt- og Blomsterhave. Familien­livet Dør om Dør med Værkstederne og Kontorerne gjorde Gammelholm til en Idyl af gammeldags Hygge.

I Aaret 1858 kom Loven om »Orlogsværfternes Sammen­dragning paa Nyholm« med Bestemmelse om, at de paa Gammelholms Grund værende Bygninger skulde afhændes. Fraflytningen og Ned­brydningen fandt Sted i Aarene 1860—66; længst henstod Søkort-Arkivets Bygning som en Fortidslevning paa Bremerholms Ruin.

Man forstaaer, at der fra endnu levende Øjenvidner til Livet paa Bremerholm har hævet sig en Stemme fuld af Vemod og Bitter­hed over den trøstesløse Stenørken, der har afløst den gamle Hygge, og vanskeligt falder det at tilgive de Mænd eller den Mand, der har haft den ledende Stilling ved Udarbejdelsen af dette Kvarters Be­byggelsesplaner.

Til den her i korte Omrids givne Fremstilling af Bremerholms Beliggenhed og dens Bygninger føjer sig naturligt en Omtale af de Mænd, der ved deres Livsgerning var knyttet til Holmen, og som med deres Familier dannede Kærnen i dens Menighed, de saakaldte »Kongelig Majestæts Holms-Tjenere«, undergivne Holmens Admiral og Befalingsmand.

Stillingen som Holmens Admiral eller Befalingsmanden paa Bremerholm, med hvem selve Flaadens Øverste, Rigens Admiral, maatte dele sin Magt og Myndighed, var oprettet under Kong Frederik II. Det paaahvilede ham at føre Tilsyn med Skibene, deres

Bygning, Tiltakling og Forsyning og med de paa Holmen beskæftigede Skibsfolk og Haandværkere, at sidde til Doms paa Holmen i Sager vedrørende Kongens Tjenere, at have Opsigt med Vagten paa Orlogsskibene og holde Holmens Porte lukkede. Efter Grundlæggelsen af Holmens Kirke og Menighed paahvilede det ogsaa Befalingsmanden paa Bremerholm at forvalte Kirkens Midler, indsætte Kirkeværger og taksere Stolestader og Gravsteder i Kirken. Holmens Admiral havde indtil o. 1618 Bolig i den ovenfor nævnte Admiralsgaard. Ligesom Rigsadmiralen fik Bremerholms Admiral i Frederik III.s tørste Regeringstid tilforordnet en Viceadmiral, og af disse fire Charger udviklede sig det senere Admiralitet. I 1656 forekommer, saa vidt vides, første Gang Chargen »Schoutbynacht«, den tredjeøverste Befalingsmand i den danske Flaade.

Taksten for Stolestaderne i Kirken 1647 opfører »Holms-Tjernerne« i følgende Rangorden: Skibskaptejner og Overskipperen, Løjtnanter, Proviant-, Tøjhus-, Bryggers- og Holmens Skrivere, de fornemste Mestre for Haandværkerne, Skippere og Skibsskrivere, Underskrivere, Arkelimestere, Underskipperne, Trompetere, Køkke og Trommeslagere. I denne Række er der dog forbigaaet forskellige Holmens-Tjenere, som det vil være nødvendigt at nævne her, da hele denne Etat tilhører en længst forsvunden Tid, og deres Funktioner, ja selv Betegnelserne paa deres Bestillinger, for Nutidsmennesker lyder dunkle eller uforstaaelige.

Officersetaten var i Henseende til Nationalitet paa Christian IV.s Tid ifølge H. D. Linds Undersøgelser langt overvejende dansk af Fødsel, nemlig 70 pCt., hollandsk af Fødsel var 20 pCt., tysk 7 pCt., Resten af engelsk, skotsk og fransk Herkomst. I Henseende til Byrd var godt en Fjerdedel af dansk Adel. Fra 1620 skelnes mellem Skibskaptejner og Løjtnanter.

Medens Skibsofficererne ikke havde nogen maritim Uddannelse, var denne en Betingelse for Skippernes Brugbarhed. Under Kaptejnens Overledelse paahvilede der ham Navigeringen og i hans Forfald Overbefalingen. I Land udgjorde Overskipperen et Mellemed mellem Holmens Admiral og de øvrige Skippere og varetog tillige de Forretninger, der senere paahvilede Holmens Ekvipagemester, der kendes fra Christian V.s Tid; han førte det daglige Tilsyn med Holmen og tildelte enhver Arbejde. Paa Landjorden havde enhver Skipper sit Skib at overvåge og færdedes paa Holmen med Kaarde

ved Siden og en paa Brystet i en Kæde hængende Signalføjte af Sølv, der tildeltes ham, naar han tiltraadte Stillingen og maatte afleveres ved hans Død. Med denne ses Roluf Petersen afbildet paa Maleriet af ham i Kirken. Overskipper og Skippere havde Frihølig i de ovenomtalte Skipperboder.

Med Hensyn til Klædningen udleveredes denne til Søetatens Befalingsmænd og underordnede af *Klædekammerskriveren*, der tillige var »den Skriver, som paa Søfolkets Befaling er bestilt og forordnet«, eller som han kaldtes »Zahlmester« for Søetaten. Som saadan hørte han med til Etatens Embedsmænd, indtil Klædekammerskriverens Funktion ophørte 1663, og en saakaldet »Betalskriver« overtog Udbetalingen til Søfolkene, vel indtil det 1677 genoprettede Generalkommissariat for Krigsmagten overtog denne Forretning. Udspisningen af Bremerholms Folk paahvilede den paa Proviantgaardsgaarden residerende Proviantskriver, der ogsaa fungerede som »Spisemester« sammesteds, hvilkens Titel tillægges Kirkens Velgører og Værg Gabriel Jakobsen Kyng i Indskriften paa dennes Familiebillede. Da Holmens Admiral kunde paalægge Proviantskriveren at møde paa Helligdage paa Proviantgaard, maa han til en vis Grad ogsaa have staaet under den maritime Myndighed. Udspisningen foregik i »Boden« paa Bremerholm, hvor Gudstjenesten en Overgang har været holdt.

Ifølge sin Instruks skulde Holmens Admiral have Tilsyn med alle Mestres for Værkerne og alle Skriverne, der havde kongelig Bestalling. Blandt Mestrene paa Bremerholm var Mesteren ved den store Smedie (Ankersmedien) den vigtigste. Han havde Overtilsynet med og Ledelsen af Smedien, antog og afskedigede Smedesvendene paa Holmen, hvis Antal i 1645 var 70, og det paahvilede ham at forfærdige store og smaa Ankere samt Spigre efter Vægt og Takst. *Skibsbygmesteren*, hvis Embede hyppigst besattes med fremmede, var det paalagt at »opsætte« Skibe, »bygge, hjælpe og vare paa dem«, at være til Stede hos Tømmermændene i Arbejdstiden, kvittere for de til dem udleverede Materialier og syne Tommer og Planker. Under ham stod fire »Mestersvende for Tømmermændene«. Andre Mestres, knyttede til Bedriften paa Holmen, var *Snedkeren*, Drejeren eller *Bløkkedrejeren*, hvis Værksted paa Holmen kaldtes Bløkkhuset, *Rebslugeren*, hvis Virkested var Reberbanen, *Sejllæggeren*, der udførte alt Sejlmagerarbejde i Sejlluset, og som hyppigt tillige

var Kompasmager, og *Holmens Maler*, der udstafferede Spejlene, malede Gallioner, Flagstænger og Kahytter.

I den store Smedie fandtes fra 1618 en særlig *Skriver paa Holmen*, der førte Regnskab over nyt og gammelt Jern samt over Stenkul og holdt Afregning med de tilkommende og afgaaende Svende, Funktioner der i Frederik III.s Tid delvis gik over til *Monsterskriveren*. Ældre end Smedeskriverens Embede er *Materialskriverens*, der i Christian IV.s Tid førte Regnskab med Materialerne; han havde sin egen Skriverstue og flere Folk under sig. *Deleskriveren*, eller Skriveren i Delehaven bag den store Smedie (Holmens Kirke), var forpligtet til at syne og maale alt Tømmer, der fra Lenene og private blev indleveret til Holmen, samt at bogføre Indtægt og Udgift af Tømmer, Master og Deler, der henlaa paa Bremerholm. I 1635 blev disse Forretninger overdraget Materialskriveren, og Deleskriveren var fra den Tid nærmest kun en Skriver under ham. *Vindskriveren*, der tidligst forekommer 16^o1, havde det Hverv at bogføre Tid og Dag for hvert Skibs Afrejse samt daglig at optegne, hvad Vinden var hvert Kvartal Dag og Nat. *Skibsskriverens* Funktion var nærmest til Søs, dog anføres der 1645 26 i København bosiddende Skibsskrivere. Han affattede Ruller over Mandskabet, Regnskab over Provianten, førte Skibsjournaler og forrettede i Mangel af Præst Gudstjenesten om Bord.

Som Hjælp og Kontrol for Holmens Materialskriver fungerede fra 1624 en *Vejer*, der tillige var Vrager og Tæller, og som paa Bremerholm, i Proviantgaarden og paa Tøjhuset skulde optegne, hvad der ind- og udvejedes, endvidere syne Sejldug sammen med Sejl-læggeren og bistaa Rebslageren med at tælle Hør og Hamp.

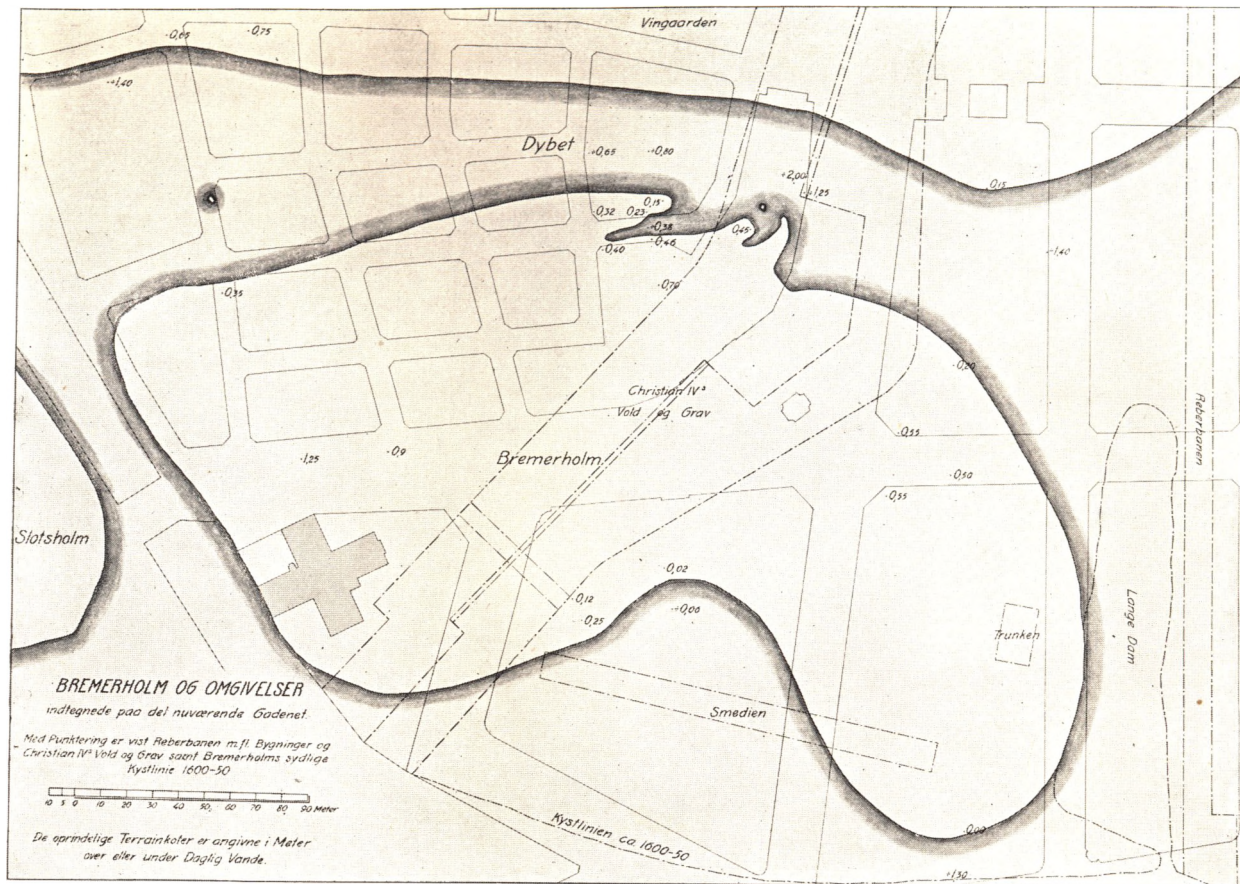
Til kgl. Majestæts Tjenere paa Bremerholm borte endelig ogsaa Bartskeren, og fra 1631 Forstanderen for Sygehuset paa Holmen, Bremerholms Præster, Skibspræster samt Læremestre, danske Skolemestre og Lærere i Navigation.

Christian IV.s Tanke med at opføre Nyboderne var først og fremmest at grundlægge et Somandskvarter, hvorfra han med kort Varsel kunde skaffe Besætning til Orlogsflaaden. Ved store Udrustninger benyttede man sig af Tvangsudskrivninger og Hvervninger. Om de 1500 Baadsmænd, Datidens Retegnelse for menige Matroser, der udskreves 1615, vides, at Folk iblandt dem har maattet tjene indtil 12 Aar, før de slap fri. Den haarde og tvungne Tjeneste med-

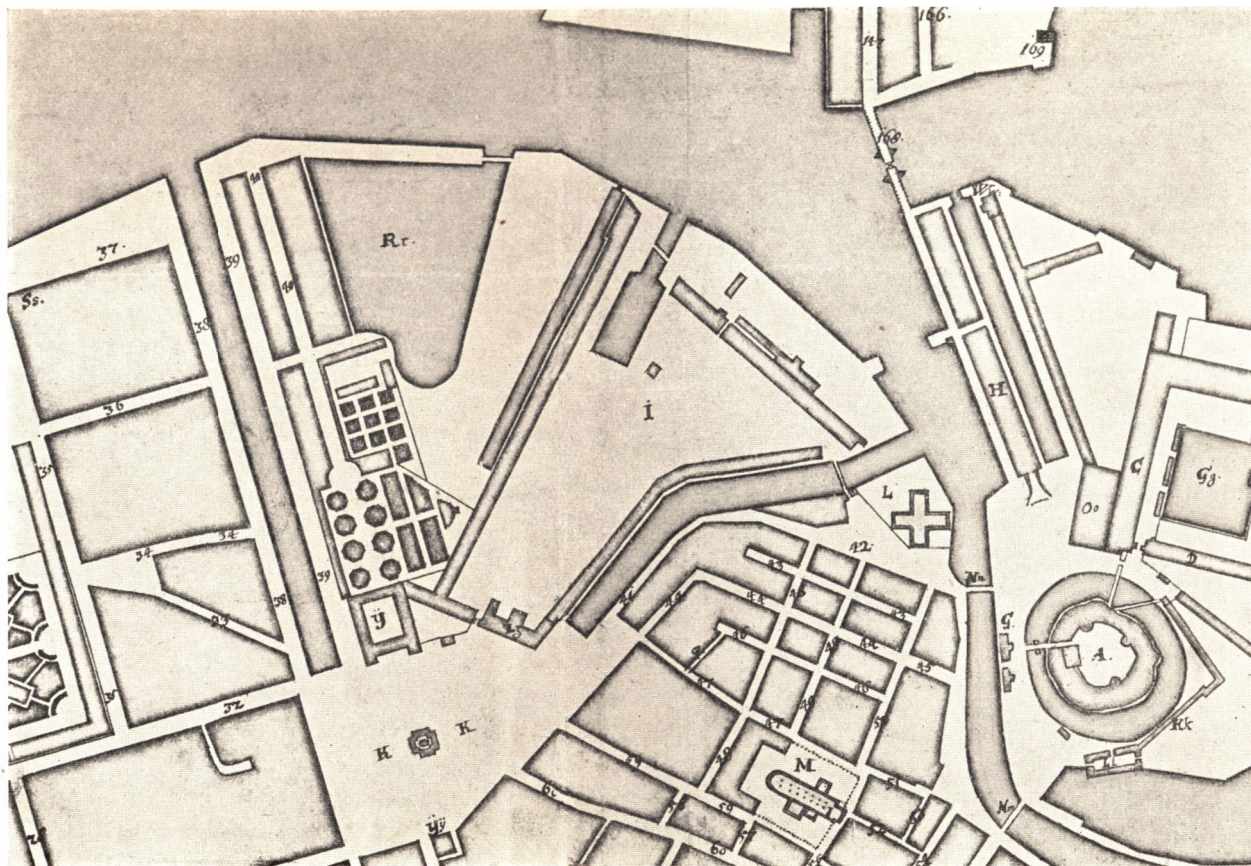
førte hyppige Rømningsførsøg og blev i det følgende mildnet. Ved Siden af de hvervede Folk har der uden Tvivl allerede i Frederik II.s Tid bestaaet en fast Stok af Mandskab til Orlogs og Vagt paa Holmen. »Bremerholms daglige Folk« eller »Aarstjenere« var under deres Ophold i Land, særlig om Vinteren, indkvarterede rundt om i Byerne hos Borgerne, hvilket voldte mange Bryderier. Et vigtigt Led i Bestræbelserne for at skaffe ordnede Forhold og gøre Tjenesten mere tillokkende, var Opførelsen af de førnævnte Skipperboder i Urtehaven og den samtidigt indrettede Sømandskirke. Skipperboderne, der efterhaanden kun var Boliger for Underbefalingsmænd, Skippere, Mestre og Skibsofficerer, blev med deres begrænsede Plads overfyldte, og Trangen til særlige Baadsmandsvaaninger meldte sig. Kongen kom da omkring 1625 paa Tanken at opføre saadanne paa den ham tilhørende Grund udenfor Østerport. I 1631 udstedte Rigsraadet en Forordning om Erlæggelsen af en Skat til Dækning af Omkostningerne ved de nye Boders Opførelse. Byggeriet stod paa fra nu af i henved et Aarti, da det stansedes paa Grund af Penge-mangel. Christian IV.s Nyboder naaede efterhaanden op til at omfatte omkring 620 Vaaninger. Hver Bolig maatte rumme to Familier, en Sovestue til hver og fælles Storstue til Brug om Dagen samt et lille Fælleskøkken; ved hyppigt Gæsteri blev Husene mer og mer overfyldte. Men de selvstændige Boliger gav, som tilsigtet af Kongen, Søfolkene Lyst til at gifte sig og sætte Bo. Ved »Frihusene« siger Nyboders Historieskriver, H. D. Lind, »vandt baade Kongen og hans daglige Tjenere. De var ikke henviste til en Kaserne, men der var givet dem Betingelser for at danne deres egne, vistnok fattige og lidet kultiverede Hjem, men dog saadanne, hvor Arneilden kunde indvirke mildnende paa de otte raa Elementer, som samlede sig om dem; heller ikke maa Kvindernes og Børnenes Indflydelse overses«.

Denne ejendommelige og over hele Verden i sin Art sikkert enestaaende Sømandskoloni har gennem Aarhundreder lige op til vore alt nivellerende Dage udgjort en kongetro, hæderværdig lille Stat i Staten.

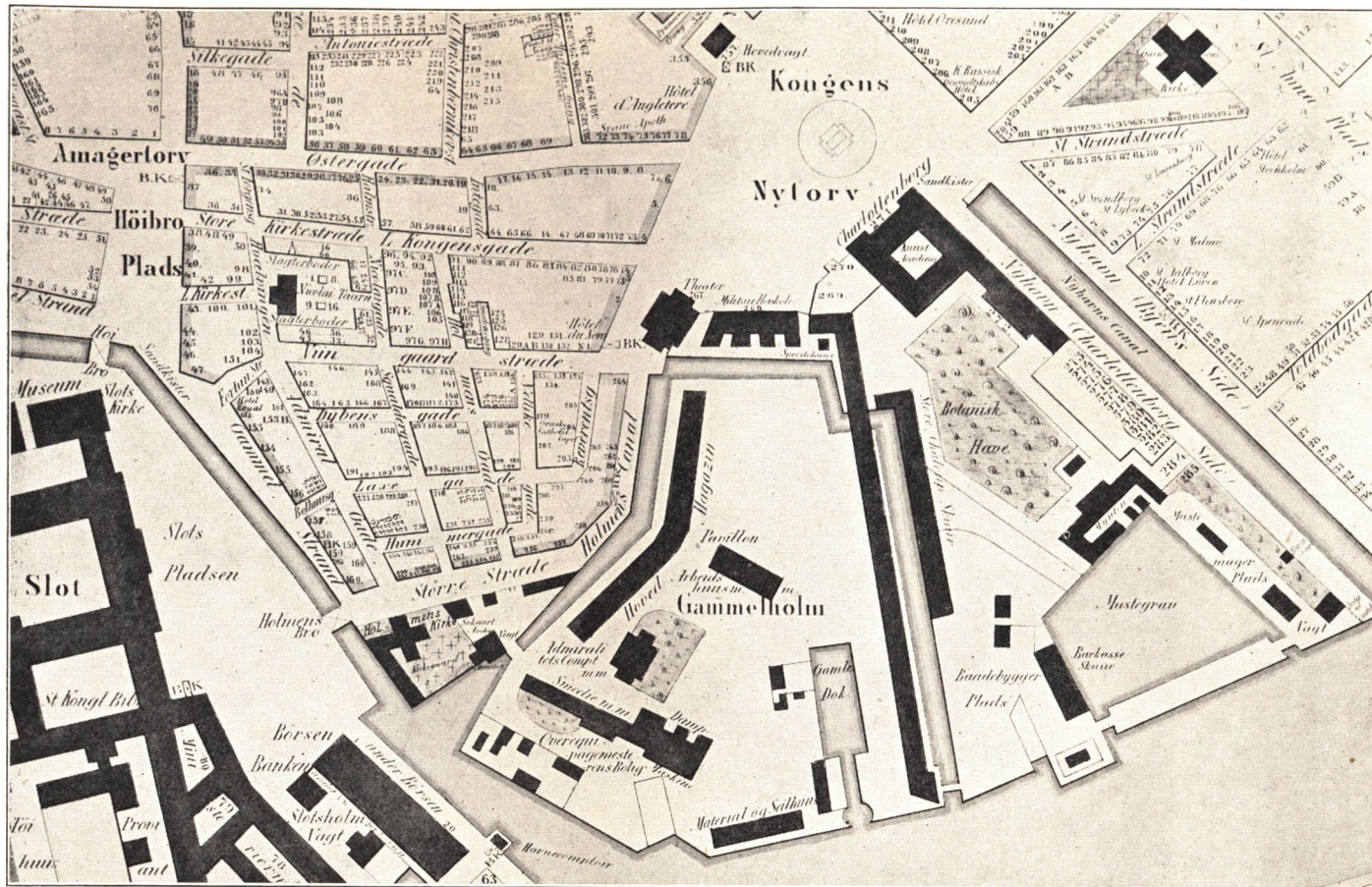
Nyboders Folk, for hvem Gud og Pligt var et og samme Begreb, har med deres ærlige og enkle Trosliv altid udgjort den sikre, trofaste Stamme i Holmens Menighedshus.



BREMERHOLMS OPRINDELIGE KYSTLINIER, DER BEVAREDES INDTIL BEGYNDELSEN AF DET 16. AARHUNDREDE.
 Tegnet efter Grundundersøgelser af H. U. Ramsing 1919.



BREMERHOLM 1694.



UDSNIT AF KORT OVER KØBENHAVN.
Tegnet af Thor Branth 1854.

Tavle IV



HOLMENS KIRKE OG GAMMELHOLM. 1886.

MENIGHEDEN.

SOGNEGRÆNSER. — STYRELSE. — FINANSER. — NUMERISKE FORHOLD. —
KULTURHISTORISKE TRÆK.

Ved kongeligt Brev af 7. December 1617 fik Rigsadmiralen Albert Skeel Befaling om at tilholde alle Kongens Skibsfolk, Kaptejner, Skippere, Styrmand og Baadsmænd samt alle andre, der forrettede Tjeneste paa Holmen og ved Flaaden, at anse Bremerholms Kirke som deres egen Sognekirke, søge Sakramenterne og anden Kirketjeneste dér efter Ordinantsens Indhold. Samtidig modtog Biskop Hans Resen Paalæg om at foreholde de øvrige Sognepræster og Kapellaner, ikke at maatte gøre Sognepræsten ved Bremerholms Kirke Indpas i hans Sogn og Tjeneste.

Indskærpelse af disse Bestemmelser synes at have været nødvendig, thi 1623 udgaar et aabent Kongebrev om, hvem der skal søge den nye Kirke, nemlig alle kongelige Skibs- og Arkelifolk og alle andre, som tjene ved Flaaden, alle Skrivere og alle andre, som gøre Tjeneste ved Bremerholm, Arkeliet, Provianthuset, Bryghuset og Vognstalden for Slottet, hvem det paalagdes, »flittigen at søge denne deres rette Sognekirke paa de Tider, som Gudstjeneste dér bliver forhandlet, dér Prædiken at høre, deres Børn at lade døbe, Altrets Sakramente at celebrere, Ægteskab at indgaa og andet, som Ordinantsen tilholder.«

Uefterrettelighed overfor disse Bestemmelser foranledigede Kongen til at gentage dem i aabent Brev af 19. Maj 1632, med Paabud til Fogeder, Embedsmænd, Superintendenter, Borgermester og Raad og i Særdeleshed andre Præster og Kapellaner i København, ikke at gøre Sognepræsten ved Bremerholms Kirke Indpas eller Forhindring i hans Sogn og Tjeneste. Tillige bestemtes, at Lig af Holmens Menighed ikke mere maatte begraves uden for Nørreport, men alene i den ny Kirkegaard, som var bleven tillagt og skænket Sognet.

Ved sin Regeringstiltrædelse fandt Kong Frederik III. under 17. April 1649 Anledning til, samtidig med at stadfæste Anordningen

af 1632, at indskærpe denne, foranlediget ved »nogen Irring«, idet en Del af Holmens Folk havde fordristet sig til at søge andre Kirker i Hovedstaden og paa Christianshavn.

I Marts 1660 fremkom Præsterne ved St. Nikolai til Borgmester og Raad med Klage over Forringelse i deres Indtægter, væsentlig foranlediget ved, at en Del af deres Sogn var bleven dem unddraget af Holmens Præster og Kirkeværger, der nylig »hemmeligen og listeligen til Hove havde indlagt en Supplikats«. Denne havde resulteret i en fra Holmens Kirkes Prædikestol forkyndt, kongelig Befaling, at alle Borgere, som i Henhold til den af Kongen givne Bevilling, af Holmens Folk havde tilforhandlet sig et Hus i Skipperboderne, skulde høre til Holmens Kirke, ligesaa Admiralitetet og alle som da eller i Fremtiden beboede de ny Pladser ved Holmens Revier (Kanal). Herimod gjorde Nikolai Sogns Gejstlighed gældende, at til Erstatning for de Indtægter, de mistede ved saamange Sognehørns Afgang, skulde alle Kongens Folk, som boede i Borgerhuse i deres Sogn, henregnes til dette. Endvidere hævdede de, at da Holmens Sogns Fundats ikke tilholdt Officerer af Flaaden højere end Kaptejner at søge Kirken, burde Admiral og Admiralitetsraad som Rigens Bestallinger høre deres Sogn til. Endelig maatte de holde paa, at de ny Pladser ved Holmens Revier vedblivende burde ligge til deres Sogn, eftersom Slottet og alle Stats- og Hof-tjenere samt alle Betjente i Kancelliet og Renteriet fra Arilds Tid havde tilhørt dette Sogn, og Kirkens Præster havde været lønnet for at berette Fangerne paa Slottet. Nikolai Sogns Præster maatte derfor nedlægge Indsigelse mod »at der betoges dem en af de Gader, »som med Tidens og Trafikkens Tiltagelse kan blive en af de bedste for Revierens Bekvemmelighed«. Borgmester og Raad støttede i en Indstilling til Kongen kraftigt Nikolai Kirkes Gejstlighed i deres fremførte Besværing over det dem tilføjede »store Afbræk«.

Ved kongeligt Brev af 17. Maj 1660 blev dog ikke alene Anordningen af 1632 om Holmens Sogns Udstrækning bekræftet, men endog udvidet til, at alle, hvem Kongen hidtil havde bevilget eller i Fremtiden vilde forunde Byggepladser, skulde holde Bremerholms Kirke for deres rette Sognekirke, undtagen de, der havde købt deres derværende Byggepladser eller Huse af andre, end af Kongen. Ogsaa de, der ved Pant eller Skøde var kommen i Besiddelse af en af de kongelige Skibs- og Baadsmændsvaaninger, skulde ligesom de, der

boede og i Fremtiden maatte bo paa de ny Pladser ved Holmens Revier, høre til Bremerholms Kirke.

I Anledning af, at Mag. Jens Hansen, Provst ved Søetaten og Sognepræst ved Holmens Kirke paa egne og Kapellanernes Vegne havde ført Klage over stor Indpas og Afgang i deres Indkomster og Rettigheder, opstaaet ved, at en stor Del af Holmens Betjente og andre efter Anordningen til dette Sogn hørende, søgte andre Kirker, indskærpede Kongen atter 1685 de tidligere udstedte Bestemmelser om Sognebaandet til Holmens Kirke.

En Tilvækst fik Holmens Menighed kort efter, dog kun for en Aarrække, gennem de ret talrige, indvandrede hollandsk fødte Befalingsmænd i Flaaden og andre af samme Nation af den augsburgske Bekendelse, som ikke var tilstrækkelig talrig eller bemidlet nok til at kunne bygge en paatænkt, selvstændig Kirke, hvortil Kongen havde skænket dem en Grund i Adelgade og Dronningens Gade (Dronningens Tværgade).

1686, 22. September, blev Jakob Andersen (Jacobus Andreae) beskikket til hollandsk Sognepræst ved Holmens Kirke med 500 Rd. aarlig Løn, og skulde hans ordinære Tjeneste bestaa i at prædike hver Onsdag Formiddag Kl. 9 samt hver Søndag og paa Aarets tre store Fester. I Januar det følgende Aar udnævntes Niels Juul og den hollandsk fødte Admiral Henrik Span til Patroner for den ny Menighed. Ved et 15. September s. A. udstedt Reglement henregnedes til denne hollandske Kirke og Menighed først de fødte Hollændere, i hvilket Sogn de end monne bo, som ogsaa de, der havde opholdt sig deres meste Tid i Holland og var mere vant til dette Sprog end til noget andet, samt alle, der var gifte med hollandske Folk. Præstpengene skulde erlægges Paaske og Mikkelsdag og indsamles af to skikkelige Folk af Menigheden. Andagterne blev nu henlagte til Søndagen Kl. 12 med Evangeliets Forklaring efter Alterbogen, og hver Torsdag fandt der en Gennemgang Sted af Luthers Katekismus, undtagen i Fasten, der var forbeholdt Passionen. Ved Søndagsgudstjenesten skulde der, før Præsten besteg Prædikestolen, synges en kort Salme, som kom overens med Evangeliet, dernæst »Vi tro« o. s. v., og efter Prædikenen en af Præsten ordineret Salme. Torsdagsandagten Kl. 8 aabnedes med Bodssalme og »Nu bede vi den Helligaand«; derefter sang man Litaniet og sluttede med Daab og Kommunion, der ikke maatte holdes om Søndagen, for at Tjene-

sten ikke skulde forhales, og den paafølgende Aftenprædiken forhindres. Præsten og to af Menighedens Forstandere skulde i det mindste nogle Gange om Aaret besøge alle, der hørte til den hollandske Menighed, forhøre sig om deres Liv, give vel Agt paa deres Børns Optugtelse og formane dem til, samtlig at frygte Gud og ære Kongen. Saasnart Menigheden tiltog noget, var den pligtig til at skaffe Sognepræsten fri Bolig og indtil da i Stedet for Husleje at lade ham nyde Tavlepengene af en Tavle. Foruden denne skulde der under Prædikenen gaa to andre Tavler rundt til Indtægt for Kirken. Blandt Menighedens »skikkeligste, gudfrygtigste og vederhæftigste« Mænd valgtes fire Kirkeforstandere, de to første paa Livstid som de Ældste; de to andre, valgtes paa fire Aar, havde den Forpligtelse at gaa med Kirkens Tavler, den ene tillige at forestaa Stolestader og Ligpenge, den anden Bygningen. Naar en af de ældste afgik, skulde samtlige Forstandere vælge hans Eftermand med Patronernes Samtykke. Hver Philippi Jacobi Dag (1. Maj) maatte de to Forstandere aflægge Regnskab for Kirkens Patroner, de to Ældste og to af de bedste Sognemænd, som skulde revidere og godkende Regnskabet.

I Januar 1687 blev Jakob Andersen tillige udnævnt til Sognepræst for Menigheden paa Ny Amager samt 1691 ogsaa til Sognepræst i Magleby paa Amager. I Aaret 1695 fratraadte han Tjenesten som Præst for den lutherske Menighed ved Holmens Kirke for alene at røgte Gerningen som Sjælesørger for den stærkt voksende Menighed i Magleby. Hans Efterfølger blev Laurids Thura, der fra 1696 tillige blev Præst i Ny Hollænderby uden for Vesterport. I 1697 blev Ulrik Christian Gyldenløve og Mathias Moth ved Admiral H. Spans Død beskikket til Menighedens Patroner sammen med Niels Juel.

Den hollandske Menighed, hvis Byggegrund samtidig udvistes til Opførelse af en Garnisonskirke, havde i 1688 paa Forbøn af Conrad Reventlow faaet Anvisning paa en Grund paa Kongens Nytorv. Den 28. April ansøgte Præsten de to Ældste Abrahamus Leopoldus og Antoni Grauberg samt Forstanderne Harmen Jansen og Jochem Trew, om at Grunden, der kun var 20 Alen i Bredden, derimod 50 Alen i Længden, maatte afstikkes mere proportionelt, nemlig 5 Alen yderligere i Bredden, enten ind ad til Gjethuset eller udad til Pladsen. De haabede, at naar de først fik Skøde paa Pladsen, vilde Gud nok »opvække en og anden Middel til Kirkens Bygning«.

Dette Haab gik dog ikke i Opfyldelse, og 1703 indlemmedes det lille Samfund i St. Petri Kirkes Menighed.

I en Betænkning af 1760 fra den lærde Klokker Bang regnedes som hørende under Holmens Menighed »de saakaldte Skipperboder«, omfattende den halve Delfin- eller Dybenggade, nemlig den Side som grænser til Laxegade; hele denne Gade med Reverentsstrædet, som løber til Kongens Nytorv, Hummergade og Numrene, desuden de Tværgader, som løber over samme Gader, nemlig den ene Side af Admiralgade, som grænser op til førnævnte Gader fra Dybenggade indtil Nr. 1, ligeledes Skvaldergaarden og Størrestræde, begge fra Dybenggade til »Numrene« samt de Huse og Gaarde ved Holmens Revier fra »Numrene« til Kongens Nytorv. Foruden Skipperboderne fremdeles Proviantgaarden og formentlig ogsaa den tilhørende Kongens Gryn mølle med alle dens Betjente fra den øverste til den ringeste; Tøjhuset, Laboratoriet paa Christianshavn, Gjethuset paa Kongens Nytorv med alle dets Betjente, dog ikke Landartillerifolkene, de til det tidligere Kongens Bryghus hørende Betjente som boede paa Stedet, de kongelige Vogn- og Ridestalde, de i Tøjhusgade boende Hofbetjente, Bremerholm (Gammel- og Nyhavn), Christiansholm og Dokkens Betjente samt Nyboder.

Ved Nedlæggelsen af St. Nikolai Sogn og Fordelingen af sammes Menighed mellem de tilstødende Kirker udvidedes Kirkens Sognegrænser til den sydlige Side af Østergade, østre Side af Amager-torv og Husrækken ved Gl. Strand fra Torvet til Holmens Bro. Ifølge kgl. Reskript af 21. Decbr. 1804 henlagdes til Holmens Kirke hele Østergades søndre Side, store Kirkestræde og lille Kongensgade, Fortunstræde og Vingaardsstræde, Dybenggade og Delfinstræde, Boldhusgade, lille Kirkestræde, Amager-torvs østre Side fra Østergade indtil Holmens Bro, Admiralgade og Nikolai Hvælving indtil Østergade, Skvaldergaarden, Halmstræde, Ulkegade, Integade og Siden af Kongens Nytorv fra Reverentsgade indtil Østergade. Som Vederlag for forøget Embedsgerning tillagdes Kirken 400 Rdl. af Nikolai Kirkes Midler. En mindre Afgang i Tallet af Sognebørn voldte den i Reskript af 18. Juni 1816 indeholdte Bestemmelse, at alle til Stald-etaten hørende Personer, der fra ældre Tider havde hørt til Holmens Menighed, for Fremtiden skulde søge Slotskirken.

I 1830 fik Beboerne af de til Holmens Kirke henlagte, tidligere til Nikolai Sogn hørende Gader frit Valg mellem at lade deres Afdøde

jorde, enten paa Assistents Kirkegaard mod Betaling for Jorden dertil, eller paa Helligaands Kirkegaard.

Foranlediget ved et Brev til Marineministeriet fra Provsten Dr. Münter udgik 18. Februar 1854 kgl. Resolution om, at de Huse, som ere eller blive opførte paa Grunde, der bortsælges fra Nyboder, fremdeles skulde forblive ved Holmens Menighed, forsaavidt de ikke paa Grund af særlig Livsstilling eller Religionsbekendelse maatte tilhøre en anden Menighed. Denne Bestemmelse motiveredes ved, at man maatte antage, at Nyboders Beboere ved Forordningen af 2. Marts 1686 var bleven undtagne fra den heri indeholdte Bestemmelse om Trinitatis Sogns Grænser.

I Anledning af Gammelholms Bebyggelse udgik 27. Maj 1878 en kongelig Resolution, der regulerede Grænsen mellem Garnisons og Holmens Sogn, saaledes, at det nyopbyggede Gammelholm i Forbindelse med den til Garnisons Sogn hørende Husrække langs Nyhavn Charlottenborg Side og den østre Side af Kongens Nytorv indtil Tordenskjoldsgade henlagdes til Holmens Sogn, samt at Nyhavn for Fremtiden skulde danne Grænsen mellem begge Sogne.

Kirken og Menigheden forestodes fra dens Tilblivelse i verdslig Henseende af Patronen. Den første i dette Embede fra 1617 var Rigsadmiral ALBERT SKEEL, hvis Instruks som Admiral bl. a. paalægger ham at tilholde Søetaten at anse Holmens Kirke for dens Sognekirke. Andre Rigsadmiraler eller Flaadens øverste Admiraler, der siden har beklædt dette Hverv, var Claus Daa, Niels Juel, Jens Juel og Ulrik Christian Gyldenløve. Patronatet har dog ogsaa været overdraget de højeste civile Embedsmænd som Righolmester Jokum Gersdorff og Overstatholder Grev Christian Rantzau. I Instruksen for Holmens Admiral Christopher Lindenov paalægges det ham som Patron at forvalte Holmens Kirkes Midler, indsætte Kirkeværger og taksere Stolestader og Gravsteder. Fra 1699 forvaltede Patronen »som ældste Admiral« de Fattiges Midler. Den Omstændighed, at Kirken ved Patronen, Admiral Rosenpalms Død 1754 og Opgørelsen af hans Bo, led et betydeligt Tab, var vel den nærmeste Anledning til at Patronatet ved kgl. Reskript af 18. April s. A. gik over til Admiralitets- og Kommissariatskollegiet (Marineministeriet), hvem der under samme Datum meddeltes Anordning om Administrationen af Bremerholms Kirke og de Fattiges Kapitaler.

Ved Forordning af 8. September 1759 fik Kollegiet ogsaa Bevilling paa at kalde Kirkens Betjente, Organister, Klokkere, Gravere samt Kantor og Skoleholdere, hvilke sidste blev indstillet af Holmens Provst.

I Aarene 1759—60 indførte Admiralitetskollegiet en Række betydningsfulde Reforme i Kirkens Styrelse. Efter fuldendt Reparation af Kirken istandsattes Præste- og Funktionærboliger, og der foreskrevs regelmæssigt Kirkesyn. Der udarbejdedes nøje Fortegnelser over Kirkens Legater og et omhyggeligt Opgør af dens Status; der foretoges en Lønregulering for Kirkens Præster, Organist, Kantor, Klokker og Graver, der samtidig ligesom ogsaa Kirkeværgerne modtog udførlige Reglementer og Instrukser for deres Tjeneste. I 1781 skriver Admiralitetskollegiet til Kongen, at »Patrociniet for Holmens Kirke er saa ordentligt og ufejlbart, at det ikke ved nogen Kirke kan være bedre, og dens Midler, som ikke mod suffisant Pant er udsat, er deponerede i den kongelige Bank«.

Indtil 1646 havde Kirken ingen Kirkeværgere haft, »som Opsyn kunde have til Kirkens Gavn og Bedste«, hvorfor Kongen i nævnte Aar paa Forestilling af Patronen, Præsterne og de fornemste Sognemænd til dette Embede beskikkede to af dem valgte Mænd, Skibskaptejn Willum Evensen og Deleskriver paa Bremerholmen Niels Olufsen »hannem til Medhjælper i samme Bestilling«. Der gaves dem samme Kirkemyndighed, som Kirkeværgere »bør at have og her udi Kjøbenhavn sædvanlig er«. Alle, der vilde begrave deres Døde i Kirken eller paa Kirkegaarden, skulde, efter at være bleven enig om Lejerstedet med Kirkeværgerne, til dem erlægge de skyldige Penge, førend Begravelsen skete. Naar det første Aar af Værgernes Embedstid var udløbet, og de havde overleveret Kirkeregnskabet, skulde der udvælges og indsættes andre til Kirkeværgere.

Efter at Kirkens, som rundhaandet Giver oftere nævnte Værgere, GABRIEL JACOBSEN KYNG, Skibsskriver og Spisemester paa Bremerholm var død højtbedaget, fulgtes han i Embedet af Vejermester paa Holmen, HANS SVENDSEN († 1694), den første, der førte Kirkens Regnskaber, som de brugtes i det følgende Aarhundrede; de forrige Regnskaber var meget »uordentlige og Misch-Masch i hinanden«. Af Kirkens ældste Regnskaber er kun bevaret Aargangene 1694—98, (med Koncepter), der gør Indtryk af at være meget samvittighedsfuldt førte. Efter Hans Svendsens Død var der til Stadighed to

Kirkeværger, hvoraf den ene især havde det Hverv at opkræve Stolefæstepengene, den anden Begravelsespengene. Hans Svendsens Efterfølger, fra først af som anden Værg, var Vejermester og Maaler ved Holmen PETER WARTBERG († 1732), vel den nidkæreste Kirkeværg, Holmens Kirke har haft, og hvis Fortjenester andetsteds vil blive omtalt. Sammen med ham beklædte Materialsriver ANDERS NIELSEN HALLING 1720—27 Embedet som anden Kirkeværg. Han betegnes som »den fataliste Kirkeværg, Kirken til den Tid havde haft, eftersom han blev den en Hoben Penge skyldig, som efter hans Død af hans Ejendomme ikke kunde betales foruden nogle tusinde Rd., som daværende Patron, Admiral Raben paa hans Vegne maatte betale, fordi han ikke aarlig havde æsket Regning efter hannem«.

I 1737 omtales »det nederste Værgemaal« som »det slæbsomste«, og Forretningerne fordeltes derfor mere ligeligt mellem de to Kirkeværg, som tillige i Erstatning for deres Umage fik tillagt en Tiendedel af alle Stolefæstepengene og Begravelser paa Kirkegaarden. En af de følgende Kirkeværg, Vejermester FREDERIK SMITH, var kun kort Tid i Embedet (1759—61), men fortjener at mindes, fordi han med stor Ordenssans indrettede en Protokol over Forestillinger til Admiralitetet med paategnede Resolutioner samt Korrespondance og forfattede en endnu bevaret, egenhændig Fortegnelse over Epitafier og Ligsten i Kirken, Kapellet og paa Kirkegaardene med Afskrifter af Inskriptionerne, for de forsvundnes vedkommende suppleret ved Resens Tekst. Efter den 1761 af Admiralitetskollegiet udstedte Instruks for Kirkeværgerne blev deres Funktioner delte, den ældste skulde være forpligtet til at føre Bog over Indtægt og Udgift, særlig over Indkomsterne af Stolestaderne, og være ansvarlig for Renterne samt føre Tilsyn med de Fattiges Midler og paasé Kirkebetjentene. Den yngste fik Opsynet med Kirkens Bygning, Begravelser og Ligvogne, for de sidstnævnte Forretningers Vedkommende skulde det dog efter indhentet Tilladelse af Admiralitetskollegiet staa dem frit at bytte indbyrdes.

Til Bistand for Kirkeværgerne var allerede 1648 beskikket en KIRKESKRIVER; 1673 blev der udfærdiget et særligt Reglement for hans Tjeneste, ifølge hvilket han udover den egentlige Skriversgerning efter Anmeldelse af Kirkeværgerne skulde indkræve Kirkens Tilgodehavende for Begravelser og Stolepenge, men maatte for dette

Arbejde nøjes med Ducører. Endvidere skulde han paasé og indberette udvendige og indvendige Brøstfældigheder ved Kirken.

Samtidig med Overdragelsen af Patronatet til Admiralitets- og Kommissariatskollegiet i 1754 gik Embedet som Kirkeskriver over paa den hvertidige Admiralitetsskriver, der 1759, 3. Oktbr., af Kollegiet fik udfærdiget en Instruks for denne sin Tjeneste. Herefter refererer Kirkeskriveren for Kollegiet alle fra Kirkeværgerne indkomne Forespørgsler og alle indgaaede Breve og Ansøgninger vedrørende Kirkens egne og de Fattiges Anliggender, konciperer og renskriver alle de derpaa givne Resolutioner samt indfører dem i Admiralitetsprotokollen. Hver Gang et Stolestade i Kirken er ledigt, melder han det til Kirkeværgerne, og som den, der har Kirkens Segl i Forvaring, paasér han, at de ny Stolebreve er rigtig udstedte inden de besegles. Til hans Pligter hører endvidere at paasé, at der til de i Anordningen fastsatte Tider gives Kirkeværgerne Fortegnelser paa deres Kassebeholdninger, og at de ikke fornødne Kontanter sættes i Banken. I den gennemdragne og med Segl forsynede Protokol, indeholdende Inventaret over Kirken, dens Huse og Ligvogne, skal han indføre alt hvad der udgaar og indgaar. Endelig bør han flittig erkynndige sig hos Kirkeværgerne, om Kirkens Betjente efterkommer deres Pligt, samt om Kirke- og Skoleregnskaberne til de bestemte Tider er indkomne til Revisorerne og af samme betimelig ekspederes. For dette, som man skulde synes, ret store Arbejde, oppebar Admiralitetsskriveren kun »som en Kirkens Betjent« af Abel Cathrines Legat 1 Rd. 4 Mk.

For at skaffe Kirken Indtægter, fastsattes 1647 (25. Marts) en Takst for Afgift af STOLESTADER, beregnet efter de paagældendes Stilling og Rang. Rigens Hofmester, Raader og Admiral, Sekretæren i Kancelliet, Rentemesteren, Øversten over Artilleriet, deres Frøkenner, Fruer og Jomfruer, skulde for deres Stole betale »efter deres egen Direktion, udi Betænkende, alting at ske Kirken til Underholdning og Forbedrelse«. Skibskaptejner og Overskipper, Løjtnanter, Proviant-, Tøjhus-, Bryggers- og Holmens Skrivere, den fornemste Mester for Haandværkerne, skulde hver erlægge en Rd. i »Indtrædelse« og en Rigsort i Kendelse; Skippere og Skibsskrivere en Sletdaler. Arkelimestere (de der har Befaling over Arkeliet, det Rum i Orlogsskibet, hvor Skytset bevares, senere Overkanonér),

Underskipper, Trompetere, Kokke og Trommeslagere, Brygger- og Bagersvende, Smede og Skibstømmermænd, Snekere, Blokke-drejere og andre kongelige Tjenere en halv Rd.; Højbaadsmænd, Kvartermestre, Skibsmænd og deres Matter og Arkelimestrens Matter to slet Mark. I denne Takst er nævnt »hver Hans Majestæts Tjenere« undtagen Baadsmændene. Folk uden for Menigheden, der vilde købe Stolestader i Kirken, maatte dertil have særlig kgl. Bevilling, en saadan fik 1648 Jean de Clerc, boende ved Børsen, for sig og sin Hustru mod »at gøre al Pligt og Rettighed til sin rette Sognepræst og Kirke paa Christianshavn«. Flere Rangspersoner fik i det følgende af Kongen tildelt Stole i Kirken, saaledes 1665 Kammerraad Peter Bülche en Stol paa Pulpituret tværs over for Prædikestolen paa samme Side som Kongestolen, og paalagdes det Kirkeværgerne straks at gøre Stolen ryddelig og paa hans Bekostning forfærdige en Trappe til Opgangen samt andet Snitværk, Stolen og Stedet til en bekvemmelig Sirat, hvorimod Bülche tilbød sig aarlig at erlægge 6 Sletdaler til Kirken i Afgift. 1683 fik Admiral Christian Bielke kongeligt Brev paa Pulpitur og Stol, som hans Svigerfader, Rigsadmiral Henrik Bielke før ham havde haft.

I 1686 udstedtes en ny Takst for Stolestaderne, hvori Afgiften af disse forhøjedes med den Motivering, at Kirkens Indkomst var saa ringe, at den ikke strakte til Bygningen, dens Reparation og Vedligeholdelse. Af alle Mands- og Kvindestader paa begge Sider Korsgangen skulde aarlig erlægges 1 Rd., af de fremmerste mod Prædikestolen og »bedst belejligste«, nemlig den første Tredjedel i Kaptejnsgangen, Orgel- og Urtegaardsgangene, hver 1 Rd., af den anden Tredjedel 3 Rigsort, af den længst bortliggende 3 à 2 Mk.; af de andre, særskilt lukkede Stole ned i Kirken paa Begravelsessteder og andensteds for de fremmerste Stader 6—4 Mk.; for hvert af de inderste Stader 3—2 Mk. Alle paa det nederste Pulpitur indhegnede Stole nærmest Prædikestolen ud til Gulvet sattes til 1 Rd., hvert af de inderste til $\frac{1}{2}$ Rd., de øvrige yderste Stader kostede 5—4 Mk., de inderste $2\frac{1}{2}$ —2 Mk. Afgifterne af Staderne paa den øverste Pulpitur skulde betales med en Fjerdedel eller en Tredjedel ringere end de paa nederste Pulpitur. Endelig var alle Klapsæder i Kirken efter deres Plads sat til 3—2 Mk.

Af et Kongebrev af 5. Marts 1701 til Underadmiralitetets Tilforordnede ses det, at Kirkens daværende maadelige økonomiske

Tilstand for en stor Del skyldtes, at mange af dens Sognefolk var efterladende med at udrede den skyldige aarlige Kendelse for Stolestader og Pulpiturer, saa at denne Gæld endog udgjorde en anselig Sum, der aarlig var tiltaget. Et Paabud om at erstatte Kirken dens Tilgodehavende for Stolestadepenge blev oplæst tre Søndage efter hverandre paa Prædikestolen, hvorefter Kirken var berettiget til, efter dens Værgers Vidnesbyrd, at lade foretage Udlæg i deres Bo, som endnu ikke havde betalt Restancerne, uden nogen videre Doms Lidelse og uden Hensyn til hvilken Stand og under hvilken Ret de monne være. I 1734 indbragte den aarlige Afgift af Stolestader over 1000 Rd.

Menighedens stadig øgede Tilvækst nødvendiggjorde i Midten af Aarhundredet Opførelsen af et tredje, øverste Pulpitur til den laveste Takst. Ved Anordning af 18. April 1754 fik Menigheden anerkendt Retten frem for alle andre til de Stole, der bortfæstedes. Intet Stolestade maatte udlejes eller sælges arveligt, ejheller beholdes længere end paa Livstid og kun saalænge vedkommende hørte til Menigheden eller opholdt sig i København, dog kunde en Enke beholde sit Stolestade saalænge hun forblev i Enkestand.

At Ønsket om at have en Stol i Kirken ogsaa bundede i honnet Ambition, viser følgende. I 1732 førte Over- og Undervaskepigerne ved Oldfruestuen paa Slottet Klage for Kirkens Patron over Kirkeværgerne, som havde bortlejet den dem af tvende højsalige Konger bevilgede Stol i Korsgangen, havde brugt haarde og grove Ekspresser mod dem og nu truede med at sætte dem ud. Herimod gjorde Kirkeværgerne gældende, at denne Stol oprindelig hed Brudestolen, fordi Brudene fra gammel Tid havde deres Plads her, saa at den overhovedet ikke kunde bortfæstes, og afviste deres Paastand som uhjemlet. Et Stoleregnskab fra 1801 viser, at et meget stort Antal Stole, Bænke og Klapsæder stod ledige, hvorfor Kirkebestyrelsen anbefalede Kirkens Betjente at bidrage til at faa dem udlejede.

En anden vigtig Indtægtskilde for Kirken blev Salget af GRAVSTEDER i samme, hvorfor der, omtrent samtidig med Tarifen for Afhændelsen af Stolestader udstedtes, blev udfærdiget en bestemt Takst, »paa det Kirken med Tiden nogen Kapital kunde samle«. Et Begravelsessted i Koret 13 Kvartér lang og 10 Kvartér bred, sættes til 40 Rd., et i Gangen lige for Koret, Altret og indtil midt i Kirken, 12 Rd., for et i »den Gang, man gaar ind, 12 Rd.«; for et i

Orgelgangen 10 Rd., for et i Gangen til Orgelværket 8 Rd., alt beregnet efter fornævnte Udstrækning. Betalingen for de ommurede Grave skulde, efter som Stedet og Middel var til, bestemmes af Kirkeværgerne.

Lige fra Menighedens Oprettelse begravedes mange i Kirken. I 1646 ansattes Afgiften til Kirken for Klokkeringning ved Begravelser til 4 Rigsmark, i den nye Kirkegaard uden for Kirken til det halve og i den gamle Kirkegaard paa Holmen til en Rigsmark.

Kulturhistorisk Interesse knytter sig til et Begravelsessted, med hvilket der fulgte Tilladelse til her at sælge Bøger i Lighed med de Privilegier, der i Christian IV.s Tid var bleven givet flere Boghandlere, saasom Moltke og Martzan, der havde haft Stade i Vor Frue Kirke, hvor Folk kunde faa »ustraffelige« Bøger til Købs. Iøvrigt var der i 1658 gjort Ende paa dette Uvæsen ved Forbud mod at afstaa Pladser i Kirken til Salg af Bøger. I 1671 fik Krigsbogholder Matthias Hasse Skøde paa en Begravelse »i Hjørnet af den nordvestre Ende paa den venstre Haand ind ad den store Kirkedør« til Indrettelsen af et muret Gravsted med tvende Lufthuller, et paa hver Side gennem Muren, med Tilladelse, »samme at omkring sire med et Panel- eller Gitterværk og paa Muren at sætte en Tavle«. Til Kirkens Gavn og Bedste knyttedes Tilladelsen, »at en Boghandler maa have Bøger at forhandle indenfor Gitterværket oven paa Gravstedet«. Nogle Aar senere blev denne Klausul strøget med den Motivering, at det syntes gavnligere, at Kirken om Dagen holdtes lukket udover Gudstjenesten, men der forundtes »den gode Mand og hans Arvinger at bruge Begravelsesstedet under Gudstjenesten mod en liden Kendelse som af andre Stole i Kirken«.

Med megen Liberalitet indrømmede baade Kong Frederik III. og hans Efterfølger paa Tronen de her afdøde, mere fremragende Katoliker vederlagsfrit Begravelse i selve Kirken. Blandt disse kan nævnes Henricus van der Linden († 1659), den spanske Gesandt Grev Rebolledos Skriftefader og forhen Pönitentiarius i Rom; hans Efterfølger som Sjælesørger for de herværende Katoliker Hieronimus Müلمان († 1662); Skotten, Oberst og Ridder Robert Hamilton († 1677) o. a. Da Enkedronningens Mundkok, Johannes Falcon fra Hainaut († 1675), gravsattes, blev Ligfølget Genstand for Forhaanelser, og man kastede endog Sten paa dem. En ganske særlig Pietet udviste Kongen ved den standsmæssige Begravelse, han gav

den i Milano fødte, 1660 afdøde Fredericus de Castiglione af den bekendte italienske Adelslægt, tidligere Sekretær hos hans Svoger, Hertug Johan Frederik af Brunsvig-Lüneburg. Kirkens Værger fik først Befaling til at lade aabne, »den Grav bag Altret, hvor udi vi naadigst haver bevilget den italienske Castiglians Lig at maa ned-sættes«, hvorefter Patronen Niels Juel faa Dage senere fik Ordre til, ved Tømmermændene »at lade dicte og igen tæt tildrive Graven«, som Dagen tilforn var bleven aabnet. Castigliones Gravsten fandtes endnu i Midten af det 18. Aarhundrede, men er nu forlængst forsvunden.

Endnu i 1706 hedder det, at Kirken »ingen anden Indkomst har, end hvis for Lig og Stolestaders Bortlejelse kan indbringes, hvilket ikke er nær tilstrækkelig, enten Kirkens egen Brøstfældighed med at reparere, saavel som de mange Kirkens Residenser aarlig med at vedligeholde«.

Ligpengene, særlig for Begravelser i Kirken og Kapellerne vedblev gennem hele det 18. Aarhundrede at være Kirkens væsentligste Indtægt. Som Svar paa en fra Kancelliet i 1790 udgaaet Skrivelse, der paatalte det »uanstændige og farlige ved at bisætte døde Legemer i Kirken«, udtalte Kirkebestyrelsen, at den selvønskede, at Begravelser under Kirken maatte ophøre, men bad om Ret til at lade bisætte Lig i Kapellet, fordi fornemme Lig, der herfra Byen skulde transporteres til Skibs for at begraves andet Steds, her bekvemst kunde føres ombord fra Kanalen, og denne Indtægt vilde Kirken ikke miste. Efter den store Brand 1795 fandt Kirkebestyrelsen sig foranlediget til at fremhæve, at skønt Husejerne havde benyttet sig af Bolignøden til at sætte Huslejen op, havde den ikke forøget de for Begravelser gældende gamle Takster. Forordningen af 12. Februar 1805 bestemte, at kun balsamerede Lig maatte ned-sættes i Kirken og ikke før 2 Aar efter Dødsdagen. Indtægten for afhændede Ejendomsbegravelser beløb sig da til 2587 Rd.

En vigtig Indtægtskilde for Kirken var Afgiften af LIGVOGNE og særlig dertil knyttede Privilegier, en Institution med Særpræg for Holmens Menighed, og som derfor har sin egen Historie. I den 1682 udstedte Forordning om Begravelser henstilledes det til Kirkeværgerne i København, hvis de fandt det tjenligt for den paagældende Kirkes Økonomi, at lade forfærdige bekvemme Ligvogne, hvori Liget kunde føres til Kirken. I 1703 købte Holmens Menighed for

300 Rdlr. 5 Ligvogne af en Borger, der ikke havde kunnet opnaa at faa Bevilling paa at benytte dem. Brugen af Ligvogne blev dog først almindelig efter 1710, i hvilket Aar der antoges en Mand, som kunde have saadanne til Leje; og samtidig fik Holmens, Garnisons, St. Petri og tysk reformert Menighed kgl. Bevilling paa at holde Ligvogn, men Holmens Kirke fik det indbringende Privilegium, at naar nogen til Hof-, Land- og Søetaten henhørende afgik ved Døden, og de paarørende ønskede at lade Liget føre i Ligvogn til Kirkerne, skulde Holmens Menighed i et Tidsrum af 5 Aar være eneberettiget til, ved sine egne Ligvogne at lade Liget mod en billig Betaling stede til Jorden til alle Kirker og Kirkegaarde i Byen, undtagen Garnisons Menigheds. Mellem denne og Holmens Kirke førtes i det følgende vidtløftige Trætter om, hvilke Lig af Rangklasserne den ene eller den anden Menighed havde Ret til at »henkøre«. Privilegiet fortolkedes da saaledes, at Holmens Kirke skulde tilkomme alle, der hørte under Hof- og Borgretten, nemlig Rangspersoner, Embedsmænd og saadanne, der nød kongelig Gage eller Pension. I 1714 forlængedes Privilegiet atter paa 5 Aar, og 1724 blev det »i Henseende til Kirkens slette Tilstand« udstrakt til at gælde for bestandigt. For Menigheden blev denne Rettighed af stor pekuniær Betydning; de gamle Ligvogne blev i Tidens Løb fornyede, den fineste var betrukket med Fløjel, og efter deres Udstyr sat til 20, 10, 8, 5 og 3½ Rigsdalers Afgift for hver Kørsel. I 1735 indbragte Ligvognene henved 400 Rd. Privilegiet aflødte hyppige Konflikter med Garnisons Kirke og Bedemændene. I Anledning af at Garnisons Kirke i 1774 fik Bevilling paa at maatte bortleje sin Ligvogn til alle og enhver, krævede Holmens Menighed sit Privilegium respekteret, dels fordi den i sin Tid ved Erhvervelsen af Ligvognene havde tilkøbt sig dette, dels fordi Kirkens »vidtløftige Bygning behøvede denne Understøttelse, i Særdeleshed, da den for en stor Del var bygget under Vand, »hvorved forefalder oftere stor og betydelig Istandsættelse«. I 1745 besværer Holmens Kirkes Patron sig til Hofbedemanden over, at denne har fordristet sig til at »bortføre« den afgangne kongelige Hofkonditors Lig mod Kirkens Interesse. Efter at Stadsbedemændene 1752 begyndte at holde Ligvogne, havde Kirken jævnlig Trætter med disse, især efter at Holmens Menighed 1804 havde faaet Eneret til ogsaa at bortkøre Ligene fra det samme Aar oprettede nye Sogn, en Del af Nikolai Kirkes Me-

nighed. I 1827 nedlagde Bedemændene Indsigelse mod Indgreb i deres Rettigheder og rejste Krav paa 692 Rbdlr. Sølv for Ligvognspenge, som Holmens Menighed uretmæssigt skulde have oppebaaret for »Lig af Rangen«. I 1857 indbragte Ligvognene Kirken endnu 1051 Rd., men 1861 ophørte denne Indtægtskilde at flyde ved Oprettelsen af et Begravelseskantor, der fra nu af besørgede Ligvognskørslen.

Udover de førnævnte Indtægter oppebar Kirken Renter af forskellige, fra Tid til anden skænkede Legater, mest paa 100—200 Rd., for hvilke Giverne oftest betingede sig Vedligeholdelse af deres Gravsteder; atter andre var skænket til Udsmykning af Kirken. I sit 1675 oprettede Testamente gav den bekendte Abel Cathrine, Proviantskriver Hans Hansens Enke, til Kirken 1000 Rd., hvoraf Renterne af Halvdelen skulde anvendes til Vedligeholdelse af hendes Gravsted og Epitafium, saaledes at Klokkeren hvert Aar fik 6 Rd. for sin Umage hermed, medens Renterne af de andre 500 Rd. skulde fordeles blandt Kirkens Præster og Kirkens og Skolens Tjenere. Til fri Raadighed for Kirken skænkede Abraham Lehn i 1724 800 Rd.

I Aaret 1625 ejede Kirken i rede Penge ialt 1020 Rd. Da de 1646 beskikkede Kirkeværger undslog sig ved at befatte sig med eller svare til den udestaaende Gæld, rettede Kongen en Henvendelse til Patronen om at befale den tilforordnede Fiskal paa Holmen, »med forderligste« at indkræve denne Gæld og afgive Beløbene til Kirkeværgerne. I 1653 var Kirkens Kapital vokset til 6655 Rd. I 1647 skænkede Kongen til Kirken, »eftersom den aldeles ingen Kapital haver, hvormed den kan vedligeholdes«, sin Andel i de Bøder og Sagefald, Fiskalen paa Kongens Vegne hidtil havde oppebaaret af Holmens Skibsbetjente for en eller anden af dem begaaet Forseelse, indtil 60 Rd. og derunder. Kronens Tilgodehavende i 1691 beløb sig ialt til 2483 Rd. 3 Mk., hvilken Sum fordelte sig paa følgende Poster. Efter Indførsel af 1. Februar 1684 hos Jørgen Bielke for hvad han var Kirken skyldig, der blev afskrevet paa den kongelige Obligation til Rigsdrost J. Gersdorffs Arvinger fra 1674, udgjorde denne Fordring med Kapital og Rente 1451 Rd. 4 Mk. Kirkeværge Gabriel Jacobsens Krav paa Hofprædikant Torkild Tuesen for dennes tilgodehavende Løn paa Skiftet var udlagt til Kirken med 135 Rd. 1 Mk., med $22\frac{1}{3}$ Aars Rente i alt 316 Rd. Endvidere havde Kongen ladet tage 14 Tdr. 6 Sk. 1 Fdk. Hartkorn af Bremerholms Gods og

udlægge til Ryttergods, hvilket var udlagt Kirken efter fhv. Generalfiskal Peder Pedersen i 1683 à 40 Rd. Td., i alt 591 Rd. 4 Mk. med Landgilde, herefter udestaaende i alt 715 Rd. 2 Mk.

For disse sine Krav fik Kirken udlagt Taastrup Kirketiende i Merløse Herred, 44 Tdr. Hartkorn à $59\frac{1}{2}$ Rd. Tønden, i Penge 2618 Rd. Kroner. Patronen ansøgte i Juli s. A. paa Kirkens Vegne om Gredstrup Kirke i Tyrsting Land med Kaldsret og Herligheder 20 Td. Htk. à 25 Rd., idet Kirken endnu, efter at have overtaget Taastrup Kirketiende, havde 381 Rd. til Gode; hvad der nu maatte skorte, vilde Kirken udrede, og ansøgte han tillige om Tilladelse for Kirken til at bortfæste Tienden, afhænde den, eller lade den oppebære i Kærven, naar de, som havde den i Fæste, fik Fæstet tilbage. Gredstrup Kirketiende afhændedes allerede i 1692 for 518 Rd., i 1705 ogsaa Taastrup Kirketiende for 2618 Rd.

I 1728, da alle Kirkens Bygninger blev forskaanede for Branden, udgjorde Beholdningen 2344 Rd., i 1741 var Kirkens Formue 1150 Rd. i Obligationer og 1109 Rd. i Kontanter; 1753 var dens urørlige Kapital 1523 Rd., Midler til fri Raadighed 1476 Rd., Indtægt for solgte Begravelser 485 Rd., i alt 3485 Rd. Ved Anordning af 1754 blev befalet, at de Kirken tilhørende Huse, som toges i Pant for Kapitalerne, skulde vurderes og assureres i Brandkassen samt aarlig eftersés; der maatte i Husene laanes paa første Prioritet de to Tredjedele af deres Værd. I 1796 beløb Kirkens Formue sig til 29,361 Rd. I 1801 omgikkes Kirkebestyrelsen med Tanken om i Lighed med Helligaands og Trinitatis Kirke at opføre Butikker til Udlejning paa den lille Kirkegaard mellem det afbrændte Admiralitetshus og den store Jernport samt paa den lille Urtegaard paa den anden Side af Porten; de derværende Ligstene og nylig begravne Lig skulde flyttes til den store Kirkegaard.*Admiralitetsskollegiet bifaldt Tanken og anmodede Stadsbygmesteren om at udarbejde Tegninger og Overslag til Butikkerne, men Planen løb ud i Sandet. I 1812 skyldte Kirkens Kasse til Kongen 12,383 Rd. og havde udestaaende paa Prioriteter 41,205 Rd.; Renten heraf var 1152 Rd. Stolefæstepenge var 650 Rd., Kirkens Blok og Bøsser havde Aaret før indbragt 130 Rd., Ligvognen 1650 Rd.; Begravelser 500 Rd.; Udgifter til faste Lønninger og Huslejgødtgørelse til Præster og Kirkebetjente 2900 Rd., hvorefter den aarlige Underballance udgjorde 2466 Rd. I Betragtning af Kirkens ugunstige Status resolverede Kongen, at dens nær-

værende Gæld skulde slettes, og den aarlige Deficit herefter dækkes af Søetatens Midler, og Kirkens faste Kapital saaledes altid forblive urørt. Det Tilskud, Kirken fik, beløb sig indtil 2000 Rd. aarlig, men nedsattes i 1833 til 1000 Rd. og bortfaldt senere ganske efter Kirkeværgernes eget Forslag, da de mente, at Kirken ved god Økonomi maatte kunne bestaa ved sine øvrige Indtægtskilder, hvilken Opfattelse i det følgende viste sig at være rigtig; i 1831 ejede Kirken i faste Kapitaler 33,870 Rd. Ved Kirkens Hovedreparation 1836, hvortil Kongen gav et Bidrag af 6000 Rd., paadrog Menigheden sig en Gæld af 20,000 Rd., hvoraf den 1840 havde afbetalt 6000 Rd.

Holmens Kirke raader endnu over følgende Legatkapitaler og særlige Fonds, af hvilke de tre førstnævnte henligger under Marineministeriets Bestyrelse, nemlig: Holmens Sogns Kirkeskoles Midler 38,600 Kr.; Holmens Sogns Fattiges Midler: Hovedfonden 27,200 Kr. og Hjælpefonden 2000 Kr.; Jomfru Johanne Marie Qvists Legater, udsat til Fattige og Husarme 17,249 Kr. og til hendes Gravsteds Vedligeholdelse 987 Kr. Statsminister Greve Greger Christian Haxthausen og Hustru Anna Elisabeth Juuls Legat hvis Renter anvendes til Vedligeholdelse af deres Begravelse og Epitafium i Kapellet m. v. (1797); Grosserer Gottlieb Egede Christian Sporons Legat (1881) 2000 Kr., hvis Renter oplægges til Anskaffelse af nye Kister i Kapellet; Provst L. A. Warburgs Legat til Opklædning af Konfirmander fra Sognet (1886) 1015 Kr. Kommandørinde Julie Holst født Cohns Legat for Trængende i Nyboder (1896) 1000 Kr. Karl F. Rentzmann og Hustrus Legat til bedste for Holmens Kirke og Kirkegaarde (1897) 2000 Kr.; Etatsraadinde Bocks Legat til Fordel for hendes og forud afdøde Mand Etatsraad G. F. Bocks Gravkammer i Holmens Kirkes Kapel (1914) 1000 Kr.

Bremerholms Sogns FATTIGVÆSEN var fra dets første Oprindelse en for sig bestaaende, af Københavns almindelige Fattigforsørgelse ganske uafhængig Institution. Før Menighedens Oprettelse nød Holmens Fattige godt af de Penge, der indkom ombord i Skibsbøsserne, enten ved Bøder for mindre Forsøelser som Banden og Sværgeren, Forsømmelse af Gudstjenesten, eller ved frivillige Gaver, enten fra Døende paa Havet som en Slags Sjølegave eller frivillige Ydelser som en Art Sonoffer i Havsnød eller Takkegave efter overstaaet Frygt og Fare. I Holmens Kirke blev Tavlen for de Fattige

ombaar den første Gang af Degnen Paaskedag 1621, og endnu samme Aar tilforordnedes Holmens Admiral to Skipperne, der sammen med Sognepræsten havde at optælle det gennem Tavlen indsamlede Beløb, som da viste sig at udgøre 100 Rdl. Indtil 1625 førte Sognepræsten Regnskabet med de Fattiges Midler, som han overgav »de Fattiges Forstandere«. Disse modtog, naar Skibene kom hjem, Bøsserne af Skipperne og uddelte en Del af deres Indhold i Samraad med Admiralen til Holmens og Tøjhusets fattige Enker, Syge og Faderløse. Den opsamlede Kapital sattes i Portioner af 100 Rdl. paa Rente til 6 pCt. hos forskellige vederhæftige Folk, deriblandt ogsaa Kongen, der desværre i de trange Tider viste sig som en uefterrettelig Skyldner. I 1631 var de Fattiges Midler vokset til 2570 Rd. Det forøgede Arbejde ved Pengenes Fordeling medførte, at der 1634 ansattes en Skriver for de Fattige i Holmens Sogn.

Kongen vilde, at Holmens Sogns Fattigvæsen vedblivende skulde holdes som en Institution for sig, hvilket fremgaar af et Brev fra ham til Corfitz Ulfeld fra 1638, hvori det hedder: »Den Forraad, der er hos Holmens Kirke, kommer Byen intet ved. Naar derom gøres videre Anfordring, da skal svares, at Byens Arme skal underholdes af de Midler, som de er underholdt mange Aar, førend Holmens Kirke var, in rerum natura. Blokken paa Slottet er lige saa lidt sat derhen, som den staar, fordi at det, som derudi samles, skulde komme Byens Fattige til bedste, som Holmens Kirkes Indkomst. Det er bedst, at hver Betler bliver efter de gamle Mandater i sit Sogn«.

I 1653, da de Fattiges Midler var vokset til 6655 Rd., udgik der Befaling til Patronen om at paalægge de Fattiges Forstandere i Holmens Sogn og deres Arvinger at aflevere, hvad der med Rette kunde tilkomme de Fattige i rede Penge eller Pantebreve til de andre nu forordnede Fattigforstandere. Eftersom de Fattiges Midler især var voksede af Kirkeblokken og Skibsbøsserne, og Renterne af disse Penge var bleven til en ret stor Kapital, og da det i Riget var brugeligt, at Kirketjenere nød en Del deraf, og Kirken ligeledes en Del, skulde der tillægges Kirken 1600 Rd. af disse Midler, men de andre komme de Fattige til Gavn. Herved opnaaedes i de følgende Aar en betydelig Kapitalforøgelse, saa at Fonden for de Fattige i 1665 var 11,733 Rd. Tyve Aar senere var de Fattiges Midler vokset til 15,618 Rd., men heraf blev til de højtfornødne Udgifter i Krigens Tid forbrugt

største Delen. Fattigforstandere var paa den Tid Zahlmester Lorentz Holmer og Tøjhusskriver Niels Andersen. I 1681 viste Fattigkassen en Beholdning af 9731 Rd. De Fattige ejede da et Hus paa Hjørnet af Nytorv og Brolæggerstræde.

I Aaret 1702 var Holmens Fattigkapital vokset til 19,225 Rd. Admiral Rosenpalm, der blev Patron 1731, sad selv inde med 14,375 Rd., hans Dødsbo kunde kun udrede 7503 Rd., og Resten var tabt for Kirken, men 1759 var de Fattiges Midler atter oppe paa 12,462 Rd.

Ved Anordningen af 18. April 1754 bestemtes det, at Admiralitets- og Kommissariatskollegiet skulde være Kirkens og de Fattiges Forsvar. Det overdroges den Kirkeværge, som havde Holmens Fattiges Penge at uddele, i Forening med Provsten at aabne Blokken og forfatte en Liste over de heri samlede Gaver, som Provsten var forpligtet til at bekræfte, medens Fattigbøssen, der aabnedes ved de kongelige Krigsskibes Hjemkomst, skulde aabnes af Stabschefen. Uddelingen til de Fattige havde at foregaa i Overværelse af Provsten, der bevidnede Uddelingen og anbefalede de Fattige, der var indstillet af Admiralitetskollegiet. Alle ved Aabningen af Fattigbøsserne og Kirkeblokkene forefundne Penge skulde straks sættes i Banken.

Indtil 1759, ved Provst Hviids Død, havde de til Søetatens Skoler testamenterede Kapitaler været betroet Holmens Provst, der hverken nogensteds havde hæftet for dem eller staaet nogen til Ansvar for deres Virkelighed og Renternes Oppebørsel og ene raadet for deres Anvendelse. Kun ved Vakance eller Dødsfald var der bleven aflagt behørigt Regnskab. Admiralitetskollegiet maatte som Patron frygte for, at der en Gang kunde komme en Provst, der var uvant med Regnskabsføring eller forsømte de verdslige Forretninger, ja maaske endog var en daarlig Husholder, hvorved Skolernes Midler kunde blive formindskede eller forødede, og mange fattige Børns Opdragelse dermed ophøre. Det bestemtes ved Kongebrev af 14. April 1759, at de forefundne Kapitaler skulde anmeldes i Admiralitetskollegiet, og Eftermanden i Provsteembedet aarlig aflægge Regnskab under Revision og Decision. En civil Medkurator blev tilførdnet Sognepræsten for Skolerne og de Fattiges Midler.

I 1799 henlagdes Søetatens Fattigvæsen til Civiletatens, og Kirkeværgernes Bestyrelse af de under Holmens Kirke hørende Fattiges Midler ophævedes ved kgl. Resolution af 24. Oktober 1814, hvorefter Formuen afgaves til Københavns Fattigvæsen.

Om Menighedens NUMERISKE FORHOLD i det første Aarhundrede af dens Bestaaen kan gives følgende Oplysninger.

I Holmens Ministerialbøger er indtil 1640 Christianshavn indbefattet, men formentlig benyttede dets Beboere Kirken endnu i Begyndelsen af Fyrrerne. Under Holmens Kirke er ligeledes registreret Daabshandlinger i Garnisonen indtil 1680, da denne fik sine egne Kirkebøger, dog finder man i Tiden forud Soldaterbørn døbte ogsaa ved andre Kirker. Et Mandtal over Flaaden fra 1645 nævner i alt 4765 Mand, deriblandt 58 Kaptejner, 34 Løjtnanter, 24 Skibspræster, 27 Skibsskrivere, 50 Styrmand, 3053 Baadsmænd, 720 Bøsseskytter og 70 Pødiker paa Reberbanen og i Skolen.

Antallet af Døbte i Holmens Sogn 1618—30 var i Gennemsnit aarligt 160, nemlig 1618: 149; 1619: 111; 1620: 160; 1621: 130; 1622: 86; 1623: 137 ægte og 17 uægte Fødsler; 1624: 168; 1625: 150; 1626: 148; 1627: 192; 1628: 159; 1629: 156 og 1630: 213.

Beregninger for senere Tidsafsnit giver følgende Gennemsnitsantal. 1631—37: 224 Fødsler aarlig; 1638—40 udgjorde de i Holmens Kirke Døbte 30—35 pCt. af samtlige i København i samme Tidsrum døbte Børn. En paafaldende Stigning i Antallet af Døbte i Sognet i Aarene 1631—40 fra o. 170 til 350 er foranlediget af de ved Udskrivning og Hvervning fra Provinserne og Norge tilflyttede Baadsmænd. Tallene for Tiaarene 1660—69: 222; 1670—89: 441; 1680—89: 627, viser fra Tredserne til Halvfjerserne en Stigning af 100 pCt., der skyldes Garnisonens Tilvækst, som atter til Firserne oges med andre 100 pCt. I Tidsrummet 1690—99 svinger Tallene for Fødslerne mellem 466 og 602; i det følgende Aarti mellem 502 og 643; 1700—1709 mellem 502 og 643. Pestaaret 1711 opviser kun 331 Fødsler, det følgende Aar 403. Fra 1714—23 svinger Tallene mellem 633 og 898 (1717), fra 1724—29 mellem 555 og 778.

Til Belysning af Sognebørnenes moralske Forhold kan anføres, at Antallet af uægte fødte Børn gennem Beregninger fra Tidsrummet 1630—1730 udgør for Holmens Sogn 3 pCt., for Nikolai Sogn 4 pCt., for Frelserens Sogn 8 pCt. og for Garnisonsmenigheden endog 10 pCt. af de ægte fødte.

De store Farsoter i det 17. og 18. Aarhundrede hærgede Menigheden strengt, hvortil bidrog, at den talrige Befolkning i Skipperboerne og Nyboderne boede saa sammentrængt. I December 1619, faa

Uger efter at Kirken var taget i Brug, udbrød i Staden en mindre Pestepidemi, der bortrev mange Baadsmænd. I Bremerholms Port uddeltes Akvavit til Baadsfolket »som Antidotum i denne skrøbelige Tid«. Pesten 1654 begyndte i Foraaret, tog til i Maj og var paa sit Højdepunkt i August, men endnu i December begravedes hver Uge 30—40 Mennesker. Thomas Bartholin regner det samlede Antal af de i Pesten døde til 9000, Fr. Hammerich opgiver det nøjagtige Tal 8551. Medens der i Holmens Sogn 1652 og 1653 blev begravet henholdsvis 849 og 983, bortdøde i Løbet af 1654 i Sognet i alt 2641, hvoraf de 1982 var Ofre for Pesten. I Tidsrummet 1699—1720 jordedes paa den indenbys Kirkegaard ialt 3478 Døde, paa Skibskirkegaarden ialt 17,724. Pestaaret undtaget, varierer Antallet af de indenbys jordede mellem 169 og 76 (i 1712).

Om Dødeligheden i Sognet under den store Pest 1711—12 har Klokkeren Oluf Leth 1712 optegnet følgende: »Summa summarum paa dem, som ere begravne udi Skibskirkegaarden fra Aarsdagen 1711 til Aarsdagen 1712, saa vidt hos mig ere angivne og udi Kirkebogen lod sig indføre, er saa ungefær: Mænd 866, Kvinder 791, Dreng 534, Piger 933, tilsammen 4401 Mennesker.«

Marinens stadige Indskrækning, særlig efter Flaadens Tab 1807, viser følgende Tal. I 1764 udgjorde Søetatens Officerer og Mandskab henved 5000 Mand, i 1864 derimod kun 1976 Mand, i 1877 1074 Mand. I 1833 angiver Provst Holm Antallet af Sognebørn med Nyboder »Menighedens egentlige Stamme« til ca. 10,000 Sjæle. I Tiaaret 1840—49 varierer Antallet af Døbte i Sognet aarlig mellem 492 og 373, højst 1848, ialt 4225. En Optælling fra Aaret 1850 angiver det samlede Antal af Sognebørn til i alt 15,670 Sjæle. I 1859 blev viede 157, døbte 496, begravede 487. I 1894 anslaaer den daværende Provst Tallet af alle til Holmens Menighed hørende til o. 18,000, deraf 13,825 i Nyboder som »det egentlige Holmens Sogn«.

Naar Talen er om en Menighed med saa ærværdige Traditioner og et længe bevaret Særpræg som Bremerholms Sogn, maa det dobbelt beklages, at største Delen af dens ældste Arkiv er gaaet til Grunde ved den store Brand 1795. Hvad der blev levnet, har tilmed desværre, særlig i den pietetsløse Tid i første Halvdel af forrige Aarhundrede, faaet en al anden end blid Medfart. Af de af Klokke Bang før Branden til hans tørre, skematiske Udarbejdelser om Kirkens Historie benyttede Arkivalier er dog næsten alt bevaret, Kirkebøgerne — dog findes der Lakuner i Rækken af de ældste Ligbøger, — Kopi-bøgerne fra 1694, et Par Patronatsprotokoller, men beklageligvis mangler de ældre Provstebøger og indkomne Sager til Kirkens Bestyrelse og dens Gejstlighed. Utvivlsomt er der gaaet et rigt Materiale tabt til Belysning af det kirkelige Liv i Sognet og Menigheden, ligesom mange værdifulde kulturhistoriske Træk til Forstaaelsen af Holmens faste Stok, dens Væren og Væsen gennem Tiderne.

For den ældste Tids Vedkommende er der gennem Kirkebøgerne overleveret Enkeltheder om Forholdene i Menigheden, som fortjener at kendes.

Holmens Kirkes Ministerialbøger, af alle københavnske Sognes de ældste bevarede, gaar for Daabshandlingernes og Trolovelsernes Vedkommende tilbage til Kirkens Grundlæggelse. Den første Daab forrettedes 26. November 1617 og er af Kirkens første Præst bogstavret indført saalydende:

»Den 26. Novembris: Oluff Lauridtzön, Baadtzmands Barn christnet. Navn: Birgete. Moderen Margrete Hansdaatter i Endeløsstrede; ere huercken throlloffuet eller wiet. Torkild Hellissön och Söffrin Marquorssön loffue, att saa snart hun gaar i Kircke, skall hand lade sig troloffue och wie wed hende. Troloffuet hiemme till mit eget 1618 den 11. Februarij och strax liust.«

Den første Trolovelse er indført 23. November 1617 og har følgende Ordlyd: »Pouell Frandzön Straalsund till Anders Blegendz-fars, Skibstømmermand, Ursula Dirichs Daatter nest till udi Iffuer Poffuelssöns Boder i Wingaardtzstræde. Peder Kortzön siger god, att de ere ubehindrett, och M. Gurriss Suedicker.«

Begravelsesbøgerne begynder først 1653. Det hedder øverst paa den ældste Ligbogs første Side: »De Døde i Holmens Sogn saa vit af Præsterne betiente ere fra Begøndelsen aff Julii Maaned Ao. 1653. 1. Julii: Karine, u-ecte. Forældre: Jennis Andersen, Karen

Michelsdatter, aufløst til Bendix Johansøns, uden Østerport — 1 Aar ringer 7 Uger«.

Baade Daabs- og Begravelsesbogen begynder saaledes begge med uægte fødte, hvoraf man dog, som ovenfor er vist, ikke maa drage Slutninger om fremtrædende moralske Brøst blandt Holmens Sognebørn.

Særlig den ældste Trolovelsesbog indeholder Smaatræk af kulturhistorisk Interesse, af hvilke enkelte fortjener at hidsættes.

Om en Pige, der 1620 blev trolovet, skriver Præsten: »Faderen sagde, att hun var Pige: och spurde ieg hende, om hun haffde befattet sig nogen Mands Person, før ieg her i min Stue throloffuede dennem: da suarede hun mig ney. Dog ligevel haffde hun Hue paa och Lin under Huen.«

I 1625 begærede Peder Michelsen Laaland, Vægter paa Slottet, at troloves med en Pige, som tjente hos Taarngemmeren. »For Trolovelsen skeede« noterer Præsten, »kom Slotzherrens Pige op til mig, berette, at Festemøen er et Barn, oc Festemanden hver Mands Gieck; item at Slotzherren icke heller var hiemme, oc viste inthet her aff. Slotzfogeden haffde oc forbudet, at der som Taarngiemmeren her paa drack een Potte Øl paa Slottet [paa Fæstensøllet, han som Pigens Husbond skulde give], da skulle hand strax rømme sin Tieneste. Her foruden, at Festemøen haffver bode Fader oc Moder leffvendis her«. Trods dette blev Parret trolovet, dog af Præsten ved St. Nikolai Kirke.

Om et andet, mindre høvisk Brudepar er antegnet (1628): »Ole Haraldsen oc Beata Svendsche begge paa et Kammer til Seffren Pederssen Andal troloffvede ex improviso hora v matutina, som de begge paa et Kammer aff een Seng nylig vaare opstaaen, oc endaa icke Klæderne bundne om dennem. Jeg indkallede Gaat Folck aff Naboerne, Jens Ebbeltofft oc andre til Vidnisbyrd. Strax Søndagen effter liust 1. Gang«.

Et Par Smaabilleder fra Krigens Tid (1630) giver følgende Antegnelser: »Marten Stendtzal (Hr. Johan Stendzlers Son, ein Prediger up 100 Jar bald, 1 milweigh von Stetin), Soldat, ved en Eneke i Christianshafn, kommen fra Rostock, [og] Anne (Seilleggers) Michaelsche. Trolovelsen til mit, hora 12. Soldaters Brug er, at der icke liuses for dennem, ei heller vies anderledes. Hun tager strax Knapsecken paa Ryggen og følger med«. — »En arm Qvinde kom-

men Fredags Aften fra Sverig, Gotenborg (til Ulrich Christian Morians i Hiulhuset, ligger paa Loftet i noget Halm), her at søge sin Mand, som skal gifven sig i K. M. Tieneste, N.[omen] Lenert Tostensz, gaæn der i Barselseng, fødte it Drengbarn.«

At det kneb for Sømanden at holde sig det sjette Bud efterretteligt, melder Kirkebøgerne tit nok om, men uheldigt nok var der ogsaa blandt Kirkens Gejstlige én, der ikke havde sin Sti ren, og heller ikke herom tier Kirkebogen. Inden Mag. Mads Hansen Mariager 1637 kunde præstevies som anden Kapellan ved Kirken, maatte han bekende sine Synder in puncto sexto, hvorom det hedder: »1637 4. Jan. Matz Hanssen, M. Andres Bentzvingers Pædagogus, hafver Jørgen Sefrenssøns oc Rasmus Jensens, Borgere i Mariager, deres skriftlig beseget Vidnisbyrd, at efter som fornevnte Matz, der hand var Skolemester i Mariager, da hafde besofvit Dorethe Andersdaatter; da hafve samme 2 Mend, paa Matzis Vegne, bedet hindedis Stivfader Hans Anderss oc Moder om samme Dorethe til Ecte, men haanlig hannem deris Daatter benectet. Item, at fornevnte Matz Hanssen er publice absolverit. Der paa hafver hand Hr. Hans Abel Jacobssøns, Sognepræst i Mariager, skriftlig Beviis. Trolofvis ved min Medtieneris Hr. Sefren Christensens Amme, som hand hafde besofvit her, daa hand var studiosus, for hvilcken Hr. Sefren lofver. Nomen: Anne Nielsdatter«.

I 1646 fortælles der om en Islænder Jonas, som havde været ungefær 18 eller 20 Aar udi Barbariet og sig der ladet omskære, men nævnte Aar stod aabenbar Skrifte i Holmens Kirke og for en Kristen udi den kristne Kirke igen blev indlemmet og annammet.

I Aaret 1630 blev en Bøsseskytte absolveret, som Søndagen Oculi tilforn »spyede i Kirken af Brændevin«.

At Overtroen fulgte Folk lige til selve Altret, viser følgende. Ved en Trolovelse 1638 bemærkede Præsten, at Bruden, medens hun under Vielsen holdt sin Brudgoms Haand, satte Foden paa hans. Paa Præstens Spørgsmaal om, hvorfor hun gjorde det, svarede hun: »For at han ikke skal faa Overtaget over mig«. Til denne Skik sigter Verset:

Sætter Bruden frem sin højre Fod
Saa raader hun over Manden god.

Følte Holmens Kirkes Gejstlighed sig end hævet over den vankundige Almues Overtro, bekendte den sig dog til Visioner og

Varsler. I et Hjørne paa første Side af Kirkebogen har Provsten Hans Seidelin egenhændig med diminutiv Skrift paa Latin optegnet følgende Notits om et Syn, han har haft: »I Aaret 1665 om Natten mellem den 24. og 25. Maj Kl. 2 saa jeg i Søvnne Himlen i Brand og Maanen som et Hjul, og jeg saa Christus vandre paa Himmelbuen, nikkende til mig, da jeg bøjede mig for ham. Og saas ogsaa vor Kirkebetjent ile hen til mig, sigende: »Min Herre Christus være os naadig og tøve ej!« — Dig Gud, love vi, fordi Templet alt straalere i et stærkt Lys. Ja kom snart, Herre Jesu, ja med Bruden og Aanden. Aabenbaring 22.«

Det første Navn, der er indført i den ældste bevarede Ligbog, er intet ringere, end Borgmester Jakob Madsens paa Christianshavn, Ejer af Børsen, der blev gravsat 21. Maj 1653. Tit har Præsten ikke vidst Navnet paa den, han kastede Jord paa, og i den første Tid genfinder man atter og atter de samme Ord: »En Stachel uden Kundskaab, kastet Muld paa«.

Mod Slutningen af Christian V.s Tid bliver Kirkebøgerne slettere og uordentligere ført, og Præsterne finder sig ikke mere foranlediget til udførlig Omtale af særlig mærkelige kirkelige Handlinger.

Den store Pest 1711—12 medførte ikke mindst for Holmens Menighed de tungeste Prøvelser, hvorom der baade i Kirkebøgerne og Kirkeværgens Brevbog er bevaret adskillige Træk.

Klokker Leth mener, at de af ham ovenfor anførte Tal paa dem, Soten bortrev, var for lave, »thi udi Kontagionens Tid bar de deres Døde ud uden nogen Angivelse og selv gravede deres Grave, ja lod dem sætte paa Kirkegaarden og gik saa bort, mange Lig lagt udi een Kiste; udagede, nogen paa en stor, tillukt Rustvogn i Hobetal, som jammerligt og ynkeligt var at se, mens Gud ske Tak, som gjorde derpaa saa snar en god Ende«. Af Kirkens Embedsmænd døde af Pest de to Præster Hagerup og Leegaard, af sidstnævntes Familie ogsaa en Søn paa 16 Aar, én paa 6 Aar og to mindre Børn.

Kirkeværgen Peter Wartberg, hvis Fortjenester af Kirkens Byggearbejder og Økonomi vil blive omtalt, udfoldede i Pesttiden en saare nidkær Virksomhed. For at modarbejde Sygdommens videre Udbredelse gjorde han Anstregelser for at skaffe de døde hurtigst muligt jordet, idet han samtidig sørgede for, at Kirkegaardene overalt blev forhøjet med Jord og Sand, »at ingen ond Stank eller Infektion af Ligene skulde ske.« I Klokkerens Hus var ligesom i

Præsten Leegaards Hjem de fleste bukket under for Soten, Klokkeren selv var dødelig syg og kom sig først langt om længe. Undergraveren var død med hele sin Familie og Husstand, og Overgraveren maatte sammen med nogle lejede Folk, der næsten ikke var til at faa for Penge, tidligt og sent være paa Færde. Under disse vanskelige, for ikke at sige, fortvivlede Forhold, maatte Wartberg overtage en stor Del af Klokker- og Gravertjenestens Pligter. Med stor Livsfare modtog han i sit Hjem alle, der kom for at bestille og betale Jorden for de Døde. Hertil havde han Bistand af en, særlig i dette Øjemed lejet Mand, der tog mod Pengene, kastede dem i Vandet og derpaa leverede dem til Kirkeværgen. Tre af Wartbergs Domestiker døde under Udøvelsen af denne Bestilling. For at skaffe Fyld til Kirkegaardene, forhandlede Wartberg med Oldermændene for Vognmandslavet, der forlangte 5 Mark dansk for hvert Læs Sand. For at de ikke skulde »hindre og skindre«, købte han selv Heste og Vogne og satte lejede Folk til Arbejdet, der snart fik god Fremgang.

Da Vognmandslavet kom efter, at »den fæde Steg«, som Wartberg udtrykker sig, gik dem af Hænde, indfandt de sig med Politibetjenten paa Kirkegaarden og fratog ham under Bønnen to lejede Vogne og beholdt dem i 8 Dage. Alligevel lykkedes det ham at faa Kirkegaarden vel opfyldt, og en ved Stakit afgrænset Hjælpekirkegaard udlagt. Grundstenen under Niels Juels Begravelse paa den gamle Kirkegaard blev optaget, og en Mængde Lig begravet paa dette Sted. Alle disse Arbejder kostede tilsammen kun 1000 Rd., som Wartberg havde udlagt og maatte anmode Patronen om at faa erstattet, »da han vidste, at Holmens Kirke i Forhold til andre Kirker her i Byen havde en god Menage«.

Af mærkeligere kirkelige Handlinger i Holmens Kirke i anden Halvdel af forrige Aarhundrede kan foruden de andetsteds omhandlede højtidelige Optagelser af Jøder i den kristne Kirke nævnes Daab af Morianer. I 1760 døbttes en Neger, »tilforn kaldet Qvanti«, tilhørende Købmand Magens og i Daaben, der var tillyst tre Dage før, kaldet Johannes Melchior. Blandt hans Faddere var Admiral Fontenay. Samme Aar døbttes en Mørian, født af hedenske Forældre i Guinea, i sin Ungdom solgt som Slave og ført til Vestindien, tilforn kaldet Cansler, døbt efter forudgaaende Undervisning hos Provst Bildsøe. Han opkaldtes efter sin Fadder Generalguvernør Christian Lebrecht Pröck.

Et Eksempel paa, at Skandskrivere benyttede Kirkemuren til at opslaa deres Paskviller paa, kendes fra 1761, da man en Morgen fandt et Skandskrift klæbet med Oblater paa Muren ved den store Lind. Det var rettet mod Indehaveren af Tobaksmonopolet og Negerslaveprivilegiet, Henning Frederik Bargum, og hans »høje Befordrere, der gøre sig ingen Samvittighed over at udsuge, ja ganske ruinere den gemene Mand, hvorfor der, ifald ingen Forandring sker, gives sikker Adgang for ham at blive General-Tobaksdirektør i Helvede, og de andre at være hans Hælere sammesteds«.

Et oplivende Element i de bevarede Protokoller af næsten udelukkende administrativt Indhold danner Kordrengene, der i den ældste Tid havde deres Stade paa øverste Pulpitur ligeoverfor Prædikestolen.

Ved højtidelige Løjligheder, ved kongelige og fyrstelige Indtog, Formælinger og Ligtog paa det kongelige Slot, Kirkens Genbo, gjaldt det for Menigheden at vise sin ordsproglige Kongetroskab ved Festgudstjeneste med Vokalmusik og muligst glimrende ydre og indre Udsmykning. Det var de store Dage for Kantoren og hans Kordrengene, da de sikkert kunde vente et naadigt Ord eller et venligt Nik fra de allerhøjeste Herskaber. Ved Arveprins Frederiks Formæling 1774, da hele Kirken var illumineret udvendig, var der saaledes paa Kirkemuren opsat en udstafferet Balkon, hvorfra Kordrengene i Lærredsbukser og Jakker, pyntede med røde og sorte Baand, kinesiske Blomster og Skærf, afsang en af Kantor Falck komponeret Hyldestsang.

Kordrengene var langt fra til idel Glæde for Præsterne. Provst Høyer udtaler i 1796, at saa længe han kan huske tilbage, næsten tyve Aar, har han paataalt, men ikke kunnet udrydde den Uskik, at Kordrengene hver Altergangsdag stillede sig i Række ude paa Kirkegaarden og overtryglede Kommunikanterne ligesom ogsaa Brudefolkene, naar de kom ud af Kirken, ja endog undertiden beegnede med Grovheder dem, som intet vilde give. De skaffede sig derved Penge til undertiden at drikke og sværme for i Kipperne i Smaagaderne. Da de drev det for vidt, gav Admiralitetet Ordre til at de skulde straffes med Ris.

Den samme Ublufærdighed og Paatrængenhed, der i vore Dage tit udvises af skuelystne og nysgerrige Kirkegæster ved store kirkelige Højtideligheder, gav allerede for hundrede Aar siden Anledning

til Forargelse. Da Folk fik at vide, at Prins Christian vilde overvære Konfirmationen i Holmens Kirke Palmesøndag 1812, hvor Biskop Balle og Provst Gutfeld prædikede, fyldtes Kirken »til Overmaal af Lediggængere og Nysgerrige«. »Hvad jeg saa«, skriver Pastor Michelsen, »var, at ej alene Opgangen til Prædikestolen, men selve Stedet, hvor vi pleje at forkynde Herrens Ord, var besat med Tilskuere — Tilhørere vil jeg ej sige — af forskelligt Køn. At Prædikestolen, efter Biskop Balles Nedkomst fra samme, blev lukket, saa jeg, og var til Dels en Følge af min Opfordring; men denne blev voldeligen opbrudt. Kunde nu Kirkebetjenterne, ved al brugt Forsigtighed, ej frede om Prædikestolens Hellighed, hvad skulle de da kunne udrette mod saadanne, der foregave Tilladelse til Adgang til Kongens Stol, og i Værdighed langt over dem, der trængte sig frem til samme, hvilket jeg ikke saa«. Michelsen henviser til den kongelige Forordning, der paabyder, at Kirkedørene paa Konfirmationsdagene skal være lukte, naar Prædiken begynder.

Hvad Michelsen ikke saa, og hvem de Personer var, der trængte sig ind i Kongestolen, da Prinsen efter Provstens første Tale forlod Kirken, erfarer man af et andet Indlæg i denne Sag, der vakte en Del Opsigt. Det var »den ridderlige Præst, vor Herres Kammerjunker« og »rædsomt« yndet af Damerne formedelst sit smukke Ydre og blomstrende Foredrag, Professor C. F. Brorson med to Damer, der havde den utrolige Dristighed at bane sig Vej til Majestætens Stol og sætte sig til rette i den, hvilken formastelige Adfærd indbragte Professoren en skriftlig Tilrettevisning.

Tidshistorisk Interesse har følgende lille Episode, der knytter sig til Christian Colbiørnsens Jordefærd, som fandt Sted fra Holmens Kirke en af de sidste Dage i Aaret 1814.

Efter at Provst Gutfeld havde holdt en, siden i Trykken udgivet, Mindetale over den afdøde Stormand, bares Liget over i Kapellet, hvor et Kor med udklædte Solister, Damer, ved Kisten afsang en af den senere Minister Nathan David affattet Sørgekantate til Musik af Syngemester Zinck, hvori forekom bitre Ord om »Schikanens Hydra«, der havde strakt sine Fangarme ud efter den Afdøde. Første Stemme »offererede« den Døde Themis' Vægtskaal, anden Stemme Astræas Sværd, den tredje Svadas Symbol, medens en Solistinde Slutningskoret ofrede en Egekrans paa Colbiørnsens Kiste.

At Kantaten var forfattet af en Jøde og savnede ethvert kristeligt Præg, vakte i Forbindelse med hele den ved en Baare usædvanlige og tilmed usmagelige teatraliske Forestilling megen Forargelse. Sagen omtaltes endog i Hamborger Aviser. Grevinde F. Reventlow skriver herom i et Brev til sin i denne Anledning meget indignerede Svigerinde: »Jeg har altid hørt, at den afdøde stod i nøje Forbindelse med en rig Jøde, hvilket stedse blev meget dadlet, formodentlig er det denne; Biskoppen har rimeligvis intet erfaret derom, og Musikken af Zinck har vel ogsaa været meget diskret. Det gør mig meget ondt; ogsaa som Jøde havde han kunnet udelade Guder og Gudinder af sin Kantate«. Meget skarpe Udtalelser om den samme Sag foreligger i et Brev til Grev J. G. Moltke fra Statsminister N. Rosenkrantz, der opholdt sig hos Kongen ved Kongressen i Wien. »Jeg kan ikke nære Tvivl om, at Deres Excellence jo har med Mishag fornummet, hvorledes det gik til ved Colbiørnsens Ligfærd i Holmens Kirke. Jeg har alvorlig forestillet Kongen, hvor vigtig det er, at Jødesang og hedenske Gudinder ikke tilstedes Adgang i Kirkerne. Jeg paa-stod, at alle vedkommende maatte affordres Erklæring, hvorledes det er bleven muligt, at sliq Skændsel har kunnet finde Sted. Hs. Maj. lod ikke til deri at være af min Mening, men det er dog muligt, at derom er bleven skrevet til Kancelliet eller i det mindste til sammes Formand«. Vedføjet dette Brev findes i Afskrift af Rosenkrantz selv en Satire af en Anonym, hvori Merkur udtrykker sin Glæde over »at Olympens Gudinder saa hæderlig blev givet Plads og Stemme, for Dyderne at krone til Jødesang i det Tempel selv, som kun til den eneste indviet er.«

Af vigtigere Begivenheder i Menighedens Liv i det afvigte Aarhundrede bør nævnes Kolera-Aaret 1853, hvor Døden ligesom i andre Sogne gjorde en rig Høst. I Maanederne Juni-Oktober begravedes paa Skibskirkegaarden i alt 512 Mennesker, 223 Mænd og 289 Kvinder, desuden mange Lig af Sogneborn fra Hospitaler og Lighuse paa Assistentkirkegaarden.

En lille Notits fra den ellers saa alvorlige »Bremerholms Kirkes Breve-Protokol«, der viser, at den fra Hamlet ordsproglige Kirkegaardshumor heller ikke har været fremmed for Holmens Kirketjenere, kan, her hvor vi nærmer os Nutiden, danne Slutningen.

»I Anledning af 50 Aarsdagen efter Slaget paa Københavns

Rhed«, skriver Kirkens Klokker, »havde Overgraver og Dannebrogsmænd Gerdtzen foranstaltet en Mindefest paa April-Højen, der var smykket med Flag og Kranse. En Tale holdtes af kgl. Skuespiller Holst, og Sange før og efter Talen udførtes af en Del af det kgl. Teaters Korpersonale. Efter Højtideligheden satte Overgraveren bemeldte Sangere i den gunstigste Stemning med en grundig Frokost og behørlige gode Drikkevarer. Som rimeligt var, billigede Kirkens Geistlighed ikke denne Foranstaltning, som den ikke forud var vidende om«.

KIRKENS BYGNINGSHISTORIE.

Opførelsen af Skipperboderne som Boliger for Flaadens Officersfamilier fik Christian IV., som Niels Slange udtrykker sig, »til at tænke paa en egen Kirke for sine Søfolk, paa det de kunde have et Sted, hvor de, foruden at trænges af andre, kunde høre Guds Ord, og de kunde have en vis Sognepræst, som for deres Sjæle alene kunde sørge«.

At henlægge den paatænkte Kirke til Bremerholm, maatte have sine store Fordele paa Grund af dens umiddelbare Nærhed ved Virkestedet og Boligerne for Holmens Folk, men unægtelig herskede der her en mangeartet Larm og Uro, der i alt Fald paa Hverdage kunde synes uforenelig med kirkelig Andagt.

Netop i hine Aar udfoldede der sig jo paa Bremerholm et travlt og støjende Liv; nye Bygninger rejstes til Brug for Marinen, og Skibe tømredes og tiltakledes. De drønende Slag af Smedens Forhammer, Tømrerens Økse og Langsav, Møntens Klippen og Stempel-slag, Brøl fra Studene, der tungt trak Hammermøllen i den store Smedie, blandet med Raab og Larm af Folk i de Skibe og Baade, der lagde til ved Smediens Nabo, Toldboden. Som det synes, rent midlertidigt, lod Kongen, endnu, inden Rammerne for den ny Menighed var fastslaaet, indrette et Kirkerum for den paa Holmen. I Holmens Kirkebog er herom optegnet: »Anno 1617 22. Søndag efter Trinitatis, 14. November, er det Hus, som Maaltid holdtes udi, indviet af Dr. Reisenio (Resen) til en Kirke«. Af en Udgiftspost i Rentemesterregnskabet fremgaar det, at Maleren Helle Torbensen med Svend og Dreng i Dagene 13. Okt.—3. Nov. s. A. har arbejdet i Kirken i det store Hus paa Bremerholm. Kirkens Altertavle har neppe været et Kunstværk; det ses nemlig af samme Regnskab, at en Maler, hans to Svende og en Dreng, har arbejdet og malet i Septbr.—Oktbr. i 14 Dage »paa Altertavlen udi Boden paa Bremerholm, som kommer til at staa i den ny Kirke paa Holmen.«

En kort Tid maa Kongen have omgaaedes med Tanken, at lægge Kirken paa et mere roligt Sted i Byens Hjerte, nemlig paa Gammelmønt, det gamle St. Claræ Klosters Grund, hvor hans Fader havde villet indrette en Kirke for de herboende Tyskere, som siden fik anvist St. Peders Kirke. I Begyndelsen af 1620 var nemlig Stensætter og Murmester beskæftiget med at optage »Fundamentet eller Grundvolden, som var nederlagt til den ny Kirke paa den gammel Mønt«.

Imidlertid havde Kongen bestemt sig til at flytte Menigheden fra Huset, hvor forhen Flaadens Maanedstjenere bospistes, til den, 1562—63 opførte Ankersmedie, der paa Prospekter af København fra o. 1587 og 1611, set fra Søsiden, fremtræder tydeligt som en langagtig Bygning, der mod Vest støder op til et højere taarnagtigt Hus i flere Stokværk ud mod Havnestrømmen. Den lavere Bygning har --- efter Gengivelserne at dømme --- været paa ét Stokværk. Husets Bestemmelse karakteriseres af de mange høje Skorstene, der rager op igennem Taget. Ostgavlen havde Renæssancekarakter og var prydet med Pinakler og Fløje, hel statelig for en almindelig Smedie.

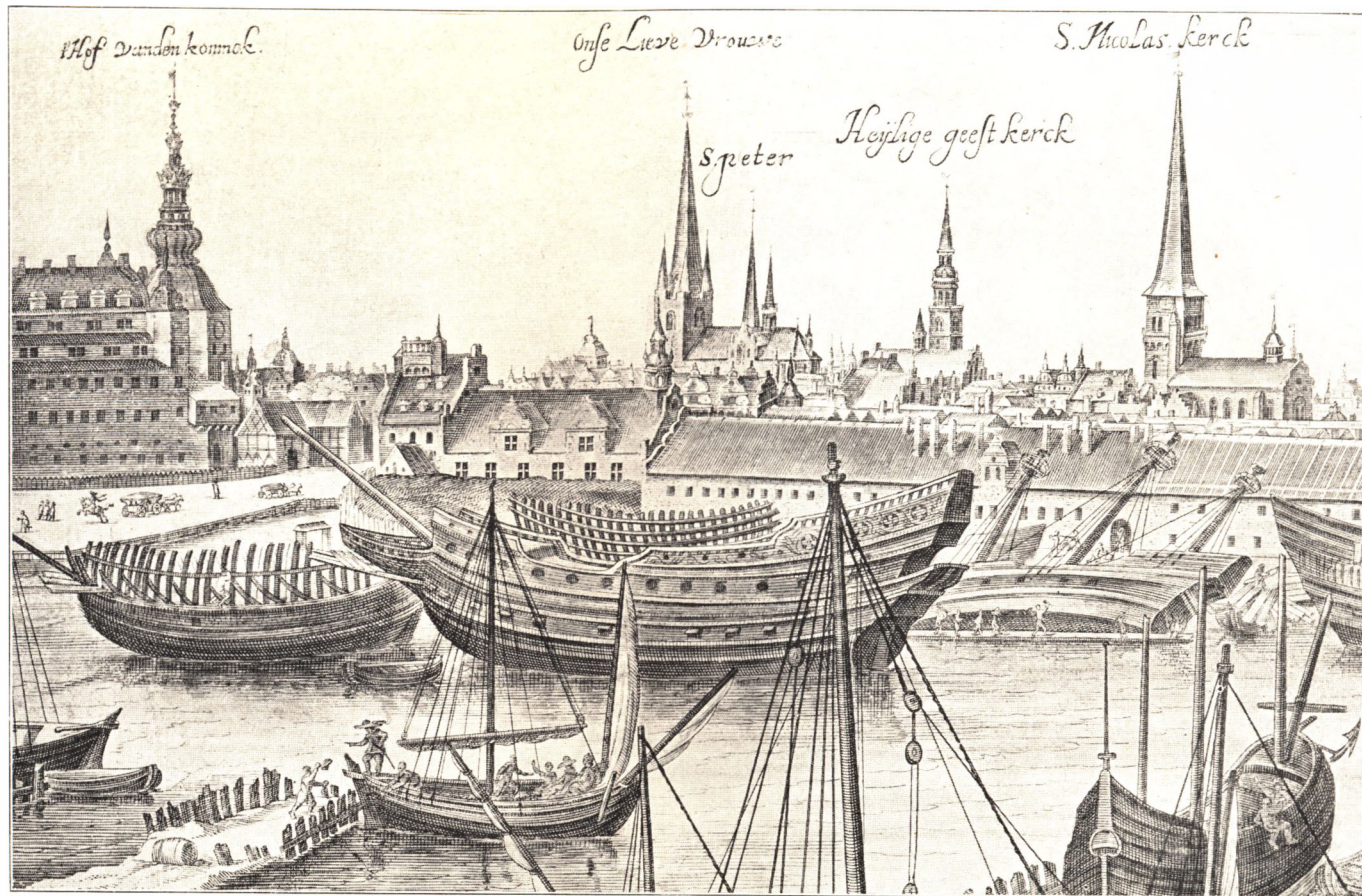
I Februar 1619 begynder Arbejderne paa »den ny Kirke for Holmen«, »den Kirke, som bliver forordnet af den gamle Smedie«, eller »den ny Kirke ved Toldboden paa Bremerholmen«. Der opsættes »to store Stabler og en Slidsklove til Porten for Kirken«, men først henimod Efteraaret anbringes der for Døren en stor, ny Laas, som vejede 17 Skippund, ligesom der i »den store Dør« indsættes en stor Ring til at drage Døren med. Da Ankersmediens Tag var nedblæst i Vinteren 1615—16, slap man forholdsvis let til at opsætte det nye. Overalt blev der i Murene anbragt nye Jernankere; der brødes Huller til Vinduerne, og Karme blev indmuret. I April sættes der »tre lange Realer langs gennem den gamle Smedie« samt tre andre, »som kommer ovenpaa«. Stenhuggeren HERMAN ROLEFINCK, der ogsaa kendes fra sin Virksomhed paa Frederiksborg Slot, var beskæftiget med at indramme Døre og Vinduer, og Glarmesteren indsatte i alt 145 nye blyindrammede Vinduer. Endelig rejstes i Juni Spiret af Tømmermester CLAUS BANG, og i Septbr. opsattes Klokkestolen, hvori ophængtes to Klokker, støbte 1610 og 1619, af hvilke nu kun den yngste, støbt af Klokkestøberen HARTVIG



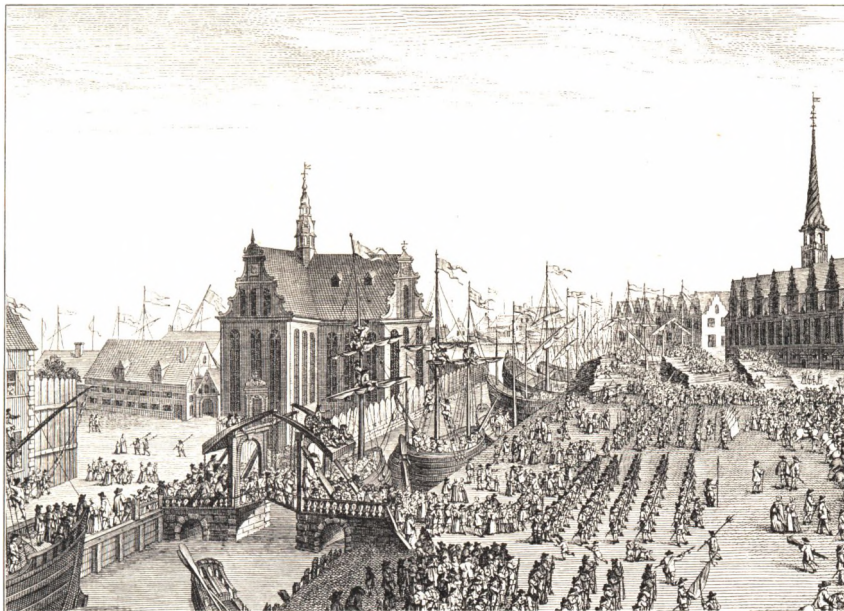
UDSNIT AF BRAUNIUS' KORT OVER KØBENHAVN FRA O. 1587.
6: Renteriet. 8: Helligaandskirken Taarn under Opførelse.
9: Ankersmedien paa Bremerholm.



UDSNIT AF JAN VAN WIJCK'S »DELINEATION« AF KØBENHAVN FRA O. 1610.
Stykket af Johan Diderichsen.



UDSNIT AF STIK FRA C. 1650.
Hugo Allardt, Amsterdam.



HOLMENS KIRKE OG SLOTSHOLMEN MED BØRSEN.

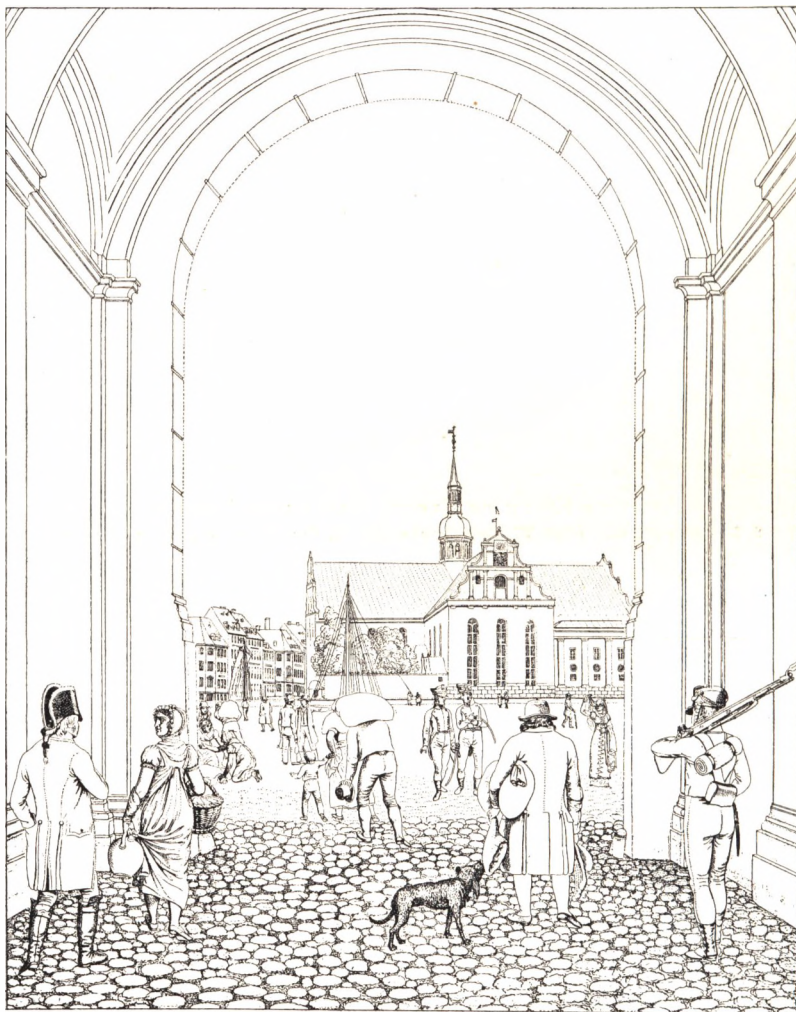
Efter J. D. Preislers Stik efter W. Heimbachs Maleri, forestillende Arvehyldingen 1660.



HOLMENS KIRKE o. 1750.

Efter Danske Atlas.

Tavle VIII



HOLMENS KIRKE O. 1830, SET GENNEM ZAHLKAMMERPORTEN.
Efter Stik af Lahde efter Tegning af Eckersberg.

QUILCHMEYER, er tilbage, og bærer følgende knappe Indskrift: »Hartwic Cwellich Meier gos mig Anno 1619.«

Med Klokkeklang og i Overværelse af den københavnske Gejstlighed indviedes Bremerholms Kirke femtende Søndag efter Trinitatis, eller 5. September 1619 af Sjællands Biskop Dr. HANS RESEN. Kongen selv var paa den Tid fraværende fra Høvedstaden, for at tilse de store Digearbejder ved Bredsted. Af samtidige Begivenheder i Flaadens Historie bør nævnes Jens Munks Opdagertogt til Hudsonbugten, som han har skildret i sin »Navigatio septentrionalis«.

Om den ældste Holmens Kirkes Rumforhold, dens Ydre og Indre kan intet siges med Bestemthed, ud over, at dens nuværende, 1641 gennembrudte Langskib er dannet af den gamle Smedies Mure.

At dømme efter en lodret Fuge, som antagelig angiver Hjørnet af den senere tilføjede højere Bygning med Gavl ud mod Slottet, synes den at have strakt sig udover det nuværende Kryds eller Kors fire Alen paa den anden Side af det ottekantede Trappetaarn. Den første Kirke havde, som ovenfor nævnt, to Indgange, en større og en mindre, hvoraf den første vel har vendt ud mod Bremerholms Port eller Størrestræde. Saavel Døren, hvoraf vel nok den store havde Karakter af en virkelig Portal, som Vinduerne var i Sandsten, og man kan vel formode, at Kirken, uden at virke overdaadig i sit Ydre, trods sin Lidenhed har været ganske prydelig. Dertil bidrog ogsaa Spiret, der knejsede over Østgavlen. Det blev i Februar—Marts 1620 tækket med Bly og Skifersten af Skifertækkeren Jørgen Eiler. Mærkelig er Udgiften til samme Mand »for at takke omkring det Galleri, som er opsat paa Kirken«. Galleri kan i Datidens Sprog betyde forskellige Ting. Mest naturligt vil det sikkert være at antage, at Talen her er om en Gallerigang langs Mønningen af Kirkens Tag i Lighed med den, der omtrent samtidigt maa være opsat paa Rosenborg. Endelig indrettedes en Kongestol med Dør til at laase, og foran Vinduerne opsattes fem Gardinstænger.

Om Kirkens Udseende i denne Periode giver vedføjede Prospekt af København fra o. 1628, (Stik fra o. 1650), en svag Antydning.

Den stadig øgede Tilvækst af Holmens Menighed nødvendigjorde en Ombygning og Udvidelse af Kirken, hvilket i den penge-trange Tid billigst kunde ske ved at forbinde denne med eet op til samme stodende, i forskellige Øjemed benyttet Hus. Paa

alle ældre Prospekter af København, 1587 og 1611, indtager denne flere Stokværk høje Bygning med sin knejsende, snørklede Gavl ud mod Kanalen en fremtrædende Plads. Den er rimeligvis bygget samtidig med Ankersmedien og tjente tidligst som Mønt. 1563—64 nævnes Mønten paa Holmen og Møntmesteren sammesteds; 1583 betegnes Holmens Bro som Broen over Havnen mellem Slotspladsen og Mønten. Ti Aar senere førtes Mønten tilbage til sin oprindelige Plads i den Gade, der bærer Navn efter den; indtil Ankersmedien omdannedes til Kirke, havde Mestersmeden Bolig her . første Stokværk. Fra 1619 var her i Stueetagen tillige Toldbod; den paa Prospekterne aftegnede, med Plankeværk omgivne Plads fra Toldboden nordefter, hvor nu Gravkapellerne ligger, har sikkert været Toldbodplads. Øverst oppe var der endelig en kort Tid 1619—24 Navigationsskole. I Begyndelsen af Tyverne nævnes det store Hus over Toldboden ved Holmens Kirke, og der angives, at der da blev ophugget et Galleri, som Mester Joris, kgl. Majestæts Styrmands Læremester, »skal have at bruge, eller at have sit Værelse i«. Her havde altsaa Navigationslæreren, den vidtforrejste JORIS CAROLUS sine Instrumenter.

Ved Skolens Ophør flyttedes Toldboden til Christianshavn, medens Mønten fra den gamle Mønterplads i Købmagergade førtes tilbage til sit tidligere Stæde. I Februar 1624 omtales Arbejderne paa den nyindrettede Mønt ved Holmens Kirke.

Saaledes forklares den tilsyneladende Modsætning mellem Indskriften paa Kirkens Alter, der beretter, at Kirken »tilforn havde været en Smedie udi den Nordost-Ende og kaldtes den store Smedie, som nu er paa Holmen, og udi den Sydvest Ende haver været en Mønt, som nu Koret er; oven paa samme Mønt var en Navigations-skole« — og J. L. Wolfs Angivelse (1654), at Mesteren for Ankersmedien boede i den Del af Kirken, der nu var Kor, og at dette i nogle Aar forinden var indrettet til Toldbod.

Om sine Planer til Kirkens Udvidelse ytrer Kongen sig i et Brev af 27. Februar 1641 saaledes til Byens Statholder Corfitz Ulfeld, der havde stor Myndighed i alt, hvad der angik Sømagten og Bremerholm: »Hvorledes min Mening er, at Holmens Kirke skal forhøjes og gøres med et Kryds ud til Holmen, det er Dig bekendt. Da efterdi det skeer, fordi at man vil ampliere Kirken, da er det nu en Umage at lade Krydset gaa ud paa den Side imod Byen lige-

saa vel som imod Holmen. Og efterdi ingen Sacra kan administreres i Holmens Kirke, imens den skal forandres, da vil sligt imidlertid skee der, som Søfolket faar Mad. Hvorfor vil i Tide tænkes paa, hvor at Prædikestolen kan staa, saa og paa Enebærtræ at røge med, imod Tjenesten skeer«.

Byggearbejderne forestodes af LEONHARD BLASIUS, der i Sommeren 1640 var bleven Overbygmester i den samme Aar afdøde Hans v. Steenvinkels Sted. En Familie af Navnet Blasius havde før ham levet Aartier i København, men det ligger nærmere at antage, at han var indvandret fra Holland. 1642 kaldes han Generalbygmester og var i de følgende Aar beskæftiget overalt i Riget; saaledes anlagde han 1643 Broen ved Altona og forhøjede Kirken i Glückstadt. I Foraaret samme Aar arbejdede han paa Reberbanen og sendtes i Vinteren derefter til Malmø for at forestaa Arbejderne ved Byens Befæstning, men døde allerede 8. December 1644. Blasius havde 1642 købt Halvparten af Gaarden »Oxenkopen« paa Østergade, som hans Enke Hedevig Gierritz afhændede 1645.

Af Kirkens fire Gavle er den sydvestlige mod Børsen afgjort den ældste. Det er en svær Gavlmur, dobbelt saa tyk som de andre Gavles og opført i store røde Sten, meget muligt tagne fra andre Bygninger. Ved de i 1872 i Anledning af Kirkens Restavrering foretagne Undersøgelser godtgjorde en Sammenligning med de øvrige, hvor stærkt den adskiller sig fra hine, saavel i Henseende til de arkitektoniske Former som de til dem benyttede Sandsten. Sydvestgavlen har regelret profilerede Gesimser, af hvilke den underste bæres af Kragsten og Pilastre af Bremer Sandsten, hvorimod Gesimserne paa de andre Gavle kun er en maadelig Efterligning af Børsen i gullandsk Sandsten, ligesom Pilastrenes Kanelering viser en langt raaere Stil. »Denne stokværksdelte Pilastergavl, i en ren, lidt forsigtig Stil, hører til Renæssancens tidlige Gavltyper i Danmark. Der er intet til Hinder for at antage, at det er den oprindelige Gavl fra det gamle Hus, der har faaet Lov til at blive staaende fra Aarene 1562—63, og den bliver da en af de tidligste og bedst bevarede i Danmark i den nye »vælske« Stil. Med sine klassiske kanelerede Pilastre maa den ved sin Fremstaaen have virket som noget ganske nyt. Den gamle Gavl ses paa de ovenfor omtalte Stik fra o. 1587 og 1611, og er her fremstillet prydet med svungne Afdækninger og yderligere siret med Fløje.«

Ved Udvidelsen maatte Nordøstgavlen sammen med det lavere, af Ankersmedien omdannede Kirkerum forhøjes og udstyres i Lighed med den ældre, ud mod Slottet. Det kom endvidere for Dagen ved Restavreringen, at Kirkemurene i den østre Ende indtil en Højde af $6\frac{1}{2}$ Alen fra Gesimsen var sammenflikket af gamle Munkesten, og at der ovenover staar en regelmæssig Mur af noget tyndere, røde Sten. Kirketaget kom i Flugt med Taget paa den høje Bygning, hvilket bekræftes af Murmesterens Regning fra 1643, der lyder paa, at han har »gjort Gavlen til Stranden og det andet gamle Murværk lige med det nye«, og at han har gjort Muren i Holmens Kirke paa begge Sider, som han har rejst af ny, en Sten tykkere end den gamle Mur i Kirken.

Den saaledes sammenføjede Bygning blev midtvejs udvidet ved to Tverfløje, opført i samme Højde, hvorved Kirken blev en Korskirke, ganske vist af noget usædvanlig Form, idet Sidearmene er temmelig lange, ligesom det maa virke paafaldende, at Kirkens Kor, ikke som i andre Kirker, ligger i Øst, men i Sydvest.

En anden Mærkelighed opviser Nordvestgavlen ud mod Holmens Kanal (Størrestræde), som bærer Christian IV.s Navnechiffer, Begyndelsesbogstaverne til hans Valgsprog R. F. P. (Regnum firmat pietas) og Aarstallet 1641, idet Sandstensportalen, som hævdet af Arkitekten, Prof. Ludv. Fenger, er ældre end Ombygningen nævnte Aar. Det viste sig nemlig, da den 1872 blev nedtaget for at ombygges, at der paa Frisens Bagside var hugget en halv Musling for hver Ende, hvilket af og til kan iagttages mellem Bjelkehovederne paa gamle Bindingsværksbygninger. Dette berettiger til den Formodning, at man ved Ombygningen har benyttet en ældre Dør og kun tilføjet Gesims og Topstykke, hin var aabenbart forkludret og dette i en senere, mere barok Stil end selve Dørindfatningen med dens Diamantkvadrer. De senere tilkomne Dele af Portalen repræsenterer en her til Lands ikke meget udbredt dekorativ Maner, der er stærkt barokt præget og overordentlig almindelig i Nederlandene, efter at Arkitekten JACQUES FRANQUART (1577—1651) i sit 1617 udgivne Værk »Premier livre d'architecture contenant diverses inventions de portes« havde dannet Skole. Disse stærkt barokke Kraftportaler kaldes i Nederlandene »Spanische Deürkens«. Om Døren fra først af har hørt til Huset ud mod Slottet, den til Kirke omdannede Smedie, eller maaske til en helt anden Bygning, lader sig næppe mere sige.

Nordøstgavlen ud mod Nationalbanken, hvor nu Hovedindgangen med den fra Roskilde Domkirke tagne Portal anbragtes 1872, har ikke tidligere haft nogen Hoveddør eller været bestemt til at ses.

Kirkens Korsfløje er opført af gule Flensborger Sten, og for at dække over det forskelligartede Byggemateriale blev hele Kirken pudset og malet gul. Taget var tækket med Skifer, og det spaantækte Spir blev fra det gamle Skibs østre Ende flyttet til over Midten af Korset.

Murerarbejdet ved Kirken blev overdraget Muremester JØRGEN TIMIAN, kaldet Pommerincke, der opførte Kirkemuren i en Længde af 138 sjællandske Alen og 19 Alen i Højden, hvortil medgik ialt 157,320 Mursten, ligesom han reparerede den gamle Gavl og det alt staaende Murværk. Han murede 18 Vindueshuller, hvert 10 Alen langt og 2 Alen bredt, fugede de 300 Kvadratalen Fliser i Koret, opmurede de 36 Fundamenter under Jernpillerne, som bar Pulpiturerne og Vindeltrappen til Kongens Stol, 10½ Alen brede og 10 Alen høje. For hele dette Arbejde skulde han ved det af Bygmester Blasius 2. Februar 1643 foretagne Syn udover sin Kontrakt have ialt 1176 Rdlr.

Simon Tømmermand fik til at lægge et Gulv i Kirken, indtil det i Fremtiden kunde blive lagt med ølandske Fliser, udleveret 8 Tylvter Danmarksdel.

Snedkeren ESKILD GORRISSEN forfærdigede Alterfoden af Eg, hvorpaa Altertavlen hvilede, og udstyrede den med Panel, en Skammel af Eg rundt om Altret, otte Skamler til at knæle ned paa i Koret, fire smaa Brudeskamler, syv brede Mandsstole ved Koret med Bænke, Døre og Dokker, samt uden for samme Stole en Egetræsbænk. Endvidere tog han sammen med fire Svende hele Pulpituret ned og skilte Stolene nede i Kirken, opsatte et Skillerum foran Koret, men maatte atter tage det ned, gøre det bredere i begge Ender og sire det med Snitværk og skaarne Kapitæler.

Snedkerarbejdet overdroges Mestrene PAASKE POVELSEN, Oldermann for Snedkerlavet og Hofsnedker HENRIK BALCKE, der opsatte ialt 118 Stole, hver 7 Alen lange, 5½ Kvarter brede, og for deres Arbejde oppebar 649 Rdlr.

Borgmester Jakob Madsen leverede til Kirkebygningen af sit eget pommerske og gullandske Tømmer samt Egeplanker til at klæde Spærværket med saa vel udentil, hvor det skulde tækkes

med Skifersten, og under det, som Dønnikeren skulde gibse. Hans Regning herfor lod paa 5500 Rdlr.

Af særlig Interesse er den endnu bevarede Kontrakt, dateret 25. Marts 1642, opsat henholdsvis mellem LEONHARD BLASIVS, og Dønnikerne eller Kalksniderne VALENTIN JÆGER og JOHAN HORN-BOSTEL, om Gipser- og Stukkaturarbejdet paa Kirkens Loft. De to sidstnævnte forpligtede sig til at gøre Gipsloftet i samme Art og Manér, som den af Statholderen Corfitz Ulfeld synede Slotskirke i Glückstadt. Midt i Krydset af Tøndehvælvingen skulde anbringes det fuldstændige kongelige Vaaben, og i alle fire Hjørner af Kirken Kongens Navnetræk med tilhørende Lister og Gesimser. I den aflange Runding skulde være Frugter og Engle med Spil i Haanden. For dette Arbejde, som de lovede færdigt i solid, god og ulastelig Stand til Bartholomæus' Dag (24. August) samme Aar paa egen Bekostning og med Materialer, de selv leverede uden Udgift for Kongen, tilstodes begge ialt 1680 Rdlr., dog maatte de med al deres Ejendom som Pant forpligte sig til, hvis der i Løbet af 10 Aar viste sig Mangler ved deres Arbejde, at gøre dette om paa egen Bekostning. Denne Del af Bygningens indre Udsmykning var tilendebragt 8. Februar 1643, da Bygmesteren synede Arbejdet og erklærede sig tilfreds. Udsmykningen af Loftet med de ubehjælpsomt udførte Stukfigurer, Vaabener og Prydelser er med Undtagelse af Reliefferne i Koret, der er bleven erstattede med fire moderne, Engle, modellerede 1828—29 af Freund, endnu bevaret uforandret. Samme Aar fik Kirken sin ældste Lysekroner med otte Arme af Messing, hver med to Lysepiber; — den vejede 10 Lispund og 7 Skaalpund og var støbt og forfærdiget af Rotgieter Hans Pæp.

At Christian IV. vedblivende interesserede sig for Arbejderne i Kirken, fremgaar bl. a. af følgende Brev til Rentemesteren af 30. Januar 1645. »Nu jeg var i København, da glemte jeg at befale, at der skulde gøres en Vindeltrappe op til det nederste Pulpitur tvært over fra Prædikestolen til det adelige Fruentimmer, som der søger Prædiken, paa det, de intet haver Behov at staa iblandt det gemene Folk, hvorfor der skal fortinges saadan en Trappe hos en af Snedkerne i Byen, som den forfærdiger, dog intet videre, end til en Person. Hans Betaling skal han faa af Kammeret, naar den er færdig. Jeg formener, at der findes vel de i København, som erindrer sig, hvor jeg vilde have, at Fruentimmeret skulde staa i samme

Kirke, dog kan det gøre lige meget, hvor det anordnes, naar de kommer fra hinanden at staa.«

Arbejdet i det Indre skred langsomt frem og som det synes, lidet planmæssigt. Nedgangens Tid er inde, Riget fattes Penge. Idelige Forandringer og Forbedringer sinkede Kirkens Fuldførelse. I Begyndelsen af 1646 indsattes der i Kongens Trappe en Dør med Dørkarm i Trappen til Kongens Stol, og Løngangen, der førte her til, var forfærdiget af Bleginds Egeplanker. Efter Kongens Befaling blev Koret nedtaget og gjort en Alen højere, Alteret forandret og forsynet med en anden Alterfod, i hvilket anbragtes to Skabe, og en ny Baldakin, en ny Stol til Præsterne opsattes og en fem Alen bred Trappe indrettet for Kordøren og en anden der førte fra Koret til Prædikestolen.

Gangene i de enkelte Floje i Kirken fik særlige Navne; den fornemste ud mod Størrestræde ligeoverfor Holmens Port kaldtes Kaptejnsgangen, dens Fortsættelse Urtegaardsgangen, medens Gangen fra den nordøstlige Port hed Skippergangen og dens Fortsættelse Korgangen.

»Holmens Kirke er ikke«, meddeler VILH. LORENZEN, »fra første Færd skabt udfra en bestemt arkitektonisk Idé. Det var en Tilfældighed, at man i sin Tid bestemte sig til at benytte netop den gamle Smedie til Kirkebygning.

Naar man derimod senere, under den store Ombygning 1641—43 gav Kirken Form af et græsk Kors og altsaa gjorde den til en *Centralbygning*, har man sikkert Lov til heri at se et Udslag af en bevidst arkitektonisk Opfattelse, nemlig den, der til Kirkebygninger foretrak Centralanlæg fremfor Langhusanlæg med Indgang i den ene Gavl. De i den øvrige protestantiske Verden forlængst paabegyndte Forsøg med Kirkerum, komponerede efter Tværaksen, var dengang endnu ikke naaet til Danmark.

Centralbygningen havde Christian IV. selv været med til at benytte, om end i noget uklar Form, i Kirken i Christiansstad og i langt mere gennemført Skikkelse i den aldrig fuldførte St. Anna Rotunda, hvorimod Trinitatis Kirke greb tilbage til det traditionelle, middelalderlige Langhusanlæg. Lidt forældet var Tanken for saa vidt ogsaa allerede. Den havde været den tidlige italienske Højrenæssances Ideal; i den store og lange Kamp om St. Peders Kirke i Rom havde Langhuset omsider sejret, og Barok-

tidens førende Kirkeri det katolske Evropa, Jesuiternes, var Langhuskirker, hvilket dog ikke udelukkede, at Tanken om Centralanlæg haardnakket holdt sig, som bl. a. Frelser Kirke og Marmorkirken viser det for Danmarks Vedkommende. Det kan dog ikke siges, at Centralanlægets Idé er bleven stærkt betonet i Holmens Kirke. Korskæringen er ganske neutral, fraregnet den lille Tagrytter, der markerer Centraliseringen udvendig. En virkelig Gennemførelse af Idéen krævede her en Kuppel, der indvendig kunde samle Rummet og udvendig samle Kirkens Masser. Naar Holmens Kirke kun i ringe Grad virker som Centralanlæg, skyldes det ogsaa Korsarmenes relativt store Længde, en Følge af dens, kirkebygningsmæssigt set, saa tilfældige Oprindelse«.

Paa Frontespicen ud til Slotspladsen anbragtes »to ypperlige og kunstige Skiver« oven over hinanden, af hvilke den øverste viste Klokketimen, medens den underste »et overmaade rart og akkurat Kunststykke« var en Vindskive som styredes ved en Flagstang med Jernfløj, som stod op af Kirketaget, et Værk af Christian IV.s navnkundige, 1647 afdøde Astronom CHRISTIAN LONGOMONTANUS. Den viste »meget akkurat, hvad Slags Vind der blæser hver Dag, i hvor hastig end Vinden kan springe om fra et Hjørne til et andet«.

1647 fik Kirken foræret en ny Døbefont af Smedejern, der erstattede en tidligere, vistnok meget beskeden. Aaret efter (21. Marts) fik Christopher Lindenov Brev »at lade levere den gamle Funt, som stod i Holmens Kirke, til Fogeden paa Færø, Hans Zelner, som den i en Kirke dér paa Landet igen skal lade opsætte, hvilken han formener det bedst at behøve«. Den ny Døbefont er paa den øverste Rand mærket med Aarstallet 1646 og Bogstaverne H V S, hvilke ifølge en af Nationalmusæet foretagen Undersøgelse maa tydes: HANS ULRIKSEN SVITZER, om hvem man ved, at han 1639 blev beskikket til Smed i den store Smedje. Aaret 1646 var for ham betegnet ved to glædelige Begivenheder, idet hans anden Hustru samtidig fødte ham en Datter, og hans voksne Datter af første Ægteskab holdt Bryllup med den bekendte David Skolemester (David Reich). Naar det betænkes, hvor sjældne Smedejernsfonter er, — der findes neppe ti Stykker i Landet, — ligger det nær at antage, at Døbefonten er bleven skænket af Smeden til Minde om den Glæde, der paa den Tid er overgaaet hans Hus. Døbefonten, der staar paa en høj, jernmalet Fod, blev efter at være erstattet med en ny af hvidt Marmor, bevaret

i Kirken for at kunne benyttes i Tilfælde af Voksnes (Proselyters) Daab for Altret, da den var forholdsvis let at flytte. Den afgaves 1853 til Nationalmuseet.

Sølvdaabsbækkenet er skænket af Kong Christian IV og vejede 190 Lod; det blev 1758 fuldstændig omdannet i Tidens Stil.

Først 1647 kan Kirken regnes at have været fuldstændig skikket til Brug, i hvilket Aar der opsattes Bestemmelser for Takst af Stolestader, Begravelser i Kirken og paa Kirkegaarden, samt Takster for hvad Kirkens Embedsmænd og Funktionærer maatte beregne sig ved alle paakommende kirkelige Handlinger.

At Haandværkerne ikke kunde faa deres Tilgodehavende udbetalt af Rentekammeret, fremgaar af den Omstændighed, at deres Fordringer fra Aarene 1641—47 opkøbtes af Pengematadorerne under Frederik III, Brødrene Marselis og Rentemester Henrik Müller, blandt hvis Papirer de er at finde. Det ses endvidere, at Glarmesterens Enke i December 1646 ideligt havde anholdt Kongen om Betaling for de Vinduer, hendes Mand havde indsat i Kirken, hvorfor Kongen gav Ordre til Kirkeværgerne at betale hendes Tilgodehavende, hvilken Befaling atter blev gentaget 1650.

Den førnævnte ottearmede Lysekroner var selvsagt ikke tilstrækkelig til at lyse ud i Kirkens Gange, hvorfor gavmilde Sognebørn i Aarene 1657—65 kappedes om at skænke Holmens Kirke Lysekroner, af hvilke endnu to er bevarede.

Paa den ældste, endnu bevarede, af Delefoged ved Holmen, Kirkeforstander Niels Olufsen skænkede Krone læses: »Anno 1656, haffver NELS OLUFSEN, da denne Kierkis Forstander, denne Crone vdi Hamborig til Kierken | ladet giøre, der hans efterlate Hvstrve ELISABETH VON DORT med Kierken gjorde Richtighed, er beslvt den at tillgive, som LVDWIG LORENS, Kon.: May: Tol oc Acsis Forvalter ofer Sielan lod bekoste at ophenge Aar 1662«. Det følgende Aar skænkede kgl. Hofslagtermester Hans Hermansen og Hustru en Lysekroner af Messing i Form af en Havfrue. Indskriften lød ifølge Resen: »Denne Ære Skienck haffver Erlig oc Welact Mand HANS HERMANDSEN med sin kiere Hustru, Erlig oc Gudfrøctig Qvinde MAREN HENDRICKS DAATTER skiencket oc bekostet Anno 1657. Til Guds Ære, Holmens Kircke til Prydelse, oc hv^o som det forringer eller forandrer, skal svare det for Guds strenge Dom. Anno 1657«. Da »Havfruen«, der hang over Kordøren, hindrede

Udsigten til Prædikestolen for de Tilhørere, der sad i Pulpiturene, og dens Vægt tyngede for meget paa Kirkens Loft, blev den 1667, trods det strenge Forbud, nedtaget af Kirkeværgen Gabriel Jacobsen og omdannet til en Lysekroner, Mage til ovennævnte af Niels Olufsen skænkede, og ophængtes med Stang og Tilbehør i Gangen ud til Urtegaarden.

Paa den tredie, ligeledes forsvundne, af Skipperlavet skænkede Lysekroner læstes: I Kong Frederich den Tredies Tid udi Kiøbenhaffns Beleiring, da Hr. Jochum Gerstorff, Dannemarckis Rigis Hofmester, var denne Kirckis Patron, haffver Hs. Kongelige Majestæts Skipper Laug effter Oldermands Jacob Povels og Bisidders Capitain Søfvren Fjelderups Samtycke, foræret 500 Rixdaler til denne Crone. Past: eccl. M. Niels Spend. Kircke Værg Gabriel Jacobsen. Anno 1659.

GABRIEL JACOBSEN, der foruden at være Kirkeværg ogsaa var Forstander for Kongens Syge- og Kvæsthus, skænkede, dels fordi Kirken hidtil ikke havde haft nogen virkelig Lysekroner, dels fordi Gud »i denne haarde Beleiring har sparet og bevaret os faa overblevne Israeliter mod vore blødtørstige Fjenders Anslag« ved Gavebrev, dateret Juleaften 1659, en tiarmet Lysekroner til Kirken. I Brevet bestemte han, at Kronen skulde blive hængende nær hans Begravelse i Skippergangen og skænkede samtidig til Kirken 100 Rdlr., for hvis Renter (6 Rdlr.) Lysekronen aarlig skulde forsynes med 3 Lys til 3 Rdlr.; til Rotgieteren udsattes 2 Rdlr. for at holde den ren, og Klokkeren fornøjedes med 1 Rdlr. for at have Opsyn med hans Grav og paasé, at hans eller Hustrus og Børns Lig ikke blev forflyttet, »saalænge Verden staar«. Kronen, der endnu er bevaret, maaler 3 Alen 3 Tommer i Højden, 2 Alen 21 Tommer i Bredden og vejer 1 Skippund, 8 Lispund og 8 Pund.

Indskriften lyder: »Anno 1659 dette Herrens Huus til Prydelse hafver GABRIEL JACOBSEN, da Kirckens Forstandere, med sin kiere Hustru ELLEN PEDERSDATTER, foræret denne Crone, med derhos 100 Rixdaler Capital, aff hvis Rente den aarligen skal reenholdis oc med Lysz forsørgis«.

En femte Lysekroner var skænket 1665 af Raadmand MORTEN MIKKELSEN og Hustru, hvis Ligsten forudum laa under Kronen, der faldt ned og sønderlages ganske 26. November 1841. Indskriften lød: MAARTTEN MICKELSEN Raadmand vdi Kiøbenhafven Med Sin |

Kirre Hvstrve | Kerstine Jens Daatter Haffver Foræret Denne Lysse Kronne Gvd Til Ærre, Kircken Til Prydelse. Anno 1665.

Sin nuværende Prædikestol og Altertavle (nedenfor beskrevet), der maa have erstattet de førnævnte, sikkert ret tarvelige, fik Kirken henholdsvis 1661 og 1662, begge kunstfærdigt udskaarne af den berømte Billedskærer ABEL SCHRÖDER i Næstved. Hvis de af Thura anførte Traditioner om, at Alter og Prædikestol »efter nogles Udsagn« var forfærdiget af en norsk Bonde, og Billedhuggerarbejdet udskaaret med Kniv, efter andre udført af en blind Mand — har nogensomhelst Hjemmel, maa disse Overleveringer henføres til det ældste Alter og den første Prædikestol, som afløste Abel Schrøders.

I en udateret Supplik til Kongen, som maa henføres til 1663, klager Schröder over, at Borgmester og Raad i Næstved vil beskatte ham, »formedelst hans ringe Billedsnider-Haandværk«, hvilket nu i mange Aar ikke af nogen haver været; eller endnu dog videre end dette, jeg nu for Eders Kgl. Maj. Kirke her i Staden haver arbejdet.« Af Holmens Kirkes Bestyrelse var han ikke bleven bedre behandlet, end i sin egen By. »Som det lader sig ansee«, skriver han, »da bliver ey anseende, at jeg paa samme Arbejde, nemlig Altertavle og Prædikestol ikke haver en Daler fri Penge, naar Kost, Tømmer og Svendeløn er betalt, thi Kirkeværgen haver tinget saa meget knap med mig, og vil dog have det velgjort«.

Til Altertavlen skænkede Borgmester JØRGEN NIELSEN 1661 75 Rdlr., Kong FREDERIK III 1663 171 Sletdaler 42 Sk. og Viceadmiral JØRGEN BIØRNSSEN 1664 50 Rdl. Jernværket ved Knæfaldet omkring Altret blev gjort og skænket 1678 af Nagelsmed CHRISTEN SØRENSEN paa Bremerholm.

Til Prædikestolen skænkede 1662 den fra Frederik III's Hof-historie bekendte Overkammertjener JAKOB PETERSEN, der i Holland ophøjedes i Friherrestanden, 200 Rdlr., hvorfor han af Kirken til Tak fik sit Vaaben opsat paa Prædikestolen — en vinget Løve. Andre 200 Rdlr. skænkedes af Dronningens Forvalter HANS HANSEN og hans Hustru ABEL CATHRINE v. DER WISCH, hvis Vaabner ligeledes er anbragt paa Prædikestolen.

Daaben blev 1688 henflyttet til Pladsen lige overfor dets nuværende Sted oven over nogle ældre Grave, hvilket ses af følgende Indskrift: »Anno 1668 er dette Sal. Hans Hansens og Abel Cathrines Begravelsessted til den hellige Daabs Forretning med deres Arvingers

Minde og Tilladelse paa Kirkens Bekostning indrettet og udstaffet, samt nye Vinduer og Messing Gitterværk udenfor, og er den første Daabs Tieniste herudi forrettet d. 15. Maj i dette Aar, ved Mester Giert Wincke, da Sognepræst og Provst her i Staden«.

Kirken ejede i sin første Tid ikke selv noget Orgel. I Maj 1646 ansøgte Johan Lorentz, den vidtbekendte Organist ved St. Nikolai Kirke, om Tilladelse til at maatte opsætte et Orgelværk i Holmens Kirke uden nogen Omkostning for Kirken i Henseende til dets Anbringelse og Vedligeholdelse og med Tilladelse for ham eller en Stedfortræder, at spille derpaa. Først 1658 blev det Kirkens Ejendom, da dens Værger tilforhandlede sig Orglet af Lorentz.

1665 opsattes et stort Sejerværk i Kirken, der var købt af Inger Hans Steenbuchs for 50 Rd., og som Hans Jensen Sejermager fik Befaling til at »fortsætte, rengøre og reparere«. I denne Anledning indstillede Kirkeværgerne til Patronen, at det var mørkt paa Kirkehvælvingen, hvor Sejerværket kom til at staa, der skulde drive de 5 Sejerskiver; der udkrævedes et lidet Tagvindue lige for Værket, at Klokkeren, som skulde stille det, desbedre kunde paase, at Værket ikke kom til Skade. 1697 fik Hans Georg Sontag Urmager 78 Rd. for overalt at reparere Kirkens Sejerværk, som i mange Aar havde gaaet urigtigt. Ved Urmagerens Død i Pesttiden kom Urværket atter i Uorden, bl. a. ved at Dele af samme, han havde taget med sig hjem, var bortkomne, og Værket desuden altid i slet Stand. 1712 blev det repareret, saa at det med en lang Perpendikel kunde gaa i 24—26 Timer. Istandsættelsen synes ikke at have hjulpet, Sejerværkets Upaalidelighed blev ordsproglig blandt Københavnerne. I Holbergs »Den Vægelsindede« siger Espen til Leonard: »Herrens Hierte gaaer ungefær lige saa rigtigt som Holmens Klokke«. I Mogens Andersens Gratulationsvers til Hans Mikkelsen foran Holbergs fire Skæmte-digte hedder det: »Før Holmens Klokke skal med andre Klokker gaae«. Af en Klage i Politivennen ses, at det endnu 1804 ikke gik rigtigere.

I 1666 opførtes en ny Kongestol i Kirken med karmoisinrødt Fløjel og røde Nacora Tafts Gardiner, kantet med Frynser af Guld og Silke.

En ny og ejendommelig Prydelse fik Kirken, da den oprindelige Korskranke i Aaret 1668 fjernedes og erstattedes ved en Skranke, dannet af 38 Messingbalustrer, 19 paa hver Side, paa én Undtagelse

nær i nævnte Aar skænket af kongelige Betjente, hvis Navne er indgraveret paa Balustrene. Et Ægtepar blandt Giverne har skænket ikke mindre end ti Balustre.

Fra Frederik III.s Tid stammer ogsaa det andet Steds beskrevne, vistnok af Kongen skænkede Krucifiks, der endnu pryder Kirken og maa antages at hidrøre fra det Gravmæle, Kong Christian IV. havde paatænkt at sætte sig i Roskilde Domkirke, og som i 1647 delvis gik til Grunde ved en Ildsvaade paa dets midlertidige Opbevaringssted, Tøjhuset (se S. 99).

Efter at der i 1647 var bleven opsat et Reglement for Begravelser i Kirken, dækkedes Gulvet med Ligsten, og Væggene smykkedes med Epitafier af Marmor, Sandsten og Træskærerarbejde over velhavende og fremtrædende Medlemmer af Menigheden.

De mindre bemidlede Sognebørn havde fra først af fundet deres Hvilested enten paa St. Nikolai Kirkegaard eller paa Kirkegaarden udenfor Nørreport, indtil en særlig Kirkegaard vest for Reberbanen indviedes 1628 13. Marts, og 1632 blev det forbudt, at de til Søværnet hørende Folk jordedes udenfor Nørreport. Denne nye Kirkegaard fik Navnet den gamle, efter at man 1646 havde indrettet »en Kirkegaard udenfor Kirken«, som Aaret efter øgedes med Urtegaarden mellem Kirken og Byen. Da disse Begravelsespladser i Pesttiden 1654 tilnærmelsesvis var opfyldte, indtoges et Stykke Jord paa St. Anna Kirkegaard, »som er beliggende ved Guldhuset, som Sr. Werner beboer«, paa det nuværende Garnisonshospitals Plads, hvor Begravelserne dog ophørte 1664, for atter at optages under Pestepidemien 1711 og nogle Aar derefter.

I Aaret 1660 opsattes en Mur omkring den ene af Begravelsespladserne ved Kirken. Herom beretter en Indskrift paa en endnu bevaret Tavle i Korsurtegaardens Mur: »Anno 1660 da Gabriel | Jacobsön vaar denne | Kirkis Forstander er | denne Kirkegaards Muer opsat og Pladsen | til de hensovede Guds | Børns Legemers | Huilested forordnet | og indhegnet«. Samtidig opførtes et lille Kapel, der i et 1661, 25. Januar, dateret Begravesskøde omtales som det nye Kapel, som er bygt inde paa den nye indmurede Kirkegaard, kaldet »Cors-Urtegaard« ved Døren, som gaar ind ad Koret.

I December 1660 bevilgede Kongen efter Patronens Børgering, at det Stykke Jord og den Plads, der laa næst ved den ny Kirkegaards Jord, maatte indhegnes og indelukkes med et Stakit;

Pladsen angives at strække sig fra den ny Kirkegaards Mur langs Stranden til Skarnkisten 38 Alen, fra denne op til Stenbroen for den store Kirkedør imod Skipperboderne 52 Alen og fra Kirkedøren til bemeldte Stenbro ud til Adelgade 18 Alen. Det betinges, at Stakitværket ikke maatte gøres saa højt, at det kunde være til Skade for Kongens Prospekt og Udseende (Udsigt) fra Slottet. Mod at vedligeholde Stakitværket og Pælene foran Stenene ved Stranden samt Brolægningen af Pladsen tilstodes det Kirken at opkræve til sammes Bedste af hver Baad eller andet Fartøj, som maatte lægge til ved Pladsen, 1—4 Skilling efter Skibsrummets Størrelse og indehavende Varers Værdi.

1674 omtales Plankeværket fra Holmens Port ud til Gaden og hen til Kirkeporten som meget brøstfældig og forraadnet; ogsaa Stakitværket fra den store Kirkedør og omkring til Stranden var meget forfaldent og en Del deraf bleven bortstjaalet i Vinterens Løb. Man fandt det derfor fornødent, at opsætte et nyt Stakitværk, for at Kirkegaarden omkring Kirken desto bedre kunde »holdes i Hævd og Renlighed«.

Henimod Aarhundredets Slutning var Kirkens Ydre og Indre bleven ret forfaldent, dog blev den hyppigt fremsatte Tanke om en Hovedreparation, af Patronatet stadigt udsat af Hensyn til Kirkens knappe Midler. 1683 havde NIELS JUEL afløst Henrik Bielke som Kirkens Patron; desværre er der om hans Virksomhed som saadan intet bekendt udover Ordlyden til enkelte Skrivelser til Kirkeværgerne »om den skammelige og fast ukristelige Misbrug, som for nogle Aar siden haver indrottet sig ved Holmens Kirke ligesaa vel som ved andre denne Stads Kirker med at bryde de afdødes uforraadnede Ligs Kister og det derved befundne Beslag offentlig foruden Underrettelse at falholde«. I Ligprædikenen over ham siges det, at han lod Kirken tække med Kobber og bar Omsorg for at forbedre dens Midler og Kapitaler. Tagets Belægning med Kobber begyndte 1688 og skred saa langsomt frem, at den strakte sig ind i det ny Aarhundrede. 1696 købtes 71 Kobberplader til 188 Rdlr., men ved det følgende Aars Udgang var Kirkens hele Beholdning ialt kun 798 Rdlr. 4 Mark, og 1688 havde man ydermere til Reparationer taget 300 Rdlr. af de indkomne Stolestadepenge. I 1686 var Kirkens Mure og Gavle bleven malet med Oliefarve »saavidt Stenhuggerværket angik«. Solskiverne, af hvilke den ene vendte ud mod

Kirkepladsen, den anden ud mod Skipperboderne, forgyldtes 1698. Kirkens Hvalvinger blev overalt efterset og hvidtet; Dønnikeværket repareret, Altertavle, Prædikestol og Kongestol overalt udbedret, og hvad der fattedes derpaa af Billedværk, erstattet og suppleret. Af Epitafierne blev Kaptejn Roluf Petersens Gravmæle i Koret renoveret af den italienske Mestergibser Giuseppe Rigas, der for dette Arbejde fik udbetalt en Sum af Kirken. Endelig blev de ujævne Gulve optaget i hele Kirken og planerede.

En ny Urte- eller Kirkegaard opfyldtes og hegnedes ved et nyt Egestakit med Laas og Lukke, og til Sirat for Kirken planedes uden for samme Lindetræer. Som ved tidligere Lejligheder og siden altid, naar Kirken havde Penge behov til sit Hus, kom der netop i disse Aar forskellige Gaver fra »fromme Hjerter«.

Kirkens Istandsættelse blev, som det ses, dog først tilendebragt under Niels Juels Efterfølger som Patron: Generaladmiraløjtnant ULRIK CHRISTIAN GYLDENLØVE, Greve af Samsøe (1678—1719), anden Søn af Kong Christian V. i dennes Forbindelse med Sofie Amalie Moth. Selv om Gyldenløve først og sidst skyldte sin høje Byrd, at han, tilmed i ganske ung Alder, blev Niels Juels Efterfølger som Flaadens Øverste, vil man ikke kunne frakende ham en vis Dygtighed, mere dog som administrativ Embedsmand, end som Eskadrechef i Krigsepisoderne 1700 og 1709—19, og hans Evner som saadan er ogsaa kommen Holmens Kirke til Gode, der skylder ham Tak for hans samvittighedsfulde Forvaltning af dens Midler. Fra Karakterens Side var han tillige en særdeles tiltalende Personlighed, som bl. a. hans Brevveksling med Kirkeværgerne og Kirkens Funktionærer viser. Under Gyldenløves gentagne Fraværelse fra Hovedstaden fungerede i hans Sted som Patron Admiral CHRISTOPHER ERNST V. STØCKEN, der ogsaa tog sig varmt af Kirkens Sager. Begge deler dog Æren for Kirkens Restavrering, Opførelsen af det store og statelige Gravkapel, samt Kirkens bedre Økonomi i det hele taget, med den mangeaarige, udmærkede Kirkevæрге PETER WARTBERG, der beklædte dette Embede i alt i 36 Aar. Af Stilling var Wartberg Vejermester og Maaler ved Holmen og gjaldt hos Samtiden baade for en almindelig anset og ret bemidlet Mand, der bl. a. ejede et Hus i Laxegade, Hus og Plads i Toldbodgade, en Tømmerplads samt Andel i Porcellænsfabrikken.

Byggearbejderne ved Kirken havde hans særlige Interesse,

han var Mand for, naar Bygmester og Tegner svigtede, selv at kunne gøre Udkast og Planer til Byggearbejder. Det er derfor sikkert med fuld Føje, at der paa Grundstenen til Holmens Kapel sættes, at han »besynderlig drev Bygningsværket«. Han stod i Aarevis i Forskud for Materialier og tilsaa Arbejderne fra Morgen til Aften. Det maa vel synes en beskeden Anerkendelse af hans trofaste Virksomhed, som blev ham til Del, da han 1731 af Patronatet fik tilskødet et Gravsted i Holmens Kirke uden Indfæstning »formedelst hans 36 Aars virksomme og nidkære Tjeneste«. Wartberg, der døde kort efter (Januar 1732), var Fader til to dygtige Sønner, Jens Severin, Generalprokurør, og Peter Wartberg, Dr. juris og Højesteretsadvokat.

Den gennemgribende Restavration af Kirken fuldførtes 1701—02. Omlægningen af Taget havde kostet særlig lang Tid og mange Penge. Taarnet, der før havde været skiferdækket, blev overalt belagt med nyt Kobber, Spiret forsynet med nye, stærkt forgyldte Kobberfløje, og Taget, hvor det krævedes, tættet med nyt Kobber

Overgangen til det ny Aarhundrede kan foruden Bestræbelserne for at værne det bestaaende og holde det i Hævd, opvise Initiativet til en selvstændig, større, til Kirken knyttet Bygning, LIGKAPELLET.

I Efteraaret 1699 indkøbte Peter Wartberg et Parti hollandske Mursten og gullandsk Kalk til Opførelse af en Mur »fra Hjørnet af Kirkens nordre Kryds paa Gaden til Admiralitetet« som skulde erstatte et brøstfældigt Plankeværk. Samtidig anmodede han Patronen om at skaffe udvirket, at Holmens og Tøjhusets Folk i Løbet af Vinteren til Brug ved et Bolværk fra Kirkens Gavl langs Kanalen til Hjørnet af samme lige for Børsen maatte samle en god Del store Kampesten til Grunden og hugne Sten næst Jorden, for at der med Tiden kunde gøres et dygtigt »Fundament til et Kapel«.

Den ny Mur for Kirkegaarden stod færdig i Sommeren 1701 efter mange Bryderier med Murmestere, hvis »egen Nærvarelse havde manqueret, naar fornøden var, at anordne, hvad Arbejde der skulde gøres,« ligesom hans Regning fandtes at være ubillig, hvorfor der i Oktober foretoges et Syn af Stadsbygmester J. C. Ernst samt Murmestrene Hans Olufsen og Hans Wiedewelt, der havde adskilligt at udsætte paa Arbejdet. Denne Mur, der ses paa Afbildningen og Grundplanen af Holmens Kirke i Thurahs »Danske Vitruvius« (1746)

strakte sig i lidt skraa Retning i en Længde af 50 Alen fra den nordvestlige Kirkegaard over mod Admiralitetet (Søkortarkivet). Den havde paa Midten en bred Indgangsport, flankeret af Søjler og prydet med en Gesims og Frontespice i triangulær Form med Vaaben og paa hver af Siderne to mindre Indgange i Muren; desuden i begge Ender af Muren to Indgangsporte med Jerndøre, ligeledes flankerede med Søjler og prydede med Sandstensfrontoner. Ovenpaa den søjledelte, med ovale Blændinger forsynede Mur var anbragt ialt 6 sirlige Stenvaser. Det bemærkes, at Muren havde Sirater og et saadant Fundament, at der indenfor samme til Kirkegaarden med Tiden under Jorden op til samme Mur kunde indrettes gode Begravelser. I dette Øjemed bestemte Stöcken i Juli 1702, at der skulde forskrives gode brændte »Lexe-Mopper eller Sten«, og lige saa mange Haarlem'er Mopper, 100,000 Stykker af hver, fra Amsterdam, eftersom der ingen Mursten var at faa fra København. Paa et Kort over København fra 1704 ses Holmens Kirkegaard i Fortsættelse af denne Mur i Knækket udfor »Swaldergaarden« at være begrænset af »Holmens Indgang«, hinsides denne er paa Kortet antydnet et Bygningskompleks, der bærer Paaskriften »Hr. Admiral von Stöckens« og »General-Commissariatet«.

I Maj resolverede Kongen, at den gamle Mur om Holmens Kirkes Kor(s)-Urtegaard (fra 1660) skulde nedtages og en anden ligesom den nybyggede Mur igen opføres. I Sommerens Løb blev Muren ved Korsurtegaarden ud til Kanalen og op »til Koret« opført med Cement og Segeberger Kalk samt vel forsynet med gode Jernankre og Slaaer »eftersom der skal gøres et Kapel og derunder murede Begravelser, som skal tildækkes med Kobber«. Ogsaa denne i Længde ca. 20 Alen mod Gaden og ca. 15 Alen i ret Vinkel paa samme opførte Mur ud mod Kanalen ses paa Thurahs Afbildning. Indgangsporten var smykket med et ovalt formet Sandstensfronton. I Hjørnet op til Koret ud mod Kanalen opførtes et lille Sakristi, hvis endnu bevarede Indgangsportal er prydet med et Fronton, hvori er indhugget Aarstallet 1704 og Skriftstedet Ps. 84 v. 2.

Den kirkelige Sans og Offervillighed, Datidens jævne Folk udviste, og som i vore Dage lyder som en Fabel, gav sig Udslag i, at Holmens Mestersmed og hans Folk med Kongens Tilladelse i deres Hviletimer forfærdigede en Jernport til Kirkegaardsmuren, bestaa-

ende af to Døre og en Bue, der tilsammen vejede 3 Skippund 14 Lispund Jern, som Kirken senere erstattede dem. Kirkeværgen fandt det dog ikke sømmeligt, at man uden videre tog imod Gaven, og indstillede til Patronen, om ikke Mesteren og hans Folk for deres store Arbejde burde aflægges med en Ducør, som efter hans Mening ikke kunde være ringere end 200 Sletdaler til Deling, hvilket bevilgedes.

En anden Gave, bestaaende i en Pengesum, stor 188 Rdlr., et Ligklæde og Lysestager, modtog Kirken samtidig fra det gamle Skipperlav eller Broderskab ved Holmen, der allerede tidligere havde bevidnet sin Hengivenhed for Kirken. Da der nu kun var ganske faa af de gamle Gildebrødre tilbage, og man ikke kunde vente, at Lavet skulde blive fornyet, besluttede man at opløse det, og da deres gamle Lavsskraa var brændt ved en Ildebrand i Laksegade, vidste Brødrene ikke bedre, end at deres Lav kun var indstiftet til Afholdelse af Juledrik, Lystigheds-Samkvem og Ligbegængelse efter gammeldags Skik. Man vedtog at skænke til Kirken alle Lavets rede Penge og Værdigenstande, men knyttede dog til Gaven det Ønske, at eventuelt forarmede Lavsbrødre og deres Enker maatte faa en Understøttelse af Kirkekassen, og, naar de døde, faa frit Ligklæde.

Planen til Kapelbygningen blev først fremsat af Stöcken i en Skrivelse til Kongen af 20. Juni 1703. Bremerholms Kirke havde hverken murede Begravelser eller Kapeller udover en Gravhvælving under Altret, der var opfyldt med Lig og som »udi Kirken ej forarsager liden Stank, hvad Menigheden, især Præsterne, som Altret betjener, meget er inconvenient«. Patronen ansøgte derfor om Tiladelse til, at der »fra det vestre Kryds langs Kanalen ved Koret, og fra Kanalen til det nordre Krydses Mur paa Korsurtegaarden maatte indtages Plads og bygges Kapeller »lige paa den Maade som den anden ved Kirken ny opførte Mur er langs Pladsen«. De, som havde købt Begravelser paa Korsurtegaarden, kunde inden for samme Kapeller faa anvist en ligesaa stor Plads, som de havde haft tilforn, eller anden Steds paa den ny indrettede Urtegaard, hvor de optagne Lig kunde nedgraves. De fortærede Lig maatte jordes paa andre Steder, medens de, som var opløst eller smuldrede, kunde nedgraves dybt i Jorden paa samme Sted.

Skont Planen helt og holdent billigedes af Kongen, trak dens

Udførelse i Langdrag, idet Sagen stødte paa Vanskeligheder fra Folk, hvis Paarørende hvilede i Korsurtegaarden, og som ikke vilde tilstede Opgravning og Flytning af Ligene. For at forekomme videre »Svarighed og Ulempe« fra Menigheden i den fornævnte Retning, foreslog Ulrik Christian Gyldenløve, der imedens atter havde overtaget Patronatet, at opføre en Mur til Kapellet paa den anden Side af Kirkens Gavl langs Kanalen ligefor Børsen, idet hele Bolværket var forfaldent og maatte fornyes fra Kanalens Bund med godt Egetømmer, saaledes at Muren kunde hvile paa et godt Fundament af Kampesten. Man opgav den første Plan, at lægge Kapellet paa Nordsiden af Kirken, skønt der allerede var rejst en Mur, idet Gyldenløve fandt Pladsen alt for utilstrækkelig og næppe Umagen værd at bygge et saa lille Kapel, som ikke indbragte de udlagte Penge.

Den første Grundsten til Kapellet lagdes 18. Maj 1705 af Patronen Generaladmiralløjtnant **ULRIK CHRISTIAN GYLDENLØVE**, den anden Sten af Provsten Mag. **IVER BRINK**, medens Kirkeværgerne **PETER WARTBERG** og **JACOB ANDERSEN** lagde henholdsvis den 3. og 4. Sten. Paa den i en Kvadersten indsatte Kobberplade var indgraveret følgende Indskrift:

»Anno 1705 dend 18de May Udi den Stormægtigste Monarchs **KONG FRIDERICH** den Fierdes Regierings Tiid, der Hans Høye Excellence **Hr. ULDRICH CHRISTIAN GÜLDENLEW** var Patron for Bremmerholmbs Kierche og **Hr. CHRISTOPHER ERNST VON STÖCHEN**, Holmens Admiral, da blef første Steen lagt til dette nye Kirchens Begravelse-Capel af høybemelte **Hr. General Admiral Lieutenant GÜldenlew**: og vare samme Tiid Mag.r **IVER BRINCH Proust** og Sognepræst her ved Kierchen, og Sig.r **PETER WARTBERG**, som besynderlig drev Bygnings Werchitt, samt Sig.r **JACOB ANDERSEN** Kierche Werger. Dend Høyeste Gud lade samme Bygning vel lyches og fuldferdiges, og bevare dend siden fra ald Ulyche, til Kierchens immervarende Fordeel og Nyttel«

Under Grundstenslæggelsen blev der af Skolens Disciple, iførte Murmesterklæder, afsunget nedenstaaende tre Vers; mellem hvert spilledes en Arie med Hoboer og et Klavicymbel-Instrument.

Uden Herren bygger med
Gaar cy Werchit vel afsted,
men forgievis og omsonst
er da Flid og Bygnings Konst.

At vor Bygning Held kand faa
Herrens Navn vi kalder paa,
Legges Grund i Jesu Nafn,
Bliver det til Kirchens Gavn.

Send, o Gud af Himlen need
Verchet til Bestandighed
Lyche, Hielp, Welsignelse!
Altting Dig til Ære seech!

Det skyldes utvivlsomt Gyldenløves personlige Initiativ, at Kapellet i Modsætning til den af Støcken beskudne planlagte, meget indskrænkede og uanselige Bygning, blev en virkelig monumental og kunstnerisk gennemført Bygning. Umiddelbart efter Grundstenslæggelsen skrev han til Kongen:

»Eftersom Bremerholms Kirke af stor høj Fornødenhed lige for Børsen langs Kanalen i Steden for de der befundne fire gamle forfaldne Bolværker én gang for alle maa lade gøre et godt og fast Fundament (hvortil allerede en god Begyndelse er gjort), at der paa en god Mur af Kvaderstene neden, og Mur oven paa kan sættes, da har jeg, i Henseende til samme Murs Kostbarhed, til Kirkens Gavn og Bedste i Fremtiden for tjenstligt eragtet, inden for samme Mur langs ad Kirkegaarden at lade bygge et muret Kapel, hvorunder kan indrettes en god Del smukke, murede Begravelser«. Selve Bygningen skulde forsynes med »smukke Embellissementer, i Henseende, at det er beliggende saa nær Slottet og paa saa skønt et Sted, der falder i Øjet af alle Fremmede«. Eftersom de røde Leydener Mursten var af bedre Kvalitet end de haarlemske gule »Mopper«, foreslog han at disse ikke blev benyttet ved Kapellets Bygning. I Betragtning af Holmens Kirkes slette finansielle Status androg Patronen Kongen om, at der maatte anvises Kirken den samlede eller halve Sum af alle ved Højesteret idømte Bøder.

For at tilfredsstille den øjeblikkelige Pengetrang afhændede Gyldenløve til Geheimeraad Otto Krabbe den Kirken tilhørende, i 1692 af Kong Christian V. skænkede Kongekorntiende i Holbæk Amt, Taastrup Sogn, i alt i Penge 2618 Rdlr. Endvidere rejste Kirken et Laan hos Etatsraad Hans Bøefke til Førsløvgaard paa 2900 Rdlr., et andet hos Jomfru Karen Sophie Røbring paa 4000 Rdlr.

I Juli 1705 forelagde den 1693 til Bygmester ved Søetaten udnævnte JOHAN CONRAD ERNST en Tegning saavel til Bygningens Ydre som til den indre Indrettelse af Ligkamre, hvilket Projekt fik

kongelig Approbation. Ifølge det af Stenhuggeren ANDREAS GERCKEN udarbejdede Overslag vilde der i alt til Kapellet kræves 20000 Fliser, 18—19 Tommer i Kvadrat, »Halvdelen brun glat og ogsaa kantet«, den anden Halvdel »hvid graa, glatsleben og kantet« à 1 Mark Stykket, i alt 333 Rdlr. 2 Mk. Mellem Kirkeværgen Peter Wartberg og Murmester Hans Olufsen opsattes 14. Maj 1706 en udførlig Kontrakt, hvorefter sidstnævnte overtog samtlige Murerarbejder ved Kapellets Bygning. Endnu paa dette Tidspunkt var man ikke klar paa, om Vinduerne skulde anbringes ud til Kanalen ligefor Slotspladsen eller i Muren ud mod Kirkegaarden. Wartberg hævdede, at det vilde være til Hinder for Anbringelsen af Epitafier, hvis der var Vinduer paa begge Sider, og foreslog derfor, at man i Muren anbragte Blindingsvinduer, hvilket ogsaa godkendtes af Patronen.

Murværket stod allerede færdigt, og Spærværket var rejst, da Kongen fandt, at Bygningen betog Synet fra Slottet til Holmen og Soen en god Del. Ernst maatte udarbejde en ny Tegning, der viste Kapellet lavere og med et fladt Kobbertag »med behørigt Fald«, saaledes som det nu er. Denne nye Tegning blev i Oktober 1706 godkendt af Kongen; Muren blev gjort nogle Alen lavere, og Spærværket afbrudt. Til Corniche-Stenene gav Ernst en Model af hver Sten, hvorefter de blev lavede; de viste sig kort efter at være lidet holdbare, idet et stort Stykke af Cornichen faldt ned.

Kapellets Bygning fuldendtes først i Aaret 1708.

Om Kapellets Værd og Ejendommelighed som Bygningsværk har VILH. LORENZEN meddelt følgende:

Selv om Holmens Kirkes Kapel, da det stod færdigt til at tages i Brug, hverken indvendig eller udvendig var nogen Pragtbygning, var og er det dog Kirken og Tiden værdigt. Kapellet er med dets »Embellissementer« et smukt Mindesmærke baade over Patronen Ulrik Christian Gyldenløve, ved hvis Energi Bygningen rejstes, og over Bygmesteren Johan Conrad Ernst, som her fik Lejlighed til at udforme en arkitektonisk Tanke, der ikke var helt almindelig i Datiden.

Det lange, smalle Kapel med Plads til talrige Begravelser staar vel i organisk Forbindelse med selve Kirken, men er samtidig en

Bygning af selvstændigt Værd. Ifølge sin Ide er den nøje beslægtet med St. Petri Kirkes Kapeller, der opførtes en Snes Aar i Forvejen (1681 og 1683) og har ogsaa tilfælles med dem Kombinationen af Kirke og Kapelbygning med Urtegaard. Lignende Anlæg kendes intet andet Steds indenfor den danske protestantiske Kirke. Ideen kan være opstaaet ud fra Erindringen om katolske Kirke- og Kapelanlæg, som de var og er almindelige i Sydevropa, hvor de antagelig har meget gamle Traditioner og gaar tilbage til Fratergaardenes og Klostergangenes Benyttelse i Begravelsesøjemed.

Den langstrakte Planform var da paa Forhaand givet. Det fulgte ogsaa af sig selv, at Kapellet maatte have et Hovedstokværk, beregnet til Pragtsarkofager og Epitafier, og derunder en almindelig Begravelseskælder. Hovedstokværket maatte ligesaa naturligt forme sig som et Enkeltrum, og Kælderpartiet i mindre Gravkældre, ordnede efter Bygningens Inddeling i Fag. Kælderen blev hvælvet, og Hovedrummet ovenover fik en meget fladt spændt Tøndehvælvning. Efter den paa hin Tid herskende Baroks mest elementære Fordring var det lange Rum delt taktfast fra Gavl til Gavl i Vindusfag, men paa Grund af den skæve Vinkel mod Kirkekoret, 21 Fag mod Kanalen og 19 mod Urtegaarden; kun mod Vest, ud mod Kanalen er Vinduer, medens der ind mod Urtegaarden findes Blændinger for at give Plads til Epitafier. Ejheller i Rummets dekorative Udstyr var der noget usædvanligt. Det har sikkert fra først af, som ogsaa nu, staaet hvidkalket; de eneste dekorative Prydelser var Stukkaturerne i Loftet, hvis Komposition er meget nøgtern, men enkelt og klar. Hovedmotiverne — det danske Rigsvaaben ud mod Gavlene, og de langagtige Blændingsfelter — følger, som rimeligt er, Rummets Længderetning. Det er ikke udelukket, at det oprindeligt har været Meningen, at anbringe Malerier i Blændingsfelterne.

Kapelrummet frembyder imidlertid en Ejendommelighed, der gør det særlig interessant og sætter Holmens Kirkes Kapel paa en bestemt Plads i den protestantiske kirkelige Arkitektur. Hovedindgangen er nemlig ikke fra Kirkens Kor, hvilket i og for sig heller ikke var praktisk, men er af Bygmesteren anbragt midt for Façaden mod Urtegaarden. Staar man indenfor Døren, er man straks midt i det lange Kapelrum, der folder sig symmetrisk ud til begge Sider af Rummets Tværsakse, der er tydeligt markeret i Loftsdekorationen med Kirkepatronens Vaaben og elegant svungne Monogram i Stuk.

Holmens Kirkes Kapelrum er da *komponeret efter Tværaksen*, en i og for sig naturlig Tanke, eftersom et protestantisk Kapel som dette ikke har noget Alter, intet samlende Retningspunkt. Det ene Epitafium, den ene Sarkofag kan være lige saa god som den anden. Havde Kapellet haft et Alter, skulde dette have staaet i Tværaksen, lige for Hovedindgangen. Denne Form for Rumfølelse er i lige høj Grad fremmed for germansk og for antik græsk-romersk Opfattelse. For den er Rum, komponerede efter *Længdeaksen* det naturlige og hævdvundne. Den nordiske Høvdingehal, den hellenistiske Basilika, den katolske Langhuskirke er alle udprægede Længderum med Hovedindgang i den ene Gavl og Retningspunkt mod den anden (Højsæde, Tribune, Alter).

Da Protestantismen søgte at skabe nye Kirkerum, greb den imidlertid — særlig indenfor de reformerte Kirkesamfund — til Tværaksepricippet med Aksen betonet af Hovedindgang og Alter, eventuelt suppleret med Prædikestol. Til Prædikerum egner en saadan Rumkomposition sig ogsaa bedst. I de katolske Langhuskirker, der rumligt kun egner sig for Altertjenesten, maatte man altid flytte Prædikestolen ned i Kirken, hvilket atter medfører visse praktiske Ulemper, som vore egne, fra den katolske Tid arvede Kirker noksom viser. Intet Under, at man forsøgte den anden Ordning — i København: Reformert Kirke, Citadelskirken og Christianskirken — men Vanens og Traditionens Magt har hverken herhjemme eller andet Steds rigtig kunnet give Tværakseordningen Livskraft, det blev baade i det 17. og 18. Aarhundrede ved Tilløb.

Netop i de Aartier, der ogsaa her i Danmark søgte at bringe den nye Ordning frem, er det, at J. C. Ernst formede Holmens Kapel, der herved arkitektonisk har faaet en særlig Interesse, — rent bortset fra, at det er et i al Almindelighed sobert og dygtigt gennemført Bygningsværk. Kuriøst nok skulde netop denne Bygning vise, hvor slet Samtiden forstod den nye arkitektoniske Tanke. Da Niels Juels stærkt dominerende Sarkofagkapel blev indrettet, anbragtes det ikke, hvor det efter Kapellets arkitektoniske Ide skulde have staaet, nemlig midt ud fra Hovedindgangen, men som Retningspunkt midt for den ene Gavlvæg. Derved blev Ligevægten i Rumvirkningen forstyrret, og Kapelrummet straks fra Begyndelsen orienteret forkert, nemlig efter Længdeaksen.

Kapellets Ydre virker ret ejendommeligt ved det meget flade

Tag, hvorved Bygningen faar sin udprægede, letfattelige Kasseform. For begge Façaders Vedkommende fik Kapellet en ensartet Behandling med gennemløbende toskanske Pilastre, der sammenfatter saavel Kælder- som Hovedstokværk og giver Bygningen mere Anseelse. Dette oprindelig italienske Høj-Renæssancemotiv blev meget yndet i tidlig hollandsk Barok og præger ogsaa andre samtidige københavnske Bygninger — foruden Reformert Kirke, Niels Juels (nu Thotts) Palæ, Operahuset i Fredericiagade (nu Retsbygning) og det Holsteinske Palæ i Stormgade. Ogsaa i Forkærligheden for Blændingsmotiver staar Holmens Kapel hollandsk Barok nær, og dette gælder ogsaa Materialbehandlingen, idet selve Mursfladerne staar i de røde Murstens naturlige Farver, medens selve Pilasterordenen — Pilastrene selv med tilhørende Arkitrav og desuden den svære, stærkt leddelte Gesims. — staar pudset. Selv Murstensmaterialet var jo sejlet hertil fra Holland.

Forøvrigt har Bygmesteren ogsaa i Kompositionen af Façaderne understreget Kapellets bærende arkitektoniske Idé, idet han, om end ret diskret, har fremhævet Tværaksen. Baade paa Hovedfaçaden mod Urtegaarden og paa Kanalfaçaden har han ladet de fem midterste Fag springe frem som Risaliter og yderligere fremhævet Kanalfaçaden ved at give Risalitivinduerne her pompøse runde italiensk-hollandske Fronton'er. Bygmesteren har i det hele taget kælet for denne Bagfaçade, og han har imødekommet Gyldenløves Betragtning, at da Kapellet laa »paa et saa herligt Sted, der falder i Øjet af alle Fremmede«, maatte der gøres noget særligt. Hovedfaçaden med de blændede, ganske simpelt rammeindfattede Vinduer hele Hovedstokværket igennem virker kun ved sine gode, klare Proportioner og er for saa vidt bedre, som den høje Kampestensbygning ud imod Kanalen forrykker Forholdene noget ud mod denne Side. Det virker paafaldende, at Risaliterne opadtil ikke har nogen organisk Afslutning. Man tænker sig uvilkaarligt, at det har været Bygmesterens Hensigt — i Forbindelse med det stejlere Tag, der fra først af var paatænkt, her at anbringe lave — runde eller trekantede — Frontoner, der hørte Tiden og Stilen til. Da man gik over til det helt lave Tag, har Ernst imidlertid maattet opgive Tanken, og han har ladet det have sit Forblivende med den nuværende Ordning.

Er Holmens Kapels Stilling indenfor den samtidige kirkelige Arkitektur og Bygningskunsten i Almindelighed klar nok, gælder

dette mindre den Plads, det indtager blandt Bygmesterens egne Arbejder. Desværre savner man et virkeligt Overblik over hans Virksomhed og kender kun i mindre Grad hans positive Indsats i Dattidens danske Arkitektur. Men saameget viser dog hans Kapelbygning ved Holmens Kirke, at han i Begyndelsen af Aarhundredet har staaet den tidlige hollandske Barok meget nær.

I sine andre Arbejder, Kancellibygningen, Fredensborg og Ombygningen af Københavns Slot repræsenterer han den mere italiensk paavirkede Barokretning, der holdt sig, indtil Eigtved og Thurah bragte Elementer af sachsisk-fransk Barok ind i vor Arkitektur.

J. C. Ernst var ingen særlig fremragende Arkitekt og har ojen-synlig ikke været nogen videre selvstændig anlagt Kunstnerpersonlighed. Under sit, til Tider vistnok meget intime Samarbejde med den langt betydeligere V. F. v. Platen, hvem han i 1716 afløste som Generalbygmester, er han sikkert bleven en Del paavirket af ham, som Holmens Kapel viser det. At han ogsaa har været under anden Paavirkning, fremgaar af hans øvrige Virksomhed.

Opførelsen af Kapellet havde bragt Kirken i stor Gæld. I en Betænkning fra 1750 hævder Kirkens daværende Patron, at den af hans Forgængere vedtagne Takst af 300 Rdlr. for hver Begravelse var Skyld i, at der indtil da af 34 Begravelser kun var afhændet 13, fordi enhver krympede sig ved at betale saa meget for en Begravelse, der i Hovedstadens andre Kirker kunde faas for ringere Pris. I Ligkammeret henstod til Forflytning fra 1708 i alt 300 Lig, for hvilke der skulde betales 1 Rdlr. maanedlig, men som i de fleste Tilfælde ikke var bleven betalt. Kongen bestemte, at Taksten for Begravelser i Fremtiden skulde være 200 Rdlr. samt maanedlig Afgift for hvert henstaaende Lig.

Nye Krav til Kirkens begrænsede Midler havde indfundet sig i Mellemtiden. I 1714 indgav Organisten en Forestilling til Patronen om Nødvendigheden af at restavrere Kirkens højest brøstfældige Orgel, der i 60 Aar ikke havde været repareret. Rotterne havde for-tæret Bælge og Piber. Først i 1737 tog man Beslutning om at lade bygge et nyt Orgel, »eftersom det er bekendt, at Holmens Kirkes Or-gelværk ikke alene er forældet til saadan en stor Kirke, mens endog

for sin Brøstfældighed af en liden Nytte«. Bygningen af det ny Orgel overdroges Orgelbygger LAMBERT DANIEL CARSTENS, der paatog sig at udføre det Mage til det, han havde leveret til Helligaands Kirke og for samme Pris, nemlig 3000 Rdlr. Af Bekostningerne udrededes 200 Rdlr. ved Salget af det gamle Orgel til Korskirken i Bergen, det øvrige Beløb af Gaver fra Kirkeværgen Klaumann (20 Rdlr.), Landfoged Wulf (200 Rdlr.) og Kornskriver Andreas Pedersens Dødsbo (100 Rdlr.). Det ny Orgel stod færdigt i Juni 1740, da tre af Stadens Organister prøvede og synede det og afgav en Erklæring om, at det var et af de bedste i Byen. Orgelet, der havde tre Manualer og Pedal, var prydet med det endnu bevarede smukke Snitværk og med Kong Christian VI.s og Dronning Sophie Magdalenes Navnetræk. I 1771 foretog Orgelbygger Hartvig Müller en Hovedreparation af Orgelet for 860 Rdlr.; en senere Istandsættelse udførtes 1834 sammen med Kirkens Hovedreparation af Orgelbygger Ramus. Dette Orgel nedlagdes først 1865.

I Aarene 1736—37 foretoges en delvis Istandsættelse af Kirken, hvorom Jonge skriver: »Hele Altret tilligemed Prædikestolen og Orgelværket er forfærdiget af Egetræ, hvilke tilsammen i mange Aar bestandig har haft Egetræets naturlige Farve, men Aar 1739 bleve de malede og alle tre lige ens anstrøgne med brandgul Oliefarve (af samme Couleur, som man ser, at de Kongelige Danske Orlogs-Skibe paa Speilet og Gallionen er anstrøgen med) uden mindste Forgyldning. Hvilken harmonisk Malning giver Kirken en langt større Lustre, end man fraværende skulde forestille sig«.

Omkring Midten af Aarhundredet hævdede der sig i Kirkebestyrelsen Røster til Fordel for en omfattende Restavrering af Kirken. Navnlig var Pulpiturerne overalt i Kirken saa brøstfældige, at det viste sig nødvendigt at nedbryde dem fuldstændigt. »Dette Pindværk«, skriver Provst Hviid (1751), »er ved Tidens Ælde indtørret og saaledes sunket, at en Ulykke højlig er at befrygte.« For ikke at volde Menigheden Ulempe ved Pulpiturerens Nedtagelse og Nyopsættelse fordeltes Arbejdet over et Par Aar. I Foraaret 1752 begyndte man »fra omkring Hjørnet af Korsgangen fra den saakaldte Juels Stol, dernæst den vestre Side af Kaptejnsgangen og saa fremdeles over den store Kirkedør og indtil bemeldte Gangs vestre Side«; paa denne og over Kirkedøren opsattes 3 Etager, Galleriet indbefattet, medens den østre Side fik 4 Etager med Galleriet. De nederste Pul-

piturer paa begge Sider af Gangen hvilede paa Jernstøtter, nedsatte paa de i Jorden opmurede Piller. Det følgende Aar fortsattes Arbejdet fra det Sted, man sidst slap, »indtil Orgelværket paa den ene Side af Skippergangen«. Disse Pulpiturer blev opført i samme Højde som de tidligere opsatte, »i 4 Etager med de indelukte Stole neden i Kirken«. Der opførtes to Trappeopgange (Reposer) op til Pulpiturerne. Den gamle Timeviser, der var anbragt midt paa et Vindu og borttog en stor Del af Lyset, fjernedes, og den af Skipperlauget skænkede, brøstfældige Lysekroner nedtoges. Fortsættelsen af Arbejderne ved de ny Pulpiturer paa de to Fløje paa venstre Side af Orgelgangen maatte gøres afhængig af en paatænkt ny Kongestol paa Hjørnet af Pulpituret mod Korsgangen ligefor Prædikestolen. For at de kongelige Herskaber ikke skulde udsættes for Regn og andet Uvejr, naar de kom til Kirken eller forlod den, besluttede man i første Etage at indrette en lang Gang paa venstre Side af Orgelet, saa at Majestæterne med deres Følge kunde gaa ind ad Kirkedøren under Orgelet og op ad Trappen. Pulpiturerne havde berøvet Kirken saa meget af Lyset, at der maatte udhugges Vinduer over begge Kirkedøre gennem Gesimsen til Brystværket og den tykke Hovedmur. Samtidig blev alle Faner, der hang i Koret og andet Steds i Kirken over Epitafierne og Ligstene, samt en Mængde Kaarder og Hirschfængere fjernede, der samlede Støv og hindrede de i øverste Pulpitur siddende Kirkegæster i at se Præsten. Da ogsaa de akustiske Forhold var bleven paavirkede af Overbygningen, opsatte man udenfor den sædvanlige Prædikestol en ny af Brædder, hvorfra Præsterne prædikede i et helt Aar for at forsøge, om Tilhørerne overalt i Kirken herfra bedre kunde se Præsten og høre Prædikenen; men heldigvis opgav man Tanken og bevarede den herlige gamle Prædikestol, tilmed paa det oprindelige Sted. Daaben blev, af Hensyn til det snevre Rum, fra Abel Cathrines Begravelse flyttet til den østre Korsarm lige overfor dens tidligere Plads. I August 1756 blev opstillet en saare prunkløs Døbefont af italiensk Marmor, modelleret af C. F. Stanley, der for denne kun fik 65 Rdlr., medens hans Arbejde ved Flytningen og Genopstillingen af Abel Cathrines Gravmæle blev honoreret med 330 Rdlr. Fuldførelsen af Arbejderne paa Pulpiturerne vilde antagelig have trukket længe ud, hvis der ikke i Februar nævnte Aar var indtruffet den beklagelige Hændelse, at Feltmarskal Numsen med hele sin høje Familie i deres Kirkestol

midt under Prædikenen var bleven »meget altereret« ved et forfærdeligt Knald. Undersøgelsen viste, at dette hidrørte fra Pulpituret, der var ganske brøstfældigt og truede med at styrte sammen. Alle de nævnte Restavreringsarbejder lededes af Søetatens Husbygmester, Stadsbygmester NICOLAI BANNER MATHIESEN, og Billedhuggerne Prof. CARL FRED. STANLEY og JOHAN FREDERIK HÄNEL.

Da Kirkegaardens Portal ud mod Holmens Kanal var forraadnet i Fundamentet, saa at man befrygtede, at den vilde blæse om, og den erkendtes at være »en Zir fra Holmen og langs Vejen ved Christianshavn«, blev der i dens Sted opført to murede Piller med Sandstenssøjler for at konservere Muren ovenpaa, og et Par smaa Stakitporte i Midten. Af Slotsforvalter C. Æ. Biehl paa Charlottenborg erhvervede man 1759 for en billig Pris to smaa Jerngitterdøre, som anbragtes paa hver Side af den store Portal, hvor Jernporten (fra 1704) viste sig at være meget brøstfældig; fra disse stammer uden Tvivl Frederik V.s i Smedejærn udførte Monogrammer, som findes i de to mindre, senere omstøbte Jerngitterdøre paa begge Sider af Indgangsporten til Korsurtegaarden.

I 1761 blev den øverste af Skrøbelighed hældende Del af Kirkens østre Gavlf, der var kronet af en Sandstensgesims og Arkitrav med Frontespice i triangulær Form og derpaa anbragte Ornament, istandsat og forsynet med en cirkelrund Frontespice som paa Kirkens nedre Gavlf. Endelig blev i 1763 Kirken og Kapellerne udvendig malet tre Gange med Oliefarve i lys Stenkulør.

Af Kirkens Indre, som det var før den næste gennemgribende Restavrering i Aarene 1834—36 og i det væsentlige endnu uforandret efter Hovedreparationen i Midten af det attende Aarhundrede, er der bevaret en udførlig Beskrivelse.

Ved Hovedindgangene, i Række med Stolene paa Gulvet fandtes lukkede Stole med meget smaa Vinduer, hvoraf i Kaptejnsgangen paa den østre Side to paa 10 Fods Længde, paa den vestre Side tre 19 Fod lange, ikke ulig Skure, der hævede sig med deres Tagerasseformet over hverandre op under første Etages Pulpitur. I Række med Mandsstolene i Skippergangen var to lignende Stole, i Urtegaardsgangen én, som skjulte en Del af Snitværket paa Abel Cathrines Kapel, samt én foran Daaben lige overfor. Disse Stole betegnes som »en betydelig Vansir«, der gav Kirken et skummelt Udseende.

Gulvene i Koret og Gangene bestod dels af store Ligsten, dels af mindre Fliser med Undtagelse af nogle Lemme i Koret og i Hjørnerne af Kirken over aabne Begravelser. Saavel fra disse som fra Jorden under Stolene i Gangene, der kun var overdækkede med temmelig løse Brædder, »opsteg altid forpestede Dunster af de nedsatte Lig, hvilket især bemærkedes, naar man traadte ind i den tomme Kirke, efter at samme i to à tre Dage havde været lukket«.

Alle Pulpiturerne havde Vinduer, men af forskellig Bredde fra 18 til 27 Tommer, som stod i smalle False og kunde fires ned imellem Fordoblingen af Brystværnet. Skillerummene imellem Stolene gik alle op under Stolenes Loft.

Stolene i Gangene, i alt 102, var forsynede med store Kasselaase og Beslag. Paa nogle af Kopstykkerne mellem Stolene var anbragt Opslagsbænke med Laase, som, naar de afbenyttedes, i Forening med de løse Stole i Gangene standsede eller vanskeliggjorde al Passage.

Hovedindgangsdøren til Kaptejnsgangen var en enkelt stor og uhandelig Dør. Vestibulen var adskilt fra Kirken ved et lige Skillerum eller Skod tvers over Gangen med dobbelt Dør i Midten, hvorved der ideligt strømmede Træk ind i Kirken. Skippergangen havde en lignende Vestibule, der var meget uregelmæssig og frembød »et særdeles skummelt og uhyggeligt Udseende«. En lille Forstue med en dobbelt Dør i Midten og to Sidedøre førte ind til en større Vestibule indenfor med dobbelt Dør. Op til Trappen til venstre stødte et gammelt Gitteraflukke over Gabriel Jacobsen Kyngs Grav, og dette igen op til et skurlignende Aflukke med Dør til Opgangen til den kongelige Stol. Kirkens nærmeste Omgivelser havde skiftet Karakter ved Opførelsen af Søkortarkivet 1827, der vendte ud mod Kirkens Materialgaard, som oprindeligt havde hørt til dens Begravelsesplads, hvilket bl. a. fremgaar af, at man under Gravingen til Arkivbygningens Fundament fandt en Ligsten med Aars-tallet 1692.

Ved Hovedreparationen i Aarene 1834—36 blev Kirken i det ydre og indre nøje eftergaaet og udbedret, ligesom der foretoges forskellige væsentlige Forbedringer og Forskønnelser, »hvorved dog Kirkens smukke ældre Stil blev saavidt muligt bibeholdt«.

Gulvet i Koret, Gangene og mellem Stolene blev optaget; de derunder værende aabne Gravsteder, forsaavidt de enten var hjemfaldne eller maatte købes tilbage, blev tilkastede med Opfyld af

Stenkuls- og Murgrus mellem Egepæle, nedrammede paa et Egetræs-Underlag, og et nyt forsvarligt Gulv af Fyrreplanker blev lagt, i hvilket der anbragtes Lemme over de Gravsteder, hvor Ejendomsrettigheden maatte respekteres, eller saadanne, som Kirken selv var pligtig til at vedligeholde. De i Gravene fundne Indskrifter paa Kister blev optegnede og indførte i en, nu desværre forsvunden, Protokol. Ved Indgangene til Kaptejnsgangen, Skippergangen og Urtegaardsgangen indsattes dobbelte Døre, der erstattede de ældre, svære og uhandelige. Vestibulerne fik en smukkere og mere hensigtsmæssig Indretning med Døre ind til Kirken og ved Opgangen til de øvre Pulpiturer. I Forstuerne lagdes nye Gulve af tilhugne Stene i Flugt med det øvrige Gulv. Det lille, meget forfaldne Kapel, gennem hvilket Indgangen var fra Kirkegaarden til Urtegaardsgangen, blev nedrevet og »en smagfuldere Bygning« af samme Størrelse opførtes i dets Sted. De nederste Pulpiturer nedtoges og opsattes atter i symmetrisk Forhold med de øvre, endvidere blev de lukkede Stole ved Hovedindgangen borttagne. Daaben blev udvidet og gjort lysere. Koret undergik betydelige Forandringer. En ny Opgangstrappe af Egetræ blev lagt, og Korgitret flyttet og anbragt paa Forkanten af Gravmuren. Alle Stolestader, Skriftestole, Pulpiturer til Korsangere, Skabe, Kister og Messingblokke, der fyldte Koret, blev fjernede. Korsurtegaardens Kapel blev indrettet til Opholdssted for Præster og Kirkebetjente, og en ny Mur omkring Pladsen opførtes i Stedet for den gamle, forfaldne. Udenfor Koret mellem den sydøstlige Fløj og Kapellet blev bygget en tredelt Skriftestol i tre Fag med Indgang fra Koret.

Altetavle og Prædikestol blev restavrerede, Epitafier, Malerier og Rammer eftergaaede, og bag Altret anbragt Skabe og Kister til Messeklæder o. s. v. Skillerummene i Pulpiturstolene i de tre Etager blev alle gjort lige høje med Brystværnet, undtagen ved Pillerne, hvor de naaede til Etagerens Loft, og de i Stolene anbragte Vinduer fjernedes. I den mørke Skippergang anbragtes to runde Lysningsvinduer med metalslebet Glas i Taget, og over dem indsattes Jernrammer med meget tykt Glas.

Hele Gibsloftet blev restavreret, de gamle, opraadnede Medailloner i Hvælvingen over Urtegaardsgangen blev nedtaget og tjente som Modeller for nye, der blev støbt efter dem, medens de i Loftet over Korsgangen, som enten var for slette og »af fejlfuld Proportion«, erstattedes med fire nye, modellerede af H. E. Freund. For at støtte

Taarnet, hvis Rygaas var betydelig sunken, blev Muren forhøjet, og nye Kehlbjelker og Spær forbundne med de gamle paa Loftet. Den nederste Del af Taarnet blev beklædt med Bly i Stedet for det stærkt medtagne Kobber, og Kirketaget tækket med sorte glasserede Tagsten, der erstattede det gamle, ubrugelige Kobbertag. Den gamle Vindviser paa Gavlen ud til Kanalen blev renoveret, og endelig anbragte man i Taget 14 store Jernlysnings-Vinduer.

Som Kuriosum kan anføres, at Arkitekten G. F. HETSCH 1842 fremkom med et i et omhyggeligt udført Lithografi anskueliggjort Udkast til en Begravelsesanstalt (Krematorium), som han tænkte sig anlagt parallelt med Kirkens Langskib udfør Skvaldergade over mod den nuværende Nationalbank.

I Slutningen af Tredserne rejstes atter Krav om en haardt tiltrængt Hovedreparation af Kirkens Ydre og Indre. I Marts 1871 indsendte Kirkeinspektionen til Patronatet et udførligt Forslag i saa Henseende, hvorefter Arkitekten, Professor LUDVIG FENGER forelagde Tegninger og Overslag. Paa et væsentligt Punkt, den af ham foreslaaede Forandring og Fjernelse af de lukkede Pulpiturer, herskede der Uenighed. Endnu naaede det tredobbelte Pulpitur fra Gulvet helt op under Loftet med sine hvidmalede Loger, lagvis over eller ved Siden af hinanden, hver med en aflaaet Dør paa Bagsiden. Den statelige gamle Kongeloge, der gik gennem to Etager og var forsynet med høje, smaarudede Vinduer, vendte med sit forgyldte Navnechiffer ud mod Prædikestolen. Fenger havde først henstillet, at fjerne de to øverste Pulpiturer, løfte det nederste og i dets Sted anbringe amfiteatraliske Gallerier. Kirkeinspektionen udbad sig herom en Erklæring fra Kunstakademiet, hvis Plenarforsamling udtalte, at de hidtilværende Pulpiturer maatte anses for at være baade i høj Grad uskønne og vanprydende for den ellers meget tarvelige Kirke samt tillige en Hindring for, at Lyset kunde trænge ind i Rummet, hvorfor man bifaldt at fjerne dem, medens det af Skønhedshensyn blev fraraadet at anbringe større amfiteatraliske Opbygninger i Korsarmene. Restavreringen blev derefter paabegyndt i Henhold til Patronatets Beslutning af 27. Juni 1871.

Med Undtagelse af Orgelet, der jo var en Nyerhvervelse (S. 74), blev næsten alt ørligt i Kirken nedtaget og istandsat. De tre-Etages Pulpiturer fjernedes og afløstes af et aabent, paa tynde Jernsøjler hvilende Galleri, i Korsgavlene i to Stokværk, hvorved der skaffedes Plads til lige saa mange, som de lukkede Stole før havde rummet.

Ved denne Forandring kunde Dagslyset i langt rigere Maal end forhen falde ind i Kirken, men unægteligt gik der ved Fjernelsen af de lukkede Pulpiturer meget ejendommeligt, en i manges Øjne tiltalende Hygge tabt, og Christianskirken er nu den eneste Kirke, der her i Byen har bevaret sit karakteristiske Præg fra svundne Dage.

Det gamle Træværk blev restavreret; de enkelte Figurer og Billeder saavidt muligt rensede for den hæsle Oliefarve og bragt i nogenledes Samstemning med det ny paa Forsiden af Galleriet. Loftet blev hvidtet og gibset, som det før havde været, og Væggene fik et lysegraat, vatret Anstrøg med Oliefarve.

I Overensstemmelse med de ved Christian IV.s Bygninger hyppigt anvendte Farver blev Kirken malet rød med graa Dekoration, og Gravkapellet ført tilbage til dets oprindelige Udseende. Den flere Aar i Forvejen begyndte Omdannelse af Gammelholms Kvarter medførte forskellige Forandringer i Kirkens nærmeste Omgivelser. Da Graven langs Størrestræde blev tilkastet, og der herved fandt et Magelæg Sted med Finansministeriet, rejste man et Støbejernsstakit, som afgrænsede Kirkepladsen ud mod Havnegade. Med Henblik paa den da nærforestaaende, 1874 stedfundne Nedbrydning af Søkortarkivet, Kirkens Nabo, der hidtil havde spærret Udblikket fra dens nordøstlige Gavl, flyttede Arkitekt Fenger Hovedindgangen til denne og gav den en større, karakteristisk Portal, den saakaldte Kongeport, der hidtil havde staaet mellem Roskilde Domkirkes store, vestlige Taarne, men før hvilken der ikke mere var Brug paa dens gamle Plads. Portalen, der flyttedes hertil, bærer Aarstallet 1635 og skyldes antagelig Hans v. Steenwinkel. Den svarer, hvad der end maatte kunne indvendes mod dens Anbringelse her, i Tiden til Holmens Kirkes Bygning.

Nærmest Gammel Strand og Holmens Bro opførte man en større Bygning til Skriftestol, der kan rumme mellem 70—80 Personer og desuden paa den anden Side af Kirkegaarden to mindre Skriftestole, da de 1835 ud til Kirkegaarden opførte dels var for trange, dels upraktiske i akustisk Henseende, idet man fra den ene kunde høre, hvad der blev talt i den anden. Fra den lille Korsurtegaard mellem Skriftestolen og Korsfløjen fjernede man den lave, til Hæld faldende Mur, og Adgang aabnedes til Kongestolen gennem et lille Trappetaarn.



HOLMENS KIRKE.
Efter Maleri af Heinrich Hansen o. 1855.



HOLMENS KIRKE SET FRA SLOTSHOLMEN VED HOLMENS BRO.
Fotografi. 1919.



HOLMENS KIRKE SET FRA HJØRNET AF HOLMENS KANAL OG HOLMENSGADE.
Fotografi. 1919.



HOLMENS KIRKE SET FRA HAVNEGADE.
Fotografi. 1919.

KIRKEN I DENS NUVÆRENDE SKIKKELSE.

En Udlænding fra vore Dage, fortrolig med Københavns Bybillede, har udtalt, at Holmens Kirke ganske vist ikke er en smuk Bygning i æsthetisk Forstand, men at den er kraftig og ikke uden Ynde.

Den, der betræder Holmens Kirke ad »Kongeporten«, faar ikke noget klart Indtryk af at befinde sig i en Korskirke. Det er Kirkerummet fra Portal til Alter, Blikket omspænder; vel baade ser og ligesom føler man Korsarmene, men kun som underordnede Partier.

Rumforholdene virker harmonisk tiltalende, alt sluttet og vel fordelt. Kirken kan, efter en paa dette Omraade kyndig Mands Udtalelse, rumme en Menighed paa henved 1600 Mennesker, netop det passende Maksimum for en Tilhørerskare inden fire Vægge. Lydforholdene er usædvanlig gode.

Der er noget overordentlig fortroligt, man kunde sige menneskeligt over Kirkens Indre; det føles mere hyggeligt end imponerende. Hertil bidrager væsentlig det rige Kirkeinventar, de mange Mindesmærker og Epitafier. De velbevarede, af Datidens bedste Portrætkunstnere herhjemme malede Gruppebilleder af Familier, der dels var samtidige, dels indbyrdes beslægtede, virker intimt.

Kirkerummet beherskes af den prægtige Altertavle, der er et af de største, rigeste og fantasifuldeste barokke Snitværker i de skandinaviske Lande. Baade den og den tilsvarende Prædikestol skildres her af Muscumsinspektør CHR. AXEL JENSEN.

ALCERTAVLENS mægtige taarnhøje Egetræssnitværk bærer sin Kunstners Signatur, saa sindrigt anbragt, at man skal se godt til for at finde den. Over den yderste af de store, snoede Søjler paa højre Haand (udenfor Statuen af Johannes Evangelist), paa en af de frodige Frugtklaser, som smykker Gesimsfrisen, er en Vinrankes

Slyngtraade førte hen over et stort Æble og ordnede saaledes, at de danner Bogstaverne A S. Det stadfæster de skrevne Kilders og den paalidelige Traditions Beretning om, at Værkets Mester er den flittige ABEL SCHRØDER fra Nestved, Billedsnider og i 42 Aar Organist ved St. Mortens Kirke i hans Hjemstavnsby. Men selv uden skriftlige Oplysninger og uden Signatur vilde Tavlen dog nu, da Forstaaelsen af Datidens Billedskærerkunst er vakt, kunne erkendes som et Værk af Mester Abel Schröder den yngre; i eet og alt, i Figurstil, i Ornamentik og i Helhedskomposition, er den ikke blot et Udtryk for Tidens Stil, men den bærer ogsaa Mesterens Stempel og er præget af hans Personlighed.

Naar det af Dokumenterne fremgaar, at han ikke har faaet sin Flid særlig godt betalt, vilde det dog være Synd at sige, at han har sparet sig selv eller sløjet af paa Arbejdet. Dets Omfang er rent ud forbløffende. Tavlen rummer sytten Statuer og anselige Statuetter og fem eller rettere sex Hautrelieffer, af hvilke det største, Korsfæstelsesscenen, tæller fyrretyve Figurer, de andre godt et halvt hundrede Skikkelser, tilsammen altsaa adskilligt over 100, uden at man behøver at medregne dekorative Englefigurer og Englehoveder. Og hertil kommer den overdaadigt rige Ornamentik, snart i let og svagt, snart i højt og kraftigt Relief og meget hyppigt i gennembrudt Arbejde. Betraget som teknisk Præstation er Tavlen imponerende, og man behøver blot at spørge en moderne Billedskærer-mester, hvorledes han og hans Svende vilde føle sig til Mode, hvis de skulde gaa i Gang med en saadan Kæmpeopgave. Selv bortset fra, at det vilde være en moderne Haandværker umuligt paa egen Haand at komponere et saadant Værk, vilde blot de tekniske Opgavers Mangfoldighed og Vanskelighed vække hans alvorligste Betænkeligheder.

Men ved dette rent ydre, ved den uhyre Arbejdsflid og den bravurmæssige Teknik kan vi ikke blive staaende. Vi maa søge at trænge dybere ind, at forstaa Værkets aandelige og kunstneriske Indhold.

Datiden krævede af sine Altertavler, at de skulde fremvise Hovedpunkterne af den hellige Historie. En Mængde af de Motiver, som tiltaler os mest, vil man forgæves søge i Datidens kirkelige Kunst, der sjældent eller aldrig har illustreret Emner som Bjergprædikenen, Kristus og de smaa Børn eller Frelserens Besøg hos

Martha og Maria. Men selv den mindste Tavle i den fattigste Landsbykirke savnede paa Christian IV's Tid sjældent Fremstillinger af de største Begivenheder: Nadveren, Korsfæstelsen og Opstandelsen, og det er da ogsaa disse Hovedstykker, der sammen med andre Scener af Frelserens Lidelse og Sejr indtager Hæderspladserne i Abel Schrøders Arbejde og fylder den lodrette Midtstriben i den store Komposition. Nederst paa Fodstykket, synlig for Altergæsterne ved Knæfaldsskranken, afbildes *Nadveren*; Apostlene er ordnede om det firkantede Nadverbord, man ser den unge Johannes ved Frelserens Side, og yderst paa venstre Haand Judas, som Mester Abel paa andre Altertavler har givet en vis Lighed med Corfitz Ulfeld, men som her er fornyet ved en senere Istandsættelse af Tavlen. Paa Gulvet foran Bordet har Billedskæreren anbragt to Hunde og i Dørene opvartende Tjenere, og en anden Særegenhed for hans Nadverfremstillinger genkendes let; ved en eller anden Løjlighed har han lært, at man i den antikke Verden ikke sad, men laa tilbords, og skønt han ikke i sin Fantasi har kunnet klare sig Bænkenes Form, har han i sine senere Arbejder dog tilstræbt at lade Apostlene ligge ved Nadverbordet, Forsøg, der ganske vist er resulteret i nogle underlige, halvt svævende Stillinger. Over Nadverbilledet følger, indflettet i den omgivende Ornamentik, tre sovende Apostle og den knælende Frelser i Gethsemane Have. Hovedfeltet fyldes af Korsfæstelsen, det største og figurrigste Relief, hvis talrige Grupper ligesom paa vore sent-katolske Altertavler er ordnede over hinanden uden Hensyn til Perspektivens Krav. Saa mange Enkeltheder som muligt er taget med, og i Overensstemmelse med middelalderlig Kunsttradition er de gode skilt fra de onde, de første til højre, de andre til venstre for Frelserens Kors. Forrest blandt de onde ses en Gruppe tærningraflende Soldater; mellem de Figurer, der mer eller mindre interesseret følger deres Spil, staar Ypperstepræsten med en Slags Bispehue paa Hovedet, og over dem kommer flere Ryttere til Syne. Paa højre Side er Figurerne noget mindre talrige; over Forgrundsgruppen omkring Maria og Johannes er der et tomt Rum, hvor man ved Korsets Fod paa Hovedpandestedet ser Dødningeben og Eddikekrukke, og hvor Svenden, der holder Stangen med Eddikesvampen, indtager den Plads, som i Katolicismens Tid var forbeholdt den legendariske Hovedsmand Longinus. I det hele er det gamle Skema ikke strængt gennemført, og oppe

mellem Korsene vrimler det til begge Sider af knælende og tilbedende. Ved Siderne af Frelserens Kors staar to Skikkelser, hvori man vistnok kan genkende Maria Magdalena og Nikodemus, lige ved Korsets Fod sidder roligt en Kvinde med sit spæde Barn, og bag alle tre Kors ses Jerusalems fantastiske antikke Bygninger, medens Sol og Maane hyller sig i tunge Skyer. Selve Kristusskikkelsen, der efter Rubenske og van Dyck'ske Forbilleder hænger naturalistisk paa Korset, er i Modsætning til de robuste Røvere slank og forholdsvis elegant. Trods al Mesterens Flid maa det indrømmes, at han ikke har været helt heldig med denne Komposition; han har været saa optaget af at faa alt med, at han for de talrige Enkeltheder har glemt Helheden. Bedre lykkedes er i Virkeligheden det lille Ovalrelief ovenover, Kristi Gravlæggelse, og virkningsfuldere er ogsaa Opstandelsesrelieffet, hvor de Krigere, der skal vogte Graven, væltes tilside som ved en Eksplosion, og hvor kun de tre Kvinder, der ses i Baggrunden nærmende sig Stedet, danner en lille, rolig Gruppe. Det øverste Relief forestiller Himmelfarten; Apostle og Disciple knæler i stort Tal omkring den runde Kæmpehøj, medens Frelseren svæver højt i Skyerne over to Engle; ogsaa her er Hovedfiguren underligt nok ganske lille. Allerøverst krones Tavlen af Frelseren, siddende paa Regnbuen, med udstrakte Arme og med Fødderne paa Verdenskuglen, medens to Engle støder i Domsbasunerne.

Alle de nævnte Billeder er ordnede i en Stribe midt op gennem Tavlen, men til Siderne for dem er der en Række andre Figurer. Paa Højde med de to øverste Relieffer staar otte Kvindestatuetter, forestillende kristelige Dyder. De fire Statuetter i øverste Række allegoriserer Maadeholdet med Kande og Bæger (blandende Vand i Vinen), Klogskaben med Slangen snoet om sin løftede Arm, Styrken med Søjle og Hjælm og Uskyldigheden ledsaget af et Lam. De lidt større Statuetter i nedre Række er Troen, med opslaaet Bog, men nu i alt Fald uden det ellers sædvanlige Kors, Haabet, som mellem sine Hænder holder en Fugl, men som ogsaa mangler sit typiske Symbol, Ankeret, fremdeles Kærligheden med to Børn og Retfærdigheden med Sværd og Skaalvægt. Tilsammen danner disse Figurer en fuldstændig Række af Kardinaldyderne, som var et meget yndet Motiv for Datidens Billedsnidere; blot er her det sædvanlige Syvtal, bestaaende af de tre gejstlige og de fire verdslige Dyder, vokset til et

Ottotal, idet Mester Abel af Hensyn til Grupperingen har tilføjet den ureglementerede Uskyldighed. Paa lignende Maade staar der en Række Figurer i Altertavlens Storstykke. I forholdsvis beskedent Format og yderst til Siderne er anbragt to Repræsentanter for det gamle Testamente, Moses med Lovens Tavler og Johannes Døberen i sin Kamelhaars Kappe; over begges Hoveder ses et Lam, af hvilke det ene holder en Stav, det andet en Sejrsfane, hentydende til den gamle og den nye Pagts Offer. Og paa de ypperste Pladser, nærmest ved det store Korsfæstelsesrelief er endelig placeret anselige Statuer af de fire Evangelister, kendetegnede baade ved deres Navne og ved deres traditionelle Tegn, Matthæus med Engelen, Marcus med Løven, Lucas med Oksen og Johannes med Ørnen (og hans Apostel-tegn, det kalkformede Giftbæger).

Disse store Skikkelser er vel nok dem, der giver de mest karakteristiske Udtryk for Abel Schrøders Figurstil. Den skrutryggede Holdning, de brede, men runde Skuldre og de ludende Hoveder er sammen med de smalle Hfter saa ejendommelige for Mesterens Mandfigurer, at man fristes til at tænke sig ham selv i deres Lignelse, naar han klager over »Alderdom og Svaghed og Vanførsel, som hver Mand se kan«. Sandt at sige er de lidet elegante, og regelmæssig Skønhed efter vore Begreber er mindst af alt Abel Schrøders Sag. Han evner ikke at skabe en Johannes, der efter den kunstneriske Tradition skulde være ung og skægløs. Men han formaar godt at skildre de mere mandige Skikkelser, den halvgamle Lucas, den kraftige Marcus med den underlige skraa Pande og den gamle Matthæus med det skaldede Hoved, det lange Oldingeskæg og det verdensfjerne, næsten slukkede Blik. Og alle sine Skikkelser evner han at gøre levende; Statuerne staar ikke isolerede, men de vender sig alle mod de store Begivenheder, som Reliefferne illustrerer; man føler, at disse Evangelister hver paa deres Vis er optagne af Billederne mellem dem, og trods Figurerens Størrelse kommer de derfor ikke til at dominere Tavlen, men tjener til at lede Opmærksomheden henimod det centrale Korsfæstelsesbillede.

Som figurskabende Kunstner er Abel Schrøder ingenlunde uinteressant, men han har sikkert som alle Datidens andre Billedsnidere arbejdet efter helt andre Principper end Nutidens Billedhuggere; trods hans Skikkelsers tydelige Særpræg tilstræbte han ikke Selvstændighed eller Originalitet, og selv om hans Forbilleder ikke

kan paavises, er der ingen Tvivl om, at han har laant mange Motiver til sine Relieffer og Figurer fra Kobberstik og andre Billeder. Æstetisk set lønner det heller ikke Umagen at fordybe sig alt for meget i de enkelte Figurer; hvor karakterfulde de end kan være, er de betingede af deres Plads i Altertavlens Helhedskomposition.

Den Regelrethed, den arkitektoniske Fasthed og Soliditet i Opbygningen, som kendetegner den hjemlige Renæssancestils Altertavler for Tiden omkring Aar 1600, er i et Værk som dette brudt. Ganske vist er der baade Postamenter, Gesimser og Søjler, men Formerne stemmer ikke længere med de klassisk-antikke; alle Lister er flammede og bølgende Springlister, Søjleskafterne er snøede og overbroderede med Ornamentter, og Kapitælerne er meget frit behandlede. Hele Fodstykket er ganske opløst i Ornamentter, som omgiver Nadverbilledet uden Støtte af noget Arkitekturlid. Andre Ornamenttrammer, der synes at sænke sig ned fra oven, bryder alle de vandrette arkitektoniske Linjer, saaledes at Midtreliefferne danner et sammenhængende Hele. Af de tilsyneladende Vilkaarligheder, af Lovløshederne har Billedskæreren formaaet at skabe en ny Helhed. Ornamentikken i Fodstykket er saa spændstig og kraftig, at den virkelig kan bære hele den tunge Altertavle ovenover og endda for Øjet virker til at gøre den forbavsende let og elegant. Med megen Omtanke er de kraftigste Ornamentter samlede dels her, dels i Vingerne og dels øverst i Toppen, medens de lette, i ganske svagt Relief skaarne eller gennembrudte Ornamentter paa Søjler og vandrette Led virker i samme Retning ved at betage Arkitekturliddene deres Tyngde.

Altertavlens Komposition er i al sin livfulde Bevægethed utpræget barok. For en Menneskealder siden vilde man med dette Ord have sagt noget nedsættende og dadlende; dengang saa man i Barokken kun et sørgeligt Forfald, en Dekadence fra Antikkens og Højrenæssancens Idealer. I de seneste Aartier har man saa at sige genopdaget Barokkens Skønheder, dens Evne til at skabe og beherske storladne arkitektoniske og dekorative Virkninger. Det er disse den italienske Baroks fremragende Egenskaber, som føles gennem den danske Billedskærers Værk. Selv om Stilen er omplantet i nordisk Jord, selv om den paa sin Vej herop har faaet tilføjet en god Portion Zünftighed og er bleven gennemsyret af den tyske Haand-

værkers Lyst til at give sig i Kast med tekniske Bravurnumre, er den dog et ægte Barn af sin Tids Smag, der naar ind i dens mindste Enkeltheder. Alle disse underlige ornamentale Slyng, med deres buklede Bruskknuder og deres talløse, sære Masker eller Tilløb til Masker med knortede Næser, tomme Øjenhuler og gabende Munde er ikke Vilkaarligheder; de frembringer maleriske Vekselvirkninger mellem Lys og Skygge; de er varierede med en Opfindsomhed og en Friskhed, der for vor besværligt skabende Tid synes næsten utrolig, og selv om de overbroderer hele Tavlen, er de beherskede og placerede med en Forstaaelse af Helhedsvirkningen, der næppe glipper paa et eneste Punkt.

Betragtet og forstaaet paa denne Maade, som dekorativ og ornamental Kunst, kan Abel Schrøders Arbejde ogsaa for os blive en æstetisk Nydelse, et talende Vidnesbyrd om en dansk Haandværkers betydelige Evner. Omend med noget Besvær, kan vi ved Eftertanke og Analyse begribe noget af den umiddelbare Kunstglæde, som Datidens Mennesker maa have følt overfor det pompøse Snitværk. Men foruden det religiøse Indhold og det rige, kunstneriske Udstyr krævede man den Gang endnu eet af slige Arbejder; de skulde ogsaa fortælle, hvem der havde bekostet det, eller under hvilken Kirkepatron det var anskaffet. Derfor ses paa Altertavlen Kong Frederik III's og Dronning Sofie Amalies Navnetræk paa meget fremtrædende Pladser, og mere beskedent er anbragt andre Mærker. Paa Hængeornamenterne under de yderste af Evangeliststatuerne ses under Mathæus Navnet **NIELS CHRISTENSEN SPEND**, Kirkens daværende Præst, under Johannes: **GABRIEL JACOBSEN KIØNG**, begge med tilhørende Bomærker, og paa Storgesimsen er anbragt fire Vaabenmærker, Stjerne-Juel, Bjelke, Stjerne-Juel og et Vaaben-skjold med en Bjørn, der henviser til Niels Juel som Holmens Chef, Henrik Bjelke som Kirkens Patron og Viceadmiral Jørgen Biørnsen.

PRÆDIKESTOLEN er ligesom Altertavlen et Værk af Abel Schrøder fra Nestved, skaaret i samme Materiale og præget af ganske samme Stil. Hvad der er sagt om Altertavlens kunstneriske Virkning, gælder ogsaa Prædikestolen, blot med de Forandringer, som betinges af de to Værkers vidt forskellige Form. Baade selve Prædikestolen, den taarnhøjt opbyggede, spirformede Himmel og Opgangstrappens Panel

er komponeret og udført med al Mester Abels utrættelige Flid og Opfindsomhed. Kun et eneste, roligt Bælte findes paa selve Stolen, nemlig de glatte Frisefelter paa Fodstykket, men selv dette Bælte brydes af de smaa, muntre og velnærede Engle, der svæver paa Ornamentbøjlerne udenfor Hjørnerne og flittigt trakterer allehaande Musikinstrumenter. Ellers er der ikke et eneste tomt Sted; overalt vrimler Figurer og Ornamente. Listerne bølger og flammer, de rigt skaarne Rammer om Storfelternes Relieffer har faaet Lov til at brede sig paa Bekostning af Gesimsen, der helt mangler den sædvanlige Frise, og hvorefter der kun er levnet en spinkel Kronplade. Netop dette Træk bidrager i høj Grad til at gøre Stolen rig og pragtfuld, og selv om det medfører, at de snoede Søjler paa Hjørnerne kun kommer til at bære Volutter og Masker og mangler de Arkitekturled, de rettelig burde have over deres Hoved, gør det dog ingen Skade i Helheden. Thi selve Søjlerne er blot underordnede Elementer i Kompositionen. Prædikestolens Snitværk er saa overdaadigt, at Mesteren har vovet at skjule de rigt varierede Snosøjler bag Statuetter af Apostlene. Blandt disse er Andreas kendelig ved sit Kors, Judas Thaddæus ved sin Kølle og Petrus ved sine Nøgler, medens de andre har tabt deres oprindelige Tegn og kun delvis og usikkert faaet dem fornyede.

Det er næppe et Tilfælde, at Evangelisterne er repræsenterede paa Altertavlen, Apostlene paa Prædikestolen. Ikke blot kunstnerisk, men ogsaa ikonografisk supplerer de to Arbejder hinanden. Medens Altertavlens Billeder er koncentrerede om Frelserens Lidseshistorie, illustrerer Prædikestolen ligeligt det gamle og det nye Testamente og lægger særlig Vægt paa at vise, at fra dette Sted udlægges lærd og grundigt Skriftens Ord. Hele Stolen bæres af en anselig Mosesstatue, og til Motiver for Storfelternes Relieffer er med Flid valgt en Række Scener, som ellers sjældent ses illustrerede; det er, som Præsten eller Billedskæreren har villet vise sit indgaaende Bibelkendskab. Latinske Skriftstedangivelser letter Forstaaelsen af Billederne, der i Rækkefølge fra Væggen og henimod Opgangen forestiller Elias, hvem en Fugl og en Engel bringer Brød, da han er flygtet ud i Ørkenen (1. Kong. Bog 19), Elias, som i Ildvogn farer til Himmelen (2. Kong. 2), Elisa, der spottes af Bethels Børn, som til Straf opædes af Bjørne, (2. Kong. 2), Esaias, som ser Guds Herlighed og trøstes af en Engel (Esa. 6), Jeremias, som af Kong Zedekias'

Folk med Tove drages op af Hulen, hvori Folket har kastet ham, da han raadede til Overgivelse (Jerem. 38). Videre følger fem nytestamentlige Scener, Stormen paa Genesaret Sø (Matth. 8), Jesus helbreder en blodsottlig Kvinde (Matth. 9; Underskriften under dette og det følgende Relief er senere forbyttede), Martha salver Jesu Fødder (Johannes 12), Horkvinden fremstilles for Kristus, der bøjer sig og skriver paa Jorden: Hvo som er uden Synd, kaste den første Sten (Joh. 8), og endelig Kristus, der taler om den fattige Kvindes Skærv (Lucas 21). Til disse ti større Relieffer er der paa Opgangspanelet føjet tre mindre med Scener af Profeternes Historie, Jonas siddende i Kikajontræets Skygge (Jonas 4), Zacharias spaaende Jøderne i Babylon om Kristi Indtog i Jerusalem, som ses i Baggrunden (Zacharias 9), og Jeremias, der kaldes til Profet og ser Varsler om Jerusalems Odelæggelse (Jerem. 1). Og endelig er der ogsaa Relieffer paa Rygskjoldet; mellem to anselige Engle ses her Jesus og Nikodemus («Johannes i det tredie») og Uddrivelsen af Templet («Johannes 2»).

I Altertavlens Relieffer dominerer Figurerne stærkt og fylder næsten hele Rummet; i Prædikestolens mindre Felter spiller de landskabelige og arkitektoniske Omgivelser en langt større Rolle, og man marker her endnu tydeligere, hvor naturligt det har været for Billedsnideren at arbejde efter malede eller tegnede Forbilleder; hvad enten de nu er Kopier eller selvstændige Kompositioner, er de tænkte som Malerier, der er omsatte i Skulptur; Perspektivet er stundom helt godt, og ved at forme Reliefferne paa denne Maade, ved at gøre Figurerne forholdsvis smaa er det virkelig lykkedes at indordne alle disse forskellige, snart figurvrimlende og snart figurfattige Motiver i een og samme Serie. Altertavlens Relieffer virker paa Afstand, Prædikestolens egner sig bedst til at ses tæt ved, som Billeder i en Bog, medens de kraftige Hjørnefigurer besøger Distancevirkningen.

I god Overensstemmelse hermed findes der paa den høje Himmel kun større Figurer. Omkring Spirets nederste Laterne sidder en Række anselige, dekorative Engle, og inde mellem Ornamenterne ser man Kristus som Smertensmand. Omkring den øvre Afdeling staar mindre Engle med Frelserens Lidelsesredskaber, og som øverste Topfigur ses Kristus som Verdensherskeren, holdende Verdenskuglen i venstre Haand og velsignende.

Ligesom Altertavlen er Prædikestolen smykket med de kongelige Navnetræk og desuden med 6 Vaabenskjolde, Givernes. Det første staar blankt, de følgende viser Gabriel Jacobsen Kyngs (tre krydslagte Fisk), Jakob Petersens (en vinget Løve), Hans Hansens (en Hjort) og Hustru født v. der Wisch (en Ulv) med Underskriften ABEL CATRINE VON DER WISK, og det sjette en Løve.

Rundt om i Landets Kirker findes Altertavler og Prædikestole, der i Størrelse og Rigdom saa nogenlunde staar Maal med Holmens Kirkes. Abel Schrøder selv har skaaret den store Altertavle i Nestved St. Mortenskirke; hans Konkurrent Lorents Jørgensen har leveret den lige saa vældige Tavle til Helsingør St. Olai kirke, og mellem de flittige Billedskæreres talrige Arbejder kunde der nævnes adskillige andre Eksempler paa slige Storværker. Men ingen anden Kirke ejer to samtidige, af samme Mester udførte Arbejder, der i Størrelse og Betydning kan stilles ved Siden af Altertavlen og Prædikestolen i Holmens Kirke.

Endda er Abel Schrøders Snitværker i Kirken ikke sluttede med disse to Værker. Mellem de meget blandede Figurer, Evangelister og Apostle, der i ny Tid er opstillede paa Prædikestolens moderne Opgangspanel, er der vel kun en eller et Par, som kan regnes for hans Arbejder, medens et Par skyldes Lorents Jørgensen og et Par andre en langt ringere Haandværker. Men sikre Arbejder af Abel Schrøder er et ornamentalt Topstykke, som nu sidder over Indgangen til Sakristiet, og de fire anselige Statuer, som staar over Gitteret mellem Kor og Skib, og som forestiller de fire store Profeter.

Ingen af Abel Schrøders Snitværker i Holmens Kirke er nu malede, og om de nogensinde har været stafferede med Guld og straalende Renæssancefarver, er tvivlsomt. Men sikkert kan det siges, at de har været beregnede til at virke med Farver. Frisen paa Prædikestolens Postamentled maa være bestemt til en malet Indskrift, og Datiden krævede ellers regelmæssigt stærke Farver paa sine Altertavler og Prædikestole.

Til Altret og øvrige kirkelige Brug hører efter Museumsinspektør J. OLRIKS Designation følgende hellige Kar og Genstande, der udenfor Benyttelsen opbevares i et indmuret Skab i Koret:

Et DAABSFAD af Sølv, 47 cm i Tværmaal, med sekspassig, svejlet Rand; i Bunden drevet Christian IV.s kronede Navnetræk og Aarstallet 1641 i det 18. Aarhundredes Smag. Fadet bærer Københavns Mærke med Aarstallet 1757, da det blev omgjort, og Bogstaverne NLM, Guldsmeden Nicolai Langemanns Stempel og Aarstallet 1741. Det hører til den ovenfor nævnte Smedejerns Døbefont.

Af de to ALTERKANDER er den største, 42 cm høj, omdannet af ældre Sølvgenstande; den er glatbuget, med kugleformet Laagaabner og bærer Københavns Mærke med Aarstallet 1717, Guldsmedens Navnebogstaver C I S (Christen Jensen), Aarstallet 1716 samt Montgardenens Stempel C L M W (Conrad Ludolph Münz Warden) og Maanedsmærke. Under Tuden Indskriften: Aø 1717 Er Denne Alter Kande effter Kierckens Høye Patrons | Ordre giort og forfårdiget paa Kierckens Bekostning af en Sølv Kande | vog $126\frac{3}{4}$ Lod holt | 12 Lødig, Som Karen Salig Jep Andersøns Fordum Borgerske | udi Malmøe hafde Foræret til Bremmer Holms Kiereke Anno 1662 den 20. Junij, Saa og | af en Rund Sølv Skaal Med Log, vog $135\frac{1}{2}$ Lod | holt $13\frac{1}{4}$ Lø: gieven Til Bremmer Holms Kiereke Anno 1704 af Forrige Kongl. Maysts Skipper Laug paa hvis Log stod Skrevet Kongl: Maysts Admiralitets Welkom Anno 1638. Hortil af Kierckens Midler er lagdt 28 Lod Sølv Weyer saa Denne Kande $290\frac{1}{4}$ Lod og Holder 8 Potter. — Under Bunden er indprikket: Wo: 287 lod.

Den mindre Alterkande, der i Højden maaler 37 cm, har en fremspringende, paa Siderne med graverede Akanthusblade prydet Tud, der dækkes af en fra Laaget fremspringende Plade med en Menneskemaske, omgivet af Rulleværk. Foden, Underdelen af Korpus og Laagets Kant er smykket med drevne Akanthusborter. Laagaabneren har Form af et Volutsving med Maske. Paa Laaget et drevet Relief, forestillende Nadveren. Hanken har Form af bruskarokke Sving. Kanden bærer Københavns Mærke med Aarstallet 1704, Guldsmedens Navnebogstaver H R (Hendrick Reinecke), Montgardenens Mærke samt Indskriften: HANS SWENSEN Aø 1694. Under Bunden staar: vog 174 Lod.

Af de tre sølvforgylde ALTERKALKE maaler den største i Højden 30 cm. Foden er sekspassig og med Baandornamenter, blanke paa malteret Grund; langs Fodranden et snoet Ornament; paa den ene Side er graveret Christian IV.s kronede Navnetræk, hvorunder Aars-

tallet 1641. Skaftknoppen har rudeformede Fremspring med Bogstaverne IHESVS. Under Bunden Københavns Mærke og et af Guldsmeden Sten Pedersens Navnebogstaver se dannet Monogram. Den vejer 96 Lod. Den mindre Alterkalk har en sekspassig Fod og en Skaftknop med 6 Tunger og Bogstaverne IHESVS, Københavns Stempel med Aarstallet 1610 og Guldsmedens Navnebogstaver M H. Kalken bærer Indskriften: »Anno 1618 nye Aars dag haffver Anders Olvffsen K. M. Rente Skriffver foræritt denne Kalk oc Disk till Holmens Kircke.«

Den tredje Alterkalk har en glat, svagt hvælvet Fod, og riflet Skaftknop; Cuppaen er fornyet. Den viser Københavns Mærke med Aarstallet 1713 (?), Guldsmedens Navnebogstaver N J (Niels Jonsen) og Conrad Ludolphs Mærke.

Af de tre DISKE maaler den største 24 cm i Tværmaal og bærer Vægtangivelsen: wo: 21 lod; den mindre: wo: 11 lod $1\frac{1}{2}$ qvintin; begge viser Københavns Mærke med Aarstallet 1692 og Guldsmeden Niels Svendsens Navnebogstaver N S. Den mindste Disk, der kun viser Guldsmedens Mærke N S (Niels Jonsen) og Aarstallet 1713, passer til den tredje Alterkalk.

Til Altret hører endvidere to OBLATÆSKER af Sølv. Den største, 22 cm lang, er aflang firkantet, i Ligkisteform, hvilende paa 4 Døningehoveder, med riflede Kanter om Underranden og Laaget, paa hvilket et forgyldt Krucifiks. Den er stemplet med Københavns Mærke 1711, Guldsmedens Navnebogstaver N J (Niels Jonsen) og Aarstallet 1705, Guardein Ludolphs Mærke og signeret: weyer 69 lod $1\frac{1}{2}$ qvintin. Brødæskan er skænket af Kirkens Klokker Oluf Leth og hans første Hustru, hvorefter Indskriften melder:

Dit Alter til Zirat, Dit Navn til Tak og Ære,
Skal dette Brød-Huus Dig, o Jesu Skienket være
Fra Oluf Leth, som er Dit Huusis Klokere
Og Bodil Bonnix: til Dem begge Naadig See!

Den anden Oblatæske er firkantet med stærkt fremspringende Fodrand, hvilende paa 4 fladtrykte Kuglefodder; Laagets Kant har drevne Borter og skævtløbende Rifler. Æskan bærer Mestermærket C J samt et utydeligt, fremmed (tysk) Bymærke og Vægtangivelsen: $28\frac{1}{4}$ lod; slettet: 31 lod. Den er skænket 19. Juni 1728 af en ubekendt og var sat paa Alteret om Morgenen før Højmessestjenesten begyndte;

indeni laa en Seddel, hvorpaa var skrevet, at Æsken var givet til Alteret til at gemme Kirkebrød i.

Af BERETTELSESKALKE findes ialt tre, alle sølvforgylde. Den ene Kalk har sekspassig Fod, under hvilken Indskriften: »Denne Kalck oc Disk hører til Bremerholms Kircke oc weier med Flasken 16 lod. Ao 1693«; den bærer Københavns Mærke med Aarstal (1749?) og Guldsmedens Navnebogstaver G H (Gerhard Hass?); indvendig er prikket: 19¼ lod. Den anden Kalk har oval Fod og Cuppa, begge riflede, og er forsynet med flere Stempler, som man ved de forskellige Omdannelser har ladet blive, nemlig Københavns Stempel med Aarstallet 173- og Guardeinmærket P N V H (Peter Nicolai v. Haven), Guldsmeden Ditlev Petersens Navnebogstaver D P S og Aarstallet 1799 samt Københavns Mærke med Aaret 1799 og Guardeinstemplet F (den yngre Fabritius). Den tredje Kalk er fra 1851 og bærer Guldsmeden F. Dahls Navn.

De to ALTERSTAGER af Sølv, o. 36" høje, er Efterligninger af de i den saakaldte Hellige Gravs Kirke i Jerusalem bevarede; som en Indskrift beretter, er de skænkede til Kirken 1873 af Lensgrævinde Louise af Danner; de bærer Navnene paa Guldsmeden, V. Christesen, og Guardeinen S. C. S. Groth.

Af andre til Altret forud hørende Genstande bør fremhæves to ejendommelige PENGETAVLER, der tidligere ombares ved Højtiderne.

Den smukkeste af disse, skænket 1711 af Kapellan Jens Lund, er fineret med Skildpadde og Sølv i Form af en aaben, firkantet Skuffe med opstaaende Bagvæg, der bærer en lille Sølvbjelde. I Forsiden af Bagvæggen er foroven indsat Kong Christian IV.s Portræt i Miniatur med Indskrift: Templi Fundator et Autor C IV; derunder et Relief i Sølv, forestillende et Skib for fulde Sejl, fra hvilket Penge kastes ud til én, der staar inde paa Landet og holder en Hat frem. Under Reliefet er graveret følgende kuriøse Indskrift:

Holt Skipper, holt, Stryg Seilet need!
 Kast Anker ud for Borde!
 Og siig os af din Seilings meed,
 Ifald vi med dig toorde.
 For Præsten ieg mit Skib nu før
 Hans Sold her i at sanke
 Af dem som Prædiken her hør'
 Og see hvad der vil vanke.
 Holt Skipper, holt! Vi med dig vil,
 Vi og vor Andeel reeder

For Guds Ord som her hørís til
 Af dend som for os beeder.
 Far Skipper, far i Jesu Nafn,
 Din Lading ind at hente,
 Far lykkeligen i din Hafn
 Med Capital og Rente.

J. Lund.

Paa Bagvæggens Bagside er indgraveret et Billede af Kirken med Folk, der kører eller gaar til samme; ved Kirken ses et Dueslag, over hvilket læses: »Es. 60. v. 8. Hvo ere de, som flue som Skyerne og som Duer til deris Dueslag«; fornedet: »Es. 2. v. 3. Kommer lader os gaa op paa Herrens Bierg til Jacobs Guds Huus, at hand lærer os sine Veye«. Bagest i Skuffen er et lukket Rum med Skydedør for, paa hvis Overside er indlagt en oval Ring med Vindrose; i Skuffens Bund indgraveret et Anker.

Den anden Pengetavle er af Skildpadde og Elfenben med Indlægning af grøntfarvet Ben og et Par Nuancer brunt Træ. Bagvæggen er formet som en Portal, der omslutter et Felt med indlagt Blomsterkvist, hvori sidder en Fugl. Frontespicen er udskaaet i Form af to smaa Genier, som holder et Skjold, hvori et af tre Nagler gennemboret Hjerte, Naglesmedenes Lavsmærke. Paa Bagsiden af Bagvæggen en oval Sølvtafle, der bærer Indskriften: Den velactbare | oc konstrige Mand | Christen Søffrensen | Kongl. Maytz Naglesmid | paa Bremmerholm med sin | kiere Hvstru den ærbare | dyderige oc gvdelskende Matrone | Karen Niels Daatter hafver | foræret denne Kirchens Tavle | til Bremmerholms Kirche | Anno 1679 | En ærlig Ihvkommellse | døtt dig monn vere | Hvis Du giffver Kirchen till Guds Ære.

Der opbevares fire løse Bjelder af Sølv, hørende til Kirketavlerne; en bærer Indskriften: Bremmer · Holms · Kiercke Taffle 1649.

I Kirkeskabet gemmes endelig en tidligere ved Jordpaakastelser i Kirken benyttet Spade med Sølvhaandtag, formet som en Liggkiste med 6 Hanke, der hver holdes af et Par Engle. Paa Laaget er anbragt et Krucifiks i Relief. Stokken omsluttes af to rørformede Sølvbeslag, det ene viser følgende Indskrift lige under Haandtaget: »Anno 1670 den 22. October | Gabriel Jacobsøn haver givet | mig til Bremerholms Kirche. Her bliver saait jt naturligt Lægeme | Oe skal opstaa jt andeligt Lægeme. Corin. 15«. --- Paa det andet Be-

slag læses: Herre Dine Døde skvllc leve oc jgen opstaa met Legemet.
Esa: 26.

ALTERBOGEN («Forordnet Alterbog udi Danmark og Norge»), der er indbundet i violet Fløjel og prydet med forgyldte Sølvbeslag, har gennemgaaet forskellige Forandringer. Ifølge en Indskrift paa et indheftet Blad har »Morten Michelsen, Kongel. Majsts Proviantskriver, med sin Hustrue Kirstine Jensdatter« 1647 skænket Kirken en Bog i Kvart med Fløjls Bind og Sølvbeslag til at lægge Oblaterne i. 1668, 11. Decbr., gav »Hr. Jens Richordsen Stud og hans Hustrue Ellen Jacobsdatter Weiland« til Kirken en Alterbog med Fløjlsbind og Sølvbeslag, fornyet og forbedret 1704, 20. April, af Mogens Leegaard og Margrethe Jensdatter Stud. Da begge Bøger 1759 fandtes ubrugelige, anskaffede Admiralitetet den nuværende Alterbog, og det gamle Beslag blev, saavidt brugeligt, benyttet dertil, medens Beslaget paa den anden Bog blev anvendt til at bestride hele Bekostningen ved Bogen.

Til Altret hører et prægtigt, guldbroderet Antemensale af rødt Fløjel i Guld og Sølv, med storblønstret Barokmønster. Paa Midten broderet Slægten Bielkes Vaaben og C B og M S B 1682, hvoraf fremgaar, at det er skænket af Admiral og hvid Ridder Christian Bielke til Kjærbygaard † 1694, og hans Frue Marie Sophie Bielke † 1686, Datter af Admiral Henrik Bielke, Holmens Kirkes Patron.

En Række Alterduge er skænkede af forskellige i nyeste Tid. Giverindernes Navne er: Frøken Nanna Bache (1889), Fru Heinricy og Døtre (1892), Prinsesse Marie af Danmark (1905), Frøken Kierstine Broch (1907) og Frøken Nanny Hecquet (1912).

KØRET, hævet fire Trin, er skilt fra Skibet ved en Skranke med i alt 38 Messingbalustre, paa én Undtagelse nær fra 1668, forsynede med Givernes Navne, samt fire af Abel Schrøder udskaarne Træfigurer, forestillende de store Profeter, der har hørt til den ældre Skranke.

Ved Alterfoden laa, skjult under Gulvbeklædningen, den i Aar fremdragne, ved Muren til Venstre for Altret opstillede Ligsten af Marmor over Geheimarkivar og Oversekretær FREDERIK ROSTGAARD (1671—1745) og Hustru. Den latinske versificerede Indskrift har Rostgaard selv gengivet paa Dansk i følgende fyndige Strofer:

Under hviden Marmor Steen hviler Friderich Rostgaards Been.
 Hand mod alskens Kors og Skiæbne vidste Hiertet at bevæbne.
 Ofte brød hand med sin Gud; aldrig dog mod Kongens Bud,
 Eller Fødeland og Næste; Spørg kuns Avind og de Bedste.
 Frue Conradina Revenfelt vil med sin Ægte Ven,
 I Graven følge med til Roe og op til Himmelen.
 Naar man har tvende Liig bragt under denne Steen,
 Da lukkes Graven, og ey flyttes deres Been.

Frederik Rostgaard, Søn af den fra Københavns Belejring kendte Amtsforsvalter Hans Rostgaard, havde ved længere Studieophold i Udlandet samlet en sjælden alsidig Viden, da han 1700 blev Geheimearkivar; hans Giftermaal med den af Samtiden for sin store Skønhed fejrede Conradine Revenfeldt, uægte Datter af Storkansler Reventlow, bidrog til hans yderligere Forfremmelse; 1720 blev han Justitiarius i Højesteret, og ved Anna Sofie Reventlows Ophøjelse til Dronning udnævntes han til Oversekretær i Danske Kancelli, fra hvilken Stilling han fjernedes 1725, anklaget for at have modtaget Bestikkelser; han flygtede ud af Riget, men vendte godvillig tilbage og fradømtes Embedet. Atter i Naade udnævntes han 1735 til Amtmand over Antvorskov og Korsør Amter. Rostgaard boede sine sidste Aar paa sin Gaard Krogerup. Levende interesseret for videnskabelige Sysler, men uproductiv, efterlod han sig store haandskrevne Samlinger og oprettede et Professorat i nordiske Oldsager og Historie (Professor Rostgardianus).

Tilhøje for Altret i Koret findes følgende Epitafier:

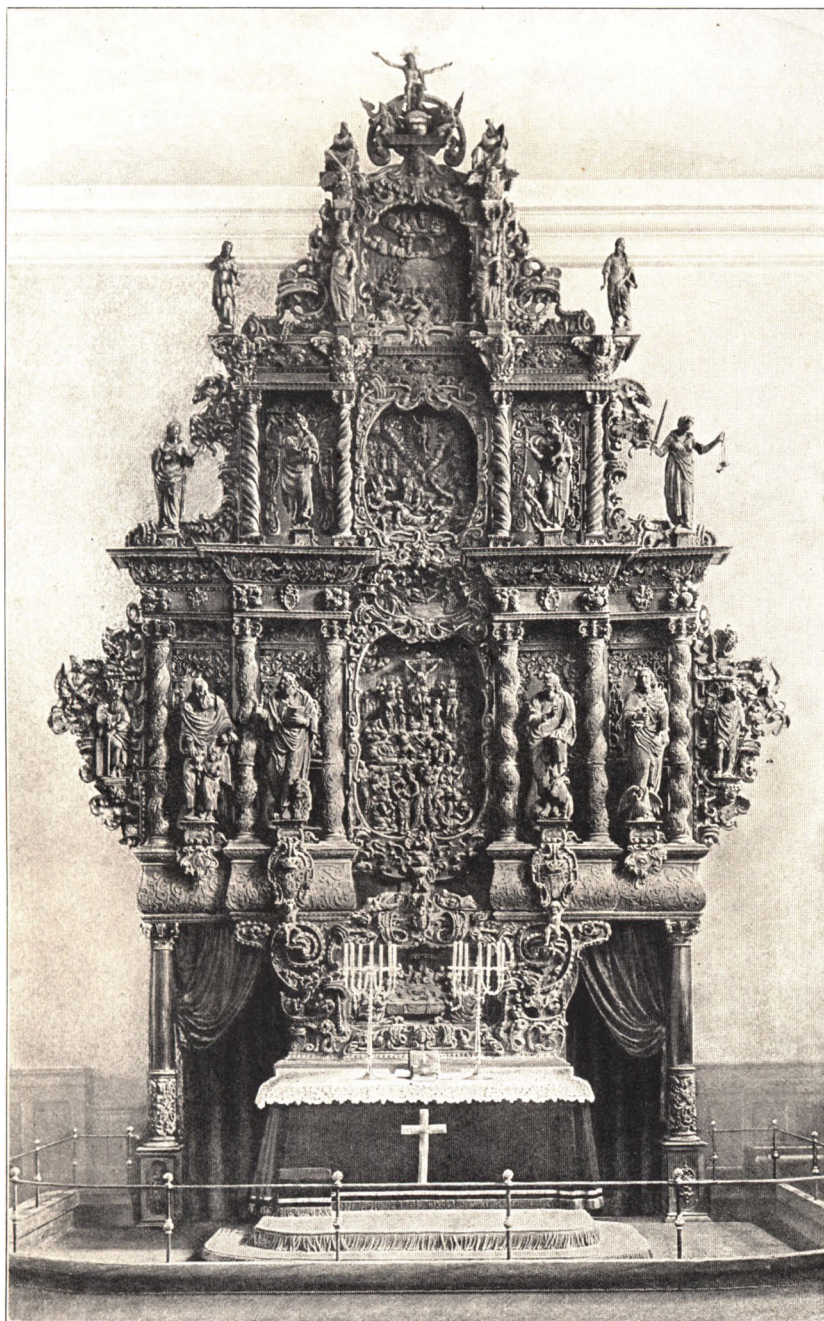
Epitafium over Admiral JØRGEN BJØRNSEN (f. 1596 † 1680, begr. 15. Decbr. i Kirken), med indsat Familiebillede, omsluttet af en Ramme, der sikkert er udført af Billedskæreren Lorents Jørgensen i Holbæk. Maleriet, der bærer Henrik Ditmars Signatur, forestiller Admiralen og hans Hustru ANNA VALENTINSDATTER (f. 1598 i Flensborg † 1683, bgr. 27. Marts); tilvenstre for ham hans tre Sønner POVL (f. 1624 † 1653), PETER, Skibskaptejn (levede 1673), og tilhøje hans fire Døtre, af hvilke kendes BIRGITTE, gift med Sejllægger og Kompasmager HERMANN Lychtemacher. Jørgen Bjørnsen blev 1628 Skibskaptejn, men om hans Søtogter under Krigene 1627—29 og 1645—47 vides kun lidt; 1651 udnævntes han til Viceadmiral paa Holmen, hvilken Stilling han fratraadte 1669, men var 1664 og endnu 1671 Medlem af Admiralitetskollegiet. Guldkæden, han



DET INDRE AF HOLMENS KIRKE FØR RESTAVRERINGEN 1872.
Tegnet af Frk. Louise Panum 1904 paa Grundlag af en gammel
Tegning og et Fotografi fra c. 1870.



DET INDRE AF HOLMENS KIRKE 1919.



ABEL SCHRØDERS ALTERTAVLE.

Tavle XVI



ALTERBORDET MED DET GAMLE ALTERKLÆDE FRA 1682.



ALTERTAVLEN. KORSFÆSTELSEN OG GRAVLÆGGELSEN.



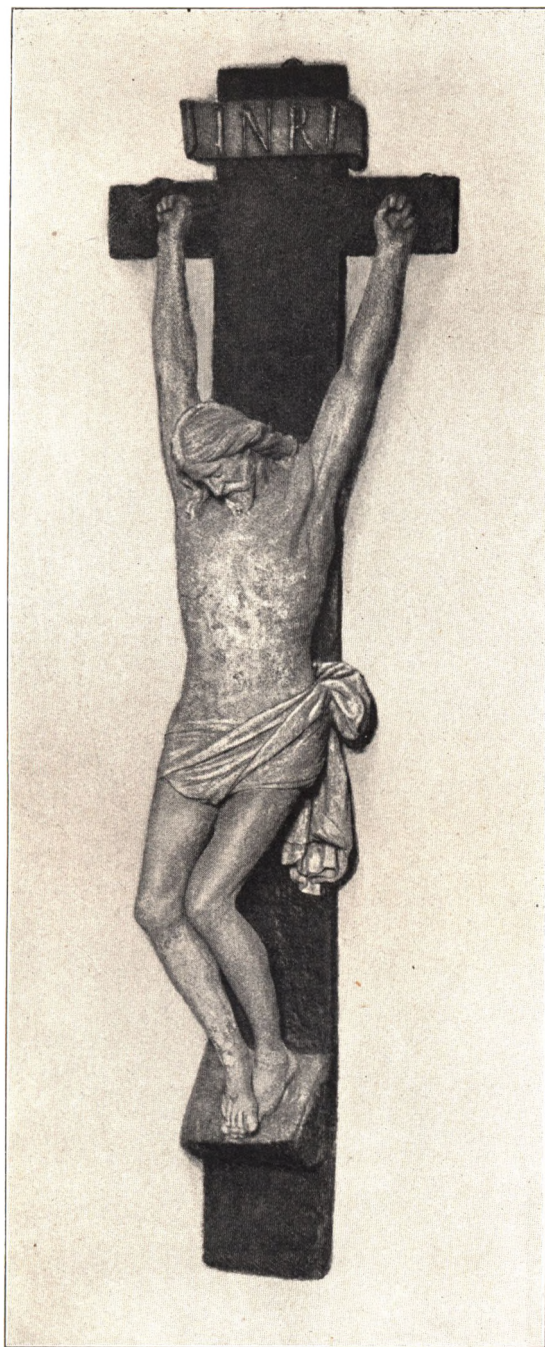
ALTERTAVLEN. STATUER AF DE FIRE EVANGELISTER.



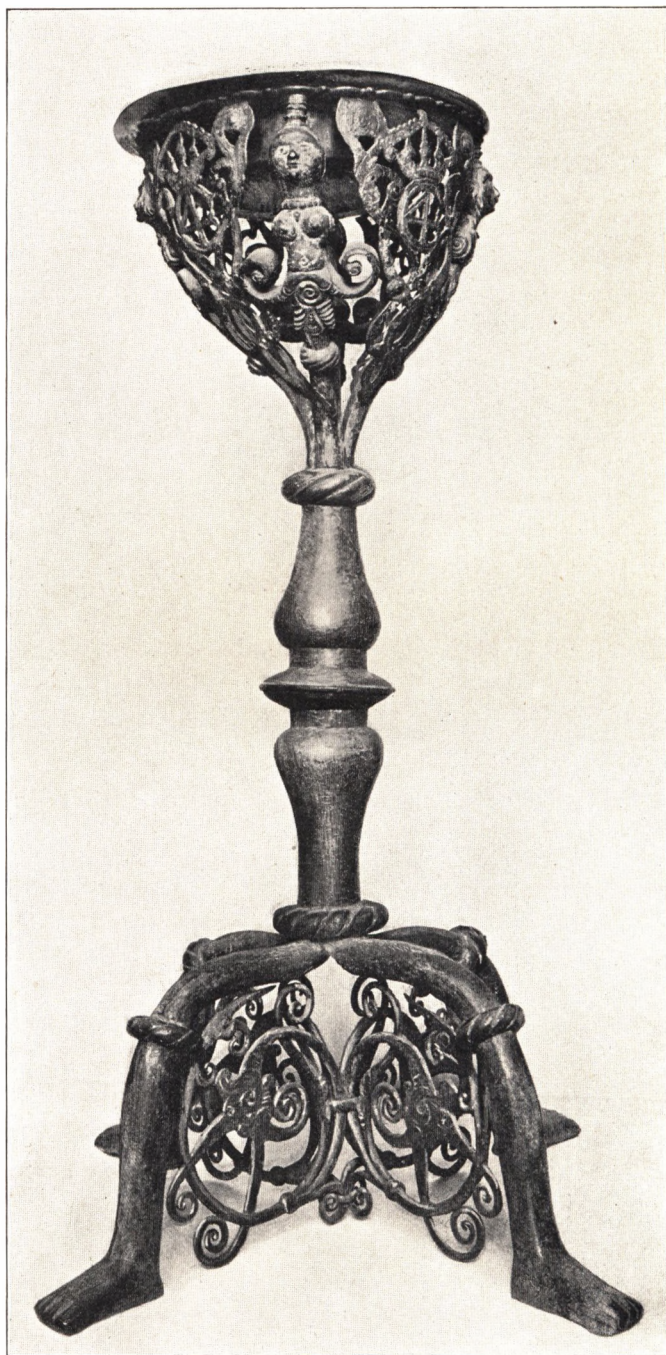
PRÆDIKESTOLEN. STATUETTER AF APOSTLE OG RELIEFFER EFTER JOH. 8 OG LUCAS 21.



STATUER AF DE FIRE STORE PROFETER.
Skaarne i Træ af Abel Schrøder.



KRUCIFIKS.



DØBEFONT FRA 1646.



DAABSKANDER OG ALTERKALKE.

Tavle XXIV



DAABSFAD FRA 1646.



PENGETAVLER.

bærer paa Billedet, er den, som alle højere Officerer fik af Kong Frederik III. for deres gode Tjeneste under Københavns Belejring 1658—60.

Epitafium over ELISABETH HOLST (Datter af Johan Christopher Holst og Dorothea Hansen), f. 10. Juli 1740 † 6. Febr. 1773, gift 3. Dec. 1766 m. Konferensraad, Assessor i Højesteret, Hofretten og Overadmiralitetetsretten PETER HOPPE, f. 22. Jan. 1727 † 21. Febr. 1778 (adlet 1771), af hvilket Ægteskab var Sønnen, Kontreadmiral Johan Christopher Hoppe og Datteren Else Maria, gift med den bekendte Mæcen Johan v. Bülow, Marskalk hos Kronprins Frederik (VI.), Geheimekonferensraad og Ejer af Sanderumgaard, der, selv ubemidlet, ved sit Ægteskab med hende fik en Formue, ved Hjælp af hvilken han rundhaandet støttede Kunst og Videnskab. I den latinske Indskrift paa Gravmælet prises Elisabeth Hoppe som en Lilje blandt Kvinder, en Heliotrop for sin Ægtefælle, en Tabitha i sit Hjem. Epitafiet, opsat 1774, er af Wiedewelt; det beherskes af en Gravpyramide af Marmor; foroven Ægteparrets Vaaben af hvidt Marmor, ved Foden to brændende Gravlamper; paa Fodstykket er anbragt to siddende Figurer af hvidt Marmor i halvt ophøjet Arbejde, forestillende Kærligheden til Gud og den ægteskabelige Kærlighed, der læner sig i sørgende Stilling paa Buen over den nederste Hvælving, i hvilken er anbragt en frit staaende Urne, hvorpaa er udhugget Ordet: Quantum.

Epitafium med Familiebillede i Tværoval, omsluttet af en Ramme, vistnok skaaret af Hans Gudewerth fra Ekernefærde eller hans Elev Lorents Jørgensen i Holbæk. Maleriet fremstiller Holmens Provst, Magister NIELS CHRISTENSEN SPEND (1594—1664), hans Hustru ANNE LAURITSDATTER († 1669), Enke efter Præsten JENS BJØRN i Sæby, og deres fire BØRN: Magister JENS NIELSEN SPEND (1632—76), Præst i Herlufmagle, Magister CHRISTEN SPEND († 1678), Præst i Vordingborg, SIMON SPEND († 1681), Præst i Nørre Alslev, samt Datteren SOPHIE AMALIE † ugift 1681.

Epitafium over JAKOB MADSEN, Borgmester paa Christianshavn, f. 1596 i Visby paa Gulland † 1653. Han var en af de største og rigeste Købmænd i København og havde allerede i 1626, da han drev Handel paa Middelhavet, mange Skibe i Søen. Et Vidnesbyrd om den Indflydelse, han havde, er et Kongebrev fra 1636, hvorved Børsen udlejedes til Københavns Købmænd og Kræmmere, og hvori han

til Trods for Bestemmelsen, at ingen maatte tappe Vin dér eller benytte Ild og Lys, baade fik Lov at holde Ild paa to Skorstene og lade tappe Vin, Øl og anden Drik til Godtfolk, der vilde søge did. I 1643, da han var Borgmester paa Christianshavn, lejede han Børsen for fem Aar og købte den endog 1647 for 50,000 Rdl., der skulde gaa af i de Krav, han havde paa Kronen ved Leverancer af Tømmer og Proviant, der indtil 1649 var løbet op til 270,000 Rdl. I 1644 udrustede han en lille Flaade paa 4 Krigsskibe. Han havde 1650, skønt bosiddende paa Christianshavn, faaet Tilladelse til at lade sig begrave i Holmens Kirke, som han nærrede stor Forkærlighed for. Hans Enke afstod først 1669 Børsen til Kronen og fik derfor udlagt ca. 1000 Tdr. Hartkorn Kronegods.

I Epitafiet er indsat et Familiebillede, Oliemaleri, forestillende KAREN EILERSDATTER, født 1591 i Vordingborg † 24. Nov. 1674 i København (Datter af Borgmester i Vordingborg Eiler Jakobsen og Margrethe Pedersdatter), til højre for samme hendes Ægtefæller IVER NIELSEN BRUUN og Borgmester JAKOB MADSEN (med Pibe-krave); til venstre hendes tre Døtre af første Ægteskab JOHANNE (ved hendes Side), ANNA og KAREN, g. m. Handelsmand og Mølle-ejer paa Kristianshavn HANS HOPPE; i øverste Række videre hendes Børn af andet Ægteskab: Datteren MAREN (nærmest hende), g. m. Oberst JEAN DE LA HEYE, og Sønnerne IVER JAKOBSEN BRUUN Brygger og en af de 32 Mænd, EILER JAKOBSEN BRUUN, død Nov. 1681 i Kbh., Gaardejer i Nordentoft i Thy, og CHRISTIAN JAKOBSEN BRUUN, Borger i Assens og Gaardejer i Bred paa Fyen. Forneden to tidligt afdøde Børn.

Over den lille Dør i Koret nærmest Opgangen til Kapellet er anbragt en Mindetavle over SOPHIE ELISABETH CHARISIUS (f. 25. Jan. 1743 † 9. Sept. 1769), Datter af Konferensraad Constantin August Charisius til Constantinsborg og Kirstine Baronesse Guldencrone. Hun ægtede 1765 Søkaptejn, senere Viceadmiral FREDERIK CHRISTIAN KAAS.

Videre følger et prægtigt Marmorepitafium med Dobbeltportræt, Oliemaleri, forestillende efter nyere arkivalske Undersøgelser formentlig HANS OLUFSEN, kgl. Køkkenskriver, og INGER HANS-DATTER, en Søster til nedennævnte Raadmand Bendix Mese. I Aarene 1658—64 tjente Hans Olufsen som Køkkenskriver, hvorefter han levede som Godsejer til Lellingegaard (Bjeverkov Herred)

og Jonstrup, hvilke Gaarde han havde købt 1662. Han døde i Maj 1670.

Mindetavle over CECILIE CATHARINA HØYER (f. 19. Sept. 1784 † 15. Febr. 1816), Datter af Provst ved Holmens Kirke C. F. Høyer, gift med Kommandør JØRGEN CONRAD DE FALSEN til Søbysøgaard. Med Admiralitetets Tilladelse af 1828, 22. Septbr. blev det hendes efterladte Mand bevilget, uden Kendelse til Kirken at lade opsætte et til hendes Minde af Thorvaldsen udført Basrelief »Natten«. Som en Mærkværdighed anfører F. Thaarup, at dette berømte Kunstværk er sat her i Kirken nær den Plet, hvor Kunstneren blev konfirmeret af den Mand, til hvis Datters Minde det er bleven-sat.

Paa Væggen til højre og venstre for Opgangen til Kapellet er anbragt to Epitafier af Træ, henholdsvis over Klokker ved Kirken PEDER MÜLLER († 1746) og Raadmand THOMAS ZIEMER († 1755).

Paa Væggen over Opgangen til Prædikestolen er ophængt et o. 3,6 M. højt KRUCIFIKS af Sandsten. Kristusfiguren er nu malet med graa Oliefarve, som man ved Kirkens sidste Restavrering ikke fandt det raadeligt at aftage; fra først af har vist kun Korset, som nu, været malet sort. Paa en lille Marmortavle er med fremtrædende, forgyldte Bogstaver anbragt Indskriften INRI. Fra et Kors med meget kort Tværbjelke hænger Figuren i næsten lodrette Arme, støttet af en Klods under Fødderne. Den røber et ikke ringe Naturstudium, maaske netop ved Stillingen en lovlig stor Afhængighed af Modellen, men Fremstillingen er dog værdig og maadeholden, Hovedet og dets Udtryk tiltalende, kun Arme og Hænder er svage. (L. Fenger).

F. Thaarup meddeler i sit Skrift om Holmens Kirke en Tradition om, at Krucifikset har hørt til det Mausoleum, Christian IV. i levende Live lod forfærdige eller begynde og som var opsat paa Tøjhuset, men ved et Uheld brændte med Undtagelse af Krucifikset, samt at Kunstneren, en fremmed af katholsk Bekendelse, skal være død af Sorg over Monumentets Tilintetgørelse. Krucifikset skulde efter den 1821 afdøde Abraham Kalls Meddelelse til Thaarup være en Rest af Mausoleet og skænket Kirken af Kong Frederik III.

Af Kong Christian IV.s Breve vides med Sikkerhed, at Bygmesteren Lorenz v. Steenwinkel netop i det Aar, Holmens Kirke indviedes, døde bort fra sit Arbejde paa det Kapel i Roskilde Domkirke, som Kongen havde bestemt til sit Hvilested, men at Steenvinkels

Broder Hans paatog sig at gøre det færdigt. I 1633 tilskriver Christian IV. Rentemesteren om at foreholde Hans Steenwinkel, i Kongens Begravelse i Roskilde Domkirke at nedtage Hvælvingen og erstatte den med en anden, »at den kan udstaa og bære den Tyngde og Monument, som derpaa vorder opsat.« Mindesmærket maa herefter have været saa vidt færdigt, at dets Dimensioner og Vægt allerede var givet. I øvrigt hører man intet mere om det i samtidige Kilder, men uden Tvivl har Traditionen Ret, naar den fortæller, at det var henlagt, sikkert adskilt i enkelte Dele paa Tøjhuset, der tjente bl. a. til Opbevaringssted for Inventar og Billedhuggerværksteder, for at opstilles efter Kongens Død, og at det delvis gik til Grunde ved Tøjhusets Brand. Et i Nationalmusæet opbevaret, af Brandspor mærket, stærkt ramponeret Alabasterhoved, forestillende Christian IV. med den yngre Ansigtstype, der kendes fra Malerier og Medailler i Perioden 1612—20, stammer utvivlsomt fra det ødelagte Monument. Gravmindet, der vel har været Hans Steenwinkels Arbejde, maa tænkes at have fremstillet Kongen og Dronningen, efter Datidens Gravmindeskik, knælende paa hver sin Side af et Krucifiks, hvis Materiale, Sandsten, bedre end Alabastret har kunnet modstaa Ilden og er bleven reddet ved Branden. Overleveringen maa herefter have Ret i sin Paastand om at Krucifikset i Holmens Kirke, hvis Plads paa den lange, bare Væg viser, at det er fremmed her, har tilhørt Christian IV.s ødelagte Gravmonument og af hans Søn er skænket til Kirken.

Til venstre for Altret i Koret ses følgende Gravmæler:

Epitafium over Materialskriver ved Holmen HANS NUMSEN med indsat Familiebillede, malet af Karel van Mander. Overst Portrætbuster af Geheimeraad MATHIAS NUMSEN († 1731) og Hustru MARIE WORM († 1715), hver paa sin Side af en Kartouche, hvori der er malet deres Vaabener med Omskrift: Hr. Matias Numsen — Fr. Maria Worm. Hans Numsen var først Raadstueskriver i København, blev 1642 Renteskriver, fik 1644 Ansættelse som Materialskriver og døde i Marts 1652. Han er Stamfaderen til den 1688 med Vaabenbrev forlenede, 1811 i Mandsstammen uddøde Slægt, som trods sin Faatallighed kan opvise en Række Mænd, der har beklædt de højeste Charger i Hæren; alle voksne Mænd af Slægten var uden Undtagelse blaa og hvide Riddere. Paa Maleriet ses til

venstre HANS NUMSEN, til højre knælende hans to Hustruer INGER MARGRETHE LUND (f. 22. Nov. 1622 † 1. Marts 1648)— Datter af Biskop Mads Jensen Middelfart — og MAREN DICHMAND (f. 1626 i Malmø † 1668, begravet 17. Sept. i Holmens Kirke), Datter af Raadmand Willum Evertsen Dichmand, og i andet Ægteskab gift med islandsk Købmand, Brygger Helmer Dirichsen Badsker. I en Gruppe til venstre fire Børn (af første Ægteskab); foroven: CORFITZ (f. 1645, døbt 20. April i Holmens Kirke † 1701, begravet 5. Aug. sammesteds), død som Major; MADS (MATTHIAS) (f. 18. Marts 1646 † 17. April 1731), død som Geheimeraad og Præsæs i Generalkommissionen; forneden de to Dreng, Tvillingerne HANS (døbt 1648, 20. Marts, i Holmens Kirke), død straks efter Moderen, og MICHAEL († 1655) med Moderens Haand hvilende paa sit Hoved, Datteren LEONORA KRISTINE (f. 1647, døbt 9. April i Holmens Kirke † 1705, begravet 8. Aug. sammesteds). Midt i Forgrunden ligger et dødt Barn. I Baggrunden en Fremstilling af Kobberslangen i Ørkenen.

Videre følger et Epitafium over islandsk Købmand PETER WIELANDT, død 1710, og Hustru Margrethe Thomasdatter Daabelsten. Wielandt, hvis Slægt menes at have taget Navn efter Villand Herred, var antagelig Søn af Christian IV.s Skomager Jokum Wielandt, efter hvem han maa have opkaldt sin Søn, den bekendte Avisudgiver og Bogtrykker Jokum Wielandt.

Det sidste Epitafium i Koret er sat over Søkaptejn ROLOF PETERSEN (MØEN) (1616—87) og Hustru CHRISTINE STEVELIN (1612—98) fra Greifswald. Han udnævntes 1657 til Skibsløjtnant, var s. A. i Septbr. ombord i Henrik Bielkes Eskadre og blev 1664 af Kurt Adeler udnævnt til Søkapitajn.

I Hovedskibet mellem Kongestolen og Opgangen til Koret er ophængt en 1904 af Dampmøller, Direktør R. P. TROENSEGAARD skænket Model af Niels Juels Admiralskib »Christianus Quintus«, udført af Orlogsværftets Modellerer.

I Tværskibets højre Arm findes DAABEN med Døbefonten af sort Marmor, udført efter Tegning af Ludv. Fenger. Reliefgruppen Tro, Haab og Kærlighed er udført af Billedhugger Evens. Døbefonten, der har erstattet en ældre (nu i Hvidovre Kirke), er skænket af 10 Medlemmer af Menigheden.

Paa Bagvæggen er anbragt A. Dorphs Daabsbillede: Christus velsigner de smaa Børn, — hvis Hovedtanke er at fremstille de forskellige Aldre, som søger Jesus. Billedet er fremstaaet ved Indsamling af Bidrag i Menigheden i Anledning af Provst L. A. Warburgs 25 Aars Præstjubilæum og overrakt ham 9. Dec. 1876 med Anmodning om at skænke Maleriet til den Kirke, ved hvilken han havde virket i 19 Aar. Billedet blev opsat 1877, for saa vidt paa en mindre heldig Plads, idet Sidevæggene mangler Vinduer, og Lyset paa Grund af det springende Pulpitur kun kan falde forfra paa Maleriet. For at tilvejebringe den rette Belysning har man i Loftet over Døbefonten ladet en forgyldt Due danne en Skærm for en elektrisk Lampe, anbragt bag ved denne, saa at der falder et meget klart Skær over Maleriet.

Til venstre i Daaben bemærkes et Epitafium over Proviantskriver HANS HANSEN (OSTEN), Proviantskriver paa Københavns Slot (f. 25. Marts 1617 † 3. April 1672) og Hustru ABEL CATHRINE VON DER WISCH (f. 19. April 1627 † 1. Jan. 1676), med indsat Maleri af begge, malet af Abraham Wuchters. Hans Hansen, der i senere Aar førte Familienavnet Osten, var af Fødsel Sønderjyde, blev 1645 Køkkenskriver ved Rosenborg, kort efter Føged i Kongens Have og 1654 Proviantskriver for Københavns Slot, tillige ogsaa Spisemester paa Holmen. Fra 1662 til sin Død var han desuden Forvalter over Enkedronning Sofie Amalies Livgeding Nykøbing Slot og Maribo, Halsted og Aalholms Amter. I disse Stillinger samlede han betydelige Midler, saa at han under Svenskekrigene 1657 kunde forstrække Kronen i dens finansielle Nød med store Pengesummer, hvorfor han, foruden Sengeløse Sogn og By og Vollerupgaard paa Sjælland for et Tilgodehavende af 65,000 Rdlr. i 1664 fik udlagt Filsted Ladegaard (Sohngaardsholm) ved Aalborg. I 1655 ægtede han Abel Cathrine, under hvilket Navn hun hyppigst nævnes i samtidige Kilder og er kendt som Byens Velgørerinde. Ogsaa hun var fra Sønderjylland og er antagelig en uægte Datter af den Junker Volf v. der Wisch, der 1645 ejede Fresenhagen, men først da hun selv blev Herremandsfrue, antog hun det adelige Vaaben og Familienavnet, som findes paa Prædikestolen (1662), hendes Epitafium og Kiste. I Aarene 1643—45 tjente Abel Cathrine som Pige hos Prinsesse Magdalene Sibylles Hofmesterinde paa Nykøbing Slot og gik derefter over i samme Stilling hos Dronning Sofie Amalie. Som Proviantskriverens Kvinde

omtales hun af Leonora Kristina med bitre Ord for sin haardhændede Optræden mod hende i Fængslet. I sin Enkestand købte Abel Cathrine Ulriksholm og Østergaard i Fyen, der efter hendes Død gik over til Etatsraad Nikolaus Brüggemann, gift med hendes Plejedatter Hedevig Spend. Ved sit 1675 oprettede Testamente stiftede hun de saakaldte Abel Cathrines Boder i Dronningens Tværgade til 6 Friboliger for fattige syge og sengeliggende Personer. Mange svage og ældre Mennesker har i det lange Tidsrum af over 250 Aar havt skellig Grund til at takke det ærværdige Ægtepar, der oprettede denne samfundsnyttige Stiftelse som et godt og trygt Alderdomshjem. Begge Ægtefællerne viste stor Forkærlighed for Holmens Kirke, bl. a. ved at skænke 200 Rdlr. til Prædikestolen, desuden 400 Rdlr. til en Prydelse af Kirken og 1000 Rdlr. til de Fattige.

Over Indgangsdøren til Daaben er anbragt en Bronzebuste af NIELS JUEL, skænket Kirken 1908 af Ingeniør J. V. W. Konow og Frue, født Baronesse Juel-Brockdorff.

Paa Kirkevæggen til højre og venstre for Indgangen til Daaben er ophængt to i nyeste Tid fremdragne og restavrerede Gobelinstæpper, hvis Proveniens er ukendt. Det ene, der sikkert stammer fra Kong Frederik III.s Tid, er af storblomstret Stof, indvævet med Planter, Dyr og Fugle, og synes at være sammensyet af Bænkehwyder i tre Bredder. Det andet Tæppe viser indvævede, ret naturalistiske Blomster paa mørk Bund og fem Medailloner med bibelske Fremstillinger.

ORGELET er bygget 1870 af Orgelbygger Daniel Köhne og erstattede det ovenfor S. 73) nævnte, udført 1737 af Lambert Daniel Carstens. Allerede 1865 havde Kirken med Köhne afsluttet en Kontrakt om at bygge et fuldstændig nyt Orgel med Anvendelse af alle de Forbedringer, den senere Tid havde indført i Orgelbyggerkunsten, og som Köhne havde lært hos den berømte franske Orgelbygger Cavaille-Col i Paris. Den samlede Bekostning beregnedes til 7300 Rd. Orgelets Bygning og Opstilling overvaagedes fra først til sidst af Kirkens daværende Organist Niels W. Gade, der siden spillede det i over tredive Aar. Skønt det nye Orgel ikke var ganske færdigt, toges det første Gang i Brug 1. Paaskedag 1870. Efter dets endelige Fuldførelse i Januar Aaret efter anmodede Gade flere af Byens musikalske Autoriteter om at afgive deres Skøn over Orgelet. J. P. E. Hartmann udtalte følgende: »Det nye Orgel paa tre Klaverer

med Pedal frembringer, naar det bruges med sin hele Styrke, en Tonefylde, der udmærker sig ved en skøn og ædel Karakter, og som uden at være støjende, er fuldkommen tilstrækkelig til at udfylde Kirkens Rum. De enkelte Registere ere skønne og ejendommelige og give Anledning til særdeles virkningsfulde Kombinationer. Den pneumatiske Mekanisme letter Spillemaaden og gør Anslaget præcist, og den sindrige Konstruktion af Bølgesystemet giver en Sikkerhed og Ro i Vindens Virkning i de forskellige Dele af Orgelet, som er uopnaelig eller i alt Fald hører til de sjældneste Undtagelser i Orgeler af tidligere Konstruktion. Orgelets Anlæg er saa vel beregnet, at enhver Ting deri er let tilgængelig, og alle Dele ere forfærdigede med udmærket Elegance, Flid og Dygtighed«. Organisten ved Helligaandskirken J. C. Gebauer har ligeledes varme Lovord for Köhnes Værk. »Den hele interessante, mekaniske Konstruktion«, ytrer han, »frembyder flere sindrige, hos os hidtil ukendte Indretninger og Opfindelser. Blandt Stemmerne kan vanskelig fremhæves nogen, thi de ere alle smukke. Basserne have en fuld og sikker Tone med prægtigt Strøg. Orgelet har en saakaldet »Schweller«, hvormed Tonen kan nuanceres i alle Grader af crescendo; dette gør en gribende Virkning af de ætheriske Præluderstemmer. Dette Kunstværk, der gør sin Mester saa megen Ære, vil sikkert i mere end et Aarhundrede være et veltalende Vidnesbyrd om hans Dygtighed«.

I Vinduesnichen ved Opgangen til Orgelet er indsat en Mindesten over Kantor ved Kirken CHRISTEN SØRENSEN WEDEL († 1661).

Til venstre for Orgelet oven over Pulpituret ses Epitafiet over Raadmand BENDIX MESE († 1688), flyttet herhen 1872 fra Korets vestre Side. Bendix Mese eller Mesing, Son af Ulrik Mese og Margrethe Mule, var Fætter til Abel Cathrine, Stifterinden af det efter hende opkaldte Hospital; han blev 1669 Stiftsskriver over Sjællands Stift, 1672 Proviantskriver og 1680 Raadmand samt var tillige Meddirektør af Børnehuset. I Aarene 1680—87 var han Ejer af Herregaarden Taagerødgaard (Bjeverskov Herred) og døde 3. Juni 1688. Det i Epitafiet indsatte Familiebillede, der har været tilskrevet Maleren Klöcker v. Ehrenstrahl og senere Jacob Coning, skyldes en ukendt Kunstner, hvis næsten helt udviskede Signatur findes forned. Til højre paa Maleriet ses Bendix Mese og hans tre Sønner, af hvilke kendes CHRISTOPH (f. 1680) og ULRIC CHRISTIAN, død



KORVÆGGEN TILHØJRE FOR ALTRET.

Med Epitafier over Admiral Jørgen Biørnsen, Elisabeth Hoppe, Provst Niels Spend, Karen Eilersdatter og Ægtefæller, og Sophie Elisabeth Kaas.



EPITAFIUM OVER VICEADMIRAL JØRGEN BØRNSEN.



VICEADMIRAL JØRGEN BØRNSEN MED FAMILIE.



EPITAFIUM
OVER PROVST NIELS CHRISTENSEN SPEND.



PROVST NIELS CHRISTENSEN SPEND MED FAMILIE.



PROVIANTSKRIVER HANS HANSEN OSTEN
OG HSTRU ABEL CATHRINE VON DER WISCH.

Tavle XXX



KAREN EILERSDATTER MED HENDES TO MÆND IVER NIELSEN BRUUN
OG BORMESTER JAKOB MADSEN SAMT DERES BØRN.



RAADMAND THOMAS ZIEMER.

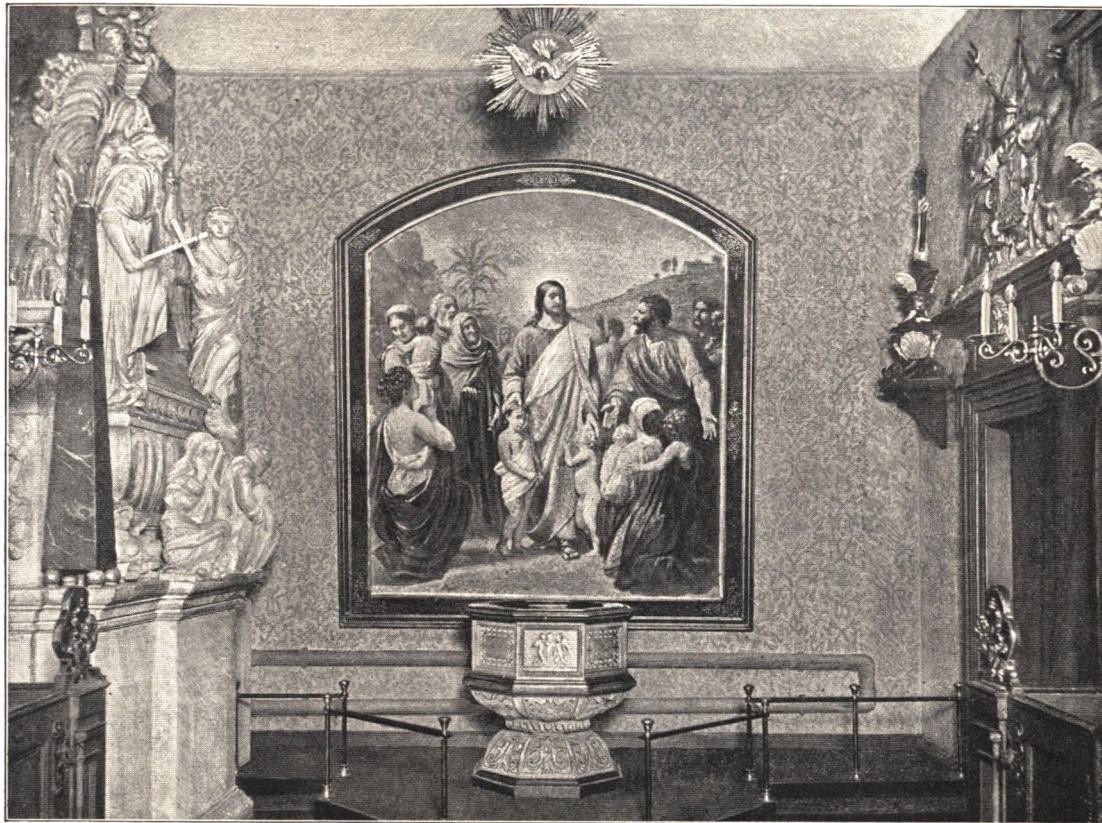
EPITAFIER OVER

KLOKKER PEDER MÜLLER.

Tavle XXXII



MATERIALSKRIVER HANS NUMSEN MED FAMILIE.



DAABEN
med A. Dorphs Maleri.

Tavle XXXIII

Tavle XXXIV



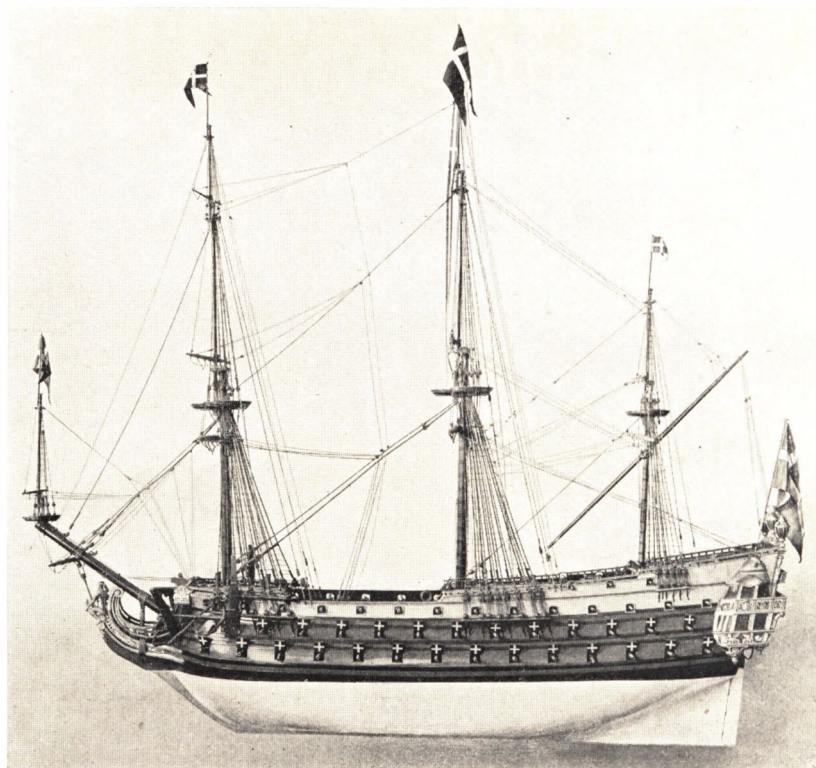
RAADMAND BENDIX MESE MED FAMILIE.



SKIBSSKRIVER GABRIEL JACOBSEN KYNG MED FAMILIE.



MEDAILLON FRA STUKLOFTET.



MODEL AF NIELS JUULS ADMIRALSKIB.

1714 som Justitsraad og Amtmand i Stavanger. Til venstre hans Hustru ANNICHE NIENDORP († 1682), hvem han havde ægtet 1670, og deres Datter ABEL CATHRINE.

I 1684 skødede Elisabeth van Dort, Enke efter Konsumtions-skriver Ludvig Lorentz, og Provst og Præst i Mariager, Mag. Johan Frederik Hyphof til Bendix Mese »det Begravelsessted i Koret og det Epitafium som sidder paa Pillen lige over samme Begravelse, som af Elisabeth Lorentz' første Mand var forfærdiget og opsat, Skilderiet ene undtagen«, som de vilde nedtage. Maleriet har derefter fremstillet Niels Olufsen, der fra 1644 var Deleskriver paa Holmen, fra 1646 Kirkens Værge og siden 1647 Tømmerskriver, og hans Hustru Elisabeth van Dort med Tilnavnet Jordemoder; de skænkede den ovenfor nævnte Lysekrone, kort for Niels Olufsens Død i 1656.

Til højre for Meses Epitafium ses et Monument over Skibskaptejn NIELS OLSEN ONSVALLE (1625—1701) fra Skaane og Hustru THALIA DANIELSDATTER fra Helsingør. Han nævnes 1677—79 som Løjtnant, da han førte et Koffardiskib, blev Kaptejn og 1687 beskikket til Havnemester.

I venstre Korsarm under Pulpituret er ophængt et Maleri, forestillende GABRIEL JACOBSEN KYNG (f. 1603 † 14. Dec. 1684), hans Hustru ELLEN PEDERSDATTER (f. 1605 † 6. Nov. 1676), og deres 7 Børn; til venstre for ham de to voksne Sønner; mellem Ægtefællerne to Børn, døde spæde, og til højre og venstre for Moderen en voksen Datter og to Smaa piger. Gabriel Jacobsen, der vel har taget Navn efter Landsbyen Kjøng, tjente først som Skibsskriver, derefter som Spisemester paa Holmen og var tillige Forstander for Søkvæsthuset. Som Kirkeværge (1660—84) har han Krav paa at erindres ved sin nidkære Virksomhed i dette Embede og de Gaver, han har ladet tilflyde Kirken, deriblandt den tidligere nævnte Lysekrone, Korbalustrene og Pengegaven til Kirkens Prædikestol.

Paa Væggen overfor Kyngs Epitafium er ophængt en Trætavle med farvelagt Vaaben og Indskrift over ARENT TENGNAGEL (f. 1619 i Gouda i Holland † 16. Febr. 1665), indkommen til Danmark som Proviantmester ved den hollandske Hjælpeflaade under Admiral Opdam; boede efter Krigen i Hoorn, hvor Kong Christian V. 1662 besøgte ham, og Aaret efter udnævntes han til Ekvipagemester ved den danske Flaade, men døde allerede efter et Aars Funktion. Kongen befalede ved hans Død at udlevere en halv Amme Rinskvin

til at traktere dem med, som skulde bære hans Lig, ligesom ogsaa, at der skulde leveres 50 Fakler til hans Begravelse.

Bag Kirkestolen i Vinduesforbygningen er indmuret en 1835 fra Gulvet optagen Ligsten over Søkaptejn JOHAN HUGO BARNER († 1677) med en kort, næsten i Kommandosprog affattet, tysk Indskrift, i hvilken den afdøde er indført talende. Født af Forældrene Henneke v. Barner til Bülow i Meklenborg og Maria v. Lützow kom han som ung i dansk Høftjeneste, var fra 1666 Skibsløjtnant i den danske Sømagt og deltog som Fregatkaptejn i Niels Juels sejrige Søtræfninger 1676—77, indtil han sidstnævnte Aar blev bortrevet af en Sygdom ombord paa Fregatten »Lossen« og jordedes her 19. April.

I SKRIFTESTOLEN er ophængt en Række, malede Portræter af tidligere Præster ved Kirken: Provst MATHIAS HVIID († 1759), Provst, senere Biskop i Ribe, VICTOR CHRISTIAN HJORT († 1818), Provst FREDERIK CARL GUTFELD († 1823), malet af Eleonore C. Harboe; Kapellan JOHAN ANDREAS RIIS († 1843), Provst, Dr. theol. ANDREAS KRAG HOLM († 1851), malet af E. D. Bærentzen, Kapellan FREDERIK JOAKIM LUDVIG MYNSTER († 1857), Provst, Dr. theol. BALTHASAR MÜNTER († 1867), malet 1854 af A. H. Hunæus; Provst LUDVIG ALBERT WARBURG († 1886), malet 1886 af Julius Paulsen, og Provst, Biskop over Sjælland, Dr. theol. BRUUN JUUL FOG († 1896). Over Provstens Plads er anbragt et Maleri, forestillende den korsfæstede Frelser, malet af A. Dorph 1903, skænket af Frøkenene N. og L. de Seue.

PRÆSTEVÆRELSET rummer en lille Samling af ældre Billeder af Holmens Kirke, og forskellige Mindegenstande, hvoriblandt kan mærkes et Maleri, forestillende Slaget ved Køgebugt, udført samtidigt med Vandfarve paa Pergament, skænket Kirken 1917 af Sognepræst T. C. Winther i Korsør.

I FUNKTIONÆRVÆRELSET er i Væggen indmuret en Sten, paa hvilken læses: »Her hviler den salige og velbyrdige Jomfru AGNETE SOFIE BUDDE, saligen i Herren hensovet her i København den 6. September 1678. Gud give hende en glædelig og ærefuld Opstandelse paa den yderste Dommedag. Amen«. Den salige og milde Død med Opstandelsesforventningen, hvorom Stenen melder, staar i overraskende Modsætning til Kendsgerningen, at den Kvinde, for hvem dette Minde blev sat, er bleven rettet for Mordforsøg.

Agnete Budde (f. 10. Aug. 1660), Datter af en som dansk Løjtnant afdød Adelsmand fra Øsel, blev syttenaarig optaget i Huset hos Birgitte Skeel, Greve Christoffer Parsbergs Enke, til Gammel-Køgegaard. Forledt af Fru Regitse Grubbe, Hans Ulrik Gyldenløves Enke, der trættede med Grevinden om forskellige Ting, og selv forbitret paa sin Madmoder over dennes formentlige Streng-
hed, forsøgte hun gentagne Gange at undlive Grevinden ved Gift, blev anklaget, dømt af Højesteret og henrettet paa Højbroplads, siddende paa en Stol over et paa Jorden udbredt rødt Klæde. Jomfru Agnete blev begravet paa Korsurtegaarden. Den til hendes Minde i Muren nærmest Holmens Bro indsatte Sten blev ved Restavreringen 1873 flyttet til sin nuværende Plads.

I KORSURTEGAARDEN, hvis Betonlægning (1918) med Hs. Maj. Kong Christian X.s Navnetræk er en Gave fra Raadmand P. P. Gram som Medlem af Kirkebestyrelsen, er rejst en 1878 afsløret, af Grosserer Puggaard til Kommunen skænket Statue af TORDENSKJOLD, udført af V. Bissen. Desuden findes her Gravmæler bl. a. over Lærer og Klokker MATHIAS BORCH († 1833), C. H. HOFF-ROSENCRONE, Friherre til Rosendal i Norge († 1837) og Skuespiller CHR. M. FOERSOM († 1850). Paa den 1851 nedlagte, 1877 til et Haveanlæg omdannede KIRKEGAARD omkring Kirken findes Gravminder bl. a. over Provst CHR. FRED. HØYER († 1797), Kommittet i Rentekamret JENS WADUM († 1804), Deputeret i Rentekamret, Konferensraad P. VORNDRAAN († 1822), Admiralerne J. B. VON WINTERFELDT († 1821), Stifter af »Trøstens Bolig«, H. C. SNEEDORFF († 1824) og Sv. M. URSIN († 1810), Divisionschef CORN. WLEUGEL († 1833) og Geheimekonferensraad P. HERSLEB CLASSEN († 1825).

Ud til Havnegade og Holmens Kanal er 1903 rejst en Granitstøtte med Broncebuste i overnaturlig Størrelse af Biskop, Provst, Dr. theol. B. J. FOG († 1896), udført af Aage Saabye.

KIRKENS GRAVKAPEL.

Medens St. Petri Gravkapel skjuler sig tilbagetrukkent, melankolsk og klosterligt gemt bag skærmende Træer og Buske, skilt fra Nutidens Færd ved de høje Kirkemure til Gaden, skyder Holmens Kirkes Kapel med sin friere, lysere Hovedfaçade som en venetiansk Pælebygning op af Børsgravens Vand midt i Hovedstadens travleste Liv, den tavse Genbo til Byens urolige Købestævne.

Hensigten med at tilbygge Kirkerne disse Ligkapeller var ene og alene at skaffe dem Indtægter ved Salg af Begravelsessteder til Rigmænd, med Takst for Alenmaal i Længde og Bredde over og under Jorden. Tanken om i det smaa at efterligne Westminster-Abbediet, hvor England gemmer sine store Døde, har sikkert ikke haft nogen Del i Byggeplanerne. Først den seneste Tids vaagnende historiske Sans har udtalt Ønsket om, at der ogsaa i Danmark kunde skabes et Slags »Pantheon«, et fælles Hvilested for Landets navnkundigste og mest fortjente Mænd og Kvinder.

Tilfældet vilde, at Niels Juel blev den første og endnu uomstridt berømmeligste af alle Døde, der gravsattes i den, 1708 fuldendte Kapelbygning, hvorhen hans Epitafium og Kiste flyttedes fra et særligt Kapel, tilbygget Kirken umiddelbart efter hans Død. Iver Huitfeldts Lig, der efter Slaget i Køgebugt genfandtes 10. Novbr. 1710, blev ført til Kirken, hvor Ligprædikenen holdtes 26. Marts Aaret efter, men efter at have henstaaet en Tid i Kapellet, flyttedes hans Kiste til den fædrene Begravelse ved Hudrum Kirke i Norge. Den tredje af Danmarks store Søkrigere, Tordenskjold, blev først et Aarhundrede efter sin Bisættelse flyttet fra en Gravkælder til den anden, inden man viste hans jordiske Rester skyldig Ære. Allerede i Pesttiden erhvervede rige københavnske Borgere, Købmænd, Bryggere og Vinhandlere, Slægter som Klaumann, Abbestec, Fabritius, Ross de bedste Begravelsessteder i Kapellet med Ret til at opsætte prunkende Epitafier. Endnu midt i forrige Aarhundrede anbragte man i Blændingen ved Siden af Tordenskjolds Sarkofag en

Mindetavle over en københavnsk Vinhandler, og endnu senere nedgravede man paa Kirkegaardene mellem navnløse Kister ogsaa en af dansk Sprog og Literatur saa fortjent Mand som Prof. Jens Schjelderup Sneedorff.

Skønt Tanken om at ville indrette Holmens Kapel til et Mausoleum for Folkets navnkundige Døde, hvortil dens høje, lyse og rummelige Sal iøvrigt kunde gøre den særligt egnet, nu ikke vel kan tænkes gennemført, gemmer den, foruden Niels Juels og Tordenskjolds Lig, Støvet af saa mange i Danmarks indre Historie fortjente Mænd, som Henrik Gerner, G. C. Haxthausen, A. W. Hauch, Krabbe-Charisius, Arkitekterne C. F. Hansen og G. F. Hetsch og i den seneste Tid frem for andre N. W. Gade, »hvis Navn vil klinge, saa længe Violinens Streng vedblivende hedder G A D E«.

»Det er et Fortrin for vor Kirke«, skriver Holmens Provst A. K. Holm 1834, »og en sand Prydelse, at Friderich den Fjerde, ved Siden af sin berømmelige Farfaders Faders herlige Bygning oprejste et saadant Kapel, der ikke har sin Lige her i Staden, og henimod et halvandet hundrede Aar har modtaget Støvet af saa mange ædle og store, og iblandt andre af Danmarks uforglemmelige Søhelte, Juell og Tordenskjold. Som saadanne Navne bør være i varig fortjent hæderlig Erindring, saa maa deres Grave være en Helligdom, der ikke paa nogen Maade maa angribes. Det er Nationalminder, om hvilke der med Ærbødighed og Æmhed skal fredes«.

Den nuværende Bestyrelse for Holmens Kirke har, som det følgende vil vise, baade gennem dens gejstlige og verdslige Repræsentanter fuldtud retfærdiggjort de Krav, der i foranførte Ord stilles til dem som Vogtere af Kapellernes historiske og kunstneriske Værdier, jævnsides med at efterkomme Nutidens Fordringer til forsvarelige hygiejniske Tilstande.

Ved deres Omsorg er Kapellets ydre og indre Istandsættelse gennemført, samtlige Epitafier og Mindetavler, fremfor alt Niels Juels, Tordenskjolds og den Benzon'ske Begravelse, bleven pietetsfuldt restavrerede.

I Anledning af fremkomne Klager over jævnlig ilde Lugt i Kapellet, der ikke alene gjorde Opholdet her ulideligt, men ogsaa trængte ind i Kirken, sammenkaldtes i Januar 1911 et Kirkesyn, der godtgjorde, at denne Ulempe hidrørte dels fra de midlertidig i Kapellet henstaaende Kister, uagtet Ligene var indesluttede i Zink-

kister, der ofte ved Nedsættelsen enten ere, eller efter kort Tids Forløb bliver utætte, dels ogsaa kunde stamme fra Kisterne i de underjordiske Kapeller, hvorfra Lugten trængte op gennem Trælemmene i Gulvet. Ved Udtømningen af Kapellerne 1907—08 viste det sig, at der fra ældgamle, sammenfaldne Kister udgik forpestet Luft. Endelig overbeviste man sig om, at Grunden var stærkt inficeret ved Miasmer. Kirkesynets Erklæring gik ud paa, at det eneste virksomme Middel til at fjerne Ulemperne var, at alle nyere Kister fjernes fra Kapelsalen og nedsattes i de underjordiske Kapeller, at Etageadskillelsen ved Trælemme erstattedes ved Hvælvinger af Mur eller Beton, og at der skaffedes Adgang til dem af frisk Luft.

Blandt de derefter fra bygningskyndig Side fremkomne Forslag til at raade Bod paa de fremhævede Mangler fandtes det af Arkitekt G. Tvede udarbejdede at være det mest tiltalende og tidssvarende.

For at skaffe en bekvemmere Adgang til de under den store Kapelsal værende Gravkamre, idet Kisternes Nedsænkning var besværlig, og Adgangen for dem, der vilde tilse deres Paarørendes Kister, vanskeliggjordes ved de svære Lemme og de stejle og ubekvemme Nedgangstrapper, bragtes i Forslag at anbringe en Adgang til Gravkamrene gennem Kapellets østlige Gavl med Nedgang fra Urtegaarden ad en bred og bekvem Trappe. Gennem en Forhal skulde føre en Gang midt igennem hele Kapellets Længde, og Gravkamrene ligge frit med rigeligt Lys paa begge Sider af Gangen.

Ombygningssarbejdet efter denne Plan overdroges Arkitekt Tvede, der ledede dens nøje Overholdelse og endnu før Aarets Udgang bragte den til Ende. Anbringelsen af Flisegulv i hele Kapelsalens Længde og Bredde gav det store Rum et fornemmere Præg, ligesom det i Retning af Properhed betød en stor Vinding.

Ved Afsløringen af N. W. Gades Sarkofag 9. November 1911 gaves der for første Gang Pressens Repræsentanter og en større Kreds af Offentligheden Adgang til at tage det ny istandsatte Kapel i Øjesyn.

Af Omkostningerne ved Kapellets Ombygning udrededes en væsentlig Del ved en Dotation paa 10,000 Kr. fra Etatsraad Gustav Ferdinand Bocks Enke, CHRISTIANE MARIE ANTOINETTE BOCK, født TERKELSEN, der kort før sin Død havde givet Kirken Tilsagn om dette Beløb, idet hun som Betingelse for Gaven satte, at der i den lange Gang i Krypten skulde indlægges en elektrisk Ledning. Skønt

en skriftlig Disposition ikke forelaa, virkeliggjorde Arvingerne efter Etatsraadinde Bock, Sønnen, Professor ved Universitetet, Dr. med. J. C. Bock og Svigersønnen, Cand. jur. H. C. C. Müller hendes Tanke ved at skænke den omtalte Sum i det nævnte Øjemed (Oktbr. 1911), idet ogsaa de saa en Opgave, igennem Kapellets indre Restavrering at genskabe det af Bygherren oprindeligt tænkte Mausoleum for fortjente Mænd fra Landets store Fortid til Søs, saavel som for kommende Slægter.

Der fulgte saa en Restavrering af Bygningens Ydermure, som uden at være brøstfældige, led af i Øjne faldende Mangler. Alt Sandstensarbejde, Kapitæler, Baser og Vinduesindfatninger blev udbedret eller efterhugget, Gemmer og Pilastre rensede og reparerede. Dette Arbejde fuldførtes i 1917.

Saavel i historisk som i kunstnerisk Henseende samler Hovedinteressen ved et Besøg i Kapellet sig naturligt om NIELS JUELS Begravelse, der findes i Bygningens østre Ende. Den indtager hele Bredden af Væggen og et Stykke paa hver Side af samme. Midt fra Væggen springer frem hans paa en Sokkel hvilende Brystbuste af Marmor, fremhævet af Baggrunden, et kvadratisk forgyldt Felt. Et Fronton med hans Vaaben og forskellige Krigsattributer af hvidt Marmor kroner Busten, der flankeres af to Søjler af Marmor med hans 16 (8—8) smukt udhugne Anevaabener, nemlig Juel, Ulfstand, Skram, Lange, Krabbe, Podebusk, Rafvad, Rosenkrantz—Sehested, Lykke, Bille, Gyldenstjerne, Juel, Krabbe, Ulfstand, Sparre. Under Busten en Skiferplade med de berømte Verslinjer af Kingo, der bortset fra deres poetisk mesterlige Form rummer en træffende Karakteristik af Søhelten: Staa, Vandringsmand og sku en Søs-Helt an i Steen —. Under denne Plade en Marmortavle med en ligeledes versificeret Gravskrift af samme Forfatter over Niels Juels Frue MARGRETHE ULFELD. Paa hver af Siderne i Flugt med Mindetavlen over Niels Juel langs Væggen i Sandstensindfatninger, fire i Marmor udhugne Basrelieffer, fremstillende hans bekendteste Sejrvindinger: Slaget ved Rødsand 11. Febr. 1659, ved Gulland 1. Maj 1676, ved Bornholm 7. Maj og ved Øland 1. Juni s. A. — Sejrene paa Kolbergerheide 1. Juni 1677, i Køgebugt 1. Juli s. A., ved Rygen 7. Sept. 1678 og ved Kalmarsund 9. Juli 1679. Under hvert Relief Sandstens-

plader med versificerede Forklaringer af Begivenhederne, ligeledes af Kingo. Felterne under Indskriftpladerne er udfyldte af Alabasterguirlander. Monumentet er antagelig udført efter Tegning af LAMBERT V. HAVEN, Basreliefferne muligvis af FREDERIK EHBISCH (1660—1746), Busten kan maaske være et Arbejde af den ældre STURMBERGER, og Ornamenterneskyldes formentligen tredjeKunstner.

Ned fra Loftet hænger 16 smaa Faner med Niels Juels Anevaabener, og fire større Faner, den røde Blodfane, en hvid Fane med broderet Indskrift (Frydefane), en Navnefane med hans Monogram og en Sørgestandart. Bag et Jerngitter tværs over Kapellet henstaar fire Kister, de tre af lueforyldt Kobber, den fjerde af sort Marmor. De to midterste gemmer Støvet af Niels Juel og Margrethe Ulfeldt. Hans er prydet med »udgjort Armatur« og hans Buste foran paa Kisten, »behørlige Sirligheder, Krucifiks og Gravskrift oven paa Laaget« samt hans 16 Anevaabener langs Kisteranden. Margrethe Ulfeldts Kiste svarer til hendes Ægtefælles; den bærer en moderne Indskriftplade (fra 1826) og langs Kisten hendes 16 Anevaabener: Ulfeld, Urup, Huitfeld, Kaas, Ulfstand, Skovgaard og Trolle; Rotfeld—Podebusk, Ulfstand, Sested, Skave, Krognos, Brok, Juel og Brahe. Til venstre for Moderen hviler, ligeledes i en Kobberkiste af lignende Udstyr som Forældrenes, deres ældste Søn, Stiftamtmand over Københavns Amt, KNUD JUEL (1665—1709), Herre til Taasinge, hvis Gods han paa forskellig Maade forøgede og forbedrede og i sit Testamente lod oprette til et Stamhus. Ved Faderens Side hviler i en Sarkofag af sort Marmor hans Svigersøn og Frænde GREGERS JUEL (1667—1731) til Basnæs, Holbæk Ladegaard, Aastrup og Kongsdal, som i den danske Hær tjente sig op fra Fændrik til Oberst og Chef for et kejserligt Dragonregiment, med hvilket han i kejserlig Tjeneste gik til Italien; efter Slaget ved Helsingborg blev han Generalmajor af Rytteriet, tog Afsked 1716, i Vrede over at være forbigaaet, men blev dog ved Christian VI.s Tronbestigelse Generalløjtnant og hvid Ridder. Paa Væggen til venstre hænger hans Sporer og Kaarde. I to Sandstenskister med forvitrede Indskrifter nedenfor Kapellet hviler (nærmest Moderens Kiste) Datteren VIBEKE JUEL (1672—1735) til Eriksholm og Basnæs, gift i første Ægteskab med Admiral Christian Bielke (1649—95), der som Schoutbynacht under Niels Juel tog Del i hans Søkampe. I den anden Kiste er bisat hendes Søn af andet Ægteskab med fornævnte Gregers

Juel: NIELS JUEL til Hverringe (1709—40), Major i holstenske hvervede Infanteriregiment, død ugift.

Ansigt til Ansigt med Niels Juels statelige og stemningsfulde Hvilested, et af vore nationaleste Monumenter, er det overflødigt at erindre om hans Liv og Bedrifter, der tilmed her i Krønikestil er ristet i Sten. Til Mindet om hans i Krig og Fejde helstøbte og storlinede Personlighed knytter sig Samtidens udelt hædrende Omdømme om hans fremragende menneskelige Egenskaber — »en stridbar Mand«, som det blev sagt ved hans Grav, »en af de sagtmødigste Mænd paa Jorden med saa mildt et Aasyn og saa fromt et Hjerte«.

I Margrethe Ulfeld ejede Niels Juel en ham fuldtværdig Hustru, der skabte ham den huslige Lykke, han i Fredens og Hvilens Tider i høj Grad forstod at skatte. »Hun var«, siger en Samtidig, »munter, overmaade tjenstvillig, tænkte fint og udtrykte sig behageligen«. I særlig Grad udmærkede hun sig ved stor Godgørehed og Gavmildhed, der gav sig Udslag i, at hun sammen med Berte Skeel, Hr. Niels Rosenkrantz' Enke i 1699 stiftede det adelige Jomfrukloster i Roskilde. Hun overlevede kun kort sin Ægtefælle og døde 1. Maj 1703.

Baade som Bidrag til Forstaaelse af hele Sørge- og Mindeapparatet og som Kulturbillede hidsættes Beskrivelsen af Niels Juels pompøse Ligfærd.

Forberedelserne til denne krævede over to Maaneder, i hvilken Tid der efter kgl. Befaling holdtes Vagt ved Kisten Nat og Dag af en Kaptejn, en Løjtnant og 4 Sergeanter. Sørgehøjtideligheden 17. Juni 1698 begyndte Kl. 9 med Klokkeringning fra alle Stadens Kirker. Da Sørgekaren var samlet i den Afdødes Gaard paa Kongens Nytorv, holdt Overhofmester Marcus Giøe Parentationen, »i det danske Tungemaal«, medens en Kyradsér paa hans venstre Side holdt Niels Juels Kaarde i højre og Balgen i venstre Haand. Til Slut henvendte han de kendte, smukke Afskedsord til Heltens Værge og lagde det paa Kisten, som derefter af Søløjtnanter bares til Kirken. Sørgehimlen af sort Fløjel blev baaret over Liget af tolv Kommandørkaptejner, medens 16 kgl. Overskippere bar den afdødes 16 adelige Faner. Processionen aabnedes med en Bataillon Mariner, førte af Stadsmajoren, dernæst en Marskalk med Sørgekappe og Slør, en Kyradsér paa en udstafferet Hest med Plumager og kostelige

Baand, en Kaptejnløjtnant med den store røde Damaskes Blodfane, Sørgehesten, behængt med Vaaben, ført af to Tjenere med lange Sørgekapper og Slør, Navnefanen med sorte Silke- og Guldfrynser, baaren af en Kaptejnlieutenant, derefter den anden Sørgehest, den hvide Atlaskes Frydefane med Admiralens Navn, Titel og Vaaben baldyret med Guld, baaret af en Kaptejn, fulgt af Sørgehesten Sørgestandarten, broderet med Guld og Sølv, ført af en Kommandørkaptejn; en Hest med sort Fløjelsdækken, broderet med et hvidt Atlaskes Kors, og en Sørgefane, baaren af en Kommandør. Vor Frue Skoles Disciple i Sørgeklæder med Sløjfer bar 16 Vokslys med Vaaben og Flor; Processionens Marskalk, Kommandørkaptejn Skeel bar den lange, sort overtrukne og med et langt sort Flor forsynede Sørgestav. En Oberstløjtnant bar Juelernes Vaaben og Skjold mellem tvende Søguder, en anden Kommandostaven, hvorefter fulgte Admiral v. Støcken med den Afdødes Elefantorden, alle Insignier hvilende paa sorte Fløjelspunder; derefter gik Ordenssekretæren og Ordensherrerne, og næst for ved Liget »en stor Frekvents af Cavallierer«, som bar Liget ind i Kirken. Næst efter Kisten gik en Marskalk i Spidsen for den Afdødes Slægtninge, fulgte af Ministre, Geheimeraadere, Etatsraadere, Biskoppen med de fornemste Gejstlige, Justits- og andre Raadere, Borgmester og Raad, Professorer og den lavere Gejstlighed, kongelige og civile Betjente, samt de fornemste Borgere i Staden. Kortegen sluttedes af den anden Sørgemarskalk, den kgl. Ekvipagemester, fulgt af anden Bataillon af Marinerregimentet med Sørgetrommer og omvendt Gevær. Paa Gaden ud for Kirken stod Rektor og Konrektor, alle Hørerne med hele Vor Frue Skoles Disciple, Kantor og Hører ved Holmens Skole med deres Disciple, for at tage mod Liget og ledsage det ind i Kirken med Salmesang. Kisten anbragtes midt paa Kirkegulvet lige for Prædikestolen under Fløjelshimlen, de seksten store Vokslys og Fanerne holdtes omkring Kisten, tilhøjre Ridderordenen, til venstre Kommandostaven, og midt imellem dem stod to Havguder med Niels Juels Vaaben mellem sig; ved Kistens Hovedende stod Kyradséren i fuld Mundering. Prædikenen holdtes af kgl. Hofprædikant, Dr. Peder Jespersen; Sørgegudstjenesten overværedes af Kongen, Dronningen, Kronprinsen og Kronprinsessen, Prinserne Carl og Vilhelm og Prinsesse Sophie Hedevig.

Niels Juels Gravsted stod rede til at modtage hans jordiske Levninger. Ved Skøde, dateret 1697, 4. Juni, overdrog Kirken for

400 Rdlr. til Fru Margrethe Ulfeld et Stykke Jord paa Kirkegaarden, mellem Kirkens sydvestlige og sydøstlige Kryds, 10 Alen langs Muren mod Sydvest og ca. 9 Alen mod Sydøst, hvor hun agtede at opføre en Begravelse, hvis Indretning overdroges Bygningsentreprenør ERNST BRANDENBURGER, der har Del i Byggearbejderne paa det ældste Frederiksberg Slot. Allerede 1. August var Begravelsen overdækket med Hvælving, dets Spærværk lagt med Brædder, og færdig indtil Kobbertækningen; faa Uger senere omtales »de Sirater og sligt, som omkring Monumentet skal ophænges«.

Arbejdet blev 24. Septbr. synet af Bygmester J. C. ERNST, der havde meget at udsætte; Portalen eller Dørgerichtet for Indgangen af Gibs, »kunde aldrig passere for arkitektur-gemæs, have rette Proportion eller sire Begravelsen«. Ved Aarets Udgang synes de forskellige Mangler at være afhjulpne, og Gravkamret at have været færdigt, hvor 1703 Fru Margrethe Ulfeld gravsattes ved sin Ægtefælles Side.

Efter at Kirkens Kapelbygning var tilendebragt, fremkom Kirkeværgerne gentagne Gange med Forslag til Niels Juels Børn om at lade deres Forældres Kister med hosstaaende Epitafium og Ornamerter flytte til den søndre Ende af Kapellet, og omsider indsendte i April 1709 Arvingerne Elisabeth Knuth Knud Juels, Niels Krag og Gregers Juel til Patronen U. C. Gyldenløve et udførligt Forslag til Flytningen og Ombytningen af Begravelsen paa følgende Vilkaar. De tilbød paa egen Bekostning at lade nedbryde og borttage Kapellet og at afstaa Jorden, hvorpaa den fandtes, samt at bekoste Istandsættelsen af et nyt Vindue i Kirken paa samme Sted, hvor det havde været før Kapellets Opførelse. Derimod skulde Kirken afstaa til dem den fornødne Plads i den søndre Ende af Kapellet paa højre Side og indtil midt paa den anden Pille paa venstre Side saavidt Gulvet naar. Herhen vilde de af egne Midler lade henflytte deres Forældres og Svogers Kister og opsætte Epitafiet og Ornamenterne fra Kapellet og et Jerngitter til Begravelsens Prydelse og have Tilladelse til at lade indsætte i alt 10 Ligkister, alle af Kobber og Sten, og for Indsættelsen af hver Kiste erlægge 100 Rdlr. til Kirken. Da Kapellets søndre Ende var bygt paa Skakke og saaledes bekvem til Epitafiets sirlige Opsættelse, anmodede de om Tilladelse til paa egen Bekostning at rejse en lige Mur for Kapellet fra Væg til Væg hvor Epitafiet kunde sættes. Det maatte paahvile Kirken at vedligeholde Vinduer, Tag og Hvælvinger, saavel oven over som under

Kisterne, medens Arvingerne forpligtede sig til at holde Epitafiet og Ornamenterne samt den nye Væg, der skulde opsættes, i god Stand. Skulde Familien forsømme at foretage de nødvendige Reparationer, havde Kirken Ret til med 6 Ugers Frist at lade Istand-sættelsen ske paa Familiens Bekostning.

Kontrakten mellem Kirkeværger og Arvinger, dateret 10. April 1710, indeholder følgende Tillægsbestemmelser til de ovennævnte, af Patronen billigede Forslag. Det betingedes, at Muren ved den ny Begravelse og dets Sirat kunde komme i en ret Vinkel. Over Jerngitret midtvejs ovenpaa Skillerumsmuren vilde Arvingerne bekoste et Messings- eller Staaltraadsgitter »for Stens Indkastelse samt for Tyvehaand«. Kisterne skulde staa lige og ikke ovenpaa hverandre, hvert Lig lægges i 2 Kister, at ikke »ond og slem Stank skulde inkommodere dem som gaa at se Kapellet«. Kirken paatog sig Vedligeholdelsen af Kobbertaget, Vinduerne og Hvælvingen med Dynnikeværket, medens Konserveringen af Epitafiet, Begravelsen og Kisten paahvilede Familien, med mindre de i dette Øjemed vilde udsætte en Kapital, for hvis Renter Kirken kunde lade dem holde i god Stand. For Begravelsen betalte Elisabeth og Gregers Juell 100 Rdlr. til Kirken, der ogsaa beholdt de for den gamle Begravelse betalte 400 Rdlr.

Da det Juelske Kapel i Tidens Løb var bleven stærkt vanrøgtet, bestemte Kirkens Styrelse sig i Aaret 1820 til at lade hele Begravelsen underkaste en gennemgribende Restavrering under Ledelse af Stadsbygmester P. Malling. Efter hans Udsagn viste særlig Epitafiet og Sarkofagerne en iøjnefaldende »Defekt«, foranlediget ved at Kapellet havde staaet aabent og været udsat for Skoledisciplenes Kaadhed. Kirkebestyrelsen mente i Spørgsmaalet om Familiens Delagtighed i Bekostningen af Restavreringen at maatte iagttage Forsigtighed i sin Redegørelse overfor Gravkappellets Ejere, og ikke »gaa i Detailler eller berøre en Defekt, som Kappellets Tilsyn ikke vel kunde være bekendt, og hvorfor Kirken af Juellerne venteligen kunde drages til Ansvar«.

Det ses, at Malling ledede Restavreringen med en for hin Tid ualmindelig Pietet og historisk Samvittighed. Ved Kompletteringen af de manglende Vaaben raadførte han sig med Adelshistorikeren, Kammerjunker W. v. Benzon, Sekretær ved det genealogisk-heraldiske Selskab. De manglende Indskrifter for Niels og Knud Juell

blev uddragne af Pontoppidans *Marmora danica*, hvorimod Indskriften for Niels Juels Hustru »saavidt ham bekendt, ingensteds fandtes«. Fødselsaaret kunde ikke skaffes, hvorfor han paa Pladen kun lod sætte Indskriften: Margarethe Ulfeldt gift med Niels Juel 1661, død 1. Maii 1703. Mærkelig nok fandtes der i det af Benzon registrerede genealogisk-heraldiske Arkiv en Afskrift af den da forsvundne Inskription paa Margrethe Ulfelds Kiste, med de for Tiden saa karakteristiske Vers og hendes Livsdata, bl. a. Oplysningen om, at hun var født i Østergaard i Jylland 17. Maj 1641.

En Omflytning af Kisterne fandt Sted, idet Niels Juels og Hustrus Sarkofager anbragtes midt i Kapellet, medens Gregers og Knud Juels anbragtes henholdsvis til venstre og til højre for Ægteparret. Endelig blev Hvælvingen istandsat og ordnet; de samtlige Omkostninger beløb sig til 1110 Rdlr., af hvilken Sum Familien Juel betalte en Tredjedel.

Samtidig med Kirkens Restavrering 1873 blev ogsaa Niels Juels Begravelse paany istandsat med en samlet Udgift af 953 Rdlr., dækket af den daværende Besidder af Taasinge i Erkendelse af at Familien siden 1818, da det sidste Lig nedsattes i Gravkælderens, havde undladt at betale for Vedligeholdelsen. Af langt mere gennemgribende Art var dog den seneste Restavrering af Kapellet 1907, udført under Bistand af Sagkyndige paa alle Omraader med en Bekostning af ca. 5000 Kr., udredet af Administrationskommissionen for Baroniet Scheelenborg og Stamhuset Taasinge. Ved denne Lejlighed blev Gravhvælvingen ryddet, Kisterne omflyttet, de særlig brøstfældige Dele af Monumentet, Frontonet over Niels Juels Buste, Sandstenstavlerne, Skiferpladerne og Alabasterguirlanderne reparerede, og samtlige Faner dels imprægneret, dels fornyet. Særlig medtagne var Kisterne, delvis berøvede deres Prydelser, og de paa samme anbragte Anevaabener ombyttede, hvilke Mangler blev afhjulpne ved en baade kunstnerisk og historisk forsvarlig Fremfærd.

Den anden Grav, enhver Dansk og Normand søger i Kapellet, er TORDENSKJOLDS. De Kranse, der stadigt henlægges paa hans Marmorsarkofag, er Vidnesbyrd om, at hans Navn endnu holdes i Ære hos begge Folk.

De nærmere Omstændigheder ved Tordenskjolds Bisættelse og forskellige Gravsætninger ere følgende.

Den 12. — ikke 20. — November 1720 faldt Viceadmiralen i Hannover, gennemboret i Duel af Oberst Staels Kaarde. Hans Lig blev balsameret og lagt i en Fyrretræskiste ved Altret i Reten, tildækket med Sand. Den oprindelige Bestemmelse, at Liget skulde hjemføres med Fregatten »Raa«, der laa for Anker i Stralsund, ventende paa den højtstaaende danske Embedsmand, der skulde overlevere Byen, blev kuldkastet, antagelig fordi den Opfattelse var trængt igennem i Admiralitetet, at det ikke var sømmeligt, paa et Krigsskib at hjemføre Liget af en Mand, der havde krænket Landets strenge Love om Tvekamp. I Stedet for lejede man en Galliot med Tordenskjolds Søstersøn ombord, der skulde hjemføre hans Lig og Efterladenskaber. Paa Aarets næstsidste Dag ankom Skibet hertil og ankrede ved Toldboden. Schoutbynacht Wessel, der vel vidste, at Omstændighederne ved hans Brøders Død maatte udelukke enhver Højtidelighed ved Bisættelsen, havde imidlertid fra sit Gods Raunstrup sendt en Tillidsmand til Hovedstaden for at træffe de fornødne Anstalter til Begravelsen. Han havde fra først af faaet indrømmet, at Kisten, saaledes som Tilfældet havde været med en faa Aar før ligeledes i Duel (i Greifswald) falden dansk Kommandør, maatte overføres paa Ligvognen til Holmens Kirke og der af Officerer hensættes i Kapellet. »Men«, som det hedder, »det var bekendt, at den salige Herre havde mange Fjender, af hvilke de fleste ikke meget turde purre ham i levende Live, men da han ved Døden var afgaaen, maatte man taale at høre adskilligt«. En unævnt højtstaaende Mand, maaske Overkrigssekretær Gabel, modsatte sig Wessels Begæring, og Holmens Provst formanede ham til at se sig vel for ved denne Jordefærd og erklærede ikke at ville kaste Jord paa Liget.

Sagen endte med, at Tordenskjolds Lig 3. Januar (1721) om Aftenen i en Chalup blev ført i Land ved Kirken og hensat i Kapellet af Underofficerer; seks Skoledisciple bar Lygter, som viste Vej i Vinternatten.

I Maj henvendte Tordenskjolds Svoger, Raadmand i Trondhjem Knud Bruun, sig paa Arvingernes Vegne til Kongen om Tilladelse til at lægge Liget i en Marmorkiste og i Begravelsesstedet at opsætte et Marmorepitafium med Indskrift til Æreminde for

Søhelten. Da Kongen ved de Naadesbevisninger, han lod tilflyde Tordenskjolds Slægtninge, noksom viste, at han ikke havde glemt de Tjenester, han havde ydet Danmark, maa det synes ret mærkeligt, at denne Anmodning blev afslaaet.

Medens Skifteforhandlingerne i Tordenskjolds Bo slæbte sig hen gennem 24 Aar og først sluttede 1744, havde Arvingerne forsømt at betale til Holmens Kirke for Ligets Henstaaen, i hvilken Anledning Kirkeværgen 1731 indgav en Regning til Boet paa 122 Rdlr., beregnet med 1 Rdlr. maanedlig i ti Aar. Atter hengik en Aarrække, da Kirkeværgen 1748 ved Rygtet om, at der var tilfaldet Arvingerne en anselig Arv, paany rejste Krav om Betalingen af Restancerne for i alt 26 Aar. Han udtalte Haabet om, at Arvingerne vilde give Kirken »en nogenledes ræsonnabel Diskretion for den forbigangne Tid, da Liget ellers vilde blive nedgravet paa Kirkegaarden, hvilket syntes ham at være »noget slet for saadan en Mand«.

Hvorvidt Adressaten, Krigsbogholder J. Wessel Brown, paa Arvingernes Vegne har følt sig foranlediget til at efterkomme Pietetens Krav, vides ikke. 1750 nedsattes Kisten i Kapelbegravelsen Nr. 20 og flyttedes atter 1759 til det gamle Ligkammer Nr. 1 under Altret i Koret. Næste Gang, man hører om Tordenskjolds Kiste, er i 1782, da den 16. Maj paa Anmodning af og i Overværelse af hans Brodersøn Major Tordenskjold, blev hejset op og anbragt paa Kirkegulvet, for at blive aabnet. Kisten, som viste sig at være dannet i Form af en Sekskant af Fyrrebrædder, tre Kvart Tomme tykke, uden Udkeling, var overtrukket med sort smuldret Voksdug; den var endnu frisk og uforraadnet, saa at Tømmersvenden, der skulde aabne den, maatte bruge Mejsel og Brækhammer for at bryde Laaget op, som blev aftaget ganske heelt og atter slaaet til. Ansigtstrækkene var endnu saa kendelige, at alle, som saa det, deriblandt Kirkevæрге, Justitsraad Dan, og Kapellanen Høyer, enstemmigen ytrede deres Forundring over den store Lighed, de fandt imellem Majoren, som stod ved Kisten, og hans for 61 Aar siden afdøde Farbroder. Man berørte baade Ansigt og Hænder, og overalt fandtes Huden fast og tæt. Liget var klædt i hvidt Kattun med et langt Stykke hvidt Atlask over Legemet. Alt, endog Tordenskjolds Kammerdugs Halsklud og Manschetter, var uforraadnet.

Da Tordenskjolds Lig endelig blev flyttet for fjerde Gang i Novbr. 1787 til Gravkammer Nr. 35, viste Ligkisten sig at være saa

skrøbelig, at Bunden var ved at falde ud. Den historisk interesserede Kirkeværgen Dan ansøgte kort efter Admiralitetskollegiet om Tilladelse til af Kirkens Midler at bekoste en sort beitset Kiste og en Tinplade med Indskriften: Herudi er needlagt | Det Forkrænkelige | af Den berømmelige | Søe-Helt | Vice Admiral Tordenskiold.

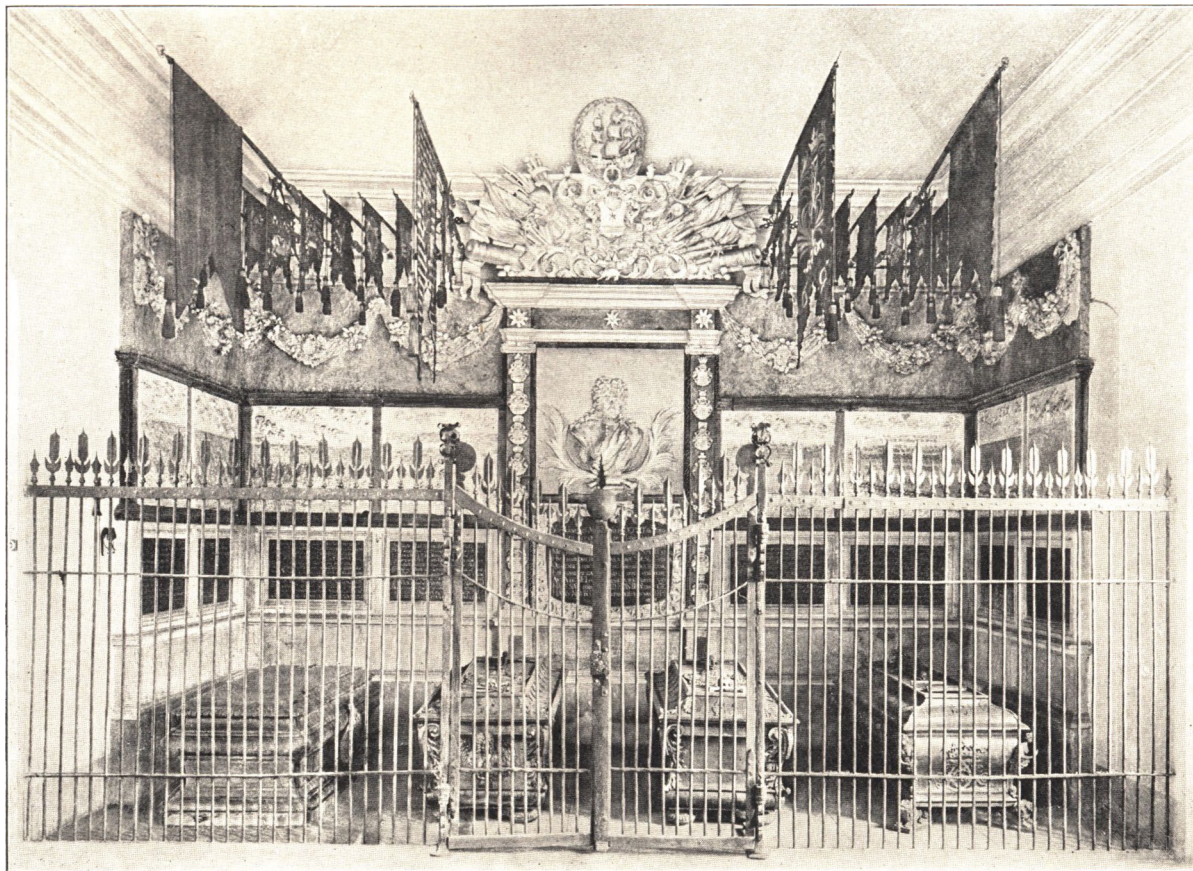
Ved Kistelægningen blev hans Lig udstillet offentlig til Skue. Endnu var hans Lincamenter temmelig kendelige, og saavel Klæderne som Paryk konserverede. »Enhver gik ind, for at see de jordiske Levninger af en Mand, som enhver Søkriger, ja enhver Dansk Mand erindrede med Højagtelse«, skriver Admiral H. Lindholm (1817). Interessen for at rejse Tordenskiold et Monument vakttes, og en privat Subskription sættes i Gang. Den Mand, der stod bag denne Plan, var Bygmesteren, Professor P. Meyn, der først (5. Dec.) henvendte sig til Admiralitets- og Kommissariatskollegiet med Anmodning om at faa anvist et Sted i Holmens Kirke, hvor Mindesmærket kunde anbringes, naar Subskriptionen var kommen i Stand og havde givet det forventede Udbytte. Kort efter indgav han til Kongen paa en Kreds af »interesserede Undersaatters« Vegne et Bønsskrift om Tilladelse til at rejse Søhelten et Minde og derefter ogsaa et til Kronprinsen (24. Dec.), hvem han bad om at anvise det en Plads paa Toldboden. Med Patos udbryder han: »Længselsfuldt venter det danske Folk og dets Sømagt paa Ds. Kgl. Højheds Bifald at se Tordenskiold offentlig hædret. Vore Naboer skieler til den Beslutning, at Vores Konge vil paa en ligesaa almindelig, virksom som ærefuld Maade opflamme sine Sømænd til at blive en Skræk hos dem som Tordenskiold var«.

Sagen trak i Langdrag. Der forhandlede mellem Admiralitetet og Danske Kancelli. Først foreslog man den Del af St. Annæ Plads ved Garnisons Kirke, som vender ud til Flaaden, og forhandlede derefter med Magistraten, der gav Anvisning paa et andet Sted. I Slutningen af 1788 søgte Admiralitetskollegiet at formaa Vestindisk-Guineisk Rente- og General-Toldkammer til at udsøge Stedet paa Toldboden og vilde fremlægge Tegninger til offentlig Bedømmelse. Omsider blev Planen skrinlagt, og rum Tid hengik, inden den atter optoges, denne Gang af fornævnte Admiral Lindholm.

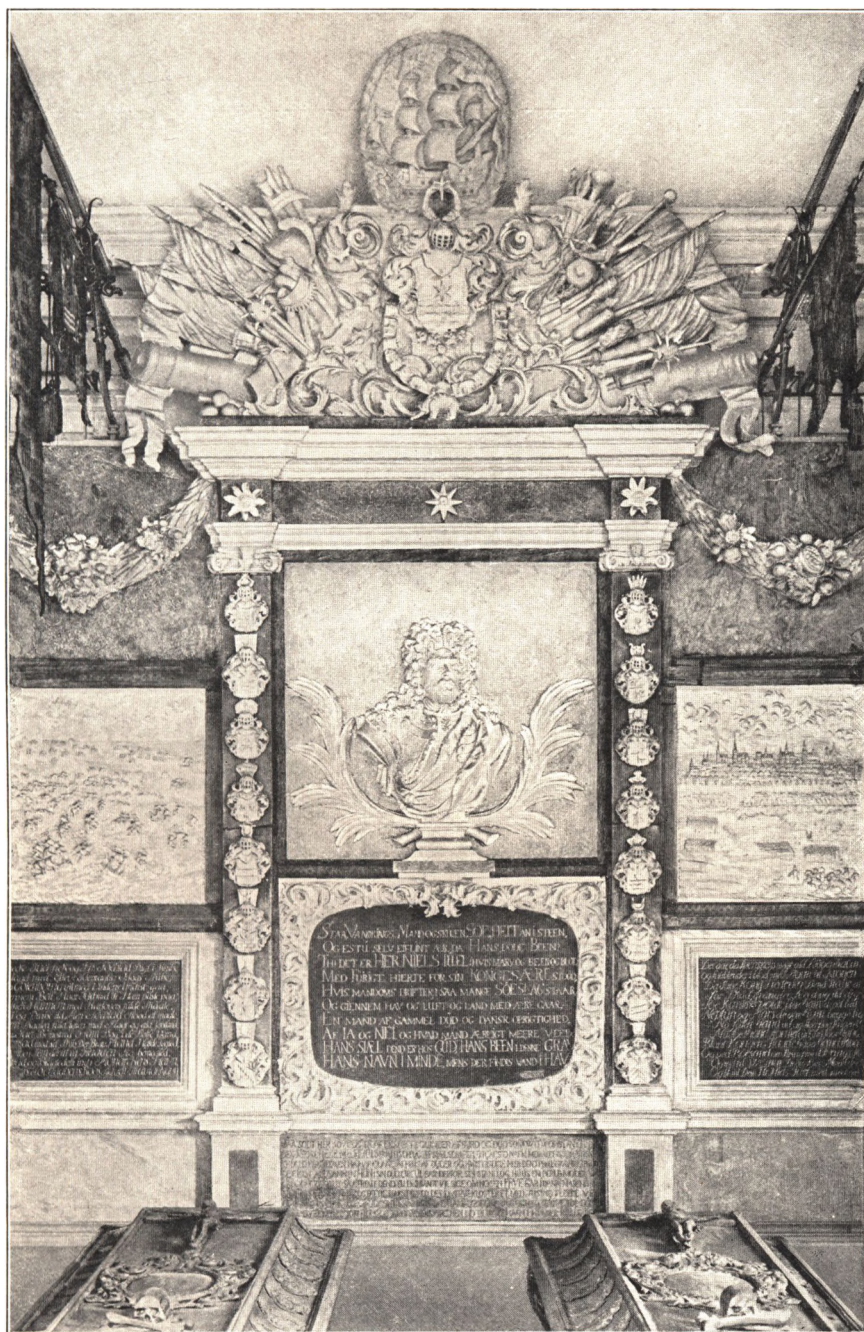
Under 22. Maj 1817 indkom han til Kongen, der viste megen Interesse for Tanken om at hædre Tordenskiolds Minde, med Forslag om at lægge hans Lig i en dekorativ Kiste af sjællandsk Egetræ



NIELS JUEL.
Efter Maleri paa Taasinge.



NIELS JUELS GRAVKAPEL.



MIDTERPARTIET AF NIELS JUELS EPITAFIUM.

Tavle XL



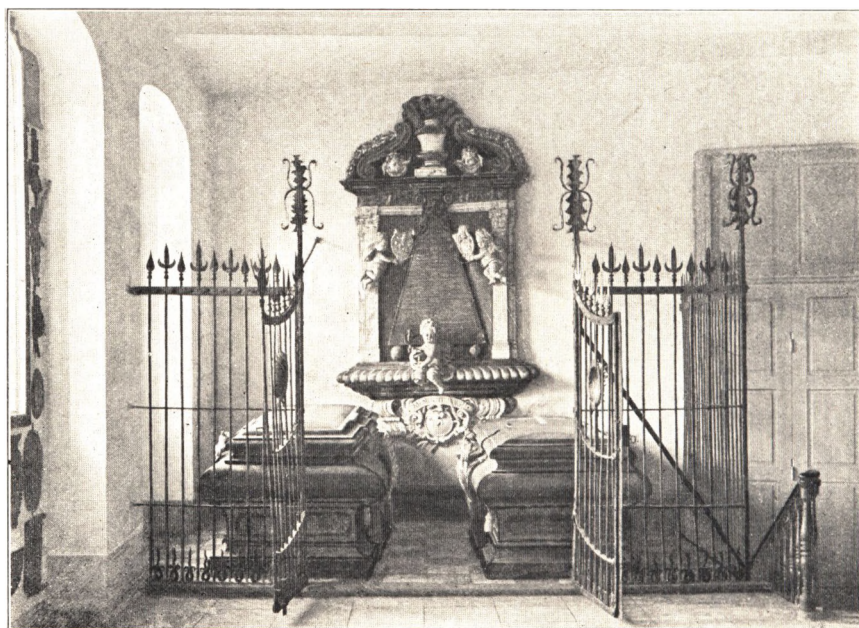
PETER TORDENSKJOLD.
Efter Maleri paa Frederiksborg.



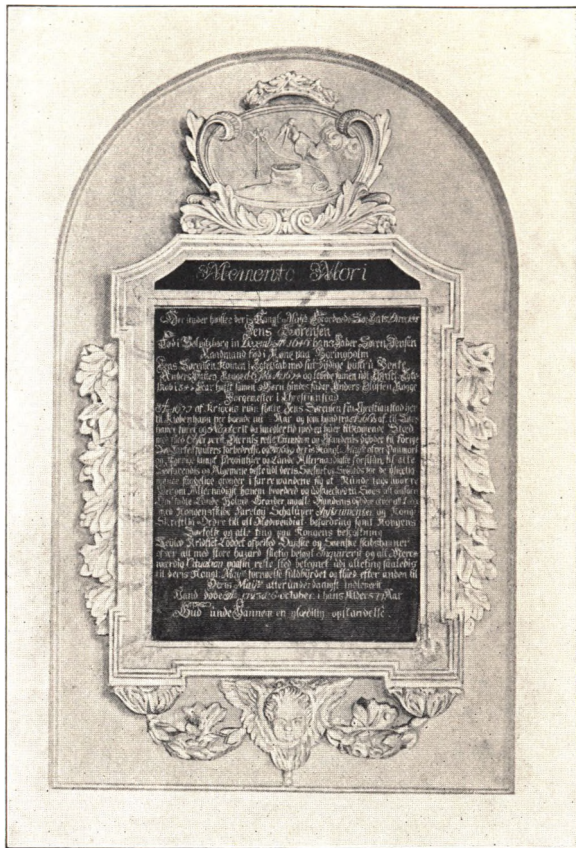
TORDENSKJOLDS GRAV.



EPITAFIUM OVER BRØDRENE ANDREAS OG PETER LÜDERS.



DET BENZONSKE KAPEL.



EPITAFIUM OVER SØKORTDIREKTØR JENS SØRENSEN.



EPITAFIUM OVER GREGORIUS KLAUMANN.



SLAGET I KØGEBUGT 1. JULI 1677.
Efter samtidigt Maleri. Nu i Holmens Kirke.

og sætte den paa Gulvet i Holmens Kirkes Kapel (Nr. 4), der særlig var passende, fordi hvert Ligfølge, som kom i Capellet, maatte gaa forbi Stedet og lade Øjet hvile paa Heltens Kiste. Hans Betænkning var ledsaget af en Tegning til Gitterværk, Vaaben og Mindesmærket i Muren over Kisten. Tillige forelagde han Kongen Udkast til Indskrifter, der begge skyldtes Statsminister O. Malling, Forfatteren af »Store og gode Handlinger«. Kongen fulgte nøje Lindholms Indstilling og udstedte allerede 28. Maj følgende Reskript:

»Da vi erfare, at den afdøde Admiral Tordenskiolds Liig skal i en simpel Fyrre-Liigkiste være nedsat i Kjelderens under Capellet ved Holmens Kirke, og vi finde, at denne i sin Tid brave og tappe Søkriger, der gjorde sin Konge og Fædrelandet udmærket Tjeneste, bør gives en mere hæderlig Begravelse og sættes paa et Sted, hvor han kan sees af enhver Dansk Mand, der vist erindrer ham med Høiagtelse, er det vor Villie, at en nye Liigkiste skal forfærdiges af tørt og godt Egetræ, smukt forarbejdet efter hosfølgende Tegning, og denne Liigkiste hensættes paa et Sted i Capellet, hvor enhver kan see dette Hædersminde og hvor ethvert Liigfølge, som kommer i Capellet, maa passere forbi.

Liigkisten males med en graa Steenfarve, og paa det ene Endestykke ved Hovedet skal sættes Viceadmiralens Navn, Dato af hans Fødsel og hans Død, og ved den anden Ende eller ved Fødderne skal sættes hans adelige Vaaben, hvoraf her ligeledes følger en Tegning.

Om Kisten skal sættes et Jerngitter af den Façon, som er antydnet paa Tegningen under Ltr. A., hvorimod den paa Tegningen under Ltr. B. anførte bortfalder.

Udi Muren i Capellet skal sættes en hvid Marmorsteen over Liigkisten, og paa denne indgraves følgende Stropher:

Ham nævnede hans Konge med Hæder.
 Hans Medborgere med Glæde.
 Hans Fiender med Skræk.
 Danmarks Aarbøger bevare hans Minde.
 Frederik den Sielte Gav Prydelse til hans Grav.

Førinden denne Begravelse indrettes og begyndes paa, ønske Vi at vort Collegium derover lader forfatte et Overslag over hvad Udgivten vil blive og derefter forelægger Os samme tilligemed en formelig Forestilling til vor endelige Approbation.

Kjøbenhavn, d. 28. Maii 1817.«

I Henhold hertil gav Admiralitets- og Kommissariatskollegiet Ordre til Holmens Overekvipagemester at lade udarbejde det befalede Overslag og udpege den bedste Plads i Kapellet til Monumentet. Kommandør Rothe og Arkitekten fik Paalæg om at fremsætte Overslag over Udgifterne, hvilket, ledsaget af to Modeller, indsendtes 29. Juli af Kollegiet til Kongens Approbation.

Monumentet blev udført af Billedhuggeren, Prof. N. Dajon efter Tegning af Professor, Stadsbygmester Malling. I en Medaillon af hvidt Marmor ses Tordenskjolds Brystbillede og derunder den i Reskriptet meddelte Ordlyd af Indskriften, kun at sidste Linje ændredes til: satte ham dette Minde.

Sarkofagen under Monumentet er af sort Marmor, hentet fra Rester af Sarkofager, henstaaende paa Frue Kirkeplads, og som Bygmesteren, Etatsraad Hansen gerne overlod »til et saa værdigt Brug«. Paa Ligkistens Side læses de tre Ord: Dynekilen, Marstrand, Elfsborg, paa den ene Ende: født 28. Oct. 1691 død 20. Nov. 1720; paa den anden er anbragt Tordenskjolds Vaaben.

Ogsaa ved denne Lejlighed blev Tordenskjolds Kiste, inden den nedsattes i Sarkofagen, aabnet. Hans Lig var ganske indtørret og intet Træk mere tilbage; dog havde det hvide Silketøj, hvori Liget var indsvøbt, og den lange hvide Halsklud holdt sig godt, medens den lille Paryk var ganske sammenfalden.

Ved den 1903—04 foretagne, længe paatænkte og højt fornødne Oppolering af Sarkofagen og Monumentet, havde man til Hensigt atter at aabne Kisten, hvilket imidlertid opgaves.

I den Niels Juels Begravelse modsatte vestlige Ende af Kapellet ind til Kirken ses det v. Benzonske tilgitrede Gravkapel, der erhvervedes 1710 af Geheimeraad Niels v. Benzons fire Sønner Peder, Christian, Lars og Jacob.

I Væggen et prægtigt Marmorepitafium, Pyramide af sort Marmor, med Indskriftstavle, prydet af tre svævende Genier af hvidt Marmor, anbragte i en Trekant, flankeret af Søjler. Foran Monumentet, rejst til Minde om Geheimeraad, Generalprokurør NIELS v. BENZON (1646—1708), staar hans og hans Hustru ANNA, født MEULENGRACHTS Sarkofager af sort Marmor. Benzon var en Lægesøn fra Aal-

borg, studerede ved fremmede Universiteter og erhvervede den juridiske Doktorgrad i Leyden; efter sin Hjemkomst overtog han Styrelsen af den fædrene Gaard, Vaargaard. Hans Giftermaal med Generalprokurør Peder Scavenius' Datter gav Anledning til, at han først blev Svigerfaderens Medhjælper og efter dennes Død omsider arvede hans Embede. Ophøjet i Adelsstanden blev han ogsaa Geheimeraad og hvid Ridder. Benzons var en baade flittig og retsindig Embedsmand, som tillige forbandt praktisk Dygtighed med videnskabelige Interesser. Han forøgede Faderens betydelige Formue og erhvervede flere Herregaarde, som Mørkegaard, Gjeddesdal, Aggersvold og Aastrup. Hans fornævnte første Hustru indebrændte ved Operausets Brand paa Amalienborg 1689, hvorefter han ægtede Anna v. Meulengracht (1656—1723), Enke efter den rige Købmand Heinrich Schupp, Direktør for ostindisk Kompagni († 1690), paa hvis Familiebillede i Epitafiet over ham i St. Petri Kirkes Kapel hun er afmalet.

Af hans Børn gravsattes her Konferensraad PEDER BENZON til Vaargaard, Gjeddesdal, Tryggevælde, Benzonsdal o. s. v. (1684—1735) og Hustru Anna Sophie Wissing, med deres Søn Hofjunker, Justitsraad NIELS BENZON (1711—58), og Geheimekonferensraad JACOB BENZON til Aggersvold o. s. v. (1688—1775), Statholder i Norge og Elefantridder.

Ved Restavreringen af Kirken 1873 tog man under Overvejelse at sløjfe den Benzonske, til Kirken hjemfaldne Begravelse, at indmure Epitafiet i et af Gallerierne i Kirken og nedgrave eller bortsælge Marmorkisterne, for her at opstille Tordenskjolds Sarkofag, hvor den forventes at ville komme bedre til sin Ret end paa dens hidtilværende Plads, anbragt symmetrisk og mellem Gravminder over ret ubetydelige Personer. En anden Plan gik ud paa at flytte Tordenskjolds Sarkofag med Epitafium til Nischen ligesoverfor Hovedindgangen, men dette betingede nødvendigvis Flytningen af Henrik Gerners Monument. Den første Plan havde allerede fundet kongelig Billigelse, men opgaves paa Grund af Modstand, bl. a. fra Provsten, Dr. Fog, der talte for Bevarelsen af den tidshistoriske Værdi, der indeholdes i det Benzonske Kapel. Baade Epitafium og Sarkofager er for nylig bleven restavreret.

Langs Kapellets østlige Side fra Kirken findes i Blændingerne og paa Pillerne anbragt en Række Epitafier og Mindetavler.

I første Nische en sort Skifersten, indsat i en Ramme af hvidt Marmor, hvori er udhugget med sirlige Skrifttræk i Barokstil en Indskrift til Minde om den dygtige og foretagsomme Søkortdirektør JENS SØRENSEN, vistnok forfattet af ham selv.

Født i Bleking, flyttede han efter Afstaaelsen af denne Provins til Christiansstad, hvor han drev en større Handel, men led store Tab ved Fæstningens Erobring af de Danske (1676) og Tilbageerobring af Svenskerne (1679), og bosatte sig efter Fredsslutningen først i København, senere i Køge indtil 1713. I mange Aar havde han, ved at føre Faderens og sine egne Handelsskibe, erhvervet et grundigt Kendskab til de danske Farvande, som han efter eget Forslag 1689 fik Bevilling paa at kortlægge mod en aarlig Løn, og 1695 blev han, beskikket til Søkortdirektør. Med største Iver og Nøjagtighed foretog han Opmaalinger ved at besejle Farvandene og berejse Kysterne i en af ham konstrueret »Milevogn«. Observationerne indførte han i »Opmaalingsbøger«, hvoraf flere endnu er bevaret, ligesom der fra hans Haand eksisterer et halvt Hundrede fortræffelige Kort, tilsammen en højst værdifuld Kilde til dansk Farvandsbeskrivelse for 200 Aar siden. Det var derfor kun en fortjent Retfærdighedshandling mod hans Minde, at der i Aaret 1916 udkom et Atlas med faksimilerede Gengivelser af hans for Datiden højst betydelige Søkort.

Paa Pillen til højre for Jens Sørensens Monument er anbragt en Mindetavle over Geheimeraad, Greve OTTO MANDERUP RANTZAU (1719—68). Ligesom Faderen, Vicesatholder, Greve Christian Rantzau til Brahesborg og Rosenvold, nærrede han en stærk Kundskabstrang og levende Interesse for videnskabelige Sysler, hvortil Grunden lagdes paa hans Studierejser og Ophold ved fremmede Universiteter samtidig med at dansk Stand og Sprog for ham altid stod i første Række. Han holdt flere Taler i Videnskabernes Selskab som Medlem af samme, og paa Tilskyndelse af Holberg lod han 1747 paa Lyststedet Holtegaard, af danske Skuespillere i Overværelse af Kongen, opføre to af hans Komedier og skrev en Prolog til Forestillingen, der vakte Interessen hos Frederik V. for den danske Skueplads. Som Embedsmand, Justitiarius og Stiftamtmand over Island og Færøerne var han en Dygtighed og fik udrettet ikke saa lidt nyttigt for de fjerne Øer, han styrede.

I de to næstfølgende Nischer er indsat samtlige 1870—1907 fundne Indskriftplader, tagne fra Kister, der havde henstaaet i Gravkælderne under Kapellet. Adskillige Plader frembyder Interesse som Prøver paa Datidens højt udviklede Gravør- og Ciselørkunst; de giver tillige et for Genealogen og Personalhistorikeren værdifuldt Udbytte af Data og andre Angivelser, hvortil Indskrifterne i mange Tilfælde er den eneste bevarede Kilde.

I fjerde Blænding er indsat en Mindetavle over Comtesse IDA VILHELMINE RABEN (1765—1847), gift 1792 m. Kaptejn, Baron CHRISTIAN ROSENKRANTZ til Baroniet Villestrup og Stamhuset Rosenholm.

Efter Tordenskjolds ovenfor omtalte Epitaf følger i Rækken en Mindetavle over Kontreadmiral CARL VILHELM JESSEN (1764—1823), kendt i Historien og Digtningen fra sin heltedige Kamp som Chef for Linieskibet »Christian Frederik« mod to engelske Linieskibe, 22. Marts 1808 ved Sjællands Odde, hvor bl. a. Officerer Peter Willemoes faldt. 1822 udnævntes han til Guvernør over St. Thomas og St. Jan, men døde allerede Aaret efter (30. Marts) i Vestindien og jordedes paa St. Thomas' militære Kirkegaard, hvorfra Marmortavlen hjemhentes 1901 af Skonnerten »Ingolf«.

Ved Langvæggens Midte ses en Marmortavle til Minde om NIELS W. GADE. Den bærer foroven Komponistens Portrætmedaillon i forgyldt Bronze af Billedhugger Aug. Hassel, hvorunder læses fire Strofer af Carl Plougs Mindedigt. Foran Tavlen Gades Sarkofag efter Tegning af Arkitekt C. Brummer, udført i graalig hvidt Marmor, hvorpaa er anbragt en Lyre, omgivet af en Lavrbærkrans i forgyldt Bronze.

Efter at Holmens Kirkes Patronat havde tilladt, at N. W. Gades Kiste foreløbig maatte henstaa i Kirkens Kapel, hvor den var hensat ved dets nordre Væg, traadte i November 1891 en Komité sammen, — bestaaende af Kontreadmiral M. C. Bruun, Kontorchef Jac. Fabricius, Grosserer L. J. Grøn, Dr. phil. C. Ploug og Fabrikant C. A. Warburg — for at indsamle Bidrag til en Mindetavle over ham. Den afsløredes 17. Oktbr. 1893 med Tale af Biskop Fog, hvorefter C. Ploug paa Indbydernes Vegne takkede. Sarkofagen er tilvejebragt ved Midler, indsamlet paa Initiativ af Foreningen N. W. Gades Minde, og blev afsløret 1911.

I den sidste Blænding før Døren er indsat en Tavle af blank poleret, rød Granit over WILLIAM WAIN (1819—82), Ingeniør og Maskinfabrikant. Wain var barnefødt i Bolton nær ved Manchester, men blev 1844 først Maskinmester i det danske Postvæsens Tjeneste og senere Overmaskinmester i Marinen. Samtidig ledede han Anlægget af flere Værksteder paa Orlogsværftet, »ind i hvis arbejdende Liv han utrættelig og uegennyttigt ledede Dampkraften«, blev udnævnt til Maskininspektør og (1862) til Underdirektør ved Orlogsværftet. I privat Tjeneste fik han tillige ved sine betydningsfulde Opfindelser paa Skibsbyggeriets Omraade stor Indflydelse paa Firmaet Baumgarten & Burmeisters Virksomhed og Udvidelse, indgik 1865 Kompagniskab med dets daværende eneste Chef og blev fra Firmaets Overgang til Aktieselskab 1875 Meddirektør for samme. Udtraadt af Marinens Tjeneste, blev han 1870 teknisk Konsulent ved Orlogsværftet. Idérig og utrættelig i begge disse Virksomheder, trofast og offervillig overfor sit andet Fædreland, vandt han almindelig Anseelse og Anerkendelse.

Tilvenstre for Indgangen fra Kirkegaarden i den første Blænding findes en Marmortavle over Udenrigsminister, Geheimekonferensraad HANS KRABBE-CHARISIUS (1771—1845), Ridder af Elefanten. Sin Universitetsdannelse fik han i Kiel, begyndte sin diplomatiske Virksomhed som Legationssekretær i Dresden og blev efter Fredsslutningen med Sverige 1814 Gesandt i Stockholm, i hvilken Stilling han gennem en Aarrække med Dygtighed og Udbytte virkede for Udsoningen mellem de to Riger, hvilket blandt andet gav sig Udslag i Afslutningen af en Handelstraktat. I 1831 blev han Chef for det udenrigske Departement og Geheimestatsminister, afgaaet 1842 uden Føling med den nye Tids Ideer. Af Fødsel tilhørende Slægten Krabbe, arvede han gennem sin Moder, født Charisius, 1831 Baroniet Constantinsborg og antog Navnet Charisius.

I den følgende Blænding er indsat en Marmortavle over ALEXANDER ROSS (1710—92), Søn af den ansete Købmand og Vinhandler Daniel Walker og Anna Ross, hvis Slægt skal være af gammel skotsk Adel; han tjente fra 1740 som Regimentskvartermester ved Prins Frederiks Regiment, fik Titel af Generalkrigskommissær og adledes 1782 med sin Morfaders Vaaben. Han var to Gange gift; med Magdalene Elisabeth Eyraud (1719—54) og Anne Christine Judichær (1699—1776), Enke efter Kontreadmiral Frederik Güntelberg. Af

hans første Ægteskab stammer de nulevende Medlemmer af den danske adelige Slægt Ross.

Næst efter følger et Epitafium i Marmor (overskaaren Obelisk, hvilende paa et imiteret Sarkofag-Endestykke) med Indskrift og Vaaben til Minde om Overkammerherre ADAM VILHELM HAUCH (1755—1838). Efter at have tjent som Officer blev han Chef for den kgl. Staldetat, 1794 Hofmarskal og Chef for det kgl. Theater og 1798 Overhofmarskal i Forbindelse med en Række til dette Embede knyttede Stillinger. Ved Siden af sine mange Embedspligter, som han varetog med stor Arbejdsevne og Samvittighedsfuldhed, var han en ivrig Dyrker af Naturvidenskaberne, særlig Fysiken og Kemien, og var Chef for det kgl. Museum for Naturvidenskaberne. 1828 udnævntes han til Overkammerherre. Hauch var en respekt-indgydende Personlighed og en i Sind og Tanke fornem Fremtoning af den gamle Verden.

Et smukt og tidstypisk Gravminde er Epitafiet over Brødrene ANDREAS LÜDERS (1674—1727) og PEDER LÜDERS (1679—1730) fra Hamborg. Begge tjente sig op fra beskedne Stillinger, den første fra Kammertjener, til Kabinetssekretær, henholdsvis hos Kong Frederik IV. og Dronning Louise. Brødreparrret levede i ugift Stand og var almindelig anset for deres Pligt troskab og Uegennyttighed. Peder Lüders boede efter Dronningens Død (1721) paa Gramgaard hos Grevinde Anna Sophia Schack, født Comtesse Rantzau fra Rastorf, hvis Forældre han vistnok har tjent, men døde i København og fandt sit Hvilested ikke her, men i St. Petri Kirkes Lighvælvning. Han førte i sine seneste Aar Barontitlen, uden at det kan ses, hvorfra denne stammede. I sit Testamente oprettede han en Række Menighedslegater til forskellige københavnske Kirker og et Legat for fattige Officersenker. Epitafiet er udført paa Bestilling af ham 1730 af Billedhuggeren Johan Christopher Heimbrod, der for sit Arbejde fik 220 Rdlr. Kurant.

Epitafium af Marmor med indsat Portrætmedaillon over Greve CHRISTIAN GREGERS HAXTHAUSEN (1733—1802) og hans Hustruer LOUISE CHARLOTTE V. DER OSTEN (f. 10. Okt. 1735 i Sorø, gift 1. Marts 1758 † 5. Juli 1766 paa Solitude ved København), Datter af Gehejmekonferensraad, Deputeret i Rentekammeret Vilhelm August v. der Osten; og ANNA ELISABETH JUUL (f. 15. Dec. 1750, gift 18. Sept. 1767 † 10. Apr. 1813). — Grev Haxthausen blev efter fuldendt Uddannelse

først paa Sorø Akademi, siden ved fremmede Universiteter, endnu ganske ung, 1757 Gesandt i Dresden, var i de kritiske Aar 1761—62 befuldmægtiget Minister i St. Petersborg og gik derefter over i det højeste militære Styre, bl. a. som Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet. Efter Struensees Fald blev han Amtmand i Sønderjylland og ved Regeringsforandringen 1784 Amtmand over Ringsted og Sorø Amter samt Overhofmester for det ridderlige Akademi. I Aaret 1789 blev han Statsminister, og afgik 1795 fra dette og sine andre Embeder. I Samtidens Dom gælder han som en dygtig og nidkær Embedsmand og en fuldtud hæderlig Karakter; om hans mange litterære og særlig historiske Interesser vidner hans betydelige Bogsamling. Haxthausen døde som Gehejmekonferensraad og Elefantridder. Han hviler sammen med flere af sine nærmeste i Gravkælderens under Kapellet.

Et af de ældste Epitafier i Kapellet er det over Etatsraad GREGORIUS KLAUMANN, Stamfaderen til den endnu blomstrende, adelige Slægt Klaumann; han hed fra først af Gørris Gørrissen og var yngste Barn af Købmand i København Gørris Tillufsen og Hustru Marie Frederiksdatter Seenders, der i andet Ægteskab 1679 blev gift med Brygger Peter Klauman, efter hvem Gørris tog Navn, hvorefter han kaldte sig Gregorius Thellesen Klaumann. Han blev i Tidens Løb ved Driftighed og Sparsommelighed en velhavende og indflydelsesrig Mand i Hovedstaden. 1711 sluttede han Kontrakt om Forpagtningen af Kongens Bryghus, blev Aaret efter Assessor i Borgretten, deltog 1730 i Oprettelsen af det asiatiske Kompagni og blev en af dens første Direktører, var 1736 Medstifter af Danmarks første Bank, Kurantbanken, og tillige til sin Død Bank-Kommissær. 1749 udnævntes han til Etatsraad. Han ejede paa Amager-torv Gaarden Nr. 6 (nu den kgl. Porcellænsfabriks Ejendom), den Gang vistnok Byens smukkeste Privatgaard, og boede om Sommeren paa den efter hans Hustrus Slægt opkaldte Lystgaard Aggershvilde i Søllerød Sogn. Til Minde om sin Hustru Maren Aggers, Datter af Købmand i København Knud Aggers og Ingeborg Ludvigs, lod han opsætte det herværende Mindesmærke og indstiftede to Legater for Sognets Fattige og dets Skole.

I den sidste Nische før Niels Juels Gravkapel ses en Dobbeltmarmortavle over kgl. Konfessionarius PEDER JESPERSEN (1647—1714) og Biskop PEDER HERSLEB (1689—1757). Peder Jespersen

var af Fødsel Nordlænding, studerede i Leyden og Oxford og virkede først som Landsbypræst i Fyen, indtil han 1688 blev beskikket til Konfessionarius, først for Kong Christian V. og siden hos Kong Frederik IV. Som gejstlig Taler var han meget skattet, men mindre smagfuld gennem sine barokke Indfald og ved at spække sine Prædikener med et Utal af Skriftsteder. Af hans Lejlighedstaler er særlig bekendt hans Ligtale over Niels Juel, en trykt Foliant paa over 400 Sider, der ved Siden af sin Vidtløftighed indeholder Steder af fyndig Kraft og overbevisende Varme. — PEDER HERSLEB blev efter fuldendte Studier 1714 Feltpræst i Nordtyskland, 1718 Slotspræst paa Frederiksborg og 1725 dansk Hofpræst. Ved at ledsage Kronprins Christian og hans Gemalinde til Tyskland kom han i Berøring med den ved de tyske Smaahoffer herskende Pietisme, som frastødte ham. Ved Christian VI.s Tronbestigelse blev han Biskop i Trondhjem og 1737 Sjællands Biskop. Hersleb var en af den danske Folkekirkens betydeligste Talere og Forfatter af endnu benyttede Opbyggelsesbøger, tillige en praktisk Dygtighed, fortjent ved Oprettelsen af Rytterdistrikts-Skolerne, Fattigpleje, Hospitaler og Enkekasser. Hans Giftermaal med Dr. Peder Jespersens Plejedatter og Skægtning Bolette Hjort motiverer Dobbeltepitafiet.

Langs Kapellets vestlige Sidevæg er opsat enkelte Epitafier og Mindestene.

Paa den første Pille fra Niels Juels Kapel et Monument af sort Marmor og Sandsten, rejst over Arkitekten CHRISTIAN FREDERIK HANSEN (1756—1845), »Danmarks Palladio«, der bl. a. har bygget Christiansborg Slot, Raad- og Domhuset samt Frue Kirke — og hans Svigersøn, Arkitekten GUSTAV FRIEDERICH HETSCH fra Stuttgart (1788—1864), Bygmester bl. a. af Synagogen i Krystalgade og den katolske Kirke i Bredgade.

Videre følger i en af de næste Vinduesnicher en Mindetavle med latinsk Indskrift over Hofkantor JANUS IBSEN († 1758) og Hustru Anna Margrethe Holst († 1779).

Lige overfor Indgangsporten en Mindesten af graat Marmor i Pyramideform over Kommandørkaptejn og Fabrikmester HENRIK GERNER (1741—87). Stenen er udført efter Tegning af Professor ved Kunstakademiet P. Meyn, Indskriften forfattet af P. F. Suhm, der til Dels selv har fordansket den saaledes: »Her ligger begravet Henrik Gerner, den ypperlige Mand, Mester for det kongelige Skibs-

bygningsværksted, stor i Videnskaber, større i Dyd, Oprigtighed, Værdighed og Ædelmodighed. Prydet med enhver Dyd, ikke hængiven til nogen Last, ædelmodig foragtede han de Underfundigheder, hvorved man tilsniger sig Venner og Velyndere, thi han kendte sit Værd; han elskede Fædrelandet over alt. I Fædrelandets Navn skrev dette hans Ven P. F. Suhm.

Naar Indskriften vakte meget Bifald hos Samtiden, skyldes det sikkert især, at de sidste Linier rummer en Hentydning til den Uret, Gerner havde maattet lide i sine sidste Leveaar. Henrik Gerner havde som ung Søofficer særlig i Udlandet gjort Skibsbyggeriet til sit Hovedfag. Udnævnt 1772 til Fabrikmester paa Holmen, i Marinens Forfaldsperiode, bragte hans store administrative Begavelse og rastløse Flid atter Orden og Plan i Arbejdet; han grundlagde ved Oprettelsen af Konstruktionsskolen den videnskabelige Undervisning i Skibsbygningskunsten herhjemme, genoplivede Statens og det private Skibsbyggeri og bragte Havnevæsenet og Befæstningen i tidssvarende Stand; han arbejdede for Industriens og Fabrikvæsenets Opkomst og udfoldede tillige en frugtbringende Virksomhed i det kgl. Landhusholdningsselskab. Hans alsidige, overlegne Dygtighed var forenet med en sjælden retsindig og uselvvisk Karakter, hvorfor hans Omgivelser nærede en næsten sværmerisk Beundring for ham. Kun fra en bestemt Side, selve Marinens Oversekretær, F. C. Rosenkrantz, blev han modarbejdet og smaalig forfulgt, saa at Græmelsen herover forkortede hans Dage. Gerners Jordefærd formede sig til en national Sørgefest og tillige til en Demonstration mod hans Forfølger.

Henrik Gerner og Hustru hviler i en muret Begravelse i Krypten under Kapellet.

I Vinduesnischen overfor Tordenskjolds Sarkofag ses et Epitafium over kgl. Konfessionarius JOHAN FRAVEN (1688—1736). Barnefødt i Trondhjem og Student fra Byens Skole var han i sine unge Aar »mere Mars' end Minervas Alumnus«, frygtet baade af »danske og tyske Burser«. Under sit Studieophold i Tyskland blev han paa-virket af Pietismen, begyndte sin Løbebane i en underordnet Stilling ved Missionskollegiet, blev 1721 Landsbypræst paa Sjælland og udnævntes straks efter Christian VI.s Tronbestigelse til Konfessionarius, i hvilket Embede han mærkeligt nok tog Parti mod Pietisterne og tillige førte et udæskende Frisprog. Gentagne Gange advaret af

Hofmarskalken, blev han 1733 afskediget med Pension, dog formentes det ham at komme til Hovedstaden; kort før hans tidlige Død gav Kongen ham den Tilgivelse, han havde bedt om.

I Kapellet henstaar HANS HANSEN (OSTEN) og Hustru ABEL CATHERINE v. DER WISCH' med sort Baj overtrukne Kister. Paa hans Kiste er i Midten anbragt et Krucifiks, og Indskriftplade, foroven et Vaabenmærke, tværdelt af 3 Stjerner og en Blomst med gennemskaaret Kærnehus (Granatæble); tilvenstre et andet, forestillende 3 af Jorden opskydende Rugaks, formentlig hans Forældres Vaaben, og tilhøjre hans eget Vaaben (en springende Hjort). Paa hans Hustrus Kiste ses det v. der Wisch'ske Vaaben.

Endelig skal nævnes en Kiste, opstillet nærmest det Benzonske Monument, der gemmer Støvet af FRIEDERICH WOLDEMAR VON FÖLCKERSAMB fra Kurland, der fra 1696 tjente som Fændrik i den danske Hær og senere i engelsk-hollandsk Sold deltog i Slagene ved Ramellies, Oudenarde og Malplaquet, fra 1728 Chef for sjællandske hvervede Infanteriregiment, 1735 Generalmajor og hvid Ridder, senest fra 1742 Kommandant i Glückstadt, hvor han døde 22. Okt. 1747.

Af navnkundige Døde, hvis Kister midlertidig har henstaaet i Kapellet, skal kun nævnes Hds. Kgl. Højhed Prinsesse MARIE af Danmark, der under hendes Gemal, Hs. Kgl. Højhed Prins Valdemars Fraværelse paa en Rejse i Østen, afgik ved Døden 4. Decbr. 1909. Efter en Sørgehøjtidelighed 14. Decbr. om Formiddagen i St. Ansgars Kirke blev Prinsessens Kiste samme Dags Aften Kl. 9 ført til Holmens Kirkes Kapel for at hensættes her, indtil den endelige Bisættelse efter Prinsens Hjemkomst kunde finde Sted i Kong Frederik V.s Kapel i Roskilde Domkirke.

Den midlertidige Bisættelse foregik i Overværelse af hele Kongefamilien, der, efter at være modtaget ved Kirkens Indgang af Kirkebestyrelsen, gik gennem den festlig oplyste Kirke op i Kapellet, som var smykket med Planter og Blomster, og hvor Søværnets Officerskorps dannede Spalier, medens Underofficerer havde taget Opstilling i Kirken.

Prinsessens Kiste forblev, længere end formodet, staaende i Kapellet, idet den først 9. Oktober 1911 overførtes til Roskilde Domkirke.

KIRKENS EMBEDER.

Før Oprettelsen af en særlig Menighed med tilhørende Kirke for Bremerholms Folk havde disse i kirkelig Henseende hørt til St. Nikolai Sogn, hvis Sognepræst i 1579 sés at have oppebaaret et aarligt Tilskud af 15 Rd. »for den Umage, han har med vort Folk«. Et Aarti senere blev der af en Skibspræst eller »Holmens Kapellan« holdt en særlig Prædiketjeneste paa Holmen, for at Søndagsvagten ikke skulde være forhindret i at høre Guds Ord. Denne Ordning holdtes i Hævd, indtil Holmens Menighed indstiftedes.

Menighedens første Sjælesørger ved det i November 1617 interimistisk indrettede Kirkerum paa Holmen, »hæderlig og høj-lærd Mand Mester NIELS MIKKELSEN AALBORG fik ved Kongebrev af 18. Januar Aaret efter fastsat sin »Genant« eller sin Løn i Naturalier, bestaaende i 4 Pund Rug, 5 Pund Byg, en halv Tønde Smør, 3 Tdr. Nødkød, et halvt Skippund Flæsk, 2 Tdr. Sild, 2 Tdr. Torsk, 13 Lisp. Bergfisk, 2 Tdr. Gryn og 2 Tdr. Ærter. Desuden fik han i rede Penge tillagt aarlig 200 Rd. (forøget 1630 med 40 Rd.). Endelig tildeltes Mester Niels i Marts et ved Dødsfald ledigt Vikari ved Lunds Domkirke, St. Povls Alter, med Bønder og Tjenere og al deres Rente og rette Tilliggende, mod at være forpligtet til, af denne Indkomst at bekoste Brød, Vin og Lys paa Bremerholms Alter. Det paalagdes ham, at holde den til Vikariatet hørende Gaard og Residens ved Hævd og Magt og de tilliggende Bønder ved Lov, Skel og Ret, og ikke at forurette eller besvære dem med nogen ny Indfæstning eller lade nogen af de tilhørende Skove forhugge. Ved sin Afgang 1639 beholdt Hr. Niels hele sin Løn og sit Deputat samt Halvdelen af de uvisse Indtægter ved Embedet. Hans Eftermand fik derimod overdraget Vikariatet i Lund mod at faa den anden Halvdel af de uvisse Indtægter.

En ny Ordning af Vederlaget for Lys, Vin og Brød, i Kirken til de Syge indførtes i 1643, da det bestemtes, at der af Skibsbosserne

aa­rlig skulde udredes 70 Speciesdaler til at bestride disse Udgifter, medens Kapellanen, der hidtil selv havde bekostet disse Udlæg, til Erstatning herfor fik 10 Rd. aa­rlig, som skulde indkræves af en dertil habil Person, saaledes at Kapellanen fik en Tredjedel af Beløbet. Indtil 1740 forsynede Provsten Kirken med Brød, Vin og Alterlys, hvorefter denne Forpligtelse overtoges af Kirken.

Løvrigt fik Sognepræsten 1646 Stadfæstelse paa den, hans For­gængere bevilgede Løn i Penge og Naturalier, samt fra 1656 desuden til sin egen Husholdning 4 Lispund Lys. Kosten blev i Krigstider anslaaet til Penge, og fra 1680 ophørte Godtgørelsen in natura, skønt baade Provsten, Kapellanterne og Kantoren ansøgte om, at den gamle Ordning maatte bestaa.

Fra Oprettelsen af Embedet som Sognepræst ved Bremerholms Menighed var dets Indehaver bemyndiget til at ordinere Skibs­præster. I 1631 paalagdes det Lensmændene i Københavns, Frede­riksborg og Kronborg Len, hver Gang et Præstekald blev ledigt i disse Len, at underrette Holmens Præst, for at han kunde sende en af Skibspræsterne til det paagældende Sted, at han dér lovligt kunde kaldes. Som Provst over Skibspræsterne har Sognepræsten for Bremerholms Menighed fra første Færd udøvet Provsteforret­ninger, men Værdigheden eller Tittlen ses først at have været ham tildelt i 1639. Som saadan indtog han en Særstilling og tør vel siges, i visse Henseender at have været sideordnet Sjællands Biskopper. I 1664 blev Holmens Præst yderligere beskikket til Provst for Garni­sonens Præster. Det kongelige Reskript herom af 22. Decbr. ud­ siger, at eftersom Garnisonspræsterne ikke var undergivet noget særligt gejstligt Forum, og Bremerholm baade søgtes af Soldatesken og Skibsfolk, skal Garnisonspræsterne for Fremtiden erkende Sogne­præsten til Bremerholms Kirke og betjene Garnisonen med Altrets Sakramente i Holmens Kirke. Ved Kongebrev af 1666, 21. Maj, stilledes Holmens Provst og Præster under Tilsyn af Sjællands Biskop.

I 1707 udgik fornyet Paalæg til Garnisonspræsterne om at »ag­noscere deres gejstlige Forum hos Sognepræsten til Bremerholms Kirke og ligesom vore Skibspræster hannem for deres Propositus at erkende«.

I 1647 udstedte Kongen et Reglement for hvad der tilkom Præ­sterne og Kirkebetjentene ved Begravelser, dog omtales for de

førstes Vedkommende nærmest de Tilfælde, hvor de var pligtige til at forrette Begravelser uden Betaling. For de Sogneborn, som intet havde at give, skulde Præsten vederlagsfrit forrette Jordpaa-kastelsen, og de, som havde tjent længe og vel, enten som Officerer eller i andre Maader gjort sig fortjent, og dog var geraadet i yderste Armod, skulde alt forundes frit, Præstens og Skolens Tjeneste samt Klokkringning. Hver Gang Præsten holdt en liden Sermon uden Betaling, var efter hans Tilsigelse ogsaa Skolemesteren forpligtet til gratis at lade Kordrengene synge en Salme før og efter Talen. Saafremt nogen kunde findes, der var i Stand til at betale, skulde de erlægge Afgiften efter Vedbør.

Allerede 1621 blev der beskikket en KAPELLAN ved Kirken. Hans Embedsforretninger bestod i at være Sognepræsten behjælpelig til enhver Tid ved Forrettelse af Skrifte i Kirken, hver Søn- og Helligdag at forklare Katekismen ved Aftensangen i Kirken og hver Onsdag tidlig inde paa Holmen i afkortet Form at gentage den Prædiken, han havde holdt om Søndagen med en Morgensang, Holmens Bøn, og et Vers efter; endvidere hver Søndag at prædike Evangeliet for Bremerholms Fanger samt fire Gange aarlig berette de af dem, der begærede det, og endelig var han forpligtet til at holde Skole for Pødiker. Den omtalte Holmens Bøn, han skulde forrette, havde en særlig Formular og bestod i, at der fra Prædikestolen blev bedt for Guds Beskyttelse af Kongen og »hans udsejlede Skibsflaader og des indehavende Folk«.

I 1637 oprettedes Embedet som Anden Kapellan. Begge Kapellaner blev lønnet lige med Skibspræster, men fik tillige hver en Fjerdedel af Præstepengene, der aarlig indkrævedes i Kongens Boder, Skipperboderne og Nyboder; Halvdelen af de saaledes indkomne Penge tilfaldt Sognepræsten.

I Fuldbyrdelsen af deres Embedshandlinger var Holmens Præster særlig for Brudevielsernes Vedkommende afhængig af Kirkens verdslige Øvrighed. 1690 blev det ved kgl. Reskript bestemt, at Søfolk ikke maatte troloves eller sammenvies til nogen Kvinde, førend de havde forevist en Seddel fra Bremerholms Admiral, hvilket indførtes, fordi nogle havde giftet sig med enten for gamle eller berygtede Kvindfolk og levede i Forargelse. Ogsaa Baadsmændene kunde først blive viet efter Forevisning af en Friseddel. 1691 blev Holmens Folk fritaget for at erlægge Kopulationspenge. Frisedler

krævedes senere (1756) ogsaa af Underofficerer. Efter Udstedelsen af disse Beviser skulde Chefen være ansvarlig for, at Brylluppet holdtes inden otte Uger efter den Dag, de var udstedt. Frisedlen skulde straks forevises Holmens Provst og Præst ved Bremerholms Kirke for at blive paategnet og indført i den sædvanlige Kirkebog »siden alle Vielser, i hvad Sogn end Bruden er, i Holmens Kirke skal forrettes«. Denne Paategning skulde gælde i Stedet for Trolovelse, som herved aldeles ophævedes. Samtlige ved Søetaten staaende subalterne Officerer skulde fra den Tid betragtes som ikke værende i Rangforordningen, men være pligtige til at betale som andre udenforstaaende. I 1712 fik Patronen Stadfæstelse paa sit Kaldsbrev til Student Henrik Hjort som Bedemand for alle Søfolk i Nyboder og for andre under Søetaten, der søger Holmens Menighed, og som kunde behøve og forlange hans Tjenester, enten til Trolovelser, Fæstensøl, Bryllupper eller Begravelser.

Opkomne Stridigheder mellem Sognepræsten Iver Brink og Kapellanerne om Delingen af deres uvisse Indtægter bilagdes ved et af Patronen og Sjællands Biskop indgaaet Forlig, der fandt kgl. Approbation 1706. Herefter tilfaldt Indtægterne af Begravelser paa Skibskirkegaarden Kapellanerne, der hidtil alene havde forrettet disse. Hvad der indkom ved Jordpaakastelser paa Byens Kirkegaarde, deltes maanedlig saaledes, at den ene Halvdel tilfaldt Sognepræsten, den anden deltes mellem Kapellanerne. I Tilfælde af at der holdtes Ligprædiken, »hvilket nuomstunder ikkun sjældent skér«, tilkom Vederlaget herfor, ved de Lig, der begravedes i Kirken eller det ny Kapel, alene Sognepræsten. Med Trolovelser skulde der forholdes som hidtil, nemlig at Afgiften herfor tilfaldt Kapellanerne efter Tur hver tredje Gang, naar Sognepræsten havde haft to Trolovelser efter hinanden. Fordelingen af Præstepengene skete som fra første Tid i to lige Dele, den ene til Sognepræsten, den anden til Kapellanerne. Efter den ved andre Byens Kirker herskende Skik fik af Brudeviesler i Kirken øverste Kapellan en Tredjedel af Offeret paa Altret saavel ved Froprædiken som paa andre Søgnedage. Afgiften for Hjemmevielser af Tjenestefolk skulde udelt tilfalde øverste Kapellan, samt en tredje Del af alle Husvielser med Skippere, Haandværksfolk og gemene Folk, ja endog af Kopister og Underskrivere ved Holmen, hvad enten Sognepræsten forrettede Vielserne eller ikke. Alle andre Husvielser af højere Betjente, Officerer eller andre

sær fornemme eller hæderlige Folk tilfaldt Sognepræsten udelt. Sognepræsten maatte som hidtil forrette Daaben, naar han vilde, og Kapellanerne iøvrigt skiftes dertil hver sin Uge efter Sognepræstens Tilsigelse, hvorfor Kapellanerne nød en Tredjedel tilsammen af alle Daabshandlinger, der betaltes med indtil to Rdlr.; hvad der erlagdes ud over dette Beløb, tilfaldt Sognepræsten alene.

Fra 1722 forbedredes nederste Kapellans Indtægter ved at den Tavle, som hidtil var bleven ombaaret i Kirken for ham Son- og Helligdage til Aftensang, til Løn for det besværlige Arbejde, han havde ved at betjene Fangerne paa Bremerholm, for Fremtiden ogsaa maatte ombæres til Højmesse tilligemed de andre og næst efter dem.

I 1734 forestillede nederste Kapellan Jens Nimb, at han ikke var det tyske Sprog saa mægtig, at han kunde betjene de tyske Slaver paa Bremerholm, ligesom han ogsaa hævdede, at denne Gerning efter gammel Skik paahvilede de tyske Garnisonspræster. Herimod gjorde den tyske Garnisonspræst gældende, at Diakonen ved denne Menighed i Nødstilfælde og rent kollegialt havde paataget sig denne Gerning for nederste Diakon ved Holmens Kirke, men at det ikke tilkom Nimb gennem sin Provst at paabyde ham et saadant Arbejde. Biskoppens Erklæring i Sagen gik Nimb imod. Holmens Præster havde efter hans Udsagn alle tre gode Indtægter, medens den tyske Diakons Kaar var saa slette, at han næppe kunde subsistere. Ligesom Holmens Præster kunde lønne en dansk Præst til Medhjælp ved Skriftestolen hver Lørdag og Søndag, da der ofte kunde være op imod 800 Kommunikanter, var det ogsaa billigt, at de ydede den tyske Diakon en Godtgørelse for at betjene de tyske Slaver under Soldatesken, der i Antal næppe udgjorde mere end to eller tre. Efter Konseillets Indstilling bestemte Kongen, at Biskoppen skulde søge at forlige Nimb med den tyske Præst, i modsat Fald fastsætte en aarlig Sum til denne for at røgte det nævnte Hverv. Sagen fik iøvrigt ringe Betydning, da Fængslerne paa Bremerholm snart efter nedlagdes.

Ogsaa naar det gjaldt Daabsundervisningen af de paa Bremerholm siddende jødiske Fanger, der nærmest attraaede Daaben for at opnaa Formildelse i deres Straf, opstod der nu og da Tvistigheder mellem de tyske Præster og Holmens Gejstlighed, der gerne unddrog sig dette Hverv under Paaskud af, at de ikke var det tyske Sprog

mægtige. Paa Bremerholm hensad 1740 en Slave Frantz Jacob, der havde været Soldat og var dømt til evigt Slaveri. Han fandtes at være Jøde og udtalte Ønsket om at blive undervist i Kristendommen, hvilket overdroges den fornævnte Kapellan Nimb. Da Joden skulde døbes, udbad Præsten sig, at denne Handling maatte foregaa i Kirken, ikke i Fængslets Kapel, der lidet egnede sig til Højlideligheden. Kongen samtykkede og tillod, at Fangen den Dag maatte fremstilles uden Bolt og Jern, hvorefter han skulde sendes til Stege eller til Altona Tugthus. I Anledning af, at en her i Byen tjenende, ung Jødinge fra Berlin, Dorothea Süß, 1756 ønskede Daaben, og hun forstod helt godt Dansk, blev hun henvist til Holmens Kirke, »siden det gaar saa tit omkring paa de tyske Præster«. Provst Hviid hævdede kraftigt, at Holmens Kirke paa ingen Maade kunde besværes med sli­g Byrde, men Oversekretæren J. L. Holstein gav til Gensvar, at denne »Anstalt« gik paa Tur i alle Stadens Kirker, saa at end ikke de kongelige Hofprædikanter gik fri, hvorfor ogsaa Holmens Kirke maatte tage sin Del af Byrden.

I de elleve Aar Tybring havde været Provst og Sognepræst, ordnede han af egen Drift Fordelingen af Kirkens Indtægter ved Barne­daab saaledes, at han beholdt den ene Halvdel, medens den anden fordeltes ligeligt mellem de to Kapellaner. Han lod den yngste Kapellan efter Tur tage Del i at forrette de Brudevielser, som ellers ældste Kapellan og Provsten alene forrettede, og oppebar selv de to Tredjedele af Indtægterne, medens han overlod den yngste Kapellan den ene Tredjedel. Ved Tybrings Afgang ansøgte de to Kapellaner, Munthe og L. Smith om Stadfæstelse af denne Ordning, hvilket skete ved Reskript af 10. Juli 1789. Samtidig anerkendtes Forstekapellanens Paastand om, at Sognepræsten skulde have Fredagsprædikenen, som Tilfældet var i andre Kirker, hvilket motiveredes ved, at Sognepræsten var aflagt saaledes, at han i Tilfælde af Forfald kunde lønne en Student, og Kateketerne iøvrigt kunde skiftes til at bistaa ham. Aaret efter (2. Septbr.) bestemtes det, at de ved Brudevielser i Holmens Kirke brugelige Ofringer skulde bortfalde, og i Stedet udredes en vis Betaling til Kirkens Betjente. Kapellanerne skiftedes til at holde Froprædiken, med hvis Begyndelse der i Løbet af det 18. Aarhundrede foregik forskellige Forandringer. Efter forudgaaende Forhandling mellem Biskop Harboe og Provst Bildsøe blev ved et kongeligt Reskript af 1760 befalet,

at Froprædikenen i Holmens Kirke skulde begynde Søn- og Helligdage Kl. 6, de tre store Højtidsdage og Konfirmationssøndagene endog Kl. 5. Dette varede indtil 1767, da Tiden forandredes henholdsvis til Kl. 7 og Kl. 6 som i andre Stadens Kirker, af Hensyn til, at det faldt Holmens Almue i Nyboder og andre fra Kirken bortliggende Kvarterer besværligt, særligt om Vinteren, og navnlig for Mødre med smaa Børn, at møde saa tidligt i Kirken.

Da Københavns store Brand 1795 voldte, at mange af Menigheden havde maattet søge langt bort fra Kirken, blev Gudstjenesten ansat til at begynde Onsdag og Fredag Kl. 9 om Vinteren, og Barne-daab og Brudevielse skulde finde Sted de samme Dage 10—11.

En ny Forbedring af nederste Kapellans Indtægter bevilgedes denne 1796, idet Tavleombæringen for ham Onsdag og Fredag samt til Højmesse og Aftensang om Søndagen ogsaa udstraktes til Froprædikenen.

Efter Provst Blochs Embedstiltrædelse i 1797 prædikede efter Aftale Sognepræsten skiftevis med de to Kapellaner til Højmesse, endvidere prædikede han to Søndage efter hinanden, Kapellanerne vekselvis den tredje. Til Froprædiken og Aftensang skiftedes Kapellanerne, ligesom de hver havde sin Uge til at holde Gudstjeneste ved Onsdags- og Fredagsprædikenerne og til at kaste Jord paa Ligene paa Skibskirkegaarden.

Et af Admiralitets- og Kommissariatskollegiet udstedt Reglement af 23. Juli 1822, fastsatte en Takst for hvad Underofficerer, Haandværkere, Konstabler, Matroser og Arbejds mænd m. fl. havde at erlægge til Gejstligheden og Kirkebetjentene samt til Korskolen ved Indtegnelser for Tillysninger til Ægteskab, Brudevielser, Barne-daab og Begravelse. »Den Betaling er det«, siges i en Anmærkning, »som enhver er pligtig at yde, og derfor ansat saa lav, som det efter Vedkommendes Lønning nogenlunde kan være passende. De alt-saa, som maatte have Evne og Vilje til at give mere, staar det frit for, men fordres maa der ikke mere«. Ofret af alle til Søetaten hørende Militære blev afkortet enhver af disse ved Gageanvisningen og betaltes Præsterne under ét. I 1852 vedtog Kirkens daværende Præster »i broderlig Eenighed« en Ordning indbyrdes om Fordelingen af de gejstlige Funktioner ved Kirken paa Grundlag af mangeaarig Praksis, der var gaet i Arv fra Formand og Eftermand. Provst Münster forbeholdt sig som hidtil Barnedaab og Vielse hos Rangs-

personer i Menigheden, hvilket hans Efterfølger B. J. Fog afskaffede som ikke mere tidssvarende.

Ved kgl. Resolution af 14. Marts 1849 bifaldtes det, at den hidtil stedfundne Oprykningsret fra 2. til 1. residerende Kapellan for Fremtiden bortfaldt, og Embedet som 1. resid. Kapellan ved indtrædende Vakance opsloges ledigt paa sædvanlig Maade. I 1860 bifaldtes det, at der hele Aaret igennem paa alle Søn- og Helligdage mellem 1. Søndag i November og Palmesøndag afholdtes Aftengudstjeneste i Stedet for Froprædiken, derimod bibeholdtes denne paa første Helligdag af de tre store Fester og Nytaarsdag. Paa Store Bededag skulde foruden Froprædiken afholdes Aftengudstjeneste i Stedet for Tolvprædiken.

Endnu 1841 modsatte Kirken sig bestemt den paatænkte Ophævelse af Tavleombæringen under Gudstjenesten, da den endnu androg ca. 250 Rd. aarlig. Ved dens endelige Afskaffelse 1878 i alle Stadens Kirker blev Erstatningen til 2. residerende Kapellan og til den ordinerede Kateket for Indtægt af Tavlepenge fastsat til henholdsvis 352 Kr. og 140 Kr. aarlig, og blev der for hver af Kirkens Døre udsat to Bøsser, den ene til Kirken, den anden til de Fattige i Sognet, saaledes at det overlodes Sognepræsten og de to residerende Kapellaner at fordele Indholdet af denne Bøsse.

Om Provsteembedet i det 19. Aarhundrede kan mærkes, at Holmens Provst ifølge kgl. Reskript af 8. April 1800 ved Landemodets Forsamlinger fik Sæde næst efter Stiftsprovsten. Provstens Myndighed fik senere en betydelig Udvidelse, idet Vor Frelser, St. Pauls og St. Jakobs Sogne ved kgl. Reskript af 1. Novbr. 1880 udskiltes fra Frue Provsti og henlagdes under Holmens Provsti fra 1. Januar 1881 at regne.

KATEKETEMBEDET ved Holmens Kirke fortjener en udførligere Omtale baade som vigtigt Led i Menighedslivet og fordi det først i hele Landet indførtes ved denne Kirke, hvor der iøvrigt allerede i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede var gjort Forsøg med Katekisation, hvorom nærmere i Afsnittet om Holmens Skoler. I Kirkekatekisationen havde Pietismens Fader, Spener, ment at finde et virksomt Middel til Vækkelse i Menighederne og Fæstelse af Troslivet. Paavirket af denne Opfattelse beskikkede den i alt kirkeligt Liv varmt interesserede Kong Christian VI. i Jubelaaret for Refor-

mationens Indførelse i Danmark 1736 de første tre Kateketer ved Holmens Kirke. Ifølge deres, under 28. April s. A. udstedte Instruks, som kom til at gælde baade for Københavns øvrige Sognekirker og en Del Købstæder, skulde Kateketerne bistaa Præsterne i deres Gerning, dog med den Indskrænkning, at de som uordinerede Medhjælpere ikke kunde forrette de sakramentale Handlinger, Ægtevielser og Jordefæstelser. Der beskikkedes samtidig ved Universitetet en særlig Professor i Kateketik, og det overdroges Erik Pontoppidan at udarbejde en Katekismusforklaring, den velkendte Katekisme under Titlen »Sandhed til Guds frygt«. 7. Septbr. udnævntes den første Kateket Preben Schiødt, og 5. Oktbr. de to andre, Mathias Worm Seerup og Bagge Ussing. Katekisationens Indførelse voldte følgende Forandringer i Holmens Præsters hidtidige Forretningsgang. Sognepræsten beholdt sin ordinære Søndagsprædiken, men skulde repetere den i Timen Kl. 1—2 med Ungdommen og tillige gennemgaa et Stykke af Katekismen med den, hvorimod han blev fritaget for Fredagsprædiken; det paalagdes ham at have den øverste Inspektion med Kateketerne og at visitere Skolerne. Første Kapellan skulde prædike hver Søndag til Froprædiken og Fredag over Katekismen for de mange vankundige, helst Børn og Tjenestefolk, og derefter gentage Prædikenens Indhold med disse i Spørgeform nede i Kirken; desuden skulde han besøge de Skoler, der var underlagt ham og have Øje med sin Kateket og bruge ham med Forstand til Embedets private Forretninger og Sjælens Opbyggelse. Anden Kapellan beholdt sin ordinære Prædiken ved Aftensangen om Søndagen over Epistlen, men skulde derefter i Timen Kl. 5—6 gentage Prædikenen med Ungdommen i katekiserende Form. Den ny, samtidig ansatte Præst ved Søkvæsthuset paalagdes det udover sin Gerning her at hjælpe Præsterne ved Holmens Kirke ved Sygebesøg, Skriftestolen og andre kirkelige Forretninger. Som Vederlag for deres Gerning tillagdes der indtil videre hver af Kateketerne 100 Rd. af Kongens Kasse og fri Kost in natura af Kommunitetet, hvilket endnu i 1736 blev forandret til en Sletdaler eller 4 Mark ugentlig, den saakaldte Klosterdaler, men allerede fra 1742 indskrænkedes dette Stipendium til kun at gælde første eller ældste Kateket.

Faa Aar efter Embedernes Oprettelse blev der truffet den ret mærkelige Ordning, at Lønningen af de to Kateketer paalignedes det da for sine store Indtægter stærkt attraaede Klokkerembede.

Dette Arrangement skyldes den Omstændighed, at Patronen, Admiral Rosenpalms Kammertjener Henrik Lorentz Schwartzenstein 1741 i sin Ansøgning om Ventebrev paa Klokkertjenesten frivilligt tilbød at ville lønne to Kateketer med 100 Rd. hver fra den Dag, han tiltraadte Embedet. Patronen gjorde hele sin Indflydelse gældende for at faa sin tro Tjener anbragt paa disse for Kirken gunstige Vilkaar, men maatte vige for den af Kongen mere yndede Slotspræst Hans Jørgen Bang, der samme Aar for sin Broder Ole Bang fik udvirket Ventebrevet paa samme Betingelser, som de af Schwartzenstein tilbødte, ovenikøbet med den Begunstigelse, at Broderen som theologisk Student, naar han kom i Funktion, selv maatte overtage det ene Kateketembede. I Bangs Embedstid (1746—83) var der saaledes kun to Kateketer, idet han lønnede den anden (tredje) Kateket som sin Vikar. Hans Efterfølger i Klokkertjenesten, Dietrichsen, der ligesom Bang var Stud. theol. perpetuus, søgte forgæves at opnaa samme Begunstigelse. Ved sin Tiltrædelse af Embedet som nederste Kapellan (1754) maatte Mourids Hansen lønne den yngste Kateket Nicolai Jonge med 100 Rd. aarlig, men fik ved dennes Afgang 1762, i Betragtning af sin stadigt voksende Familie, Bevilling paa, selv at udføre Kateketens Hverv, dog uden Konsekvens for Eftermanden. Den efterfølgende nederste Kapellan maatte da ogsaa overtage Lønningen af tredje Kateket, indtil Kirken selv i 1785 paatog sig at udrede dette Vederlag.

Da Universitetet i 1790 fratog første Kateket den ham hidtil af Kommunitetet bevilgede Klosterdaler, blev han holdt skadesløs herfor af Kirken, samtidig med at han fik 40 Rd. til Husleje. Efter- som det, ifølge en Betænkning af Provst Hjort, »formedelst Tidernes Dyrhed« maatte blive umuligt for Kateketerne at ernære sig af de med deres Embede forbundne, knappe Indtægter, bestemte Kongen 12. Juli 1806, at Kateketembederne ved Holmens Kirke for Fremtiden skulde forenes med en eller anden af Lærerpladserne ved Holmens Sogns Skoler, og at Provsten i Overensstemmelse med Reskript af 1739, 20. Marts, ved indtrædende Vakance i Kateketembedet maatte foreslaa en af de dueligste Lærere ved disse Skoler. Det Kateketerne i 1736 givne Løfte om Befordring efter 3 Aars flittig og tro Tjeneste skulde nu bortfalde, hvorimod det Lærerne ved Admiralitetets Skoler senere forundte Tilsagn om Forfremmelse efter 5 Aars redelige og flittige Embedsførelse herefter alene skulde være bestemmende for deres Befordring.

Det fastsattes ved kgl. Resolution af 12. Juli 1809, at Provsten hver Gang et Kateketembede blev ledigt, skulde bringe tre Personer i Forslag, som maatte have de fornødne Egenskaber, med Angivelse af Alder, Eksamenskarakterer samt Tiden, hvorlænge vedkommende havde tjent ved Søetatens Skoler. I 1818 blev det bestemt, at ingen af Søetatens Skolelærere tillige skulde ansættes som ordineret Kateket, da Skolen ellers kunde blive forsømt ved Varetagelsen af de præstelige Forretninger, dog blev Skolelærerne fremdeles udnævnt til de to andre Kateketembeder.

I næsten hundrede Aar var Kateketerne forholdsvis løst knyttede til Kirken og Menigheden og var de eneste gejstlige Embedsmænd i Danmark, der, uagtet deres af Kongen underskrevne Kaldsbrev, maatte savne den præstelige Vielse. De prædikede jævnligt om Onsdagene ved Altergangen og Froprædiken om Søndagen, stundum ved Aftensang og efter gammel Vedtægt i Menigheden paa Konfirmationssøndagene til Højmesse, da de hvert Aar skulde forberede de af Søetatens Børn til Konfirmationen, som endnu i de sidste Uger blev undervist af de to Kapellaner, der konfirmerede dem. Det var vedblivende Kateketerne forment at forrette sakramentale Handlinger. Da Menighedens »Hoved og faste Stok« boede i Nyboder, hvortil Kateketerne gennem deres Skolegang og derværende Friboliger var knyttede mere end de i selve Byen nær Kirken boende Præster, var det naturligt, at man gennem Ordinationen gav Kateketerne Adgang til at forrette de gejstlige Funktioner i Nyboder, saasom Hjemmedaab af døende Børn, Sygeberetnelser og Jordpaakastelser i Husene, som de to Kapellaner ikke uden Besvær kunde overkomme.

I Henhold til en 1833 af de daværende Kateketer G. J. Schaarup og Th. Gudmundsson indgiven Ansøgning om at maatte blive præsteviede, »hvorved der vilde blive givet deres Virksomhed saavel i Kirken som i Skolen højere Værdighed og Tillid«, modtog begge kort efter den gejstlige Ordination, hvilket fik Konsekvens for deres Eftermænd. Saalænge Søetatens Skoler i Nyboder bestod, blev Embedet som første Kateket besat efter forud at være bleven opslaaet vakant, hvorimod de to andre Kateketposter besattes efter Indstilling af Provsten med Lærere fra Holmens Skoler. Det ringe Vederlag, disse sidste oppebar, og Kirkens Klokker vedblivende var forpligtet til at udrede, kunde kun betragtes som et Tillæg til deres Lærergage. Naar Skolerne gik ind, kunde man ikke

vente, at der vilde melde sig Ansøgere til saa slet lønnede Stillinger. Da derfor den sidste Lærer ved Søetatens Skoler, Kateket Sommerfeldt, fratraadte sin Stilling ved Kirken, blev efter Forslag af Provst Fog 2. og 3. Katekettjeneste ved kgl. Resolution af 18. Januar 1877 sammendraget til én, der lønnes med de begge forhen tillagte aarlige Lønninger, tilsammen 400 Kroner.

SKIBSPRÆSTERNE var, som ovenfor nævnt, undergivne Holmens Provst og blev før deres Udnævnelse i Henhold til kgl. Befaling til Biskoppen overhørt i Holmens Kirke og derefter kaldet af »Sognemændene«, som Regel Holmens Befalingsmænd og et Par Skibsofficerer. I 1635 maatte en Ansøger om dette Embede endog bestaa Prøven for Rigens Admiral, det til Stede værende Rigsraad og flere Skibshovedsmænd, som skulde forvise sig om, at hans Gaver vare af den Beskaffenhed, at han kunde forestaa sit Embede. Efter bestaaet Eksamen fik de Kaldsbrev og maatte derefter søge Rigsadmiralens Kollats. I Christian IV.s Tid, i Aarene 1627—48, beskikkedes aarligt fra 10—17 Skibspræster. Deres Bestallinger indførtes i Holmens Kirkes saakaldte Registeerbog. Efter at være antaget, var de selv forpligtet til at sørge for deres Ekvipering, hvortil hørte en Skibskjortel, Sengklæder, Linklæder, en Bibel og en Alterbog. De fik snart Maanedspenge, snart Aarsløn, fra først af Brændselshjælp i Land og en Hofklædning; Lønnen blev fra 100 Rd. 1629 sat op til 130 Rd. og desuden Offer om Bord, i rede Penge eller Gaver, som f. Eks. paa Jens Munks Togt 1619 til de arktiske Egne, i hvide Ræveskind.

Tidligt havde man Opmærksomheden henvendt paa at skaffe Skibspræsterne Bolig i Land. 1616 blev der arbejdet paa Præstegaarden paa Vestergade, »hvorudi Skibspræsten skal have sit Værelse.« Deres Tjeneste, naar de ikke var til Skibs, bestod i, om Søndagen at prædike for Vagtholdet paa Holmen, at katekisere hver Lørdag Kl. 12—2 med Skibsdrengene og ellers hjælpe Sognepræsten ved særlige Lejligheder. 1619 fik Skibspræsterne i København Tilhold om i Forening med Sognepræsten paa Bremerholm at besøge de syge, der hørte under Sognet og søgte Kirken sammesteds. Da Sognepræsten 1634 paa Grund af sin høje Alder og store Skrøbelighed ikke kunde forestaa sit Kald uden stor Besværlighed, bevilgede Kongen ham en Medhjælper, en af de hjemmenværende Skibspræster eller en

Student med Attestats, som dog skulde øve sig, og nu kunde hjælpe Præsten med at forrette Onsdags Katekismus og Froprædiken. Som Bestallingerne for Skibspræsterne fra Christian V.s Tid viser, har de fleste, før de blev antagne, holdt Prøveprædikener i Holmens Kirke, og var derfor Menigheden kendt, naar de mellem deres Rejser assisterede deres Provst. I Pesttiden 1711 døde Skibspræst Hans Slengendorph, der havde været lønnet som Hjælpepræst ved Kirken; i hans Sted traadte Lauritz Als, der forrettede første Kapellans Tjeneste mod en Betaling af 5 Sletdaler ugentlig. Særlig før Indstiftelsen af Kateketembederne 1736 tyede Bremerholms Gejstlighed til Skibspræsterne. 1833 skriver Provst Holm, at der i ældre Tider næsten bestandig opholdt sig i Hovedstaden enkelte ledige Skibs-Præster eller Præster fra Nordlandene og Finmarken, der søgte Befordring, og hos hvem man i Nødtilfælde kunde faa Bistand.

Til Embederne som Førstepræst, Kapellan og Kantor var der indtil Københavns store Brand 1795 knyttet FRIBOLIGER. Holmens Præsteboliger var en Gave fra Kongen. I 1629 nævnes Holmens Residens og Præstegaard, »vor og Kronens Gaard« og 1641 fik Statholderen Ordre til at anvise Sognepræsten Hr. Anders Andersen Ringkjøbing den af Klokkeren hidtil beboede Gaard, naar denne blev noget forbedret, mod at Klokkeren fik anvist Bolig i Skipperbolderne. 1664 stadfæstede Kongen den Overenskomst, hvorved Holmens Provst, Hr. Torkild Tuesen, tilskødede Kongens Snedker Adolf Erik den Residens og Vaaning, som førstnævntes Forgænger i Embedet, Niels Christensen Spend havde beboet, i Mageskifte med Adolf Eriks Hus, beliggende paa Hjørnet af Skvaldergaarden (Nikolaigade) og Delfinstræde (Dybensgade) op til St. Nikolai Kirkes Præstegaard (nu Nr. 20). I 1668 nævnes Holmens Præsts Residens i Delfinstræde, som 1689 beboedes af nederste Kapellan Peder Ramløse. Huset afhændedes 1699 til Skriver ved Holmen Laurids Hansen. I Stedet for havde Kirken Aaret før for 2350 Rd. erhvervet Simon van Deurs' Hus i Størrestræde (Nr. 392) »lige for Holmens Port i Størrestræde lige ud for det kgl. Landetatens Generalkommissariat, som blev købt ved Hammerslag paa Auktion til højeste Bud, »da det efter Sædvane antændte Lys af sig selv sluktes«.

I 1687 havde Kirken erhvervet Huset ved Holmens Revier Nr. 354 (1757: 405), det næstsidste Sted for Hjørnet af Holmens

Kanal og Reverensgade med Baghus ud til Laxegade. I 1689 beboedes Huset af Mag. Gert Winecke, i 1757 af Provst Hviid og var vedblivende Provsteresidens til det nedbrændte 1795, og Grunden solgtes til Agent Erichsen, der afstod noget af den til Udvidelsen af Laxegade og her opførte det endnu bevarede Palæ (nu Handelsbanken).

Den ældste Kapellanbolig synes at have ligget i Admiralgade. 1624 (i Novbr.) nævnes det Hus, som Kapellanen skal ibo, og Aaret efter ses at være opført et Skillerum i det Hus, som Kapellanen »skal have sit Værelse udi.«

1633 (i Februar) paalagdes det Niels Juel at lade anden Medtjener ved Holmens Kirke Jens Hansen Winther faa fornøden Bolig i de Skipperboder, som fandtes ledige. Samme Aar indløste Kongen fra Sognepræsten Niels Christensen Spend to ham som Underpant for et Tilgødehavende af 1010 Rd. forundte Vaaninger i Skipperboderne, hvoraf den ene havde været overladt en af Holmens Kapellaner, den anden til Holmens Skolehus, og som Kongen vilde indfri. Dækning skulde tages af de Penge, den afdøde Kirkeværge Niels Olufsen skyldte Kirken, og 1000 Rd. hæves hos Konsumtionsforvalter Ludvig Lorentz, at betale Hr. Niels med inden Mikkelsdag, desuden skulde denne have 40 Rd. for en Altan, han havde anbragt paa Skolehuset. I 1665 gav Kongen sit Samtykke til, at de Brøstfældigheder, som maatte findes ved det nu af 1. Kapellan, Lauritz Hansen Grønbech beboede Hus, skulde udbedres af Kirkens Midler. 1689 boede 1. Kapellan Jens Richardsen Stud i Hjørnehuset i Laxegade Nr. 284 (nu Nr. 27), medens den af Sognepræst Jens Hansen Winther († 1686) beboede Residens Nr. 313 (nu Holmensgade 38) var afhændet til Nikolai Klauman. Fra Præsternes Side føres der idelig Klage over deres Boligers Brøstfældighed og upraktiske Indretning. I 1747 androg øverste Kapellan Jens Nimb straks efter sin Ansættelse om at maatte faa Muren i Gaarden til sit Hus forhøjet af Hensyn til den ulidelige Træk og Husets Bevaring samt tillige om at maatte faa opført en Hestestald, efter som Doktorerne ansaa det nødvendigt for hans Helbred, at han skaffede sig Motion ved Rideture. Paa Gjeddes Planer fra 1757 ses foruden Provstens førnævnte Hus følgende, Holmens Menighed tilhørende Embedsboliger. Første Kapellans paa Hjørnet af Størrestræde og Ulkegade Nr. 397 (nu Nr. 18, Skipperforeningen), Kantorens Hus Nr. 394 paa det modsatte Hjørne af Ulkegade, beboet 1728 af Kantor Sparkier;

anden Kapellans Bolig det andet, næstfølgende Hus ud til Størrestræde Nr. 392, solgt umiddelbart før Branden for 5850 Rd., og endelig Overgraverens Hus i Laxegade Nr. 309, hvis Grund 1795 blev anvendt til Nellikogades (Asylgades) Udvidelse og Forlængelse. Alle disse Huse tjente til samme Brug senest fra 1728 lige indtil Ildebranden sidstnævnte Aar lagde dem alle i Aske; Assurancesummen var for Provsteboligen 9000 Rd., for 1. og 2. Kapellans 4000 Rd., for Kantorens 2000 Rd., for Overgraverens 1200 Rd. Der tildeltes derefter de Gejstlige og Kirkens Funktionærer Husgodtgørelse fra 1812, Provsten 800 Rd., 1. Kapellan 600 Rd., 2. Kapellan 500 Rd., 1. Kateket 100 Rd., Klokker, Kantor og Overgraver hver 250 Rd.

ORGANISTEN stod, som det fremgaar af de nedenfor meddelte Oplysninger om denne Funktion og dens Indhavere, fra først af og længe kun i et meget løst Forhold til Kirken, idet en fremtrædende og vindskibelig Organist ved en anden Hovedstadskirke lod udføre Orgelspillet mod Betaling ved et af ham i Kirken opstillet Orgel og ved yngre Kræfter. Den bekendte Orgelmester Johan Lorentz optraadte som en Slags Impresario eller Fæstemand for Kirke-musikens Udførelse i Hovedstadens Kirker. I 1668 tilbød han sig for 12 Rd. aarlig at »opvarte« med Byens Kantor og undertiden med Instrumenter om Søndagen og paatog sig at musicere en Søndag hver Maaned i Holmens Kirke med god Musik for nævnte Betaling.

Organisten havde, efter at der i Begyndelsen af det attende Aarhundrede var beskikket en saadan alene til Tjeneste for Holmens Kirke, en aarlig Løn af 100 Rd. og 50 Rd. »ligesom tilforn, da der kun var et Positiv at spille paa«. Fra 1759, da det bestemtes, at Organisten først skulde antages af Patronen efter at have bestaaet en Prøve af en i dette Øjemed nedsat Bedømmelseskomité, bestaaende af Byens anerkendt dygtigste Organister, blev Lønnen sat op til i alt 300 Rd.

I den for Organisten sidstnævnte Aar udstedte Instruks paa-lægges det ham, »at traktere Orgelet paa den bedste og behageligste Maade, Menigheden til Opmuntring og Fornøjelse og sig selv til Berømmelse«. Han skulde have nøje Tilsyn med Orgelet og Dagen for dets Anvendelse ved Gudstjenesten stemme det paa en bestemt Tid. Naar det ringede anden Gang til Højmesse, Aftensang og Froprædiken, maatte han indfinde sig punktligt og kun lade Tjenesten

forrette af en fremmed ved forefaldende Sygdom eller Svaghed samt i andre Tilfælde efter forud indhentet Tilladelse. Alle Præudia før Salmerne burde »indrettes paa det korteste og smukkeste, at Menighedens Andagt ej derved forhindres«; Salmerne skulde han spille efter Koralbogen. Hvert Aar havde han at give Møde ved et af Stadens mest erfarne Organister foretaget Eftersyn af Orgelværket. Han maatte betjene Folk ved Barnedaab, Brudevielser eller Ligbegængelser mod en anstændig og billig Betaling efter hver enkelt's Stand og Vilkaar.

Organistembedet ved Holmens Kirke var langt ned i Tiden daarlig aflagt. Niels W. Gades Forgænger C. J. Rauch havde efter 24 Aars Tjeneste, foruden sin Gage af 300 Rdlr. 30 Rd. til Husleje-hjælp og 70 Rd. for at spille ved Fredagstjenesten og Fastepredikenen hvorfor han i 1848 ansøgte om det bedre aflagte, ledige Klokkerembede, som han ikke fik.

Til Kirkemusiken havde man allerede tidligt knyttet Stads-musikanten og hans Folk. I 1723 ansøgte han om at blive privilegeret Musikant for Søetaten og tilbød til Gengæld at spille gratis i Holmens Kirke, saa ofte Kirkens Patronat forlangte det. Nævnes kan, at Skibstrompeterne 1645 fik Eneret paa at opvarte alle Holmens Folk, der horte til Kirken, inden og udenfor Portene, ved deres Bryllupper.

KANTOREN eller som hans fulde Titel allerede lyder i Midten af det 17. Aarhundrede: Skolemester, Kantor og Degn ved Holmens Kirke, var oprindeligt lønnet in natura, nemlig med Rug 6 Td. 6 Fjerdk. $\frac{1}{2}$ Ott., Malt $10\frac{1}{2}$ Td. 3 Fjerdk., Humle $13\frac{1}{2}$ Skaalpund, Ærter 1 Ott. 1 Fjerdk., en Okse og 9 Lispd. Lys til Kirken. Dette Deputat blev samtidigt med Provstens og Kapellanens 1680 omsat i Penge, nemlig 100 Rd. til Kantoren selv og til Lys. I Instruksen for Kantor Smertz fra 1684 paalægges det denne, flittig at informere Børnene i Læsning, Skrivning og Regning, holde dem til Gudsfrygt og under god Disciplin inden og uden Kirken og Skolen, samt sømmeligt at forestaa Sangen i Kirken og i Husene, hver Søndag at holde Morgenbøn Kl. 8, besørge Børnenes Klædning og føre Skolens Regnskab. Som øverste Lærer ved Holmens Skole havde han fri Bolig, Andel efter den kgl. Takst af Akeidenserne ved Lig og Brudevielser, Offer af Menigheden ved Højtiderne, samt Degnepenge til Paaske-

og Mikkelsdag. For at læse et Kapitel af det Gamle Testamente ved Morgenbønnen, nød han Andel i Abel Cathrines Legat for Kirkens Embedsmænd, stor 1 Rd. 64 Sk. aarlig. Kantoren var Leder af Korskolens, »Holmens Kirkes Disciple og Sangere«, som de kaldes, visse og faste Drengene, som Regel 12 ad Gangen, for hvilke Skolen var bleven oprettet 1628. Om Korskolens og dens Skæbne gennem Tiderne henvises til et følgende Afsnit om Holmens Skoler. Her er nærmest Tale om Kordrengene i deres Forhold til Kirken. De blev af Kantoren foruden i de almindelige elementære Skolefag undervist i Koral- som ogsaa Figuralang og gjorde Tjeneste ved Sangen alle Højmesser, Onsdage og Fredage, ved Ligfærd og Brudevielser i Kirken og i Husene. Kordrengene benyttedes ogsaa langt ind i det 18. Aarhundrede ved Ligbegængelser om Aftenen; iførte sorte Kapper og med lange Flor i Hattene gik de bagefter Sørgevojnene. De benyttedes ogsaa ved Sangen i Kvæsthuset, indtil der blev beskikket en Degn ved samme. Herfor oppebar de en Mands Kost fra Proviantgaarden og 4 Mk. foruden Klæder, hvilket 1730 forandredes til 13 Rd. aarlig, i alt 156 Rd., som toges af Ligvognspengene. Hertil kom noget af Sangpengene for Lig, to Gange om Aaret Strømper og Sko og Klædning til saamange, Kirkens Midler kunde overkomme, bestaaende af sort Kjortel, Vest og Bukser samt en Hat. Disciplene skulde ogsaa lyste HØREREN, anden Lærer ved Skolen eller Kantors Medhjælper, antaget af denne, ligesom Hørerens i Vor Frue Skole antoges af dens Rektor, til Bistand for Kantor ved Børnenes Undervisning i Skolen og paa Koret ved Sangen til alle Højmesser, og pligtig til at forestaa Sangen med Kordrengene til alle Froprædikener og Aftensange samt Bønsholdelse hver Eftermiddag. Herfor fik han Kosten, o. 1730 omsat til 30 Rd.; til Bestillingen var tidligt blevet knyttet Gravertjenesten ved Skibskirkegaarden, for hvilken Tjeneste der aarlig beregnedes Hørerens et Matrostraktement i Penge eller 44 Rd. 64 Sk. aarlig. I 1732 meddeltes der ham af Patronen et trykt Reglement for hvad der tilkom ham for hver Grav at lade grave.

Kantoren, der havde Fribolig i Laxegadens Skole, blev husvild ved Branden 1795, da denne og Korskolens Huse brændte, hvorefter begge Skoler fik fælles Lokale. Ved den i Udsigten over Holmens Skolers Historie omtalte kongelige Anordning af 1800, 31. Oktbr., skulde Korskolens Børn foruden den fælles Undervisning som hidtil oplæres i Vokalmusik og Koralsang som forhen af Kantoren og hans

Medhjælper. Kantoren blev fra nu af fritaget for at undervise i Skrivning og Regning, hvorimod det paalagdes ham til visse Tider at undervise Børnene i de øvrige Søetatens Skoler. I den Aaret efter antagne Kantor Steens Instruks hedder det, at han skal opvarte med Sang ved den offentlige Gudstjeneste, ved Ligbegængelser og ved Brudevielser i Kirken og Huse samt ved Bønnetimerne i Kirken læse et Kapitel i Bibelen. Steens Efterfølger Ahrner fik i sin Bestalling 1807 tillagt Titlen: Kantor ved Bremerholms Kirke og Lærer ved Vokalmusiken i Korskolen og de andre Søetatens Skoler. Samme Aar ansattes Student M. Listov som Succentor ved Holmens Korskole og Hører ved Holmens Fattiges Skole. I 1829 antoges Student Raven som »Succentor eller Underkantor til at bistaa Kantoren med Korskolens Drengene i Undervisning og Anførsel i Sang samt i øvrige Forretninger i Kirken«. Samtidig adskiltes Succentorposten fra Lærerembedet ved Laxegadens Skole, og Stud. F. N. S. Michelsen ansattes som Lærer ved Korskolen.

Saalænge Sangen besørgedes af Kordrengene, stod disse under Opsyn af en særlig dertil antaget Mand, der herfor oppebar et Gratiale, i lange Tider en pensioneret Underofficer af Søetaten. Efter Korskolens Ophør 1859 blev Drengene fra de offentlige Skoler benyttet ved Korsangen, der 1865 fik et af Marineministeriet udstedt Regulativ og underlagdes Provsten. Da B. J. Fog 1867 tiltraadte Provsteembedet, var man begyndt med i de københavnske Kirker at afskaffe Korsangens Besørgelse ved Drengene og at indføre Kor af Mands- og Kvindestemmer. Med sin store Forstaaelse for Kirkesangens Betydning for Gudstjenesten var Provst Fog i Samraad med Organist og Kantor stemt for en lignende Ordning, dog saaledes, at man gik forsøgsvis frem. Indtil 1874 bevarede Kantoren Titel af Lærer ved Korskolen. Efterhaanden som Kordrengene afgik, lod han Kantoren i deres Sted antage voksne Mænd og Kvinder. Efter Afskaffelsen af Tavlernes Ombæring og dermed ogsaa af Kordrengene i 1878 dannedes et Kor af otte Damer og to Herrer, hvilke sidste kun skulde synge ved Højmesse. Medens den samlede Udgift ved Kordrengenes Sang fra 1865 var 500 Kr., ansattes den ved Indretningen af det blandede Dame- og Herrekor til o. 1000 Kr.

KLOKKER- OG DEGNEEMBEDET oprettedes samtidigt med Kirkens Indstiftelse; den første af denne Bestilling var ikke

Skolemester, da Skolen var overdraget til Kapellanen, hvilket dog snart ophørte. Kirkeedegnens og Skoleedegnens Embeder var adskilte, indtil de 1635 forenedes i samme Person. Efter kongelig Befaling fra 1639 blev Klokkeren aflagt med en aarlig Løn af 10 Rd., 6 Rigsmark, 6 Alen Klæde og lige saa meget til Foerdug. Ved Reglementet af 1647 ansattes Afgiften for Klokkeringning ved Begravelser i Kirken til 4 Rigsmark, i den ny Kirkegaard udenfor Kirken til to og i den gamle Kirkegaard paa Holmen til én Rigsmark. I 1665 blev Sognedegn og Skolemester i samme Person fritaget for borgerlig Skat og Tyngde og havde fra 1681 Fribolig. I den 1706 udstedte Instruks for Klokkeren tillægges denne foruden Bolig Offer af Menigheden ved de tre store Højtider og de Klokkerpenge, han tilligemed Præstepengene to Gange aarlig hentede i Sognefolkernes Huse. For Hjemmevielser tilkom ham én Rigsdaler, for Bryllupper i Kirken Offer af Brudefolkene og deres Følge, men han maatte intet kræve eller tage af dem, som blev hjemmeviede udover Indskrivningsgebyr ved Tillysningen. Ved Barnedaab af fornemme og formuende Folk maatte han tage mod en Diskretion efter deres Behag; for hvert indskrevet Barn af gemene Folk 8 eller 10 Skilling; de Fattige maatte der ikke foreskrives nogen Afgift. Ved Begravelser skulde han af Gravernes Oppebørsler have en Fjerdedel for at holde Bog over Ligene samt for at ringe med Klokkerne efter den gældende Takst. Han havde Eneret paa Leveringen af de Lys, som bestiltes hos ham ved Ligbegængelsen, men skulde dele Lysestumperne med Graverne, hvorimod Flor og Vaabener, anbragte paa Alterlysene ved fornemme Begravelser, tilkom ham alene efter den i andre Hovedstadens Kirker herskende Skik. For hver Syg, der fra Prædikestolen blev bedt for, maatte Klokkeren beregne sig 4 Sk. for Indskrivningen og lige saa meget for atter at slette Navnet. Enhver, der maatte staa Skrifte, skulde til Klokkeren, der opvartede i Kirkedøren, betale 2—3 Mark efter deres Vilkaar. For at føre Bog over de udlejede Ligklæder og hvad hver havde givet, skulde han have en billig Kendelse.

Ogsaa GRAVEREMBEDET er lige gammelt med Kirken. Hørerens ved Bremerholms Skole var omkring 1640 tillige Graver ved Kirkegaarden. I Reglementet for Holmens Kirke fra 1647 foreskrives, hvorledes Graveren maatte gøre sig betalt i forskellige Tilfælde. For at grave Graven til Liget af en Voksen i Kirken og atter lade

Graven tilmure foroven skulde han have 2 Sletdaler, for et Barnelig det halve; paa den ny Kirkegaard ved Kirken beregnedes hver Grav til en Voksen til to Sletmark, paa den gamle Kirkegaard paa Holmen til det halve. For de Lig, der begravedes paa sidstnævnte Sted, og ikke blev fulgte af Skolen, skulde Graveren ingen Betaling have. Selv lod han det grove Arbejde besørge af lejede Karle; endog Undergraveren, der forekommer før 1700, førte ikke Spaden. I Holmens Sprog kaldtes han Pikkeren, fordi han havde det Hverv at indsamle Penge i Kirken ved Hjælp af en fire Alen lang Stang, hvortil var befæstet en med Sølvbjelder (endnu bevarede) behængt Pose, som han stak ind i Stolene og prikkede eller puffede med til dem, der ikke straks havde Mønten ved Haanden. I 1707 tilbød Undergraveren at ville forrette Bøn og Korsang i Kirken to Gange ugentlig uden Vederlag, dersom han af Patronen maatte blive beskikket til Graver paa Skibskirkegaarden. Som Regel rykkede Undergraveren ved sin nærmeste Overordnedes Afgang op i dennes Stilling. Embedet som Overgraver var dog allerede for hundrede Aar siden i Lighed med Klokkerposten saa anset og vel aflagt, at det søgtes direkte udefra af talrige eksaminerede og graderede Personer. Det gamle Ord om, at Graverer naar en høj Alder, stadfæster sig ogsaa her. Den almen agtede Overgraver J. C. Junge var i 1810 ved sin Død 97 ½ Aar.

KIRKENS MÆND.

»Holmens Menighed har«, som det er blevet sagt med fuld Føje, »haft det sjeldne Held, næsten til alle Tider at være i Besiddelse af en fremragende Gejstlig.« Af Holmens Præster har ikke mindre end ti beklædt Bispestolen, deraf er to døde som Kirkens Primas; tre har været Biskopper i Aarhus, en i Aalborg, en i Ribe, en i Viborg, tre i Christianssand, og tre har indehaft Embedet som kgl. Konfessionarius.

Allerede Kirkens første Præst, Mag. NIELS MIKKELSEN AALBORG, den flittige Folkeskribent, var en Personlighed, der fortjener at erindres. Udgaet fra Skolen i sin Fødeby, efter hvilken han har taget Navn, var han en Aarrække Præst i Skaane, hvor han begyndte sin litterære Virksomhed i Folkeoplysningens Tjeneste, dels ved egne Arbejder, dels ved Oversættelser, og hvad der paa den Tid var yderst sjældent, han skrev udelukkende i sit Modersmaal. Hans Fortolkning af Johannes' Aabenbaring, udgivet 1611, gav Anledning til, at han 1614 blev afsat fra sit Embede som Præst i Helsingborg, fordi han i dette Skrift havde udtalt den som kætterisk opfattede Anskuelse, at Hedninge, der ikke havde hørt om Frelseren, alligevel kunde blive salige. I nogle Aar var han uden Kald, indtil han 1619 blev Sognepræst ved Bremerholms Kirke, i hvilket Embede han virkede til 1638, da han paa Grund af Alder og Svagelighed tog sin Afsked. Niels Mikkelsen Aalborg var en Mand med alsidige Interesser, og en samlet Oversigt og Vurdering af hans Forfatterskab vilde være ønskelig, men kan paa dette Sted kun omtales i Korthed. I Aaret 1624 udgav han »Kort Hus oc Skibspostille, efter Øfrighedens befaling uddraget af D. M. Lutheri begge Postiller icke uden stor umag oc megen Nattevæct udi dette mit besverlige Embede«. Aaret efter fremkom han med »Joco Seria eller Skimpt oc Aluor, en lystig, angenem nyttig Bog oc Tidzfordriff«, indeholdende »sandfærdige Historier, Putzer og Kortvil«. Bogen, hvis Forbillede har været Johan Pauli's den Gang hundrede Aar gamle, meget læste Schwank-

buch, »Schimpf und Ernst« bringer adskillige ikke ganske høviske Historier til Torvs; den er tilegnet hans Venner, Christian Skammelsøn, kgl. Vinskænk, Hans Pedersøn, kgl. Kammertjener, og Berndt Pedersøn, Skriver paa Københavns Slot. Størst Interesse frembyder hans »Medicin- eller Læge Boog« (1633), der kom i en Række Oplag og blev en yndet Folkebog. I Fortalen siger han, at han ret vel ved, at nogle skulde lægge ham til onde, at han som geistlig Mand vilde paatage sig at sammenskrive et saadant Værk, men slige Dadlere svarer han, at han »af sin første Barndom og Ungdom haver haft et meget spærlemmet, svagt og skrøbeligt Legem, hvilket, der jeg til voxte og gjorde nogen Fremgang i boglige Kunster, gav mig Aarsag og Lyst at studere Medicinen«. Mange Gejstlige i Udlandet udgiver skønne medicinske Bøger; »hvi skulle os daa i Danmarch formeenis, at vi icke maatte ære voris eget Sprock, og tiene voris Landsmænd oc Medchristne?« — Til »Menighedens Nytte« udgav han en »Husholdnings-Calender: Om hvad en Husholder til sin Aufl, Fructhaffue, Köcken oc Kielder huer Maanet skal haffue i Act til sit Huses forbedring«, uddraget af H. Rantzau og Joh. Colers Calendere »og egen Forfarenhed«. Denne Bog oplevede i kort Tid tre Oplag. Saa sent som i 1872 udkom Optryk af hans Urte- og Lægebog i forkortet Skikkelse i »andet forøgede Oplag« i Svendborg.

Hr. Niels' Efterfølger i Embedet blev ANDERS ANDERSEN RINGKØBING, den første Provst ved Holmen, der kun virkede ganske kort ved Kirken (1639—42); han stod i særlig Gunst hos Kong Christian IV. der hyppigt var hans Tilhører, hvilket førte til hans Udnævnelse til Biskop over Aalborg Stift; siden tog han ivrig Del i Rigsforhandlingerne 1660. I over tyve Aar indtil sin Død 1664 virkede dernæst som Førstepræst NIELS CHRISTENSEN SPEND, hvis Portræt endnu er bevaret i det over ham i Kirken opsatte Familie-epitafium, som mere viser Typen paa en fernem Herre og Verdensmand, end en Gejstlig. Under ham tjente som nederste residerende Kapellaner hans Søn CHRISTEN SPEND fra 1655, »en lærd Mand, endog forfaren i Kemi«, tillige Poet og kyndig i Biavl. Efter to Aars Forløb blev han forflyttet til Sognepræst i Vordingborg og afløstes af HENRIK MADSEN WALLENSBECH, en Præstesøn fra Landsbyen Vallensbæk ved Taastrup og gift med Spend's Søster.

Medens han forberedte sig til Attestatsen udgav han en Samling Epigrammer paa Latin (1652), hvilket Sprog han i sit senere Forfat-

terskab hyppigst betjente sig af. Efter i faa Aar at have været Kapellan i Ude- og Oppesundby kaldtes han 1657 i samme Stilling til Holmens Kirke og blev tillige Præst ved Søkvæsthuset. Baadsmændenes gamle Sygehus ved Mønten, opført i Christian IV.s Tid, var da i en meget slet Forfatning, selve Bygningen var usund, og med Tilsynet og Forplejningen var det slet bevendt. Ved at paaøge disse Mangler, indlagde Wallensbech sig virkelig Fortjeneste; han opnaaede af Admiralitetet Tilladelse til at maatte give Indberetning om Tilstanden, gøre Forslag til Forbedringer og foranstalte en Indsamling til bedste for Sygehuset, der 1658 fik anvist Plads i Sejlhuset. I den følgende Tid fik han sat igennem, at der udarbejdedes en Fundats for Sygehuset og en ny Direktion beskikkedes. Til Forstander udnævntes den af Holmens Kirke fortjente Kirkeværge Gabriel Jacobsen Kyng. Ved den betydelige Pengesum, Wallensbech fik indsamlet, udvidedes Søkvæsthuset til at kunne optage et betydeligt Antal Syge og Kvæstede, hvad der blev af største Betydning under Københavns Belejring. Senere forfattede han »Beskrivelse paa det holmske Syge- og Kvæstehuses uforgiængelige Brug og beleylige Sted«. Begivenhederne under Københavns Belejring, som han var Vidne til Dag for Dag, aflødte hans til Belysning af mange Smaa-episoder endnu værdifulde Skrift: »Diarium obsidionis havniensis latino-danicum metricum« eller »Daglig Tegnebog, indeholdende den himmelfrelste Stad Kiøbenhavns Beleiringsidrætter« (1660), hvori han i umiddelbare, gennem en vis Naivitet ofte frisk virkende, latinske og danske Vers gør omhyggelig Rede for hver Dags mærkelige Hændelser og Stemninger. Wallensbech fulgte 1662, som Legationspræst, med Hannibal Sehesteds Ambassade til Paris, men døde her ved Udgangen af Aaret.

Til Københavns Belejrings Historie er ogsaa knyttet Provsten HANS HANSEN SEIDELIN, der allerede efter to Aars Virksomhed ved Kirken blev bortkaldt i en Alder af kun 34 Aar (1668). Som Student ydede han den betrængte By vigtige Tjenester ved at skaffe Efterretning om Fjendens Bevægelser under Belejringen.

Fra Begyndelsen af det ny Aarhundrede indtil Pesttiden beklædtes Provsteembedet af IVER BRINK, en af de mest tiltalende Præsteskikkelser i den danske Folkekirke paa hin Tid. Født af dansk Slægt i Norge, delvis uddannet i Sverige, men efter sit eget Udsagn opfyldt af Kærlighed til »vort ædle danske Sprog«, tjente han med

Nidkærhed ved de danske Auxiliærtropper i England og Irland og gjorde sig fortjent ved Oprettelsen af en dansk Kirke i London (1696). I kirkelig Henseende var han paavirket af engelsk Religiositet og tilhørte den Vækkelsesretning, der gik forud for Pietismen. Han antog sig, efter en samtidig Ytringer, sin betroede Menighed og Embedet ved Holmens Kirke med al alvorlig Flid og Retsindighed og vandt især Kirkens Patron Ulrik Christian Gyldenløves Yndest. Efter ni Aars Tjeneste ved Menigheden beskikkedes han til Præst ved St. Nikolai Kirke. Hans Salmesamling »En Kristens Tanke-tøjle« var meget udbredt og blev endnu optrykt i forrige Aarhundrede. Erik Pontoppidan omtaler ham i sin Kirkehistorie som en i Samtiden berømt Mand.

I Pestaaret, der bortrev begge Kirkens Kapellauer, kaldtes til nederste Kapellan ved Kirken CHRISTIAN RAMUS, senere Biskop over Fyens Stift. Aaret forinden havde han taget sin Attestats med største Berømmelse og maatte arbejde haardt for at skaffe Føden til sig og sin Moder, der havde mistet alle sine Ejendele ved den ulykkelige Ildebrand, som 1709 var overgaaet hans Fødeby. Han betjente Fangerne paa Bremerholm med Prædiken og Sakrament og fik efter Ansøgning kongelig Bevilling paa, at den ham tillagte Tavle, der hidtil havde været ombaaret i Kirken til Aftensang Søn- og Helligdage, for Fremtiden ogsaa maatte ombæres ved Højmesse. »Arbejdet med saa mange ryggesløse Mennesker falder tungt og besværligt«, skriver han i denne Anledning, »thi hvad Møje jeg nu paa ellefte Aar med dem har haft, er Gud bedst bekendt«. Patron og Provst anbefaler Ramus som en gudfrygtig, ærlig og trofast Præstemand, »af den ganske Menighed for sin Retsindighed i Lærdom og Ustraffelighed i Levnet meget elsket og afholdt. I 1722 blev Ramus Meddirektør af Fattigvæsenet og viste i denne Stilling stor Nidkærhed for at hjælpe Trængende, særlig under Københavns store Brand.

I Pesttiden tiltraadte som 2. residerende Kapellan ved Kirken JAKOB KÆRUP, der 1728 forfremmedes til Førstepræst, en Mand af grundig Lærdom, retsindigt Væsen, sagtmødig Vandring og utrættelig Flid, som det er sagt om ham, og samme Ros har han efterladt sig i sin Gerning som Biskop i Norge.

Kærups Efterfølger ANDREAS WØLDIKE, der kun virkede i et Par Aar ved Kirken, var hjemmefødt i Sønderjylland, hvor Tysk

var hans Modersmaal, ligesom han havde studeret i Halle, hvilket foranledigede, at han kun udtrykte sig daarligt paa Dansk. Da Wøldike 1735 blev designeret til Biskop i Viborg, aabenbart for at give Plads for hans Eftermand Mathias Hviid, gjorde han Vanskeligheder. I denne Anledning skrev Kongen til J. L. Holstein: »At Provst Wøldicke ikke vil være Biskop, undrer os saare meget. Det kan Han blot positivt sige i Vort Navn, og at han ved at nægte at modtage Embedet, ikke blot paadrager sig Vor Unaade, men at han i saa Fald blev Skyld i, hvis en daarlig Mand blev Biskop«.

I MATHIAS HVIID, der næsten et kvart Aarhundrede (1735--59) indtil sin Død beklædte Embedet som Førstepræst, fik Menigheden en Sjælesørger, der uden at være en fremragende Mand, dog ikke alene gennem sin lange Gerning ved Holmens Kirke satte sit Præg i dets kirkelige Liv gennem en af Pietismen stærkt paavirket Forkyndelse. I sin første beskedne gejstlige Gerning som Adjunkt ved den hollandske Menighed paa Amager lagde han en Følelse for Dagen, der var ret sjælden i hine Tider, nemlig Barmhjertighed mod Dyrene, idet han i en særlig Prædiken overtalte Amagerbønderne til at ophøre med »den ældgamle, syndige Skik«, paa Fastelavnssøndag at slaa til en ophængt Tønde, hvori der var en levende Kat, og trække Halsen af en levende Gaas, som var ophængt ved Fødderne mellem to Stager. Fra Amagerland kom Hviid, kun 32 Aar gammel, til Holmens Provsti, stærk protegeret af Bluhme. »Han var en stor Orator«, siger en samtidig Hjemmelsmand, »og blev saavel af Kongen som alle andre hørt med stor Fornøjelse«. Sjællands Bispestol var ham tiltænkt, men den meget formaaende Biskop Hersleb fik sat igennem hos Kong Christian VI., at hans Svigersøn Ludvig Harboe blev ham adjungeret og skaffede ham Sukcessionen, hvilket Hviid aldrig tilgav ham, skønt han modtog forskellige Beviser paa kongelig Gunst, idet han baade blev Generalkirkeinspektør og af Frederik V. fik Rang med Biskopper. Hviid led i sin sidste Levetid af Sovesyge; midt i en livlig Diskurs faldt han i Søvn, baade staaende og siddende. Han gik den sidste Nat, han levede, frisk og sund i Seng og fandtes om Morgenen død.

Et mindre smigrende Vidnesbyrd giver man den Mand, der afløste Hviid, POUL MATHIAS BILDSØE. »Han levede ilde med de andre Præster og havde ingen Kærlighed af Menigheden,« siger Pietisten Schwartzkopf, »han søgte Helliggeistes Kirke og kom derhen,

men kunde ej faa nok, endelig blev han Provst ved Holmens Kirke imod Menighedens Vilje; han holdes saa lærd i ebraiske Gloser, at han ej kender en Otteskilling fra en Tiskilling, hans Prædikener er ret temmelig gode, men Mælet og Gaverne elendige.« Efter fem Aars Tjeneste fik han Aarhus Bispestol.

Af Gejstlige, der var ansatte under Provst Hviid i dennes lange Embedstid, fortjener at nævnes NIKOLAI JONGÉ, Kateket her i Aarene 1754—62, kendt som frugtbar Forfatter, særlig paa det geografisk-topografiske Omraade. Ved sine meget knappe Indtægter som Præst var han væsentlig anvist paa at leve af sin Pen, som han førte med sjælden Flid og Udholdenhed. Han er Udgiver af en Række Skolebøger, en Bearbejdelse af en tysk Skolegeografi, et Kompendium af Geografien med Landkort, og en Skoleudgave af Fædrus' Fabler. Under »et falsk Skilt«, som Nyerup siger, udgav han i syv tykke Kvantbind Værket »Holbergs Geographie eller Jordbeskrivelse, forfattet efter det af Holberg udgivne lidet latinske geographiske Compendium nu vidtløftigere udført, forøget og med behørig Landkort givet«. 5.—6. Bind udgør Danmark—Norges og de nordiske Landes koreografiske Beskrivelse. Størst Fortjeneste indlagde han sig ved Skriftet »Kjøbenhavns udførlige Beskrivelse«, hvoraf første Bind udkom 1783, medens andet Bind er bevaret i Manuskript i det kgl. Bibliothek, et Arbejde, der ved sin Grundighed er af blivende Værd. Blandt hans Skrifter af religiøst Indhold kan nævnes: »Betragtninger over udsøgte Sprog til Brudetalen« (1762 og 1770) og til Ligtalen (1769) samt en »Samling af Dispositioner over Søn- og Festdagenes evangeliske Texter« i 3 Dele (1763—69).

Hviid's Efterfølger baade som Holmens Provst og Biskop i Aarhus blev JØRGEN HEE, der som ung Kandidat var Huslærer for P. F. Suhms eneste Søn, og vedblev at være knyttet til hans Hus indtil sin Dod. Uden at være i Besiddelse af fremtrædende Evner, var han meget afholdt paa Grund af sin elskværdige og milde Karakter. Mindre tiltalende er hans Holdning til Hofrevolutionen 1772. J. Bülow fortæller, at da han 17. Januar passerede Hees Gaard for at hente den forrige Livvagts Faner tilbage til deres vanlige Sted paa Kaptajnsvagt ved Slottet, svingede Hee barhovedet med sin Nat-hue ud af Vinduet og raabte Hurra. Sin Glæde over Struensees Fald gav han Udtryk i den Prædiken, han den følgende Søndag holdt i Holmens Kirke, og som udkom i Trykken med den usmagelige Titel

Forstyrernes Forstyrrelse og Mangelens glædelige Forandring«. Prædikenen, der er ligesaa taktløs som naiv og tarvelig, gav vel Anledning til, at han i Lighed med Valget af Dr. Balthasar Münter ved Petri Kirke til Skriftefader for Struensee blev beskikket til at skulle berette Enevold Brandt. Dennes Omvendelsehistorie, — svarende til Münters »Bekehrungsgeschichte« — udgivet under Titlen: »Paalidelig Underretning om den henrettede Enevold Brandts Forhold og Tænkemaade i hans Fængsel« (1772). Bogen oplevede en Række Oplag og oversattes endog paa Svensk, Tysk, Hollandsk, Engelsk og Fransk. At en saa aandsforladt Bog har kunnet vække saa megen Interesse, maa synes Nutiden mærkelig, især da der fattes den det intime personlige, der findes i Münters Skrift. Endnu mindre opbygges man ved at læse hans Taler, holdte som Holmens Provst, ved Orlogsskibes Udløb af Stabelen: »Christian den Syvende« (1767) og »Dronningen« (1768), der gav ham Anledning til at hæve Majestæterne til Skyerne. Hans Tale ved »Indfødsrettens« Daab (1776) vakte Opsigt ved sin Smagløshed. Han mindede heri Kongen om Skriftens Ord: »Lad først Børnene mættes«, med den Fortolkning, at saadant ikke sker ved Løfter og Forsikringer, men ved virkelige Naadesbevisninger til de Duelige og Bekvemme. Hvis saa »fremdeles nogen Fremmeds Tjeneste« behøvedes, blev *Børnenes* Ret dog først og sidst uforandret. I denne Anledning skrev Bernstorff: »Jeg er bedrøvet over, at en Fredens Forkynder saaledes prædiker Tvist og Ufred, og at tusinder af tro Undersaatter bliver opskræmmede derved og ophidset til det yderste; jeg er gennemtrængt af Smerte ved at se Folket anlægge saa snævre, saa ubillige Synsmaader, der er egnet til at lade det synke tilbage til et Barbari, af hvilket en tredive Aars Omsorg og faderlig Omhu havde udrevet Nationen.« Hees Prædiken »Vantroens Synd« (1767), der henvender sig til de dannede Fritænkere, virker kold, trættende og kedsommelig.

Nordmanden HANS HENRIK TYBRING, der afløste Hee som Holmens Provst, havde forinden været Skibspræst og virket i sit Hjemland. Det siges om ham, at han ganske ofrede sig for sin Menighed og vandt dens Hengivenhed. Ved hans Medvirkning oprettedes fem nye Skoler i Menigheden. Provst Tybring, der 1789 blev Biskop i Christianssand, skildres som en mild og sagtmodig Mand med gammeltdags Rettroenhed.

Efter Tybring fulgte i Provsteembedet CHRISTIAN FREDERIK HØYER, Søn af en Mestersvend paa Kronborg Geværfabrik og Broder til den fremragende Miniaturmaler Cornelius Høyer. Den stræbsomme Fader havde Evne til at holde begge Sønner paa samme Tid i Helsingørs lærde Skole og paa Kunstakademiet. Som Student var han Huslærer hos et Par af Direktørerne for asiatisk Kompagni og gjorde derefter to Rejser med Kompagniets Skibe til Ostindien og Kina. Ved Biskop Harboes Yndest blev han kaldet til anden Kapellan ved Holmens Kirke 1778, forfremmedes 1783 til øverste Kapellan og var en kort Tid Sognepræst ved Vor Frelsers Kirke, da han 1789 blev kaldet til Provst for Søetaten og Garnisonen og Præst ved Holmens Menighed. Høyer blev kun 58 Aar og efterlod sig Ry som en nidkær Religionslærer og søgt Prædikant. Han havde en lille poetisk Aare og udgav en Allegori »Lykkens Have« (1770), men optraadte i Litteraturen iøvrigt kun som Forfatter af en Samling Passionsprædikener, et Par Lejlighedstaler, og en »Audagtsbog for Kongens Søfolk«.

I Provst Høyers Tid tjente ved Kirken som nederste residerende Kapellan LAURIDS SMITH, ganske vist kun i kort Tid, men dog tilstrækkeligt til at denne begavede og ejendommeligt hjertevarme Mand fik vundet Menighedens varige Hengivenhed. Om ingen anden af Holmens Kirkes Præster i det 18. Aarhundrede er bevaret saa personligt farvede Vidnesbyrd om Forhold mellem Sjælesørger og Sognebørn. Laurids Smith var født Københavner. Tidlig gik der Ry af hans alsidige Kundskabsfylde og videnskabelige Tilegnelse. Som ganske ung Mand blev han Lærer i Filosofi ved Landkadetakademiet og fik Titel af Professor philosophiæ. En kort Tid var han Rektor i Nykjøbing, derefter i Trondhjem, blev 1785 Sognepræst i Vejle og kort efter Provst; 1788 forflyttedes han til Frederiksberg—Hvidovre Kald og fik den theologiske Doktorgrad i Göttingen. Han var en af Medstifterne af det danske Litteraturselskab, Medudgiver af den danske Litteratur-Journal og var i høj Grad litterær produktiv, udgav i Flæng Lystspil, en Lovtale over Cort Adeler, Betragtninger over Tiendeydelse, Vekselkurs, Jydepotter, samt en lang Række Prædikener, Lejlighedstaler og filosofiske Afhandlinger. Hans mærkeligste og kendteste, paa Tysk oversatte Skrift er »Tanker om Dyrenes Natur og Bestemmelse, og Menneskets Pligter imod Dyrene« (1789 og 1791), en Bog, der har gjort sin Nytte ved i et mandigt og indtrængende Sprøg at tale de mishandlede Dyrs Sag. Ved sit

polemiserende Frisprog vakte han bl. a. Hertugen af Augustenborgs stærke Uvilje mod sig, men fandt til Gengæld en trofast Ven i Johan Bülow. I hans Breve til denne og hans læseværdige Selvbiografi spejler sig hans rastløse Aand og store Aabnemundethed. Hele sit Liv var han trykket af Næringssorger, til Dels en Følge af hans indre Uro. I sin Tiltrædelsesprædiken udtalte han for Holmens Kirkes Menighed: »Jeg kommer til Eder med samme glade Følelse som Sømanden, der endelig lander i den forønskede Havn«. Men ved sin Afskedsprædiken aflagde han Bekendelsen: »Jeg havde ikke forladt Eder, dersom jeg havde kunnet arbejde og leve blandt Eder uden at savne det Fornødne til mit tarvelige og anstændige Udkomme. Under vedholdende strengt Arbejde og Næringssorger maatte jeg længe før Tiden nedsynke i Graven. Fornuft og Pligt byder mig at forlade Eder«. Som Kapellan var han »overmaade yndet«. Hvem der, især til Aftensang, kom ti Minutter efter Sammenringningen, fik Lov til at staa udenfor, eller at gaa tilbage. Han havde Tilhørere af alle Klasser, og de, der ellers spiste til Middag Kl. 2, forsømte Middagsmaden for at høre ham. Det var ikke Smiths »Anstand«, ej heller hans Tone, men hans skønne danske Sprog, der, efter hans Biografs Sigende, vandt ham saa stor en Tilhørerkreds. Selv en meget lidenskabelig Mand, kunde han bedst tale til de menneskelige Lidenskaber. Holmens Almue holdt især meget af ham. I 1793 tiltraadte han Embedet som Slotspræst paa Fredensborg og Sognepræst i Asminderød, men døde allerede Aaret efter, næppe 50 Aar gammel. Et mægtigt Ligfølge af alle Stænder ledsagede ham til Graven paa Skibskirkegaarden, hvor der ved Subskription rejstes ham et Monument med Indskrift til Minde om »den meget oplyste Mand, den nidkære, nyttige Skolelærer, den saare udmærkede Prædiker«. Og som der endvidere staar paa Støtten: »Tæt bag ved denne Steen hviler hans Legeme efter hans Ønske blandt hans elskede henseviede Tilhørere«.

En anden, højst mærkelig Personlighed blandt Kirkens Gejstlighed mod Slutningen af Aarhundredet var Kateketen WILHELM HENRICH EDINGER, en ung døbt Jøde, der vakte store Forventninger som Religionslærer, men som efter et Par Aars Virksomhed kom af Dage paa en tragisk Maade. Rabbi Samuel Elkan Wulff, som han oprindelig hed, var som Dreng med sine Forældre kommen til København fra Altona. Han ernærede sig ved at undervise i jø-



PATRON
RIGSADMIRAL ALBERT SKEEL.
† 1639.



PATRON
RIGSADMIRAL CLAUD DAA.
† 1641.



PATRON
RIGSHOFMESTER JOKUM GERSDORFF.
† 1661.



PATRON
OVERSTATH., RIGSGREVE CHR. RANTZAU.
† 1663.



PATRON
RIGSADMIRAL HENRIK BIELKE.
† 1683.



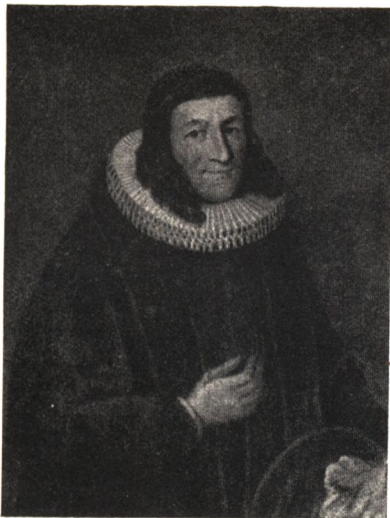
PATRON
GENERALADMIRAL ULRIK CHRISTIAN GYLDENLØVE.
† 1719.



**PROVST
IVER BRINK.**
† 1728.



**PROVST
MATHIAS JENSEN HVIID.**
† 1759.



**PROVST
ANDREAS WØLDIKE.**
† 1770.



**PROVST
VICTOR CHRISTIAN HJORT.**
† 1818.

Tavle XLVIII



PROVST
FREDERIK CARL GUTFELD.
† 1823.



PROVST
ANDREAS KRAG HOLM.
† 1851.



PROVST
BALTHASAR MÜNTER.
† 1867.



BISKOP, PROVST
DR. THEOL. BRUUN JUUL FOG.
† 1896.



PROVST
LUDVIG ALBERT WARBURG.
† 1886.



PROVST
GEORG SOPHUS FREDERIK SCHEPELERN.
† 1900.

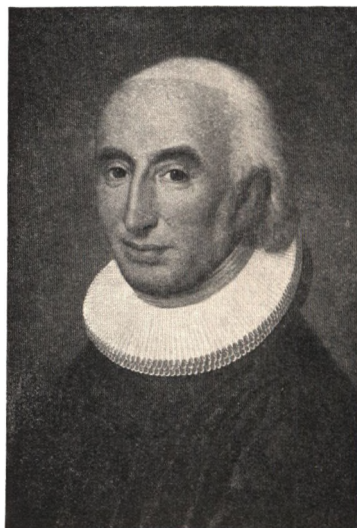


BISKOP, PROVST,
DR. THEOL. THOMAS SKAT RØRDAM.
† 1909.

Tavle L



**KAPELLAN
LAURITZ SMITH.**
† 1794.



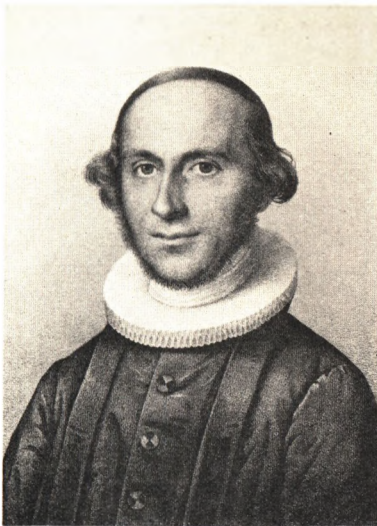
**KATEKET
RASMUS FENGER.**
† 1825.



**KAPELLAN
HENRIK CHRISTIAN BORCHGREVINK.**
† 1807.



**KAPELLAN
JOHAN ANDREAS RIIS.**
† 1843.



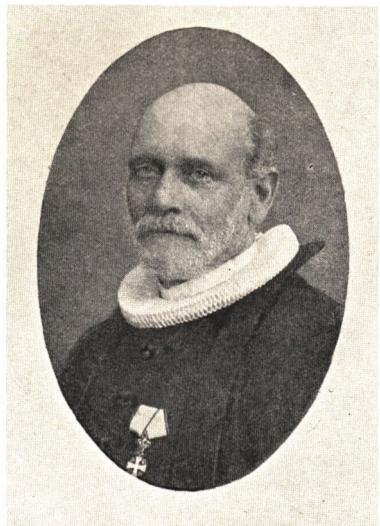
KAPELLAN
FREDERIK JOACHIM MYNSTER.
† 1857.



KAPELLAN
OVE HOHLENBERG.
† 1898.



KAPELLAN
JOHAN HENRIK PETERSEN.
† 1895.



KAPELLAN
AUGUST FREDERIK BASSE.
† 1914.

Tavle LII



NIELS W. GADE.
† 1890.



ORGANIST
CARL JOSEPH RAUCH.
† 1858.



KANTOR
DAVID VILHELM RUDOLPH BAY.
† 1856.



KANTOR
CARL FREDERIK JÄHNIGEN.
† 1887.



KANTOR, PROFESSOR
VIGGO EMIL BIELEFELDT.
† 1909.

Tavle LIV



KLOKKER
JOHANNES MATTHIAS BORCH.
† 1858.

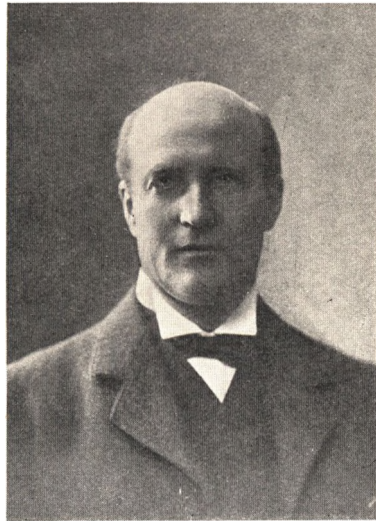


KLOKKER, KAMMERRAAD
CHRISTIAN RAVEN.
† 1891.



KLOKKER, OVERKRIGSKOMMISSÆR
GOTFRED SIVERT CHRISTOFFER
JULIUS HEINETH.
† 1901.

OVERTILSYNET



DR. PHIL. P. R. MUNCH,
Forsvarsminister.

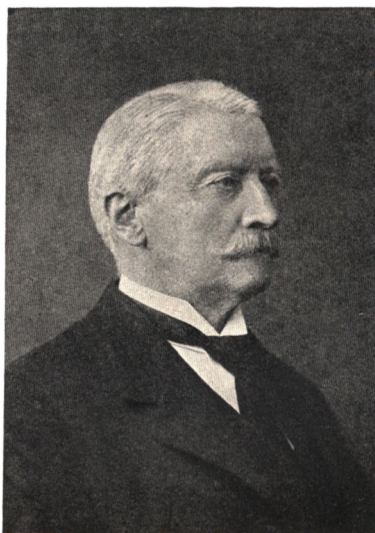


KONTREADMIRAL V. C. A. JÖHNKE,
Direktør for Marineministeriet.

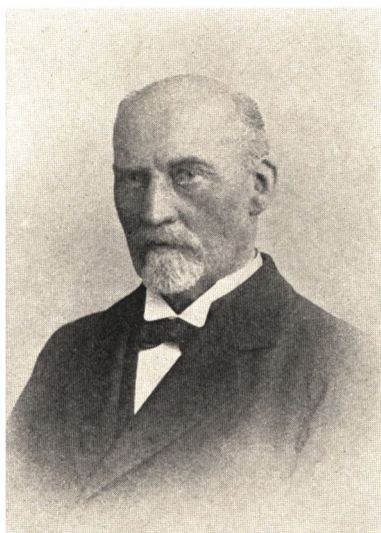
MENIGHEDSRAADET



VICEADMIRAL A. F. M. EVERS.



BANKDIREKTØR P. C. C. HARHOFF,
Formand.



GROSSERER V. BOCKELUND.



VÆRFTSFORMAND N. MØLLER.

MENIGHEDSRAADET



FRØKEN PAULA BARDENFLETH.



FRØKEN HELENE ROSENØRN.



FRØKEN DAGMAR BERNER.



ENKEFRU HARRIET METHLING.

Tavle LVIII



C. V. OLSEN,
Departementschef i Marineministeriet,
Kirkevæрге.



P. P. GRAM,
Raadmand, Murermester,
Medlem af Kirkens Bestyrelse.



F. P. BRIX,
Kontorchef i Marineministeriet,
Patronatssekretær.



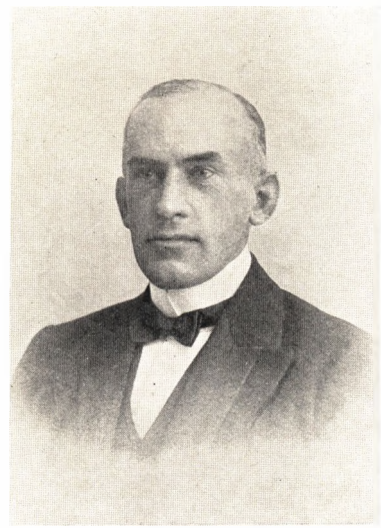
C. F. F. HOLM,
Fuldmægtig i Marineministeriet,
Kirkens Kasserer.



I. V. E. THOMSEN,
Kontorchef i Marineministeriet,
Kirkens Revisor.



A. N. C. JUEL,
Fuldmægtig i Marineministeriet,
Kirkens Arkivar.



KMRJKR., CAND. JUR. V. A. E. EKMAN,
Fuldmægtig i Marineministeriet,
Kirkebestyrelsens Sekretær.

Tavle LX



**PROVST, KGL. KONFESSIONARIUS,
DR. THEOL. H. M. FENGER,
Sognepræst.**



**H. G. HORNBECH,
1ste residerende Kapellan.**



**H. GISLASON,
2den residerende Kapellan.**



**G. W. ZACHARIAE,
1ste præsteviet Kateket.**



KANCELLIRAAD C. P. HANSEN,
Klokker.



T. L. LAUB,
Organist.



A. J. EGGERS,
Kantor.



A. J. PFEIFFER,
Succentor.



HARALD F. JENSEN,
1ste Graver.



N. A. D. NIELSEN,
2den Graver.



H. J. ROSE,
Kirkebud.



F. P. C. JENSEN,
Fyrbøder.



C. S. MAGNUSSEN,
Kirkekone.



HOLMENS KIRKES KOR.

Tavle LXIII

FUNKTIONÆRER VED HOLMENS KIRKEGAARD



O. T. L. HOFFMANN,
Inspektør.



N. CHRISTIANSEN,
Assistent.



C. P. MARTINUSSEN,
Formand.



HOLMENS KIRKEGAARD.

Tavle LXVI



KRIGERGRAVEN PAA HOLMENS KIRKEGAARD.



KAPELLET PAA HOLMENS KIRKEGAARD.

diske Familier, da han 1784 overfor Gejstlige i Hovedstaden fremsatte Ønsket om, efter foregaaende Undervisning i den kristelige Religion og det danske Sprog, som han da beherskede nogenlunde, at blive optaget i den kristne Kirke. Der blev bevilget ham 8 Mark ugentlig af Proselytkassen indtil hans Daab, hvortil han forberedtes af Kapellanen ved Helligaandskirken Hans Heinrich Müller. Efter Daaben blev han 1788 Student og fandt, da han som Proselyt havde tabt al Understøttelse fra Slægt og Venner, en varm Velynder i Biskop Balle, der lod ham benytte sit Bibliotek og havde idelige Samtaler med ham. Efter Biskoppens Ord »forenede han med de herligste Talenter en fri og ædeltænkende Sjæl og det mest eksemplariske Forhold,« ligesom han fremhæver, at Edinger »røbede aldeles intet jødisk Anstrøg, hverken udvortes eller indvortes«. I nogen Tid forrettede han Tjeneste som Kateket ved Holmens Kirke under Kapellanen Hagerups Sygdom. Anbefalet af Provsten Høyer som et ypperligt Genie, blev han ved Rasmus Fengers Afgang 1790 ansat som Kateket ved Kirken paa Betingelse af, at han inden to Aars Forløb underkastede sig theologisk Embedseksamen, som han paa Grund af Sygdom var bleven forsinket i at absolvere.

Kun 25 Aar gammel, endte Edinger sit Liv, uden Tvivl ved Selvmord; hans Lig blev 17. Marts 1793 funden i Vandet ved Langebro. Om Aarsagen til hans fortvivlede Gerning fortælles, at hans Forlovede var bleven syg og at Lægen erklærede, at kun Giftermaal vilde kurere hende, hvilket han i sine trange Kaar ikke kunde opnaa, især da han til theologisk Attestats kun fik anden Karakter, hvorfor han havde maattet høre Bebrejdelser af sin faderlige Velgører, Præsten Müller, i hvis Hus han boede. Biskop Pavels, der var Edingers Kollega som Lærer ved Skoleynnderinstituttet, omtaler ham udførligt i sine selvbiografiske Optegnelser som en Mand med et varmt og fortræffeligt Hjerte. Paa hyppige, lange Spadsereture udvikledes mellem dem »et Aandens, ikke Sympatiens Broderskab i uforglemmelige herlige Timer, levede for Evigheden«.

Høyers Elterfølger som Provst var JENS BLOCH, en Skibsførersøn fra Hals, der efter at have været i Handelslære i Riga, kom i Aalborg Latinskole og først studerede klassisk Filologi i Göttingen, hvor han blev Magister i Filologien. Denne brødløse Sysel øfrede han for et beskedent Landsbykald i Stifts-Bjergby, hvorfra han i Aarene 1795—1804 ved Holmens Kirke steg fra nederste Kapellan

til Holmens Provst. Som Theolog tilhørte han den gamle, ortodokse Retning og var virksom for Indførelse af Bibellæsning. Han var anerkendt for sin store Lærdom, der ligesom hos Biskop Münter gik Haand i Haand med en Distraction, som gav Samtiden Stof til mange Anekdoter. Biskop Bloch var vel den rigeste Præst paa hin Tid, idet hans Formue ansloges til 100,000 Rdlr.

Interessante Typer paa Oplysningstidens Præster er de tre følgende Provster.

VICTOR CHRISTIAN HJORT (1796—1811), først Kapellan i Taarnby, gjorde sig fortjent af Holmens Sogns Fattigvæsen, idet han ved Indsamlinger forøgede dets Midler med 20,000 Rdlr. Han var en yndet Taler, der udgav sine »Taler ved højtidelige Lejligheder« som Holmens Provst, og en Samling »Aandelige Sange« (1790—91), af hvilke flere, som f. Eks. Salmen »Evide Fader, som kærlig regerer«, er gaaet over i Evangelisk Salmebog. Tillige var han ivrigt produktiv som Folkeskribent og Poet efter Tidens Smag, der krævede Andagtsbøger og Poesier for hver enkelt Stand. Han udgav saaledes Sange for unge Piger (1799), for Haandværkerstanden og Soldaterstanden. Af Hjorts litterære Arbejder fandt størst Udbredelse hans Andagtsbog: »Gudfrygtige Sømænds Sjelerø eller: Betragtninger, Bønner og gudelige Sange til at opbygge, trøste, og berolige retsindige Sømænd, især paa deres lange og besværlige Reiser« — tildels Bearbejdelse af et ældre Skrift, som han dog kun fulgte »i Hensende til Materiernes Valg og Indklædning«. Bogen udkom først 1802 og 1841 i tredje Oplag. Karakteristisk er hans Bemærkning i Forordet, at han i de almindelige Kapitler, der skulde være som en Lærebog for den voksne Sømænd, har »indbragt mere Moral« end sin Forgænger, hvorfor han har maattet indskrænke Betragtningerne over Søfarten. Foruden indtrængende Advarsler mod Skørlevnet, Drikkeri og Fylderi paalægger han den gudfrygtige Sømænd at »hade og sky Toldsvig« og skildrer Smughandelens Vederstyggelighed.

Fra Holmens Kirke forflyttedes Hjort til Ribe Bispestol. I sit Ægteskab med en Datter af Kammermusikur Schjørring og dennes Hustru, Mette Maria Rose, bekendt fra Grev Danneskiold Laurvigs romantiske Bortførelsesforsøg, blev han Fader til den bekendte Publicist Peder Hjort.

FREDERIK CHRISTIAN GUTFELD fra Haderslev var først Præst i Hørsholm, hvor han omgikkes Råhæk, der i sit skruede Sprog betegner ham som den »skønttalende«. Han var Byens mest fremtrædende rationalistiske Modepræst, efter Werlauffs Sigende særlig yndet af Damer, en ualmindelig begavet Mand, men uden indre Alvor. »Han forstod at lade Billeder og oratoriske Figurer falde som et Vandfald over Tilhørerne.« Klingende Ord dækkede over Mangelen paa et virkeligt Indhold og en alvorlig Overbevisning. Provst Engelbreth dadler ham skarpt for hans middelmaadige Prædiken ved Reformationsfesten 1817 og siger, at han derved næsten har tabt sit Renommé blandt de bedre sindede ved det »uforberejede Sludder«, han kom med. Ligesom sin Ven og Samtidige, Pavels; satte Gutfeld megen Pris paa Bordets Glæder; han var en fornøjelig Mand, en god Ven og en uopslidelig Selskabsbroder.

Samtidig med Gutfeld virkede ved Holmens Kirke som Kapellan (1804—35) HANS CHRISTIAN MICHELSEN, ligesom han, en Ven af munter Selskabelighed, straalende af Sundhed og godt Humør, en Mand med gode Evner og Kundskaber, men uden Grundighed og Stadighed. Den »gemytlige« Michelsen optraadte i Litteraturen som »Borgervennen«s ufortrødne Medarbejder og Feuilletonist. I Menigheden var han, særlig i Nyboder, meget afholdt paa Grund af sin Jævnhed og Rundhaandethed. Ved et Bryllupsgilde i Nyboder var Cl. Rosenhoff Vidne til, at Michelsen fik et Ildebefindende, foranlediget ved en Gulerodstærte og saakaldet Damepunsch, men om Søndagen hørte man ham ivre mod Fraadseri og Drukkenskab. »Aldrig« siger R., »har jeg hørt en opbyggeligere Prædiken, aldrig set mindre uhyklede Taarer, end dem, der trillede ned over hans blege koparrede Kinder. Andre rettroende Præster betragtede ham ganske vist som en Kætter, thi hans Kultus var: heller give end tage. Han stak mangan Nyboderskone et Markstykke i Haanden, efterat hun havde gjort nejende Undskyldninger, naar hun gav ham en Otteskilling. Fruen, der var en økonomisk Husmoder, sagde engang, vistnok ikke aldeles uden Føje: »Jeg vilde ønske, at min Mand hellere var bleven Savskærer end Præst.«

Gutfeld efterfulgtes i Embedet som Provst af ANDREAS KRAG HOLM, der af alle Præster i det lange Tidsrum Kirken har bestaaet, har tjent den længst, i fulde 50 Aar, og saaledes har været dens eneste Jubellærer. Holm var en Snektersøn fra Lolland, tog først filologisk

og siden theologisk Eksamen, men som mange af Oplysningstidens Præster interesserede han sig mere for Skolen end for Kirken; han var blandt de tidligste Reformvenner paa Folkeoplysningens Omraade og tilhørte Borgerdydsskolens første Lærerhold. Efter i fem Aar at have været Landsbypræst paa sin Fødeø, kaldtes han 1797 til Hovedstaden som anden Kapellan ved Holmens Kirke. Holm udfoldede i det følgende en frodig litterær Virksomhed som Udgiver, Bearbejder og Oversætter af Skolebøger. Sammen med Sander og Plum udgav han Tidsskriftet »Egeria«, der havde sat sig til Maal at udbrede Pestalozzis pædagogiske Principer i Danmark. Hans »Undervisning i Religion for Ungdommen«, udarbejdet paa Grundlag af hans Læsning med sine Konfirmander ved Kirken, fik Kancelliets Anbefaling, udkom i flere Oplag og blev den mest bekendte blandt den Tids Haandbøger for Religionslærere, »for smuk, for god og for stor til at være Skolebog«. Hertil sluttede sig hans »næsten klassiske« Eksempelsamling til Brug ved Religionsundervisningen for Ungdommen. Det var fortrinsvis Holm, der skabte det siden stedse fortsatte intime Forhold mellem Holmens Kirke og de Aar 1800 af Præsten E. H. Massmann til Fremme af Haandværkerstandens Oplysning stiftede Søndagsskoler. I de Aar 1801 nedsatte Kommissioner for de forskellige Discipliner, hvori Skolerne underviste, sad foruden Holm ogsaa anden Kapellan J. Bloch, medens første Kapellan V. Chr. Hjort arbejdede paa at skaffe Skolen en Del ønskede Sange. Skolernes Beliggenhed i Vingaardsstræde og Laxegade medførte naturligt en Forbindelse med Holmens Kirke. Holm blev ved Massmanns Død 1816 hans Eftermand som Overdirektør, hvilket Embede siden med en enkelt Afbrydelse, da Stiftsprovst Rothe 1881—92 beklædte Stillingen, har været knyttet til Provsteembedet. Holm udarbejdede og udgav 1818 »Love for de Massmannske Søndagsskoler«.

Provst Holm stod med sin kirkelige Opfattelse længe i Rationalisternes Lejr, men fraveg i senere Aar dette Standpunkt, og i det hele taget maa baade hans religiøse Anskuelse og præstelige Virksomhed siges at rumme ikke faa Modsigelser. I Holmens Kirke havde han baade for Daab, Altergang og Vielse særegne Formularer, der afviger fra Alterbogen.

Efter Bibelselskabets Stiftelse fremsatte han Forslag til Udarbejdelse af en forbedret Bibeloversættelse, hvori de uklare Steder skulde forsynes med Noter, ligesom han gjorde sig til Talsmand for

at udgive det gamle Testamente i Udtog. Hans Henstillinger blev ikke taget til Følge, dog vedblev han i en længere Aarrække at fungere som Sekretær i Bibelselskabet. Foruden de ovennævnte Skrifter udgav han forskellige Smaaskrifter af religiøst Indhold og Lejlighedstaler, deriblandt den Prædiken, han holdt 2. Paaskedag 1801 i Anledning af Slaget paa Rheden. Holm, der fik Rang med Biskopper og 1842 blev tildelt den theologiske Doktorværdighed, nød stor Anseelse og Sympati i sin Menighed, hvilket gav sig Udslag i den smukke Højtidelighed, hvormed hans 50 Aars Præstebubilæum fejredes i Kirken.

I Holms Provstetid tjente som Kateket i nogle Aar indtil sin tidlige Død GUSTAV JACOB SCHAARUP, der vandt sig et smukt Navn som Filantrop ved sin Virksomhed for at skaffe den i Tyverne i Udlandet vaagnende Bevægelse til Fordel for Oprettelse af Børneasylers Indgang herhjemme. Han var en af Medstifterne af det københavnske Asylselskab og gjorde en Rejse til Udlandet for at besøge de der-værende Asylter, som blev frugtbringende for de herværende Børnehjems Organisation.

Provst Holm efterfulgtes af Dr. theol. BALTHASAR MÜNTER, der 1823 var bleven ansat som 2. Kapellan og efter tolv Aars Forløb var rykket op i første Kapellans Embede. Hans Virksomhed ved Holmens Kirke kom til at strække sig over 44 Aar, efter Holm det længste Spand af Tid, nogen Præst har tjent Menigheden.

Münter var Søn af den lærde Biskop Münter og opkaldt efter sin Bedstefader, Præsten ved St. Petri Kirke, Dr. Balthasar Münter, kendt som Struensees Skriftefader. Han fødtes samme Aar, Christiansborg Slot brændte, dog ikke selve Dagen, som hans Biograf L. A. Warburg beretter, men 12 Dage før, saa at dennes naivt elskværdige Spørgsmaal, om ikke Moderens Skræk over Branden kunde staa i Forbindelse med den Ængstelighed, der fulgte Münter gennem hele Livet, er ganske ugrundet. Forældrenes Omgang med Hovedstadens fornemme, til Dels tysktalende Familier, prægede hans Barndom og Udvikling. Som trettenaars Dreng maatte han under Bombardementet sammen med sin Broder fra Faderens Professorgaard i Kaunikestræde slæbe Familiens Værdigenstande hen til sin Tante i det Brunske Palæ i Dronningens Tværgade, hvor henved 200 Mennesker havde søgt Tilflugt i en bombefast Kælder. Af egen Drift valgte han Præstegerningen, bestod alle sine Eksaminer

med Udmærkelse, men han havde ikke arvet Faderens altomspændende videnskabelige Trang og store Lærdom. Hans Ungdoms Theologi var en Pligts- og Dydslære med Goldhed og Kølighed, der selv om Troen hos ham var en Hjertesag, aldrig helt tabte sin Indvirkning paa hans Forkyndelse. Münter udøvede ikke nogen syn-derlig litterær Virksomhed. Udover hans Doktordisputats og enkelte Lejlighedstaler, har man fra hans Haand ligesom fra flere af hans Forgængere og Efterfølgere kun en Andagtsbog for Sømænd, under den for hans beskedne Forfatterskab karakteristiske Titel: »Christelig Andagtsbog til Brug i Orlogs- og Koffardifarten, under Fleres Medvirkning samlet og udgivet af Dr. Balthasar Münter, Holmens Provst«.

Münter var først og sidst en tjenstivrig, pligtopfyldende Præst; hans Samvittighedsfuldhed, især i Smaating, kunde undertiden, efter Warburgs Ord, »blive en ængstelig Uro, der egentlig var Svag-
hed i Viljen, men som klædte ham usigelig godt«. Som han gik og stod, med hele sin Skikkelse, sit alvorlige Ansigt, noget asketiske Ydre og ejendommeligt stærke Organ, der, som Claudius Rosenhoff siger, havde »noget rart sonort og salvelsesrigt« i sig, var han netop som Tiden helst saa en Præst. Den Respekt for Kongehuset og fornem Byrd, der sad ham i Blodet, gjorde ham skikket til at være Hofprædikant, en Værdighed, han allerede 1828 modtog. Det rhetoriske Sving og Billedsproget laa ikke for ham, og naar han anvendte det, forfejlede han Virkningen. Selv i en »Vennetale«, hvor han viiede et Par af Stand, undlod han ikke at tiltale Brudgommen »pynteligst efter Rangforordningens nøjagtigste Forskrift«.

Lige fra sin første Fremtræden i Holmens Kirke forstod Münter at samle en usædvanlig stor Tilhørerkreds om sig i en Tid, da Kirkerne i Hovedstaden gennemgaaende var tomme. Paa hvad Tid af Dagen, han prædikede, var Kirken fyldt; han fik de forskellige Aldre og Stænder i Tale, fra Marinens højeste Officerer til den jævne Nybordersmand. I sin bedste Tid, gennem en lang Aarrække, var han den mest søgte og afholdte Prædikant i København. Anderledes i hans sidste Aar, da andre aandelige Krav gjorde sig gældende. »Gamle Münter« var omsider bleven en af de kendteste Københavner-skikkelser, naar han, tilsidst med nogen Besvær kom gaende i sin lange Frakke, med Hatten dybt ned paa Hovedet og Paraplyen i

Haanden; et fredeligt og venligt Udtryk i Ansigtet mildnede de strænge Træk.

Dr. Münter overlevede i sin lange Præstegerning ved Holmens Kirke de fleste af sine Embedsbrødre, ikke alene de ældre, den bedagede Provst Holm, men ogsaa flere yngre Kaldsfæller, sin sympathetiske Søstersøn Joachim Mynster, første Kapellan ved Kirken, hvis Død gik ham meget nær, og Gram, anden Kapellan. I de nærmest paafølgende Aar bortrev Døden i ret kort Tid baade Organist, Kantor, Klokker og Overgraver. Ved Stiftsprovst Trydes Død blev han Konfessionarius hos Kong Frederik VII., en Stilling, der ikke lagde megen Beslag paa hans Tid, men som paa Grund af Kongens bele Væsen og hans nærmeste Omgivelser maatte blive utilfredsstillende. Ved Efterretningen om, at Kongens Sygdom var indtraadt i en farlig Krise, rejste han samme Dag (15. Novbr.) over til hans Sygeleje, men erfarede allerede i Flensborg, at Døden var indtraadt. Dr. Münter naaede en Alder af 73 Aar. Natten efter at hans Lig var blevet hensat i Kirken, vaagede Funktionærerne ved hans Kiste »til Tak for hans venlige Omgængelse«. Ved Jordefærden 5. Marts 1867 bragte hans Embedsbroder og Efterfølger som Provst, Dr. Fog, der siden ægtede hans Datter, Dr. Münter det sidste Farvel. Om det smukke Forhold, der havde bestaaet mellem begge, vidner hans Ord: »Der har ikke været en Tanke om Dig i min Sjæl, som Du ikke har kendt, ligesom jeg ogsaa vidste saa vel, hvad Du tænkte om mig. Og vi havde ikke nødtigt at tæmme vor Tunge eller tugte vor Tanke ligeoverfor hinanden; thi Livet imellem os var saa ærligt, saa lige-frem, saa aabent«.

Fra et beskedent Landsbykald i det sydvestlige Sjælland blev Dr. theol. BRUUN JUUL FOG i den tidligt afdøde Joachim Mynsters Sted 1857 kaldet til første residerende Kapellan ved Kirken. I sin landlige Ensomhed havde hans rastløst søgende, rige og alsidige Aand sanket i Lade. Her havde han i vid Udstrækning, trods nogen Filolog, dyrket sine kære Oldtidsdigtere, Homer og Sofokles, dem han siden snart i Alvor, snart i Skæmt med sin sjældne Hukommelse yndede at citere paa Originalsproget, gennemtrængt af dyb menneskelig Forstaaelse for deres Aandsværdier; hans vidt-omfattende filosofiske Studier havde sat Frugt i hans tankevægtige Doktorafhandling om Cartesius (1856); han havde endelig ogsaa

faaet Tid til en udstrakt Belæsthed i den klassiske Litteratur paa de tre Verdenssprog, særlig Shakespear, som han fortrinsvis yndede.

Da Fog kom til Hovedstaden, herskede der i Menighedslivet en Gæringstilstand, som, til at begynde med, voldte ham Vanskeligheder at overvinde. I de første Aar af hans Virksomhed var Kredsen af hans Tilhørere ikke synderlig stor, og først efterhaanden, særlig efter den meget søgte Taler, Stiftsprovst Paullis Død (1865), voksede hans Menighed hurtigt, indtil den fyldte Kirken til sidste Plads, saa at Folk endog sad paa de Trapper, der udenfor Kirken førte op til Pulpiturene, hvorhen hans stærke Røst naaede. Paa Holmens Kirkes Prædikestol har Fog, efter hans Biograf, Domprovst Juul Bondes Vidnesbyrd, haft sin betydeligste Livsgerning. »Ved sin Prædiken slog han igennem i vide Kredse, var til Velsignelse for mange og vandt sig med Rette et hædret og anset Navn«.

I Kraft af sin aandelige Overlegenhed, sin rige og mangfoldige Kundskabsfylde, men først og sidst gennem Selvoplevethed paa Vejen gennem Tvivl til indre Overbevisning, havde Fog fortrinsvis sin Tilhørerkreds blandt Folk fra dannede, ja lærde Kredse. »Han var Prædikanten, fordi han havde Trangen, den dybe religiøse Meddelelses Trang og tillige Evnen til at fyldestgøre denne Trang gennem sin stærke og ejendommelige Menneskelighed«. At Biskop Martensen var blandt hans stadige Tilhørere, maatte smigre ham som Taler, men mere betød det, at Mænd, der før havde staaet det kirkelige Liv fjærnt, kom for at høre ham. Topsøe har i et Brev til ham betegnet hans Forkyndelse som hørende hjemme netop i en Tid, der var syg og følte sig forpint. Den akademiske Ungdom søgte hans Kirke, og blandt dem ikke faa, der senere blev Præster, og som har tilkendegivet ham deres Taknemmelighed for den Retning, han gav deres Aand.

I sit Hjerte var Fog folkelig, han ynkedes over Skabningen, og naar han i sine Prædikener talte overbevisende om Fattigdom og Forladthed, Nød og Sorg i trange Stuer, var det, fordi han var fortrolig med menneskelige Lidelser og følte baade med de fattige i Aanden og de fattige i Livskaar. »Hvis man overfor Fog vil tale om Skole, saa tilhørte han nærmest den gamle Stok af Prædikanter, der paa Sjællands Bispestol kan forfølges tilbage over J. P. Mynster til N. E. Balle, til P. Hersleb og endnu længere tilbage i Tiden. Fog optog Traaden og fortsatte indenfor denne nedarvede Overlevering,

fornyede og gennembrød den ved sin stærke Ejendommelighed.« I sine Prædikener optog han og besvarede de fleste af de Spørgsmaal, der trængte sig frem i Tiden og beskæftigede de aandeligt interesserede. Fogs Videbegærlighed og store Almenkundskab kunde være baade til Gavn og Skade for hans Form for mundtlig og skriftlig Meddelelse. Litterær virksom blev han aldrig, han kaldte sig selv en doven Skribent. Af hans Prædikener, paa hvilke han anvendte den yderste Omhu, baade i Retning af Indhold og Form, foreligger der hverken Samlinger eller Udvalg.

Den store Indflydelse, han øvede som Præst, stod i Forbindelse med det personlige Tag, han kunde faa i Mennesker paa Tomandshold, hans mærkelige Evne til at gaa ind paa andres Tænkemaade og skaffe sig Øre hos Folk, med hvem han iøvrigt ikke havde aandelig Berøring. Med sin elskværdige Distraction, en Følge af hans frodigt fremskydende og skiftende, ustanseligt virksomme Tankeliv, var han ogsaa i den selskabelige Kreds en højst indtagende Personlighed.

Da Fog 1881 blev udnævnt til Biskop over Aarhus Stift, faldt det ham tungt at skilles ved sin Menighed. Til Afsked samlede han ved sit Bord samtlige til Kirken knyttede uden Undtagelse, og det følte ved denne Løjlighed, hvorledes alle havde sluttet sig til deres Provst i ærbødig og varm Hengivenhed. Han kunde med fuld Føje takke dem for de mange Aars gode Samarbejde, fordi der trods afvigende Meninger aldrig var faldet et ondt Ord imellem dem. I sin Afskedsprædiken udtalte Fog: »Her var godt for mig at være i Holmens Kirke. Denne Prædikestol, dette Alter, denne Døbefont, disse Mure, disse Sæder og fremfor alt I, der sidde derpaa og saa trofast atter og atter er komne tilbage til Eders Pladser i disse mange Aar, ere mig ligesaa mange Venner, der ligesom spørge mig: kan du huske? og jeg kan nok huske og skal vedblive at huske det, medens mine Øjne er oppe. Thi det er gode og velsignede Erindringer, der er givet mig at gemme paa«. Menigheden tilkendegav paa forskellig Maade ved Fogs Afgang sin Erkendtlighed mod ham, og at denne Følelse holdt sig trofast gennem Aarene, derom vidner det 1903 af hans Tilhørere rejste Monument for ham, en Granitstøtte med Broncebuste i overnaturlig Størrelse af Saabye, opstillet paa Kirkepladsen ud mod Havnegade og Holmens Kanal.

Med en Buste af Fog, hvor veltruffen den end kan være, er Fantasien daarlig tjent, der ved dens Hjælp gerne vilde genkalde Helhedsindtrykket af hans ydre Fremtoning, uforglemmelig for dem, der har set den. Hans høje, ranke Skikkelse med dens monumentale Holdning, til Tider ubevægelig som en Statue. Det stortskaarne Hoved med de fint og fast udformede Ansigtstræk, prægede af dyb Tænkning og en vis ren og streng Melankoli, det skønne, sølvhvide Haar, der stod saa farveafstemt til hans endnu som Olding friske Lød; først og sidst hans dybe, betagende Blik, naar det oplødes fra sin hyppige Verdensfravendthed og mildt søgende og dybt forskende kom til at hvile paa et Menneske, en Genstand, der fangede dets Interesse, — alt var i ham forenet til at skabe det Billede, man tænker sig af en Pater seraficus, og en saadan Skikkelse vender næppe saa let tilbage. »De, scm gennem en Aarrække har lært at skatte baade hans Hoved og Hjerte«, siger Edv. Blaumüller i sin smukke Karakteristik af Biskop Fog, »vil aldrig ophøre at savne ham. Stærk og varm, jævn og høj, blodrig og aandfuld, menneskelig og dog mærket af en Gud — han hørte i hvert Fald til de sjældne«.

I Samarbejde med Fog virkede af Samtidige hans Efterfølger i Provsteembedet L. A. WARBURG og LAURITZ HINRICH SCHMIDT, senere Præst ved Helligaandskirken, anset som fremragende Lejlighedstaler og skattet af en ganske vist ikke synderlig stor, men til Gengæld trofast Tilhørerkreds, for sine af Søren Kirkegaard paavirkede Prædikener. Af yngre Præster, der i dette Tidsrum var Fogs Medhjælpere, kan nævnes den endnu levende, højtbedagede Pastor DANIEL PRIOR (1863—76), senest Kapellan ved Vor Frue Kirke, fortjent af Sømandsmissionen, AUGUST EDUARD HARALD STEIN (1867—74) og OVE HOHLENBERG (1877—98). Steins Minde er fortrinsvis knyttet til Emmauskirken og hans Gerning i Diakonisse-sagens Tjeneste samt hans sidste Embedstid som Biskop over Fyens Stift. Kateketaarene ved Holmens Kirke var hans frugtbringende Læreaar; vel fik han i sin Stilling sjælden Lejlighed til at prædike, men han røgtede paa anden Maade samvittighedsfuldt sin Gerning; Fog havde været hans Lærer ved Pastorseminariet, og i Herredømmet over Ordets Form og Kravene til Indholdets Vægtighed, var han Steins Forbillede. Som privat Sekretær hos Fog kom han daglig og i nøjere Berøring med sin Lærer.

Ove Hohlenberg havde som Søn af en theologisk Professor og Dattersøn af Statsminister Ove Malling en betydelig, nedarvet Kultur. Han var en gennemdannet Personlighed, der vel ikke samlede nogen stor Tilhørerkreds, men til Gengæld var saa meget mere for den enkelte. »Bag det underlig barske Ydre og de til Tider ret barske Ord slog der et Hjerte, der aldrig kælede for Folk, men arbejdede for dem, der trængte«. Ved Siden af Præstegerningen var han optaget af Skoleundervisningen; Søndagsskoler og Børnegudstjenester havde hans særlige Interesse. Længst vil han mindes som Stifter af Børnehjemmet »Talitha kumi«, efter hans Død omdøbt til »Ove Hohlenbergs Minde«.

Fogs Eftermand som Holmens Provst blev LUDVIG ALBERT WARBURG, der fra 1857 havde beklædt Embedet som anden residerende Kapellan. Warburg nedstammede fra en jødisk Slægt, hvis Stamfader var indvandret fra Tyskland i Christian VI.s Tid for at anlægge en Strømpelabrik; først Bedstefaderen havde ladet sig dobe. I sine Studenterdage gjaldt Warburg for en munter og fornøjelig Kammerat, der pligtopfyldende mødte ved Eksercitsøvelserne i Kongens Livkorps og i Vennelag holdt spøgefulde Skaaltaler. Livets Alvor traadte ham i Møde i den sørgelige Koleraperiode, hvor han, den Gang Kateket ved Vor Frue Kirke, uden at ænse Smitte eller Smuds, utrætteligt tilsaa syge og døende. Warburg er med Rette bleven betegnet som »en af de lykkelige, paa hvis Vej ingen uvenlige Følelser gro«. Vel var han ingen fremragende Aand eller særlig begavet Taler, men den ældre Slægt har ikke glemt hans smukke præstelige Skikkelse og hans sjældent milde, elskelige Smil, der kom fra Hjertet og gik til Hjertet. Til Trods for sit svage Legeme skyede han ikke nogen Vej, naar det gjaldt at hjælpe nogen blandt sine Sognebørn i aandelig eller legemlig Nød. Han tog ikke Del i sin Tids skiftende kirkelige Rørelser, men virkede alene ved sin umiddelbare, menneskelige Indsats i Menighedslivet, ved sin uselviske, nidkære Færd og især ved sin store Godgørenhed. Selv ugift havde alle Børn hans Hjerte; ved hans Omsorg blev over 40 forladte og forældreløse Børn opdragne og uddannede til nyttige og virksomme Medlemmer af Samfundet. Warburg modtog i sin Embedstid mange Beviser paa Menighedens Hengivenhed for ham; et synligt Bevis herpaa er det ved Indsamling blandt hans Sognebørn tilvejebragte Maleri af

A. Dorph, forestillende Christus, der velsigner de smaa Børn, malet til Anbringelse i Kirkens Daabsrum.

THOMAS SKAT RØRDAM havde, da han efter Warburgs Død kaldtes til Embedet som Holmens Provst, virket i flere Aar som Sognepræst ved Helligaandskirken, og denne sin første Præstegering ansaa han stedse siden som den lykkeligste Tid i sit Liv. Det skyldes væsentlig den senere Biskop Steins Tilskyndelse, at han omsider kom til den Overbevisning, at det var rigtigst at søge Embedet. Steins Ord, at han derfor ikke behøvede at forlade sin gamle Menighed, som hans Hjerte hang ved, men at den vilde følge ham til hans ny Virksomhed, gik i Opfyldelse. Mange i Holmens Kirkes Sogn, baade af Marinen og Beboerne i den Del af Byen, der hørte til Kirken, sluttede sig efterhaanden til og fyldte Kirkerummet ved hans Prædikener. Som Provst blev han mere og mere Fører for de københavnske Præster, især da han ved Stiftsprovst Rothes Tilbagetræden 1892 blev Formand for Hovedstadens Præstekonvent. De ni Aar (1886—95), Skat Rørdam virkede ved Holmens Kirke, hører til de travleste og mest frugtbringende i hans Dagværk. Ved Siden af sin Virksomhed i Menigheden arbejdede han rastløst paa Afslutningen og Udgivelsen af sit Livs Hovedværk, Oversættelsen af det ny Testamente, der havde beskæftiget ham i Aartier. Ved sit 25-aarige Præstejubilæum fik han fra Menigheden og Venner hele Landet over Beviser paa Hengivenhed, bl. a. ved at modtage en stor Pengegave, bestemt til, at hans Bibeloversættelse kunde sælges til ubemidlede til en betydelig nedsat Pris.

Skat Rørdams kirkelige Holdning og præstelige Personlighed er endnu i saa frisk Erindring, at en indgaaende Omtale heraf ikke paakræves. Allerede tidligt havde han indtaget en fremskudt Plads indenfor den grundtvigske Kirke- og Menighedsbevægelse og var en bærende Kraft for den i de vanskelige Overgangstider efter dens Stifters Død. Han var, som en af hans Biografer har sagt, den betydelige Theolog, den lærde Doktor, for hvem Skriftstedet var hans Livs Hovedsyssel, og som havde levet sig saaledes ind i Skriften, at det var dens Aand, som havde dannet hans Tænkning. Det var hans Ord, som greb Hjerterne, hans Personlighed, som øvede en dragende Magt, hvilket ikke var ham ubevidst, men det Menighedsliv, som dannedes af ham, havde noget af en eksklusiv Karakter, noget specifikt kristeligt, hvor ikke enhver passede ind. Han var først og sidst

en af Christus greben Personlighed. Der hvilede over ham, som Edv. Blaumüller har udtalt, et gammel-luthersk Præg, en Familiearv, der ytrede sig i en vis Jævnhed og Enfold, og som lagde et aandeligt Skær af Troværdighed og Vederhæftighed over hans Personlighed og Førkyndelse.

Embedet som første Kapellan indehavdes i Skat Rørdams Tid af JOHAN PETERSEN (1882—95), Provstesøn fra Vordingborg, en af Hovedstadens mest yndede Præster i hine Aar. Han var en meget begavet Prædikant, særlig fremragende som Lejlighedstaler, med Evne til at karakterisere Mennesker træffende, med den ham egne milde Forstaaelse og udprægede Takt. Den stærke Overbevisning, der talte ud af hans Prædikener, var Frugten af tunge Prøvelser, han i sin Ungdom havde maattet gennemgaa; han var en hjertevarm, let bevægelig og ægte menneskelig Personlighed, der var opladt for en umiddelbar og frejdig Livsglæde. Man mindes endnu hans sjældent smukke Organ og hans ypperlige Diktion, der støttedes af hans udprægede musikalske Sans. Johan Petersen havde mange aandelige Interesser. Størst var dog hans Forkærlighed for historiske og geografiske Sysler. En Aarrække var han Medredaktør af F. C. Granzows »Historisk Arkiv« og skrev til dette og Tidsskriftet »Fra alle Lande« talrige Afhandlinger. I 1874 udgav han »Billeder af Livet i Oldtiden hos Grækerne og Romerne«. En snigende Sygdom bortrev den virksomme og almindelig afholdte Præst i hans kraftigste Alder. Efter hans Død udgav en Embedsbroder ved Kirken hans Prædikener til alle Kirkeaarets Søn- og Helligdage.

Ved Skat Rørdams Udnævnelse til Biskop over Sjælland tildeles Provsteembedet GEORG SOPHUS FREDERIK SCHEPELERN, hidtilværende Sognepræst ved Trinitatis Kirke. Paa en Tid, da det kirkelige Liv i Hovedstaden endnu var ret goldt, samlede han omkring sin Prædikestol en stadig voksende Tilhørerkreds. »Det var en æsthetisk Nydelse at høre hans Røst baade i Tale og Messe; hertil kom, at hans Prædikener var indholdsrige og gode, prægede af Tre og Intelligens«. Med sit fremragende Administrationstalent organiserede han, særlig i Trinitatis Sogn, et Menighedsarbejde, der i flere Henseender blev et Forbillede for Hovedstadens øvrige Sogne. Provst Schepelern er særlig kendt fra den opsigtsvækkende Fejde, han, dels i Dagblade, dels i Pjecer, i Begyndelsen af Halvfjerserne førte mod den katholske Propaganda i Landet, og han veg endog

ikke tilbage for en aandelig Dyst med en saa fremragende Debattør som Greve Holstein-Ledreborg. Han samlede og udgav sine forskellige Stridsskrifter i den meget læste Bog under Titlen »Romerkirkens Hovedvildfarelser«. Desuden er han Forfatter til en Samling Prædikener og Lejlighedstaler. I en Aarrække var Schepelern Medlem af Bestyrelsen for »Kirkelig Forening for indre Mission« og gjorde sig særlig fortjent ved Indførelse af Børnegudstjenester. Som Medlem af Direktionen for Pastoralseminariet ledede han de kateketiske Øvelser. I Holmens Sogns Menighedsliv har hans virksomme Aandsat Spor paa forskellig Maade. Han udgav en Andagtsbog for Søfolk og udvirkede, at der afholdtes Gudstjeneste i hvert Orlogsskib inden dets Tøgt, ligesom han var den første Præst, der indførte en Morgenandagt i Kirken. Ved sin pludselige Død (1900) efterlod han i den store Menighed, han havde samlet om sig, og i den københavnske Præstestand et virkeligt Savn.

Kirkens senest afdøde Sjælesørger, med hvem det foranstaaende Tilbageblik over Kirkens Gejstlighed finder sin Afslutning, var AUGUST FREDERIK BASSE, der blev ansat ved Kirken som Hohlenbergs Efterfølger i det øverste Kapellanembede og døde i samme 1914. Han var en kultiveret og begavet Præst, »indlevet i de bedste af vore gammeldags Kirketraditioner«. Basses Prædikener omtales som klare og fint gennemtænkte; personlig var han en elskværdig og sympatetisk Mand.

Et Skøn over, hvilke Navne der blandt den lange Række af Præster, som gennem tre Hundrekaar har forkyndt Evangeliet fra Holmens Kirkes Prædikestol, fortjener at udhæves, kan kun gives med Forbehold. »Prædikenen er som en Sang, der engang sungen, forstummer med den Mund, der bar den«. Litterær Produktion, sparsomme Udtalelser og ofte kendeligt ensidige Udtalelser af Samtidige om de paagældendes Gerning og menneskelige Værd, giver særlig for den ældre Tids Vedkommende det eneste Holdepunkt for en Vurdering af den gejstlige Mands Forhold til og Betydning for Menigheden. Endnu vanskeligere er den Opgave at skulle udpege, hvilke Mænd der gennem Tiderne fra Holmens Kirkes Orgelbænk virkelig har formaaet at sige Menigheden noget. I sin smukke Karakteristik af Niels W. Gade har Præsten Johan Petersen fremhævet den store Betyd-

ning, en Organist »med Hjerter og Sjæl« kan have som Præstens Medhjælper ved at bidrage til Højtidens Harmoni, idet han anslaar den Stemning, Dagens Evangelium, Tekstens Udlægning, Glædens og Sorgens Højtider rummer. Kulde, Uhygge og Disharmoni i Orgelspillet kan ødelægge meget af Ordets Virkning paa Sindet. Det samme gælder Kirkesangen.

Blandt Organisterne ved Holmens Kirke omtales den første, der beklædte denne Stilling, JOHAN LORENTZ, om hvem der andetsteds i Bogen er sammenstillet biografiske Oplysninger, som en af de største Orgelspillere i Evropa, men som den betydelige Kunstner han var, og optaget af sin Tjeneste ved andre Kirker i Byen, lod han sig altfor ofte erstatte af andre. CHRISTIAN GEIST havde som Medlem af de kgl. Kapeller i Stockholm og København nydt stor Anseelse for sit Violinspil og var meget skattet for sine Kompositioner, men til hans Virksomhed som Orgelspiller i Holmens Kirke fra 1689 kender man intet. Hans Eftermand PEDER SPARKIER var baade Hofviolon og Hoforganist samt Komponist af Festkantater og Digte til Kongehuset. Om JAKOB FOSIE, der beklædte Organistembedet 1723—60, ved man, at han »ingen Lyst havde til Musikken og aldrig øvede den uden om Søndagen; i hans eget Hus rørtes intet Instrument; til Maleriet derimod havde han fra Ungdommen af en uøverbærlig Lyst«. CHRISTIAN RÆHS († 1786) var Elev af den italienske Skole og Koncertmester under Sarti. ADZER FRIBERG († 1806) kendes i vor hjemlige Musikhistorie næsten udelukkende som Musikhandler i stor Stil.

Embedet synes ikke at have været særlig indbringende, i alt Fald ikke i nyere Tid, thi 1848 søgte Niels W. Gades Forgænger som Organist ved Kirken CARL JOSEPH RAUCH om det ledige Klokkerembede, da hans Gage som Organist kun beløb sig til 400 Rdlr. aarlig, og han imødesaa en sørgelig Fremtid ved at Musikinformationerne formindskedes »formedelst den Sværm af Lærere, der i senere Tid var fremstaaet«.

Hvad de her nævnte Mænd end har betydet for deres Samtid og den specielle Kunst de dyrkede, er deres Navne nu glemte og kan næppe nævnes i Sammenhæng med den sidst afdøde Organist ved Holmens Kirke NIELS W. GADE. Han har i det lange Tidsrum af over tredive Aar knyttet sit verdensberømte Navn til dens Orgel; det var bygget under hans Øjne, han elskede det som sit Barn og

gav det Indvielsen gennem sit mesterlige, sjæfulde Spil, der hentede sin Gribethed ud fra hans dybt religiøse Natur. Her, hvor Talen ikke er om, hvad den store Tonekunstner betyder for det danske Folk, men om hans Arbejde i Kirkens Tjeneste, kan det ikke nøksom fremhæves, med hvilken Pligtopfyldelse og Kærlighed han omfattede denne Del af sit Livs rige Gerning. Paa Nodeskabet i Kirken skrev han en Gang, da en Uorden havde stødt ham, de nøgterne Ord, der næsten kan gælde som et Motto for hans Liv og var et Genminde fra hans Barndoms Skoleforskrifter: »Orden og Nøjagtighed er Sjælen i alle Forretninger«. Naar han paa nogen Maade kunde, spillede han selv til Højmesse, ved Fredagsaltergangen og ved Bryllupper og Begravelser; fik han Forfald, spillede for ham de dygtige, yngre Vikarer, han selv havde uddannet, og hvoraf flere endnu levende virker videre i Mesterens Aand. »Der var«, har Biskop Fog udtalt, »i Sandhed noget rørende i den Troskab og Kærlighed, hvormed han, den vidtberømte Kunstner, passede sit Orgel, som om han intet andet havde at gøre i Livet. Med en sjælden Ydmyghed lempede han sit Spil saa ganske efter Gudstjenestens Tarv, undgik alt, hvormed Opmærksomheden kunde drages bort fra Andagten til Beundring af hans egen Kunstfærdighed, saa at det vel maatte kendes, at han havde stillet alt, hvad han evnede, ind paa alene at tjene Guds Ære«. I samme Aand har den afdøde Komponist, Professor C. Barnekow udtalt sig. »Altid mødte han ved sit Orgel, helt opfyldt af sit Kald, for ved de rene, løftende Toners Magt at kunne stemme Sindene til Andagt og saaledes bringe mangt et Hjerte et Glimt fra Paradisets Kyst, hvor Livets Abild gror«. Den, der mere end nogen anden havde Adkomst til at udtale sig om Gades Gerning som Organist, Kantor Bielefeldt, har optegnet følgende: Alt hvad jeg i en lang Aarrække har samlet af befrugtende Erfaringer og dyrebare Erindringer, samler sig i dette, at han staar for mig som et Mønster paa en Organist. Saa langt fra at betragte denne sin Stilling som værende af side- eller underordnet Natur, varetog han altid sine Organistforretninger med Liv og Sjæl, saa stor Samvittighedsfuldhed og Akkuratesse, at man altid fik Indtrykket af, at disse var Hovedsagen for Ham. Principet for hans Orgelspil var, først og fremmest at hade alt, hvad der falder ind under det subjektivt-sensationelle; dyb og religiøs Opfattelse af enhver kirkelig Handling i alle dens enkelte Detailler, og at give dette et adækvat, men fint og umærke-

ligt Udtryk i selve Spillet. Fjerde Søndag i Advent 1890 (21. Decbr.) klang Orglet for sidste Gang under den store Tonekunstners Hænder. (Sidste Salme: »Fred til Bod for bittert Savn«); han var da rask og livlig og i særlig godt Humør og tilbragte Resten af Dagen i sit Hjem, som sædvanligt med Læsning. Han huskede pludseligt paa, at det netop var Aarets korteste Dag, og udtalte sin Glæde over, at det nu atter gik fremad mod Solskin og Foraar. »Samme Aften forlod hans ædle Sjæl det jordiske«.

Et synligt Minde om den Interesse, N. W. Gade nærede for sit Embede og sit kære Orgel, er en ved Kirken bevaret, af ham anlagt og med hans smukke Haand ført Bog, som han har ladet nitidt indbinde og givet Titlen: »Optegnelser om Holmens Kirkes Orgler og Organister, nedskrevne 1871 af Niels W. Gade«; foroven paa Titelbladet har han tegnet Christian IV.s Monogram og Valgsprøg samt Aarstallet 1641, forneden har han paa en Slyngning anbragt Noderne, der svarer til hans Navn G-A-D-E, det kabbalistiske Tegn, der sættes i Forbindelse med hans Kunstnerberømmelse.

Holmens Kirkes Kapel gemmer Mesterens Støv, indsluttet i en hvid Marmorsarkofag.

Blandt de Mænd, der siden den 1654 afdøde, første Kantor CHRISTEN SORENSEN WEDELS Dage har ledet Kirkesangen i Holmens Menighed, er der kun Grund til at fremhæve et Par enkelte fra den nyeste Tid, der ogsaa har sat Spor i dansk Musikliv.

DAVID VILHELM RUDOLPH BAY, der beklædte Embedet som Organist fra 1834 til sin Død, havde i sin Ungdom studeret Theologi, men opgav Studierne, fik Ansættelse i det udenrigske Departement og var i en længere Aarrække Konsulatssekretær i Algier. Musikalsk begavet og interesseret komponerede han i sin Tjenestetid her bl. a. Melodien til »Vift stolt paa Kodans Bølge«, der er bleven Nationalsang. Under et Ophold i Italien, hvor han nød det fornøjelige Kunstnerliv i Samvær særlig med Thorvaldsen, tog han teoretisk Undervisning hos den berømte Kapelmester Serletti. Hjemvendt fortsatte han sin Komponistvirksomhed med en Række indsmigrende, noget følsomme Romancer efter Tidens Smag, bl. a. den velkendte Melodi til »Du er rig, du er dejlig, o Syd«, som han selv foredrog med sin behagelige Stemme i Hovedstadens fornemste Kredse, hvor han længe var en yndet og fejret Gæst. Et Syngespil, hvortil han har skrevet Ordene og Musikken, »Lazzarilla«, blev opført paa det kgl. Theater. Yndet

ved Hove blev han kgl. Kammermusikus, titulær Professor og Kapelmusikus. Bay udviste Interesse for Sangundervisningen ved Seminarier og Folkeskoler og udgav et lille Skrift om »Kirkesangen i Danmark«.

Bays Efterfølger CARL FREDERIK JÄHNIGEN, († 1891), der var Valdhornist i det kgl. Kapel, har gjort sig bekendt ved en Række smukke Salmemelodier.

Den sidst afdøde Kantor ved Kirken, VIGGO EMIL BIELEFELDT († 1909), der afløste Jähnigen, er ovenfor nævnt i Forbindelse med Gade. Som 16-aarig Elev paa Musikkonservatoriet tildrog han sig ved sin kønne, store og bløde Tenorbarytonstemme Carl Helsteds Opmærksomhed, blev af ham indført i Musikforeningen og gled snart over i Solepartier. Bielefeldt blev en betydningsfuld Støtte for dansk Musikliv og kom til at indtage den første Plads blandt vore Koncertsangere; han vandt endog ved en Gæsteoptræden i Berlin meget Bifald. Gennem mere end 25 Aar fandt man hans Navn paa de fleste af Musikforeningens og Cæciliaforeningens Programmer, særlig egnede han at levendegøre den drømmende Romance til sit eget, fint mærkende Akkompagnement. Ved Siden heraf var Bielefeldt en fremragende Orgelspiller og fungerede en Tid lang efter Gades Død som Organist; endelig var han Lærer i Sang ved det kgl. Konservatorium, Hornemans Konservatorium og det kgl. Theaters Elevskole. Af hans egne Kompositioner kan udover enkelte Sange nævnes hans Davids 8. Salme for Tensorsolo, Mandskor og Orkester.

Blandt dem, der har beklædt det i lange Tider meget ansete og stærkt eftertragtede Klokkerembede ved Holmens Menighed, skal her fremhæves én, der ogsaa har gjort sit Navn bekendt i Litteraturen, den flittige genealogiske Samler OLE BANG. Han var Søn af By-skriveren i Frederiksborg, blev Student fra sin Fødebys Skole og studerede en Tid Theologi, fik ikke Embedseksamen, men gjorde Tjeneste som Hjælpepræst først i Helsingør og derefter hos sin Broder, der var Præst i Vallø. Han blev 1740 Skoleholder ved Holmens Skole og var derefter fra 1746 til sin Død 1783 Klokker.

Bang havde fra tidlig Ungdom dyrket historiske Sysler og vedblev dermed ogsaa efter at han havde faaet »det fede Klokkeri« ved Holmens Kirke. 1743—47 udgav han i Hefter et periodisk Skrift, indeholdende Recensioner af nyere danske Skrifter og historiske Aktstykker, særlig »rare Manuskripter« under Titlen »Samling af

adskillige nyttige og opbyggelige Materier, saavel gamle som nye«. Paa hans Initiativ og ved et Møde i hans Hjem af Historikere og historisk interesserede Personer, deriblandt P. F. Suhm, stiftedes 3. Maj 1777 det senere kongelige danske genealogisk-heraldiske Selskab, til hvis Forstander han paa Forslag af Suhm enstemmig valgtes. Efter tre Aars Forløb nedlagde han Posten og afløstes først af Kammerherre Bertouch, senere af Suhm. Han oplevede at se den første Frugt af Selskabets Virksomhed, det første Hefte af »Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmerne« (1782), og døde Aaret efter. En Samtidig anerkender Bangs »rosværdige Institutum i at udgive nogle Samlinger af lærde Sager paa Dansk; havde han derhos brugt bedre Eftertanke og haft større Kritik. Han haver ogsaa som en retsindig Patron foræret over 20 Duodez Bind til Runde Taarn, alle paa Latin og med Elzevirianske Tryk.« Svenskeren Lidén, der saa ham 1768, beretter om hans ydre Fremtræden i Kirken, at han var klædt i en lille Krave og Kappe, som ikke rakte længer end til Knæet, desuden Manschetter.

Naar Mænd som A. G. Moltke og O. Thott ikke betænkte sig paa at indtræde som menige Medlemmer i et Selskab, hvis Forstander var en gammel Student og Degn, skyldes det ikke alene Agtelsen for O. Bang som flittig historisk, om end ukritisk Samler, men ogsaa for hans almenagtede, retsindige Karakter. Bang nærede ogsaa levende Interesse for sin Kirkes Historie. I Fortegnelsen over hans efterladte Bogsamling forekom blandt Haandskrifterne: »Inscriptioner paa Epitaphier og Liigstene i Holmens Kirke samt dens Urtegaarde samt en historisk Beskrivelse over Kirken, dens Patroner, Præster, Kirkeværger, Klokkere, Skoler og Skolelærere, med en dertil hørende Kobberplade og 3 Kobbere, samled ved O. Bang, som sælges med Forlags Rettighed.« Werlauff efterlyste 1847 dette Arbejde, der bl. a. har været benyttet af Jonge i hans Københavns Beskrivelse. Kun Udkast og Tilløb til Skriftet er bevaret; dets Værd synes at have været ret ringe.

SKIBSKIRKEGAARDEN.

Holmens Kirkegaard udenfor Østerport eller »Skibskirkegaarden« er den ældste af Københavns nuværende Kirkegaarde, idet den gamle mosaiske Kirkegaard er bleven indrettet 1694, Garnisons Kirkegaard anlagdes 1711 og Assistents Kirkegaard først 1760.

I April 1662 fik Oberst Henrik Rüse Befaling til at udvise og afmaale Pladser til to Kirkegaarde, en udenfor Nørre- og en udenfor Østerport, hvor det bedst og bekvemmeligst kunde ske. Der hengik dog flere Aar, inden Kirkegaarden blev færdig til at tages i Brug, hvorom Kirkens ældste »Register over begravne« meddeler:

»1666 St: Laurentii Dag den 10. Augusti blev den ny Kirkegaard uden for Østerport indviet, at begrave Kongl: Betjentes Lig, som ikke har Middel at begraves her inde. Og skete af H: Hans Hansen Seidelino, da denne Steds Sognepræst og Provst. Blev kaldet *Skibs-Kirkegaard*. Den første Mand der udi var en Baadsmand som kaldedes Mogens Andersen Mörchtüe.«

Kirkegaarden uden for Østerport var en Fattiggaard til Begravelse for de i kongelig Tjeneste staaende, uformuende Matroser, deres Hustruer og Børn, »saa at aldeles intet for Jorden enten til Kirken eller Skolen gives, mens enhver, som de bedst veed og kan selv grave den Grav, som fra Holmen dertil er bestilt«.

I 1706 udstedte Patronen Befaling om, at ingen i Kongens Tjeneste ved Holmen, som var formuende nok til at kunne betale til Kirken for Jorden og Skolen, maatte begraves uden for Østerport, eftersom Kirkegaarden alene var anlagt til de ganske Fattige.

Af Dødelighedslisters fremgaar, at der 1698 paa Skibskirkegaarden jordedes 571 Døde; 1700: 1756, 1710: 1433; i Pestaaret 1711: 3228, 1712: 221, 1720: 533; i de første tyve Aar af Aarhundredet ialt 17724.

I over et Aarhundrede var Kirkegaarden næppe halv saa stor som nu, vel ialt 500 Kvadratalen. Under den store Pest blev den ganske overfyldt. »Intet Sted lyste de hvide Kors saa hyppigt paa



Dørene, som i de smaa Nybodershuse. De Døde skulde jordes, om der var Plads eller ej. Ud gennem Østerport skumplede Vogn efter Vogn, ikke med Kister, men med Dynger af Lig, hvis Hoveder hang ud af Vognene. Tilsidst dyngedes Ligene simpelthen op paa Kirkegaarden«. Pesten var netop i stærk Tilbagegang, da der truede Hovedstaden en ny Ulykke ved, at hele Flaaden under Gyldenløve af Mangel paa Proviant, Skibenes Brøstfældighed, og Sygdom blandt Folkene lagde ind paa Københavns Rhed med henved 3000 syge Matroser ombord. 1712, 28. Februar, foretoges et Syn paa Kirkegaarden, som godtgjorde, at over 10 Lig kun var dækket med et halvt Kvarters Jord, og at den iøvrigt overalt stod fuld af Lig.

Efter Pestens Tid blev Gyldenløves »gode Anordning« af 1706 forsomt, idet ogsaa formuende var bleven jordet paa Skibskirkegaarden, mange med stort Følge, Karosser og Ligprædiken, baade Kaptejnlojtnanter, Lojtnanter og Skippere. Dette gav Anledning til, at der i 1728 af Patronen udstedtes en ny Anordning, ifølge hvilken Officererne ved Holmen og Sotøjhuset skulde betale Jorden som paa Kirkegaarden i Byen, ligesaa Skippere og Kvartermestre ved Holmen, Arkeli- og Underarkelimesteren ved Tøjhuset, alle Mestre, Undermestre, Mestersvende, Kvartermanden for Værkstederne og de bedste af Ruhuggerne (Tømrere, der hugger det groveste af Tømmeret), som nød god Dagløn; derimod skulde hver Matros, Bøsseskytte, Ruhugger og Pødikerdreng, der intet efterlod sig, have fri Jord paa Skibskirkegaarden for sig, Kone og Børn. 1732 i Marts blev der, »eftersom Skibskirkegaarden i Særdeleshed var indrettet for de afdøde Søfolk, nemlig Matroser, som paa den Tid kaldtes Baadsmænd, alle under Sotøjhuset og Haandværksfolkene«, ved Patronatsresolution fastsat en Takst for Jord paa Kirkegaarden, for de til Flaaden hørende, inddelte i syv Klasser, nemlig: Overskippere, Formændene ved Værksteder og Kvartermænd, — Underskippere, Arkelimestre og Tømmermestre af anden Grad, — Underarkelimestre, Tømmermænd under Divisionerne, Højbaadsmænd, Skibsmænd, Kvartermestre af første Grad, Smedesvende, Sejl-læggere, Snedkersvende, Drejersvende og Rebslagersvende, — Arkelimatroser, Maat'er, Kvartermestre af anden Grad, Sergenter og Profosser. Disse 4 Klasser skulde henholdsvis for Jorden erlægge 2 Rd., 1 Rd. 3 Mk., 4 Mk. 8 Sk. og 3 Mk. 6 Sk. Til 5.—7. Klasse henregnedes Tambourer, Matroser, Bøsseskytter og Ruhuggere, der skulde

begraves frit. Det oplyses, at der i Tidsrummet 1732—37 paa Kirkegaarden jordedes ialt 3424 Lig, eller aarlig henved 700, og at Kirkegaarden i mange Aar næppe havde indbragt 10 Rdlr. aarlig.

Skibskirkegaarden var endnu 1733 ikke indhegnet »som den burde«; Køer, Svin og andre Kreaturer nedtraadte og oprodede Gravene, hvilket gav Anledning til at man satte et solidt Hegn om Kirkegaarden. I 1769 gravedes Grøfter omkring hele Pladsen, for at hindre »Kreaturers Overløb«, og rundt om plantedes Hvidtjørnshække. Endnu Aartier senere, da tilfældige Begivenheder voldte en Overfyldning af Kirkegaarden, var Forholdene dog ikke bleven synderlig bedre.

I 1760 maalte Skibskirkegaarden foran paa den østlige Side (ud mod Østerbrogade) 40 Alen, bagtil mod Sydvest 323 Alen, paa den nordlige Side ved Farimagsvejen 396 Alen; paa den søndre Side var den 330 Alen bred.

Medens den russiske Eskadre i Vinteren 1788—89 laa paa Københavns Rhed, udbrød i Skibene smitsomme Sygdomme der bortrev mange Matroser, som i Henhold til en 1755 med Rusland indgaaet Overenskomst fik fri Jord paa Skibskirkegaarden. Ligene jordedes om Natten i Snesevis paa en mindre forsvarlig Maade. En Indsender i »Tilskueren« klagede over, at de løst sammentømrede Kister var knapt bedækkede med Jord, og at man kunde vente, at Regnen vilde bortskylle den og blotte de forraadnede Lig. Graveren værgede sig bestemt mod denne Beskyldning for Skødesløshed, — »en Spyflue kan bedærve det bedste«, skriver han. Et af Kirkeværgerne foretaget Syn godtgjorde dog, at Ligene hyppigt kun var indsyet i Maatter og ikke havde tilstrækkelig Jord over sig.

Mod en hidtil gældende Bestemmelse, at der paa Skibskirkegaarden ikke maatte sættes nogetsomhelst Mindesmærke, hverken af Sten eller Træ, begyndte der nu, særlig efter Assistentskirkegaardens Anlæggelse, at hæve sig Røster. Da Venner af den 1793 ved Selvmord omkomne Kateket ved Kirken W. H. EDINGER (S. 160) henvendte sig til Admiralitetskollegiet om Tilladelse til at sætte ham en Mindesten paa Kirkegaarden, blev dette afslaaet, hvorimod det Aaret efter bevilgedes, at der rejstes et Monument, dog uden for Gardet, over en anden Holmens Præst, L. SMITH. 1798 indkom Kirkeværgen THUNBOE og Kapellanen V. HJORT med Forslag til at plante en Allé tværs gennem Kirkegaarden og fandt virksom Støtte i Planen hos

Overkrigskommissær F. C. SCHMIDT, Chefen for Admiralitetets andet Departement. Han udformede Tanken til at anlægge »en Hovedpassage for Ligskarerne og en smuk Promenade« med udløbende tre Linjer over Kirkegaarden. Han sørgede for, at Gangene blev afstukne og beplantede med unge Træer, i alt 480 Stykker, som han selv udsøgte i den kongelige Plantage for den beskedne Udgift af 79 Rdlr., og gav Løfte om at overvaage hele Anlægget personlig, saalænge han boede ligeoverfor Skibskirkegaarden, og det er saaledes ham, Eftertiden har at takke for Ordningen af Kirkegaarden og dens fornemste Prydelse, Hovedalleen. I Oktober 1798 udstedtes et nyt, udførligt Reglement for Begravelser paa Kirkegaarden.

Den historiske Interesse og nationale Følelse, der nu knytter sig til Skibskirkegaarden, blev først vakt gennem den Gravhøj, som rejstes herude over de her jordede, i Slaget paa Rheden 2. April 1801 faldne Søkrigere.

Sørgenhøjtiden over Heltene fra Kongedybet, — Paaskedag — tredje Dagen efter Kampen, er vel den mest gribende og størstiledede, København nogensinde har været Vidne til. Det mægtige Sørgetog udgik fra Søkvæsthuset Klokken 11. Her var mødt i sluttet Procession fra Eksercerpladsen Kongens Livkorps under Anførsel af dets Chef, Overhofmarskal Hauch, henved tusind Mand, for største Delen i deres nye Uniformer, runde Hatte med hvid Kokarde og sorte Fjer, mørkeblaa Trøjer med hvide Veste, graa Benklæder med sorte Lidser, blanke Støvler og sort Gehæng og Bandolér, blandt dem Veteranerne Rahbek, Abrahamson, Thomas Christoffer Bruun og L. C. Sander; blandt yngre Oehlenschlæger, Grundtvig og Blicher. Toget gik gennem Nørreport og Farimagsvejen, forrest to Ligvogne med Ligene af Officererne, ni Artillerirustvogne med Ligene af de Menige, derefter de højeste Hofembedsmænd, Hofmarskalk v. Bülow, Stadshauptmanden, Borgerofficerer, Admiraler, gamle og unge Soofficerer, Embedsmænd, Videnskabsmænd, Kunstnere og Borgere, tilsidst Livkorpset. Da Toget var ankommet paa Kirkegaarden, afsang man de til Højtideligheden af Abrahamson, Bornemann og T. C. Bruun digtede Sange, blandt hvilke den førstes smukke Minde-sang: »Værer Fred med Eder alle«, endnu ikke er helt forglemt. Da Kisterne var nedsænkede, strøede hvidklædte unge Piger Blomster paa Graven. Derefter blev afsunget Falsens den Gang yndede Krigs-

sang: »Til Vaaben, nu Fjenderne komme«, og »under Sablernes frygtelige Klirren« gentoges det sidste Vers tre Gange.

I Dagene fra 5.—29. April blev i alt her begravet 162 Lig; fra Kvæsthuset 84, fra Almindeligt Hospital 8, fra Tre kroner 6, fra Skøtskibet »Aggershus« 18 Lig, deriblandt Søløjtnanterne Møller og Wædelee. Derefter i Tidsrummet 25. Maj—3. Juli endvidere 104 Lig, mest optagne af Soen og til Dels saa opløste, at det faldt vanskeligt at skaffe Folk, der vilde lægge dem i Kiste, hvilket skete i Vognskuret paa Kirkegaarden.

Allerede 5. April udstedte Kobberstikkeren LAHDE og Digteren L. C. SANDER en Opfordring til Medborgere om at subscribere paa et af førstnævnte udført Kobberstik, forestillende Slaget paa Rheden, set fra Volden, med et Digt af Sander, som vilde blive forhandlet til Fordel for et paatænkt Mindesmærke for de Faldne. Subskriptionen indbragte ialt 1600 Rd. Den 19. Decbr. samme Aar indkom Lahde og Sander med Begæring til Admiralitets- og Kommissariatskollegiet om at maatte faa anvist en Plads paa Kirkegaarden, 15—20 Kvadratalen stor, for at opsætte et Minde over de Faldne, hvortil Lahde havde givet Udkast. Kollegiet imødekom Ønsket ved at udvise Pladsen omtrent midt paa Kirkegaarden, af Hensyn til, dels at Monumentet her bedst kunde tage sig ud for Beskueren, dels fordi Officererne var begravet paa den østre, de menige paa den vestre Side.

Aarsdagen for Slaget nedlagde Kommandør OLFERT FISCHER Grundstenen til den nuværende Grav over de Faldne med Tale af Provst BLOCH; senere opkastedes en Gravhøj »paa gammelnordisk Vis«, med fri Udsigt over Heltenes Kampplads, Kongedybet, fornedet omgivet af en Række Kampesten, der bærer Navnene paa de her jordede elleve Officerer, nemlig Kaptajnerne A. DE THURAH og J. C. SCHRÖDERSEE, Premierløjtnant JENS ERIK HAUCH, Sekondløjtnant ANTON JOHAN RASMUS WULFF, Maanedsløjtnanterne JENS JENSEN, LORENS JOHANSEN, PAUL HANSEN BOHNE, HANS HOLM WÆDELEE og JESPER CORTSEN samt Fændrik JENS DAVID ERNST EBELL af Landetaten (falden paa »Dannebrog«). Et af de oprindelige Navne, »Willumsen paa Charlotte Amalie«, blev, da det viste sig, at en Maanedsløjtnant ved dette Navn, Simon Willems, ganske vist havde faaet Guldmedaillen for Deltagelse i Slaget, men endnu var i Live

1804, slettet 1901 og erstattet med den førnævnte Maanedsløjtnants CHRISTIAN MØLLER.

Stenenes Størrelse er afpasset efter de Faldnes Rang og opsat i den Orden, hvori Skibene, paa hvilke de faldt, var anbragt i Defensionslinjen. Paa den sydøstlige Side af Fællesgraven, der oprindeligt laa fri, men senere beplantedes med Graner, er rejst en Bavtasten, hvori er indhugget Ordene: »De faldt for Fædrelandet D: 2. April 1801. — Medborgeres Erkiendtlighed reiste dem dette Minde«. Nedenunder er anbragt en halvrund Marmorplade med en Lavrbærkrans og Indskriften: »Den Krands som Fædrelandet gav, den visner ei paa falden Krigers Grav«.

Mindesmærket er udført efter Tegning af JOHANNES WIEDEWELT, det sidste Arbejde fra hans Haand, for han kort efter søgte Døden i »den sorte Sød«. Marmorblokken blev skænket af Konsul WULFFEN i Livorno. Paa den østre Skraaning af Kæmpehøjen, der nu er bevokset med Bregner og stedsegrønne Træer, er senere opstillet en Gravsten over Kontreadmiral LORENTZ FJELDERUP LASSEN (1756—1837), Chef for Prøvestenen 1801.

Skibskirkegaarden blev udvidet 1817, da Admiralitetet af Københavns Magistrat fik tilskødet et Grundstykke paa 45000 Kvadratalen syd for den daværende Kirkegaard. Midt i dette Grundstykke, ved det nuværende Begravelseskapel, findes nu Gravmælet over Admiral og Statsminister STEEN ANDERSEN BILLE († 1833). Senere foretoges mindre Udvidelser 1853 og 1865, tilsammen 17000 Kvadratalen, endelig 1884 langs Østerfarimagsgade, og Kirkegaarden indtager nu et Fladerum af omtrent 10 Tdr. Land. I Slutningen af Tredserne i forrige Aarhundrede jordedes her aarlig 4—500 Lig, nu 3—400. Da Kirkebestyrelsen søgte Pladsen udvidet, gav Magistraten og Krigsministeriet, der ejede de tilstødende Grunde, Afslag paa yderligere Afstaaelse af Jord til Kirkegaard. En af Krigsministeriet 1865 nedsat Kommission afgav den Erklæring, at baade Skibskirkegaarden og Garnisons Kirkegaard burde sløjfes; kun Gravhøjen over de Faldne af 2. April burde bevares som Midtpunkt i et lille Anlæg i det ny Kvarter. Ved Lov af 6. Juli 1867 blev det paabudt, at intet Areal indenfor den 1857 fastsatte Demarkationslinje mere maatte henlægges til Kirkegaard og at der paa Holmens og Garnisons Kirkegaarde ikke maatte afhændes nogen Begravelsesplads efter 1947.

I Stedet for det ældste Kapel, der vistnok var opført samtidigt med Kirkegaardens Anlæg 1666, og som 1701 siges at have været »formedelst Ælde ganske bortraadnet,« opførtes samme Aar et nyt Kapel efter Tegning af Stadsbygmester Johan Conrad Ernst, den samme, der har bygget Kirkens store Gravkapel. Bygningen maalte 20 Alen i Længden, 14 Alen i Bredden og 6½ Alen i Højden fra Jorden til under Taget; det var opført i Bindingsværk af Egestammer, muret i Tavlene. Fundamentet i Jorden var af Kampesten og over Jorden af Mursten i en Alens Højde. Fodstykkerne af stærkt Egetømmer, det øvrige Tømmerværk til Stolper o. s. v. af gullandsk Tømmer. Taget, der var tækket med røde Tagsten, bar et lille, med dobbelte Jernplader belagt Taarn, hvori der var en Klokkestol med to smaa Klokker. Over Døren var anbragt en lille Frontespice. Murene var prydet med Piedestals Pilastre og Kapitæler. I Kapellet fandtes Alter, Prædikestol, Galleri for Koret, Stole til Præsten og Sangeren samt Bænke til Ligfølget.

Omkostningerne ved Bygningen dækkedes af Holmens Folks Forsømmelsesbøsse, i Forening med et Beløb af 160 Rd., der var betalt i Bøder af Holmens Tømmer- og Haandværksfolk, som i For-aaret samme Aar havde forsøgt et Opløb paa Slotspladsen.

Dette Kapel stod kun i godt 50 Aar og var da saa brøstfældigt, at man besluttede i Aaret 1754 at opføre et nyt Kapel, 16½ Alen i Længden, 12 Alen i Dybden og inddelt i 6 Fag. Det indeholdt et Værelse for Præsten, et Rum til Ligkisterne og Ligbærerne samt to Værelser og et Køkken til Graverens Karl, som herfor skulde have Opsyn med Huset og Kirkegaardens Materialier og holde Grøften omkring Kirkegården vedlige. Omkostningerne ved Bygningen beløb sig i alt til 892 Rdlr. I Stedet for dette Kapel, der med andre Forstadsbygninger blev befalet afbrændt i September 1807 i Anledning af Englændernes Angreb, opførtes 1811, til midlertidig Hensættelse af Kister, en Bindingsværksbygning, som stod indtil 1884, da der paa samme Sted efter Tegning af Arkitekt L. FENGER opførtes den nuværende Inspektørbygning (ved Hovedindgangen mod Nord). I Aaret 1862 byggedes, efter Tegning af Arkitekt P. MALLING, paa den sydlige Del af Kirkegården et Lighus, der endelig 1902 afløstes af det nuværende, 3. Novbr. s. A. indviede Begravelseskapel (efter Tegning af L. Fenger) i norsk Stavkirkestil af Træ med Tagrytter, hvortil Hovedalleen fører fra Kirkegaardens Hovedindgang.

Skont Skibskirkegaarden ikke har noget Særpræg at opvise fremfor andre Kirkegaarde i Hovedstaden udover den statelige Poppelallé, findes der dog foruden Monumentet for de Faldne fra Slaget paa Rheden en Række Mindesmærker af historisk Værdi og kunstnerisk Præg.

Fra den ældste Tid er bevaret Støtten paa Hjørnet af Kirkegaarden uden for Inspektørboligen ud til Østerbrogade til Minde om Præsten LAURIDS SMITH († 1794), endvidere Gravmæler over Kaptejn ALBERT THURAH, falden 2. April 1801, rejst af hans Enke; Viceadmiral CORNELIUS KRIEGER († 1797), Kontreadmiral PEDER RAMSHART († 1813), Professor ved Akademiet, Hof- og Søetatens Bygmester JOHAN BOYE MAGENS († 1814), Basrelief af Marmor, forestillende Bygningskunsten, af Dajon. Over Stifteren af Bombebossen, Kommandør PETER NORDEN SØLLING († 1827) er sat en Marmortavle, hvorpaa er anbragt et Vaaben, i hvilket foroven en Lødsbaad, forneden en Bombe med Bogstaverne B. B. Gravmindet er bekostet af Geheimekonferensraad Constantin Brun og bærer følgende Indskrift af Garbrecht:

Ædlingen

PETER NORDEN SØLLING

Commandeur i Søe Etaten, Ridder af Dannebrog.

Født den 13de September 1758, død den 7de Februar 1827.

I Ord og Daad en Hædersmand,
En ægte Gran fra Norges Fjelde; —
Hans Snille og en lys Forstand
Hjalp Helten Livets Sorger fælde.
Hans Lødsbaad redded Liv og Gods,
Hans Bombebøsse stolt sig hæver;
Han gik fra den og Norges Løds; ---
Hans Støv har Roe — hans Minde lever.

Af Monumenter fra den nyere Tid kan nævnes Gravminderne over: Kaptejn CHRISTIAN KRIEGER, falden ombord paa »Christian VIII« 1849 (af H. V. Bissen), Numismatikeren, Kaptejn CHRISTIAN TUXEN FALBE († 1849) og Datter IDA LOUISE MATHILDE († 1849), gift med den i Slaget ved Isted faldne Oberst J. C. M. Trepka, med et smukt Basrelief og to Portrætmedailloner (af G. C. Freund); Kaptejnerne PETER CHRISTIAN HOLM († 1864), der 1864 førte Fregatten »Jylland«, og SIGVARD LUND († 1867), Chef for Korvetten »Heimdal« ved Helgoland, begge rejste af Skibenes Mandskab, Admiral, Marineminister C. C. ZAHRTMANN († 1853), med smagfuldt Jerngitter og Sømandsemblemer.

Paa Kirkegaarden hviler mange navnkundige Mænd. Af Kirkens Præster: Provst, Dr. Balth. Münter († 1867), Provst L. A. Warburg († 1886), Biskop Dr. B. J. Fog († 1896), Provst G. S. F. Scheperlern († 1900) og Kapellan Joh. Petersen († 1895), med en Broncebuste. Blandt højtstaaende Søofficerer: Viceadmiralerne A. T. Herbst († 1825), J. van Dockum († 1834), P. C. Wessel-Brown († 1840), J. Johansen († 1847), A. Schifter († 1852), H. D. Brinck-Seidelin († 1859), J. Seidelin († 1863), J. P. Stibolt († 1860), C. E. Mourier († 1865), H. B. Dahlerup († 1872), St. A. Bille († 1883), C. L. C. Irminger († 1888), G. F. A. Wrisberg († 1896), J. S. Meldal († 1901), H. S. Koch († 1903), N. F. Ravn († 1910) og F. P. A. Uldall († 1911). Af Statsmænd: Ministrene C. A. Bluhme († 1866), C. P. G. Leuning († 1867), Orla Lehmann († 1870), C. G. N. David († 1874), A. S. Hansen († 1889), F. F. Tillisch († 1889), A. F. Krieger († 1893) og C. S. Klein († 1900). Diplomaten, Geheimekonferensraad Chr. Hoyer Bille († 1853), Politikeren Alfr. Hage († 1872), Overhofmarskal J. G. Levetzau († 1859) og Geheimeraad J. P. Trap († 1885). Af Digtere og Forfattere: Fru Th. Gyllembourg († 1856), Ad. Recke († 1869), J. L. Heiberg († 1860) og Hustru, Skuespillerinde J. L. Heiberg († 1890), Chr. Winther († 1876) og H. P. Holst († 1893). Komponisterne Rud. Bay († 1856), H. Rung († 1871), H. C. Lumbye († 1874) og P. A. Heise († 1879). Malerne: J. L. G. Lund († 1867), C. A. Schleisner († 1882), V. Melbye († 1882), H. Heinrich Hansen († 1890) og Carl Bloch († 1890). Filosofen F. C. Sibbern († 1872) og Arkæologen J. J. A. Worsaae († 1885) samt Skuespiller J. L. Phister († 1896).

HOLMENS SKOLER.

Allerede saa tidligt som under Christian IV.s Formynderegering havde man Opmærksomheden henvendt paa at bibringe Bremerholms Ungdom, de saakaldte Pødikere (af middelnedertysk putker) eller Skibsdrenge, de nødvendige Kundskaber. 1592 forekommer en lønnet Skolemester ved Holmen og 1607 nævnes en Oluf Skoledegn med 4 Rdlr. Pengeløn. En kongelig Befaling fra 1619 til Sjællands Biskop paabyder, at Pødikerdrengene paa Holmen skal »blive instruerede udi deres Katekismo og Tilbords- og Frabords-Læsning«, hvilket synes at tyde paa, at Undervisningen endnu ikke havde antaget fast Form.

I Kapellanen Jens Andersens Instruks af 1621 siges, at naar det for ham bestemte Hus var færdigt, skulde han her indrette en Skole, »derudi nogle Pødikere at informere udi deres Katekismo, Læsen, Skriven og initiis arithmeticarum, som siden skulde sættes til Mester Joris«, den hollandske Styrmand, der forestod den et Par Aar før oprettede Navigationsskole. For andres Børn tillodes det Kapellanen at tage sin Ugeløn som andre danske Skolemestre. Disse Bestemmelser, om de overhovedet virkelig er traadt i Kraft, havde i hvert Fald ikke lang Gyldighed, idet der ved Kongebrev af 17. Septbr. 1628 blev oprettet en selvstændig Holmens Skole, som fik anvist Plads i det Sygehus, Kongen havde indrettet for Søfolk, men som i Tidens Løb var blevet for lille. Dens Bygning laa ved Bremerholms Laage omtrent paa det Sted, hvor senere indtil 1874 Søkortarkivet stod. Skolemesteren skulde have Maanedskost lige med Kongens Skippere mod gratis at lære tolv Pødikere frem til i Løbet af halvandet Aar »at læse og i nogen Maade at skrive, saa og Begyndelsen af Regnekunsten«, hvorefter et lige saa stort Hold skulde oplæres i samme Tid og saa fremdeles. Hvis andre Forældre eller Formyndere maatte blive til Sinds at sætte deres Børn i denne Skole, kunde dette tillades mod en ugentlig Betaling af 2 Skilling



for hvert Barn. Naar nogen begærede Klokkeringning ved en Begravelse fra Kirken, vilde Skolemesteren og Degnen have at dele de 2 Mark, der erlagdes herfor. Saasart Børnene havde gjort »saadan Fremgang, at de kunde synge for Lig«, skulde Skolemesteren med Børnene synge naar det blev begæret og følge den døde til Graven, ligesom Børnene i Børnehuset gjorde det. For hvert Lig tilkom der Skolemesteren 2 Mark, hvoraf den ene skulde komme ham til bedste, medens den anden var at anvende til Papir til Børnene. Det paalagdes Sognepræst og Kapellan ved Bremerholms Kirke at have flittig Tilsyn med Skolemesteren og Ungdommen i Skolen, at intet blev forsømt i Børnetugten, og Skolemesteren skulde være dem lydige og underdanige. Admiralen paa Bremerholm og Sognepræsten fik overdraget tilsammen at paase, at der til Tjenesten blev forordnet skikkelige Personer, og at ingen blev nødt eller tvunget til at benytte netop Holmens Skolebørn til at synge for Lig.

Den første Skoledegn ved Bremerholms Skole fra dens Oprettelse var ANDERS JØRGENSEN, der indtil da havde tjent som Skibspræst paa »Lindormen«. Som nævnt maatte han nøjes med Skipperkost som Løn for sin Umage, indtil han fra 1. Maj 1632 fik anvist 20 Rdl. i aarlig Pension, der 1635 forhøjedes til 24 Rdl. Da han fra Paaske samme Aar antoges som Degn og Klokker i afgangne Henrik Jensens Sted, fik han yderligere Kirkedegnens Løn, der udgjorde 11 ½ Rdl. aarlig.

I 1635 fik Anders Jørgensen, »Holmens Skolemester til Holmens Kirke« paa Begæring Tilladelse til med Skolebørnene at besøge Holmens Sognefolk med Musik Mortensaften og andre Højtidsaftener, dog maatte han ikke fordriste sig til at komme til Folk udenfor Menigheden.

Denne Skik var en Efterligning af den, der fra gammel Tid hævdedes som en Særret for Vor Frue Skoles Disciple, der, foruden at følge Standspersoner til Graven ved Mortenstid og Jul gik omkring og sang for Folks Døre. Næppe havde Holmens Skolemester faaet den førnævnte Bevilling, før hans lærde Kollega ved Vor Frue gjorde Forsøg paa at formene ham at have en Medtjener i Skolen, som kunde staa ham bi ved Kirketjenesten, og at synge over Lig, naar nogen af Holmens Folk døde, ligesom han ikke vilde tilstede ham at musicere i Holmens Kirke. Kongen udstedte i denne Anledning et Brev til Biskoppen om at paalægge Skolemester ved Vor

Frue at lade Holmens Skolemester ubesværet, da han intet havde med Holmens Skole eller Kirke at bestille.

Om Bremerholms Skole haves fra 1641 den Oplysning, at der i Skolestuen var tre Døre, hver 3 Alen og 6 Kvarter høje, og i alt 15 Vinduer, hvert 2½ Alen højt og 1½ Alen langt. Drengene sad ved to Borde, der hvert var 5 Alen 5 Kvarter bredt. 1643 udleveredes fra Klædekammeret til »Pødikerdrengene, som lærer i Holmens Skole« 12 Kjoler, hvortil medgik af sort almindeligt Klæde 54½ Alen, sort Baj 44 Alen, ubleget Lærred 8 Alen, smaa Hægter o. s. v.

Med de tolv saakaldte Davidsdegne, hvis Navn antagelig skyldes Kong Davids Sangværk, og som forrettede Sungen i Slotskirken i de kongelige Sangeres Sted, sluttedes 1647 en Overenskomst om deres Bistand ved Sungen i Holmens Kirke og paa Kirkegaarden ved Begravelser, da Holmens Skoledisciple var for faa til at kunne besørge den. Davidsdegnene maatte ikke tilbyde sig ved Holmens Kirke, med mindre det blev forlangt, og i saa Fald skulde de, for at forebygge al Uorden og Klagemaal, altid være ledsaget af en af Vor Frue Skoles Rektor tilforordnet Hører. Tilsigelse til Tjeneste skulde ske Dagen forud. I Tilfælde af, at de sang sammen med Holmens Skole, skulde de under et have 10 Mark Mønt, der deltes halvt mellem Holmens Skolemester og Hørerens ved Vor Frue med Davidsdegnene. Hvis Skolemesteren paa Holmen befandtes at have taget mere, end der tilkom ham, skulde han straffes for modvillig Overtrædelse af den kongelige Ordning. Naar Sungen ved Brudevielser ikke kunde forrettes ved Holmens Skole, maatte Vor Frue Kirkes Skoledisciple bruges dertil efter Ordinansen.

Holmens Skole synes at være bleven henflyttet til den ny Bygning, der 1647 opførtes nord for Holmens Port, i Størrestræde, »til Skolen og Skolemesteren«, hvorved dog maaske menes den, netop dette Aar ansatte Lærer for den genoplivede Navigations-skole, og sikkert har begge Skoler haft til Huse her. 1659 ses Holmens Skolemester at have byttet Hus med Kirurg Philip Hacquart. Fra 1663 var Holmens Skole i hvert Fald paa Hjørnet af Størrestrædet (nu Nr. 20), hvorom en paa en Tavle anbragt Indskrift meldte: »Anno 1628 er denne Bremerholms Schole af Salig og Høylovlig Ihukommelse, Kong Christian den Fierde bleven stiftet. Anno 1663 er dette Huus til bemelte Skoles Vedligeholdelse af Salig og Høylovlig Ihukommelse, Kong Frederich den Tredies

Allernaadigste Anordning bleven indrettet: Anno 1703 er denne Skoles Bygning forhøjet og forbedret. Anno 1735 er den med Malning beprydet. Votum Scholæ est Gratia Dei Hominumque Beneficentia.

Den 1683 af Kongen stadfæstede Takst for Brudevielser og Begravelser i Hovedstaden gav Anledning til Stridigheder mellem Vor Frue og Holmens Skole. Herefter skulde der for hvert Lig, som begravedes i Kirker eller Kapeller, erlægges til Frue Skole 10 Rdlr., til Notarius 3 Mk., for Lig, som jordedes i Urtegaarde eller indhegnede Kirkegaarde 5 Rdlr., til Notarius 1 Mk., for Begravelser ved 12 Slet uden Klokker og Sang paa Kirkegaarden henholdsvis 1 Rd. og 1 Mk., for Jordfæstelser om Aftenen 4 Rdlr., for Børnelig i alle Tilfælde kun det halve Beløb. For Hjemmevielse skulde til Skolen erlægges af Rangspersoner med Titel af Raad 8 Rdlr., andre af Rang samt Adelen 6 Rdlr., de øvrige uden Forskel 4 Rdlr. Skolen var forpligtet til uden videre Betaling at synge en dansk Salme før og efter Vielsen, men om Brudefolkene ønskede »Figural-Sang eller Musik«, skulde Musikanterne og Organisterne betales for sig.

»Herved mente Skolemesteren« som det hedder, at have vundet Sejr over Holmens Skole, paastod og alene at oppebære Accidienterne i den ganske Stad«. Men Kongen, »som søgte at fremme begge Skolernes Tarv«, udstedte det følgende Aar (8. April) en Anordning til Fordel for Holmens Skole. Foranlediget ved at Rektoren ved Vor Frue Skole vilde tyde og forstaa Anordningen af 1683 saaledes, at alle Akcidenser saavel ved Holmens Kirke som ved de andre Kirker i Staden alene skulde tilkomme Frue Kirke, bestemte den ny Forordning, »i Henseende til Holmens Kirkes og Skoles slette Vilkaar og ringe Indkomst«, at Kirken og Menigheden ved Brudevielser og Begravelser uhindret maatte lade sig betjene, og Holmens Skoles Betjente nyde alle Oppebørsler for deres Tjeneste efter Taksten.

Holmens Korskole forrettede herefter uanfægtet Sangen ved Begravelser og Brudevielser indtil Frederik IV. 1701 udstedte en Befaling til Klokkerne i København og Christianshavn, at intet Brudepar maatte lade sig indskrive til Kopulation ejheller nogen Grav aabnes i eller udenfor Kirken, før Vor Frue Skole havde faaet sin Rettighed. Rektoren vilde nu »afspise Holmens Skolemester« med næppe Halvdelen af de i Taksten fastsatte Penge,

hvilket gav Anledning til, at Kongen umiddelbart efter bekræftede Holmens Skoles Privilegier (1701 19. Marts); det samme gjorde Kong Frederik V. 1747, hvorefter det »til Dels blev roligt imellem de tvende Skoler«. Da Kantoren i 1714 fremkom med Krav om højere Løn, mødte han bestemt Modstand hos Patronen U. C. Gyldenløve, der hævdede, at Kantoren kun var forpligtet til at undervise 12 Pødiker i Skrivning og Regning og at holde Sangen vedlige. For dette Arbejde nød han foruden Kost og Løn alle takstmæssige Gebyrer og Sportler for Bryllupper og Begravelser uden at skulle dele med Skolen undtagen en ringe Del til Hørerer og Drengeskolen, saaledes, at ikke mange Rektorer i Danmark var lønnet bedre.

Skolen fik i Tidens Løb tillagt forskellige Legater, saaledes af Kirkeværge Hans Svendsen et Brændselslegat paa 200 Rdlr., til at klæde tre fattige, faderløse Børn gav Niels Gram, Kaptejn ved asiatisk Kompagni 200 Rdlr.; de danske privilegerede Aktører gav 1748—50 til Fordel for Skolen hvert Aar en Forestilling, der indbragte henholdsvis 169, 60 og 250 Rdlr.

Antallet af Skolebørn var i mange Aar omkring 30, efter Pesten 1711 nedadgaaende til 14 og 12 Dreng. Deres forskriftsmæssige Dragt var sort Klædes Kjole og Benklæder, hvorfor man kaldte Korskolen »den sorte Skole«.

Den ovennævnte NAVIGATIONSSKOLE, for hvilken Korskolen var tænkt at være en Forskole, oprettedes 1619, da Christian IV. under 5. Maj beskikkede JORIS CAROLUS, Styrmand, til »Lærermester og Undervisere for vore Styrmand, Sø og Skibsfolk«. Han skulde undervise baade unge og gamle, saa at de kunde forstaa alle Slags Søkort, Skibsinstrumenter, Søbøger, Søtiderne o. s. v. 5 Timer daglig (Form. 8—10 og Eftm. 12—3). I de andre Timer om Dagen maatte han sig selv til Fordel undervise, hvem han lystede, dog at han ikke derved i nogen Maade forsømte Kongens Folk. For sin Tjeneste fik han til Besolding, Husleje og Underhold 300 Rdlr. aarlig. Skolen indrettedes, som ovenfor nævnt, i øverste Stokværk af den gamle Toldbodbygning, Holmens Kirkes senere Kor.

Lederen af vor første Navigationsskole, hvilken han forestod til 1624, er en saa mærkelig Mand, at han fortjener her at mindes med nogle Ord.

Joris Carolus fra Enckhuizen gjorde som Styrmand mange Rejser for det af Generalstaterne oktrojerede »Noordsche Compagnie« til

Polarhavene og naaede 1614 op i Davisstrædet til 73° (Upernivik) og opdagede 1617 en Del af Grønlands Østkyst mellem 60—63°, som han gav Navn af Ny Holland. Hjemvendt nedsatte han sig som Navigationslærer i Amsterdam og udgav her 1634 sit berømte Kortværk: »Het nieuw vermeerte Licht des Zeevarts«. Samme Aar, det grønlandske Kompagni stiftedes i København 1636, traadte Joris Carolus i dets Tjeneste som Fører af det ene af de to Skibe, Kompagniet allerede om Foraaret sendte op i Davisstrædet. Et Steds ved Kysten fandt den ene af Skipperne Sand, som han holdt for at være Guld, hvoraf han tog et stort Parti med sig tilbage som Ballast. Da Undersøgelsen viste, at det var ganske værdiløst, græmmede Skipperen sig, ifølge Slanges Beretning, til Døde derover. Da Føreren for det andet Skib levede længe efter, medens Joris Carolus' Navn forsvinder samme Aar, er det sandsynligt, at Meddelelsen sigter til ham.

Efterat Navigations skolens Virksomhed var bleven indstillet fem Aar efter dens Stiftelse, genoplivedes den i 1647, da Kongen antog Sønderjyden BAGGE VANDEL, tidligere Styrmand, til at informere Ungdommen paa Bremerholm i Navigation, d. v. s. uddanne dem til Styrmand. Efter at have været lukket i fulde 10 Aar, fra den første Svenskekrigs Begyndelse at regne, genoprettedes Skolen 1667, da den blev udvidet til at optage alle og enhver, hvorfor dens senere Skabere ikke skal omhandles her.

Ældst af Holmens Skoler er næst efter Kors skolen og Navigationsskolen SKOLEN I NYBODER og den er uden Tvivl bleven indrettet kort efter deres Tilblivelse i Hjortestræde eller »Skolemesterlængen« i den Række Huse, der laa paa Nyboders Grænse mod Byen, paa Hjørnet af nuværende Klerkegade og Borgergade.

I 1642 nævnes Lavrits Rolandsen »Skolemester i de ny Boder« eller »danske Skolemester i Ny Boder«; 1649 fik han kongelig Bestalling med en Løn af 30 Kurantdaler og en Skipperkost. 1662 blev paa Holmens Kirkegaard begravet Skoleholder ved de Nye Boder Jørgen Hansen, 61 Aar gammel. Det Skolemesteren tillagte Traktement maa under hans Efterfølgere være bleven slettet, thi 1680 fik Nicolai Henrik Røpser, der havde tjent ved Skolen i nogle Aar, tillagt det oprindelige Deputat. 1710 var Lønnen 93 Rdlr., 1762 114 Rdlr. Børnene, hvis Forældre uden Undtagelse hørte til »Kongens Folk«, anvistes Skoleholderne af Holmens Præster

og oplærtes gratis i Kristendom, Regning og Skrivning, de fik hverken Kost eller Penge, men fra 1714 uddeltes der aarlig blandt dem ved Mikkelsdag »saavidt det kan strække« 15 Rdlr., Halvdelen af Renten af en i Pestens Tid af to Personer til Holmens Skolevæsen skænket Kapital, medens den anden Halvdel af Renten tilfaldt Skolemesteren.

Af Børnene mødte 16 af de største hver 3. Mandag og hver 3. Onsdag til Katekisation i Kirken samt med de andre Skolers Børn til Overhøring af Provsten og Kapellanerne. Fra først af talte Skolen næppe mere end 50 Børn, og ved den frivillige Skolegang stod det sikkert kun maadeligt til med Undervisningen; alligevel gik der 1760, da Antallet bestemtes til 60, mellem 3—400 Børn om paa Gaden, hvor de »lærte ondt og opdroges til Vildfarelse og deres Sjæls Skade«, og mange Forældre ansøgte Aar efter Aar forgæves Provsten om at maatte faa deres Børn optagne i Skolen. 1762, da Skolen talte over 100 Børn, ansattes en Hører, hvis ringe Løn forbedredes 1769 ved et af afdøde Renteskriver Ole Nielsen udsat Legat til Skolen paa 500 Rdlr., af hvis Renter den ene Halvdel skulde gaa til Forbedringen af hans Løn, den anden til Skolebørnenes Sko, Strømper og Bøger. Paa den Tid var der ogsaa knyttet Undervisning i Spinderi, thi 1765 oprettedes af en Unævnt et Legat paa 400 Rdlr., hvis Renter aarlig hver 11. Juni skulde uddeles til 7 af de bedste og flittigste Spindepiger.

Et smukt Minde fra Skolens ældste Tider er den 1721 af Nyboders Inspektør Frederik Poppenberg Thjellesen undfangede Tanke om Indførelse af Børnegudstjeneste, der afholdtes hver Søndag i Skolen, og som genfindes virkeliggjort ved Omordningen af Nyboders Skole 1786.

Skolen optræder fra o. 1760 under Navnet Broens Skole, idet Borgergade med sin Stenbrolægning i Folkemunde ogsaa kaldtes »Broen«.

Langt fra Nyboder og Bremerholm laa den tredje ældste af Holmens Skoler, og ligesom Navigationsskolen en Fagskole, LABORATORIESKOLEN, der har Navn efter det Sted, hvor den holdtes, Soetatens Laboratorium, som laa for Enden af Overgaden neden Vandet, hvor nu Burmeister & Wains Værft ligger. Den angives at være oprettet 1691 og var bestemt for Børn af Tøjhusets Folk, Over- og Under-Arkelimestre, Bøsseskytter og Konstabler. Fra

først af blev de her kun oplært i Arkelivæsenet af en Underarkelimester; den sidste af disse døde i Pesten 1711, hvorefter Skolen laa hen, indtil der 1717 antoges en Student, som underviste Børnene i Kristendom, Regning og Skrivning. I 1751 bevilgedes den daværende Skoleholder Niels Schouboe, der tilbød sig, udover Børnene fra Tøjhuset ogsaa at informere alle fattige Matrosbørn paa Christianshavn, der ellers ikke fik nogen Undervisning, en aarlig Mandskost af 21 Rdlr. 64 Sk. 1755 blev Arkelifolket eller Søartilleriet indlemmet i den samtidig oprettede nye Division, og 1759 bestemtes det i Anordningen for Holmens Skoler, at Skoleholderen paa Laboriet foruden de Bøsseskytterdrengene, der anvistes ham fra Divisionerne, skulde undervise alle Søetatens Børn, hvis Forældre boede paa Christianshavn, i et Antal indtil 60 Disciple mod at nyde til Brænde, Lys og Skrivematerialier i alt 86 Rdlr. og frit Hus. Undervisningen foregik daglig om Sommeren 7—11 og 1—5; om Vinteren 8—11 og 1—4; Lørdag Eftermiddag var fri. Udover de førnævnte Skolefag skulde Børnene foruden Religion lære at læse og skrive samt at regne de 4 Species, Reguladetri og »dersom de havde Vittighed« ogsaa Brøken. Børnene havde at møde til Aftensang, for efter denne at eksamineres ved Katekisationen, desuden hver 3. Mandag og hver 3. Onsdag og med alle Skolerne 1. Mandag efter Paaske. Sognepræsten og nederste Medtjener fik Tilsynet med Skoleholderen og Børnene, Tøjmasteren specielt med Regning og Skrivning.

Laboratorieskolen ophævedes ved kgl. Resolution af 22. November 1790 efter næsten hundrede Aars Bestaaen.

I 1714 fik Holmens Menighed en Fattigskole, den senere saakaldte LAXEGADENS SKOLE, hvis Forhistorie er følgende.

I Overensstemmelse med et af Kirkens Patron Ulrik Christian Gyldenløve til Kong Frederik IV. indgivet Forslag om at anordne en Katekisation i Holmens Kirke for Sognets Ungdom og »enfoldige Voksne« resolverede Kongen under 3. Februar 1705, at en saadan Katekisation skulde afholdes to Gange ugentlig, Søndag Kl. 12, samt Onsdag Formiddag. Til denne Tjeneste skulde Sognepræsten foreslaa en dygtig Student, der ikke fik Vederlag, kun Løfte om, efter to Aars velforrettet Tjeneste at blive forfremmet til et godt Præstekald. Den første Kateket, Johannes Antonius Bogense, blev, da hans Undervisning efter Gyldenløves Vidnesbyrd havde baaret gode Frugter, 1707 indstillet til et Præsteembede. Hans Efterfølger

Hans Mikkelsen Seidelin, der havde udtjent Mikkelsdag 1711, ses dog endnu 1713 »trods mange Ansøgninger« ikke at have opnaaet Præstekald. Seidelins Efterfølger Jørgen Mathiesen Junghans tjente »uden allerringeste Salær« langt over de trende foreskrevne Aar, men geraadede ved denne brødløse Forretning i saa stor Nød, at han ikke havde til det tørre Brød, hvorfor han ansøgte Kongen om Tilladelse til at maatte sætte Bækken for Kirkedørene 4 Gange aarlig til Løn for at informere de fattige Børn ved Holmens Menighed. Den fattige Students Begæring fandt Støtte hos Patronen, som mente, at en saadan Indsamling vilde indbringe mere end den sædvanlige Løn for en Skoleholder — 100 Rdlr. Under 28. Septbr. 1714 resolverede Kongen, at der til Indrettelsen af en Skole for fattige Børn ved Bremerholms Menighed aarlig 2. Paaske- og Pintsedag, Mikkelsdag samt 2. Juledag saavel til Højmesse som til Aftensang skulde udsættes Bækkener for Kirkedørene, til denne gode Sags Fremme. Af de indkomne Penge skulde der aarlig tillægges Kateketen 100 Rdlr., hvorimod han var forpligtet til at leje et bekvemt Kammer i Sognet og deri oplære de til samme hørende fattige Børn i deres enfoldige Børnelærdom samt Skrive- og Regnekunst. Over-skudet skulde fordeles blandt Skolebørnene til Brød eller Klæder. Det første Aars Indsamling indbragte 135 Rdlr., de følgende Aar ikke under 200 Rdlr. i 1734 endog 527 Rdlr.

Skolen modtog i de nærmeste Aar ikke faa frivillige Gaver, saaledes fra Præsident i Borgretten Hans Brøer i alt over 300 Rd. I 1719 skænkede Povel Wendelboe Skolen sine to Huse i Hummergade og Nellikestræde (Asylgade), der med Samtykke af hans Arving, General Løvenørn og hans Eksekutor bortsolgte for 1037 Rdlr., hvilket Beløb i 1729 var vokset til den af Testator fastsatte Sum af 1600 Rdlr., hvis Renter, 80 Rdlr., skulde anvendes til at klæde, delvis føde og underholde tre fattige Børn. Det første Hold Børn, der nød godt af Legatet, var Christian Frederiksen Enocksens, en fattig Præstesøn fra Stokkemarke, hvis Moder, en Enke med mange Børn, levede af Almisse her i Byen, en afdød Hørkræmmers Søn Jakob Andersen, hvis Moder var af hæderlig Ekstraktion og boede i Holmens Sogn, begge valgte blandt Skolens 100 fattige Børn, medens det tredje, Peter Ramshardt, en Søn af en afdød Kaptejn, valgtes af Løvenørn.

Allerede 1719 kunde man købe et Hus til Skolen paa Hjørnet af Dybensgade og Skvaldergade, og da dette blev for lille, eftersom

Antallet af Børn 1731 var vokset til 100, erhvervede man 1734 for 2225 Rdlr. et Hus i Laxegade (Nr. 303), to Etager højt med 6 Fag Grundmur til Gaden og 4 Fag Kvist samt et Sidehus i tre Stokværk af 5 Fag Bindingsværk. Huset indrettedes til Læseskole i 2. Etage, nedenunder var Syskole, samt bekvemme Værelser for Skolemesteren, Hørerens og Læremoderen.

Skolens Kapital øgedes stadigt. I 1723 skænkede Nicolai Ehlers ved Testamente 400 Sletdaler til Skolemesterens Underhold, og en unævnt 500 Rdlr., det følgende Aar gav Justitsraadinde Jytte Schønning, født Grubbe, 500 Rdlr. Ifølge Baron P. Lüders' Testamente tilfaldt Skolen 300 Rdlr. 1732 skænkede Rugmaaler Anders Pedersen 1200 Rdlr., af hvilke Renterne à 5 pCt. aarlig skulde fordeles saa at Skoleholderen fik de 12 Rdlr., medens de øvrige 48 Rdlr. skulde fordeles blandt 6 fattige Børn i Skolen til Klæder. 1734 skænkede Landfoged paa Island Cornelius Wulf 300 Rdlr., Sergeant Mikkil Wibe og Hustru gav deres halve Bo, 684 Rdlr. til Skolen; ved Etatsraad Bings Testamente tilfaldt den 900 Rdlr. og af Kommandørkaptejn Didrik Myhlenphorts og Hustrus Bo modtog den en Kapital af 1000 Rdlr., for hvis Renter ti fader- og moderløse Drenges aarligt skulde klædes. Skolens Formue var 1760 vokset til i alt 11,000 Rdlr. foruden Huset, der i Brandkassen var vurderet til 3500 Rdlr.

Efter at der til Medhjælp for Kateketen var ansat en Hører, underviste denne Børnene hver Formiddag og forrettede Søndagskatekisationen, medens Mandags- og Onsdags Katekisationen besorgedes af de fra 1736 ved Kirken beskikkede Kateketer.

Ved Skolens Begyndelse var Antallet af Børn kun ringe, henimod 30 Drenges og nogle faa Piger, men voksede snart til over 100. I Fyrreerne var der lige mange Drenges og Piger, men 1750 indskrænkedes af Hensyn til de andre Drengeskoler Tallet af Drengene til 30, medens Pigernes Antal voksede til henimod 80. Ved Forordningen af 1768 fastsattes Frekvensen til 60 Drenges og 40 Piger. Foruden fri Undervisning og Bøger fik Børnene hver Jul Strømper og Sko. I de første Aar af Skolens Tilværelse klædtes aarlig 4—10 Børn, i Tidsrummet 1741—46 aarlig 8 Drenges og 8 Piger, Drengene i Uld og Linned »fra Hat til Sko«; efter Reduktionen af Drengene klædtes mest Piger, hvilket skete ved Juletid. 1758 kostede de 16 Pigebørns Klædning med Sko og Strømper 207 Rdlr.

5 Mk. Alle Børn fik under ét til Rekreation i Skoven eller »at gaa udi Marken« 4—6 Rdlr.

Ifølge Forordningen af 1758 skulde i Skolen optages Etatens og Sognets egne Børn, helst forældreløse eller dog faderløse; de undervistes i Læsning, Skrivning, Regning og Kristendom, Pigerne tillige i Syning, Knytning og Spinden. Lærerkrafterne bestod i en Skoleholder, en Hører, og en Læremoder i Syning og Knytning, som skulde være »en midaldrende, sindig Enke eller et bekendt adstadig ugift Fruentimmer«, samt en Kone til Undervisning i Uldspinding.

Om Laxegades Fattigskole skriver Holmens Provst 1785: »Denne ypperlige Skole indtager 100 Børn af begge Køn, først og fremmest forældreløse Børn, dernæst deres af Staten, som have mange Børn; bestaar ved sine egne Fonds, nemlig testamentariske Gaver og de 4 aarlige Kollekt, taaler altsaa ingen Forandring og behøver den heller ikke«.

Hvad der i det første Aarhundrede af Kirkens og Sognets Historie meldes om Holmens Skole, gaar paa den først omtalte Korskole i Holmens Længe. Den saakaldte GAMMELHOLMS SKOLE oprettedes først ved kgl. Resolution af 15. Marts 1743 og havde til Huse i en, lige til Gammelholms Kvarterets Bebyggelse staaende, grundmuret Bygning bag Reberbanen, ikke langt fra den saakaldte »gamle Dok«, som efter Skolens Ophør 1786 benyttedes som Søkortarkiv, senest som Kompasmagasin og Kontorbygning. I denne Skole undervistes 180 Dreng, Børn af Søfolk og Haandværksstokken i kongelig Tjeneste, som nød delvis Kost, Gage og Mundering, samt maanedlig en Portion Rug. Skoleholderen underviste Børnene daglig i Religion, Skrivning og Regning og fik herfor en aarlig Løn af 250 Rdlr., desuden var til Skolen knyttet en Tegnælærer eller Ridsemester, der informerede Børnene tre Gange ugentlig, og som herfor oppebar et aarligt Honorar af 40 Rdlr.

I 1733 var der bleven oprettet to Fattigskoler, knyttede til SØKVÆSTHuset, en Mellemting mellem en Pensionsanstalt og et Hospital for kvæstede (syge), fra 1697 udelukkende forbeholdt Søetaten og forsaavidt knyttet til Holmens Kirke, som Gudstjenesten her besørgeades af en af Kapellanerne ved Bremerholms Menighed. Det flyttedes fra Bremerholms Længe, derefter (fra 1674) i Rigensgade (Guldhuset) med et 1684 opført, særligt for Syge bereg-

net Hus ved Nyhavns Hoved; 1777 indflyttet i det 1754 opførte Opfostringshus i Overgaden o. Vandet, ophævet 1816.

Saalænge Søetatens Fattigforsørgelse blev bestyret af Directionen for Søkvæsthuset, var der dels paa Kvæsthuset, dels i et lejet Hus i Byen (Adelgade, senere Borgergade) indrettet to Skoler for de paa Kvæsthuset boende Pensionister og Almissemlemmer. Ved Organiseringen af Københavns Fattigvæsen inddrog man Skolen i selve Kvæsthuset, men paa Forslag af Provst Høyer blev 1790 den anden (Borgergade 149) indrettet alene for Pigebørn, Døtre af Divisionernes og Haandværksstokkens Mandskab eller Almissemlemmer, henhørende under Søetaten, for der at lære Haandarbejde; Drengene fra Kvæsthuskolen fordeltes blandt de 1786 oprettede, forskellige Tømmermænds- eller Haandværksskoler. Pigeskolen aabnedes dog først 1793 med i alt 100 Elever.

Oplysningstidens Bestræbelser for Organiseringen af Folkeskolevæsenet, som tog Fart herhjemme fra Mærkeaaet 1784, da den Regering kom til Magten, der søgte at virkeliggøre Tidsaandens Tanker om Folkelykke gennem en udvidet og forbedret Undervisning, har ogsaa sat deres Spor i Holmens Skolevæsen.

I Provst Tybring og Kirkeværgen, Etatsraad Due, fandt Holmens Menighed to lige varmt interesserede og nidkære Talsmænd for Oprettelsen af nye, tidssvarende Skoler for Marinens Ungdom.

Skønt Søetaten paa hin Tid raadede over ikke mindre end syv, i det foregaaende omtalte Skoler, med i alt 400 Børn, viste de sig i Betragtning af den stærkt øgede Tilgang utilstrækkelige baade i Henseende til Plads og Lærerkrefter. Etaten omfattede omkring 8000 Mænd, hvoraf de allerfleste var gifte, og de fleste af disse havde mange Børn, »ej at melde om den Mængde af Opløbere, til Dels voksne og gamle Mennesker, som aarligen henvises fra Divisionerne til Skolerne, for at undervises til Konfirmation«. I Henhold til Paalæg fra Admiralitetskollegiet indgav Tybring og Due en 14. December 1785 dateret, udførlig Betænkning om Oprettelsen af seks nye Skoler i Nyboder for Børnene af Haandværksstokken og samtlige fire Divisioner, samt en Plan for Undervisningsmaaden og Tiden, Ordenen, Inspektionen og Overtilsynet for Skolerne.

I Indledningen til Betænkningen hedder det: »Er Ungdommens rette Opdragelse og Religionens Kundskab formedelst samme Kirkens og Statens Støtte, have vi i lang Tid indset og beklaget en Mangel

i Søetaten paa de fornødne Skoler til menige Mands talrige Ungdoms Undervisning, følgelig inderligen ønsket den lykkelige Tidspunkt, da der maatte raades Bod paa en saa betydelig Mangel; saa skride vi og med en særdeles Glæde til Opfyldelsen af den Pligt, som anbefales os, at give en fuldstændig Plan til de intenderede nye Skolers Indretning, de behøvende Skoleholderes Gagering samt hvad der i øvrigt kunde udtænkes til god Skik og Orden i Skolerne«. Forud for denne udførlige Plan gaar en Redegørelse for de allerede bestaaende Skolers Virksomhed og deres Utilstrækkelighed.

Marinens Oversekretær, Gehejmerraad F. C. Rosenkrantz, forelagde »denne vigtige Sag« i Statsraadet til kongelig Approbation med Tilføjelse, at der efter Brevskifte med Finanskollegiet blev tillagt Søetaten til Lærernes Gagering og Skolernes Indretning 1000 Rdlr. aarlig.

Ved kgl. Anordning af 31. Marts 1786 fastsattes et Reglement for Indretningen af »de nye Skoler for samtlige fire Divisioner og Haandværks-Stoks Ungdom«.

Foruden den bestaaende Broens Skole i Nyboder oprettedes her følgende Skoler. *Første Haandværks-Stokkens Skole* paa Hjørnet af Bryggervængen og Borgergade, Solsiden; *anden Haandværks-Stokkens Skole* paa Hjørnet af Nygade og Borgergade, Mørkesiden; *første Divisions Skole*, den daværende Broens Skole paa Hjørnet af Skolemesterlængen og Borgergade; *anden Divisions Skole* paa Hjørnet af Bjørnegade og Borgergade, Solsiden; *tredje Divisions Skole* paa Hjørnet af Meriansgade og Adelgade, Solsiden, og *fjerde Divisions Skole* paa Hjørnet af Kamelgade og Borgergade, Mørkesiden. I hver af Skolerne skulde gaa 100 Børn; i de to Haandværks-Stokkens Skoler 200 Tømmermænds Børn. Overinspektionen over samtlige Skoler betroedes til den hvertidige Sognepræst ved Holmens Kirke og en af Admiralitetskollegiet udnævnt verdslig Embedsmand, den gejstlige Inspektion overdroges for begge Haandværkerskoler til Sognepræsten, 1.—2. Divisionsskole til øverste og 3.—4. Skole til nederste Kapellan, hvorefter ogsaa Konfirmanderne fordeltes. Til hver af Skolerne skulde knyttes en Skoleholder og en Hører beskikkede af Admiralitets- og Kommissariatskollegiet. Børnene af begge Køn skulde inddeles i 4 Klasser, og Undervisningen foregaa efter følgende, ogsaa for de øvrige Søetatens Skoler gældende Regler. I første Klasse, hvis Skoletid var 9—11 Form. om Sommeren og

10—11 Form. om Vinteren, i Samraad med Skolens Inspektor eventuelt forandret til henholdsvis 3—5 og 3—4 Eftm. — undervistes i Stavning og Skrivning ved Hjælp af en stor Tavle, hvorpaa Bogstaverne samt en Del Ord af forskellige Stavelser var malede til Indøvelse af de omkringstaaende Børn. I 2. Klasse — Skoletid 11—3 Sommer og Vinter — undervistes i Indenadslæsning foruden i Luthers Katekismus og Forklaring i en eller anden god moralsk eller historisk Bog, samt til Udenadslæsning »saare korte« Stykker af Katekismen. I 3. Klasse — Skoletid 7—9 om Sommeren og 8—10 om Vinteren Form. — undervistes i Religionskundskab med Udenadslæsning af de 5 Parter af Katekismen, eftersom af denne Klasse skulde udtages dem, der havde Alder og Kundskab til at kunne konfirmeres. I 4. Klasse — Skoletid 5—6 om Sommeren, 4—5 om Vinteren Eftm. — indøvedes Skrivning og Regning, skiftevis hveranden Dag; hver Onsdag Eftermiddag skulde anvendes to Timer til Katekisation, hvortil alle Børnene af 2.—4. Klasse maatte give Møde, hvor man begyndte og sluttede med at afsyngte en kort Salme, og en af Disciplene fremført Bøn, udarbejdet af den inspektionshavende Præst; i Fastelavnstiden gennemgik Skoleholderen Lidelseshistorien. Skoleholderen læste om Formiddagen, Hørerer om Eftermiddagen. Til Overholdelse af god Skik og Orden førtes en Protokol med Bemærkninger om hvert Barns Opførsel, Fremgang eller Forsømmelser. Skolebørnene skulde efter Tur overhøres de to første Søndage efter Konfirmationen, Paaske- og Mikkelsdag. Skoleholderen fik i aarlig Løn 100 Rdlr. og fri Bolig i Skolen samt 20 Rdlr. til Lys, Ildebrændsel og Skrivematerialier, Hørerer 50 Rdlr. samt ved værdig Opførsel Haab om i Tilfælde af Vakance at rykke op til Skoleholder.

De 5 nyoprettede Skoler i Nyboder indviedes 30. Okt. 1786, efter at de hidtilværende Beboere i de forskellige Huse havde faaet anvist andre Boliger i de nyopførte Huse paa »Grønland« ved Østerport.

Samme Aar, disse omfattende Forandringer i Holmens Skolevæsen indførtes, nedlagdes Gammelholms Skole, og i dens Sted oprettedes en UNDEROFFICERSSKOLE, i hvilken efter kgl. Resolution af 15. December 1786 et vist Antal Drenges skulde uddannes til at blive gode Underofficerer og Skibsregnskabsførere. Undervisningen var efter Planen den mest alsidige, der indtil da var bleven givet i

Holmens Skoler, nemlig omfattende foruden Religion, Retskrivning og Stiløvelser, Historie, Geografi, Naturhistorie, Naturlære, Frihaands- og Skibstegning, Regning, Svømning og Gymnastik. Skolens svage Punkt var den lange Undervisningstid, ti Timer daglig, hvorefter Eleverne uden Vejledning fra Lærerens Side i silde Aften-timer ganske aandløst maatte lære deres store Pensum til næste Dag udenad. Straffene for Dovenskab, Forsømmelser eller Uro i Timerne var efter Nutidens Begreber barbariske; hvem der kom paa »den røde Tavle«, fik Ris, endog op til 45 Slag eller Tamp, en tyk og en tynd (Silketampen), der satte blodige Strimer. Hertil kom mørk, staaende Arrest om Vinteren i et iskoldt Aflukke. Denne Skole, der skulde være en Mønsterskole, udartede til at blive, hvad Kong Frederik VI. skal have sagt om den, »en styg Skole«, og blev nedlagt 1816.

Efter et af Musikinformator Thor Erlandsen til Holmens Provst indgivet og af denne billiget Forslag oprettedes med kongelig Approbation af 29. April 1796 en MUSIKSKOLE for Marinens Ungdom til Uddannelse af Trompetere, der ombord i Krigsskibene til Mandskabets Opmuntring kunde traktere Blæse- og Strygeinstrumenter og musicere i Land, naar Krigsskibe løb af Stabelen og i Kirken ved Sangen paa Aarets tre store Helligdage. Ved næste forefaldende Vakance i Stadsmusikantens Embede skulde de erstatte denne, der ved slige Løjligheder havde sendt sine Folk til at blæse paa Trompet eller Basuner, mod at han af enhver under Søetaten hørende Mand, som indlod sig i Ægteskab, fik en vis Betaling.

Kort efter ses Provst Høyer at have faaet betalt en samlet Sum af 144 Rdlr. 32 Sk., som han havde udlagt i Anledning af Musikskolens Indretning for indkøbte Trompeter, Valdhorn, Klarinetter, Nodebøger, Brændsel o. s. v. I de tyve Aar, Skolen bestod, ses der at være betalt betydelige Summer til Søetatens Musikskole for Information, Noder, Instrumenter, Reparationer, Violinstreng o. s. v. Der forekommer i Regnskabet saa mærkelige Poster som 8 Rdlr. 8 Sk. i 1803 for et indkøbt Renlighedsapparat og 36 Rdlr. 48 Sk. i 1806 for Barberknive. For Violinstreng og Barberbestikker med Tilbehør betaltes 1808 75 Rdlr. 76 Sk. og 1814 til den, der har lært 9 Musikelever at barbere 90 Rdlr. I Tiden 1808--13 betaltes til Direktionen over 8000 Rdlr., hvoraf Musikhandlerfirmaet Lose & Co. alene fik anvist 2800 Rdlr. for Musikalier. Skolen forestodes

saalænge den eksisterede, af den ovennævnte Thor Erlandsen »Musikmester ved Holmens Musikskole«. Da han 1817 afgik ved Døden, 71 Aar gammel, ophævedes Skolen ved kgl. Resolution af 23. Oktober, hvorefter Stadsmusikant E. C. Frost efter Ansøgning indtraadte i samme Rettigheder som Københavns Stadsmusikant havde nydt før denne Skoles Oprettelse.

Ved Indgangen til det ny Aarhundrede kom Admiralitetskollegiet til den Opfattelse, at man ikke havde sporet, ej heller kunde vente sand Nytte af disse Skoler efter deres hidtilværende Organisation eftersom de ikke evnede at vække Lysten hos Ungdommen til gavnlig Virksomhed. Formaalet med Skolerne burde være at bringe Haandværksstokkens og Divisionsmandskabets Drengbørn Moralitet og Arbejdsomhed med netop saa megen Kundskab, som de behøvede for at blive gode Haandværkere og gode Søfolk, der burde undervises i Moral, Religion, Skrivning, nyttig Haandarbejde som at snedkre, dreje og rebslaa samt nogen Gymnastik.

En af Kirkeinspektionen udarbejdet og efter Indstilling af Admiralitetet under 8. August 1800 af Kongen stadfæstet Undervisningsplan indførtes.

Skolerne begrænsedes til 3, én for Haandværksstokken, to for Divisionerne. For at Børnene kunde holdes saa længe som muligt under Skolens Opsyn uden at svække deres Helbred, var det nødvendigt, at give dem Middagsmad, hvortil den Rumfordske Suppe ansaas at være den mindst bekostelige. Bekostningen ved Skolespisningen ansloges for 140 Dreng daglig, naar Provisionerne udliveredes fra Proviantgaarden, til o. 1000 Rdlr. aarlig. De hidtilværende Kostdrenge eller Rugdrenge fik til Gengæld for den varme Middagsmad deres maanedlige Rationer afkortede til 5 Pd. Flæsk, 1 Otting Ærter, 1¾ Otting Gryn, 4 Pd. Kød og en Skæppe Rug. Indtil de daværende Kostdrenge i Løbet af 3—4 Aar havde forladt Skolerne, vilde Spisningen beløbe sig til 3000 Rdlr., derefter kun de beregnede 1000 Rdlr. Udgifterne ved Lokalets Indretning ansloges til 5000 Rdlr., og ved Lærernes Lønning og Apparatets Vedligeholdelse aarlig o. 1620 Rdlr. De hidtilværende Skoleholdere og Hørere kunde ikke bruges ved de omdannede Skoler. De første var for en Del gamle Mænd med Familie og yderlig fattige, én havde tjent upaaklagelig til sin Alderdom.

En af Forholdene begrundet Deling af Skolerne indskrænkede

1816 Drengeskolerne i Nyboderne til to, hvoraf den ene, der fik et rummeligt og godt Lokale i Gaasegade, bestemtes for alle, paa den Tid 240 Dreng, der var indskrevne i fast Tjeneste og fik baade Uniform og Kost, medens den anden, i Svanegade, nærmest en Forberedelsesskole, beregnet paa 160 Dreng, optog de Dreng, der ikke var bestemt til Kongens Tjeneste.

I Drengeskolerne af 1816 naaede Nyboders Skolevæsen ifølge H. D. Linds Dom Højdepunktet i sin Udvikling. Gennem en længere Aarrække hævdede Gaasegades Skole sig baade i Henseende til Lærerkrafter og Undervisning over de ny oprettede Almueskoler. Overlæreren eller Bestyreren var som Regel theologisk Kandidat og antoges efter at have bevist deres Dygtighed i dette Embede som Kateketer ved Kirken. 1819 optog Skolerne paa deres Program den paa Møde komne, indbyrdes Undervisningsmetode og nød Æren af Kong Frederik VI.s Besøg, der fandt »alt i bedste Orden«. Ved Flidspræmier vakttes Ungdommens Kappelyst til Fremgang i Skolen.

For Pigebørn af Nyboders Folk oprettedes foruden den 1793 aabnede, tidligere omtalte Søkvesthusskole i Borgergade, der fra 1804 lededes af Kateket N. E. Wraac og Hustru, men ophævedes 1816, endnu en anden 1798 i Holmens Arbejdshus »til Optragelsens Forbedring« og en tredje 1810, i hvilket Aar begge Skoler fik anvist Lokaler i Nyboder, henholdsvis i Hoppenslænge (ledet af Student, Klokker P. Jerndorff) og i Klerkegade eller Skolemesterlængen (ledet af Kateket P. Thorkildsen). Ogsaa i Pigeskolerne beklædtes Overlærerembedet af senere Kateketer ved Kirken, deriblandt G. J. SCHAARUP, Foregangsmanden for Oprettelsen af Børneasyler herhjemme († 1838). Her undervistes i alt 460 Pigebørn, der ved Siden af Læsetimerne blev grundig oplært i Haandarbejde. Frederik VI. gæstede gentagne Gange Skolerne med afgjort Tilfredshed, og blev lejlighedsvis hyldet med en af J. L. Heiberg forfattet Sang. Til Skolerne var knyttet et fortrinligt Asyl, Dronning Maries, oprettet 1838, hvor Børnene fik en god Forplejning, naar Faderen var paa Togt, eller Moderen var syg og svagelig.

I 1846 var Tallet af Søetatens Skolebørn omkring 1000, 1864 endnu 900.

Pigeskolerne forenedes 1857—58 og flyttedes til en ny, tidsvarende Bygning paa Hjørnet af Borgergade og Kamelgade (mellem

Haregade, Borbergade og Gernersgade) med 8 Klasseværelser; efter endt Ombygning toges den 1869 i Brug af den nyoprettede Søofficersskole, og med 1872 ophørte Marinens Tilsyn med Søetatens Skoler.

Ved Københavns Ildebrand 1795 lagdes Holmens Kirkes Korskole og Holmens Fattigskoles fælles Bygning i Aske, men faa Aar efter rejstes en ny, bekvemmere og mere hensigtsmæssig end den gamle, hvilket gav Anledning til en af Kongen under 31. Oktober 1800 stadfæstet Nyordning af Skolerne. Korskolen og Fattigskolen blev slaet sammen, saa at 1. Divisions Midler og den forrige Broens Skolefond henlagdes til den ny, kombinerede Skole. Korskolen omfattede paa den Tid kun 15 Elever, og det vedtoges at udvide Antallet til 24 Drengene, der kunde skiftes til at synge i Kirken i to Hold, saa at 12 besørgede Sangen til Højmessens om Søndagen, andre 6 mødte til Froprædiken og 6 til Aftensangen og forresten skiftedes de øvrige Dage i Ugen og ved andre Lejligheder. Korskolens Indtægter var betydelig mindre end i ældre Tider, idet Skolebørnene kun sjældnere brugtes ved Husbryllupper og Ligbegængelser.

Dragten for Kordrengene blev nu foreskrevet at bestaa i korte, blaa Klæder, Troje med Klædesknapper og sort Klædes Krave og Opslag, lange blaa Klædesbenklæder, en rund, sort Hat, hvide Traad- og Uldstrømper og Lædersko, bundne med sorte Baand.

Ved C. Ravens Udnævnelse til Underkantor (Succentor) 1829 adskiltes Succentortjenesten ved Holmens Kirke og Korskole fra Skolelærerembedet ved Holmens Sogns Fattigskole saaledes, at Korskolens Drengene fremdeles nød lige Undervisning i Laxegadens Skole med de andre Drengene, der søgte denne Skole. Til Skolens nødvendige Reparation skænkede Kongen samtidigt Kirken en Sum af 6000 Rdlr.

Skolernes økonomiske Forhold bedredes betydeligt, den fik saaledes 1798 tillagt 500 Rd. som Raadmand Ingerslev havde givet for Overkrigskommissær-Titlen; 1811 skænkede Kaptejnlojtnant C. Wulff til Skolevæsenets Forbedring 2000 Rdlr., Grev Knuth ved Søetaten 1000 Rdlr. i samme Øjemed, og 1812 anvistes Skolerne 10,000 Rdlr. af Prisepengene.

Det eksklusive og patriarkalske Forhold, der herskede i Skolens Administration og indre Ordning, led det første Indgreb ved Skoleloven af 29. Juli 1814. om Oprettelsen af en Direktion for Borger-

og Almueskolevæsenet, under hvilken samtlige Stadens og dens Forstæders Skoler henlagdes. Fra 1815 styredes Søetatens Drengeskoler af den dertil anordnede Kommission under Overopsyn af Admiralitetskollegiet, medens Søetatens Pigeskoler, Holmens Sogns Fattigskole og Korskole kom under den nye Direktion, der ogsaa, men forgæves havde forsøgt at faa Ledelsen over Drengeskolerne.

Den af Direktionen nedsatte Skolekommission for Holmens Sogn kom til at bestaa af Kommandør C. Wleugel, Kaptajn H. Stephansen, Kaptejn Vinc. Gottlieb, Prof. E. C. Werlauff, Overkrigskommissær C. F. Kollstrup, Universitetsbogholder Herm. Baagøe, Dr. phil. F. C. Petersen og Præsterne Holm og Michelsen. Kommissionen holdt sit første Møde 30. April 1815 og samledes hveranden Torsdag i Maaneden.

Ved Siden af Holmens forskellige Dreng- og Pigeskoler bestod der i Holmens Sogn i alt syv private Instituter. Scharlings Drengeskole (Lille Kongensgade 58), oprettet 1797, med 80 Elever, der af Bestyreren Simon Peter Scharling og 7 Lærere undervistes i Dansk, Tysk, Fransk, Religion, Naturhistorie, Geografi, Historie, Skrivning, Regning og Tysk. Lærer ved Underofficersskolen Carsten Petersens Drengeskole (Dybensgade 182), oprettet 1798, med 50 Elever, underviste af Bestyreren og hans Kone i de førnævnte Fag, undtagen Fransk og Tegning. Margrethe Elisabeth Lützens (Enke efter Koffardikaptejn Mouritz Christian Lützen) Pigeskole (Skvaldergade 170), oprettet 1810, med 30 Elever, hvis Undervisning lededes af Bestyrerinden, hendes to Døtre og Søn samt en Student. Søstre Frederikke og Birgitte Thiellesens Skole for Dreng og Piger (Bjørnegade 18—19), med 40 Elever, der undervistes af Bestyrerinderne, en Lærer og en Lærerinde i samme Fag som i Scharlings Institut. Til disse Skoler kom to Begyndelsesskoler, Enken Maren Søemods (Ulkegade 111) og Thehandlerske Anna Christine Børgesens (Vingaardsstræde 129 B), oprettet 1789.

Kommissionen prøvede samtlige Skoler og erklærede sig »særdeles vel tilfreds« med Scharlings, Mad. Lützens og Søstre Thiellesens Skole. 1817 bestemtes, at Laxegades Skole og Korskolen samt Søetatens tre Pigeskoler skulde være Direktionen uvedkommende. I de følgende tyve Aar gaves der Bevilling paa Oprettelse af talrige nye Privatskoler, særlig Aftenskoler og Opsynsskoler; af de gamle gik Mad. Lützens ind 1828, medens Scharlings efter hans Død

1831 fortsattes. Blandt dem der fik Bevillinger, kan nævnes Translatør Mariboe (Holmens Kanal 263) i 1831, Hollard Nielsen, Christian VIII.s Protégé, og Skuespiller Foersoms Datter. I 1827 undervistes i Holmens Sogns private Skoler, 10 for Drengene og 16 for Piger, i alt 534 Børn, heraf de 264 Drengene. 1840 var man naaet op paa i alt 28 Skoler og Instituter med tilsammen 689 Børn, deraf 348 Drengene.

Ved den Udvikling, Almueskolevæsenet i den følgende Tid gennemgik, maatte de stadigt voksende Indgreb fra Skoledirektionens Side føles mere og mere nærgaaende for de daværende Inspektionshavende ved Holmens Kirkes Skoler, Provst Holm og Søkrigsprokurør, Etatsraad Salicath, der med stor Styrke hævdede Skolernes selvstændige Stilling. I 1840, da Kancelliet, uden endnu at ville forrykke de særegne økonomiske Forhold eller den særlige Bestyrelse af Kirkeskolerne, krævede en Udvidelse af Undervisningen og Frekvensen, indgav Kirkeinspektionen en instruktiv Fremstilling af Kirkeskolernes finansielle Stilling og Virksomhed.

Skolerne var indrettet i deres eget endnu bevarede Hus Nr. 199 (nu Nr. 16) i Laxegade, Hjørnet af Holmensgade, assureret for 11,880 Rdlr. Laxegadens Skole ejede i Legatkapitaler og Midler o. 32,000 Rdlr. og bestod i øvrigt ved Indkomst af Kirkekasserne og Tilskud af Admiralitetskollegiet (for begge Skoler 500 Rdlr.). Af Legater, skænkede i særlige Øjemed bestod endnu det Wendelboeske, Mühlenphorts og N. Ehlers' Legat (se ovenfor), endvidere Jens Niensens (Rente af 103 Rdlr.) til et fattigt Barns Klædning; Lars Pedersens Enkes (Rente af $66\frac{2}{3}$ Rdlr.) til Klæder, Sko og Strømper til Skolens fattige Børn; Rugmaaler Anders Pedersens (Rente af 1200 Rdlr.), 12 Rdlr. til Skolemesteren, Resten til Børnenes Klæder; Agent Rybergs (Renter af 150 Rdlr.), Jomfru Nimbs (Rente af 300 Rdlr.) til Spinderiet og Kammerraad Ole Niensens (Rente af 1000 Rdlr.) til Klædning af 2 Piger og 2 Drengene hver Jul.

Korskolen ejede i Legatkapitaler o. 4500 Rdlr. og opretholdtes i øvrigt ved Indkomst af Lig og Kopulationer, Notariepenge, Kirke-lysepenge og Tilskud af Admiralitetskollegiet. Laxegadens Skoles Indtægt var 1839 o. 1900 Rdlr., Korskolens o. 580 Rdlr. I Dreng- og Korskolen underviste en Lærer fra 8—10 i Formiddagsskolen og 2—4 i Korskolen, og var herfor aflagt med en fast Løn af 219 Rdlr., til Husleje 74 Rdlr., 2 Favne Brænde og 10 Rdlr. til Skrivematerialer.

Kantoren underviste i Sang. Ved Pigeskolerne virkede en Lærer, der var aflagt med 400 Rdlr. og fri Bopæl; en Lærerinde i Syning med 130 Rdlr. og fri Bopæl, og en Lærerinde i det øvrige Haandarbejde med 130 Rdlr. og fri Bopæl. Undervisningstiden var om Sommeren 8—11 Form. og 1—6 Eftm., om Vinteren 8—11 Form. og 1—4 Eftm.

Børnenes Antal var 60 Drengene og lige saa mange Piger fra 8—14 Aars Alder.

Om Anvendelsen af den endnu bevarede Bygning (Laxegade 16) bemærkes, at i Stueetagen optog Syskolen et 6 Fags Værelse, medens to andre Stuer (to et Fags og et to Fags) beboedes af Lærerinden. Paa første Sal var to Læseværelser (3 og 4 Fag) og 3 Værelser til Beboelse for Læreren, som i Stuen.

Alle Børnene blev underviste i Læsning, Skrivning, Regning, Religion, Bibelhistorie, Fædrelandshistorie og Geografi, de ældre tillige i Tysk; som særlige Fag havde Drengene Gymnastik og Sang, Pigerne Syning, Strikning, Kartning og Spind. Ved Arbejdsfortjeneste med Syning kunde Pigerne forlade Skolen hver især med en lille opsparet Sum i Sparekassen.

Ved kgl. Resolution af 27. September 1858 bestemtes, at de under Gejstligheden ved Bremerholm sorterende Skoler tillige med samtlige øvrige Kirkeskoler skulde ophæves og at der ved Hjælp af deres samlede Fonds, derunder indbefattet Værdien af Skolens Bygning, i deres Sted skulde oprettes en, senere to nye Borger- eller Middelskoler under Navn af de forenede Kirkeskoler, hvorved de fra de hidtidige Patronater overgik til Skoledirektionen.

Ved Afslutningen af nærværende Udsigt over Holmens Kirkes Skolers Historie gennem næsten halvtredje Aarhundrede er det Pligt at nævne den Kamp, der i henvend to Aartier med umindsket Styrke i Overbevisningens Varme og Argumenternes Klarhed førtes mod Københavns Skoledirektion af Etatsraad Salicath, Skolernes verdslige Værge, til Fordel for deres vedblivende selvstændige Bestaaen. Selv efter Reskriptets Fremkomst vilde han »ikke være et tavst Vidne, selv om hans Stemme blev en afmægtig Røst«. I et udførligt, klart og skarpt formuleret Indlæg havde han forinden erklæret at ville forsvare Skolernes retslige Bestaaen, »paa alle Sagens Stadier, om det endog var for Domstolene«. Desværre stod han ene med sin Protest mod »det Indgreb, at ville ophæve en Sæcta-

ten og Sognet ligefrem tilhørende og ved dens egne Pengemidler selvstændig bestaaende Skole for fri Undervisning, uden at Skolen ved noget Brud paa Fundats eller Skoleregler havde forbrudt sin Eksistens og uden Kuratelets Samtykke«.

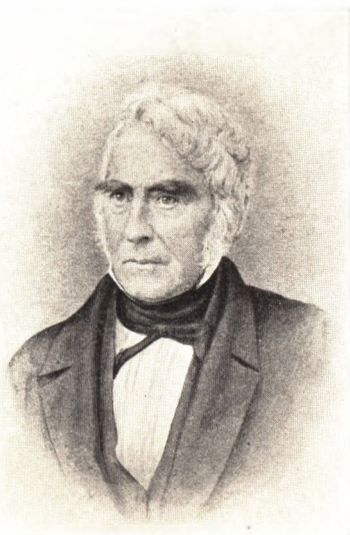
»En Skole«, hedder det videre, »med et mindre og indskrænket Antal Elever, hvis fast ansatte og i Skolehuset boende Lærere og Lærerrinder komme i en nærmere og stadigere Rapport til hvert enkelt Barn, hvori Sognets Gejstlighed saavel med Tilsyn som ved Overhøring ved Eksaminerne giver Undervisningen i Almindelighed og den religiøse i Særdeleshed et vist alvorligt og gavnligt Præg, samt hvor baade Oversigten og den indbyrdes Konkurrence er bedre iværksættelig end ved de talrige Skoler — har i sig Elementerne til en gavnlig moralsk Paavirkning for dens Elever. Naar Kuratelet saaledes ofte har set et baade i Skoleundervisning og i Haandarbejde frit og godt forberedt og sædeligt Barn forlade Skolen i en det skænket ny, skønt tarvelig Paaklædning, saa har det troet, at baade Barnet og dets Forældre har haft Skolen *meget at takke*«.

Efter at Skolerne den 11. Oktober 1859 havde indstillet deres Virksomhed, førte Provst Münter alene, da Salicath bestemt havde vægret sig ved at tage Del i Afviklingen af Skolernes Forhold, Forhandlingerne med den kgl. Direktion for Borger- og Almueskolevæsenet om Børnenes Anbringelse i Kommuneskolerne, Dispositionerne med Hensyn til Skolernes Formue og Lærernes Pensionering.

De 24 Kordreng og 6 Reservedreng fra Korskolen fik anvist daglig fri Undervisning i den Holmens Kirke nærmest liggende Skole, den 1852 oprettede Suhmsgades Skole, hvor der anvistes Kantoren et Værelse, i hvilket han udenfor Undervisningstiden kunde indøve Drengene paa det Korskolen tilhørende Klaver, og der toges Hensyn til, at de havde at møde i Kirken hver Fredag Formiddag, ofte Onsdag Formiddag og andre Ugedage ved Vielser og Ligfærd. Kirkens Bestyrelse forbeholdt sig af Skolens Formue en Kapital af 12,500 Rdlr., hvis Renter svarede til Bekostningen ved Korsangen. Af de i særlige Øjemed skænkede Legater tilbageholdtes endvidere til fattige Børn i Sognet i alt 7095 Rdlr.

Holmens Kirkeskolers Ophævelse er et grelt Eksempel paa den begyndende Demokratisering og dens Stordrift, der med sine plumpe Fangarme siden saa ofte har kvalt personligt Initiativ, frugtbar aandelig Vekselvirkning og ærværdig Overlevering.

En Række dygtige og nidkære Lærere, hvis Navne ses af Fortegnelsen over Holmens Kirkes Kateketer, havde fra Aarhundredets Begyndelse til Skolernes Lukning arbejdet i Skolens Tjeneste; her skal nævnes Skolens sidste Overlærer CHRISTEN SØREN MÜLLER (død som Præst i Gadstrup), Ophavsmanden til Tanken om at skaffe fattige Københavnerbørn Sommerferieophold paa Landet, og det hæderværdige Ægtepar MANASSE LISTOV (1782—1868), fra 1805 Hører og 1811—52 Overlærer ved Skolen, og hans Hustru ANE ELISABETH



SVENDSEN, der fra 1808 til Skolen lukkede sine Døre, virkede som Lærerinde i Haandarbejde for Skolens kvindelige Ungdom, i et halvt Aarhundrede knyttede til samme Virkested i ufotrøden Pligtfølelse og Kærlighed til de Børn, hvis Opdragelse var dem betroet. »Ikke blot ved den gode Undervisning, han har givet de mange Unge, der har været betroet ham«, hedder det i Skolens Kurators Vidnesbyrd om den gamle Skolemand, »men ogsaa ved det faderlige Sind, som han stedse har vist imod dem, har han virket særdeles velgørende i sit Kald; det er for os, der altid har æret denne Mand højt, en hellig Pligt, paa det varmeste at anbefale ham til Kongens Naade«. Undervisningsdirektør, Prof. V. Borgen, stadfæster i et og alt disse Udtalelser om »en særdeles brav, nidkær og duelig Lærer, der samvittighedsfuldt har arbejdet i Skolens Tjeneste«.



EMBEDSETATER.



A. PATRONER.

1. 1617 7. Dec. Rigsadmiral ALBERT SKEEL til Fussingo, f. 23. Nov. 1572 † 9. April 1639; i hans Fraværelse fungerede Holmens Admiral Steen Willumsen Rosenvinge.
2. 1635. Rigsadmiral CLAUDS DAA til Borreby, f. 10. (6) Aug. 1579 † 30. Marts 1641.
3. 1646 21. Okt. Holmens Admiral CHRISTOPHER LINDENOV til Lindersvold, f. o. 1612 † 1679.
4. 1655. Rigshofmester JOKUM GERSDORFF, f. 11. Nov. 1611 † 19. April 1661.
5. 1661 9. Sept. Overstatholder, Rigs greve CHRISTIAN RANTZAU, f. 2. Maj 1614 † 8. Nov. 1663.
6. 1664 20. Dec. Rigsadmiral HENRIK BIELKE, f. 13. Jan. 1615 † 16. Marts 1683.
7. 1683 4. Dec. Generaladmirallieutenant NIELS JUEL til Taasinge, f. 8. Maj 1629 † 8. April 1697.
8. 1687 25. Jan. Admiral HENRIK SPAN, f. 17. Apr. 1634 † 27. Dec. 1694, for den hollandske Menighed.
9. 1694. Admiral CHRISTOPH ERNST V. STÖCKEN, f. 4. Aug. 1664 † 8. Febr. 1711, for den hollandske Menighed.
10. 1697 5. Okt. Generaladmirallieutenant ULRICH CHRISTIAN GYLDENLØVE, f. 24. Juni 1678 † 8. Dec. 1719; 1700 18. Dec. tillige for den hollandske Menighed; under hans Fraværelse fungerede foruden Stöcken, M. Moth og J. Juel.
11. 1697—99. Geheimeraad MATHIAS MOTH, f. o. 1647 † 19. Marts 1719.
12. 1699 21. Okt. Generaladmiral, Baron JENS JUEL, f. 15. Juli 1631 † 23. Maj 1700.
13. 1720 31. Maj. Admiral PETER RABEN, f. o. 1661 † 29. Sept. 1727.
14. 1728 12. April. Admiral FRANTS PETERSEN TROJEL, f. 1666 † 4. Okt. 1731.
15. 1731 28. Maj. Admiral ANDREAS ROSENPALM, f. 18. April 1679 † 18. Jan. 1754.
16. 1754 14. Marts—1766 24. Aug. Admiralitets- og Kommissariatskollegiet.
17. 1766 25. Aug.—1767 28. Okt. Generallieutenant, Greve FREDERIK DANNESKIOLD-SAMSÖE, f. 1. Nov. 1703 † 18. Juli 1770.

Derefter ADMIRALITETS- OG KOMMISSARIATSKOLLEGIET (MARINEMINISTERIET)

B. KIRKEVÆRGER.

1. 1646 22. Nov. WILLUM EVENSEN, Skibshovedsmand † 11. Nov. 1648, bgr. 15. Nov. i Holmens Kirke.
2. 1646 22. Nov. NIELS OLUFSEN, Deleskriver paa Bremerholm, adjungeret † 1656.
3. 1657 15. Okt. GABRIEL JACOBSEN KYNG, Skibsskriver og Spisemester paa Bremerholm, Forstander for Syge- og Kvæsthuset † 14. Dec. 1684, 81 Aar.
4. 1684 14. Dec. HANS SVENDSEN, Vejermester ved Holmen † 24. Febr. 1694.
5. 1694 19. April. NICOLAI KLAUMAN, Eskadreskriver og Mønsterskriver, afg. 1699, 1705 Værge for Begravelserne † 10. Decbr. 1707.
6. 1694 19. Apr. PETER WARTBERG, Vejermester og Maaler ved Holmen, 1699—1705 ene Værge, afg. 1731 31. Dec. efter 36 Aars virksom og uegennyttig Tjeneste † 1732, begravet 16. Jan.
7. 1704 1. Jan. JACOB ANDERSEN, Inventarieskriver ved Holmen † 1716, adjungeret ved Stolestaderne.
8. 1716 14. Juni. OLUF PEDERSEN LETH, se Klokkere.
9. 1716 14. Juni. CHRISTEN ANDERSEN SPARKIER, se Kantorer.
10. 1720 7. Juni. ANDERS HALLING, Materialskriver, afg. 1727 † 1728.
11. 1728. HANS HENRIK KÜCKELIN, Urtekræmmer † 1739, adj. ved Stolestaderne.
12. 1728. JOHANNES TROJEL, f. 1667 † Juli 1739, 67 Aar, adj. ved Begravelserne.
13. 1732 1. Jan. PETER LEMMICKE, Økonom for Kvæsthuset, Regimentskvartermester ved laalandske gevorbne Regiment, afg. 1737 22. Nov., da han tiltraadte denne Stilling.
14. 1737 1. Dec. LARS RAFNSBERG, tillige Kirkeskriver, Værge for Stolene til 1738, »da han og fik Ligvognen at forvalte, som Kantor Sparkier til den Tid havde havt«, overtog ved Kückelins Død alle Forretninger.
15. 1749. JOHAN HALLESEN, Urtekræmmer, Kontrollør ved Sukkerhuset, adj. Rafnsberg fra 1. Jan. 1750 for Begravelserne ved Kirken og Skibskirkegaarden † 25. Jan. 1786, 72 Aar.
16. 1758 1. Jan. HANS PETER TOP, Etatsraad og Deputeret i Søetaten, f. 24. Juni 1720 i Nakskov, afg. 1759 31. Dec. † 19. Nov. 1776.

17. 1760 1. Jan. FREDERIK SMITH, Vejermester ved Holmen, afg. Nov. 1761, † 25. Marts 1785, 71 Aar.
18. 1762 1. Nov. CHRISTOPHER WILDSKYT, Generalauditor, Krigsraad, Mønsterskriver, f. 1693, afg. 1766 27. Dec. † 1774.
19. 1762 1. Okt. JØRGEN BRUUN, Justitsraad, Mønsterskriver ved 2. Division, † 9. Apr. 1770, 60 Aar.
20. 1766 27. Okt. JOHAN WALBOHM, Urtekræmmer † 1789, 77 Aar.
21. 1767 7. Marts. MATTHIAS DUE, Etatsraad, Sekretær ved Admiralitetskollegiets 3. Departements Kontor, Direktør ved Søkvæst- og Assistentshuset, f. 28. Dec. 1723 i Kbh. † 11. Sept. 1790.
22. 1770 14. April. PETER STORM, Etatsraad, Mønsterskriver ved Holmen, kgl. Bogholder † 10. April 1781, 49 Aar.
23. 1777 31. Marts. ERIK CHRISTIAN DAN, Kancelliraad, Chef for 1. Departements Kontor, f. 1740 i Kbh., døbt 2. April i Frue K. † 31. Marts 1793.
24. 1791 20. Aug. JENS MATTHIESSEN, Generalkrigskommissær, Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet † 16. Juni 1795, 61 Aar; afg. 1793.
25. 1791 20. Aug. NIELS DANIEL THUNBOE, Etatsraad, Søkrigskommissær og Chef for Admiralitets- og Kommissariatskollegiets 3. Departements Kontor, f. 14. Juli 1747 i Bergen, † 21. Jan. 1821.
26. 1793 25. Marts. NIELS PERBØL, Konferensraad, Chef for Admiralitets- og Kommissariatskollegiets 3. Departements Kontor, f. 1742 i Larvik, døbt 30. Okt., afg. 1811 † 26. Nov. 1824.
27. 1811 10. Okt. JAKOB BANG, Etatsraad, Chef for Admiralitetskollegiets 2. Departements Kontor, f. 1. Jan. 1763 † 31. Okt. 1826.
28. 1811 10. Okt. PEDER CHRISTIAN RASMUS AAGESEN, Etatsraad, Chef for Admiralitetskollegiets Bogholderkontor, f. 14. Marts 1762 † 24. Juni 1830.
29. 1826 23. Nov. CHRISTIAN RAVEN, Overauditor, Overkrigskommissær, Justitsraad, Chef for Admiralitetskollegiets 1. Departements Kontor, f. 1775 i Kbh., døbt 28. Dec. som Christian Hansen, fra 1830 1. Juli ældste Væрге, † 8 Febr. 1833, 57 Aar.
30. 1830 1. Juli. JENS NICOLAI HALKIÆR, Justitsraad, Chef for Admiralitetskollegiets 3. Departements Kontor † 15. Marts 1852.
31. 1833 1. Marts. NIELS WIBORG, Generalkrigskommissær, Departementsdirektør i Marineministeriet, f. 4. Nov. 1785 i Lyngø ved Sorø † 4. Sept. 1863.
32. 1833 4. Maj. JACOB HANSEN, Urtekræmmer, 3. Væрге.
33. 1840 1. April. THOMAS CHRISTIAN TILLGE, Etatsraad, Chef for Admiralitetets Bogholderkontor † 1. Juni 1855, 68 Aar; tillige Kirkeskriver.
34. 1855 1. April. FREDERIK CHRISTIAN ESSKILDSEN, Etatsraad, Departementsdirektør i Marineministeriet, f. 1810, afg. 1861 † 1874 (se ndfr.).
35. 1863 8. Okt. NIELS RUHE PETERSEN, Etatsraad, Udskrivningschef † 22. Jan. 1879.

36. 1879 6. Febr. JOHAN PHILIP SCHULTZ, Kontreadmiral, Departementsdirektør i Marineministeriet, f. 16. Nov. 1820 † 4. Okt. 1887.
37. 1887 10. Okt. FRITZ PETER ADOLF ULDALL, Viceadmiral, f. 9. Marts 1835; afg. 1904 31. Jan. † 23. Marts 1911.
38. 1904 1. Febr, CHRISTIAN VILHELM OLSEN, Departementschef i Marineministeriet, f. 2. Dec. 1867.

MEDLEMMER AF KIRKEINSPEKTIONEN (1861—1919)
(foruden Sognepræsten og Kirkeværgen).

1861. FREDERIK CHRISTIAN ESSKILDSSEN, Etatsraad, Departementsdirektør i Marineministeriet, f. 2. Aug. 1810 † 16. Juli 1874.
1874. LUDVIG CHRISTIAN TUXEN, Justitsraad, Departementsdirektør i Marineministeriet, f. 13. April 1822 † 21. Juni 1887.
1887. HANS JACOBSEN, Departementsdirektør i Marineministeriet, f. 20. Dec. 1833, afg. 31. Decbr. 1903 † 5. Dec. 1907.
1904. NIELS HENNING HANSEN, Murmester, f. 28. Jan. 1833 † 1. Okt. 1908.
1908. HANS FREDERIK THORVALD LINDHARD, Murmester, f. 25. Sept. 1841 † 7. Juli 1916.
1916. PETER PETERSEN GRAM, Raadmand, Murmester, f. 11. Aug. 1850.

C. PRÆSTER VED HOLMENS KIRKE.

I. FØRSTEPRÆSTER.

(HOLMENS PROVSTER.)

1. 1617, Nov. NIELS MIKKELSEN AALBORG, f. 16. Sept. 1562 i Aalborg, c. 1580 Stud. fra Aalborg, 1588 udenlands, 1589 Præst i Hammar i Skaane, 1595 Mag., 1600 Præst i Næseby og Årslev, Provst i Willands H., 1612 Præst i Helsingborg og Provst i Luggude og Asbo Herreder, afsat 1614; afg. 1639 † 23. Okt. 1645, begr. nedenfor Altret i Kirken. G. m. Ane Axelsdatter.
2. 1639 29. Maj. ANDERS ANDERSEN RINGKJØBING, f. 10. Okt. 1597 i Ringkøbing, 1615 Stud. fra Ribe, 1617 Rektor i Aalborg, 1621 Præst i Henne, 1633 ved St. Jakobs K. i Varde, 1641 Mag., *første Provst ved Holmen*, 1642 Biskop o. Aalborg Stift, 1653 Dr. theol. † 10. Nov. 1668, Jubellærer. G. 1. m. N. N., bgr. 2. Juni 1645; 2. 28. Juli 1647 m. Helvig Paludan (Forældre: Præst i Viborg Villum Johansen Paludan og Cæcilie Bloch), f. 23. Okt. 1604 † 16. Okt. 1671 (g. 1. m. Prof., Dr. theol. Niels Poulsen Schandorph, Præst ved Vor Frue K. i Kbh., f. 1. Aug. 1596 † 1. Nov. 1645).
3. 1642 15. Juli. NIELS CHRISTENSEN SPEND (Søn af Præst i Understed Christen Simonsen Spend), f. 17. Marts 1594, 1617 Stud. fra Aalborg, 1629 Præst i Sæby, 1643 Mag., † 1. Jan. 1664, bgr. i Kirken (Epitafium). G. o. 1630 m. Anna Lauritsdatter (g. 1. m. Præst i Sæby Jens Axelsen Bjørn (Ursin) † 1689).
4. 1664 9. Jan. TORKILD TUESEN (Torchillus Tullius), f. i Jylland o. 1625, 1645 Stud. fra Helsingør, 1653 nederste Kap. v. Vor Frue K., 1654 Præst i Helsingborg, 1665 kgl. Konfessionarius † 24. Dec. 1668. G. 1653 m. Kirsten Lauges eller Larsdatter (g. 1. m. Tolder i Skien Peder Halse).
5. 1665 12. Febr. HANS HANSEN SEIDELIN (Forældre: Hans Jürgensen og Lisbeth), f. 14. Marts 1632 i Helsingør, 1653 Stud. fra Helsingør, 1660 1. Kap. v. St. Olai K., 1667 Mag. † 20. Juni 1668. G. 19. Maj 1661 m. Sophie Davidsdatter (Forældre: Præst ved St. Olai K. i Helsingør David Christensen og Geske Frederiksdatter), f. 16. Apr. 1643 i Hel-



- singør † 11. April 1716 (g. 2. m. Raadmand i Kbh. Claus Iversen † 1688, bgr. 28. Aug. i St. Nikolai Kirke).
6. 1668 8. Juli. NICOLAI HANSEN LUNDT (Forældre: Borgmester i Kbh. Hans Nikkelsen Lundt og Anna Pedersdatter Carlsen), f. 6. Juli 1634 i Kbh., 1651 Stud. fra Sorø, 1655—57 udenlands, Hører i Sorø, 1663 Præst ved St. Peters Kirke i Næstved † 15. Aug. 1676, begr. i St. Nikolai Kirke. G. 13. Juni 1661 i London m. Margrethe Millou (Datter af Købmand Charles Millou (Møller) † 1679.
 7. 1676 10. Sept. JENS HANSEN WINTHER, f. o. 1632, 1660 res. Kap. ved Vor Frelsers K., 1663 nederste res. Kap. her, 1677 Mag. † 17. Sept. 1686, begr. i St. Nikolai K. G. 1. 1660 m. Kirstina Sinklar (Datter af Daniel Sinklar) † 1666. G. 2. 28. Sept. 1670 i Helsingør m. Catharine Davidsdatter (Forældre: Præst ved St. Olai K. i Helsingør David Christensen og Geske Frederiksdatter), f. 18. Sept. 1647 i Helsingør † 12. Marts 1699.
 8. 1686 22. Sept. GERHARD (GERT) WIENECKEN (Forældre: Præst ved Vor Frelsers K. p. Christianshavn Matthias Wienecken og Cathrina Gertsdatter), f. 2. Juli 1649 paa Christianshavn, 1668 Stud., 1672 res. Kap. i Taarnby, 1673 Præst i Øsløs, 1674 i Grenaa, 1686 Mag., s. A. res. Kap. her † 3. Febr. 1702, bgr. i Kirken. G. 1. m. N. N.; 2. 1672 m. Marie Sassenberg, f. 1648 † 1711, bgr. 5. Sept. i Kirken.
 9. 1702 1. April. IVER BRINK (Forældre: Didrik Brink, Insp. i Nordlandene og Finmarken, og Helena Hansdatter), f. 19. Nov. 1665 i Volderhoug, Sundmørs Provsti, 1681 Stud. fra Christiania, stud. i Uppsala, fra 1682 i Kbh., 1689 Feltpræst, 1691 Præst ved den danske Kirke i London, 1692 Mag., 1708 Konfessionarius for Kong Frederik IV. paa Italiensrejsen, 1711 Præst ved St. Nikolai K. i Kbh. † 25. Juni 1728. G. 1. 20. Juli 1692 i London m. Ambrosia Michelsen (Datter af Henrik Michelsen, Borger i London) † 1. Aug. 1709 i Kbh.; 2. 3. Sept. 1710 (H. K.) m. Sophie Seidelin (Forældre: Generalpostdirektor, Konferensraad Hans Seidelin og Drude Margrethe Ravn), f. 1692 † 13. Aug. 1741 (g. 2. 1735 m. Biskop o. Fyens Stift Christian Ramus, f. 1. Febr. 1688 † 14. Dec. 1762).
 10. 1711 23. Marts. SØREN KNUDSEN SEVEL (Forældre: Provst og Præst i Sevel Knud Jørgensen Colding og Margrethe Kjær), f. 15. Juli 1653 i Sevel (Ringkøbing Amt), 1669 Stud. fra Viborg, 1671 Cand., 1676—79 Hører i Viborg, 1680 Mag., s. A. Præst v. Viborg Domkirke, 1718 Præst ved Vor Frue K. i Kbh., Provst † 17. Jan. 1720. G. 1. 18. Okt. 1681 m. Marie Trane (Forældre: Præst i Viborg Mag. Laurits Christensen Thrane og Marie Romand), f. 27. Marts 1667 i Viborg † Maj 1711, bgr. i Holmens K., 2. 1713 m. Drude Margrethe Tistorph (Forældre: Præst ved St. Nikolai K. i Kbh. Michael Christensen Tistorph og Søster Brochmand) † 16. Febr. 1714 (g. 1. m. Assessor Henrik Høyer).

11. 1718 3. Jan. CORFITS SCHURMANN (Forældre: Kap. ved Brahe-Trolleborg K. Henrik Predbjørnsen Schurmann og Martha Friis), f. 16. Apr. 1678 paa Brahe-Trolleborg, 1696 Stud. fra Odense, 1704 Rektor i Faaborg, Mag., 1705 Medtjener ved St. Nikolai K. i Kbh. † 26. Apr. 1728, bgr. i Holmens K. G. 15. Maj 1705 m. Johanne Fischer † 20. Nov. 1732, bisat 28. December i St. Petri K. (Datter af Thomas Fischer).
12. 1728 7. Maj. JAKOB PEDERSEN KÆRUP (Forældre: Raadmand i Nakskov Peder Kærup og Margrethe Jakobsdatter), f. 13. Sept. 1682 i Nakskov, 1698 Stud. fra Kbh., 1711 Cand., s. A. 2. res. Kap. ved Holmens K., 1712 Mag., 1733 Biskop i Christianssands Stift † 29. Aug. 1751. G. 9. Maj 1712 (H. K.) m. Helene Cathrine Brink (Forældre: Provst Iver Brink og Ambrosia Michelsen), f. 28. Maj 1693 † 5. Maj 1761. (G. 1. 2. Aug. 1710 m. res. Kap. Hans Hagerup, se denne).
13. 1733 4. Maj. ANDREAS WØLDIKE (Forældre: Præst i Sommersted Peder Wøldike og Cathrine Magdalene Jensdatter Buch), f. 26. Aug. 1687 i Sommersted, Haderslev Amt, 1702 Stud. fra Kbh., 1708 Cand., Feltpræst, 1709 Kapellan ved St. Mariæ K. i Helsingør, 1711 Sgpr. v. St. Mariæ og St. Olai K., 1735 Biskop o. Viborg Stift † 13. Okt. 1770. G. 28. Juni 1712 m. Anna Maria Kruse (Datter af Christopher Kruse), f. 1688 † 6. Juni 1748.
14. 1735 15. Juli. MATHIAS JENSEN HVIID (Forældre: Birkedommer Jens Madsen Hviid og Anna Kohl), f. 3. (15.) Apr. 1703 i Baarse, 1722 Stud., 1724 Cand., 1725 Præst i Magleby, 1726 Mag., 1736 Konsistorialraad, 1737 Generalkirkeinspektør, 1756 Rang med Biskopper † 11. Marts 1759. G. 6. Juni 1732 (Frelzers K.) m. Karen Fjeldsted (Forældre: Raadmand og Stadshauptmand i Kbh., Justitsraad Mikkel Andersen Fjeldsted og Marie Christiane Fyhn), f. 1713 paa Christianshavn, døbt 2. Juni † 22. Apr. 1804.
15. 1759 23. April. POUL MATHIAS BILDSØE (Forældre: Præst Lorents Christophersen Bildsøe og Anna Sophie Olufsdatter Lundt), f. 15. Febr. 1710 i Kjettinge, 1726 Stud. priv., 1730 Cand., s. A. Rektor i Svendborg, 1736 Præst i Torkildstrup, 1738 Præst v. Garn. K., 1752 Dr. theol., 1754 Præst v. Helligaands K., 1757 v. St. Nikolai K., 1764 Biskop o. Aarhus † 26. Juli 1777. G. 1. m. Maria Christiane Ernst (Datter af Raadmand og Købmand Poul Ernst i Svendborg), f. 1716 † 12. Apr. 1738 i Torkildstrup; 2. 8. Maj 1739 m. Anna Marie Fjeldsted (Forældre: Raadmand og Stadshauptmand Mikkel Andersen Fjeldsted og Marie Christiane Fyhn), f. 1718 paa Christianshavn, døbt 28. Dec. i Vor Frelzers K. † 1755 i Kbh., bgr. fra Helligaands K., 3. 30. Marts 1757 m. Elisabeth Sophie Hagerup (Forældre: Biskop i Trondhjem, Dr. Ejler Hagerup og Anna Cathrine Barhow), f. 16. Febr. 1729 i Trondhjem, Hoffrøken hos Prinsesse Charlotte Amalie † 24. Nov. 1773 i Trondhjem; 4. 9. Febr. 1775 i Barrit m. Sophie Elisa-

- beth Nørck v. Nørckencrone (Forældre: Generalmajor Christian Nørck v. Nørckencrone til Barritskov og Sophie Reusch), f. 1725 † 15. Aug. 1786.
16. 1764 9. Nov. JØRGEN HEE (Forældre: Præst ved Graabrødre Hospital i Odense Jens Sørensen Hee og Else Pedersdatter Lund,) f. 18. Nov. 1714; 1729 Stud. fra Odense, 1734 Cand., 1738 Præst i Allerup, 1759 ved St. Hans K. i Odense, 1763 ved St. Knuds K. smst., 1777 Biskop o. Aarhus Stift † 30. Dec. 1788 i Aarhus. G. m. Karen Gudme (Forældre: Præst i Sønder Broby Mathias Nielsen Gudme og Margrethe Dinesdatter Pontoppidan) † 6. Nov. 1792 i Aarhus.
 17. 1777 3. Sept. HANS HENRIK TYBRING (Forældre: Præst i Øiestad Søren Tybring og Bolette Hansdatter Lemvig), f. 11. Febr. 1732 i Øiestad, Christianssands Stift, 1749 Stud., 1754 Cand., 1759 Skibspræst og 1761 Hjælpepræst ved Vor Frue Kirke i Kbh., 1763 Præst i Ourdal, Aggershus Stift, s. A. 2. res. Kap. ved Holmens K., 1789 Biskop o. Christianssands Stift † 18. Febr. 1798. G. 22. Juni 1763 m. Elisabeth Vilhelmine Lemvig (Forældre: Præst ved Garnisons K. Søren Lemvig og Anna Cathrine Soelberg), f. 1742 i Kbh., døbt 7. Aug. † 22. Febr. 1809.
 18. 1789 10. Juli. CHRISTIAN FREDERIK ANDRESEN HØYER (Forældre: Mestersvend Anders Nielsen Høyer og Anne Marie Jensdatter), f. 10. Febr. 1739 paa Hammermøllen ved Helsingør, 1759 Stud. fra Helsingør, 1766 Cand., 1770 Kinapræst, 1778 2. res. Kap. ved Holmens K., 1783 1. res. Kap., 1788 Præst ved Vor Frelzers K. † 8. Juni 1797. G. 1. 22. Okt. 1778 m. Johanne Marie Michaelsen (Forældre: Kaptajn Gustav Michaelsen og Frederikke Louise Aastrup), f. 26. Febr. 1755 † 30. Nov. 1779; 2. 28. Aug. 1782 m. Dorothea Thulstrup (Forældre: Raadmand i Kbh., Bankdirektør, Justitsraad Jørgen Thulstrup og Cecilie Catharine Wahlbom), f. 1760 † 2. Okt. 1818.
 19. 1797 1. Sept. JENS BLOCH (Forældre: Skibsfører i Aalborg Rasmus Bloch og Anna Christine Lassen Banner), f. 27. Juni 1761 i Hals, 1780 Stud. fra Aalborg, 1782 Cand. philol., 1784 Cand. theol., 1787 Mag., 1786—90 udenlands, 1790 Dr. phil., s. A. Præst i Bjergby, 1795 2. res. Kap. ved Holmens K., s. A. Dr. theol. i Kiel, 1803 Biskop o. Christianssand Stift, 1805 Biskop o. Viborg Stift, 1810 R., 1817 Kmd., 1826 Dbmd. † 4. Juli 1830. G. 27. Juni 1798 m. Christine Meincke (Forældre: Grosserer Henrik Meincke og Lovisa Wiide), f. 14. Jan. 1782 i Trondhjem † 4. Nov. 1824.
 20. 1804 17. Febr. VICTOR CHRISTIAN HJORT (Forældre: Herredsfoged i Hids og Lysgaard Herreder Peder Hjort og Else Holm), f. 13. Okt. 1765 paa Gunderslevholm, 1783 Stud. fra Odense, 1788 Cand., 1791 res. Kap. i Taarnby, 1796 2. res. Kap. v. Holmens K., 1797 1. res. Kap. 1811 Biskop i Ribe, s. A. R. † 26. Juli 1818 i Ribe. G. 15. Maj 1792 i

- Kbh. m. Marie Pauline Schiørring (Forældre: Kammermusikus Niels Schiørring og Mette Marie Rose), f. 3. Nov. 1775 † 26. Sept. 1848.
21. 1811 16. Juli. FREDERIK CARL GUTFELD (Forældre: Præst i Søllerød Peder Gutfeld og Christiane Chrystalsin), f. 9. Okt. 1761 i Beftoft, 1781 Stud. priv., 1784 Cand., 1790 Præst i Hørsholm, 1796 i Korsør—Taarnborg, 1800 i Asminderød, 1807 Amtsprøbst, 1811 R., 1813 Medlem af Kommissionen til Revisionen af Kirkelovene og af Direktionen for Almue- og Borgerskolevæsenet i Kbh., 1817 Dbmd., 1818 Rang med Biskopper, † 9. Jan. 1823. G. m. Caroline Frederikke Bigum (Forældre: Kaptajn, Tolder Claus Parelus Bigum og Abel Cathrine Dragbøl), f. 24. Okt. 1766 i Svendborg † 14. Jan. 1848 i Kbh.
22. 1823 2. April. ANDREAS KRAG HOLM (Forældre: Snedker Henrik Holm og Charlotte Sophie From), f. 17. Sept. 1767 i Nakskov, 1785 Stud. fra Nakskov, 1788 Cand. philol., 1790 Cand. theol., 1787 Lærer v. Kbhvns Borgerdydskole, 1789—92 Hører, 1792 Præst i Holeby, 1797 2. res. Kap. v. Holmens K., 1801 Præst v. Søkvæsthuset, 1804 overste res. Kap. v. Holmens K., 1811 Rang med københavnske Sognepræster, 1815 R., Meddirektør af Bibelselskabet, 1829 Dbmd., 1841 Rang m. Biskopper, 1842 Dr. theol., afg. 1848 19. Dec. † 13. Maj 1851 i Kbh. G. 5. Juli 1793 i Maribo m. Anna Maria Krøyer (Forældre: Købmand i Maribo Christian Krøyer og Ellen Catharine Hammer), f. 17. Febr. 1772 i Maribo † 5. Juni 1825 i Kbh.
23. 1849 14. Marts. BALTHASAR MÜNTER (Forældre: Biskop, Dr. theol. Friedrich Christian Carl Heinrich Münter og Maria Elisabeth Krohn), f. 14. Febr. 1794 i Kbh., 1811 Stud., 1817 Cand., 1823 2. res. Kap. v. Holmens K., 1828 Hofprædikant, s. A. R., Meddirektør af Bibelselskabet, 1834 Meddirektør for det Wærnske Institut, 1835 1. res. Kap., 1836 Dr. theol., 1837 Meddirektør af og Lærer ved Pastoralseminariet, 1840 Dbmd., 1843 Medlem af den kgl. Direktion for Borger- og Almueskolevæsenet i Kbh., 1861 Konfessionarius hos Kong Frederik VII., 1862 Kmd., 1864 entl. som Konfessionarius, reserveret Titel og Rang † 26. Febr. 1867 i Kbh. G. 14. Jan. 1829 i Kbh. m. Ida Marie Louise v. Schmidt-Phiseldeck (Forældre: Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet, Konferensraad, Dr. phil. Conrad Friederich v. Schmidt-Phiseldeck, og Marie Vilhelmine Krohn), f. 18. Okt. 1804 i Kbh. † 8. Juni 1867 smst.
24. 1867 27. April. BRUUN JUUL FOG (Forældre: Kaptajn, Stadsvejemester Laurits Fog og Christiane Bothilde v. Munthe af Morgenstjerne), f. 11. Marts 1819 i Stege, 1837 Stud., 1843 Cand., 1845 Adjunkt i Roskilde, 1847 Præst i Nestelsø, 1851 overste Kap. v. Holmens K., 1856 Dr. phil., Medlem af Direktionen for Pastorseminariet, 1862 R., 1867 Overdirektør for de Massmannske Søndagsskoler, 1869 Dbmd., 1879 Dr. theol. h. c., 1881 Biskop o. Aarhus Stift, 1884 Biskop o. Sjællands

- Stift, s. A. Kmd. II., 1887 Kmd. I., 1888 Stks., De kgl. Ordeners Biskop † 22. Febr. 1896. G. 1. 10. Okt. 1845 i Kbh. m. Petra Emmenzenze Høegh-Guldberg (Forældre: Generallieutenant Christian Høegh-Guldberg og Anna Dorothea v. Munthe af Morgenstjerne), f. 14. Febr. 1804 i Randers † 15. Juli 1870 i Kbh.; 2. 11. Okt. 1878 i Vallensbæk m. Jacobe Francisca Münter (Forældre: Holmens Provst, kgl. Konfessionarius, Dr. theol. Balthasar Münter og Ida Marie Louise v. Schmidt-Phiseldeck), f. 11. Okt. 1835 i Kbh. † 19. Nov. 1916 smst.
25. 1881 22. Dec. LUDVIG ALBERT WARBURG (Forældre: Strømpefabrikant Ludvig Christian Warburg og Maren Schou), f. 5. Juni 1821 i Kbh., 1839 Stud., 1844 Cand., 1851 Kat. v. Vor Frue K., 1857 2. res. Kap. v. Holmens K., 1867 1. res. Kap., 1869 R., Medlem af Bestyrelsen for Kysthospitalet ved Refsnæs, for Foreningen til forvildede unge Pigers Frelse, for Foreningen til Evangeliets Forkyndelse for skandinaviske Søfolk i fremmede Havne, Medbestyrer af Kbhvns. Begravelsesvæsen † 26. Marts 1886 i Kbh., ugift.
26. 1886 31. Maj. THOMAS SKAT RØRDAM (Forældre: Præst i Laastrup Hans Christian Rørdam og Conradine Engelbreth), f. 11. Febr. 1832 i Laastrup, 1848 Stud. fra Fredericia, 1855 Cand., 1857 til London for at studere syriske Haandskrifter, 1859 Dr. phil., 1869 Præst i Søndrup—Nordrup, 1873 i Rønnebæk—Olstrup, 1880 Præst v. Helligaandskirken, 1883 R., 1888 Dbmd., 1894 Dr. theol. h. c., s. A. Kmd. II, 1895 Biskop o. Sjællands Stift, 1898 Kmd. I., 1900 de kgl. Ordeners Biskop, 1904 Stks., 1906 Stks. af den preuss. Kroneorden, Meddirektør for det kgl. Vajsenhus, Vilhelminestiftelsen og Prinsesse Charlotte Amalies Stiftelse, Formand for det kirkelige Udvalg † 25. Sept. 1909 i Kbh. G. 19. Maj 1858 m. Ovine Marie Frederikke Hauch (Forældre: Konferensraad, Prof. v. Universitetet, Dr. phil. Johannes Carsten Hauch og Frederikke Elisabeth Juel), f. 13. Juni 1834 † 18. Febr. 1915.
27. 1895 19. Apr. GEORG SOPHUS FREDERIK SCHEPELERN (Forældre: Toldforvalter i Nykøbing paa Sjælland, Justitsraad Frederik Anton Schepelern og Julie Frederikke Christine Elisabeth Heilmann), f. 26. Febr. 1839 i Kbh., 1857 Stud., 1864 Cand., s. A. pers. Kap. i Kirke-Helsing, 1869 res. Kap. i Trinitatis nordre Sogn (St. Pauls), og 1873 i Trin. søndre Sogn, 1878 Præst ved Vor Frue K., Medlem af Bestyrelsen for Kirkelig Forening for indre Mission, 1883 R., Medlem af Direktionen for Pastorseminariet, 1895 Overdirektør for de Massmannske Søndagsskoler † 16. Apr. 1900 paa Frederiksberg. G. 28. Juni 1867 i Viborg m. Louise Magdalene Laub (Forældre: Biskop i Viborg, Dr. theol. Hardenack Otto Laub og Susanne Charlotte Hede- vig Johanne Thostrup), f. 15. Aug. 1842 i Ryslinge † 25. April 1915.

28. 1900 31. Maj. HANS MATHIAS FENGER (Forældre: Kammerraad, Proprietær Hans Frederik Fenger og Frederikke Mathilde Fjelstrup) f. 9. Aug. 1850 paa Nordgaard v. Ringsted, 1868 Stud., 1873 Cand., 1870—84 Lærer i Historie og Geografi ved det søsterlige Velgørenheds Selskabs Skole, 1878 Kat. ved St. Stefans Kirke, 1879 Lic. (Dr.) theol. (Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721—68), 1880 res. Kap. ved Vor Frelzers K., 1884—1902 Lærer i Religion i de øverste Klasser i V. Borgerdydsskole, 1888 res. Kap. v. Garnisons K., 1892 R., 1902 8. Apr. Dbmd., 1906 1. Marts Kmd. II., 1915 28. Sept. kgl. Konfessionarius, 1919, 3. Sept. Kmd. II. Er desuden Overdirektør for de Massmannske Søndagsskoler, Formand for den danske Forening til Evangeliets Forkyndelse for skandinaviske Sømænd i fremmede Havne og for Holmens Sogns Menighedspleje, Medlem af Bestyrelsen for kirkelig Forening for Indre Mission i Kbh., for Kbhvns Bispisningsselskab, for Trøstens Bolig, for Børnehjemmet »Ove Hohlenbergs Minde,« for Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, Medlem af Direktionen for Bibelselskabet for Danmark. G. 25. Nov. 1878 i Trin. Kirke m. Olivia Theodora Norup (Forældre: Overmaaler, Købmand Sophus Johan Georg Norup og Annine Margrethe Ambrosia Petersen), f. 2. Okt. 1850 i Kalundborg † 24. Sept. 1916.

II. ØVERSTE RESIDERENDE KAPELLANER.

1. 1621, Paaske. JENS ANDERSEN AALBORG, 1616 Hører ved Vor Frue Skole, 1617 Præst v. Vartov K. † 1628. G. m. Karen Hansdatter (g. 2. m. Eftermanden).
2. 1628 25. Marts. SØREN CHRISTENSEN AALBORG, f. o. 1591, 1615 Stud. fra Aalborg, o. 1620 pers. Kap. i Aalborg, 1643 Præst i Lyderslev † 1654. G. 4. Okt. 1629 m. Karen Hansdatter, f. 1602 i Kbh. † 1657 i Lyderslev.
3. 1643. MADS HANSEN MARIAGER, 1630 Stud. (Matthias Johannis Mariagrius), først Lærer hos Ankersmed A. Bentsvinger, 1637 nederste Kap. ved Kirken, 1655 Præst i Asarum, vist † 1656. G. Sept. 1637 m. Anna Nielsdatter.
4. 1654 16. Juli. CHRISTEN ANDERSEN TORNBYE, f. o. 1609, o. 1646 res. Kap. i Hellevad, 1653 res. Kap. i Sæby † 5. Okt. 1663, bgr. 11. Okt. i Kirken. G. m. Anna Nielsdatter (g. 2. m. Christen Worm i Kaarslund, Hellevad S.).
5. 1663 Oktbr. JENS HANSEN WINTHER, se Førstepræster.
6. 1676 10. Sept. JENS RICHARDSEN STUD, 1669 nederste res. Kap. † 6. Sept. 1693 i Kbh., g. 1. 1677 m. Ellen Jakobsdatter Weiland; 2. m. Margrethe Jensdatter, f. o. 1676 † 1711 (g. 2. m. nedennævnte M. Leegaard).

7. 1693 8. Juli. PEDER CLAUSEN RAMLOSE, 1676 nederste res. Kap. † 1697, bgr. 26. Maj. G. 1677 m. Margrethe Hansdatter Turmann.
8. 1697. MOGENS LEEGAARD (Forældre: Præst i Kværndrup Mads Knudsen Leegaard og Dorothea Mogensdatter), f. 1665 i Kværndrup, 1682 Stud. fra Odense, 1693 nederste res. Kap. 1698 Mag., kst. Sgpr. u. I. Brinks Fraværelse † 1711, bgr. 19. Aug. G. 17. Jan. 1694 m. Margrethe Jensdatter, Enke eft. J. R. Stud † 30. Jan. 1711, 34 Aar.
9. 1711 4. Aug. HANS HAGERUP (Forældre: Præst i Kværnæs Hans Hansen Hagerup og Ellen Schøller), f. 4. Juni 1686 i Kværnæs, 1704 Stud. fra Trondhjem, 1706 Cand., 1710 Mag. og nederste res. Kap. † 1711 af Pest, bgr. 12. Aug. G. 2. Aug. 1710 m. Helene Cathrine Brink (Forældre: Provst Iver Brink og Ambrosia Michelsen), f. 28. Maj 1693 † 5. Maj 1761.
10. 1711 14. Nov. JACOB PEDERSEN KÆRUP, 1728 Provst.
11. 1729 2. April. PEDER MIKKELSEN ØRSLEFF (Forældre: Præst i Aarslef Mikkel Pedersen og Anna Eriksdatter), f. 4. Jan. 1698 i Ørslev, Stud., Cand., 1726 Kap. i Korsør, 1727 nederste res. Kap., 1733 Præst ved St. Olai K. i Helsingør † 10. Juni 1748 smst. G. 19. Juli 1730 m. Ambrosia Fischer (Forældre: Landsdommer Hans Fischer og Martha Brink), f. 8. Juli 1712 † 16. Maj 1765.
12. 1733 6. Juni. ANDREAS KØLMER (Fader: Jakob Kølmer), f. Sept. 1699 i Trondhjem, 1718 Stud., 1719 Cand., 1722 pers. Kap. i Sperboen, 1728 Skibspræst, 1729 nederste res. Kap. † 28. Maj 1747, bgr. 2. Juni i Holmens Kirkes Kapel. G. 19. Okt. 1731 m. Anna Margrethe Birck, f. o. 1712 † 7. Sept. 1762.
13. 1747 4. Aug. JENS HANSEN NIMB (Forældre: Præst i Rødby Hans Jensen Nimb og Else Dorothea Sommerfeldt), f. 8. Marts 1699 i Christiania, 1719 Stud., 1723 Cand., 1727 pers. Kap. v. Vor Frue K. i Trondhjem, 1733 res. Kap. og Skibspræst paa Kongens Rejse til Norge † 4. Jan. 1754 i Kbh. »uforvarende om Aftenen Kl. 6 paa Gaden, da han om Formiddagen havde prædiket i Holmens Kirke og var da som sædvanlig munter«. G. 26. Okt. 1729 m. Kirstine Svaboe.
14. 1754 25. Jan. PEDER VOLQUARTZ (Forældre: Præst i Ørlandet Marcus Christensen Volquartz og Abel Margrethe Gregersdatter), f. 25. Marts 1716 i Ørlandet, 1737 Stud. fra Trondhjem, 1741 Cand., 1742 Præst v. Tugthuset paa Christianshavn, 1744 ved Brøndstrædes og Abel Cathrines Hospitaler † 4. Nov. 1766. G. 18. Aug. 1758 m. Bolette Margrethe Kølmer (Datter af Nr. 12), f. 1732, døbt 2. Sept. † 12. Nov. 1760.
15. 1766 26. Dec. HANS HENRIK TYBRING, Provst 1777.
16. 1778 4. Febr. HENRIK CHRISTIAN BORCHGREVINK (Forældre: Direktør ved Røraas Kobberværk Leonhard Christian Borchgrevink og Magdalene Brun), f. 10. Okt. 1732 paa Røraas, 1751 Stud. fra Trondhjem, 1753 Cand., 1770 Præst i Rholte, 1782 i Totens, Aggershus

- Stift, Provst † 4. Nov. 1807. 1. G. 25. Okt. 1771 i Roholte m. Barbara Lemvigh (Forældre; Auktionsdirektør i Kbh. Frederik Lemvigh og Elisabeth Kirstine Ottsen), f. 12. Dec. 1754 i Store Heddinge † 29. Dec. 1878 i Kbh.; 2. 15. Nov. 1790 i Sørum m. Sophie Cathrine Mandahl, f. 10. Dec. 1765 † 6. Sept. 1841 i Oslo.
17. 1783 26. Marts CHRISTIAN FREDERIK HØYER, 1789 Provst.
 18. 1789 9. Jan. JACOB LUND MUNTHE (Forældre: Præst i Akerø i Romsdalen Anders Borch Munthe og Sara Susanne Lund), f. 4 Apr. 1749 i Bods Præstegæld i Romsdalen, 1771 Stud. fra Trondhjem, 1777 Cand., 1778 Kateket i Dansk-Guinea (ikke tiltraadt), 1779 Præst ved Abel Cathrines Stiftelse og Alm. Hospital, 1783 nederste Kap. v. Holmens K., 1796 Præst i Ullensaker † 2. Okt. 1824. G. 1. 6. Okt. 1779 i Kbh. (Garn. K.) m. Sophie Amalie Bredahl (Forældre: Revisor ved Generalitetet, Justitsraad Michael Bredahl og Sophie Elisabeth Klinge), f. 1749 i Kbh., døbt 25. Aug. † 18. Juli 1808 i Ullensaker; 2. 14. April 1809 m. Susanne Cathrine Adolphine Meijer (Forældre: Generalmajor Knud Adolf Meijer og Jemima Nissen), f. 21. Juli 1786 i Kbh. † 3. Juli 1863 i Hamar.
 19. 1796 8. April. JENS BLOCH, 1797 Provst.
 20. 1797 3. Nov. VICTOR CHRISTIAN HJORT, 1804 Provst.
 21. 1804 13 April. ANDERS KRAG HOLM, 1823 Provst.
 22. 1823 2. April. HANS CHRISTIAN MICHELSEN (Forældre: Inspektør ved Seildugsfabrikken i Kbhvn. Hans Michelsen og Maren Gyldenlund), f. 23. Apr. 1769 paa Wodroffsgaard, 1787 Stud. fra Slagelse, 1798 Cand., 1799 Lærer v. Søetatens Pigeskole i Nyboder, 1800 Præst v. Kbhvns civile Arresthus † 12. April 1835 i Vordingborg. G. 3. Sept. 1800 m. Magdalene Elisabeth Holm (Forældre: Grosserer Marcus Holm og Severine Piper), f. 24. Jan. 1778 † 8. Okt. 1827.
 23. 1835 27. Maj. Dr. theol. BALTHASAR MÜNTER, 1849 Provst.
 24. 1849 14. Marts. FREDERIK JOACHIM MYNSTER (Forældre: Biskop, kgl. Konfessionarius Jakob Peter Mynster og Maria Frederikke Franzisca Münter), f. 10. Maj 1816 i Kbh., 1833 Stud., 1838 Cand. † 17. April 1857. G. 22. Maj 1850 m. Henriette Stephansen (Forældre: Viceadmiral Hans Stephansen og Henriette Caroline Tønder), f. 4. Febr. 1823 i Kbh. † 13. Aug. 1894 smst.
 25. 1857 26. Juni. Dr. theol. BRUUN JUUL FOG, 1867 Provst.
 26. 1867 28. Juni. LUDVIG ALBERT WARBURG, 1881 Provst.
 27. 1882 23. Febr. JOHAN HENRIK PETERSEN (Forældre: Præst i Nakskov, Provst Christian Severin Petersen og Ane Sophie Snitker), f. 25. Juli 1840 i Vordingborg, 1859 Stud. fra Nykøbing, 1864 Cand., s. A. Lærer v. von Westens Inst., 1872 Kat. i Køge, 1877 Præst v. Frederiks Hosp. og Fødselsstiftelsen samt Alm. Hosp., 1894 R. † 28. Maj 1895. G. 25. Apr. 1866 i Nykøbing p. F. m. Hulda Elise Emilie

- Berg (Forældre: Bundtmager Peter Christian Berg og Christine Mortensen), f. 21. Maj 1839 i Nykøbing p. F. † 19. Sept. 1912 i Kbh.
28. 1895 27. Juli. OVE HOHLENBERG (Forældre: Prof. theol., Dr. theol. & phil. Matthias Hagen Hohlenberg og Johanne Malling), f. 6. Marts 1835 i Kbh., 1852 Stud., 1858 Cand., 1862 Kat. v. Garnisons K., 1877 2. res. Kap. v. Holmens K., tillige Lærer ved Frk. Zahles Institut og fl. a. Skoler, Formand for Børnehjemmet »Talitha Kumi« (Ove Hohlenbergs Minde) og Stifter af samme, 1896 R. † 17. Okt. 1898 i Kbh. G. 27. Dec. 1878 (Holmens K.) m. Emily Dahlerup (Forældre: Livlæge, Overlæge v. Frederiks Hospital, Konferensraad, Dr. med. Edvard August Dahlerup og Elizabeth Mac-Dougall), f. 30. Marts 1852 i Kbh.
29. 1898 12. Dec. AUGUST FREDERIK BASSE (Forældre: Tapetserer Nicolai Emil Basse og Benthine Rochenberg), f. 17. Sept. 1848 i Kbh., 1867 Stud., 1872 Cand., Lærer ved Borgerdydskolen, 1876 Kap. i Holbæk, 1880 Præst i Gimming, 1884 i Fausing, 1890 res. Kap. v. St. Matthæus K., 1910 26. Marts R. † 5. Dec. 1914 i Kbh. G. 20. Apr. 1877 i Randers (St. Mortens K.) m. Charlotte Dujardin (Forældre: Købmand Levinus Dujardin og Marie Friis), f. 6. Maj 1855 i Randers.
30. 1915 14. Maj. HARALD GELTZER HORNBECK (Forældre: Translatør og Tolk i Engelsk Julius Cecil Hornbeck og Lauretta Augusta Geltzer), f. 5. Dec. 1864 i Kbh., 1883 Stud., 1889 Cand., 1891 Kap. i Hammer, 1895 Præst i Testrup, 1904 2. res. Kap. v. Holmens K., 1917 11. Marts R., G. 23. Sept. 1892 i Frederiksberg m. Anna Emmy Mariane Voigt (Forældre: Grosserer Viggo Voigt og Elisabeth Kirsten Wilhjelm), f. 6. Juli 1868 i Kbh.

III. NEDERSTE RESIDERENDE KAPELLANER.

1. 1637 22. Sept. MADH HANSEN MARIAGER, 1643 øverste res. Kap.
2. 1643. HAGEN BENDSEN † 29. Sept. 1644. G. 1643 m. Karen Jensdatter.
3. 1644 12. Okt. AXEL (ANSGARIUS) JENSEN BJØRN (Forældre: Præst i Sæby Jens Axelsen Bjørn og Anne Lauritsdatter), 1645 Præst i Børglum-Fureby, afg. 1649 17. Juni, 1673—89 Provst † 31. Juli 1691. G. 1. m. Mette Mumme (Forældre: Præst i Jerslev Thomas Mumme og Else Jakobsdatter Holm); 2. m. Inger Povlsdatter (Forældre: Præst Povl Clausen i Albæk og Ane Hansdatter Ølgod, f. o. 1644 † 1727 i Aalborg, bgr. 30. April.
4. 1649 22. Juni. CHRISTEN NIELSEN SKREM, 1642 Præst v. Kbhvns. Tugthus, 1655 i Faarevejle † o. 1699.
5. 1654. CHRISTEN ANDERSEN TORNBYE, s. A. ø. res. Kap.

6. 1655 28. Sept. CHRISTEN NIELSEN SPEND, Søn af Provst Niels Spend (se ovfr.), f. o. 1630 i Sæby, 1651 Stud. fra Kbh., 1657 Præst i Vordingborg, 1664 Mag., Provst † 1678. G. m. Marie Elisabeth Mese.
7. 1657. HENRIK MADSEN WALLENSBECH (Fader: Præst Mads Rasmussen i Vallensbæk), f. o. 1630; 1650 Stud. fra Roskilde, 1654 Kap. i Ude- og Oppesundby, 1662 Legationspræst i Paris † 19. Dec. s. A. dersteds, Forf. af »Diarium Obsidionis Hafniensis«.
8. 1663 23. Jan. JENS HANSEN WINTHER, 1663 ø. res. Kap.
9. 1663 15. Nov. LAURITS HANSEN GRØNBECH, f. 1631 i Aarhus, 1650 Stud., 1669 Præst i Taarnby, 1682 Mag. † 1691 bgr. 15. Juni. G. m. Elisabeth Martfeldt (Fader: Præst i Store Magleby Heinrich Eberhard Martfeldt), f. 1636 † 25. April 1715.
10. 1669 10. Dec. JENS RICHARDSSEN STUD, 1676 ø. res. Kap.
11. 1676 17. Aug. PEDER CLAUSEN RAMLØSE, 1693 ø. res. Kap.
12. 1693 8. Juli. MOGENS LEEGAARD, 1697 ø. res. Kap.
13. 1697. JENS LUND (Forældre: Jens Bjørnsen Lund og Kirsten Olufsdatter Borch), f. o. 1670, 1691 Stud., 1698 Mag., † 1. Juli 1710. G. m. Inger Pedersdatter.
14. 1710 4. Aug. HANS HANSEN HAGERUP, 1711 ø. res. Kap.
15. 1711 10 Okt.. JACOB PEDERSEN KÆRUP, 1711 ø. res. Kap.
16. 1711 14 Nov.. CHRISTIAN RAMUS (Forældre: Lect. theol. i Trondhjem Melchior Ramus og Anna Kyhn), f. 1. Febr. 1687 i Trondhjem, 1710 Cand., 1711 Interimspræst v. Garnisons K., 1728 Præst i Vordingborg, Provst og Konsistorialassessor, 1730 Præst ved Helligaands K., 1731 Biskop o. Fyens Stift † 14. Dec. 1762. G. 1. 11. Jan. 1712 (Trin. K.) m. Magdalene Cathrine Gosbruch † 17. Febr. 1713, 29 A.; 2. 20. Sept. 1713 (Holmens K.) m. Elisabeth Holst (Forældre: Tøjhusskriver Jakob Nielsen og Maria Holst); 3. m. Sophie Seidelin (Forældre: Konferensraad Hans Seidelin og Drude Margrethe Ravn), f. 1692 † 13. Aug. 1741 (g. 1. m. Holmens Provst Iver Brink).
17. 1727 22. Nov. PEDER ØRSLEFF, 1729 ø. res. Kap.
18. 1729 2. April. ANDERS JACOBSEN KØLMER, 1733 ø. res. Kap.
19. 1734 6. Juni. JENS HANSEN NIMB, 1747 ø. res. Kap.
20. 1747 4. Aug. PETER VOLQUARTZ, 1754 ø. res. Kap.
21. 1754 25. Jan. MOURITZ HANSEN (Forældre: Skipper Hans Mouritsen og Anna Kirstine), f. 26. Aug. 1722 i Kbh., 1741 Stud., 1745 Cand., 1746 Kateket v. Holmens K., 1752 Præst ved Søkvæsthuset, 1763 Præst ved Helligaands K. † 19. Maj 1777. G. 10. Juni 1751 m. Anna Dorothea Muus, f. 1727 † 5. Sept. 1799.
22. 1763 21. Okt. HANS HENRIK TYBRING, 1766 ø. res. Kap.
23. 1766 26. Dec. PEDER HERSLEB ABILDGAARD (Forældre: Præst i Røraas Peder Abildgaard og Anna Sophie Hersleb), f. 12. Dec. 1727 i Røraas, 1746 Stud. fra Helsingør, 1748 Cand., s. A. Hører i Roskilde,

- 1752 Kap. v. Vor Frue K. smst., 1788 Præst ved St. Nikolai K. i Kbh. † 2. Marts 1799. G. 1. 6. Dec. 1752 m. Ingeborg Schnabel (Forældre: Rektor i Roskilde Bernt Schnabel og Sophie Rasmussen), f. 1726, døbt 26. Maj † 1756, bgr. 20. Aug.; 2. 1763 m. Abelone Maria Gamborg (Forældre: Præst i Hvalsø-Særløse Villads Gamborg og Bodil Kirstine Hald), f. 15. Apr. 1742 i Greve † 4. Jan. 1813.
24. 1773 22. Dec. HENRIK CHRISTIAN BORCHGREVINK, 1778 ø. res. Kap.
25. 1778 4. Febr. CHRISTIAN FREDERIK HØYER, 1783 ø. res. Kap.
26. 1783 26. Marts. JACOB LUND MUNTHE, 1789 ø. res. Kap.
27. 1789 9. Jan. LAURIDS SMITH (Forældre: Toldbetjent Hans Jørgen Smith og Anna Christiane Schytte), f. 12. Apr. 1754 i Kbh., 1772 Stud., 1776 Lærer ved Landkadetakademiet, 1779 tit. Prof., 1780 Lærer for Søkadetterne, s. A. Rektor i Nykøbing p. F., 1781 Rektor i Trondhjem, 1785 Præst i Vejle, 1786 Provst, 1788 Præst i Frederiksberg-Hvidovre, s. A. Dr. theol. i Göttingen, 1792 Præst i Asminderød og Slotspræst p. Fredensborg † 22. Maj 1794 i Kbh. G. 19. Nov. 1779 m. Christiane Frederikke Speerfeldt, f. i Pyritz i Pommern † 10. Maj 1830 (Forældre: Acciseinspektør i Pyritz, Speerfeldt og Hustru, født Wiehe).
28. 1792 14. Dec. JOHAN CHRISTIAN VIBE STOCKFLETH (Forældre: Præst i Enge Niels Stockfleth og Gedske Pihl), f. 11. Nov. 1764 i Sigdal, Aggershus Stift, 1785 Stud. fra Christiania, 1790 Cand., 1794 Præst i Gusdal, Aggershus Stift † 25. Apr. 1807 i Gusdal. G. 3. Sept. 1793 m. Frederikke Ulrikke Stockfleth (Forældre: Viceadmiral William Walker Stockfleth og Johanne Georgia Vieth), f. 3. Sept. 1769 † 28. Febr. 1841.
29. 1795 27. Febr. JENS BLOCH, 1796 ø. res. Kap.
30. 1796 8. April. VICTOR CHRISTIAN HJORT, 1797 ø. res. Kap.
31. 1797 3. Nov. ANDREAS KRAG HOLM, 1804 ø. res. Kap.
32. 1804 13. April. HANS CHRISTIAN MICHELSEN, 1823 ø. res. Kap.
33. 1823 2. April. BALTHASAR MÜNTER, 1835 ø. res. Kap.
34. 1835 27. Maj. JOHAN ANDREAS RIIS (Forældre: Kopist i Hof- og Stadsretten Rasmus Riis og Anna Christiane Andresen), f. 11. Nov. 1794 i Kbh., 1812 Stud. fra Schouboes Inst., 1816 Cand., 1817 3. Kat. v. Holmens K., 1819 ord. Kat., blev 1830 5. Nov. Kapellan hos H. C. Michelsen † 23. Maj 1843; ugift.
35. 1843 12. Aug. ERNST VILHELM KOLTHOFF (Forældre: Tobaksfabrikant Matthias Anton Kolthoff og Sophie Albertine Wahlberg), f. 20. Juli 1809 i Hamborg, 1825 Stud. (priv.), 1830 Cand., Lærer v. Sorø Akademi og Landkadetakademiet, 1834 Lic. theol., 1837 2. res. Kap. v. Vor Frue K. i Kbh., 1845 res. Kap. v. Helligaandskirken, 1852 Dr. theol., 1856 Sognepræst v. Helligaands K. † 8. Febr. 1890. G. 7. Nov. 1837 m. Johanne Marie Swane (Forældre: Varemægler Lars Swane og Julie Annette Clausen), f. 8. Sept. 1816 † 24. Febr. 1885.

36. 1845 26. Sept. FREDERIK JOACHIM MYNSTER, 1849 ø. r. Kap.
37. 1849 28. Maj. CASPAR FREDERIK GRAM (Forældre: Toldbetjent Lars Gram og Lovise Dircks), f. 17. Juli 1807 i Neksø, 1826 Stud. fra Ronne, 1834 Cand., 1852 Præst v. Søetatens Hosp., 1848—49 Rigsdagsmand for Ribe Amts 5. Valgkreds, 1852 for Bornholms 2. Kreds, 1853 f. Kbhvns. 8. Kreds, 1855 atter for Bornholms 2. Kreds † 22. April 1857. G. 25. Maj 1836 m. Nicoline Christiane Wolf (Forældre: Adjunkt Peder Rudolph Wolf og Ragnhild Caroline Mariane Beck), f. 8. Juli 1801 i Vordingborg † 13. April 1884.
38. 1857 26. Juni. LUDVIG ALBERT WARBURG, 1867 ø. res. Kap.
39. 1867 31. Aug. LAURITZ HINRICH SCHMIDT (Forældre: Agent, Silke- og Klædekræmmer Hans Heinrich Schmidt og Maren Marie Holmblad), f. 14. Nov. 1820 i Kbh., 1838 Stud., 1844 Cand., 1849 ps. Kap. i Østofte, 1857 i Rødby, 1858 Præst v. Fred. Hosp. og Fødselstiftelsen, 1876 res. Kap. v. Helligaandskirken, 1886 Sognepræst, Medlem af Bestyrelsen for Frederik VII.s Stiftelse paa Jægerspris for Pigebørn af Almueklassen samt af Frederik VII.s Stiftelse i Kbh. for fattige Fruentimmer af Arbejdsklassen, 1892 R. † 11. Juni 1904 i Kbh., ugift.
40. 1877 22. Febr. OVE HOHLENBERG, 1895 1. res. Kap.
41. 1895 28. Sept. CHRISTIAN FREDERIK ADOLPH WELDING (Forældre: Stiftsprovst Frederik Peder Welding og Anna Birgitte Henriette Kruse), f. 19. Juni 1858 i Viborg; 1876 Stud. fra Roskilde, 1883 Cand., 1904 7. Apr. Sognepræst ved Vor Frelzers K., 1911 Sognepræst v. Helligaands K. G. 18. Sept. 1885 i Kbh. m. Gerda Rørdam (Forældre: Biskop, Dr. theol. & phil. Thomas Skat Rørdam og Ovine Marie Frederikke Hauch), f. 26. Nov. 1862 paa Frederiksberg (Fasangaarden).
42. 1904 24. Maj. HARALD GELTZER HORNBECK, 1915 1. res. Kap.
43. 1915 1. Okt. HAUKUR GISLASON (Forældre: Gaardejer Gisli Asmundson og Thorbjørg Olgeirsdatter), f. 14. Juli 1878 paa Tveraa ved Akureyri, Island, 1901 Stud. fra Reykjavik, 1907 Cand., 1910 præsteviet Medhjælper ved St. Budolphi K. i Aalborg, 1912 Præst i Tvede og Linde, er tillige Præst ved den herværende islandske Menighed; G. 12. Nov. 1909 i Vejle m. Anna Louise Jørgensen, f. 16. Sept. 1884 i Vejle (Forældre: Husejer Rasmus Jørgensen og Louise Karoline Marie Sørensen-Weiss).

IV. KATEKETER.

1. Før 1800.

Anføres under et.

1. 1736 7. Sept. PREBEN SCHYTTE (SCHIÖTT) (Forældre: Præst i Nyborg Anders Andersen Schiøtt og Maria Elisabeth Wandal), f. 29. Marts 1703 i Korsør, 1722 Stud. fra Nyborg, 1726 Hører i Nyborg, 1738 2. res. Kap. v. Vor Frue K. i Kbh., 1747 øverste res. Kap. smst. † 1782. G. 1. Aug. 1739 m. Anna Willers (Datter af Borgmester i Middelfart Herman Willers), f. 1708 † 24. April 1752. 2. 22. Juni 1753 m. Johanne Ottesen (Datter af Købmand i Rødby Lauritz Ottesen), f. 1716 † 6. Maj 1776.
2. 1736 5. Okt. BAGGE NIELSEN USSING (Forældre: Niels Jensen Ussing til Ussinggaard og Anna Baggesdatter Lauridsen), f. 4. Juli 1714 paa Ussinggaard, 1732 Stud. fra Ribe, 1733 Hører smst., 1735 Cand., 1740 Præst i Lyngby-Ølsted † 29. Juni 1774. G. 18. Okt. 1740 m. Marie Susanne Böttcher (Forældre: Raadmand i Ribe Henrik Böttcher og Abigael Wandal), f. 11. Sept. 1716 † 10. Juni 1772.
3. 1736 5. Okt. MATTHIAS WORM SEERUP (Forældre: Præst i Ribe Søren Nielsen Seerup og Susanne Cathrine Worm), f. 14. Nov. 1708, 1728 Stud., 1730 Cand., Hører v. Ribe Skole, 1738 Kap. v. Vajsenhuset, 1741 Præst i Faaborg og Diernisse † 8. Okt. 1753. G. 1. m. Birgitte Marie Pedersdatter.
4. 1738 18. April. JENS NIELSEN USSING (Broder til Nr. 2), f. 13. Dec. 1711 i Ussing. 1730 Stud., 1735 Cand., 1739—42 Præst i Højst i Sønderjylland, afsindig † 2. Sept. 1796 i Højst.
5. 1738 27. Juni. JØRGEN FOG (Forældre: Præst i Hviding, Provst Clemens Fog og Magdalene Hansdatter Wedel), f. 1712, 1731 Stud. fra Ribe, 1736 Cand., 1738 Præst i Føvling og Holsted, 1762 Provst † 1785, bgr. 12. April. G. m. Martha Bachmann, f. 12. Aug. 1711 † 1771 bgr. 9. April.
6. 1739 10. April. JENS SCHIELDERUP, f. Dec. 1706 i Alstahoug, Trondhjem Stift, 1724 Stud. priv., 1727 Cand., 1728—34 Hører i Trondhjem, 1741 res. Kap. i Vordingborg, 1757 i Fanefjord † 1766 bgr. 17. Juli. G. 13. Sept. 1741 m. Anna Jørgensdatter Lund af Everdrup.
7. 1740 29. April. HANS VON WOVERN (Forældre: Klokker v. St. Olai K. i Helsingør Hans von Wovern og Magdalene Mathiasdatter), f. 18. Febr. 1708 i Helsingør, 1726 Stud. fra Helsingør, 1729 Cand., 1748 Kap. i Assens, afsk. 1774 † 13. Febr. 1776. G. 29. Apr. 1750 m. Abel Cathrine Fibiger (Forældre: Raadmand Mathias Fibiger og Karen Treven), f. 1713, døbt 18. Marts, † 1771, bgr. 29. Jan.
8. 1741 16. Febr. JENS MYGIND (Forældre: Hans Jørgensen Mygind og Cathrine Hansdatter Hein), f. 1713, døbt 30. Maj i Asperup, 1732 Stud. fra Nyborg, 1738—39 Hører i Ebeltoft, 1741 Cand., 1742 Sognepr. i Nyborg † 28. Marts 1758. G. 25. Juli 1742 i Nyborg m. Birgitte Maria Rafn

- (Forældre: Byfoged Oluf Rafn og Anne Marie Kam), f. 1709, døbt 4. Juli, † 1767 begr. 10. Novbr.
9. 1741 25. Aug. POUL SCHNABEL (Forældre: Raadmand i Korsør Marcus Schnabel og Silla Mørup), 1725 Stud. fra Slagelse, 1727 Cand., 1743 Præst i Ulvik (Bergens Stift), 1771 Provst † 12. Nov. 1792.
 10. 1742 21. Apr. HANS MOSSIN (Forældre: Præst i Tversted Peder Mossin og Anna Jensdatter Giessing), f. 16. Apr. 1716; 1733 Stud. fra Frederiksborg, 1739 Cand., 1747 Præst ved Alm. Hosp. og Abel Cathrines Stiftelse, 1751 2. res. Kap. v. Nykirke i Bergen, 1757 1. res. Kap. smst., 1762 Sognepr. v. Korskirken i Bergen, 1768 Mag., 1770 Stiftsprovst og Sgpr. v. Domkirken smst., 1779 Dr. theol. † 3. Apr. 1793. G. 1. 10. Sept. 1749 (Holmens Kirke) m. Anna Sophie Nygaard (Fader: Inspektør Simon Nygaard) † 1757; 2. 22. Okt. 1759 m. Anna Beate Fleischer (Forældre: Sorenskriver, Etatsraad Johan Seckmann Fleischer og Catharine Geelmuyden), f. 28. Dec. 1737 † 17. Febr. 1814.
 11. 1743 16. Aug. MADS HVISTENDAHL (Forældre: Præst i Helligsø Jens Madsen Hvistendahl og Ida Kirketerp), f. 9. Juli 1714 i Helligsø. 1730 Stud. fra Aalborg, 1741 Cand., 1747 n. Kap. ved Vor Frue K. i Kbh. † 24. Aug. 1777. G. 1. 25. Okt. 1747 m. Margrethe Elisabeth Ursin (Forældre: Byfoged i Kbh. Jacob Ursin og Andrea Marie Nye-gaard) f. 1728 i Kbh., døbt 19. Marts † 1750; 2. 24. Aug. 1755 m. Drude Mette Braem (Forældre: Præst i Raarup Martinus Braem og Cathrine Krabbe), f. 10. Sept. 1719 i Raarup, † 21. Okt. 1766, begr. 5. Nov.
 12. 1747 25. Aug. HANS CORNISCH, 1750 Præst i Urskou (Aggershus Stift).
 13. 1748 12. Aug. OLUF ADOLPH BRORSON (Forældre: Præst v. St. Nikolai Kirke i Kbh. Nicolai Brorson og Anna Kirstine Bruun), f. 19. Dec. 1724 i Bedsted, 1742 Stud., 1747 Cand., 1750 Præst i Hillerslev, † 8. Apr. 1773, g. 1751 m. Mette Marie Winding.
 14. 1750 6. Juli. HANS SCHÖNNEMANN (Forældre: Jens Schönnemann og N. N. Willer), f. 15. Juni 1719 i Rødby, 1742 Stud. fra Trondhjem, 1746 Cand., 1761 Præst v. Kvæsthuset, afsk. 1801 19. Juni † 4. Febr. 1805. G. 16. Sept. 1761 m. Agnete Holt, f. o. 1719 † 1762.
 15. 1750 23. Okt. JOHANNES STEPHEN LORENTZEN, f. 1717 i Oxenvad, Haderslev, 1742 Stud. fra Rostock, 1748 Cand., Præst ved Kvæsthuset, afsat 1760 »for sin liderlige Handel og løsagtige Brevveksling med en gift Kone«.
 16. 1754 22. April. NIKOLAI JONGE (Forældre: Peder Nielsen, Revisor i Rentekammeret, Skibsmaaler ved Børsen, og Anna Sophie Einhaus), f. 29. Aug. 1727 i Kbh., 1745 Stud., 1747 Cand., 1762 Præst i Alleslev † 24. April 1789, bekendt topografisk Forfatter. G. 2. Juni 1763 m. Geske Fischer (Fader: Konsumtionsskriver, Auktionsdirektør Peter Arvidsen Fischer) 15. Nov. 1798 i Præstø.
 17. OLUF BANG, se Klokkere.

18. 1761 27. Marts. ISAAK FALCH (Forældre: Farver Abraham Falch og Sara Margrethe Blangsted), f. Okt. 1726 i Stege, 1744 Stud., 1747 Cand., 1765 Præst i Tjæreby, 1788 Provst, afg. 1805 † 9. Maj 1812. G. m. Lorentze Christiane Bryssing, f. o. 1745 † 13. Apr. 1814.
19. 1763 28. Okt. CHRISTIAN ALBRECHT COPMANN (Forældre: Købmand i Køge Jens Poulsen og Marie Sybille Rennemann), f. 1730 i Køge; 1751 Stud. fra Nakskov, 1756 Cand., 1765 Præst i Mygind, 1785 i Sønderup—Suldrup, afg. 1799 † 7. Juli 1804 i Aalborg. G. 1. m. Anna Charlotte Amalie Rosenlund † 30. Nov. 1767; 2. 14. Juni 1768 i Hornslet m. Birgitte Dorothea Colstrup (Forældre: Forvalter paa Rosenholm Povel Nielssøn Colstrup og Christine Birgitte Pedersdatter), f. o. 1749 † 23. Febr. 1833.
20. 1765 21. Juni. JOHAN GOTTHILF TSCHERNING (Forældre: Kræmmer og Borgerkapt. Andreas Tscherning og Gunild Marie Wederøe), f. 26. Jan. 1740 i Kbh., 1759 Stud., 1765 Cand., Hører ved Laxegadens Skole, 1769 Kap. i Saxkøbing † 31. Dec. 1782. G. m. Cathrine Vilhelmine Dauw (Forældre: Præst paa Anholt Frederik Johan Valentin Dauw og Anna Birthe Cathrine Spincke), f. o. 1738 paa Anholt † 1. Juni 1815.
21. 1765 20. Sept. FRIDERICH HERMAN SCHWINGS (Forældre: Kgl. Kamertjener Gert Dideriksen Schwings og Frederikke Christiane Waltenbach), f. 19. Sept. 1740, 1760 Stud. (Kbh.), 1762 Cand., 1767 Kap. v. St. Laurenti K. p. Før, 1782 tysk Præst v. St. Mariæ K. i Bergen † 12. Juni 1810 i Bergen. G. m. Helene Cathrine Lorentzen, f. 22. Apr. 1748 i Stedesand † 18. Aug. 1828.
22. 1767 7. Aug. CARL VILHELM LUND (Forældre: Borgmester Niels Lund i Nakskov og Cathrine Top), f. 28. Marts 1743 i Nakskov, 1760 Stud. fra Nakskov, 1765 Cand., 1771 Sgpr. til St. Peders K. i Slagelse og Præst v. Hosp. smst. † 12. Marts 1801. G. 5. Apr. 1771 m. Ingeborg Cathrine Goiske † 4. Aug. 1801.
23. 1769 10. Marts. CASPER SIBBERN (Forældre: Urmager Christian Sibbern og Inger Kirstine), f. 3. Nov. 1735 i Odense, 1754 Stud. (Odense), 1757 Cand., 1778 Præst i Lunde i Fyen † 16. Jan. 1801. G. m. Anna Maria Zeuthen (Forældre: Jørgen Burchard Zeuthen af Gangsted og Anna Cathrine Kyhn), f. 1744 i Kbh., døbt 15. Dec. † 14. Apr. 1788.
24. 1771 8. Apr. LARS CHRISTIAN DAN (Forældre: Hørkræmmer Ulrik Christian Dan og Ida Frederikke Kempe), f. 9. April 1741 i Kbh., 1760 Stud., 1763 Cand., 1783 res. Kap. v. Odense Frue K., 1797 Præst i Gjerslev † 1813 i Slagelse, bgr. 16. Juli. G. 22. Okt. 1784 m. Marie Dorothea Top (Forældre: Præst v. St. Mikkels K. i Slagelse Diderik Top og Anna Cathrine Eleonore Dorothea Henriksen), f. 9. Dec. 1764 † 14. Marts 1827.
25. 1778 9. Dec. JOHAN HENRIK TSCHERNING (Broder til Nr. 20), f. 18. Aug. 1749 i Kbh., 1769 Stud., 1774 Cand., Hører v. Laxegadens Skole, 1782

- Præst paa Christiansø, 1789 i Asminderup—Gandløse † 14. Nov. 1814 G. 1. 27. Maj 1783 m. Anne Marie Mørch † 14. Nov. 1814; 2. 1. Okt. 1817 m. Eleonore Elisabeth Giese, f. o. 1771 † 9. Maj 1858.
26. 1779 21. Febr. HANS BECH (Forældre: Degn Peder Bech og Dorothea Hansen), f. 13. Sept. 1744 i Kjeldby, 1765 Stud. fra Vordingborg, Interimskateket for Ole Bang i et halvt Aar, 1772 Cand., 1779 res. Kap. i Vig og Asminderup, 1785 i Havreberg, 1792 Sognepræst i Vig † 10. Aug. 1818.
27. 1783 26. Marts. JOHANNES BRUUN (Forældre: Malthé Christian Bruun og Elise Cathrine Lassen), f. 21. Okt. 1755 paa Svanelejegaard paa Amager, 1773 Stud. fra Roskilde, 1778 Cand., 1779 3. Kat., 1785 res. Kap. i Asminderød, 1789 Præst f. Frederiksborg-Hvidovre † 12. Dec. 1798.
28. 1783 16. Juli. PEDER HANSEN (Forældre: Købmand Hans Hansen og Birgitte Marie Gjørup), f. 25. Febr. 1753; 1773 Stud., 1780 Cand., 1786 Præst i Dollerup † 31. Jan. 1788. G. m. Marie Elisabeth Bruun, f. o. 1760 † 2. Marts 1832 i Søllerød.
29. 1784 16. April. JOHANNES HOLST (Forældre: Borger i Nakskov Hans Hansen og Johanne Dorothea Holst), f. 30. Nov. 1755 i Nakskov, 1774 Stud. fra Nakskov, 1784 till. Kap. v. Vartov K., 1786 Præst i Brørup, 1790 Præst i Emmerlev † 18. April 1824. (Se Erslev, Forf. Lex. Suppl. I. 840).
30. 1786 3. Febr. CHRISTIAN OHNSORG (Forældre: Præst i Magleby—Holtug Martin Ohnsorg og Maria Plockross), f. 24. Okt. 1753 i Holtug, 1775 Stud. fra Kbh., 1780 Cand., 1789 Præst i Nim og Underup, afsk. 1829 † 14. Aug. 1830 i Uldum. G. 16. Sept. 1791 i Nørup m. Caroline Henriette Steenstrup (Forældre: Kammerraad, Byfoged i Vejle Arent Steenstrup og Vilhelmine Marie Resen), f. 10. Aug. 1773 i Nørup † 19. Febr. 1841 i Langskov.
31. 1787 9. Febr. RASMUS FENGER (Forældre: Grosserer Rasmus Fenger og Else Brock), f. 13. Sept. 1761 paa Christianshavn, 1780 Stud., 1784 Cand., 1790 res. Kap. i Ringsted, 1794 res. Kap. v. Vor Frelzers K., 1822 Sgpr. smst. † 20. Febr. 1825 i Kbh. G. 8. Juni 1796 i Kbh. m. Martha Helene Meinert (Forældre: Renteskriver Andreas Evald Meinert og Maren Kirstine Noe), f. 13. Aug. 1775 † 26. Sept. 1856.
32. 1787 9. Febr. ERIK OLSEN (Forældre: Skipper, Traktør Ole Olsen og Janniche Andersdatter Schram), f. 29. Dec. 1761 i Bergen, 1782 Stud. fra Bergen, 1785 Cand., 1787 till. pers. Kap. hos Povl Egede i Vartov, 1789 Præst ved Alm. Hospital, 1792 Præst i Stordø (Bergens Stift), afsat 1833 † 4. Febr. 1834. G. m. Antoinette Marie Grundtvig (Forældre: Præst til Ledøie—Smørum Jørgen Ottesen Grundtvig og Ulrikke Eleonore Amundin), f. 22. Aug. 1769 † 16. Sept. 1844.
33. 1789 23. Okt. EILER HAGERUP (Stiftsprovst i Trondhjem Christian Frederik Hagerup og Anna Margrethe Cathrine Westermann), f. 27.

- Juli 1766 i Skjerstad, 1784 Stud. fra Trondhjem, 1787 Cand., 1792 Præst ved det Harboeske Fruekloster, 1793 res. Kap. i Værdalen, 1808 Præst til Aure i Romsdalen, susp. 1814, afsat ved Højesteretsdom † 1. Jan. 1826 i Solbue i Ørkedal. G. Juli 1795 m. Michelle Ottilia Andresen (Forældre: Generalauditor, Amtsforvalter Christian Andresen og Michelle Schrøder), f. 1769 i Rønne, døbt 12. Dec., sep. 1809.
34. 1789 20. Nov. MORTEN HENRIK MAGNUS (Forældre: Præst til Finnø Henrik Magnus og Johanne Margrethe Petersen), f. 7. Nov. 1764; 1783 Stud., 1788 Cand., 1792 Præst i Norstrand, 1803 i Skjold, entl. 1821 † 15. Febr. 1822. G. 18. Juni 1801 m. Anna Dorothea Heiberg (Forældre: Præst i Lærdal Gert Heiberg og Anna Dorothea Arnet), f. 5. Aug. 1783 † 21. Juni 1864.
35. 1790 26. Nov. WILHELM HENRICH EDINGER, døbt Jøde (Samuel Wulf Elkan) fra Altona, 1788 Stud. (Kbh.), 1793 Cand. theol. † 17. Marts 1793.
36. 1791 19. Aug. PETER JERNENDORFF, nederste Kateket, se Klokkere.
37. 1792 13. April. FRANTZ DANIEL MELLERUP (Fader: Godsforvalter, Kammerraad Søren Mellerup), f. 17. Okt. 1765 paa Benzonsdal, 1786 Stud., 1790 Cand., 1796 Præst i Greve, 1823 Provst, 1829 R., 1842 Dbmd. † 4. Febr. 1847.
38. 1793 9. Aug. PETER SCHIØTZ (Forældre: Sørenskriver Søren Schiøtz og Johanne Margrethe Petersen Magnus, f. v. Fyren), f. 18. Maj 1771 i Stavanger, 1788 Stud., 1792 Cand., 1795 Kap. til Thingvold, 1804 Præst i Tysnæs (Bergens Stift) † 2. Sept. 1805. G. 22. Aug. 1795 i Hillerød m. Sophie Christine Jochel fra Frederiksborg, f. 11. Dec. 1768 † 26. Marts 1840.
39. 1795 16. Nov. MICHAEL ASPACH.
40. 1796 18. Nov. JOHAN NICOLAI TILEMANN (Forældre: Landfoged paa Ærø Johan Georg Tilemann og Regitze Sophie Brandt), f. 12. Marts 1771 i Nordborg, 1791 Stud. fra Odense, 1795 Cand., 1800 res. Kap. v. Viborg Domkirke, 1809 Præst i Ringkøbing, 1821 i Assens † 8. Sept. 1828. G. 1801 i Gjerding m. Edle Margrethe Høst (Forældre: Sergeant i Søetaten Jens Pedersen Høst og Elisabeth Busch), f. 29. Dec. 1777 i Kbh., † 8. Maj 1834 i Odense.
41. 1798 3. Aug. BØRGE HENRIK KNAP (Forældre: Justitsraad, Brygger Ludvig Christian Knap og Ernestine Albertine Lemvig), f. 21. Jan. 1775 i Kbh., 1791 Stud., 1796 Cand., 1801 Præst f. Brahe—Trolleborg—Krarup, 1813 R., afg. 1844, 1845 Konsistorialraad † 12. Nov. 1850, Ejer af Aalykkegaard. G. 4. Juli 1807 i Kbh. m. Kirstine Sophie Prætorius (Forældre: Etatsraad, Grosserer Jeppe Prætorius og Elisabeth Vilhelmine Lemvig), f. 12. Aug. 1787 i Kbh. † 24. Nov. 1854.

2. Efter 1800.

A. FØRSTE KATEKET.

1. 1800 12. Dec. LAURENTIUS MARTINUS SMITH (Forældre: Præst i Ringsted, Dr. theol. Morten Smith og Mette Kirstine Petersen), f. 20. Jan. 1776 i Hillerød, 1793 Stud. fra Roskilde, 1800 Cand., 1805 Præst i Sorterup, 1825 i Hagedsted † 5. Sept. 1828. G. m. Anna Marie Becker (Forældre: Hoffontænemester Joachim Becker og Gedske Kirstine Thorning), f. 6. Marts 1785 † 26. Sept. 1848 i Kbh.
2. 1806 15. Aug. JOHANNES PETERSEN (Forældre: Bønderfolk paa Hovlebjerggaard, Beenløse S.), f. 5. Maj 1772 paa Hovlebjerggaard, 1796 Stud. f. Roskilde, 1800 Cand., 1801 Lærer v. Søetatens Skole, 1809 Præst i Buttrup, 1827 i Ondløse † 30. Marts 1837. G. 1. 28. Maj 1814 m. Christiane Søbørg, f. 20. Okt. 1791 † 4. Juli 1819; 2. 13. Febr. 1822 m. Anna Søbørg, f. 1794, døbt 13. Marts † 10. Juni 1852 i Kbh. (Døtre af Præst i Hagedsted Peter Søbørg og Inger Magdalene Barbara Rørbye).
3. 1810 15. Aug. JOACHIM VILHEIM HOLM (Forældre: Snedker Henrik Holm og Charlotte Sophie From), f. 31. Aug. 1775 i Nakskov, 1794 Stud. fra Nakskov, 1799 Cand., 1804 Lærer v. Søetatens Pigeskole, 1806 2. Kat., 1812 Præst i Hedensted, 1816 i Fraugde † 7. April 1852. G. 11. Juli 1806 m. Elisabeth Mathilde Krøyer (Forældre: Købmand Christian Krøyer og Ellen Cathrine Hammer), f. 28. Dec. 1777 i Maribo † 5. April 1857 i Odense.
4. 1812 31. Juli. NIELS ERIKSEN WRAAE (Forældre: Thehandler Erik Wraae og Dorothea Hansen), f. 4. April 1780 i Kbh., 1797 Stud., 1804 Cand., Lærer og Bestyrer ved Søkvæsthusets Pigeskole, till. Præst v. det civile Arresthus, 1817 Præst i Vaalse, 1832 i Kippinge † 8. Sept. 1838. G. 1807 m. Marie Christine Gylche (Forældre: Klokker v. Helligaands K. Rasmus Gylche og Hedvig Christine Pahlen) f. 9. April 1788 † 2 Aug. 1870.
5. 1817. JENS JØRGEN EMBORG (Forældre: Degn Elias Emborg og Maria Fugl), f. 22. Nov. 1780 i Hansted v. Horsens, 1800 Stud., 1806 Cand., 1820 Præst i Dybe † 30. Marts 1843. G. 14. Aug. 1813 m. Magdalene Sørensen (Forældre: Gæstgiver Mogens Sørensen og Bodil Jensdatter), f. 28. Marts 1790 † 11. April 1867.
6. 1819 8. Decbr. JOHAN ANDREAS RIIS, 1835 nederste res. Kap.
7. 1830 15. Nov. FREDERIK PLOCKROSS (Forældre: Sværdfejer Frederik Plockross og Frederikke Lund), f. 4. Nov. 1789 i Kbh., 1809 Stud., 1824 Cand., 1826 2. Kat., 1832 Præst i Torup † 22. Febr. 1840.
8. 1835 7. Maj. PETER ELIAS HALL (Forældre: Bødkermeister Mads Christensen Hall og Anna Helene Lykke), f. 23. Sept. 1805 i Kbh., 1822 Stud., 1828 Cand., 1830 2. Kat. her, 1839 Præst i Svendborg,

- 1851 Provst f. Sunds Herred, 1854 Præst i Karlebo, 1857 Præst i Lyng-Kronborg H., 1859 R., 1863 Præst i Frederiksberg—Hvidovre, afg. 1876, 1880 Dbmd. † 19. Dec. 1891. G. 7. Maj 1836 m. Hansine Nicoline Christiane Gustave v. Michaelsen (Forældre: Generalmajor Frederik Christian v. Michaelsen og Sophie Frederikke Prætorius), f. 28. April 1812 i Kbh. † 10. Maj 1888.
9. 1840 10. Febr. EDVARD EMIL GOTTLIEB (Forældre: Havnekontrollør, Justitsraad Vincens David Gottlieb og Anna Dorothea Schrøder), f. 23. Jan. 1806 i Kbh., 1825 Stud., 1832 Cand., 1833 Lærer v. Søetatens Pigeskole, 1838 Overlærer, 1846 Præst i Olsker, 1853 i Vraa, 1862 i Flødstrup † 29. Aug. 1877. G. 31. Dec. 1835 m. Charlotte Amalie Snour (Forældre: Forvalter ved Hovedmagasinet Jakob Henrik Snour og Elisabeth Marie Fredriksen), f. 29. Jan. 1806 † 23. Juli 1875.
10. 1846 1. Okt. CARL KIERUMGAARD (Forældre: Assistent v. Auktionskontoret Jørgen Kierumgaard og Karen Kirstine Bredegaard), f. 15. Marts 1808; 1826 Stud., 1832 2. Kat., 1844 Præst v. Søetatens Hosp., 1852 Præst i Skive—Resen, entl. 1880 † 17. Febr. 1887. G. 24. Juni 1848 m. Adamine Sophie Louise Gorm (Forældre: Told- og Konsumtionskasserer i Thisted Ole Ibsen Ludvig Gorm og Anne Sophie Margrethe Lund), f. 16. Aug. 1819 i Kbh., † 23. Febr. 1885.
11. 1852 23. Aug. CHRISTIAN ANTON HENNINGSEN (Forældre: Handelsbogholder, fransk Vicekonsul i Aalborg Hans Henningsen og Christophine Holst), f. 25. Aug. 1822 i Aalborg, 1840 Stud. (Kbh.), 1846 Cand., 1854 Præst i Oversø, afsat 1864, 1867 Præst i Skjævinge—Gjørløse, 1884 entl., † 7. Maj 1886 i Kbh. G. 19. Juli 1854 (H. K.) m. Kirstine Caspersen (Forældre: Ankersmed Johannes Caspersen og Jacobine Marie Hellemann), f. 23. Maj 1834 i Kbh. † 22. Sept. 1914.
12. 1854 13. Sept. FREDERIK CHRISTIAN DITLEV OLESEN (Forældre: Kancelliraad, Birkedommer v. Christianssæde Birk Christian Olesen og Marie Dorothea Skov), f. 6. Febr. 1824; 1843 Stud. fra Nykøbing, 1849 Cand., s. A. Lærer v. Opfostringshuset, 1863 Præst i Farstrup, 1875 i Føns Ø., 1882 Præst i Vesterborg—Birket † 7.. Maj 1888. G. 8. Maj 1828 (H. K.) m. Charlotte Marie Seidelin (Forældre: Hof- og Universitets Bogtrykker, Chef f. Kbhvns. borg. Art. Andreas Seidelin og Maria Elisabeth Clausen), f. 19. Apr. 1825 i Kbh. † 31. Juli 1886.
13. 1863 31. Okt. DANIEL CHRISTIAN PRIOR (Forældre: Præst i Hundstrup Andreas Peter Prior og Hansine Vilhelmine Eller), f. 8. Maj 1834 i Hundstrup, 1854 Stud., 1860 Cand., 1876—1917 res. Kap. v. Vor Frue K., 1883 R., 1898 Dbmd., 1909 K.
14. 1876 25. Nov. GEORG CHRISTIAN DELBANCO (Forældre: Forlagsboghandler, Cand. jur. Otto Hermann Delbanco og Pauline Antonia Augusta Plätzer), f. 18. Okt. 1848 i Kbh., 1866 Stud., 1872 Cand., 1877 res. Kap. v. Viborg Domkirke, 1884 Sgpr. i Kallundborg † 22. Febr.

- 1911 i Kbh. G. 14. Nov. 1884 i Viborg m. Emma Dorothea Thomesen (Forældre: Købmand Andreas Thomesen og Louise Marie Albertine Faber), f. 11. Maj 1861 i Viborg.
15. 1878 25. Jan. WILLIAM FREDERIK LÜTKEN (Forældre: Etatsraad, Overretssassessor Frederik Tekla Lütken og Olivia Marie Schoubye), f. 25. Apr. 1847 i Kbh., 1868 Stud., 1875 Cand., Lærer ved flere kbhvske Pigeskoler, 1877 2. Kat., 1878—83 Præst v. det Harboeske Fruekloster og 1882—1901 v. alm. Hosp., 1884 optaget i den danske Adel, 1887 Præst v. Citadelskirken † 22. Okt. 1901 paa Vejle Sygehus. G. 1. 25. Juli 1876 (H. K.) m. Meta Petrea Christine Petersen (Forældre: Brønderiejer Andreas Petersen og Cecilie Christine Vilhelmine Benthin), f. 14. Marts 1844 i Hillerød † 9. Juli 1881 i Kbh., 2. 16. Maj 1883 m. Elisabeth Emilie Lund (Forældre: Kommandør i Flaaden Sigvard Lund og Emma Angélique Constance Deichmann), f. 22. Marts 1855 i Helsingør.
 16. 1887 13. Juni. PETER TAANING, nu Forstander for Statsseminariet i Ranum.
 17. 1890 1. Okt. RASMUS PETER RASMUSSEN, nu Præst v. Almindeligt Hospital, Alderdomshjemmet og Johannesstiftelsen.
 18. 1894 19. April. CHRISTIAN PALM WINTHER, nu Præst v. Frederikskirken og Provst.
 19. 1895 27. Juli. JENS TANG BOLLERUP, nu Provst og Præst i Brendekilde—Bellinge.
 20. 1899 18. Nov. JOHAN OVE GEISMAR, nu Sognepræst v. Vor Frelser Kirke i Vejle.
 21. 1905 11. Jan. RASMUS MØLLER HUUSOM, nu res. Kap. i Farum—Værløse.
 22. 1909 30. April. HERMANN KOCH, nu Præst v. Bispebjerg Hospital.
 23. 1916 6. April. GEORGE WILLIAM ZACHARIAE (Forældre: Viceadmiral Georg Hugh Robert Zachariae og Sophie Agnete Albeck), f. 22. Juni 1889 i Nyboder, 1907 Stud. fra Gammelholms Latin- og Realskole, 1914 Cand., 1918 till. 2. Kateket og Præst v. Marinehospitalet paa Christianshavn, Medlem af Bestyrelsen for frivilligt Drengeforbund; fra 1914 Lærer ved forskellige københavnske Skoler. Ugift.

B. ANDEN KATEKET.

1. 1801 23. Jan. NIELS GRØNBECHE (Forældre: Toldbetjent Andreas Mikelsen Grønbech og Annike Grønbech), f. 1776 i Allinge, døbt 19. Maj smst., 1794 Stud. fra Rønne, 1799 Cand., 1806 Præst i Rønne, 1821 i Ny Larsker † 9. Jan. 1858. G. 28. Apr. 1806 m. Anna Dorothea Petronelle Erasmi (Forældre: Agent i Guinea Tage Erasmi og Johanne Margrethe Saabye), f. 1783 i Kbh., døbt 10. Nov., † 19. Febr. 1852.
2. 1806 15. Aug. JOACHIM VILHELM HOLM, 1810 1. Kateket.

3. 1810. NIELS ERIKSEN WRAAE, 1812 1. Kateket.
4. 1813 26. Marts. OLE THORKILDSEN, f. 1777, 1797 Stud., 1803 Cand., 1816 Præst i Hviding, Haderslev † 1830.
5. 1816. JENS JØRGEN EMBORG, 1817 1. Kateket.
6. 1816 21. Juli. PETER JOHANSEN KATTRUP (Forældre: Væver Johannes Katstrup og Mette Cathrine Hjernøe), f. 16. Nov. 1775 i Horsens, 1797 Stud fra Horsens, 1805 Cand., 1817, 25. Juni ord., 1818 Præst i Tømmerup † 20. Dec. 1834. G. 22. Maj 1788 i Kbh. m. Bolette Elisabeth Bergeschou (Datter af Hørkræmmer Bergeschou), f. 22. Maj 1788 i Kbh. † 23. Jan. 1873 i Grenaa.
7. 1819 8. Dec. JOHAN ANDREAS RIIS, 1820 1. Kateket.
8. 1819 2. Juni. LUDVIG FREDERIK HOLM (Forældre: Præst v. Næstved St. Peters K. Bendix Holm og Gjertrud Kirstine Hersom), f. 1782 i Næstved, døbt 9. Maj, 1800 Stud., 1812 Cand., 1820 Præst v. civile Arresthus † 15. Dec. 1825. G. m. Charlotte Amalie Fogh † 1. April 1841.
9. 1826 8. Febr. FREDERIK PLOCKROSS, 1830 1. Kateket.
10. 1830 10. Sept. CARL NIELSEN (Forældre: Kammertjener hos Kong Frederik VI. Christian Nielsen og Caroline Augustine Friedemann), f. 1. Juli 1805 paa Frederiksberg, 1822 Stud., 1826 Cand., 1827 Lærer v. Kbhvns. Borgerdydskole og Overlærer v. Søetatens Pigeskole, 1830 19. Nov. Præst i Sørbymagle, 1833 i Kallehave, 1845 Provst f. Baarse Herred, 1855 for Mønbo H., 1859 R., 1880 Dbmd., entl. 1881 † 2. Dec. 1884 i Nyborg. G. 23. Nov. 1827 m. Eleonore Jacobine Amalie Holm (Forældre: Kinakaptejn Jens Axel Holm og Karen Kirsten Abel), f. 23. April 1807 paa Christianshavn † 1. Juli 1884 i Viborg.
11. 1830 8. Dec. PETER ELIAS HALL, 1835 1. Kateket.
12. 1830 25. Dec. THORGEIR GUDMUNDSEN (Forældre: Præst og Provst i Stadestad Gudmundur Jonsson paa Olafsvellir og Thorbjørg Jonsdatter), f. 27. Dec. 1794 paa Olafsvellir, 1814 Stud. fra Bessastadir, 1824 Cand., 1827 Lærer v. Søetatens Drengeskole, 1835 ord. Kat., 1839 Præst i Gloslunde og Græshave, 1849 i Nysted—Herridslev † 28. Jan. 1871. G. 24. Maj 1828 paa Frederiksberg m. Marie Langeland (Forældre: Forvalter v. Søetatens Proviantgaard, Justitsraad Rasmus Langeland og Marie Giede), f. 28. Febr. 1806 i Kbh.
13. 1839 24. Marts. EDVARD EMIL GOTTLIEB, 1840 1. Kateket.
14. 1840 10. Febr. JOHAN FREDERIK TOPSØE (Forældre: Administrator v. ostind. Handel, Kancelliraad Vilhelm Topsøe og Marie Cathrine Elisabeth Mønsted), f. 11. April 1803 i Kbh., 1822 Stud., 1829 Cand., 1833 Underlærer, 1834 Overlærer v. Søetatens Drengeskole, 1846 Præst i Hørsholm † 8. Apr. 1865. G. 30. Okt. 1832 i Kbh. m. Caroline Jacobine Wulff (Forældre: Grosserer Frederik Christian Wulff og Marie Charlotte Ebbesen), † 8. April 1865.

15. 1842. CARL KIERUMGAARD, 1846 1. Kateket.
16. 1844 9. Juli. ROBERT FERDINAND LYNCH TOP (Forældre: Justitsraad Hans Top og Adolphine Christine Bille), f. 31. Dec. 1804, 1824 Stud., 1830 Cand., 1832 Lærer v. Søetatens Drengeskole, 1834 Overlærer, 1850 Præst i Veierslev-Blidstrup, entl. 1873 † 22. Okt. 1894 i Randers. G. 5. Nov. 1842 (H. K.) m. Charlotte Cathrine Christine Fogh (Forældre: Præst i Ferslev-Vellerup Benjamin Fogh og Gundel Svane), f. 16. Aug. 1809 † 28. Sept. 1889 i Randers.
17. 1850 6. Sept. HENRIK CHRISTIAN VILHELM KNUDSEN (Forældre: Toldkontrollør i Aarhus, Kammerraad Wilhelm Knudsen og Elisabeth Børling), f. 18. Juli 1808, 1829 Stud. fra Aarhus, 1836 Cand., s. A. Lærer v. Kbhvns Trinitatis Skole, 1837 v. Opfostringshuset, 1840 v. Søetatens Drengeskole, 1851 Præst i Alling, 1862 Præst i Lyngaa—Skjød, entl. 1880 † 3. Febr. 1893. G. 7. Dec. 1850 m. Gjertrud Kirstine Ronne (Forældre: Vestindiefarer, Inspektør v. Knippelsbro Hans Hansen Ronne og Cathrine Marie Brandt), f. 28. Sept. 1812 † 2. Jan. 1893.
18. 1852 14. Juli. HARALD PALUDAN (Forældre: Kommandør Jens Jacob Paludan og Louise Frederikke von Grodtshilling), f. 16. Sept. 1809 i Kbh., 1827 Stud. 1833 Cand., 1843 Overlærer v. Søetatens Skole, 1854 Præst i Hurup, 1861 i Beder, entl. 1883 † 30. Nov. s. A. G. 23. Nov. 1858 m. Johanne Cathrine Christensen (Forældre: Præst i Sønderbjerg Michael Paludan Christensen og Johanne Larsen), f. 22. Apr. 1836 † 12. Juli 1906.
19. 1852 16. Marts. PETER JESSEN (Forældre: Bygningsinspektør Peter Krogh Bonsach Jessen og Magdalene Dorthæa Willerup), f. 4. Okt. 1818 i Kbh., 1836 Stud., 1843 Cand., 1845 Lærer v. Søetatens Drengeskole, 1847 Overlærer, 1858 res. Kap. v. Trinitatis Nordre Sogn (St. Pouls), 1869 Præst i Everdrup † 26. Dec. 1871. G. 12. Aug. 1859 m. Maren Elisabeth Frederikke Haureberg (Forældre: Møller Peter Haureberg og Karen Augustine Jensen), f. 26. Maj 1818 i Roskilde † 9. Juli 1898.
20. 1855 30. Jan. ANDREAS GOMME SCHAARUP (Forældre: Præst i Marstal Nicolaus Schaarup og Anna Gregoria Iivalso, f. 12. Maj 1809 i Tranderup, 1830 Stud., 1839 og 1842 Cand., 1844 Lærer v. Søetatens Pige-skole, 1846 Overlærer, 1859 Præst i Lime (Rødning) † 13. Jan. 1878. G. 1. 24. Maj 1861 m. Petrine Olavia Blichfeldt, f. 14. Jan. 1825 i Kbh. † 7. Jan. 1860; 2. 24. Maj 1861 m. Caroline Josephine Blichfeldt, f. 11. Jan. 1817 i Kbh. † 23. Febr. 1900 (begge Døtre af Formand for Kongens Chaluproere Jacob Blichfeldt og Karen Nielsen).
21. 1859 16. Dec. PETER CARL FREDERIK HØEGH-JENSEN (Forældre: Skolelærer Frederik Jensen og Anna Margrethe Timm), f. 5. Febr. 1816 i Gentoft, 1837 Stud., 1846 Cand., 1847 Skolelærer i Kbhvn., 1848 Lærer

- v. Søetatens Drengeskole, 1850 Overlærer, 1862 Præst ved det civile Arresthus og Kbhvns. Amts, Thing- og Arresthus, 1874 R., afg. 1877 † 24. April 1891 i Roskilde. G. 8. April 1849 m. Emma Elisa Sabine Kern (Forældre: Tømmermester, Brandmajor, Oberstløjtnant Johan Christian Kern og Anna Marie Velschow), f. 9. Maj 1821 i Kbh. † 12. April 1909.
22. 1863 2. April. LUDVIG JACOB MARIUS ULRICUS THOMSEN (Forældre: Justitiarius i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, Konferensraad Andreas Peter Thomsen og Anna Sabine Gude), f. 16. Juli 1824 i Kbh., 1842 Stud. fra Sorø, 1851—52 Cand., 1853 Lærer v. Søetatens Drengeskole, 1856 Overlærer, 1866 Præst i Broust, 1879 i Slaglille-Bjernede † 26. April 1900 i Sorø. G. 1. 25. Juli 1856 i Kbh. m. Augusta Caroline Voss, f. 5. Okt. 1830 † 23. Febr. 1858; 2. 19. Juli 1867 i Taarbæk m. Ernestine Elisa Julie Frederikke Voss, f. 24. Okt. 1833 † 31. Dec. 1913. (begge Døtre af Hoftandlæge, Dr. med. et chir., Prof. Christian Ludwig Voss og Thora Müffelmann).
23. 1867 2. Marts. HARALD AUGUST EDUARD STEIN (Forældre: Etatsraad, Prof. v. Univ., Dr. med. Sophus August Vilhelm Stein og Karen Sophie Borch), f. 9. Marts 1840 i Kbh.; 1859 Stud., 1866 Cand., 1872 till. Præst v. Diakonissestiftelsen og Formand for dens Bestyrelse, entl. fra Embedet v. Holmens K. 1874 11. Marts, 1878 R., 1880 Præst v. Matthæuskirken, 1883 Dbmd., 1889 Biskop o. Fyens Stift, 1899 entl. † 5. Jan. 1900 i Kbh. G. 12. Juni 1868 i Gjentofte m. Anna Suenson (Forældre: Viceadmiral Edouard Suenson og Ottilia Lund), f. 12. Juni 1838 † 28. Marts 1898.
24. 1875 24. April. GEORG CHRISTIAN DELBANCO, 1876 1. Kateket.
25. 1877 18. Jan. WILLIAM FREDERIK LÜTKEN, 1878 1. Kateket.
26. 1878 26. Okt. FERDINAND LAURITZ JØRGENSEN (Forældre: Garver Peter Hansen og Ane Kirstine Hansen), f. 11. Aug. 1844 i Hillerød, 1863 Stud., 1867 Cand., Huslærer i Vestpreussen, 1873 Insp. v. St. Petri Realskole, entl. 1880 22. April, 1881 Præst i Sindal—Aistrup † 23. Juni 1883 paa Korsika. G. 19. Juli 1877 m. Doris Marie Petersen (Forældre: Marskandiser Jens Petersen og Christiane Frederikke Vilhelmine Kittler), f. 14. Aug. 1859 i Kbh., sep. 1880 (g. 2. 16. Juli 1889 m. Apotheker, Forfatter Vilhelm Høm).
27. 1881 7. Okt. JACOB SCAVENIUS FIBIGER-JØRGENSEN, nu Præst i Egeslevmagle.
28. 1892 14. Maj. CHRISTIAN PALM WINTHER, 1894 1. Kateket.
29. 1894 3. Juli. JENS TANG BOLLERUP, 1895 1. Kateket.
30. 1895 29. Aug. CHARLES VICTOR EUGEN SCHWALBE, nu Præst i Tjæreby Alsønderup.
31. 1897 24. Dec. CHRISTIAN ANTON REINHOLDT BRUUN, nu Præst i Langaa, Vinge og Torup.

32. 1901 23. Febr. PEDER SEVERINSEN, nu Præst i Bringstrup-Sigersted.
33. 1905 28. Maj. HERMANN KOCH, 1909 1. Kateket.
34. 1909 10. Maj. CONRAD SOPHUS RICHARD HANSEN, nu Rektor ved Comtesse Moltkes Skole.
35. 1911 21. Nov.—1918 30. Nov. HENRIK ANDREAS ROSENOVER HAUCH, nu Præst i Støvring—Mellerup samt til Støvringgaard Klosters Kapel.

C. TREDIE KATEKET.

(Embedet sammendraget med 2. Kateketembede ved kgl. Resolution af 18. Januar 1877.)

1. 1797 27. Jan. PEDER SPARKJER LUND, var 1797 Stud. og Lærer v. Søetatens Pigeskole og Arbejdsskole, Kateket i Peter Jerndorffs Sted, som var bleven Klokker; »stedse som nederste Kapellan saalænge han ikke havde Embedseksamen«, † 15. Nov. 1806, 50 Aar. G. 12. Dec. 1776 m. Ane Cathrine Ditzel † 28. Nov. 1803, 37 A.
2. 1808 25. Marts. NIELS ERIKSEN WRAAE, 1810 2. Kateket.
3. 1809 22. Okt. PEDER GALTEN (Forældre: Lærredshandler Lauritz Galtten og Johanne Iversen), f. 3. Juni 1781 i Kbh. 1797 Stud., 1802 Cand., 1804 Lærer v. Søetatens Skole, 1812 Præst i Snodstrup, 1837 i Steenløse-Vexø † 22. Dec. 1845.
4. 1813 26. Marts. JENS JØRGEN EMBORG, 1816 2. Kateket.
5. 1816 21. Aug. PETER JOHANNES KATTRUP, 1816 2. Kateket.
6. 1817 23. Juli. JOHAN ANDREAS RIIS, 1819 2. Kateket.
7. 1819 2. Juni. LUDVIG FREDERIK HOLM, 1820 2. Kateket.
8. 1820 28. Juni. JOHANNES STEIN ZOFFMANN (Forældre: Præst i Karise Alexander Zoffmann og Martha Marie Stein), f. 11. Febr. 1794 i Kbh., 1810 Stud. fra Faaborg, 1814 cand., 1819 Lærer v. Søetatens Drengeskole, 1825 Præst i Hersted Ø.-V., afg. 1859 † 8. Juli 1863 i Kbh., bgr. Hersted-Ø. G. 27. Sept. 1818 i Lyngby m. Marie Cathrine Elisabeth Dickhudt, f. 11. Maj 1795 † 13. Jan. 1890.
9. 1826 8. Febr. CHRISTIAN FREDERIK RØNNE (Forældre: Præst i Kongens Lyngby Bone Falch Rønne, Stifter af det danske Missionselskab, og Frederikke Marie Brandt), f. 2. Okt. 1798, 1817 Stud. (Kbh.), 1821 Cand., 1824 Lærer ved Søetatens Drengeskole, 1826 Overlærer, 1830 Præst i Haverslev—Jellinge, var 1834—36 Redaktør af »Dansk Missionsblad« og fra 1858 Formand for kirkelig Forening f. indre Mission, 1834 Præst i Høve—Flakkebjerg, entl. 1876 † 13. Aug. 1890 i Slagelse G. 1. 7. Juli 1826 i Kongens Lyngby m. Emilie Pauline Buchter (Forældre: Kattuntrykker Martin Buchter og Marie Elisabeth Thisot), f. 14. Febr. 1803 i Kbh. † 11. Dec. 1866); 2. 29. Jan. 1868 m. Nathalie Vilhelmine Petersen (Forældre: Student, Lærer Christian Petersen og Petrine Birgitte Marie Høst-Aaris), f. 28. Okt. 1839 i Gimlinge † 18. Maj 1897.

10. 1830. CARL NIELSEN, 1830 2. Kateket.
11. 1830 29. Dec. THORGEIR GUDMUNDSEN, 1830 2. Kateket.
12. 1832 26. Sept. GUSTAV JACOB SCHAARUP (Forældre: Præst i Marstal Nicolai Schaarup og Maren Hegelund), f. 23. Juni 1802 i Vestenskov, 1820 Stud. fra Odense, 1825 Cand., 1828 Lærer ved Søetatens Pigeskole, 1831 Overlærer, ord. 29. Aug. 1835 † 20. Marts 1838, ugift.
13. 1838 24. April. EVARD EMIL GOTTLIEB, 1839 2. Kateket.
14. 1839 23. Marts. JOHAN FREDERIK TOPSØE, 1840 2. Kateket.
15. 1840 10. Febr. CARL KIERUMGAARD, 1842 2. Kateket.
16. 1840 10. Dec. HENRIK CHRISTOPHER GLAHN (Forældre: Præst Poul Egede Glahn og Bodil Marie Elisabeth Blicher), f. 6. Okt. 1810 i Olstrup, 1828 Stud., 1836 Cand. og Lærer v. Søetatens Drengeskole, 1840 Overlærer, 1843 Præst i Vindum, 1853 i Tjustrup og Haldagerlille, 1861—83 i Sorø † 30. Nov. 1891 i Sorø. G. 8. Juni 1844 m. Anna Birgitte Maria Glahn (Forældre: Apoteker Hans Egede Glahn og Anna Birgitte Margrethe Jensen), f. 8. April 1823 i Sorø † 29. Dec. 1908 smst.
17. 1843 2. Nov. LUDVIG BENDTSEN (Forældre: Rektor v. Frederiksborg Skole, Prof., Dr. phil. Bendt Bendtsen og Anna Henriette Dorothea Goos), f. 7. Juli 1806 i Hillerød, 1825 Stud. fra Frederiksborg, 1832 Cand., ord. Kat. her, 1844 12. Juli, s. A. Præst i Adslev † 17. Marts 1881. G. 23. Okt. 1844 m. Martine Frederikke Svendstrup (Forældre: Konsumptionsinspektør i Hillerød Laurids Martin Christian Svenstrup og Henriette Ursin), f. 30. Juli 1815 i Kbh. † 14. Nov. 1860.
18. 1844 18. Juli. ROBERT FERDINAND LYNCH TOP, s. A. 2. Kateket.
19. 1846 2. Nov. HENRIK CHRISTIAN VILHELM KNUDSEN, 1850 2. Kateket.
20. 1850 14. Juli. HARALD PALUDAN, 1852 2. Kateket.
21. 1851 16. Marts. PETER JESSEN, 1852 2. Kateket.
22. 1855 30. Jan. ANDREAS GOMME SCHAARUP, 1856 2. Kateket.
23. 1858 26. Dec. PETER CARL FREDERIK HØEGH JENSEN, 1859 2. Kat.
24. 1859 25. Juni. JENS MATHIAS BLICHER (Forældre: Oberstltnt. Gustav Blicher og Maltheline Birgitte Engelsted), f. 19. Dec. 1822 i Kbh., 1839 Stud. fra Aarhus, 1846—47 Cand., 1850 Lærer v. Søetatens Pigeskole, 1851 Overlærer, 1861 Præst i Durup—Tøndering, 1870 i V. Hæsinge, 1882 i Nørre-Broby, entl. 1889 † 21. Nov. 1893 i Kbh. G. 24. Juli 1856 i Nordborg (Als) m. Frederikke Severine Balle (Forældre: Distriktskirurg Johan Otto August Balle og Anna Johanne Thomsen), f. 25. Maj 1833 † 14. Febr. 1910.
25. 1862 12. Jan. LUDVIG JACOB MARIUS THOMSEN, 1863 2. Kateket.
26. 1862 12. Juli. OLUF ANSTEEN LEOPOLD FREDERIK REDSTED (Forældre: Oberstløjtnant Johan Frederik Redsted og Anne Kirstine Bolette Qvist), f. 4. Juni 1821 i Kbh., 1840 Stud., 1849 Cand., 1856 Lærer v. Søetatens Pigeskole, 1859 Overlærer, 1867 Præst i Lerup—Tranum,

- entl. 1891 † 10. Maj 1893 i Esrom. G. 20. Juni 1856 i Køge m. Caroline Mathilde Friderichsen (Forældre: Justitsraad, Birkedommer Mathias Friderichsen og Maren Kirstine Færch), f. 15. Jan. 1825 i Køge † 25. Marts 1895 i Kbh.
27. 1868 4. April. THEODOR FREDERIK SOMMERFELDT (Forældre: Krigsraad, Assistent ved Opmudringsvæsenet Frederik Andersen Sommerfeldt og Gunhild Sommer), f. 10. Jan. 1824 i Kbh., 1843 Stud., 1851 Cand., 1862 Lærer v. Søetatens Drengeskole, 1865 Overlærer, 1873 till. Præst v. Ladejaarden, 1876 Præst i Tersløse—Skellebjerg † 15. Dec. 1887 i Tersløse. G. 23. Jan. 1852 m. Juliane Angelica Octavia Withusen (Forældre: Proprietær Peter Nielsen Withusen og Emilie Jacobine Klepser), f. 29. Sept. 1831 paa Rygaard (Gentofte) † 29. April 1883 i Tersløse.

TILLÆG.

Skibspræster, beskikkede af Holmens Provster 1675—79.

- 1675, 28. Juni. LAVRITZ CHRISTENSEN KOCK, som haver prædiket 18. Juni i Holmens Kirke, og WILLATZ OLUFSEN, som haver tit og ofte prædiket udi Kirken.
- 1675, 12. Juli. THOMAS ERICKSEN WIUM, JACOB JENSEN LANGELAND, JØRGEN POVELSEN LUNDAGER, JOHAN ANDERSEN DAM, JENS JACOBSEN MORSING og LAURITZ BONDESEN WEXØE.
- 1675, 28. Juli. HANS OLUFSEN KAMSTRUP, PEDER JØRGENSEN ROSE, CARL NIELSEN COCCIUS.
- 1676, 25. Maj. POVEL GOTFRIDSEN VON WESSENSTEIN, HOLGER SØRENSEN SCHANDORF, LAURITZ PEDERSEN, ELIAS SØFRENSEN HOLBEK, PEDER JENSEN BRAMMING, WILLATZ JUSTSEN BAUMAN, LAURITZ JØRGENSEN RUGTWED, RASMUS JENSEN ORDERUP.
- 1676, 5. Aug. NIELS PEDERSEN MUUS, OLUF MORTENSEN HOBROE. MIKKEL MIKKELSEN LUND.
- 1676, 8. Aug. EBBE LAWRTITZEN SKIFWE.
- 1676, 30. Dec. SØREN PEDERSEN WIBORG.
- 1677, 11. April. AXEL HANSEN LIND.
- 1677, 6. Maj. ABEL GERTSEN WIINBERG, MICKEL MARCUSSEN REYMER, JOHAN ADRIANSEN KROON, JENS THUESEN BROCK, KNUD NIELSEN WALTHER, CHRISTEN POVELSON, ERICH OLUFSEN THUSTRUP, PEDER JENSEN STANNING, JESPER RASMUSSEN RACHLOW.
- 1677, 24. Juli. LAURITZ HANSEN FIIL.
- 1677, 7. Nov. JENS PEDERSEN ROESCHILDE, forr. Sognepræst i Wammel i Viborg.

- 1678, 6. Marts. DIDERIK SCHÜTTE, HANS CHRISTENSEN SEYLING, LAURITZ AXELSEN, LAVRITZ OLUFSEN BRETH, LAVRITS SIGVARTSEN LYCKE, THOMAS JENSEN WINSLEF, NIELS JØRGENSEN, JENS LAVRITSEN AARREBOE, JØRGEN PEDERSEN HVALSOE, ANDERS CHRISTOFFERSEN BAGGE, HANS ERIKSEN, JØRGEN RASMUSSEN JULIUS, HANS ANDERSEN HEMMIUS, KNUD REINHOLDTSEN BIERG.
- 1679, 25. Febr. OLUF OLUFSEN SKANCH.
- 1679, 2. April. JACOB MADSEN, JØRGEN MORTENSEN LUND.
- 1679, 23. April. MICKEL VALENTINSEN MERCKEL.
- 1679, 5. Maj. CHRISTEN MOGENSEN QVERNDRUP.
-

D. ORGANISTER.

Den ældste af Kirkens Organister JOHAN LORENTZ lod, som ovfr. (S. 60) nævnt Orgelet betjene af en anden. Han maa ikke forveksles med Faderen af samme Navn. Orgelbyggeren Johan Lorentz d. Æ. stammede fra Grimma i Sachsen, hvor hans Bedstefader og Fader, begge af samme Navn, levede, men havde ogsaa Slægt i Stettin, blev 1617 indkaldt fra Holsten for at bygge et nyt Orgel til Frederiksborg og derefter beskæftiget med at opsætte nye og renovere gamle Orgler. 1619 byggede han et nyt Orgel til Trefoldigheds Kirken i Kristiansstad, 1621 i Vor Frue Kirke, 1636 paa Kronborg, 1639 i St. Petri Kirke og ombyggede 1649 Orgelet i St. Olai Kirke i Helsingør, døde der under Arbejdet 1650, begr. 18. Juni. I Ægteskab med Margrethe N. N. havde han Sønnen:

1. JOHAN LORENTZ, blev 1629 Organist ved Vor Frue Kirke, rejste 1631 til Italien, var 1635 Organist ved St. Nikolai Kirke, fik 1646 Bevilling paa at opsætte et Orgelværk i Holmens Kirke og »det enten ved sig selv eller andre ærlige Personer maa betjene«, hvilken Trafik han ogsaa udøvede i Vor Frelsers Kirke; 1656 klager Borgmester og Raad paa Christianshavn, at han ikke, som skeet burde, enten selv eller ved dygtige Personer haver ladet opvarte, uanset han derom ofte haver været paamindt, efter som han dette Sted stedse ved sine Læredrenge, som neppelige kunde lege et Vers af en Salme, enten før eller efter Prædiken, som det sig burde, haver ladet betjene« — hvorfor de havde antaget en anden. Som Stedfortræder for Hoforganisten virkede han ved Opførelsen af Balletter og andre musikalske Skuespil og underviste 1653—60 Prins Christian i Orgelspil; regnedes blandt de største Orgelmestre i Evropa, særlig berømt for sine offentlige Foredrag i Nikolai Kirke; kaldes 1652 Organist ved Holmens Kirke, fik dog først 1682, 4. Febr. Bestalling med Bevilling, at lade Tjenesten besørge ved en dygtig Person, naar han ikke selv kan være tilstede; han indebrændte med to Datterbørn 19. April 1689 ved Operahusets Brand paa Amalienborg, begravet i St. Nikolai Kirke; g. 1. 1635 m. Gesa Prætorius (Datter af Organist ved St. Peters Kirke i Hamborg), begr. Maj 1659.
2. o. 1680. WILHELM CREUTZMANN var 1681 Organist ved Holmens Kirke, da han fik Moratorium for sine Kreditorer † 1682, begr. 6. Febr. i Kirken.



3. 1689 24. Dec. CHRISTIAN GEIST maaske Søn af Kantor Joachim Geist i Güstrow (1643—79), konkurrerede 1664 til et Kantor-embede i Hamborg, var 1665—69 ansat i det hertugelige Kapel i Güstrow, 1670 Bassist i det kgl. Kapel, 1671—79 ved Kapellet i Stockholm, fra 1703 Organist ved Helligaands Kirken til sin Død 1711. G. 1. Maj 1685 m. Magdalene Sybille Schindler, Datter af Hofviolon Povl Schindler, indebrændte 19. April 1689 ved Operahusets Brand paa Amalienborg. 2. m. Christine Grønbech, rømte 1703 til Stettin med sine 3 Børn og det meste af hans Ejendele, arresteret; de levede atter sammen 1706; hun boede 1716 i Güstrow.
4. 1711 (?). HENRIK BREITENDICK, nævnes 1696—98 som Organist ved Garnisons Kirke, 1700 ved fransk reformert Kirke, 1705—08 ved Frelseres Kirke og fra 1712 til sin Død ved St. Nikolai Kirke, var allerede 1725 saa svag, at Sønnen fik Bevilling paa at vikariere for ham † 1739. G. 1. (1695) m. Catharine Schlüter. 2. m. Helena † 1783.
5. PEDER SPARKIÆR (Forældre: Kantor ved Holmens K. Christen Andersen Sparkiær og Kirstine Hansdatter), f. 6. Sept. 1695 i Kbh., 1711 Stud., 1715 Hører, 1720 Organist ved Trinitatis Kirke, knyttet til den ældste Skueplads som »Komponist af Musikken«; 1723 Hofviolon, 1729—41 Hoforganist; Forf. af Lykønskingsdigte paa Hoffets Fester, skrev 1730 Kantaten ved Tronskiftet til Kapelmester Bernardis Musik og 1746 Klagesangen over Kong Christian VI † 31. Decbr. 1761. G. 17. Marts 1722 m. Agnete Cathrine Lindemann f. 1698 † 1760.
6. o. 1720. CHRISTIAN WILHELM HEYCK † 1723, begr. 7. Juli, 40 Aar gl.
7. 1723 20. Juli. JACOB FOSIE, f. 1679 i Kbh., »født, opfødt samt levede og døde paa Østergade«, lagde sig efter Musik, Mekanik, Tegning og Maling, særlig i Vandfarve, Elev af Krock, der lærte ham at male i Vandfarve, og underviste heri i de adelige og største Folks Huse, kopierede hollandske Malere, Tegnslærere ved Søkadetakademiet og Holmen; han raderede meget og udgav bl. a. »Tegnet ABC« i 24 Kobbere, Læreklude (Kbh. 1741—43), en Samling Landskaber (1746) og et Udvalg af sine Disciples Arbejder. Afgaaet 1760 25. Nov. m. Pension, død 1. Dec. 1763, 84 Aar. G. 1721 m. Anna Dorothea Ilsoe.
8. 1760 25. Nov. CHRISTIAN RÆHS (Rees, Reis), Søn af Stadsmusikant Martin Ræhs, f. 9. Dec. 1710 i Horsens, Elev af Flageolettens Mester Giuseppe Tartini i Padua, komponerede 1748 6 Sonater til Arvehertug Frederik af Meklenborg-Schwerin, fra 1758 Koncertmester hos Sarti, dirigerede 1766 Scheibes Sørgemusik til Ewalds Tekst i Anledning af Frederik V.s Død, 1768 Primoviolinist og Dirigent af Mellemaktsmusikken ved Theatret, s.A. Koncertmester i det musikalske Selskab, † 5. Okt. 1786. G. 1. 7. Juli 1735 i Aarhus m. Maria Elisabeth Wechmann; 2. 18. Febr. 1762 i Holmens K. m. Mette Kirstine Overgaard.
9. 1770 9. Febr. (adj. Forin.) JOHANN DAVID HELLMUNDT (Forældre:

- Snedker Johann Martin Hellmundt og Anna Martha Kirchner), f. 5. Aug. 1742 i Waltershausen, var 1762 Domestik hos Overkammerjunkker V. A. v. der Lühe, 1781 Organist ved Vor Frelsers Kirke, † 24. Nov. 1785. G. 8. Okt. 1778 i Frederiksborg m. Anna Maria Lidemark f. Selboe, (Forældre: Præst Svend Jacob Selboe og Anna Smith) f. 1760 i Kregome, døbt 9. Juni, † 13. April 1816 paa Skovlyst (g. 3. 13. Juni 1787 m. Førster Johan Frederik Salicath).
10. 1788 19. Sept. (1781 Aug. adj.). ATZER FRIBERG RÆHS (Forældre: Mursvend Niels Atzersen og Mette Marcusdatter), f. 26. Marts 1741 i Kbh., 1760 Stud., 1765 Baccalaureus, Elev af Sarti og Scheibe, første Lærer og Kasserer ved Indfødsretsskolerne, Kabinettsorganist hos Enkedronning Juliane Marie; Musikhandler, overtog Hofviolon Gottwalds Oplag, havde det største Oplag for Noder af Hummels og andres store Forlag; af hans Musiklager til en Værdi af 21,000 Gylden og hans betydelige Bogsamling reddedes en Del ved Branden 1795. Han ejede 1800 et Hus paa Hjørnet af Storrestræde og Ulkegade ligeoverfor Admiralitetet, hvorfra han solgte Musikalierne »uden mercantilistisk Fordel til samme Pris som udenlands hos Forlæggeren selv«. Død 18. Okt. 1806. G. 1. m. Charlotte Sophie Lund; 2. m. Anne Cathrine Nelling (Forældre: Fuldmægtig i Rentekammeret Christopher Nelling og Johanne Kirstine Jablotny), f. 26. Marts 1763 i Kbh. † 19. Marts 1813.
 11. 1806 1. Nov. HANS AUGUST MATTHIAS BRODERSEN, f. 1764, kaldes 1794 Musikmester, 1805 Musikinformator † 12. Juni 1824, 57 Aar.
 12. 1824 11. Maj. CARL JOSEPH RAUCH (Forældre: kgl. Hofviolon, Joseph Rauch og Anna Frederikke Horne), f. 1. Nov. 1791, Klaverinformator † 31. Juli 1858 i Kbh. G. 1824 m. Ida Charlotte Busch (Forældre: Lotterikollektor Peter Georg Busch og Sophie Sabine Endorph), f. 10. Aug. 1801 i Kbh. † 8. Sept. 1877 smst.
 13. 1858 23. Sept. NIELS WILHELM GADE, f. 22. Febr. 1817 i Kbhvn., † 21. Decbr. 1890 smstds., Professor, Dr. phil. h. c. ved Kbhvns. Universitet, Kmd. af Dbg. I, Dbmd. og dekoreret med Fortjenstmedaillen i Guld, Indehaver af den preussiske Orden pour le mérite o. fl. fr. Ordener.
 14. 1891 1. Febr. THOMAS LINNEMANN LAUB, f. 5. Dec. 1852 i Langaa (Fyen); 1871 Stud., gennemgik 1873—76 Konservatoriet, 1878 Organistvikar i Trinitatis Kirke, 1882 i Italien for at studere gammel Musik, 1884 Organist ved Helligaands Kirke; er Foregangsmand herhjemme i Bestræbelserne for at genskabe den gamle lutherske Korale i dens oprindelige Rythme og Harmoni, ligesom han har virket for at føre de danske Folkeviser tilbage til deres første Form (Arbejder: »Om Kirkesangen« (1887), »Luthersk Kirkesang« (1891), »80 rythmiske Koraler«, »Kirkemelodier«, »Udvalg af Salmemelodier i Kirkestil«, »Danske Folkeviser med gamle Melodier«, o. fl.)

E. KANTORER.

(Skolemestre ved Holmens Kirke).

1. 1654 24. Okt. CHRISTEN SØRENSEN WEDEL, »Kantor og Skolemester til Holmens Kirke udi 6½ Aar« † 1. Maj 1661, 61 A. (Ligsten i Kirken).
2. 1662 20. Marts. JENS PEDERSEN ENGELSMAND, Skolemester, Kantor og Degn ved Holmens Kirke † 7. April 1684, g. 1670 m. Margrethe Nielsdatter.
3. 1684 8. April. CHRISTEN SMERTZ, f. 1657, Stud. theol., »Skolemester ved Holmens Kirke og Kantor til Holmens Kirke« † 1701, 45 Aar., begr. 5. Dec. paa Urtegaarden; g. Maj 1685 m. Ingeborg Adzdersdatter.
4. 1702 3. Jan. CHRISTEN ANDERSEN SPARKIER, f. o. 1665, maaske den »Christiernus Andreae«, der 1684 dep. fra Randers, »Kantor til Bremerholms Kirke og Skolemester ved Bremerholms Skole«, † 27. Nov. 1738, 73 A., begr. 1. Dec.; g. m. Kirstine Hansdatter † 1752, 84 A.
5. 1738 5. Dec. PEDER MØRCH, »Kantor ved Bremerholms Kirke og Skolemester ved samme Skole«, var 1733 Hører † 18. Febr. 1772, 72 Aar, begr. paa Kirkegaarden i Staden.
6. 1772 10. Marts. ERIK FALCK, »Kantor og Skoleholder ved Holmens Korskole«, 1759—62 Hører og Kantor i Helsingør, † 10. Apr. 1785, 58 A.; g. 20. Febr. 1765 i Helsingør m. Barbara Catharina Enghavn (Forældre: Raadmand Jakob Andreas Enghavn i Helsingør og Anna Catharine Wulf), døbt 5. Aug. 1741 i Helsingør.
7. 1785 9. Maj. FRIDERICH ANTHON MUXOLL (Forældre: Anthon George Muxoll og Sophia Amalia Bøhme), f. 1736, døbt 8. Marts i St. Petri K., »Kantor og Skoleholder ved Holmens Korskole«, var 1777 Kantor og Skoleholder ved Søkvæsthuset, averterer 1795 efter Branden, at han er flyttet til Store Kongensgade 255 & 56 ligeoverfor Konferensraad Ryberg »og begynder som forhen ved Canalen privat Information i Christendom, Skrivning, Syening og Strikning for honette Folkesønner og Døttre«, 1796 annoncerer han ligelydende med Reference til Hr. Provst Høyer, »hvis Børn har gaaet, og de mindre skal gaa«. Død 20. Marts 1801, 65 Aar, begr. paa den lille Urtegaard. G. 9. Juli 1777 m. Anna Cecilie Walleau (Forældre: Vintapper Jean Walleau og Mette Baar), f. 1754 i Kbh., døbt. 1. Febr. i Helliggeist Kirke † 22. Maj 1825.
8. 1801 27. Marts. HANS ULRIK STEEN, først Hører og Succentor, Kantor og Lærer i Vokalmusikken og Koralsanger, ved Korskolens og de andre Sœetatens Skoler † 30. Juli 1807 i Rønnebæk Præstegaard ved Næstved.
9. 1807 1. Dec. CARL GUSTAV AHRNER (Forældre: Malermester Erik Ahrner og Maren Pedersdatter), f. Decbr. 1764 i Aalborg, 1784 dim. fra Aalborg, Lærer i Korskolens og de andre Sœetatens Skoler † 16. Sept. 1834, 70 Aar, begr. paa Skibskirkegaarden. G. m. Mette Marie, f. 24. Sept. 1779 † 23. Aug. 1860.

10. 1834. 2. Nov. DAVID VILHELM RUDOLPH BAY (Forældre: kgl. Underfoged, Kancelliraad Rudolph Bay og Christine Wilhelmine Louise Hanson), f. 9. Juli 1791 i Kbh., 1808 Stud., 1816—31 Konsulatssekretær i Algier, 1832 kgl. Kammermusikus † 15. Maj 1856 i Kbh. G. 24. Okt. 1832 i Randers m. Henriette Frederikke Bay (Forældre: Købmand Niels Nielsen B. og Ane Pouline Aarslev), f. 16. Dec. 1809 i Randers † 21. Marts 1880.
11. 1856 13. Okt. JANUS MUXOLL † 31. Aug. 1857, »fik til Trods for sin korte Embedstid Lejlighed til at vise sin Iver og Nidkærhed for Tjenesten«.
12. 1857 9. Okt. CARL FREDERIK JÄHNIGEN (Forældre: Musiker, Undergraver ved Trinitatis Kirke Carl Johan Gottlieb Jähnigen og Ellen Grønholdt), f. 7. Febr. 1813 paa Tranekjær, var ansat ved Regimentsmusikken og senere Valdhornist i det kgl. Kapel, † 24. Juli 1887. G. m. Christiane Oline Emilie Jensen † 28. April 1869.
13. 1887 1. Okt. VIGGO EMIL BIELEFELDT (Forældre: Bagermester Heinrich Hellmuth Bielefeldt og Charlotte Pauline Christensen), f. 16. Okt. 1851 i Kbh., gennemgik Musikkonservatoriet 1867—69, 1880 Kantor ved Trinitatis K., 1892 R. af Dbg., 1900 Professor, 1905 Dbmd. † 18. Dec. 1909.
14. 1910 1. April. ADOLPH JULIUS EGGERS, f. 23. Jan. 1859 i Kbh., Elev af kgl. Kammersanger P. Schram og Prof. Gottfred Mathison-Hansen, 1880 Vikar for Organisten og Kantoren i Trinitatis Kirke, 1889 Succentor ved Holmens Kirke, 1905 Kantor ved St. Matthæus Kirke; Musiklærer, Komponist; større Orkesterarbejder: Suite pastorale, »Dionysostoget«, Korværket »Kong Volmer«, Musikken til Skuespillet »Inez fra Coimbra« og Balletten »Hubertusfesten« (kgl. Theater), bekendt som dygtig Guitarspiller og har udgivet en Mængde Sange, arrangeret af ham med Guitar, samt et Klaverstykke: Gavotte over et Motiv af Raadhusklokkernes Melodi. 1919 5. Sept. R. af Dbg., † 16. Decbr. s. A.

F. KLOKKERE.

1. 1618 17. Jan. HENRIK JENSEN † 1635. Gift med Maren.
2. 1635, Paaske. ANDERS JØRGENSEN, var 1627 Skibspræst paa »Lindormen«, blev 1628 Skolemester ved Bremerholms Skole, afg. 1642, boede 1645 i Magsstræde.
3. 1642, Mikkelsdag. ANDERS MIKKELSEN FALCHENBERG, Degn og Skolemester, † 1654 begr. 1. Okt. s. A.
4. 1654 1. Juli. RASMUS PETERSEN † 1684, 72 Aar, begr. 30. Sept. paa den store indenbys Kirkegaard.
5. 1684. OLE PEDERSEN FAABORG † Jan. 1687.

6. 1687. PEDER BAGGER † 1697, begr. 9. Dec. i Kaptejnsgangen.
7. 1692, Febr. ANDREAS JENSEN † 1692, begr. 14. Aug. i Kirken.
8. 1694 20. Aug. EDVARD DICHMANN † 1698, 29 Aar, begr. 4. Jan. paa den indenbys Kirkegaard.
9. 1697 22. Febr. OLUF PEDERSEN LETH, 1684 Viceklokker, tillige Kirkevæрге, skænkede 1711 en Kirkebrødsæske til Kirken † 1720, 45 Aar 5 Mdr., bgr. 19. Dec. i Urtegaardsgangen. G. 1. m. Boel Bonnix † 1711, 39 Aar; 2. 18. Jan. 1713 (Holmens Kirke) m. Birgitte Susanne Plum, (Forældre: Borgmester i Køge Claus Plum og Susanne Engberg), f. 1680 † 1738 (g. 1. 24. Febr. 1699 m. Præst i Ejby Christian Jørgensen Eegby † 1704, 33 Aar; 3. m. efternævnte Peder Müller).
10. 1720, Febr. PEDER MÜLLER, f. 10. Nov. 1680 ved Helsingborg, Taffeldækker hos Ulrik Christian Gyldenløve † 17. Febr. 1746; g. 1. 4. Dec. 1720 m. Birgitte Susanne Plum † 1738, bgr. 19. Febr. i Holmens Kirke; 2. 11. Okt. 1743 m. Elsebeth Cathrine Gosbruch, Enke efter Peter Wivel † 1784, 88 Aar.
11. 1746 1. Marts. OLE BANG (Forældre: Byskriver Oluf Madsen Bang og Kirstine Marie Thams), f. 7. Aug. 1710 i Hillerød, 1728 Stud. fra Frederiksborg, Hjelpepræst ved St. Olufs Kirke i Helsingør, 1738 hos Broderen, Præst i Valløby, Hans Jørgen Bang, 1740 Skoleholder ved Holmens Fattigskole, † 8. Juli 1783. G. 1. 2. Nov. 1746 i H. K. m. Jytte Christiane Giøe (Forældre: Provst Marcus Giøe i Nykøbing p. Mors og Else Susanne Kattenberg), f. 7. Nov. 1729 i Nykøbing † 14. Marts 1764 i Kbh.); 2. 20. Dec. 1779 i Kbh. m. Jytte Sophie Marschall, (Forældre: Traktor Jean Marschall og Marie Dorothea Coppy), f. 6. Juni 1758 i Kbh. † 18. April 1803 i Fredensborg (g. 2. 10. Sept. 1802 i Fredensborg m. fh. Mundkok hos Dronning Juliane Marie, Frederik Jensen Lind).
12. 1783 8. Juli. LUDVIG DIETRICHSEN, Stud. theol., var 1767 Skrivemester hos Kadetterne og 1768 Informator i Kristendom, fik s. A. Konfirmation paa den Stud. C. F. Wildschjøtt forundte Bestalling som succederende Klokker † 22. Nov. 1796, 57 A., bgr. 26. Nov.
13. 1796 Nov. PETER JERNDORFF (Forældre: Degn i Næraa Mads Lund og Anne Margrethe Schøtte (g. 1. m. Degn i Næraa Peter Jerndorff † 1748, efter hvem Sønnen i 2. Ægteskab opkaldtes), f. 25. Jan. 1752 i Næraa, Lærer ved Kvæsthusskolen † 28. Marts 1821, bgr. 3. April paa Holmens indenbys Kirkegaard. G. 1. 25. Nov. 1778 m. Mariane Claussen, f. 18. Juli 1758 † 28. Nov. 1794; 2. 20. Sept. 1795 m. Cathrine Cecilie Holm, f. 19. Febr. 1777 † 1. Marts 1834.
14. 1821 12. Maj. RASMUS MICHAEL BRENDSTRUP, Lærer ved Søkadetakademiet i Historie og Geografi, virkede i 24 Aar ved det af v. Westen oprettede Institut, hvoraf han var Medstifter † 28. Nov. 1823, 53 A.,

- begr. 4. Dec. paa Skibskirkegaarden. G. m. Frederikke Sophie Eggert † 28. Aug. 1857.
15. 1823 27. Dec. JOHANNES MATTHIAS BORCH (Forældre: Malermester i Nyborg Hans Christian Borch og Maren Pedersdatter Elsmann) f. 3. Okt. 1766, 1784 Stud., 1786 Lærer ved Søetatens Drengeskole, 1811—19 Lærer ved Blindeinstituttet † 28. Marts 1833, begr. paa Kors-Urtegaarden. G. 1786 m. Sophie Hedevig Jansen (Forældre: Josef Dominicus Jansen og Johanne Marie Lystrup), f. 14. Sept. 1760 † 24. Sept. 1829.
 16. 1833 4. Maj. JOHAN FREDERIK JOHANSEN, f. 2. Maj 1778 i Olderup, Husum Amt, 1800 paa Blaagaards Seminarium, 1803 Skolelærer paa Christiansø † 14. Jan. 1848, 69 $\frac{3}{4}$ A., begr. paa den store Urtegaard; g. m. Elise Marie Holmberg † 26. Febr. 1844.
 17. 1848, 31. Marts. JENS FREDERIKSEN STJERNE (Forældre: Niels Rasmussen Stjerne og Elisabeth Gabrielsdatter) f. 6. Nov. 1787 i Nyboder, tjente i Søetaten 1802—12 op til Kanonér, fik ved en Entring ombord i en Kanonbaad en Kontusion, hvis Følger han aldrig forvandt, var 3 Aar i Fangenskab paa et engelsk Krigsfangeskib, afg. 1820 fra Militæret, 1813 Lærer ved Søetatens Drengeskole, fik 1848 fra Søetatens Drengeskoles Direktion et hædrende Vidnesbyrd for sin »retsindige Karakter, fortrinlige Orden og Nøjagtighed og sin dannede og sædelige Personlighed«, 1832 Dbmd., 1833 tit. Overlærer, afg. 1855 30. Juni m. 800 Rdlr. Pension † 14. Juli 1858; g. m. Frederikke Juliane Hjorth † 12. Febr. 1850.
 18. 1858 3. Aug. CHRISTIAN RAVEN (Forældre: Justitsraad Christian Raven og Marie Mette Magdalene Valentin), f. 11. Marts 1806 i Kbh. var 1829 Student og Ekstraskriver i Admiralitetskontoret, da han søgte Posten som Lærer ved Holmens Korskole og Laksegades Skole, 1829 Succentor, 1855 1. Jan. konst. Klokker, 1876 Kammerraad, afg. 1883 30. Sept. † 27. April 1891; g. 30. Decbr. 1833 m. m. Claudine Christine Theisen † 4. Nov. 1870.
 19. 1883 1. Okt. GOTFRED SIVERT CHRISTOPHER JULIUS HEINETH (Forældre: Sognepræst Antonin Heineth og Magdalena Marie Hedevig Smith), f. 10. Sept. 1837 paa Sejro; 1857 Stud., 1863 Cand. jur., s. A. Assistent og 1880 Fuldmægtig i Marineministeriet, afsk. 1883 30. Sept. og udn. til Overkrigskommissær, afg. som Klokker 1901 30. Sept., 8. Okt. R., † 27. Okt. s. A., g. m. Maria Ulriche Elisabeth Skrike (Forældre: Geheimelegationsraad Adolph Skrike og Hustru Lisine Philippine Fraas), f. 31. Jan. 1839.
 20. 1901 1. Okt. CARL PETER HANSEN, f. 5. Sept. 1850 paa Krogerup (Asminderød), 1887 Skibsintendant, 1899 Bestyrer af Flaadens Proviandmagasin, 1905 Kancelliraad, 1914 9. Maj R.



**INDSKRIFTER I KIRKEN, KAPELLET
OG PAA KIRKEGAARDEN.**



A. I KIRKEN.

I. BEVAREDE INDSKRIFTER.

Paa Bagsiden af Allret:

Vdi CHRISTIANI QUARTI Tiid A^o 1619 den 5 Sept: er denne sted Induiet til en kirke af Superintendenten Docter Hans Resen | effter ad den tilforne haffde werit en smedie Vdi den Nordost Ende oc kaltes den Store Smedie, som nu er | paa Holmen, oc udi den Sudueste ende haffuer veret en mynt, som nu Coret er. Offuen paa samme mynt vaar en Naui | gations Skole. Vdi samme Aar er Mester NIELS MICHELSON AALBORRIG, fordem Sognepræst udi Helsingborg | bleffven denne Kirkis første præst oc forbleff indtil hand for allerdom resigneret, Som vaar 1639, døde 1645 | oc bleff det første liig i denne kirke. — Anno 1639 Kom Mester ANDERS ANDERSON fra Woer i Judland | oc bleff denne Stedz Sognepræst oc Provist offuer Hans Kong: Mays: skibpræster til 1642, hand bleff Bisp i Aalborg. — Anno 1640 Er denne Kongelige kirke foruidet oc bleff til en Kors-kirke oc med Pulpurtuer Runt om saa oc med Stoler oc | dynnickeuerck beprydet. Anno 1642 Kom Mester NIELS CHRISTENSON SPEND fra Sæby kald i vendsyszel oc bleff ilige | maade denne stedz Sognepræst oc Provist. — Anno 1646 Er Captein Willem Euensen oc Niels Olsen delle-skriffuer paa | Holmen bleffuen denne stedz første kirkeuerger. — Wdi Frederici Terti Tid — Anno 1657 in Octobri Er | GABRIEL JACOBSON forordnit at weere denne kirkes forstandere | huilken døde Anno 1684 Den 14 December; og blev Kierkeverger i hans Sted, HANS SVENSEN, Veermester Ved Holmen. Effter | Hans dødd Anno 1694: Den 24. Febru: Blev Tuende Kierkevergere NICOLAI KLOMAND Munsterskriver, og PETTER WARTBERG, Veermester Ved Holmen hvilken sidst tog Kierkevergeriet an allene Anno 1699 Den 30. Junii indtil 1. Janu: 1705, da | JACOB ANDERSON, Inuentarii Skriver ved Holmen hannem blev adiungeret. Anno 1658 Er dette Choer med Panillet oc dehs stafering beprydet. — Anno 1661 Er denne Altertaulle opsat. — Anno 1662 denne | ny Prækestoel er opsatt oc til hielp den at betale haffuer JACOB PEITERSEN Kong: Mays: offuer Cammertienner giffuen 200 Rixdal: Saa oc HANS HANSEN Hindis Dronig: Mays: Hoibetrode forvalter offuer Laaland oc Falster giffuen 200 Rd. | Anno 1664 Ny-Aars Dag døde Mester NIELS SPEND, vdi Hans sted bleff M: TORKILD TUESOEN, som da var Sogneprest i Helsingborg fordret aff Hans Mays: at were igien denne Stetz Sogne Prest oc Prouist, gjorde sin første Præken her vdi | Kirken Dominica esto mihi. Anno 1665 i Novembri maanit bleff M: TORKILD



vdvald at vere Bisp vdi Aalborg effter Doctor ANDERSES Død, bleff midler tiid Kaldet Herfra oc til Hoffprædicanter, vdi hans sted bleff Her HANS HANSEN SEIDELINUS | da øffuerst Cappellan vdi Helsingør aff Høiest-bemelt: Kong: Mays. forordnet at vere denne Stedz Sogne Præst oc Prouist, gjorde der effter sin første Præken ny-Aars dag 1666 her i Kirken. Herre Jesu giff at alting maa Skie dig till ærre. | Anno 1668 Den 20. Juny Døde M: HANS HANSZEN SEIDELIN og vdi Hans sted aff Høiest Bemeldte Kongl: Mayt: Blef Kaldet M. NICOLAUS LVNDT, Da Sogne Prest til St: Peders Kiercke vdi Nested, at verre denne stedts Kiercke Sogneprest og Prouist, gjorde Sin første prædichen her Dominica XI p: Trinit: Den: 2. Augustii 1668 — A° 1676 d. 15. Augusti Døde Mag: NICOLAUS LUNDT oc Blef begraueu I St: Nicolai Kirchis choer Hoes Sine fædre. | Af Gud oc Kongen bleff Kaldet igien I Nesby I Skaane til att være denne Stæds Sognepræst oc Prouist H. JENS HANSEN VINTER, Efterat Hand i 13 Aar Hassde været Medtienere til Denne Stæd; Ind Satte Sig Selff Dom: 16 p: trin: 10 Sept: | Anno 1686 17 Septem: Døde Magister JENS WINTER og blev Effter Bissetelse og liig prædicken her i Kierken Begraven Udi S. Nicolai Kierke. i Hans sted blev Mag: GERT WINEKE Kaldet fra Christians Hauens Kierke til ad være Proust og Sogne Præst Herved Stedet og | Holdt hand sin første Prædicken og satte sig selv in Dom: 18 post. Trinit. Som var den 3 October S. A. — Anno 1702 Den 13. Februar: Døde Mag: GERT WINCKE og bleff begravet her i Kierken, i Hans sted bleff kaldet Mag: IVER BRINCK, som var | Sogne Prest til den Danske Kierke i London udi Engeland Til ad være Provst og Sogne Prest her ved Kierken Huis første Prædicken da hand og indsatte sig selv, sckede Dom: Palmarum den 9. April: | 1702. Gud give dertil Krafft og Velsignelse.

=====
Indskrifter paa de 38 Messingbalustre, der danner Korsranken.

Til venstre følgende:

1. MICHEL ANDERSEN, Kongl. Maytz. Tøymester. APELONNE MICHEL ANDERSENS 1668.
2. Spes mea Christvs. CATHARINA MARGRETA BECKTEN KNVD WALTERS 1668.
3. ROLFF PEITERSØN MOEN, Kongl. Matz. Skibscapitein, 1668. KIRSTINA STEFFVELIN (Vaaben)
4. Kongl. Maytz Tømmer Schrifver paa Bremmerholm BARTHELT MASSCHEN. METTE JOHANNIS DAATTER 1668.
5. JOHANNES WVLf, Kongl. Maytz. Brøghvvschriuer och hans Kierriste MARGARETA ELLINGERIN 1668.
6. MICHEL CHRISTENSSON, Kongl. Matz Mester Seiglsmager. JOHANNE PEDERS DAATER 1668.

7. HANS SWENSEN, Kongl. Maitz Material Veger paa Bremerholm 1668.
8. Invidios virtute torqve. KNVD WALTER, Kongl. Maytz. Material Schrifver paa Bremerholm. 1668.
9. Kongl. Maytz Zahl Mester wed Søe Etaten och dene Kirckes Fatyes Forstandere LORENS HOLMER. 1668.
10. GABRIEL JACOBSON KYNG. ELLENE PEDERS DAATER. 1668.
11. H. JENS HANSON VINTER. L. C. KIRSTINA SINCLAR 1668.
- 12.—17. HANS HERMANDSEN. MAREN HENDRICHS DAATER 1668.
18. Kongl. Maytz. Tøyghvvschrifver och dene Kirckes Fattiges Forstander NIELS ANDERSEN. ANNE JACOBS DAATER PETZ.
19. CLAUS SOHN, Kong. Maytz Hofkøken Schriffver. ANNA HANS DAATER NANSEN 1668.

Til højre for Skranken:

20. CHRISTEN LAVRIDSEN Vnder Schrifver och Korn Schrifver vdi Hans Kongl. Maytz. Provianthvs for Københafns Slot. 1668.
21. CLAUS LUND, Hendis Dronningl. Maytz bestalter Riedefoegit ofver Halfstad Closter och Rafnsborrig Ampter. 1668.
22. HANS HANSEN SEIDELINVS, Sognepræst og Provist her till Staden. SOPHIA DAVIDS DAATER 1668.
23. [Indskrift som 9].
24. Til Minde om de hæderlige Ægtefolk Conferentsraad PETER CASPAR VORNDRAH og Hustru MARIE KRISTINE VORNDRAH, født SØRENSEN, ved hvis Testamente en anselig Gave blev skænket til Kirken Anno 1835.
25. MARTEN CLAUSSEN, Münster Skrifver paa Bremerholm. 1668.
- 26.—27. [Indskrift som 12—17].
28. RASMUS MICKELSON FIELLEROP, Kongl. Maytz. Redersvend paa Proviantshvuset. KAREN RASMUS MICKELSEN. 1668.
29. [Indskrift som 19].
30. [Indskrift som 12—17 og 26—27].
31. Her LAVRIDTZ HANSON GRONBECH. ELISABETH HENDRICHS DAATER MARSFELT. 1668.
32. RASMUS RASMUSON, Kongl. Maytz. Cancelli Forvalter. KAREN SØRENS DAATER. 1668.
33. [Indskrift som 12—17, 26—27 og 30].
34. ADOLF ERICH, Kongl. May. Mestersnedker paa Bremmerholm. KAREN M. ADOLFS 1668.
- 35—36. [Indskrift som 12—17, 26—27, 30 og 33].
37. [Indskrift som 19].
38. [Indskrift som 28].

Paa Ligstønen over Frederik Rostgaard og Hustru Conradine f. v. Revenfeldts Grav foran Allret.

Sub Pario recvbat FRIDERI | CVS marmore ROSTGAARD | Qvi vario
in sortis | Dramate fortis erat | Sæpe Devs læsvs sed Rex | et Patria
nvnqvam. | Livor id et civis | dicere qvisqve potest. | Natvs 1671 Avgvsti
30 S. V. — Obiit 1745 April 26 S. N. | — CONRADINA UXOR QVæ |
REVENFELDIA dicta | In tvmvlo et coelo | vult socia esse viri. | Nata
1687 | Jvlii 9 | S. V. — Obiit | 1770 | October | 22 S. N. | — Funeribus binis
claudetur Crypta receptis Ossaqve fas nulli, deinde movere Loco.

Til højre for Allret i Koret følgende Epitafier og Mindestene.

Her neden for ligger begrafuen den ædle mandhaf | te nu salige Mand
JØRGEN BJØRNSSEN, fordm Vice Admiral paa | Bremmerholm oc Præsident
udi Retten sammesteds, barne | fød i Flensborg Aar 1596 oc vdi Herren
hensof, Aar | 16.. den ... vdi hans Alders.. Aar. Disligeste er her ne |
dersat, hans kiere S. Hvstrv, den dydelsende, gudfryctige, Matrone ANNA |
FALENTINS Datter ocsaa barnesød i Flensborg Aar 1598, hensof i Her |
ren Aar 16.. vdi hendis Alders.. Aar oc hafver de lefuet tilsa | men it
ære | kiert, hederligt ecteskab i .. Aar, aulet midlertid | tre Sønner oc tre
Døtre. Gud lade os alle samlis igien | for Guds blide Ansiet paa den yder |
ste Dag. (*Lakunerne i Indskriften har aldrig været udfyldt*).

*Forneden paa et Skriftbaand, der holdes af en Engel, staar: Vita mea
dolor et labor fuit.*

Hac in urna | conduntur | dominæ ELISABETHÆ HOLST | natæ d: x
julii MDCCXL | nuptæ d: III decembr: MDCCLXVI | PETRO HOPPE |
S: R: M: a consil: stat. et in sum: tribun: assessor | pia prudens provida |
lilium inter suas heliotropium marito suo | Tabitha domi | exemplum
matribus reliqvit et reipublicæ | qvam bene etiam foras aceretur | mode
foris omnia salva | amore dei accensa coniugalem ita fovit | ut quas flammæ
ille dederat | his pulchrius illa arserit | donec | superne monita | salvatori
suo et brabautæ | tædas devota submiserit | die VI februarii MDCCLXXIII
ætatis XXIII | e dulciss: sexen: matrimonio III relictis liberis | dilectissimæ
coniugi et desideratissimæ | hæc posuit | et æternitati hoc monumentum |
sacrum esse voluit | semianimis dolorum superstes: | P. HOPPE.

Paa den nederste fremspringende Kant:

Optima hæc nostra hev qvovd immortalis non esset.

Effigiem Christi, qui transis semper honora, non tamen effigiem sed
 qvem designat, adora. *Under Billedet:* Epitaphium D. Mag. NICOLAI
 SPENDERI Pastoris et Præpositi huius loci vigilantissimi ab Anno 1642
 ad annum 1664.

Her neden for huiler Er | lig, Wiis och welfornemme Mand JACOB |
 MATZEN fordum Borgemester udi Christians | hafvn, som dend 21 May A°
 1655 vdi Herren hen | sou i hans alders 57 Aar: Til huis ære och kierlige |
 Ihukommelse hans efterlatte kerre hostru Erlig dyderig | och gudfrychtige
 Quinde KARREN EYLERSDAATTER, som døde | A° 1674 vdi hindis alders
 83 aar ved døden afgich | med sambttige Arfr. hafuer laded dette | Epita-
 phium opsette och bekaaste.

Visdom. 4 Cap. 9. V: | Et ubesmittet Levnet | Er den rette Alder-
 dom, | Saa høy en Alder endog i Ungdoms Aar | Opnaede Hun som ey
 naede den Alder | Hun af Alle agtedes værdig til, | Den Høyædle
 og Velbaarne nu Salige | Frue SOPHIA ELISABETH CHARISIUS | Hvis ior-
 diske Del her neden giemmes | Kommen til Verden. D. 25 Januar 1743. |
 Hiemfaren til Himmelen D. 9. September, 1769. | En dydig Ægtemage, |
 for | Hr. Commandeur Capitain | FRIDERICH CHRISTIAN KAAS, | En
 dyrebar Moder | Til 3 efterlevende Døttre, | En Ziir for sit Kiøn og
 Slægt, | Iklæd de hellige Qvindens Prydelse i Livet, over klæd med Hel-
 genes himmelske Bolig, | I Døden, | Hendes Hukommelse skal være i Vel-
 signelse, | Og Hendes Arv blive herlig, | I de Retfærdiges Opstandelse.

Epitaphium formentlig over HANS OLUFSEN, kgl. Mayts: Kjøkken-
 skriver, Eier af Lellinge Gaard. Død Anno 1670 og hans efterlevende
 Hustru INGER HANSDATTER. Indskriften opsat 1891.

CECILIA CATHARINA FALSEN | født Høyer | Død den XV Februar
 MDCCCXVI.

Til venstre for Altret i Koret.

Gud til Ære. | Guds Hus at zire haver HANS NUMSEN kongelige
 Betjenter ved Schibs | holmer over hans salig Hustru INGER MARGRETA S:
 Doctor MEDELFARD Bi | schop udi Lund Datter laded opsette denne Tafle,
 som døde in Martio 1648 hendis Alders | 25 Aar i deris Egteschab 4de
 Aar som Gud velsigned dem med 4 Sønner og en Datter. Faderen HANS

NUM | SEN sielf død in Martio 1652 i Alder 39 Aar. Hans første Söhn CORFIDZ NUMSEN Maior ved ded kongelige | Artilleri, død in August: 1701 i Alder 56 Aar, Datteren ELEONORA CHRISTINA døde 1705 i Alder 58 Aar | de tvende Sønner HANS og MICHAEL NUMSEN Tvillinger døde den første strax efter Moderen, | den anden tre Aar efter Faderen, den anden nu lefvendis Søn Hr: MATIAS NUMSEN til Solte Rid | der, Generalmaior til Hest, Deputered i Land General-Comissariatet fød i Martio 1648, komen i Egteschab | med MARIA WORMS, Professor OLAI WORM Datter 1680, hvori Gud har gived dem 5 Sønner og 2 | Døttre i 35 Aar, hvoraf den ælste Søn PETER NUMSEN er død 1684 i Alder 3die Aar Frue MARIA WORM | død in Martio 1715 i Alder 66 Aar, Faderen som nu lefver laded legge sit og sin salig Frues | Billeder paa denne Tafle sampt og laded den renovere og paaschrive sine kiere Forældre | til Almindelse og Ære som nu sit Gravsted der døde 17.. (*senere tilføjet*: 31). Hviler saa dise alle under denne Steen til en glædclig Forsamling og salig Opstandelse paa den yderste Dag. | Wi ved vor Frelser lever han vil os vel. | Wi schal see hans Ansigt med Glæde.

Dend udødelige Gud till ære, og hands Huuss | till Zirats samt de dødelige eftterlevende til minde | om de afdøde, og deris egen Tilstundende Bort | gang wed Døden, er denne Tafle opsat af | PEDER WIELANDT | Iislands Kiøbmand og Ind | vaaner her i den Kongl: Residentz-Stadt | Kiöbenhaun, som døde A- 1702 D. 31 December i hands alders A- 49, og hans Kiere Hustru | MARGRETHA DOBBELSTEEN som døde A-... | De... i hindis alders ... Aar |. Huis ombaarede Legomer tillige med deris Lif | Arfvinger, schall hvile her neden under i | jorden, og i denne deris arfwe begra | welse, indtill Jesu Herlige Aabenbarelse, da de schall | Aabenbaris for hannem, og fremgaa af deris Støf, | og saa indgaae med Brudgom | men till ævig Bröllups Høytid i Himmelen. | Esa: 24. v. 29. | Job: 19. w 26. | De been Her under klædis af: | Og skal Fortörret findes | Som sig Til liden huille Gaf. | Dog Meget derwed Vindes, | Dend Syndig Med | föed roed udgaar | Af Aften Dag udspirer | Vext som Anden gröde saar | Og Helgentatter[!] zirer. Anno 1696.

Anno 1673. | Der ædler vnd manhaftigr | Man ROLF PETERSEN, ihre königl. | Mayst zv Dennemark vnd Norw. | wolbestaltr. Skebs Captein, | gebohren avf Møen 1616 der | 14. May. Gestorben 1687 der | 26 Sept: sein Alter 71 Iarn. Seiner | lieben Husfraven CHRISTINA | STÆVLINS. Gebohrn in Pomern zv | Gribswold 1612 d. 1. Sept. Gestor | ben 1698 Dechr. Ihr Alter 86 Iaren, | also haben sie diese Epitaphi | um af richten lassen Got zvm | eren vnd deser Kerken | zv ene klene zerad.

Paa forskellige andre Steder i Kirken:

Her under huiler den edle, oc | høiactbare salige Mand HANS HANSEN OSTEN | fordum hans kongl. Maytz oc hendis kongl. Maytz. Enc | he Dronningens ofuer Lollands oc Falsters Ampter | høybetroede Inspecteur, saa oc velforornede Provi | ant skrifuer her for Kiøbenhafns Slot, barnefødi | Holsten A° 1617 den 25 Marty. Død her i Kiøbenhavn | A° 1672 den 3. April, hans Alders 55 Aar oc 8 Dage, | Med hans hiertelskede Hustrv, den edle dyderige, oc | gudelskende Matrone, ABELE CATRINE VON DER WISCH, | barnefødi udi Holsten A° 1627 den 19 April, død | A° 1676 den 1 Janv. med huilken hand hafuer lefvet | et yndeligt Ecteskab vdi 17 Aar 3 Maneder. | Gud forlæne dennem en glædelig Opstan | delse paa Jesus Aabenbarlsis Dag.

Epitafium over BENDIX MESE, Kgl: Proviantskriver, Stiftskriver i Sjælland og Eier af Taagerød Gaard. Død som Raadmand i Kjøbenhavn A° 1688.

Her vnder huiller | weledle og welburdig | NIELS OLSEN ONSVALLE | K. Mayst. høybetrode Skibs | Capitain, som er fødi i Skaane | udi Onsvalle Bye A° 1625 d. 6 | February, og Sal. udi Herren hen | soff Anno 1701 d. 15de Febr., og | hans kiere Hustrue den erlige | og gudelskende Matronæ | THALLA DANIELS DAATTER, | fødi i Helsingjør A° 1641 d. | 24. Oct. og hensoff udi | Herren | [den 18. Aug. 1706 haver] ladet dette Epitaphium opsæ | lle, Kirken til Ornament | og deris Efterlevvende | till Amindelse.

Her vnder Huiler den Høiagtbare og Welfornemme, nu Salige Mand GABRIEL IACOBSEN KYNG, fordum Skibskriffuer vdi Kong. | Mays: Tieniste I 23 aar og Spisemester paa Bremmer Holm vdi 32 aar og vdi Midlertiid det Bremmerholmiske Syg og Questhuusis Forstandere | I 10 aar | Saa og denne Kirkis Forstander og Formynder vdi 27 aar, Hensoff udi Herren aar 1684 den 14. Decembr, vdi sin alders 81 aar. | Her huiller og denne Salige Mands Hustru den Gudfrygtige, ærbare og med Dyder Beprydede Matrone ELLENE PEDERS DAATER Som Saligen I Herren Hensoff aar effter Christi naaderige Fødsell 1676 den 6. November vdi Hindis Alders 71 aar, effter at Hun Haffde leffuet it meget kierligt og Wenligt æcteskab med denne Sinn Hosbonde, vdi 48 Aar og vdi Midlertiid Haffuer GVD Welsignet dennem vdi deris Hæderlige æcteskab Med 3 Sønner og 4 Døttre, aff Huilke de Tuende Sønner Hos Forældrene udi denne Begræffelse I Ligemaade Huiller. Gud gifue dennem Samptligen en ærefuld opstandelse paa den yderste Dag.

Her giemmes det dødelige | af | Sl: PEDER MÜLLER | fordm Klokker
til Holmens Meenighed i Kiøbenhafn | som var føed A° 1680 d. 10. Novem-
ber ved Helsingborg i Schaane A° 1720, blev Klokker her ved Holmens
Meenighed | den 4. December samme Aar, kom i Egteskab med | BERGITTA
SUSANNA PLUM | Sl: Oluf Lethis Enke | Med hende levede hand i Ægte-
skab i 18 Aar og 2 Maaneder | og i samme Ægteskab velsignet med een
Daatter. | 1743 11. October er anden Gang kommen i Ægteskab med |
ELSEBETH CATRINA GOSBRUCH | Sl: PETER WIWELS Enke | Døde 1746 d.
17 February da han hafde levet her | i Verden i 65 Aar 3 Maaneder og 15
Dage. | Her er min Krop | Min Siel foer op | til Gud som dend haar givet |
Den venter paa | min Krop skal staa | Af Støvet op til Livet.

Her | under huiler hæder | lig oc wellærd Mand CHRIS | TEN SORENSEN
WEDEL for | dvm Cantor oc Skoelemes | ter her til Steden udi 16½ | Aar.
hensof udi Herren | Anno 1661 den 1. May wdi | sin Alders 61 Aar, Gud
gifue hannem med alle ud | ualde Christne en glæ | delig Opstandelse.
Psal: 4 | In pace cubabo et | dormiam cum tu Jehova | solvs facias ut
tuto | habitem.

Staae Stille Dyd, see her, her har Du mist en ven | Hvis Dyd nu
Kronet er af Gud i Himmelen | thi | Herunder giemmes støvet | af | Den
i livet | Velædle og Velbyrdige Raadmand | THOMAS ZIEMER | fød d: 7
Mart: 1698, | død D: 25. Sept: 1755 | . Den Rose visnet er, dog staaer i
yndig floer | Der hvoe fuldkommenhed hos altings Konge boer.

JOHAN HUGO BARNER heis ig | Meckelbvrg gebar mig | Edelmand
war ig | Von Arcangel bis Banda | kent ig mig | die See ernerte mig |
trew dinte ig | Captein starb ig | hir rvhe ig | Gott erwecke mig.

Wolb. ARENT TINGNAGEL. Salyger In sin leven | Opper Compagnie-
meester van syn | Coninglicke mayestät van Deenemarck | xc. Anno 1665.

Denne Sted oc Steen, Hører HANS HANSON | Hans Kongele Mayst:
sambt hindis Dronninge Mayst: | betrode Inspecteur ofver Laaland oc
Falster oc Proviantskriver for Kiøbenhafns Slot, saavel | hans Kiere
Hvstro oc Arfvinger Til.

*Derunder Dobbeltvaaben, Hans Hansens, forestillende en Hjort (med Bog-
staverne HHS) og Abel Cathrines, der viser en Ulv (med Bogstaverne ACT).
Til venstre for Vaabenet læses HANS HANSON, til højre ABEL CATHAR | INA
HANS | HANSON |.*

II. FORSVUNDNE INDSKRIFTER.

Paa Falligbossen:

Giff de Fattlige i deris Nød | Saa welsigner Gud dit daglig Brød | Thi
aldrig haffver jeg seet den forlat | Som Frycter Gud oc gjør got.

Paa Korskranken:

Kirkens Bygning du tencke paa | Thi du faar intet med dig her
fra | En Erlig Ihukommelse det dig mon være | Hvis du giffver Kircken til
Guds Ære | Jeg haffver Syndet, see paa mig | Det klager jeg o Gud for
dig | Sin Bue har Gud mod mig spent | Til Kaarsit oc mit Hierte vendt —
Gud Fader udi Himmerig | Som sende mig hand drager dig | Mig Christi
Kaars beskierme kand | Oc fri fra Løffvers grumme Tand | Dit Hierte du
skal reenlig toe | At Ondskab ey der i skal boe | Med Mund med Røst
med Orgelwerck | Vi loffver Gud med Stemme sterck | Den gamle Slange
har forraad | Den første Fader med sin Braad | Min Brudgom det tilfulde
veed | At jeg er Siug af Kierlighed | Gud gjør det saa, hans Hiertis Speil |
Vi ligne maa Det slaar ey feil. | Guds Kierligheds Triumph oc Bane | Beskuis
her i denne Fane | Tager Vern oc tette Skiolde | Seir mod Satan at beholde |
Min' Fødder bindis udi Baand | Vdaff din straffis kierlig Haand | See
Kierlighed kand vare lenge | Igiennem Iern oc Træ sig trenge | Den hellig
Aand ey taale kand | Den langsom Gang og søffned Mand | I Ord oc Skriffen
kand jeg see | Hvor deilig er min kieriste | Paa Kaarset staar du stadig
fast | Naar Vind oc Veyr vil dig omkast | Med Christo er jeg her Kaars-
fest | Gud Fader sender Sandhed best | Den Hierte safft som Honning
sød | Oc i min Mund saa meget blød | Guds Ord det er til Hiertet knøt |
Vdi hans Hiertis Morter støt | Hos Jacobs Brønd er Liffsens Vand | Som
lesker hver en hidzig Brand | I Mørcket brydis Verdens Bold | Gud er
min Soel min Sverd min Skiold | Fød flittig mine spage Faar | Thi Vlfven
nær hos Stien gaar | Mange Fiskere ud skal gaa | De som vore Hierter
fange maa | Som Vin din' Bryst mig søde er | Giff mig at være dig saa
nær | Du sidder høy i Verdens pract | Men see hvad under dig er lagt |
Her ligger ald min Trøst oc Borrig | Beskuer dog min Hiertis Sorrig | Ald
Verden henger i en Traad | Alt effter Guds allvise Raad | Gud kand dit
Hierte snart forandre | Som Vanckelmodig monne vandre | Vender om med
Poenitentze | Til min Naadis gode Grentze.

Denne Steen oc Sted tilhører JAN JANSEN, Kongl. Maytt: Skibs Capi-
tein sampt hans Hustru Anne Jens Daatter, Born oc Arffvinger med Rette.

— Leff Erlig oc Wel | Gior Ret oc Skiel | Kom Doden ihu | Gior et aff
 thu | -- I Himmerig er glæde oc gode Dage | I Hellfvede er Pine oc evig
 Plage. — Anno 1648.

Her under ligger Erlig oc Mandhafftig Mand Sal. Captein PEDER
 GORRESEN, Kongl. May. forige Skibs Captein som Salig i Herren hensoff
 den 9. Augusti 1653 udi hans Alders 49 Aar. Gud giffve hannem en glædelig
 Opstandelse paa den yderste Dag.

A° 1658 haffver GABRIEL JACOBSEN, Daa denne Kirekis Forstandere,
 Kirken til en liden Zirats, sig oc sine hensoffvede i Herren til en Christelig
 Ihukommelse ladet denne hos hengende Liuse-Krone samt Vindel-Trappe
 med andet denne Leyersteds tilhørende forferdige oc bekoste, oc er allerede
 her nedsadt oc begraffved en Gabriels nu Salige Søn PEDER GABRIELSEN,
 som salig oc sødeligen i Herren hensoff i nerværende Aar den 25de Febru:
 udi sin Alders 21 Aar. Gud giffve hannem med alle sine udvalde en glædelig
 oc ærefuld Opstandelse.

O grumme Død ieg smertelig maa beklage
 Du Afhug min unge Søn alt for fage.
 Men du hentog dog ickun det dødelig
 Hos Gud leffver Sielen saa glædelig.
 Mors ultima linea rerum est
 Pulvis et umbra sumus.

Hvad Himmelsk er, | det har Begier | fra Jord at gaae | oc Himmelen
 naae. | Fra Muld til Engle Sæde | det Himmelsk Sæd | Som vel er steed |
 oc gandske leed | ved Verdens blinde Glæde. | Ey Verdens Guld, | var den
 end fuld, | kand en Natur | ret Himmel pur | til dette Jordisk vende; |
 hans Siæl attraar, | oc der hen slaar | oc Aandens Løst | det dødelig Liff
 kand ende. | Ach Død, ach bitter Smerte, | hvad du est meget haard, | du
 krencker mangt et Hierte | oc hugger dybe Saar | din Bue visse meder |
 oc skyder ick mist. | Ey hvad den hiertelig græder, | som din Haand
 haffver frist! | Her er ey andet end Frøct oc Fare | i denne Jammer Dal
 de faar. | Giff Gud vi snart motte sløtte | fra disse jordiske Hytter | Til
 Himmerigis Sal. | Der paa bestaar ald Vissdoms Grund, | ret at foracte
 aff Hierte oc Mund | dette elendige Liff med ald sin Føye, | oc sig med
 Guds Verck lade nøye. | For denne min Segel skal alle viige, | Vnge oc
 Gamle, Fattig oc Riige. Det Liff vore Fædre er fra Død | af Vissdoms
 Smag forgiffved, | Det faar vi dog igien i Død | Aff Jordisk Himmelsk
 bliffver | Hvad har nu vunden Diefl oc Død, | Andet end ieg som var

dødelig, | i Død faar Ende paa ald min Nød | oc bliffver i Død udødelig. |
 Naar vi i Glæde oc Fryden staar, | da har os Døden at tencke paa. | Naar
 Døden vil øffve sin Tyrannie, | som en Traa affskieris vor Løffnet i beste
 Tiid. | Døden holder lige Vect, | hvad heller det er Herre eller Kneec. |
 Hvor aff Hiertet idelig paa Døden tenckis, | en Lauerberkrantz igien i
 Evighed skienckis. | Som Pibe-Liud, Damp oc Straa | Vor Løffnet snart
 monne forgaa. | Voris Løffned som et Blomster forgaar, | mens vi igien
 med Christo til Glæde opstaar.

Die Zeit läufft schnell, der Todt schwind fährt, | Wol dem, der sich
 bey Zeit bekehrt. | Mensch fürchte Gott nach sein Gesetz | dein Nechsten
 lieb, ihn nicht verletz. | Vnd lern den rechten Schwanen Gesang, | sagt
 Gott für seine Wolthat Danck. | Sey vorsichtig in Glaubens Sachen, | das
 übrig wird Gott wol machen. | Wunderlich führt sein Kinder Gott | Ein
 Creutz schwartz, das ander roht, | aus Gottes Wort lernt man Gedult, |
 acht nicht der Leut Vngunst noch Huld, | nach Freud kompt Leid, nach
 Leid kompt Freud, | Gottes Wort leucht' mit Beständigkeit. | Die Welt
 vergeht mit ihrer Pracht, | der Todt dem Stoltz ein Ende macht.

Sive vigilantes sive dormientes | sive jacentes, sive ambulantes, | sive
 volentes, sive nolentes | Per momenta Temporum | Qvotidie ad finem
 ducimur. — — Mortem qvid timetis | Qvietis Genitricem | Pacantem
 morbos et | Paupertatis dolores. — — Ab hac vita discedimus non tanquam
 ex domo sed tanquam ex hospitio. — — Domine in lumine tuo videbimus
 lumen. — — Non est Crede mihi sapientis dicere vivam, Sera nimis vita
 est Crastina, vive hodie.

Hier innen lieget und ruhet Sanft in Gott Weiland der Hoch Edel
 geboren Gestrenge und Wolmandhaffte HENDRICH BREHMER, Dero zu
 Dennemarch Norwegen Kongl. May. General Major zu Pferde, so aus
 den Vhraltem Adelichen geslechte der Brehmer und von der Telken ent-
 sprossen und nach dem er bey wehrender Schwedischer Belagerung der
 Stat Copenhagen in einem Aussfal den 3. Septemb. 1658 durch einen schus
 Tödthlich verwundet worden, ist er davon den 5 ejusdem in wahrer erkändt-
 nus Jesu Christi Selig entschlaffen seines Alters 53 Jahr.

Hier lieget und ruhet in Gott des Durchleuchtig Hochgebohren Fürsten
 und Herren, Herrn Johan Friderichen Hertzogen zu Braunschweig und
 Lüneburg Secretarius FREDERICUS CASTIGLIONEUS, ist zu Milano aus
 dem fürnehmen Alten Geschlecht der Castiglionen Anno 1633 Gebohren
 und am 4ten April 1660 in Copenhagen im Herren Selich verschieden seines
 Alters im 27. Jahr.

MR. CHARL LE SAGE, Chirurgien Du Roy de Dannemarek C⁴ et Roy Friderich le troisieme. Dieu lvy donne vne resurreccion reijovisante. [† 1662].

Her hviler hederlig og vellærde Mand NIELS CHRISTENSEN SPEN, fordum Sogne Præst og Provst til Holmens Sogn, som døde A^o 1664 Nyt Aars Dag, der hand denne Meenighed havde betient i 22 Aar og udj sin Alders 60 Aar. Desligeste hans kiære Hustrue ANNA LAURITSDATTER, som døde 1660, der de havde levet tilsammen 35 Aar, og i hendes Alders 82 Aar. — Deres Opstandelse giøre Gud ærværdig paa sin Rettets Dag.

Der Edle Ehrenveste und Gros-Mandhafte PIETER PIETERSEN KIERTEMINDE dero zu Dennemarek Norwegen Königl. May. Commandeur zur See und Eqvipagie Meister auff Bremerholm gestorben 17. April 1665.

Over Proviantsskriver, Raadmand Morten Tonne Mikkelsen (f. 12. Maj 1602, † 13. Febr. 1665).

Ad Cives Haunienses | qvi exseqvias eunt | viro amplissimo, prudentia & probitate ad antiqvi | tatis æmulationem spectatissimo | DN. MARTINO TUNIO MICHAELIS F. | Regiæ metropolis Senatori | ad vi Cal. Mart. Anno CIOICLXV | Eheu Haffnia! | Si viventem cognovisti, qvem nunc defun | ctum effers, | cur in exseqvias non universa ruis? | nempe ignoras qvantum perdidisti pri- | scorum micatrix, tui incuriosa | qvæ dum foris qværitas, qvod mireris, | domi habes, qvod obstupescas. | MARTINUS est MICHAELIS filius, dignus Senator, | Integritatis consiliarius | adeo integer sanctusq; mente & animo, | ut non aliunde ipsa innocentia | consilium peteret | vir prorsus singularis | omnibus sed paucis notus. | Superant enim in eo, qvæ omnes adverterent | multa qvoq; qvæ non nisi sedulo | introsipientibus & bonis | paterent. | Christiana pietate, innoxii in Regem fide et candi | da qvadam ac plane inusitata in omnes | benevolentia maxime innotuit | qvibus virtutibus vel ipsa invidia judice adeo excelluit | Ut pares agnosceres paucos | superiorem neminem. | Illud vero rarissimum accipe | fuit | utriusq; fortunæ victor ad stuporem indomitus | ut qvem nec blanda extulit, nec abjecit irata | vidimus gratia, opibus, honoribus, inter sui ordinis | homines satis florentem, | nec habuit patria unqvam qvieqvam modestius | indignata vinci fortuna, qva parte in animos hominum | maxime valere solet, | versis armis aliter virum aggreditur. | Domesticis malis, | morbis, ægritudinibus indignissime sed lente exhaustit, | indefessam fortitudinem obstupuisse | ut huic illustri de Fortuna triumpho | præsens interfuisse vel in medio | luctu gaudeam. | Plura expectas ut

referam? | Non defectu, sed copia laboro. | Christianum fuisse cogita | sed qualem prisca habuit religio | dum artem nondum fecerat. | Talem finge & Martinum nostrum imaginaberis, | non ficta sed vera ac simplici charitate | Christianum. | De cætero pauca habe: | Natus in Jutia, malignantis ævi fætus dissimillimus | pessimi optimus | et vel parentibus melior, quos non tam opibus | quam antiqva virtute & fide clarissimos acceperat, | horum sub oculis sancte educatus doctusq; | post deposita in patria rudimenta | ut ab educatione recentia, ita | futuri Martini præsentia | mox | in Sialandia Perillustri Dno D: FRIDERICO REETZ | viro optimo | non citius notus quam acceptus | plusquam sexenni ministerio adeo se probavit | ut tota deinde vita non alium | Heros ille haberet chariorem | habuit enim Martinus noster hoc singulare | ut quo interius cognosceretur, hoc amaretur altius, | veræ virtutis indicium quæ afficit semper | nunquam satiat | inde | uxorem ducit tricenarius | quam si non accepisset certe reddidisset | sui similem h. e. optimam | alterutrum noris, ambos noris, | adeo nihil unquam fuit his conjugibus æquius | comparatum | tum | Coagii civis & mox festinatis honoribus pauperum procurator | senator | et si diutius substitisset con-gessisset in eum | quicquid honorum habebat grata Civitas | quæ nunquam publice mæstior, quam cum tantum | civem virumq; | Hauniam amplius non fruitura misit | sed non potuit intra parvum municipium latere tanta | virtus publico bono nata | certe non fefellit | optimum & maximum Regem et Patrem Patriæ | CHRISTIANUM QUARTUM | ut nec | majorem melioremq; Successorem filium | FRIDERICUM TERTIUM. Gratam utriq; operam XV annis annonæ Regiæ procurator præstitit | & præstitisset porro si per valetudinem licuisset | nec enim deerat vel gratia Regis vel toties probata | fides & industria | Deerant vires quæ jam receptui canere svadebant | inde demissus & beneficii auctus | cum quiescere quamvis æger non posset Vir | publicis negotiis assuetus | Tandem | Hauniam in Senatum cooptatus est | Senator; quo meliorem civitas nunquam habuit | interea domi quoq; & sibi felix | ex fæcunda conjuge sexdecim liberorum parens | quorum superstites novem nativa bonitate adeo patrem probant | ut talem genitorem tam digno soboli non inideas | ita domi forisq; probatus | Deo bonisq; omnibus eximie charus | inter diurnam valetudinem nactus annum | climactericum quamquam sollicitante suorum planctu. | Lætus animam cælo reddidit | ipsis idibus Febru: | suis bonisq; omnibus luctu & ingenti desiderio relicto | in Haunia censum age non opum sed virtutum | et me præstite quos cum hoc viro compares paucos invenies. | Vale & luce | moerens deproperavi Chr. Lodb[erg].

Hir Ruhet der Edler und Manhaffte Her ARENT TINGNAGEL, geboren in der Stadt Gauda Anno 1619, entsprossen vom geschlechte auss Oberysel. Erstlich bey denen General Staten über dero Mectige Flote, so Anno 1659

dem Reiche Dennemarck zur hülfte Treugewesener Commissarius. Nachmahls von dero zu Dennemarck Norwegen Königl. Mayst. gnedigsten begehren noch zum Wolbestalten Ober Compagnie Meister auff Bremerholm angenommen, wobey er bis an seinen Tode verblieben, welcher war der 16 Februarii Anno 1665 in Kopenhagen.

Hiier liegt der Edler man Tingnagel zwar begraben
 Als wie ein Todter Mensch; ob dessen kluge Gaben
 Vnd dessen Wissenschaft lebt Er und täglich Neu.
 O welch ein schönes Lob: er dienete Getrew,
 Denen er dienete; Könt dis bezwungen haben
 Den Tod, so Glaube man, er wäre nie Begraben.

Her under ligger begravet den ærlige, viis og ret fornemme Mand JACOB MADSEN fordum Borgemester udj Christianshavn, som døde d. 21. May 1653 udj hans Alders 57 Aar, samt og hans kiære Hustrue, den ærlige, dyderige og Gudfrygtige Qvinde Karen Eylersdatter, som og udj Herren hensov d. 24de Novbr. 1674 i hendes Alders 82e Aar, begravet med stor Ceremonie Effter at de tilsammen haver levet et ærligt og kiærligt Ægteskab udj 32 Aar. Gud give dennem begge en ærefuld og glædelig Opstandelse paa den yderste Dommedag. — De Retfærdiges Siele ere i Guds Haand og der skal ingen Piine røre ved Dem, de ansees af de Uforstandige ligesom de døde etc.; men de ere i Fred. Sapienc: Cap. 3.

Der under hviler den Erlig oc Welbyrdt Mand NICOLAVS GÜNTEMBERG, som var hans Kongl. Maytt. Konning Frederich den III Welbestalter Bygnings Herre offver Danmarckis Rige baade udi Civil oc Militariske Architectur, fød udi Jydland Aar 1626 den 27 Augusti. Gud giffve hannem med alle tro Christne en glædelig Opstandelse.

A° 1688 er dette Sal. HANS HANSSENS og ABEL CATHRINES Begravelsestæd til dend hellige Daabs forretning med deris Arfvingers minde og tilladelse paa Kirckens Bekostning udrettet og stafferet, samt nye Vinduer og Messinge Zirather uden for, og er dend første Daab tieniste her udj forrettet den 15de May dette Aar ved Magister Gerdt Vinecke da Sognepræst og Provst her til Kircken.

Herunder hviler dend ædle og høyagtbare Sallige Mand HANS HANSEN OSTEN fordum hands Kongelig Mayst. og hendes Kongelig. Mayt. Encke Dronningens over Laaland og Falster Ampter høybetroede Inspecteur, saa og vel forordnet Proviant Skriver her ved Kiøbenhaffns Slot.

Barneføed udj Holsteen A° 1617 d. 25. Martj, død her i Kiøbenhavn 1672 d. 3. April, og hands hierteelskende Hustruc, dend ædle dyderige, Gudelskende Matrone ABELE CHATHRINE von der WISCH, Barneføed i Holsteen 1627 d. 19 April, død 1676 den 1ste Januarj, med hvilcken hand haver levet i et yndigt og fornøylegt Ægteskab udj 17 Aar 3 Maaneder. | Gud forleene dem een glædelig opstandelse til det ævige Lif Amen.

Herunder hviler udj Herren den velædle og velbyrdige Mand IWER HOPPE, Hans Kongl. Mayst. Vice Admiral og Admiralitets Raad, som efter at hand indtil hans Alders 20 Aar havde været under sine Forældres Opngtelse begav sig i fremmet Tieneste indtil hans Alders 26 Aar, hvor hand ved sin Flid og Skikkelighed bekom saadan Yndest og Erfarenhed, at hand siden af sin allernaadigste Arve Herre Kong Christian den 5te blev til Fædrene Landets Tieneste kiendt dygtig og for sin Troskab og mandig Tapperhed af en Æres Trappe til en anden opsadt indtil Gud oversadte hannem i sin Elskelige Søns Riige, da dette dødelige og skrøbelige udj denne hans Fædrene Begravelse, som hand i Levnet Live for sig og sine Arvinger lod indrette, blev nedsadt af hans høybedrøvet efterladte Velædle og Velbyrdige Frue MARGARETHA ELISABETH VON BOYE, som udj 13 Aars Ægteskab med hannem avlede 2 Sønner og 4re Døttre. — Hand begyndte at leve paa Christianshavn Aar 1649, den 2 Septbr. Hand endte sit Liv udj Kiøbenhavn A° 1693 d. 5te Aug., begravet d. 30t. ditto og opnaaede 43 Aar 11 Maaneder 3 Dage. Nu lever hand hos Gud uden Aar og Dages Ende.

»Paa den Fahne, som hængte over Hoppes Begravelse og nu er hensadt Capellet til Forvaring, som den ved Kirken længst conserverede, staar følgende« [1760]:

Her under hviler Hans Kongl. Mayt. til Danmark og Norge høybetroede Vice Admiral og Admiralitets-Raad velædle og velbyrdige Hr. IWER HOPPE. Barneføed paa Christianshavn den 2. Septbr. A° 1649. Udj sin Ungdom blev hand vel opdragen og sin Lives Tid befittede sig paa alle Christelige Dyder, og som hand i Holland har begiert sig i Tieneste til Søes under da værende General-Admiral de Royters Commando, gjorde hand sig udj samme Tieneste saa capable at tiene sin Konge og sit Fædreland, saa at hand blev A° 1675 af hans Kongl. Mayt. antaget og betroet Capitain og Commandeurs Charge, hvilken hand betiente i 3 Aar og for sin imidlertid beviiste troe Tieneste og Tapperhed i Krigen avancerede til at betiene den Charge af Schoutbynacht A° 1678. Samme Charge hand som en berømmelig Søe Helt forrettede indtil 1684, da hand blev virkelig Vice-Admiral og A° 1689 Admiralitets Raad og døde d. 5. Aug. A° 1693,

i hans Alders 44de Aar mindre 3 Uger og 3 Dage. Gud give hannem en ærefuld Opstandelse paa den yderste Dag.

Den Velædle og Velbyrdige nu Salige Mand CHRISTEN SCHONNIGS fordum Hands Kongelig Mayestets Iustice og Admiralitets-Raad, Assessor i Høyeste Ræt, og Præsident udi Under-Admiralitets-Retten, hand døde 1703 dend 22 Marli i sin Alders 64 Aar samt hands Velædle og Velbyrdige Frue JYTTE CHRISTINA GRUBBE som i Herren hensov 1725, med deris elskelige kiære Born, forventende ved Frelserens Iesu Christi Ankommelse een glædelig og ærefuld Opstandelse, og Deel med de udvalde i det Ævige Lif.

Her hviler dend Høyædle og Velbaarne Herre | Herr JOHANN ANTON VON PAULSEN, | Hands kongelig Mayts. velbestalter Vice Admiral, fød 1687, indlod sig første Gang i Ægteskab med Frue CHRISTINA SCHOLLER 1740, men da Gud behagede at opløse det Ægteskabs Baand 1728, indlod hand sig anden Gang i Ægteskab med Frue CHRISTINA MARGRETHA DYSSELDORFF, Sal. Domherr CHRISTIAN VOSKAMPS Encke Frue 1735, mens Gud behagede at bortkalde ham fra denne Verden 1736. Hvo som overvinder, hand skal arve det altsammen, og jeg vil være hands Gud, og hand skal være min Søn. Aabenbar: 21 v. 7.

B. I KAPELLET.

I. NIELS JUELS KAPEL.

Under hans Buste:

Staa, Vandrings Mand, og skú en SØE-HELT an i Steen.
 Og estú selv ei Flint ær da Hans døde Been!
 Thi det er HER NIELS JUEL! hvis Marv og Been og Blod,
 Med Fyrigt Hierte for sin KONGES ÆRE stood,
 Hvis Mandoms Drifter i saa mange SØESLAG staar,
 Og giennem Hav og Lúft og Land med Ære gaar,
 En Mand af gammel Dýd og dansk Oprigtighed,
 Af JA og NEI, og hvad mand ærligt meere veed!
 HANS SIJEL dend er hos GÚD, HANS BEEN i denne GRAV
 HANS NAVN I MINDE, mens der findis Vand i HAV.

T. Kingo.

Under Reliefferne:

1. Kampen ved Rødsand.

Det aar, da Svenskens magt ald Kiøbenhavn omspendte
 Og snublendes i blod med Storm til Kronen rendte,
 Da saae Kong Frederich Dend Tredie, at Juel,
 For Skud, granater, Sverd og ild ey gick i Schiul,
 Søe Kantens volde blev ham dend tiid anbetrode,
 Neptun og Mars de var ham begge lige, gode,
 Nu faldt hand ud, og slog paa finden digt til Lands,
 Nu stoad hand Stormen ud, nu for hand ud til vands,
 Blant Kongens Flaade, huor hand Skibet Svanen forte,
 Og ved Røesand om kring med Sverrigs Søehær kiørte,
 Og ind til Wismar Drev. Som Mænd de Danske stodt,
 Og blant Dem Hr. Niels Juel med meer end Løve mood.

A° 1659 D. 11. februarij.

2. Slaget ved Gulland:

Hold Østersøe, og bliv et ævig varigt Minde,
 For Kongens Vaaben, og kræv Gulland selv Til winde,
 Huor Kiæek og brav og from Du Hr. Niels Juel fornam,
 Dend Tid Hand Beyled til det Amalonske Lam,

De Kugler som Hand til Din Fæstning over kaste,
 Med Lue-vinger, var kun, som Soldat, at Haste,
 Og Bluse lidet for at faa din Kierlighed,
 Men Der Du negted Dend, da blev Hand fyrig vred,
 Og under ild og Baal og Brag begynt at larme,
 Imod de Suenske, som med Hierte Bloed og Arme,
 Forfigte vilde Dig ved Magt og Herre-Skiold,
 Det Hialp dog ey; Thj Juel Hand Tog dig dog med Vold.

A° 1676 dend 1. Majj.

3. *Sotræfningen ved Bornholm:*

Der Juel Da Seyer-Seyel for Gullands Fæstning Hidsed,
 Og Dem i Høyen Raa, Til Kongens Ære Tridsed,
 Strax Vinden Ønskelig med Seyer-Palmen gick,
 Indtil Hand ved Bornholm et Ancker Stade fick!
 Men neste Dag-Skær fick, Hand udi Syn og Sigte,
 Den Suenske Skibs Hær, fuld af Mænd, Der lysted figte,
 Igiennem Huilcke Juel sig Tvende gange slog,
 Endskiønt de To for Een med Magt imod Ham Drog,
 Paa Begge Sider var der Mandom, Mod og Hierte,
 Huer for sin Konge stood Blant Lyvnild, Død og Smerte,
 Dog vilde Gud at Juel Søe-Kronen skulde Faa,
 Og ind i Kiøge-Bugt med Priis og Ære Gaee.

A° 1676 Dend 7. Majj.

4. *Slaget ved Øland:*

Du mindes, Øeland, der at Søen om dig brendte,
 Og Nordens Flaader Du vel fra hin anden kiendte,
 Da Tromp og Juel og Creutz og Ugla sammenbrød,
 Som himlens Torden ild Kom ud af deris Skiød,
 Da Skibet Kronen sprang med Creutz i Luft og Lue,
 Med meer end tusind Mænd; Dog Lod ey Ugla kue,
 Sin Tapperhed men bandt med Tromp frimodig an,
 Men Juel stod ærlig bi, som hand var aldtid van,
 Til Ugla saae sit Sverd, det store Skib at brende,
 Og fire andre gaee dend Danske flock til hænde,
 Saa Rømte hand udaf dend blode, blandet Strand,
 Og Juel hand holdt sig her, som en fuldkommen Mand.

A° 1676 dend 1. Junij.

5. *Slaget ved Kolbergerheide:*

Dend Kiecke Juel fick og Hr. Søeblad Digt i Knibe,
 Der Hand med Elleve Søeprægtig Orlogs Skibe,
 Fra Gotenborrig vil med Vindens Yndist gaa,
 Igiennem Belt, Huor Juel med Ti Ham paste paa,

Og undfick Hannem med Kartovers fulde Skaale,
 Af Død og Dræbe ild, Men Søeblad Stood, at maale,
 Ham Skaalen fuld igien med Magt og ald forstand,
 Men Juel Bemestred Ham Dog i de stolte Vand,
 Selv Søeblad med sit Skib, Der Brav Hand Hafde Fegted,
 Blev Fangen Fem der til af Flaaden Sig bemegted,
 Hr. Juel, og Bragte dem ind i Monarckens Havn,
 Til Hans Søevaabens Roos, Sig Selv Til ævigt Navn.

A° 16 77 Dend 1 Junij.

6. *Slaget i Køgebugt:*

En Maaned Løb kun om, fra Søeblad hand blev tagen,
 Før Horn, En Søe-Guds Helt, af Juel blev og saa slagen.
 I Kiøge-Bugt, endog hand heftig sloeg igien,
 Som hoved Admiral og Sverrigs fuldtroe Ven;
 Juel paa Tre Skibe blev forpligted til at stige!
 Gud styrked Hannem for Monarken og hans Rige!
 Saa lyvned' Hand med ild og troden, Kuglers tvang,
 At Femten Skibe Horn forlored af sin Rang,
 Tre tusind fanger med, Tolf hundred Død og Queste;
 Tre hundred Danske blev kund Død og Lemmeleste;
 Ja! uden Skibs forliis Juel Dette Søe-Slag vandt,
 Guds Finger til Hans Roos selv Seyer-Kransen bandt.

A° 16.77 dend 1. Julij.

7. *Slaget ved Rygen:*

Dend Seyer-rige Juel endnu med flaaden seyled,
 Og Til Flux meer Triumf Hand for Monarken Beyled,
 Dend Fiendtlig Flaade, Hand dog ey i Sigte faar,
 Dend var fast Redeløs, og Bødte sine Saar!
 Til Rügen midlertid paa Ordre |: ved Guds øye,
 Som saae Hans Sinds Kompas og redelige møye :|
 Hand vender Kaasen, Huor der under ild og Dæmp,
 Blev Landgang giort, med en saa brav og Blodig Kamp,
 De Danske, ved Guds Haand, og Juels Døds-fulde Torden,
 Behiertede gick Løs, Slog Fienden til U-orden,
 Og Flugt, saa Rügen Da til Hænde Kongen Gick,
 Og Juel Sin Palme der med Held og ære Fick.

A° 16.78 Dend 7. Sept.

8. *Kampen ved Kalmarsund og Erobringen af det svenske Linjeskib »Laxen«:*

Som Løven Der er vagt, og vred sit Rov opsøger,
 Saa Juel, Hans Løve-sind Heroisk [Dyd] forøger,

Hand Sverrigs Flaade seer og Ynsker Hiertelig,
 At Dend en gang endnu i Fegt vil give sig.
 Men alle Seyl og Roer og ald Hans omhue icke,
 Kand bringe dend til Stand, Dend vil ey meer i Stricke,
 Men Gick ad Calmar-Sund, Dog efterlod en Lax,
 Som blev erobret og gick Juel til haande strax,
 Til Gulland gick Hand da, Fem Fiendtlig Skib' ind hendte,
 Huor af Hand Nøgelen, et Prægtigt Skib, opbrendtel
 Saa Luckte Gud i Laas Dend Blodig Krig og Striid,
 Huor i sig Juel Har gjort Berømt Til ævig Tid.

A° 16.79 Dend 9. Julij.

Saa sødt her sove og en af de bæeste Quinder
 Af Byrd og Dyd som wi i woris Lande findær,
 Dend Store HERR NIELS JUULS høy-elskeligste Siæl
 Som Perlen gaf sid Nafn, med allerbilligst Skiæl;
 Thi ald hvad Perlen har af Gland af Priis af Dyder,
 Og hvis dislige meer dend Perle-Skabning pryder,
 Det iust aldsammen HUN, i sin Dyd Circul har,
 Der för sin Stand og Huus en Perle-Moder var,
 Trodz Afvind self saa fremt dend ellers sandt vil sige
 Om nogen FRVE har i Danemarchis Rige
 Sig bedre for sin Gud og fattig næste teed
 Det Jomfrue-Klosteret med tusind fleere veed.
 Derfor HUN og nu sin Brudgom JESUM følger,
 En Lammetz dyre Brud og med Triumph de Bølger
 Har overseglt, som her gjorde mangan Sorg,
 Hen ind til beste Hafn, i Himmel Juule-Borg.

Paa den i Loftet ophængte Glædesfane:

Her huiler den høyædle og welbaarne nu Salige Herre Herr | NIELS
 IUEL til Taasinge Erichsholm og Tøtterupholm. Ridder | af Elephanten,
 Kongelige Mayst. til Danmarck og Norge etc. | Geheimeraad og General
 Lieutenant som var Salig Erich Iuels til Hundsbeck, Dannemarckis Riges
 Raad, og Lands | Dommer udi Iudland, og Frue Sophia Sehesteds | Søn,
 fød udi Christiania udi Norge Aar | Efter Christi Fødsel 1629 den | 8 May
 som efter at hand udi 17 Aar og 11 Maaneder 0 Dage hav | de tient Gud
 og sin næste | som en god Christen, sin Konge | og sit Fædreland, som
 en tapher og na | vnkundig Søehelt, og i saa Maade altid beteed | sig som
 en retsindig Mand i Guds Huus, en tro | Mand i sin Herris Huus, en forstan |
 dig og forsiumlig Mand i sit egit Hu | us. Døde Anno 1692 den 8 Apri | lis,
 og venter en glæde | lig Opstandelse paa | den yderste Dag.

Paa de fire Kister i Kapellet:

Da Nafnet var blefven udødeligt paa Jorden, | Og Siælen Engle-
baaren til Himmelen, | Er Legomet her nedlagt i Grafven, | af den i Livvet |
Høyædle og Velbaarne, og i Døden Høy Salige Herre | Herr GREGERS
JUEL | Til Erichsholm, Astrup, Trudsholm, Holbechs Ladegaard | og
Herløfsholms Schole-Herre, | Ridder af Dannebroke, Kongl. Maytis. til
Dannemarch | og Norge Høybestalter General-Lieutenant af Cavalleriet. |
Føed af de Kiæke og Faufre Juellers og Krabbers byrd | og Bloed i Wiborg
d: 26. Januarij 1667. Faderen den Høy | -ædle og Velbaarne Her: Oberste
PEDER JUEL. Mode | ren, dend Høyædle og Velbaarne Frue HELVIG
KRABBE. | Effter at Hans Høy-adelige fødzel var forbedret med den |
Hellige Igienfødsel Har Han tiltagen i Alder og Naade | hos Gud og
Mennisken. | Trej Store Konger haver beløn | net Hans Dyd og Dygtighed
med et Høyt æris Embede effter | et andet, hvilke alle hand med saa
Christelig og Fornufftig aar- | vaagenhed og flid betiente, at Gud fik sin
ære, Kongen Sin | Glæde, Fædernelandet sin nytte. Fremmede Lande,
Ungern; | Italien, Francherig, Braband og Tydschland berømmer | hans
Tapperhed, og Fædernelandet prisser hans ærlighed | og Retsindighed,
hvilken Hand beviiste imod alle med een | goedvillig Tienstfærdighed, og
i Sit Ægteskab med een bestan | dig Kiærlighed, hvorudj hand af Gud
blef samlet med den | af alle Dyder Riige og af Forstand prisselige Frue |
Frue WIBICHE JUEL | Anno 1701, og bleve de Velsignede med Tvende
Sønner og lige saa mange Døttre, | som alle Træde i Fædris og Forfædris
priselige foed-spor. | Endelig maatte dend, som hafde fældet saa mang een
mo | dig Fiende, falde for den sidste Fiende, som med Svaghed | anfaldt
ham i Kiøbenhavn, hvor hand d: [26] Decembr: 1731 | med een Sund for-
stand, i een Salig Troe sagte hensof, effter | at Hand med Ære hafde opnaet
63 Aar og 11 Maaneder. | Den Herre her er lagt, og hviler Sødt og Rolig |
Sin Gud og Konge vel, og hvermand Tiente troelig, | En Stadtzmand,
Een Soldat, Een Christen Kand ieg sige, | Een Ret fuld kommen Mand
Hvor faaer [vi] vel Hands lige.

Her hviler | den af Byrd og Blod samt af alle | Dyders Fuldkommen-
hed Høy | ædle og Velbaarne nu Salige Herre

Hr. NIELS JUEL

til Taasinge, Erichsholm og Totterupholm, Ridder | af Elephanten, Kongl.
Maiests. til Danmark og | Norge etc., Geheime-Raad og General Admiral |
Lieutenant, født i Christiania i Norge A^o 1629 | den 8de Maii af Høyædle
og Velbaarne ERICH JUEL | til Hundsbeck, Dannemarcks Riges Raad og
Lands | dommer i Jylland, og Fru SOPHIA SEHESTED til Høye | Riis. Denne
Sl: Herre haver af sin Ungdom været | begavet med alt det som kan

kaldes priseligt, hvorføre hand | og er brugt i de værdigste Tienmester, og har der i opnaaet | stoer Ære og Navnkundighed i mange lykkelige Søe-Slag | som en tapper og ypperlig Søe-Helt, havde stoer Naade | hos sin Konge, elsket af sit Fæderneland, sine efterlatte | Børn og Venner. En forstandig, gavnlig og brav | Mand, from imod alle, som ved Døden er berøvet | A° 1697, da hand havde levet hos os i 67 Aar | 11 Maaneder, hans berømmelige Dyder | og Navn er hos Effterkommerne | uforgiængelig, thi hvem saa lever, | dør Salig — d: 8. April.

MARGRETE ULFELDT | Gift med NIELS JUEL | A° 1661 | død D: 1te May 1703.

Denne Indskrift er 1826 bleven sat i Stedet for følgende, da forsvundne.

Her hviler dend hoyædle og Velbaarne Salige Frue

MARGARETHE ULFELD

til Erichsholm, General Admiral Lieutenant Hr. Niels Juels til Tosinge og Totterupholm, foed i Jylland paa Ostergaard Ao. 1641 den 17. May af høyædle og Velbaarne Herr Knud Ulfeld til Svenstrup, Ridder af Elephanten, og befallingsmand over Landskrone Slot, og Frue Wibicke Podebusch til Borrebye. I hendes Lefnets tiid haver hun været begavet med store Dyders Fuldkommenhed, forstandig med oprigtig Sandhed uden ald Falskhed, forsynlig med stoer gavmildhed og barmhiertighed, tjenstvillig og godgiørende mod alle, levet i fornøyleligt og kiærligt Ægteskab i 35 Aar, 290 Dage, døde 1703, hendes Alders 61 Aar 318 Dage. Venter Deel i de Rætfærdiges opstandelse.

Stat Læser og lad din Fod hvile den Stund dit | Øye løber over disse Linier. Her udkræver vores | forkrænkelige Natur sin u-imodsigelige Rettighed af | Hr: KNUD JUEL | til Taasing, Kongl. Maiests. til Danmark og | Norge etc: Etats-Raad og Amptmand over Kiøben | havns Ampt. Fød af den giæveste Adel i Riget, indfød | som de bedste Christne i Verden, opfød iblandt de alleræ | delste og ypperste i Landet. Hans Fader var den Høy | ædle og Velbaarne Sl: Herre, i ald Verdens Minde høyt | priseligste General-Admiral-Lieutenant Hr: NIELS JUEL, | Moderen den Høyædle og Velbaarne Frue MARGARETE ULFELD, | af hvilken Høyadelig Stamme han udspirede 1665 den 30. Sept: | og udi sit gandske Livs Fremgang viiste sig det Høyadelige Blods | og fuldkomneste Dyders rette Arving. For sin Gud i en ufor | falsket Gudfrygtighed. For sin Konge udi underdanigst Tro | fasthed. For sine Venner i u-svigelig Hulhed[!] og mod alle i en | u-gemeen Fromhed og Belevenhed. Forenede sig udi et kiærligt | Ægte-

skab 1695 d: 18. Febr. med den Høyædle og Velbaarne Frue | ELISABETH VON KNUDTH, men ach! alt for snart opløst igien den 10. | Januarii 1709. Da den Gud-kjære Sjæl omskiftede Jorden for | Himmelen. Efterladende sig 5 Sønner og 5 Døttre og hos alle sin høy | fortiente Dyds og Æres ufor-glemmeligste Ihukommelse. | — Guds frygt, Retfærdighed, Fornuft og freidig Hierte | Var ikke mægtig til at hindre Dødens Smerte, | Thi kunde Dyden kun for Døden bødet af | Da var ej Hr: KNUD JUEL nedlagt i denne Grav.

Paa to Slensarkofager, stauende udenfor det Juelske Kapel:

I et vis og fast Haab om een | ærefvld Opstandelse, hviiler her vdi | hoyædle og velbaarne nv hos Gud | Sal. Hr. NIELS JUEL til Werring | fordm velbestalter Mayor og | Capitain i hans Kongl. | Mayestes Tieneste ved det Hol | stenske gevorbene Infanterie Regiment. | Lifet gav Gud ham udj Kiøbenhavn | Aar 1709 d. 27. Octobr. ved Forældrene | af en hoyadelig Stamme. | Hans Fader hoyædle og velbaarne Hr. General-Lieutenant Hr. GREGERS JUEL til Erichsholm og Aastrup, hans Moder, hoyædle og velbaarne Frue WIBECKE JUEL, ved en sød og salig Død bortkaldede Gud ham til sig udj Odense d. 7de Marty 1740, da hand havde levet her 30 Aar 4 Maaneder og 11 Dage.

I et vis og fast Haab om | en ærefuld Opstandelse, hviiler hervdi Hoyædle og | Velbaarne nv hos Gud | Salige Frve | Frve WIBECKE JUEL | til Erichsholm, Aastrup og Trudsholm, | hendes Salig Herre var General Lieutenant GREGERS JVEL, hendes Salig Fader var den i | Dannemark vidt berømte General-Admiral-Lieutenant NIELS JUEL, hendes Moder var hoyædle og velbaarne Frve, MARGARETHA VLFELDT. Ved en sød og salig Død | bortkaldede Gud hende til sig paa Erichs | holm [1736] vdi hendes 63 Aars Alder.

Hun hviiler her i Roc | som hafde faae sin Liige, hvn var sin Gvd ret troe, | som hver veed af at siige. | Hvn venter stadig paa | og lengtes inderlig | den Evig Kron at faa | og komm i Himmerig.

II. GEHEIMERAAD NIELS BENZONS KAPEL.

Paa Niels Benzons Epitafium:

Hic situs est | illustrissimus | et | excellentissimus | heros, nunc in coelo obeatus, | Dn NICOLAUS BENZON, | dn. in Waar, Aastrup, Gieltesdal, | Aggersvold, Mørkegaard et Biørnekiær, | eqves auratus ordinis Dannebrog. | Sacr. Reg. Maj. Daniæ et Norwegiæ | consiliarius intimus, | status justitiæ et cancellariæ, | generalis fisci procurator et vice præses | in commercii collegio, | qvi | post varias in exteris peregrinationes | in Patria ad supremum dignitatis fastigium | evectus, et multis magnisqve muneribus | functus, in omnibus se fidum Regis | consiliarium et maximi momenti negotiis | prudenter et dextre expediendis parem ostendit. | Deo carus, Regi | dilectus, Patriæ salutaris, | felix utroqve coniugio, | primo cum nobilissima virgine ELISA SCAVENIA, | in quo decem liberorum pater factus est, | secundo cum illustrissima domina ANNA VON MEULENGRACHT | quæ prolis expers, sed virtutum ferax, nunc viduata | incomparabili marito qui tamen posteritati semper interit, | cum orbi superstites reliquerit filios tres, paternæ gloriæ et | heroici spiritus hæredes, nimium virum illustrem et | generosum PETRUM BENZON, dominum in Waar, Kyeg, Gieltesdal et | Tryggevelde, Sacr. Reg. Majestatis consil. justitiæ etc. | virum illustrem et generosum LAURENTIUM BENZON, Dn. in Hagedsted-Gaard, et serenissimæ Reginæ ob officiis stulicis etc.; | virum illustrem et generosum JACOBUM BENZON, Dn. in Aggersvold, | Mørkegaard et Biørnekiær, Sacr. Regiæ Maj. a mensa et cubiculo etc. Natus est Aalborgi in Majo Anni MDCXLVI | pie mortuus Hafniæ die xiv januar. anni MDCCVIII. | Animam Deo, corpus huic marmor, famam æternitati mandavit.

Ved Døden Bentzon er vel sofvæd hen men lefver,
 Hans vidt berømte Navn i Alles Minde svefver,
 De mange Dyder, som hand var begafvæd med,
 Hans Liif var Rigets Gavn, hans Død blef Salighed.

Paa hans Sarkofag:

Hic situs est | Illustrissimus et Excellentissimus | Heros | Dn. N. Nicolaus Benzon | Dn. de Waargaard et Aastrup | Eqves Auratus ordinis Dannebrogici | Sacræ Reg. Maj. Dan. et Norveg. | consiliarius intimus | status justitiæ et cancellariæ | procurator fisci Regii generalis | in commercii collegio | vice-præses | Natus Aalborgi die 1 Maii Anno MDCXLVI | Mortus Hafniæ | die januar. MDCCVIII | Cuius | nomen in terra immortalæ | anima in coelo beato.

III. Paa Epitafier og Mindetavler i Kapellets venstre Langvæg fra Kirken.

Memento Mori. | Her under hviller deris Kongl: Mayts. Forordnede Søs
Carls Directeur | JENS SØRENSEN | Fød i Sølvitzborg in Decembr. A° 1646,
hans Fader Søren Jensen | Raadmand fød i Røne paa Boringholm | Jens
Sørensen, komen i Egteskab med sin dydige hustru Bente | Anders Datter
Rogge, d: 6. febr A° 1674 og levede samen udi Chrestl: Egte | skab i 34t
Aar haft samen 9 Børn, hindes fader Anders Olufsen Rogge | Borgemester
i Chrestianstad. | A° 1677 af Krigens ruin sløtte Jens Sørensen fra Chrestian-
stad her | til Kiøbenhavn, her boende nu — Aar og som hand fra A° 1668
af, til Søs | haver faret og Negoterit da imedlertid wed en huer tilkomende
Stæd, | med flied Observerit Orternis rette Cituation og Wandenis dybder
til føige | Søs Cartes fauters forbedrelse, og A° 1689 deris Kongl: Mayts
ofver Danmark | og Norrige sampt Provintzier og Lande Allernaadigste
forsyun, til alle | Søfarendis og Algemene beste udi deris Søefart og Seylads,
for de usigelig | mange skadelige gronder i farre wandene sig at kunde
tage warre, | Der om Allernadigst hanem beordred og udskiecked til Søs
att omfarre | Omflødte Lande Holme Gronder maalte, Wandenis dybder
ofver alt Lodde, | med Kongens skibe Faretoy Schaluper Instrumenter og
Kongl: | Skrefflig Ordre til alt Nødwendigst befording samt Kongens |
Søefolk og alle ting paa Kongens bekostning | Seyled Kridtset Loddet,
afpeiled Danske og Svenske skibshavner | ofver alt med store hazard
fligtig besøgt Inquirerit og alt Merck | værdig Cituation! paa sin rette sted
betegnet, udi alleting saaledis | til Deris Kongl: Mayts. fornøelse fuld-
byrdet og thied effter anden til | Deris Mayts. allerunderdanigst ind-
leverit. — | Hand døde A° 1723 d: 6. october, i hans Alders 77 Aar — | Gud
unde Hannem en glædelig opstandelse.

Her hviler | i samme Grav | de jordiske Levninger | af | Grev og
Grevinde OTTO MANDRUP RANTZAU | de | fandt got | i Livet og i Døden |
thi | de vare gode. | Forud | gik han | til Salems Boeliger, | da | vansmæg-
tede hun i taareful Længsel. | Opfyldelsen tøvede | tilsidst | horte hun
den eviges Røst | Kom! | Hvad ligner nu de Foreentes Glæde? | Disse Lig
maae aldrig flyttes.

Her gjemmes Støvet | af | Lehns Baronesse | IDA WILHELMINE ROSEN-
KRANTZ | til | Rosenholm. | fød Comtesse af Raben | fød | den 1ste Decem-
ber 1765 | død | den 20 Januar 1847.

Helten | PEDER TORDENSKIOLD | Viceadmiral. | Ham nævuede hans Konge med Hæder | hans Medborgere med Glæde | hans Fiender med Skræk | Danmarks Aarbøger bevare hans Daad | Frederik den Siette satte ham dette Gravminde.

Paa Kisten:

Dunekilen Marstrand Elfsborg. Fød | xxviii October | MDCXCI | død | xx November | MDCCXX.

HEINRICH JACOB STEINBACH, | Agent og Viinhandler | født d. 22de April 1801, | død d. 15de Januar 1848. | FREDERIKKE CAROLINE STEINBACH, | født BRENDSTRUP, | født d. 25de August 1808, | død d. 23de August 1858. | AGNES VICTORIA BEATRICE STEINBACH, | født d. 28de Juni 1840, | død d. 14de August 1841. | HENRY JOSÉ MARIA STEINBACH, | født d. 25de October 1834, | død d. 19 Februar 1884. | EMLY HORTENSIA PHILIPPA STEINBACH, | født d. 16de September 1832, | død d. 9de Februar 1914.

Her Under Hviler | Stovet | af den afdøde danske | og tapre Søehelt | Admiral | CARL WILHELM JESSEN | Gouverneur paa St. Thomas | fød 1764 og døde 1823. | Hans Handlinger vidnede stædse | om hans høie Værd. | Denne Ligsten er hjemført fra | St. Thomas | med Skonnerten Ingolf i 1901.

NIELS W. GADE | født d: 22 $\frac{1}{2}$ 1817 — død d: 21 $\frac{1}{12}$ 1890 | Professor, Dr. phil., Organist ved Holmens Kirke i 32 Aar.

Af Toner bygged Han sin Jacobsstige
Fra Jordens Mørke op til Lysets Rige;
I dem Hans Drøm fik Liv, Hans Tanke Vinger,
og gennem dem Hans Eftermæle klinger.

Paa den hvide Marmorkistes ene Længdeside staar:

NIELS · W. · GADE

derunder en Lyre indfattet i en Lavrbærkrans og derunder Aarstallene · 1817 · 1890 ·

WILLIAM WAIN | F. D. 31 Marts 1819. | D. D. 1 Maj 1882. |

En fremmed Svend, kun rig paa Mod og Snille
for hvem Arbejdet selv var Glædens Kilde,
oprunden i det smaa og af det jevne,
til Storhed voxet frem af egen Evne.

En øm og kjærlig Søn mod Fædrejorden,
en Tjener, tro som Guld mod Danmark vorden,
en trofast Styret af sin Arbejdsskare,
dens Broder huld i Nød, dens Vagt mod Fare,

Saadan var han hvis Støv i Graven gjemmes,
som savnes paa sin Plads og sent vil glemmes.
Hans Snilles Værk gav tusind Snekker Vinge,
hans Navn blandt vore bedste Mænds skal klinge.

C. P.

Her hviler | Geheime Conferentsraad | HANS KRABBE-CARISIUS. | Fød
den 16 April 1771. | Død den 23 Juli 1845. | En Retfærdig har Tillid i
in Død.

Her hviler | General Kriegs Commissair | ALEXANDER ROSS | fød den
17de December 1710 | død den 22de April 1792 | første Gang gift med |
MAGDELENA ELISABETH | EYRAUD | og af dette Ægteskab 1 Sønn | og 1
Daatter | anden Gang gift med | ANNA CHRISTINE IUDICHÆR | Enke efter
afgangne | Schoubinacht GYNTELBERG. | Religion var hans Ziir | Mætt af
Livets Lyksaligheder | gik hann glad ind til de Evige.

Her hviler | WIBECKE MAGDALENA HAUCH | fød BROCKENHIUS | hun
saac Lyset første Gang den 27de Febr: 1764 | Gud kaldte hende den 8de
Junii 1830. | Dette Minde sattes hende | af | hendes sørgende Husbond |
ADAM WILHELM HAUCH | som | begræder Tabet af den blide kiærlige
trofaste Hustru | der i meer end 40 Aar lettete ham Livets Sorger | blidnede
ham Manddommens og Alderdommens Dage. |

Hvo som kjendte | hendes sande Gudsfrøgt | hendes trolige Opfyldelse
af en kiærlig Ægtefælles Pligter | hendes Hjerte skabt for Venskab | hendes
Veldædighed uden Bram | vil bevare og velsigne hendes Minde. |

ADAM WILHELM HAUCH | Hans Maestæt Kongens Overkammerherre |
fød den 26de September 1755 | fuldendte sin Livets Bane | i sit 83de Aar,

den 26de Februari 1838, | da Døden, efter otte Aars Adskillelse, | igien forenede begge de under | denne Steen hvilende. |

Her hviler i een Grav. | toe Brødre af et Liv. | De toe Olie Børn hos Landets Regentere. Zach. 4. v. 14. | De Welædle og Welbyrdige Herrer, | ANDREAS LUDERS. | som døde. | paa Fredensborg Slot. den 1. Sept. 1727. | i hans Alders 53 Aar. og 6 Maaneder, | da hand hafde tient. flittig og fornøvelig. | Hans Kongl: Maist: Kong Friderich den Fierde | som Cabinets Secreterer i 29 Aar. | og. PETER LUDERS. | som døde. | i Kiøbenhavn den 28. December 1730. | i hans Alders 51 Aar. 3 Maaneder. | Og var med Troskab og Flid. | Hendis Maist: Dronning Lovises. | Cabinet Secreterer i 23 Aar. | De lefide gvdelig her; | De lever glædelig hisset. | Til pligtigst .Ereminde opsat | af Deris Broder Børn | DIDERICH og HANS LUDERS.

Dette Monument | haver Høyædle og Velbyrdige | Herr | GREGORIUS KLAUMAN | Kongl: Mai: Elatsraad, Bryg-Huus For- | valter paa det Kongl: Brygger Huus, Banco- | Commissaire ved den Octroyerte Kiøbenhavn | ske Banqve, samt Directeur ved det Asiatiske | og Vestindiske Compagnie i Kiøbenhavn, | tillige med hans høistelskeligste Hustrue, | Fru | MARIA AGER | med hvilken hand blev samlet i et kierligt | Ægteskab den 2. Jan: 1711, og avlede 3. Søn- | ner og 4. Døttre, ladet bekoste, og til en | Amindelse opsette her i Holmens Capel, | hvor de begge ere nedsatte. | Hand blev fød den 30. Nov: Aar 1678 | og døde den 13. Septembr Aar 1752. | Hvn blev fød den 9. Jan: Aar 1676 | døde den 3. January: Aar 1749 | Job: XIX: 25. 26. 27.

Postgenitis | semper carus | erit | æternæ memoriæ | herois illustrissimi | Dni. GREGORII CHRISTIANI | comitis ab HAXTHAUSEN, | Dni. hæreditarii prædiorum westphalicor. | Thienhusæ et Hemsæ, | Eqvitis elephantini | S. R. M. consiliarii conferentiar. intimi | ministri olim status | cubiculo præpositi | Nat. Kal. Febr. MDCCLXXXIII denat, x die julii | MDCCLXXII | qvi | innatam sibi virtutem | literis et usu domi forisqve | ita solerter excoluit | ut | ab augustiss. Daniæ et Norvegiæ Regibus | propter | eximiam ingenii fideiqve dexteritatem | ad varia dignitatis officia eveheretur | hinc | per omnem vitæ et honorum decursum | sibi similis semper idem | regis regni patriæ utilitati unice intentus | legationibus foris feliciter peractis | consiliis ubiqve fidis et prudentibus | prosperos regi successus | felix regni incrementum | crescentem patriæ honorem | attulit, promovit, auxit. | conjuges duxit | I). Dnam. LOVISAM CHARLOTTAM, filiam | Dni.

WILHELMI AVGVSTI ab OSTEN | eqvit. elephant. et consilarii confer.intimi | II) DNAM. ANNAM ELISABETHIAM, filiam | dni. OWI JVELII de RAVNHOLT | eqvit. dannebrog. et legati legionum | qvæ | septem liberorum mater cum eorum triga | defuncti et superstitem qvotqvot cum norunt | fata acerbe lugens | optimo et carissimo marito | monumentum hoc | poni fecit.

Til en herlig Opstandelse | hviler her under, det forkrænkelige Legeme af | fordum Høyædle og Høyærværdige Herre | Hr. PÆDER HERSLEB | Biskop over Siellands Stift. | En hæderlig Fødsel 1689 d. 25. Mart. og en velanvent Ungdom | aabnede ham Døren til Herrens Viingaard. | Han gik ind 1714 som Feldt-Præst ved Armeen, | derfra 1718 til Gundersløv Meenighed i Falster, | men Guds Forsyn havde en større Høst at udsende ham til. | Kong Friderich d: 4. tog ham samme Aar til Friderichsborg som Slotspræst | og 1725 til Kiøbenhavn som Kongl: Hof-Prædikant. | Hans rare Fliid og Fortieneste kronedes af Kong Christian den 6. | som satte ham paa Biskop Stolen 1730 i Aggerhuus og 1737 i Siellands Stift. | Under Biskoppelige Embede har han | af tvende Kongelige Salvinger, den eene biestaet, den anden forretted. | Indviet 11 Biskopper, 50 Provster, 421 Præster, 17 Kirker. | Som Tilsynsmand for Kirker, Skoler, Hospitaler, Enke-Casser og andre Stiftelser | forglemmes aldrig hans utrættede, men med megen Frugt belønnede Nidkiærhed. | Et 38 Aars kiærligt Ægte-skab fra 1719, med | Høyædle og Velbaarne | Frue BOLETTA HIORT | velsignes des med 10 Børn, af hvilke 2 Sønner og 4 Døttre | med en sørgende Moder begræde en elskværdig Faders Tab. | Guds frygt og Lærdom, Veltalenhed i Ord og Skrifter, Forsigtighed og | Retsindighed i Embede, Hurtighed i Forretninger, Oprigtighed i Omgang gjorde en saa fuldkommen Biskop hos 3. store Konger yndet og afholden, | hos 2de Rigers Geistlighed elsket og æret, hos hver Mand i Landet høyagtet. | Døden, som er alles Ende, nedbrød denne | Saa dyrebaar en Siæls Bolig | 1757 den 4. April. | Hans Alder var 68 Aar 10 Dage.

Her under huiler huad ey allerede huiler i Abrahams Skiød af | den ucl ædle og Høyæruærdige nu Salige Mand Dr. PETER JESPERSON | fordum tuende store Kongers Confessionario og Hof-Prædikant, | fød Aar 1647 d: 9. Novemb: i Helgeland i Norge, oplært først inden | sine Høyfornemme Forældres Dørre, siden i Trundhiems Skole og | derfra Aar 1665 sendt til dette Kongl: Universitet, huor saauel | som paa fremmede Academier hand dygtig gjorde sig til de | hoye Embeder, Gud siden betroede ham. Hans Forældres Uillie kaldede | ham hiem Aar 1672, men Guds og hans Saluedis Uillie kaldede | ham hiem Aar 1675 til Steenstrup og Lunde Meenigheder i Fyens | Stift, huilke hand samt Lunde-Herreds Proustie forestoed | indtil Aar 1688, da hand her i Slots-Kirken i Hoyaligst Ihukommel | se Kong Christian den Femtes Nærværelse med saadan Fynd og Sød | hed taledes Guds kraftige

Ord, at Gud, der førte hans Tunge, | og fyldede hans Hierte, gaf sin Saluede i Sinde, at beskicke ham til Kongl: Confessionarium | og Hof-Prædikant, samme magt paaliggende | Embede hand i 26 Aar prydede med et helligt Leunet og een | himliske Lærdom. Saa opbyggelig som hand uar i sin Guds Huus, | saa kierlig fandtes hand i sit eget. Thi i 36 Aars Egteskab med den | uelædle og uelbyrdige Frue, Fr: BODILD FRIIS Sal: POUL BØESØNS | Raad- og Handelsmand i Suenborg, uar det hans Lyst at el | ske og ære hende som een god Mand, at forsyne hendes | Børn og Børne Børn som een from Fader, af huilke hand | andtoeg Jomfru BOLLETTE HIØRT som sit eget Barn og | beskickedede hende til sin Aruing. Den salige Mand skinnede | stedse som et himliske Lius i Uerden, uar endog deri lig | Lyset, at hand med at lyse for andre fortærede sig self, thi ef | ter nogle Dages Suaghed gick hand did, da hand den 3. November | 1714 døde, huor hand ued daglig Andagt pleyede at gaae, mens | hand leuede. Hans høyst | sørgende Frue uenter at huile i een fel | lis Grafu hos ham, som hun er forsikret at nyde een fellis Salig | hed med ham. Til saa uskatteerlig een Mands Minde har hun | ladet denne Steen opsette, foruisset, at hans uare Guds | frygt, søde Ueltalenhed, bekiendte Nidkierhed og bestandig Ærlighed skal bliue i uarig Ihukommelse.

IV. Paa højre Langvæg.

C. F. HANSEN. | Overbygningsdirektør. | Direktør for Kunstakademiet. | Conferentsraad. | * D. 29 Feb. 1756 † D. 10 Juli 1845. | G. F. HETSCH. | Professor ved Kunstakademiet. | * D. 28 Sept. 1788 † D. 7 Sept. 1864. | Fru C. A. A. HETSCH. | Født Hansen. | * D. 15 Oct. 1800 † D. 31 Mai 1874. | Frøken W. J. HANSEN. | * † D. 29 April 1803 † D. 17 April 1885.

Hic iacet | Do: IANUS IBSEN | in aula quondam cantor regius | mortuus d: II: Maj MDCLVII | cum uxore | ANNA MARGARETHA HOLST | nata d: IXno Novb: MDCCIC. | marita d: XIXno Julii MDCCXIII. | quam defunctam d: XXVII Januarii MDCCCLXXIX. | præter duos liberos superstitestis | deplorat | ILLE, qvi grata mente in summum retinet | quod IpsiUS beneficiis suam debeat fortunam. |

Nat: | Amo MDCCXLI. | denat: | Anno MDCCCLXXXVII. |

H. S. E. | HENRICUS GERNER | vir summus | Regiæ navium construedarum fabricæ | magister | scientiis magnus | pietate, candore gravitate liberalitate | maior. | Qualibet virtute | ornatus | nulli vitio | obnoxius | technarum | quibus amici, patronique comparantur | egregius contemtor | sui quippe valoris | conscius | patriæ amantissimus | patriæ nomine | amicus posuit | P. F. Suhm.

Hr. JOHAN FRAVEN | Hans Kongl: Majts. forrige | Hoff-Confessionarius, | som var fød | i Trundhiem i Norge d: 31 May | A° 1688, | og dode her | i Kiöbenhavn den 20 Decembr. A° 1736. | Hans afsieledede Legeme | som den 24. nestefter | herunder blev nedsatt, | hviler | til en glædelig og ærefuld | Opstandelse, med alle Guds Børn.

Paa Hans Hansen Osten og Abel Calhrine v. der Wisch' Kister:

Her hviler aff Høybesverlig U-roe udj Soleklar Rycete ædler end Guld, | som Gud behagede oc alle wel yndte oc undte for Eelig Kierlig oc op | rigtig Sielelig Fromhed. Den nu Salige Mand Hans Kongelig Maye | stetz oc Hendis Kongl: Mayesteds Encke Dronningens offver Laaland | oc Falster Ampters Høybetroede Inspecteur, saa oc welforordnede Pro | uiant-skriffver her for Kiöbenhaffns Slot, | Den Edel Høyactbare | HANS HANSEN

OSTEN, Barnföd udi Holsten Anno 1617 den 25 | Martij, aff Erlige oc Gudfryctige Fromme Forældre, Hans Fader Den Erlige oc Actbare Mand HANS PEDERSEN, Hans Moder den | Erlige oc Gudfryctige Matrone MARIA TYGIS[DA]TTER, døde i Kiö | behaffn Anno 1672 den 3. April. Hans Alder waar | 55 Aar, mindre end 8 Dage. Hans berömmelig Læffnet, | hans Christelig Endeligt loffver oc forsickrer os om | Hans glædelig Opstandelse med alle Guds Børn. | Bed oc Haab. | Det waar mig i gaar, det skal være dig i Morgen.

Her Er til Huile Nederlagt | det som eene dødeligt ofuerblef, | efter at den V-dødelige Siel | paa det 1676. Aars første Dag | til Himmelen var affordret, | Legomet | af den Edle ok Høyfornemme Matrone | ABEL CATHRINE WOLFSDATTER | VON DER WISCH, | Sal. edle ok høyaachtbar HANS HANSON fordum Hans Kongl. ok Hendis Dronniglig Majesteteters Inspecteur ofuer Laalands ok | Falsters Ampter saa ok velforordnede Proviantskrifuer for Kiöbenhafns [Slot] | Hans paa nitten Aars Tid Høielschte Hustruc, | huis gandske Vandring her i Verden | paa Dyds, Forstands ok Fromheds Wey | fra hendis Fødsels Time 1626 13. Decembr. | ei hafuer haft andet Maal oc Øyemerke | end | Guds ære, de Godis Yndist, de Fattigis Husvalse, | Huorfore hende nu | udi sit Alders 5[] Aars | af Gud er tillagt | den altid høionskede Ære-Krone | med u-begribelig ok bestandig Glæde | udi hans frydefulde Boliger | ok | hos | de som nu ere ok her efter skal komme | paa Jorden | et ævigvarende ok høypriselig Eftermæle.

Paa Generalmajor F. W. v. Fölckersams Kiste:

FRIDERICH WOLDEMAR | VON FOELCHERSAM | Ritter Ihro Konigl: Majtz. | von Dännemarek Norwegen | Bestalter General Major | der Infanterie | und Commandant | der Vestung Glückstadt.

I Krypten under Kapellet mærkes følgende ældre Indskrifter:

Paa en Pille til højre for Indgangen en Tavle med Indskrift vedrørende Begravelsen af to af Kong Frederik IV's Børn med Anna Sophie Reventlow før hendes Ophøjelse til Dronning, antagelig Prinsesserne FREDERIKKE CONRADINE og FREDERIKKE SOPHIE:

Effter Hans Kongl: Mayts. | Allernaadigste til mig PETER | RABEN som Holmens Kirkes | forsvar ergangne befaling | Datered Friderichsberg dend | 7 Augustij A^o 1724 er nest følgende | 17 Augustij fra det Kongl. Slots | Capel needkommen 2de smaa Liig, | der udi denne Begravelse ere needsatte og ey maa Aabnes.

Paa Bagvæggen i Statsminister Greve C. G. Haxthausens Begravelse:

Her hviler | Frue | ANA ELISABETH | Grevinde | af HAXTHAUSEN | fød IUEL | Gift med | Hr. GREGERS CHRISTIAN | Greve af | HAXTHAUSEN | den 18 Septem: 1767 | døde i Kiøbenhavn | den 10 April 1813. | Hendes Liv var et Mynster | paa Klogskab og Dyd | hendes Død | paa Religion og | Standhaftighed.

CHRISTIAN · OVE · Greve · af · HAXTHAUSEN · | føt · i · Kiøbenhavn · d: 16 · Juni · 1769 · og · død · der · d: 30 · Oct: 1769. | CLEMENS · ANTON, Br · af · HAXTHAUSEN · | fød i Slesvig · d: 22 Dec: 1778 · og · død · der · d: 20 Sept: 1781. | CHARLOTTE · ELISABETH · Comtesse · af · HAXTHAUSEN · fød i Slesvig · d: 20 · Sept: 1783 · Død · i Soroe · d: 22 · Mai 1785 | WIBECKE CHRISTIANE · Comtesse · af · HAXTHAUSEN · | fød i Slesvig · d: 24 : Jan : 1781 · død i Kiøbenhavn : d : 23 · Juni : 1788.

Paa de to Sarkofager henholdsvis:

Her under hviler | Støvet af GREGERS | CHRISTIAN Greve | af | HAXTHAUSEN | fød D: 1 Februari 1733 | død d: 10 Julii 1802. | Han var sin Gud og sine | Pligter troe, | hans Liv var Dyd, | hans Død var Roe.

Her hviler | Frue | LOVISE CHARLOTTE | Grevinde | Af Haxthausen | fød V D Osten D 10 Oct 1735 | Gift med | Her GREGERS CHRISTIAN | Greve af HAXTHAUSEN | D. 1 Mart. 1758 | og død paa Solitude | d 5 Juli 1766. | et Mynster | af | Fromhed og Dyd. |

Paa Forsiden af Kommandørkaptajn Henrik Gerners murede Begravelse (Nr. 25) læses Indskriften:

HENRICH GERNER | Commandeur-Capitain og Fabrikmester | fød den 5te Julii 1741, gift med CHARLOTTE SOPHIE RASCH den 24de Dec: 1773,

død den 27de Dec: 1787. | — Hvorledes han var Dannemand | og | Statens Tiener, derom spørg Historien | den skal tale.

CHARLOTTE SOPHIE GERNER | fød RASCH | Commandeur-Capitain og Fabrikmester | HENRICH GERNERS | Enke. | En stor Mands trofaste Huustroe | hvis Maal og Id var Huuslig Dyd | Et sandt Mønster for sit Kiøn. — | Hun blev født d: 31de Dec. 1736 | givt d: 24de Dec: 1773, | Enke d: 27de Dec. 1787 | og | døde d: 17de Dec: 1808. — Dette tilmurede Gravsted maa aldrig aabnes.

Paa Forsiden af Familien Lülkens murede Begravelse læses Navnene:

OTTO LÜTKEN, Admiral, f. 1. 12. 1749, d. 21. 12. 1835. — FREDERIKKE LÜTKEN, f. SELSTRUP, f. 28. 3. 1750, d. 17. 4. 1826. — FREDERIK LÜTKEN, Kaptain i Sø-Étaten, f. 3. 12. 1774, d. 18. 4. 1819. — ANNA SUSANNE SUENSON, f. LÜTKEN, f. 4. 11. 1778, d. 24. 9. 1872. — OTTINE FREDERIKKE LÜTKEN, f. 21. 7. 1784, d. 14. 8. 1854. — MARGARETHE LOVISE LEMPFERT, f. LÜTKEN, f. 20. 9. 1790, d. 16. 12. 1860. — NANNA CAMILLA SUENSON, f. 16. 5. 1810, d. 7. 4. 1894. — CARL EMIL SUENSON, f. 17. 1. 1835, d. 22. 1. 1845. — PETER FREDERIK LEMPFERT, Major, f. 23. 5. 1789, d. 1. 3. 1853. — MARIE LEMPFERT, f. 11. 10. 1823, d. 23. 3. 1893.

Paa en i Begravelsen Nr. 4 henstaaende Kiste er anbragt en Plade med Indskrift over ANNA CATHARINE SCHUCHART, f. 4 April 1691 † 9 Febr. 1763, Kammerfrue hos Dronning Anna Sofie paa Clausholm, gift med MATTHIAS GRØNVALD, Kammerraad og Toldinspektør i København. — Paa Kisten er henlagt en løs Plade med Indskrift over JOHAN THOMAS HOFFMANN, født 1674, 14 Febr., i Suhl i Grevskabet Henneberg, 1697 — 1703 Feltskær ved Søkvæsthuset, Kirurg ved de danske Tropper i Brandenburg, 1714 Regimentskvartermester ved Oberst v. Grabows Kyradserer, 1721 Kabinetssekretær (Kammersekretær) hos Dronning Anna Sofie fra 1730 paa Clausholm, 1724 Justitsraad, † 28 Sept. 1754, 79 Aar.

C. KIRKEGAARDEN.

I. BEVAREDE INDSKRIFTER.

1. FREDERIK CHRISTIAN IBSEN, Maanedslieutenant, f. 23. Dec. 1793 † 27. Juni 1817.
2. HANS GRÜNER, Auditor i Søetatens kombinerede Ret † 27 Aar gl. [21. Okt. 1815].
3. JULIE LOUISE HOLST, f. 8. Dec. 1818 i Tønsberg † 1. Sept. 1837 i Kbh.
4. DOROTHEA CECILIE SCHAUBOE, f. 6. Dec. 1773 † 13. Marts 1844.
5. Jubellæreren VILHELM BILLESKOU [Amtsprovst og Provst i Steenløse, † 2. Marts 1823, 80 A.] og Døtre LOUISE BILLESKOU [† 3. Nov. 1844, 69 A.] og PETRINE BRANNER [Petrine Lassine Joachimine Billeskou † 2. Okt. 1840, 61 A., Enke eft. Lieut. og Klædefabrikør Joh. Jac. Branner].
6. Tracteur og Chokoladefabrikant CHRISTIAN KEHLET, f. 1785 † 1846 [18. Okt.].
7. Jfru. JOHANNE MARIE QUIST † 29. Apr. 1835, 72 A. [f. 26. Dec. 1763, D. af Vognmester Blach], Stifterinde af et Legat for Husarme i Holmens Sogn.
8. Geheimekonferensraad PETER HERSLEB CLASSEN, R. a. E., Stks. af Dbg., f. 1738 † 1825.
9. CAROLINE EMILIE MOHR, f. 15. Nov. 1820 † 2. Febr. 1844 [D. af kgl. Kapelmusikus C. Mohr].
10. Kommandørkaptejn CHRISTIAN HOHLENBERG, f. 27. Apr. 1767 † 7. Dec. 1825, og Hustru CAROLINE MARGRETHE f. GIANELLI, f. 19. Sept. 1772 † 22. Jan. 1842, og deres yngste Søn GUSTAV HENRIK, f. 1. Marts 1807 † 7. Nov. 1823.

Indsatte udvendig i Muren paa Kirkens gamle Sakristi næstfølgende 3 Ligsten:

11. SVEND MARTIN URSIN, Contreadmiral, f. 1728 † 1810 [5. Juni] og Hustru FREDERIKKE MARIE URSIN, f. 1741 † 1816 [1. Apr.].
12. Admiralinde DOROTHEA LOUS [Datter af Etatsraad C. Jensenius] † 16. Apr. 1830.
13. SOPHIE CHRISTINE MØLLER, f. 1759 † 1833 [16. Juni] efter 50 Aars Ægteskab med NIELS MØLLER, Forvalter ved Søkvæsthuset [† 11. Aug. 1841, 79 A.].
14. INGEBORG OLSDATTER, f. 2. Nov. 1703 † 26. Apr. 1787 [Brændevinsbrænderenke], bekostet 1788 af hendes Søn P. Folmer.

15. POUL JENSEN BAGGE, Materialforvalter ved Holmen, f. 1704 † 1785, 81 A.
16. AXELIA NICOLINE HENRIETTE URSIN, f. 2. Nov. 1784 † 11. Juni 1845 [D. af 11].
17. Familien WEXSCHALL [kgl. Koncertmester Frederik Thorkildsen Wexschall † 24. Okt. 1845].
18. JENS WADUM [Kommitteret i Rentekammeret, virk. Justitsraad † 18. Apr. 1804].
19. JOHAN CHRISTIAN BØRRESEN, Borger og Lærredshandler † 5. Nov. 1790 74 A., med begge sine Hustruer; 1 Søn, 3 Døtre med 3. Hustru Anne Frantzdatter [† 15. Juli 1804, 74 A.], 1 Sønnedatter og 2 Datterdøtre.
20. Kammerskriver ADOLPH HANS HEINRICH CHRISTEN, f. 6. Jan. 1819 † 16. Dec. 1843, kiærlig mindet af en Broder.
21. KAREN CHRISTINE JOHANSEN, f. WEIDEMANN, f. 10. Marts 1811 † 13. Dec. 1841 [Værtshusholder Peder Johansens Hustru].
22. HANS JACOB SOBØTKER, f. 22. Juli 1751 † 18. Aug. 1840, Kaptajnlieut.
23. CHRISTIANE FINCK f. JACOBSEN, f. 22. Maj 1761 † 12. Febr. 1838 [Enke eft. Apotheker].
24. DORTE CHARLOTTE BØRCH f. PØDAL, f. 27. Marts 1780 † 3. Febr. 1827 [g. m. Vinhandler Herman Henrich Borch].
25. MARIE KIRSTINE VORNDRAAN, f. SØRENSEN, f. 19. Sept. 1754 † 20. Jan. 1832; g. 1. m. Kontrollør HALLANDER, 2. m. Konferensraad VORNDRAAN.
26. PETER VORNDRAAN, Konferensraad, Dep. i Rentekammeret samt for Finanserne, f. 14. Dec. 1752 † 8. Marts 1822.
27. Admiral H. C. SNEEDORFF, 1759—1824.
28. JOHANNA MARIA MICHELSEN, f. 26. Febr. 1755 † 30. Nov. 1779; g. m. Præsten Christian Frederik Høyer, fødte en Søn 27. Nov. † 3. Dagen efter.
29. ANNA SNOUR, f. ØRSLAND, f. 17. Nov. 1738 † 10. Apr. 1786, g. m. Materialforvalter ved Holmen HENRICH SNOUR, f. Juli 1740 † [11. Dec. 1798].
30. FRANTZ WOLDUM, Justitsraad og Kontorchef i det Kgl. Rentekammer, f. 13. Febr. 1764 † 3. Maj 1821, og Hustru, g. 4. Jan. 1793 m. BIRGITTE MARIE FROHLING † 17. Juli [Juni!] 1843.
31. ADOLPH FIBIGER, Søkrigskancellisekretær og Chef for Søetatens 2. Departements Kontor, f. 27. Sept. 1750 † 13. Maj 1789; g. 8. Nov. 1786 m. MARGRETHE CAROLINE HOLM † 13. Maj 1789; 2 Sønner.
Alle næstfølgende Sten indsatte i Sakristiet paa »Kors-Urtegaarden.«
32. JENS THAABEL, kgl. Staldskriver, f. 24. Marts 1726 ved Christiania † 19. Sept. 1784 i Snoldelev Præstegaard, g. 30. Marts 1759 m. MARIA DOROTHEA MOLLER; en Datter ANNA MAGDALENA THAABEL, f. 26. Jan.

- 1760 [† 25. Apr. 1817], g. m. kgl. Staldskriver GOTHARD CHRISTOPHER BUSSIEGEL.
33. KNUD OLSEN BRODERUP, Grovsmedmester, f. . . . omkr. 1714 † 15. Juli 1782, og Hustru ANNA DOROTHEA, f. 12. Marts 1703 † 27. Juli 1785; DOROTHEA CHRISTINE ROSBIERG, f. MOLLER, f. 31. Aug. 1737 † 26. Okt. 1823; CHRISTEN NIELSEN ROSBIERG, Grovsmedemester, Rodemester, f. . . Juni [1757] † 21. Marts 1830.
34. CHRISTIAN HENRIK HOFF-ROSENKRONE, Friherre til Rosendal i Norge, f. 25. Febr. 1768 † 5. Nov. 1837.
35. Kgl. Skuespiller CHRISTEN MARTIN FOERSOM [f. 7. Aug. 1794 † 2. Dec. 1850].
36. Købmand MATTHIAS HVESTENDAHL, f. 11. Febr. 1709 † 19. Juli 1789 og Hustru ANNE MARIA MØRCH, f. 27. Aug. 1714 † 1. Apr. 1787.
37. HANS SEVRENSØN, Handelsmand og Indvaaner her, f. 15. Okt. 1607 i Jylland, og Hustru METTE MOGENSDATTER, f. 16. Maj 1629 † 27. Juli 1666.
38. MAREN HANSDOTTER BRADTFISCH, f. 22. Juni 1713 i Helsingør † 19. Juni 1737; g. 9. Febr. 1734 i Kbh. m. kgl. Slotsfoged POVEL FRØLUND, Stenen lagt 16. Juli 1744.
39. MATHIAS JOHANNES BORCH, f. 3. Okt. 1766 † 28. Marts 1833; i 37 Aar Lærer ved Søetatens Skoler, i 9 Aar Klokker ved Kirken.

II. FORSVUNDNE INDSKRIFTER.

I Kors-Urtegaarden.

1. ANDREAS CHRISTENSEN, f. 18. Okt. 1689 † 18. Okt. 1756, Kammerraad og Renteskriver.
2. JENS FISKER, † 11. Febr. 1750, 65 Aar, Borger og Købmand i Kbh.
3. CLAUS WIEGEN, Tøjhusskriver, 1744.
4. MICHAEL HØYER, Havnefoged, f. 29. Sept. 1684 † 25. Sept. 1758, 74 Aar ringere end 7 Dage, og Hustru Margaretha Høyer, f. 10. Nov. 1700 † 4. Okt. 1746, 45 A. 9 Mdr.
5. FRIDERICH BONDO, f. 20. Aug. 1724 † 28. Sept. 1756, 32 A.
6. ANNA CHRISTINA NIELSDATTER † 28. Febr. 1748 [Moder til Mourits Hansen, Aftensangs Præst ved Holmen].
7. JENS NIELSEN AASTRUP, kgl. Sadelknægt † 3. Nov. 1734, 78 A. 14 D., og Hustru INGEBORG PEDERSDATTER † 13. Jan. 1735, 70 A., deres Datter ANNA CHRISTINA AASTRUP † 21. Febr. 1759, g. m. Juvelerer RASMUS KRAG.
8. DETLEV MOLLER, Hofsmed, A° 1702 [tysk Ligversj].
9. LORENTS OXHOLM, Krigsraad og Mønsterskriver.
10. NIELS BIORN, Søkrigsprokurør, f. 31. Aug. 1689 † 7. Febr. 1754, og Hustru BIRGITTE BRAGAARD, f. 8. Aug. 1689 † 2. Okt. 1772.
11. MATTHIAS DUE, f. 28. Dec. 1723 † — — Etatsraad, Sekretær ved Søetatens 3. Dep., Direktør ved Søkvæst- og Assistentshuset, ældste Værgе for Holmens Kirke, og Hustru BODEL ELSMAN, f. 26. Dec. 1723.

I den mellemste Urtegaard.

1. ROBERT ANDERSEN GRAULOV, kgl. Renteskriver, f. 5. Apr. 1693 † 12. Juni 1735.
2. JACOB JOCHIMSEN, Kaptainlieutenant, og Hustru MAGDALENA LASSEN og FRIDERICH DANIEL SIDOW [tysk Indskr.].
3. MICHAEL HENDRICHSEN WIBE, Sergeant ved Søetaten i 33 Aar † 61 Aar gl; denne meget stille og gudfrygtige Mand druknede d. 14. October 1744 (da hand skulde ud og opsøge 2de Deserteurer, som da søgdes), blev funden ved Biørns Plads d. 8. Maj 1745, begravet paa Urte-Gaarden d. 10. May 1745, og Hustru ANNA CATHARINA HENDRICHSDATTER † 74 Aar gl. efter 33 Aars Ægteskab; de havde en lille Søn, død før dem. De skænker ifølge Indskriften deres Bo og Midler, »som med Guds Hielp nok i alt kand beløbe sig til 1000 Rdl.« til Holmens Kirke, det halve til de Fattige.

4. TRUE BÆRENTZEN, f. 1708 † — — Kaptainlieutenant og Tøjmester, og Hustru ZIDSEL WERNERSDATTER, f. 1710 † 1774.
5. Kaptajn ERICH TORM RASCH, f. 6. Jan. 1745 † 17. Okt. 1781, var gift 3. A. 4 M. 26 D. m. Mette Sophie Horn.

I den nye Urtegaard.

1. WIBEKE OLIEGREN med 3de hendes Børn 1749.
2. CHRISTOPHER WILDSKIOT, Generalauditor, Monsterskriver, Krigsraad, f. 1693 † [1774] tjente ved Soctatens Generalkommissariat fra 1713 til sin Død.

Den store Kirkegaard.

1. HANS CHRISTIAN LUND, Kaptajn [† 31. Okt. 1744].
2. NIELS MOGENSEN, kgl. Mester-, Anker- og Kleinsmed paa Bremerholm, f. 22. Maj 1665 i Mariager, blev 1674, 10. Febr., Kleinsmedsvend, 10 Aar efter Mestersvend, forestod Smedien til 1696, 14. Jan., da han blev Mester i begge Smedier † 30. Sept. 1711, 56 Aar, g. m. KESTEN JENS DATTER, f. i Solbjergby i Jylland 30. Nov. 1659 † 20. Juni 1726, 66 A. 7 M. 1 D.
3. Kontrollør HANS HENDRICH LUND.
4. Jomfrue CILIA PARUP † 25. Jan. 1703, 22 Aar.
5. Arkelimester PEDER COLBIØRNSEN og Hustru Anna Kirstine Colbiørnsen.
6. MAREN POULSDATTER EHM, f. i Jylland, og hendes to Mænd, ERICH ANDERSEN, Borger i Kbh., f. i Sverige † 1716, 50 Aar, efter 15 Aars Ægteskab (3 Børn, her begravne) og ANDERS GREGERSEN BECKER, Borger i Kbh., f. i Arendal † 9. Aug. 1745, 70 Aar, efter 28 Aars Ægteskab (ingen Børn).
7. Hatlemager CHRISTIAN PETERSEN.
8. LAWE PEDERSEN, kgl. Livkusk, f. 16. Juni 1695 † 7. Nov. 1745.
9. SVEND GREGERSEN, Mestersvends Hustru Birthe Jensdatter † 9. Nov. 1756, 86 Aar.
10. JENS BENDIXEN, Kvartermand ved Kgl. Maj.s Blokkedrejerværksted paa Bremerholm, f. i Kbh. 6. Nov. 1680 † 9. Nov. 1730, i Ægteskab med Dorothea Maria Christine Nielsdatter; 30 Aar, 7 Børn.
11. SVALE ØSTENSEN, Skibsmænd.
12. CHRISTIAN ANDERSEN † 21. Nov. 1740, Fyrbøder ved det kgl. Geheime- Conseil, og Hustru ELISABETH MARIE BERNS † 1. Maj 1730.
13. THØGER LORENTSEN SOMMER, f. 26. Apr. 1680 † 14. Maj 1736, 56 A. 2 U. 4 D., og Hustru Sidse Sommer, f. 1. Maj 1678 † 11. Nov. 1751, 73 Aar og deres 4 Børn.
14. HANS HANSEN, Bud ved Rentekammeret, f. 19. Febr. 1693 † — —

- og Hustru Ermuth Johannesdatter, f. 14. Okt. 1703 † 6. Juni 1748 og deres 6 Børn.
15. ELSE MARIA SVENDSDATTER HADERUP, f. 10. Aug. 1707 † 12. Marts 1753, 45 A. 7. M. 2 U., i 19 Aar 6 Mdrs. Ægteskab med Andres Jensen Haderup. — MARIA BERNIKER HADERUP, f. 17. Nov. 1704 † 19. Sept. 1754, 50 Aar 10 Mdr.
 16. SØREN WILLUMSEN, Fyrbøder ved det kgl. Landetats General Kommisariat † 5. Aug. 1741 og Hustru ANNA PEDERSDATTER † 17. Nov. 1734, og deres Børn.
 17. JOHAN ENGELBRECHT.
 18. CHRISTEN SPARKIER, Kantor ved Holmens Kirke, og Hustru KIRSTEN HANSDATTER. Ao 1738, 27 Nov.
 19. PEDER OLSEN, Undergraver ved Holmens Kirke † 13. Maj 1748 og tvende Hustruer, Mette Nielsdatter, begr. 28. Dec. 1725 og deres Børn, og Anna Espensdatter, begr. 13. Juni 1740.
 20. MATTHIAS HACK, Sergeant ved Holmen † 30. Marts 1741.
 21. CLAUS BONDE RASCH, Sergeant ved Holmen, f. 25. Febr. 1706 † 25. Jan. 1746, 39 A. 11 M. 30 D.
 22. HENRICH NISSEN, Sergeant ved Holmen, f. i Slesvig 11. Okt. 1686 † 28. Marts 1746.
 23. ANDRES NIELSEN, Skipper † 2. Nov. 1733.
 24. HANS JØRGEN HALD.
 25. PEDER C. FISCHER [Tjener hos Etatsraad van Hemert], begr. 16. Maj 1767.
 26. JOEN JENSEN, Skipper, f. i Ollestrup i Skaane 6. Marts 1669 † 14. Juli 1707, 45 A. 4 M. 14 D., og Hustru Giertrud Olsdatter, begr. 25. Aug. 1755.
 27. LARS JØRGENSEN, Fyrbøder ved Generalpostamtet, f. 6. Sept. 1691 † 19. Maj 1748, og Hustru Johanne Pedersdatter, f. 27. Marts 1684 † — — 30 Aar i Ægteskab, 5 Børn.
 28. POUL TORCHILDSSEN, Skræder.
 29. NIELS MICHELSEN HEGELUND, Formand ved Tømmermændene.
 30. MATTHIAS BRUUNS Hustru Anna Margaretha, née de Smith, f. 5. Jan. 1728 † 5. Nov. 1756.
 31. KAREN BIERREBYE, kgl. Staldkarls Enke, hendes Datter Anne Chirstine Bierreby † 2. Maj 1761, 33 A.

*D. UDTOG AF INDSKRIFTER PAA DE I KAPELLET
OPSATTE KISTEPLADER.*

1. ANNA BIRGITTA ABBESTEE, f. HANSEN, f. 21. Aug. 1696 † 13. Juli 1772, g. 11. Marts 1722. Havde 3 Børn, 1 S. 2 D., døde før hende, 5 Børnebørn.
- 1 a. HERMAN ABBESTEE, Generalguvernør i Trankebar, f. 7. Aug. 1728 † 29. Dec. 1794.
2. JOHAN LUDVIG ABBESTEE, f. 31. Juli 1697 † 14. Nov. 1774, 77 A. 3 M. 14 D., Søn af Vinhandler Peder Abbestee og Catharina Maria von Achen. G. m. Anna Birgitta Hanssen.
3. PETER ABBESTEE, f. 16. Apr. 1728 i Helsingør † 1. Dec. 1750, 24 A. 7 M. 15 D., berejste Frankrig og China. [Søn af 1 og 2].
- 3 a. PETER HERMAN ABBESTEE, f. 2. Jan. 1773 i Trankebar † 14. Apr. 1776 i Kbhvn.
4. JOHAN GERHARD ARFF, Kontreadmiral, R. af den franske Fortjenestorden, f. 2. Juli 1723 † 5. Marts 1781. G. 12. Juni 1767 m. Bolette Høyer (1 Søn).
5. NICOLAY DOMINICUS ARFF, Søn af Kommerceraad Nicolay Janssen Arff og Juditha Raffard, f. 28. Nov. 1695, 1711 i kgl. Tjeneste som Volontør ved Søkadetterne, som Officer i sidste Krig dek. med en Med. for Tapperhed; 1744, 2. Jan., Kommandant paa Kbhvns. Toldbod; 1751, 31. Marts, virk. Kmdr., † 7. Aug. 1758 G. 1. 11. Sept. 1721 m. Georgia Elisabeth Schløsser, D. af Oberst S. (11 Børn, 4 S. 7 D.; efterlevende 3 S. 3 D.); 2. 28. Aug. 1751 m. Maria Lemvig, Enke eft. Kapt. Taa.
6. GEORGIA ELISABETH SCHLÖSSER, f. 9. Juli 1695 † 26. Aug. 1750, 55 A. 1 M. 17 D.
7. Kommandørinde MARIA ARFF, f. LEMVIG, f. 22. Maj 1702 † 7. Febr. 1776.
8. CATHARINA MARIA GROVE, f. 19. Juli 1759 † 1. Maj 1797, efter 8 Dage forud at være bleven Moder; g. 3. Sept. 1788 m. Overkrigskommissær JACOB BANG.
9. MARTHA SOPHIA BAAD, f. 2. Juni 1771 † 25. Marts 1807, g. 18. Sept. 1799 m. Overkrigskommissær JACOB BANG.
10. GUNNILD MAGDALENE LYTZEN, f. 28. Febr. 1776 † 31. Jan. 1825, g. 31. Juli 1807 m. Etatsraad, Ridder JACOB BANG.

11. BIRGITHA PEDERSDATTER HEGELUND, f. 2. Marts 1690 † 10. Jan. 1770, g. 21. Juli 1728 m. HANS HENDRICH BENDTZEN, Bogholder og Kasserer ved vestind. guineisk Sukkerraffinaderi † 19. Marts 1751.
12. JACOB BENTZON til Cathrineberg og Ruegaard, R. af Elef., virk. Statholder i Norge, Søn af Geheimeraad Niels Bentzon, Ridder og Vicepræs i Kammerkollegiet, og Else Scavenius, f. 1. Nov. 1688; 1704 Hofjkr., siden Kmjkr., 1729 Stiftsbefalingsmand o. Trondhjems Stift, 1731 R. af Dbg., 1735 Stiftsbefalingsmand o. Aarhus Stift, 1737 Præs i det kgl. Rentekammer, 1740 Stiftsbefalingsmand o. Aggershus Stift, Geheimeraad, 1747 Overpræs. i Kbh., 1753 Gehkonfrd. og Vicestatholder o. Norge, R. af E., virk. Statholder † 25. Nov. 1775 i Aarhus.
13. NIELS BENTZON, Justitsraad, Hofjkr. og Ass. i Hofretten, f. 23. Okt. 1711 † 10. Juli 1758, Søn af Konferensraad, Ass. i Højesteret Peder Bentzon og Anne Sophie Wissing.
14. NIELS BENTZON, Søn af Konferensraad og Deputeret i Søetatens Generalkommiss. Lars Benzon og Charlotta Amalia Adeler, f. 5. Apr. 1724 † 21. Jan. 1761, 36 A. 9 M. 2 U. 2 D.
15. Konferensraad PEDER BENZON, Søn af Geheimeraad Niels Benzon og Elisabeth Scavenius, f. 1684 † 10. Juni 1735; g. 13. Maj 1709 m. Aune Sophie Wissing Meulengracht (3 efterl. Børn).
16. ANNA SOPHIE WISSING, f. 5. Febr. 1691 † 5. Marts 1761, g. m. Konferensraad Peder Benzon.
17. Landsdommer CARL BIELCHE, f. — — † 23. Dec. 1738.
18. ANNA KARINA BLACK, f. 6. Maj 1772 † 3. Apr. 1784.
19. Agent CHRIST. SCHAARUP BLACK, f. 14. Febr. 1737 † 1. Jan. 1781, g. 19. Okt. 1768 m. JOHANNE VADUM (5 S. 2 D.; 3 efterlevende).
20. JOHANNE CHRISTIANE BLACK, f. 17. Sept. 1779 † 10. Febr. 1782.
- 20 a. GUSTAV CARL CHRISTIAN FREDERIK Greve af BLÜCHER-ALTONA, f. 16. Juni 1837 † 7. Maj 1838.
21. PETER HERSLEB CLASSEN, R. a. E., Stks. af Dbg., Dmd., Gehkonfrd., f. 10. Marts 1738 † 19. Maj 1825, 87 Aar 2 M. 9 D.
22. JUSTINE CLASSEN, f. FABRITIUS, f. 13. Okt. 1739 † 20. Dec. 1816.
23. ANNE EDVARDINE JOHANNE COLBIØRNSEN, D. af Kammeradvokat, Justitsraad Chr. Colbiørnsen og Engelke Margrethe Falbe, f. 1. Okt. 1783 † 13. Marts 1785.
24. JOCHUM SCHOU [Jollstrup], f. 7. Jan. 1775 † 12. Nov. 1784.
25. JOHANNE PIPER, f. 22. Maj 1743 † 30. Apr. 1782, g. 1. 12. Sept. 1763 m. Superkargo i asiatisk Kompagni MOURITZEN; 2. 19. Juli 1776 m. Justitsraad, Kammeradvokat CHRISTIAN COLBIØRNSEN.
26. CATHARINE CHRISTIANE REIERSEN, D. af Justitsraad Peder Reiersen og Anna Elisabeth Lunde, f. 7. Febr. 1756 † 3. Juni 1789, g. 7. Jan. 1785 m. kejs. russisk Agent JEAN DE CONINCK; 2 S. 1 D., af

- hvilke en Søn døde for hende; mistede Livet ved en Datter, der hviler i hendes Arme.
27. ELISABETH MARIA FRAWEN, f. 5. Dec. 1718 † 18. Juli 1752, g. 14. Febr. 1742 m. PAUL EGEDE (2 Børn).
 28. SØREN ELSEGAARD, Direktør ved kgl. oktr. islandske og finmarkske Komp., en af de 32 Md., f. 7. Juni 1696 † 27. Marts 1757, g. m. Catharina Birgitta Holst.
 29. CATHARINA BIRGITTA HOLST, f. 7. Maj 1676 † 7. Maj 1758, g. 1. i 9 Aar m. Ltnt. i Søetaten POVL JØRGENSEN HOLST (1 S. 1 D.); 2. i 32 Aar m. SØREN JENSEN ELSEGAARD.
 30. Justitsraad, Ridder ESSKILDSSEN, Dir. ved grønl. Handel og Skibsmaaler, f. 31. Maj 1778 † 22. Jan. 1825.
 31. JULIE ESSKILDSSEN, f. LOSE, f. 15. Febr. 1784 † 25. Dec. 1838.
 32. HERMAN DIETRICH FABRITIUS, f. 7. Okt. 1732 i Kbh. † 20. Nov. 1750, 18 A. 1 M. 12 D., Søn af Agent Michael Fabritius.
 33. ELISABETH MARIA ABESTEE, f. 20. Juni 1677 gl. St. † 13. Maj 1752, 74 A. 10 M. 17 D., g. m. kgl. Vinleverandør HERMAN FABRITIUS (5 S. 4 D., 2 S. 2 D. efterlevende).
 34. FRIEDRICH FABRITIUS, Kapt. af norske Livreg. † 16. Okt. 1814, 63 Aar.
 35. GOTTHILFF JUST FABRITIUS, f. 1. Sept. 1703 † 7. Maj 1766, 62 A. 8 Mdr. 7 D., Etatsraad.
 36. ELISABETH MARIANE BRUGUIER, Enke eft. Etatsraad JUST FABRITIUS, f. 4. Dec. 1709 i Hamborg † 28 Nov. 1776.
 37. JUST FABRITIUS, Søn af Etatsraad Just Fabritius og Marianna Bruguiier, f. 6. Juni 1748 † 8. Okt. 1766, 18 A. 4 M. 2 D.
 38. LOUISA FABRITIUS, f. 26. Maj 1742 † 1. Febr. 1754, 11 A. 8 M. 6 D., Søster til forr.
 39. MARIA JACOBEA FABRITIUS, f. 8. Apr. 1744 † 20. Marts 1747, Søster til forr.
 40. MARIANNE FABRITIUS, f. 13. Marts 1740 † 30. Jan. 1754. Søster til forr.
 41. PETER FALCK, Prof. math. extr. og Informator ved Søkadelakademiet i Historien, Geografien samt Navigationen, f. 27. Juni 1730 † 26. Marts 1780.
 42. HANS FISKER, f. 24. Juni 1791 † 24. Aug. 1792, anden Søn af Genadj. og Søkapt. Lorentz Hendrich Fisker.
 43. CHRISTIAN VALLENTIN FRAWEN, f. 16. Marts 1717 i Christiania † 22. Apr. 1760 i Kbh., 42 A. 1 M. 11 D., tjente fra Furer og Sergeant til Premierltnt. i Kronprins Christians Reg.
 44. HANSINE CHRISTIANE FRIDSCH, f. 27. Maj 1790 † 29. Maj 1793, D. af Justitsraad og Højesteretsass. Mads Fridsch og Elisabeth Sophie Koefoed.
 45. Generalmajorinde DOROTHEA TUGENTREICH VON FÖLCKERSAM, f. v. Zeplien, f. 9. Jan. 1705 † 16. Marts 1786.

- 45 a. ANDREAS GIEDE, Ekviperingskasserer, f. i Laurvig 6. Juni 1757 † 12. Aug. 1821.
46. JOHAN CHRISTIAN GROVE, Etatsraad og Departementssekr. ved Søetaten, f. 18. Dec. 1713 † 9. Okt. 1784, g. 26. Nov. 1755 m. Mette Æreboe.
47. METTE ÆREBOE, f. 27. Marts 1733 † 27. Sept. 1789; g. m. Etatsraad JOHAN CHRISTIAN GROVE (17 Børn).
48. FRIDERICH af GÜNTEMBERG, Schoutbynacht, f. 29. Febr. 1696 † 13. Maj 1767, g. 23. Aug. 1741 m. ANNA CHRISTINA JUDICHER.
49. BASTIAN HAMMOND, f. 22. Marts 1733 † 9. Nov. 1809, Justitsraad, Postmester.
50. ANNA DOROTHEA REIERSEN, f. Febr. 1745 † — —, g. m. B. HAMMOND.
51. FLORENTINE OLSDATTER, f. 15. Maj 1681 † 2. Maj 1743, g. i 12 Aar m. Skipper STEENER HANSEN.
52. Jfr. CATHRINE HANSEN, f. 18. Okt. 1710 † 31. Okt. 1787, 77 A. 12 D., Kammerjoinfru hos Dronn. Juliane Marie.
53. MARGRETHE HANSEN, f. 20. Okt. 1715 † 22. Dec. 1793, Kmjfru. hos Dronn. Juliane Marie (Sørgevers af Zeuthen).
54. SOPHIA HEDEVIG HANSEN, f. 12. Aug. 1712 † 20. Marts 1772, Kmjfru. hos Kronprinsesse Sophia Magdalena, senere Dronning af Sverige.
55. ADAM WILHELM v. HAUCH, Overkammerherre, Overhofmarskal, Overstaldmester, de kgl. Ordeners Vicekansler, R. a. E., Stks. af Dbg., Dmd., Dr. phil., Chef for det store kgl. Bibl., det kgl. Mønt- og Med. Kab., det kgl. Kapel, den kgl. Malerisaml., det kgl. Museum for Naturvidenskaberne og den kgl. Kobberstiksamlng; 1. Medl. af Komm. ang. de i Danmark værende Oldsagers Bevaring og Anvendelse, Præs. for det kgl. Vidensk. Selsk., og for det kgl. Selsk. til Veterinær-Kyndighedens Fremme, Æresmedlem af det kgl. Akad. for de skønne Kunster, af det kgl. med. Selsk. etc., f. 26. Sept. 1755 † 26. Febr. 1838, g. m. WIBECKE MAGDALENA, f. BROCKENHUUS.
56. CATHARINA MARIA ELISABETH LOVISA DOROTHEA HAUSER, f. 26. Okt. 1772 i Marseille † 19. Sept. 1783 i Kbh., D. af Etatsraad Conrad Hauser og Catharine Æreboe.
57. ANNA ELISABETH JUEL, f. 15. Dec. 1750 † 10. Apr. 1813, g. 18. Sept. 1767 m. Geheimekonferensraad, Statsminister GREGERS CHRISTIAN Greve af HAXTHAUSEN (6 Børn; i Live Kmherre., Major i dske. Livreg. Christian Ove Greve af H. og Louise Charlotte, g. m. Kmherre., Landraad v. BUCHWALDT til Pronstorff).
58. Kommandørkapt. GISBERT VAN HEMERT, f. 29. Juli 1739 † 21. Okt. 1779; g. m. MARIA ELISABETH ROSS, D. af Generalkrigskomm. Ross. 3 BØRN: ELISABETH ALEXANDRINE, f. 31. Juli 1768, JUSTINE CHRISTINE, f. 12. Juli 1769 † 20. Okt. 1770, og JOOST f. 24. Apr. 1772.
59. ELISABETH LUDVIGS, f. 4. Okt. 1669 i Christianstad i Skaane † 27. Febr. 1749 i Kbh., Enke eft. Kommerceraad HANS ALBERT HÆSEKER.

60. ANNA BIRGITTA GRAAH, f. 21. Nov. 1760 † 7. Okt. 1789, g. m. Kaptltn. i Søetaten HORSTMAN.
61. CHRISTENCE MØLHOLM, f. 24. Nov. 1724 † 24. Maj 1782, Enke eft. Ritmester Hviid.
62. JOHAN JAKOB HÆSEKER, f. 6. Sept. 1714 i Kbh., 1738 Viceraadmand i Kbh., 1758 Justitsraad, 1759 virk. Raadmd., 1768 Etatsraad, 1770 Viceborgmester † 17. Marts 1786. G. 5. Juni 1737 m. Anna Christine Kreyer (1 Søn 5 D.; 2 D. efterl.).
63. ANNA CHRISTINA KREYER, f. 15. Okt. 1714 † 7. Nov. 1770, g. 5. Juni 1737 m. Etatsraad og Borgmester Johan Jacob Hæseker.
64. HANS HØYER, kgl. Generalkrigskommissær, f. 27. Juli 1699 i Throndhjem † 6. Nov. 1769 i Kbh.
65. AGNETHE ELISABETH HAGEN, f. 26. Sept. 1706 † 14. Juni 1751, g. m. Kapt. af Inf. HANS HØYER.
66. JENS IBSEN, Hofkantor, Klokker og Hofbedemand, f. 3. Jan. 1683 † 2. Maj 1758, g. 45 Aar m. Anna Margretha Holst (3 S. 4 D.)
67. ANNE MARGRETHE HOLST, f. 9. Nov. 1697 † 27. Jan. 1779, g. 19. Juli 1713 m. forr.
68. ANNA LUCIA IBSEN, D. af forr., † 30. Marts 1795, 74 A.
69. CHRISTIAN FRIDERICH IBSEN, Broder til forr., f. 27. Marts 1731 † 6. Apr. 1765. G. 26. Nov. 1764 m. Anneke Bentzen.
70. REINHOLT IBSEN, kgl. Hofkantor og Bedemand, f. 27. Jan. 1716 † 8. Maj 1783.
71. Kommandørkapt. NICOLAI PETER JUDICHÆR, Søn af Admiral Ole Judicher og Else Schavenia Foss, f. 21. Okt. 1705 † 18. Marts 1748, g. 11. Juni 1731 m. Elisabeth Lucie Kreyer.
72. ELISABETH LUCIA KREJER, f. 8. Juni 1708 i Kbh. † 1. Juni 1778. D. af Justitsraad Lorentz Krejer og Sara Sohl.
73. OLE JUDICHÆR, Admiral, f. 20. Marts 1661 † 29. Sept. 1729, 68 A. 5 M. 29 D., g. 16. Sept. 1696 m. Elisa Scavenia Foss. (4 S. 2 D.; 1 S. 1 D. efterlevende).
74. ELISA SCHAVENIA FOSS, f. 10. Juni 1672 † 18. Nov. 1745, 73 A. 4 M. 29 D.
75. HANS RUDOLPH GRABOV JUUEL til Nordrupslund og Odemark, Kammerherre, Major, f. 10. Jan. 1775 † 29. Sept. 1828.
76. ULRIK CHRISTIAN KAAS, Admiral, f. 21. Apr. 1729 † 22. Marts 1808.
77. FREDERIKKE AMALIA KAAS, f. CHARISIUS, f. 23. Dec. 1749 paa Constantinsborg † 18. Marts 1828, g. m. Admiral Kaas.
78. NIELS KLÆR, kgl. Kammerfurér og Fodermarskal, f. 2. Jan. 1691 i Vejle † 30. Dec. 1760, 69 A. mindre 4 Dage, g. m. Johanne Mørup (3 Døtre, 1 efterlevende).
79. JOHANNE MØRUP, f. 4. Juli 1698 † 27. Maj 1764, g. 8. Jan. 1728 m. NIELS CHRISTIAN KLÆR.

80. F[REDERIK] KLEE, f. 26. Nov. 1808 † 13. Marts 1864 [Justitsraad].
81. Justitsraadinde [CAROLINE] KLEE, f. MOTH [† 14. Dec. 1884].
82. CATHARINA ELISABETH KLINGBERG, f. SCHUMACHER, f. 21. Sept. 1745 † 19. Febr. 1792, g. m. Etatsraad LAURITZ KLINGBERG (8 Børn; 4 efterl.).
83. ADAM CHRISTOPHER VON KNUTH, Kammerjunker og Ritmester, f. 28. Maj 1759 † 1. Juli 1807, g. m. JULIANE MARIE Baronesse v. BROCKDORFF.
84. SUSANNE Baronesse KNUTH, D. af Admiral CARL FRIDERICH DE FONTENAY og Ulrika Margrethe de F., f. 23. Febr. 1766 † 4. Febr. 1812, g. 18. Maj 1790 m. Kmhr. CARL GUSTAV Baron KNUTH. 2 S., 1 død.
85. ABSALON KOEFOED, f. 23. Febr. 1757 † 24. Dec. 1763, S. af Justitsraad og Kasserer ved det kgl. Uldmanufaktur Hans Koefoed og Christence Bendtsen.
86. HANS HENDRICH KOEFOED, Søn af forr., f. 28. Dec. 1753; 1759, 7. Nov., Landkadet † 10. s. M.
87. WILHELM FRIMAN KOREN, Stiftamtmand o. Throndhjem, Søn af Johan Koren, Sognepræst og Provst o. Sundhordlens Provsti, og Drude Marie Koren (Datter af Biskop Smidt); f. 1723 paa Storøen; 1749, 23. Jan., Auditor i den komb. Ret i Søetaten; 1757, 11. Aug., Præs. i Under-Adm.-Retten; 1765, 20. Sept., Ass. i Højesteret; 1767, 15. Maj, virk. Justitsraad, 1773, 29. Jan., Etatsraad, 1776, 10. Maj, virk. Etatsraad; 1781, 18. Apr., Konferensraad; 1783, 31. Marts, Stiftamtmand o. Throndhjem, afsk. 1785; † 5. Marts 1788.
88. HANS v. KRABBE-CARISIUS, Geheimekonferensraad, R. af Elef., Stks. af Dbg., Dmd., Stks. af den østerrigske Leopolds Orden, den russiske Alexander Newski Orden, den spanske Carl III.s Orden, den belgiske Leopolds Orden, R. af den russiske St. Anna Orden 2. Kl. i Brill., f. 16. Apr. 1771 † 23. Juli 1845.
89. LAURENTZ KREYER, Kancelliraad, Præs. i Underadmiralitetet, Skifteforvalter ved Søetaten, f. 15. Febr. 1697 † 22. Maj 1737, 40 A. 3 M. 7 D., g. 7. Maj 1734 m. ANNE KIRSTINE JUDICHÆR.
90. LAURENTZ KREYER, eneste Søn af forr., f. 19. Sept. 1737 † 28. Nov. s. A., 10 Uger.
91. ELISABETH VON KROGH, Hofdame hos Prinsesse Louise Augusta, † 6. Maj 1791, 24 A.
92. CHRISTIAN LEEGAARD, Etats- Justits- Kancelliraad og Sekretær i dske Kanc., Søn af Raadmand i Kbh. Hans Knudsen Leegaard og Kirstine Jens Daatter, f. 30. Sept. 1664; 1697, 6. Febr., Kancellisekretær 1705, 14. Marts Kancelliraad, 1711 Justitsraad; 1720, 12. Jan., Maître des requêtes; 1722, 30. Jan., Etatsraad † 24. Dec. 1727; g. 26. Okt. 1705 m. Edel Elisabeth Klein, Enke eft. Kapt. Frørup (3 S. 1 D.; den ældste Søn død).

93. EDEL LISBETH KLEIN, D. af Johan Petersøn Klein, Kommerce-assessor, og Lene Nielsdaatter Ib, f. 1. Juni 1673 † 20. Juli 1739, 66 A. 1 M. 2 U. 6 D.; g. 1. 22. Sept. 1702 m. Kapt. ANDREAS FRØRUP; 2. m. Etatsraad CHRISTIAN LEEGAARD † 24. Dec. 1727.
94. ANDREAS LEEGAARD, Søn af forr., f. 28. Juli 1715, 1735, 14. Okt., Kancellisekr., 1745, 21. Maj, Kancelliraad, 1750, 25. Apr., tit. Justitsraad, 1754, 11. Jan., virk. Justitsraad † 18. Jan. 1758, 42 A. 5 M. 3 U.
95. HELENE KIRSTINE LEEGAARD, Søster til forr., f. 5. Dec. 1708 † 12. Apr. 1770; g. 1. m. JENS CHRISTIAN THORUP, Regimentskvartermester ved det holst. Reg.; (1 Søn); 2. m. Mag. SØREN LEMVIGH, Sognepræst ved Garnisonskirke, antog mange Børn i Moders Sted.
96. KNUD JACOBSEN LYNE, Konsumtionssekriver, f. 2. Febr. 1701 † 5. Maj 1775.
97. ANE SOPHIA GEERTSEN, f. 1707 † 31. Dec. 1788, i 33 Aar g. m. forr.
98. CHARLOTTE AMALIA LØWE, f. DE ARFF, f. 8. Apr. 1734 † 7. Okt. 1761.
99. CARL VON MEIER, Sekondltnt., S. af Kapt. i Søetaten, Emanuel von Meier, f. 26. Febr. 1756 † 28. Decbr. 1776, 20 A. 10 M. 2 D.
100. JOHANNE MØLLHOLM, f. 19. Okt. 1726 † 31. Marts 1801, g. m. Søkaptejn MEIER.
101. ENGELKE MOURITSEN, f. 4. Apr. 1768 † 12. Febr. 1776 [D. af 25].
102. JOHANNA MAGDALENE MOURITSEN, f. 12. Aug. 1770 † 1. Marts 1776, Søster til forr.
103. WIGANTINE LOUISE MOURITSEN, f. 5. Marts 1773 † 27. Febr. 1776. Søster til forr.
104. ELISABETH V. KNUTH, f. 2. Febr. 1675 † 26. Febr. 1738, 62 A. 24 D., g. 1. m. Knud Juel, Etatsraad og Amtmand o. Kbh.s Amt; 2. m. Alexander Friederich v. Moesting, Ridder, Hofmester hos Prinsesse Charlotte Amalie.
105. ANDREAS CHRISTIAN PALLE, Lands-Over-Rets, Hof og Stadsretsprokurator, f. 7. Aug. 1754 † 5. Apr. 1807; g. 1. 1783 m. BOLETTE LOUISE AHRENDROP † 1787 (1 S. 1 D.; 1 D. efterl.); 2. 1791 m. ANNA INGEBORG GISSING, f. ARENTZEN.
106. CATRINE BIRGITTE PIPER, f. 14. Apr. 1735 † 10. Maj 1783 [D. af 108.].
107. FREDERICH PIPER, f. 20. Apr. 1747 † 23. Jan. 1753, Br. til forr.
108. JOHANN PIPER, virk. Etatsraad og 1. Livmedikus, f. 15. Aug. 1703 † 17. Marts 1776; g. 6. Marts 1734 m. Anne Magdalena Holst.
109. ANNE MAGDALENE PIPER f. HOLST, f. 6. Maj 1711 † 14. Maj 1776; g. m. forr. (3 S. 5 D.).
110. PAULINE PIPER, f. 3. Marts 1795 † 5. Apr. s. A.
111. JOHANNES PETRUS PIPER, f. 19. Okt. 1741 † 19. Okt. 1742, Br. til forr.
112. BIRGITTA ROSENKRANTZ, Datter af Geheimeraad i Geheimekonseillet, R. af E., Iver Rosenkrantz og Charlotte Amalie Scheel, f.

8. Jan. 1723 † 8. Juli 1763, g. 10. Nov. 1747 m. FRIDERICH CHRISTIAN VON PLESSEN, Kmhre. og Generalmajor af Kavalleriet, Chef for Livgarden, R. af Dbg.
113. OTTO MANDRUP RANTZAU, Islandiae praetor, populo carus, carus amicis, nat. d. xi kalend. jun. CIOIÖCCXIX [22. Maj 1719] obiit d. sext. non. octobr. CIOIÖCCLXVIII [3. Okt. 1768].
114. EVA MARGARETHA LEVETZOW, f. 26. Dec. 1736 † [26. Dec. 1791], g. m. Greve OTTO MANDERUP RANTZAU.
115. ANDREAS REIERSEN, Provst og Præst o. Friderichsborg, Sgpr. for Hillerød og Herløv, Søn af Justitsraad Jens Reiersen og Cathrine Wennike; f. 5. Nov. 1716 † 9. Apr. 1785; g. i 42 Aar. m. CHRISTINE LUNDE; 10 Børn, 6 efterl.
116. Provstinde REIERSEN, f. LUNDE, f. 23. Febr. 1722, g. 3. Sept. 1744 † 17. Sept. 1791; 10 Børn, 23 Børnebørn.
117. JENS REIERSEN, Justitsr. og Krigsraad, Bogholder ved Søetatens Generalkommissariat, f. i Kbh. 9. Sept. 1670, 1694 i kgl. Tjeneste; g. 11. Marts 1706 m. CATHARINA WINEKE, med hvem 11 Børn, 6 S. 5 D., en Datter død før ham; † eft. 38 Aars Tjeneste 27. Apr. 1732, 61 A. 7 M. 18 D.
118. NIELS LUNDE REIERSEN, Søn af Provst, kgl. Kancellisekretær, f. 24. Okt. 1748 † 11. Aug. 1781, g. m. JOHANNE ELISABETH REIERSEN (2 S.).
119. PETER REIERSEN, Justitsraad, f. 17. Dec. 1713 † 4. Sept. 1773, g. 30. Okt. 1739 m. Anna Elisabeth Lunde.
120. ANE ELISABETH LUNDE, D. af Borgmester i Roskilde Niels Lunde og Maren Larsdatter Weyle, f. 18. Febr. 1719 † 26. Febr. 1779, 60 Aar, g. 30. Okt. 1739 m. Justitsraad og Toldinsp. PETER REIERSEN (16 B., 5 S. og 4 D. døde før hende, 3 S. 4 D. efterl.).
121. BODELETTE KIRSTINE REIERSEN, f. WIUM, f. 25. Dec. 1731 † 14. Maj 1764.
122. ALEXANDER ROSS, Generalkrigskommissær, f. 17. Dec. 1710 † 22. Apr. 1792, g. 1. m. MAGDALENA ELISABETH EYRAUD (1 S. 1 D.), 2. m. ANNA KIRSTINE JUDIKER, E. eft. Schoutbynacht GÜNTEMBERG.
123. ANNE CHRISTINE JUDICHÆR, f. 7. Juli 1699 † 23. Maj 1776, D. af Admiral Judichær, g. 1. m. Kancelliraad KREYER, 2. m. Kontreadmiral GÜNTEMBERG; 3. m. Generalkrigskommissær Ross.
124. CATHARINA ELISABETH ABBESTEE, D. af Kbmnd. Michael Abbestee, f. 8. Juni 1675 † 9. Juni 1735, g. 17. Dec. 1689 m. ALEXANDER ROSS (2 S. 2 D.).
125. ANNE MARIE GREVE, f. 25. Apr. 1759 † 27. Marts 1817, g. 1784 m. Generalkrigskommissær ENGELBRECHT HESSELBERG (3 S.); 2. 13. Dec. 1793 m. Overkrigskommissær BENEDICT SALOMON RYE (2 Børn).
- 125 a. Kommandørkaptajn JOHANN SCHLYTER, f. 8. Juni 1696 † 17. Juli 1772, g. 1727 m. ANNA SOPHIA DE BRUYN.

126. HIERONYMUS JOANNES SCHULTZE, Geheimeraad, Deputeret i Krigskollegiet, f. 7. Aug. 1717 i Rostock † 27. Sept. 1803.
127. CORNELIUS SCHUMACHER, Etatsraad, f. 6. Aug. 1702 † 1. Jan. 1777, 2 S. 4 D., 9 Børnebørn.
128. ELISABETH REIERSEN, D. af Justitsraad og Bogholder ved Søetaten Jens Reiersen og Catrina Winecken, f. 10. Maj 1718 g. 26. Marts 1738 m. Kammerraad, Toldinspektør CORNELIUS SCHUMACHER, † 6. Jan. 1755, 36 A. 7 M. 27 D. (14 B.).
129. HANS REIMERT SCHUMACHER, Kommandør til Søs og Direktør ved Frederiksværns Værft, f. 12. Jan. 1702 † 21. Dec. 1750, g. i 14 Aar m. HEDEVIG SOPHIA REIERSEN.
130. HEDEVIG SOPHIE SCHUMACHER, f. REJERSEN, g. m. Kmd. Hans Reimert Schumacher, f. 1. Maj 1712 † 8. Apr. 1788, 76 A.
131. VIGLAS VON SCHINDEL til Wabnitz, Vancke og Kuntzendorff i Schlesien, f. 9. Juni 1684; 1710, 8. Marts, Kapt., 1711, 23. Jan., Kmd.-Kapt., 1715, 19. Maj, Kmd., 1717, 24. Dec., Schoutbynacht, 1720, 9. Dec., Viceadmiral, 1735, 7. Maj, Admiral † 10. Juli 1756.
132. MARIE JACOBINE HENRIETTE FABRITIUS, f. 20. Aug. 1775 i Hanau † 28. Okt. 1819, g. 28. Juni 1794 m. Geheimekonferensraad, Hofjægermester CHRISTOPHER FREDERIK SEHESTEDT.
133. JANUS SCHIELDERUP SNEEDORFF, Prof. jur. i Sorø, Lærer for Prins Frederik, f. 22. Aug. 1724 i Sorø † 5. Juni 1764 i Kbh., g. 1. m. INGER LOUS; 2. ØLLEGAARD WILHELMINA THESTRUP.
134. Fru AMALIE ABIGÆL SØLLING, f. ESSKILDSSEN, f. 23. Juni 1772 † 28. Aug. 1817.
135. JENS CHRISTIAN THORUP, Regimentskvarterm. ved holst. gev. Inf.-Reg. og Postmester ved jydsk agende Post, f. 30. Juli 1708 † 8. Dec. 1750, 42 A. 4 M. 9 D.; g. 25. Apr. 1743 m. LENE KIRSTINE LEEGAARD, (1 S., nu 5 Aar).
136. BØRGE TROLLE, Søn af Kmhre., Oberst Herluf Trolle til Kiersgaard i Fyen og Anne Trolle Gersdorff, f. 20. Marts 1753, 1779 Ltnt. i Bornholmske Reg., 1776 Kmjkr. hos Kongen † 10. Marts 1782, »den sidste af den mandlige Linnie i disse Riger«.
137. ANDERS TURESEN, kgl. Overskibsbygmester, fra hvis Haand 26 Orlogsskibe og 11 Fregatter ere udløbne, f. 3. Marts 1695 † 15. Juli 1757, 62 A. 4 M. 12 D.; g. 1. 15. Nov. 1719 m. ANNA CATHRINE OLUFSDATTER † 21. Sept. 1756; 2. 8. Dec. 1756 m. CHRISTENCE MOLHOLM.
138. ANNE CATHRINE OLLUFS DATTER, f. 10. Nov. 1689 [† 1756], g. 16. Nov. 1719 m. Overskibsbygmester ANDERS TURESEN (7 Børn, opfostrede 3 fremmede).
139. SØREN LEMVIGH TYBRING, f. 13. Marts 1766 † 23. Juli 1769, 3 A. 4 M. 10 D.

140. MICHAEL CHRISTIAN LUDWIG FERDINAND TØNDER, Viceadmiral, Søn af Kapt. ved smaalandske Reg. JØRGEN TØNDER († 1698) og MARTHA FARO († 1740), f. 25. Okt. 1692 paa Næss ved Christiania, 1703 Søkadet, fra 1709 i kgl. Tjeneste i 45 Aar; »havde i mange Actioner og medens hand stod ved Cadetterne i fremmed Krigs Tjeneste erhholdet adskillige Blessurer, dem hand til deels med Besværighed bar til sin Død« 2. Jan. 1755. G. 1. 1740 m. METTE MARIA RABECK † 1744; 2. 30. Aug. 1747 m. Schoutbynacht SUHMS Enke SOPHIA ELISABETH BENZON (begge Ægtesk. barnløse).
141. SOPHIA ELISABETH BENZON, f. 11. Juni 1706 † 4. Sept. 1769, 63 A. 12 U. 2 D., g. m. Viceadmiral TØNDER.
142. CHRISTIAN JULIUS VON UNDAL, f. 14. Sept. 1776 † 22. Dec. s. A., S. af Major og Chef for den kgl. Livvagt, Andreas von Undal og Charlotten Dorothea f. v. Røder.
144. MARGARETHA SOPHIA WALTHER, f. STROBEL, Kammerfrue hos Dronn. Sophia Magdalena, f. 24. Aug. 1700 † 14. Sept. 1759. 1 S. 1 D., 4 Børnebørn.
145. JENS SEVERIN WARTBERG, Etatsraad og Generalprokurør, Assessor i Højesteret og Kancellikollegiet, Sekr. i dske. Kanc. og Arkivet, f. 10. Nov. 1697 † 11. Sept. 1749. Søn af kgl. Vejermester ved Søetaten Peter Wartberg og Maria Bentsen.
146. THOMAS WINDEKILDE, Justits- og Kancelliraad, Bankkommissær og Direktør ved det østersøiske Komp., f. 28. Okt. 1718 † 26. Juli 1795, g. m. Susanne Knudsen.
147. SUSSANNA KNUDSEN, f. 19. Okt. 1735 i Kbh. † smst. 20. Aug. 1796, g. m. THOMAS WINDEKILDE.
148. JOHAN PETER WLEUGEL, Admiral, 1. Dep. i det kgl. Adm. og Komm. Collegium, R. af Elef., Stks. af Dbg., Dmd., f. 14. Febr. 1736 † 4. Jan. 1825, g. m. Marie Sophie Schumacher. 12 Børn (3 efterl. Sønner), 11 Børnebørn og 8 Børnebørnsbørn.
149. MARIA SOPHIA SCHUMACHER, f. 6. Juli 1744 † 12. Febr. 1790; g. 4. Dec. 1763 m. Johan Peter Wleugel; af 12 Børn lever 5 S. 6 D.
150. JOHANN CONRAD WODROFF, Viceadmiral og Dep. i Admiralitets- og Søetatens Generalkomm.-Kollegium, f. 4. Aug. 1690 † 30. Dec. 1747.
151. NICOLAI WOGENSEN, f. 23. Maj 1694 i Aalborg † 15. Dec. 1768 paa Kbhvns. Vesterbro.
152. PETER LAURENZ ZEUTHEN, Bogholder ved den civile og adskillige Stænders Enkekasse, f. 23. Juli 1711 † 13. Febr. 1776, g. m. Maria Margarete Gertsen (3 S. 5 D.).
153. MARIE MARGARETHE ZEUTHEN, f. GIERTSEN, f. 30. Marts 1715 † 19. Aug. 1778; gift i 37 Aar, 8 Gange Moder, 2 Aar Enke.

*E. UDTOG AF NU FORSVUNDNE INDSKRIFTER PAA
KISTEPLADER.*

Af den 1710 Mathias Abbestee tilskødede Begravelse (3).

1. JUDITHE ABBESTEE, f. VON MARLE, f. 20. Nov. 1667 i Wesel † 24. Aug. 1741, g. 1. Juli 1696 m. Mathias Abbestee, hvem hun fødte 4 Børn, af hvilke en Søn og Datter overlevede hende.
2. REINHART ISELIN, f. 16. Febr. 1757 † 8. Okt. 1759.
3. JOHAN MICHAEL ISELIN, f. 23. Marts 1754 † 20. Juni 1756, Børn af Reinhart Iselin og Anna Elisabeth, f. Fabritius.
4. JOHAN FRIDERICH SCHAFFALITZKY DE MUCKADELL, f. i Kbh. 28. Maj 1757 † 13. Juni 1757, Søn af Oberstltnt. Jacob Friderich Schaffalitzky de Muckadell.
5. HEINRICH BERNHARD SCHAFFALITZKY DE MUCKADELL, f. 28. Maj 1757 † 26. Aug. 1758.
6. MICHEL FABRITIUS, kgl. Agent, Direktør for asiatisk Komp., Bankkommissær og Grosserer, f. 2. Maj 1697 † 13. Nov. 1746, Søn af kgl. Vinleverandør Herman Fabritius og Maria Elisabeth, f. Abbestee; g. 17. Maj 1726 m. Anna Marie Köster, Datter af kgl. dsk. Konsul ved den overrhinske Kreds Diderich Køster. De havde 12 Børn, af hvilke 5 døde før ham.
7. FRU SIDSE MARIE, f. HASSEL, f. — — † 8. Juli 1737, g. 8. Okt. 1720 m. Kaptejn i Søetaten OLFERT FISKER.
8. CHARLOTTE AMALIE CLAUMANN † 14. Juni 1784, 15 Aar.
9. JOHAN FRANZISKUS COMES DE CAGORANI † 12. Apr. 1742 [spansk Minister i Kbhvn.].
10. JOACHIM VON DER LIPPE, f. 5. Marts 1728 † 25. Febr. 1729.
11. MARIE MAGDALENE VON DER LIPPE, f. 5. Marts 1729 † 29. Apr. 1729.
12. JEAN JACOB VON DER LIPPE, f. 1. Apr. 1734 † 14. Apr. 1734.

Af den 1711 Kommerceraad Hjørning tilskødede Begravelse (5).

13. Konferensraad ANDREAS GRAAH, f. 5. Sept. 1701 † 5. Marts 1780, g. 1. m. Marie Franch, 2. Petronelle Helene Hersleb.
14. PETRONELLE HELENE GRAAH, f. 18. Juli 1724 † 4 Apr. 1778, Datter af Biskop Peter Hersleb og Bolette Hiort, g. 26. Juni 1744 m. Andreas Graah; efterlod 4 Børn og et Barnebarn.
15. MARIE FRANCH, † 10. Dec. 1740, g. m. Sekretær og Skifteforvalter Andreas Graah, fødte Sønnen Nicolay Graah 30. Nov. 1740.

16. GERTRUD CATHRINE GRAAH, Datter af Jacob Sørensen Graah († 15. Apr. 1705) og Inger Windekilde, f. 3. Sept. 1698 † 13. Apr. 1760, g. 19. Apr. 1719 m. Justitsraad og Raadmand Gregorius Nielsen † 6. Nov. 1745. De havde en Datter, død 6 Uger, og en Søn Jacob Gregorius Graah, f. 16. Maj 1721. Generalkrigskommissær JACOB GREGORIUS GRAAH † 29. Maj 1790, 69 Aar Tvivler Du, Læser, om Mandens Redelighed (thi saadan Tvivl er Modens Sygdom), saa kan Publiciteten aabne Dig Protocollerne ved Søqvæsthuset, hvis Directeur han var i meer end et Fjerdedeels Seculum. Han aad ikke Stiftelsens Fedme (Directeurers altfor almindelige Sysse), men gavnede omsonst.
17. GREGORIUS NIELSEN, f. 8. Juni 1676 i Nibe; 1710, 15. Sept. Borgerskab som Negociant og Grosserer i Kbh., 1728 en af Stadens 32 Mænd, Overformynder, 1730—45 Qvæsthusdirektør, 1731 Raadmand, 1741 Kommerce- og Justitsraad † 6. Okt. [1745] 69 A. 3 M. 29 D.; g. 1. 17. Febr. 1712 m. Maren Simonsdatter † 31. Aug. 1715; 2. 19. Apr. 1719 m. Gjertrud Catharine Graah, med hende en Datter † 7 Uger gl., og en Søn.
18. JOHAN LUDVIG GRAAH † 10. Maj 1756, 5 Aar.

Af den 1733 Raadmand Hilmand tilskødede Begravelse (7).

19. JENS JENSEN BANG, Kammerraad og Renteskriver, f. 9. Sept. 1691 i Grenaa, kom 1709 i Rentekammeret, 1717 Fuldmægtig, 1734 Renteskriver, 1754 Kammerraad † 18 Aug. 1756, 64 A. 11 M. 6 D. Efterlod 4 Sønner.
20. HANS CHRISTIAN SEEHUS HILMAND, Søn af Købmand Lauritz Hilmand og Ide Christine Seehus, f. 27. Nov. 1738 i Stavanger, 1768 Fuldmægtig, Revisor og Renteskriver for det islandske, finmarkske, færøiske og grønlandske, tilsidst for det jyske og fyenske Konsumtions-Kontor, 1774 Kammerraad † 22. Decbr. 1783. G. m. Johanne Bang.
21. JOHANNE HILMAND, f. SCHUURMANN, Datter af Provst ved Holmens Menighed Corfitz Schuurmann og Johanne Fisker, f. 17. Febr. 1709 † 5. Jan. 1766; g. 22. Maj 1726 m. Gabriel Hilmand, Justitsraad og Borgermester i Kbh.
22. GABRIEL HILMAND, Søn af Lars Hilmand, Købmand i Stavanger, og Margrethe Nagel, f. 3. Sept. 1692; 1731, 25. Maj Raadmand i Kbh., 1746, 2. Dec. Justitsraad, 1754, 28. Juni Borgmester, 1755, 31. Marts virk. Justitsraad † 24. Dec. 1765.

Af den 1728 Geheimekabinetsskretær A. Lüders tilskødede Grav (13).

23. SØREN JENSEN KRAMER, Borger og Garver i Kbh., f. 23. Juni 1707 † 8. Marts 1770, g. 3. Juli 1733 m. Gjertrud Aaskow, med hvem 2 Sønner, 4 Døtre, fh. døde, og 2 S. 5 D. i Live.
24. GJERTRUD CATHRINE AASKOW, f. 20. Apr. 1711 † 25. Febr. 1796.

25. MARIANE CRAMER, f. 24. Dec. 1748 † 7. Juni 1800.
26. Kgl. Cabinetssecretair ANDREAS LÜDERS, † 1. Sept. 1727 paa Frederiksborg, 53 A. 6 M.
27. FREDERIK AASKOW, f. 21. Nov. 1778 † 12. Marts 1779.
28. JULIANE MARIE AASKOW, f. 24. † 27. Juli 1777.
29. FREDERIK AASKOW, Søn af kgl. Livmedikus Urban Bruun Aaskow og Anna Marie Kall, † 5. Sept. 1775, 1 A. 8 M. 7 U. 1 Dag.

Af den 1728 Kancelliraad Hofmaler H. Krock tilskødede Begravelse (14).

31. MECTELE DOROTHEA CARL, Datter af Komm.- Kapt. Carl, f. 25. Febr. 1740 † 21. Novbr. 1777, g. m. Kammerherre, Premiermajor CARL LUDVIG AHRENFELD.
32. GREGORIUS THELLESEN CLAUMANN, f. 30. Nov. 1678 † 13. Sept. 1752, Etatsraad, Bryghusforvalter, Bankkommissær og Dir. ved asiatisk Komp., g. m. Marie Ager (7 Børn).
33. MARIE AGER, D. af Købmand Knud Christensen Ager, en af de 32. Mænd, og Ingeborg Lovise, fornem Kræmmerdatter udi Kbh., f. 9. Juni 1676 † 3. Jan. 1749, g. 2. Jan. 1711 m. GREGORIUS KLAUMANN, med hvem 3 Sønner og 4 Døtre; 2 Sønner og 1 Datter døde før hende.
34. KNUD GREGORIUS DE KLAUMANN, f. 2. Okt. 1711 † 23. Dec. 1762, Justitsraad, Assessor i Højesteret, g. 27. Okt. 1741 m. Ulrikke Sophie Mouritzen, 7 S. og 5 D., af hvilke 4 S. og 1 D. døde før ham.
35. SOPHIE AMALIE DE KLAUMANN, Datter af forrige, f. 18. Apr. 1756 † 24. Okt. 1767.
36. AUGUST DE KLAUMANN, f. 27. Aug. 1753 † 14. Nov. 1753.
37. MARIE SOPHIE KLAUMANN, f. 21. Okt. 1713 † 15. Marts 1737, Datter af Gregorius Klaumann, g. m. Kancelliraad JØRGEN THOMSEN.
38. MARIANE MARGRETHE DE KLAUMANN, f. 23. Okt. 1748 † 30. Dec. 1762.
39. En Søn af Licut. ved det hornholmske Reg. Friedrich v. Røder † 12. Marts 1761, 8 Aar.
40. JOHAN GEORG V. RØDER, f. 21. Sept. 1756 † 4. Marts 1761 i Assens.
41. JULIANE CHRISTIANE DE RØDER, f. 17. Marts † 13. Aug. 1755, Datter af Chr. Fr. de Røder og Ingeborg Marie Thambsen.

Af Nr. 16.

1. Biskop PEDER HERSLEB og Hustru BOLETTE HIORT (se Side 248).
2. BOLETTE HIORT, Datter af Hr. HANS HIORT, Sognepræst for Steenstrup i Fyens Stift, og HELENE BOESEN, f. 12. Apr. 1690, opfodt fra sit 5. Aar og antaget i Datters Sted af sin Morfader Dr. PEDER JESPERSEN, Kgl. Confessionarius og øverste Hofprædikant; g. 25. Okt.

- 1719 m. Magister PETER HERSLEB, Biskop over Sjællands Stift. »Hun var hans Livets Lyst i 37 Aar og 6 Mdr. og avlede med ham 10 Børn, hvoraf de 6 nu ere, hvor hun er«. Død 1767, 16. Maj, 78 A.
3. POUL BOSON, Assessor i Højesteret, f. 20. Jan. 1701 i Viborg † 10. Sept. 1786. »Afsondret fra Verden anvendte han sin stille Eensomhed til at forberede sig til Evigheden«. G. 30. Nov. 1728 m. ANNA MAGDALENA BUCKHOLDT † 15. Nov. 1738.
 4. PEDER HERSLEB, »den unge, den stærke, den fyrige«, kgl. Kancellisekretær og Advokat i Højesteret, Sønnesøn af Sjællands Biskop, den sidste af dennes mandlige Linje, Søn af overlevende Forældre Konferensraad, Borgmester HANS CHRISTOPHER HERSLEB og KATRINE MAGDALENE HERSLEB, f. MUNCK; f. 7. Sept. 1756 † 25. Nov. 1785, gift med LOUISE HENRIETTE BECK (3 Døtre).
 5. HANS CHRISTOPHER HERSLEB, Konferensraad og Borgmester i Kbh., Søn af Biskop Peter Hersleb og Bolette Hiort, f. 11. Juni 1722, 33 Aar i Ægteskab med CATHARINA MAGDALENE MUNCH † 22. Febr. 1788.
 6. ANE CHARLOTTE MAGDALENE HERSLEB, f. 14. Juli 1725 † 3. Nov. 1786, Datter af Biskop Peter Hersleb og Bolette Hiort.
 7. ANNA MAGDALENE BUCKHOLDT, f. 6. Jan. 1701 † 15. Nov. 1738; g. 30. Nov. 1728 m. Poul Bøson, Kancelliraad, Assessor i Hof- og Stadsretten.
 8. BODELLE MADSDATTER FRIIS, f. 5. Okt. 1641 i Svendborg † 15. Marts 1726, 84 A. 5 M. 10 D., Datter af Raadmand i Svendborg Mads Lucassen Friis og Ellen Pedersdatter, g. 1. 1660 m. Povl Bøson, Raadmand i Svendborg, i 18 Aar, Enke 1 Aar; 2. 23. Okt. 1678 m. kgl. Konfessionarius, Dr. theol. PEDER JESPERSEN; hun havde 3 Børn, 18 Børnebørn, af hvilke 15 ilive, 28 Børnebørnsbørn, deraf 22 ilive, tilsammen 49, deraf 40 levende.

Samtidig med disse Lig jordedes fra samme Begravelse følgende Kister uden Indskrift, hvori laa: Konferensraadinde CATHRINE MAGDALENE HERSLEB, bgr. 5. Maj 1804; BOLETTE SOPHIE HERSLEB, 4 Aar, bgr. 29. Nov. 1727; Mag. HERSLEBS lille Datter, 16 Uger, bgr. 21. Jan. 1728; hans Datter CHRISTIANE 2 Aar, bgr. 5. Maj 1728; hans Søn 1 A., bgr. 23. Jan. 1742; hans Søn, 6 Dage gl., bgr. 12. Okt. 1752; Justitsraad HERSLEBS Datter BOLETTE LAURENTIA SARA, $\frac{3}{4}$ Aar, bgr. 25. Febr. 1759 og Kaptejn JESPER RICHARDTS Søn ANTON, 6 A., bgr. 26. Sept. 1750.

A/ Nr. 29.

1. TERKEL BRYGMANN, Etats-, Justits- og Kancelliraad, Bogholder ved det kombinerede Generaladmiralitets Collegium, f. 18. Maj 1695, † 21. Maj 1755, 60 A. 3 D., g. 19. Maj 1734 m. ANNA SOPHIA KLAUMAN; 5 Børn, hvoraf 1 S. og 2 D. efterlever.

2. ANNA SOPHIE KLAUMANN, f. 9. Maj 1716 † 22. Dec. 1753, D. af Etatsraad Gregorius Klauman og Maren Ager.
3. MARIA DOROTHEA TOP, f. BRYGMAN, f. 4. Apr. 1738 † 1. Dec. 1768, g. 29. Juli 1755 m. Justitsraad og Deputeret i Søetatens General-Kommissariat Hans Peter Top.
4. HANS PETER TOP, virk. Etatsraad, Deputeret i Admiralitets Commissariats Collegiet og Bogholder i Søetaten, f. 24. Juni 1720 † 19. Nov. 1776, 56 A. 4 M. 26 D. Gift 1. m. MARIE DOROTHEA BRYGMAN † 1. Dec. 1768 (2 S. 2 D.); 2. m. METTE KIRSTINE DAHLDOFF, f. DINESEN (2 S. 2 D.).
5. METTE CATHRINE TOP, f. DINESEN † 25. Dec. 1801.
6. CARL FREDERIK REUTZER, kgl. Kammerfourér, f. 26. Dec. 1725 † 28. Maj 1779, g. 26. Marts 1763 m. Kammerjømfru Sara Cathrine Kiær.
7. SARA CATHRINE KIÆR, f. 11. Nov. 1728 † 8. Jan. 1804, g. m. C. F. Reutzer.

Ved Nedsættelsen af Generalkrigskommissær Hesselbergs Lig i Koret 1788 stødte man paa Indgangen til Raadmand Morten Mikkelsens Begravelse, hvori der fandtes 4 forraadnede Kister, hvortil hørte to velbevarede Kobberplader med følgende Indskrifter:

Her hviler Erlig, Velviis og Velfornemme Mand MORTEN MICKELSON, fordum Kong: Mt: Proviant-Skriver i XV aar, siden Raadmand i den Kong: Res: Stad Kiøbenhavn i X aar. Fød Ao MDCII XII Maji, død Ao MDCLXV XIII Febr. — Her hviler Erlig, Dydig og Gudfrygtige Matrone KIRSTINA Sal. MORTEN MICHELSONS Fordum Raadmandske i dend Kong: Res: Stad Kiøbenhavn fød 1610 dend 20. Decemb. død Ao 1669 dend 10. Martij.

AKTSTYKKER OG HENVISNINGER





AKTSTYKKER.

I.

1617, 7. Decemher. Kongebrev om Menigheden til Holmens Kirke.

Til Hr. Albrett Scheill.

Christianus quartus. Wor synderlig gunst tilforn. Wiider, att eptersom wy Gud almechtigste thill ære haffuer ladett fundere en kirche der paa wor Bremerholm, paa det kirche disciplin disbedre wnderholdis och althingh des ordenttligher skeep kunde, tha bede wy eder och wille, att j thillholder alle wore skibsfolch, capitener, schippere, styr- och baadtzmend saa och alle andre, som paa Holmen och hous floden haffuer deris thieniste att forrette, att de holder forbemelte kirche for deris rette sogne kirche, der søger sacramenterne och anden kirche thieniste epter ordinantzens indhold, och skall sognepresten samme stedtz der met forholde sigh mod dennom, saa och gjørre ald thend thilbørlig thieniste, som deris rett selesørger bør at gjørre. Der met etc. Datum Haffniæ 7 decembris anno 1617.

II.

1617, 7. Decemher. Kongebrev om at de Geistlige i Hovedstaden ikke maa gøre Bremerholms Sognepræst Indpas.

Til D. Hans Resen.

Christianus quartus. Wor gunst tilforn. Wiider, att eptersom wy haffuer ladett Gud alsommechtigste thill ehre fundere en kirche her paa Bremmer Holmen, huilchen wy naadigst wille alle wore schibsfolch, capitener, schippere, styr- og baadtzmendtt och alle andre, som paa floden thiener, schulle holde for theris rette sogne kirche, thi bede wy eder og wille, att j forholder de andre sogneprester och capelaner her udi wor kiøbsted Kiøbenhaffn, att the sogne presten thill forbemelte Bremmerholm ingen indpas udi samme sitt sogen och thieniste giørendis worder, saa frembtt de iche derforre will stande thill rette. Der met etc. Datum Kiøbenhaffn, 7 decembris anno 1617.

(Sjæll. Tegn. XXI, 270 f. Kbhvns. Dipl. V. 28 f.)

III.

1623, 12. Oktbr. Forordning om, hvem der skal gaa i den ny Kirke paa Bremerholm.

Christianus quartus giøre alle witterligt, att efftersom wi haffuer ladett, Gud dend allermegtigste thill ere, fundere en kircke her paa wor Bremerholm, huilcken wi naadigst ville att alle vore skibs och arckelie folck, vere sig capiteiner, skippere, styremend, bysseskyttere, bodzmend, handtuercksfolck och alle andre, som paa flaaden thiene, saauell som alle skriffuere och alle andre, som forskreffuet, Bremmerholm, arckeliect, prouiantthusett, bryggerhusett, wognstalden her for slottett betiene, skulle holde for deris rette sogne kircke. Thi bede wi och hermed aluorligen befale eder alle och huer, som skibene, arckeliect, prouiantthusett, bryggerhusett og wognstalden her for vortt slott Kiøbenhaffn, som forskreffuett staaer, betiene, att i retter eder effter samme kircke att holde for eders rette sognekircke och dend flitteligen att søge paa de thider, som Gudtz thieniste der bliffuer forhandlett, der predicken att høre, eders børn att lade døbe, alters sackramente att celebrere, egteskab att indgaa och andett som ordinantzen eder thillholder. Thi forbiude wi wore fogder och embitzmend, superintendenter, borgemester och raaed och alle andre, som paa vore vegne haffuer att biude och befale, och serdelis andre prester och capellaner her udi vor kiøbsted Kiøbenhaffn, att i sogne presten thill fornefnste Bremerholms kircke, dend som nu er eller her effter kommendis worder, aldels ingen inpas eller forhindring giører udi samme sitt sogn och thieniste, saa fremt osv. Hafniæ dend 12 octobris anno 1623.

(Sjæll. Reg. XVII, 389 f. Kbhvns Dipl. II, 744 f.)



UDTOG AF REGNSKABER OVER BYGNINGS- ARBEJDER VED HOLMENS KIRKE 1617—46.

I.

1617—20.

Rentemesterregnskab 1617—18.

28. Sept. giffuit een maler, tuende malersuenne och een dreng til daglønne som fraa den 21. aug. 1617 och til dend 28. sept. der nest efter i samme aar hafuer malidt paa altertauffen udj boden paa Bremmerholmen her for Kiøbenhafns slot... xiiij dl. xx β. (163).
12. Oct. giffuit een maler, en suend och een malerdreng til dagløn, som fraa dend 28. sept. 1617 och til dend 12. oct. hafuer arbeidet och malidt paa altertauffen, som kommer at staa i dend nye kircke paa Bremerholmen... iij dr. j β.

Rentemesterregnskab 1618—19:

3. Apr. gifuit Oluf Hansen och Sofren Nielsen, tommermend och indwonner udj Kiøbenhaffuen for tuende lange realler langs igiennem den gamle smedie, som bliffuer forordnet til en kierecke, at hugge och forferdige. (icxx dr. til 80 β paa daleren) saavel som och for dre realler, som kommer offuen paa, och ellers merre thømmermendtzs arbeide.
26. jan. Engelbret Melstede och Henrich Stadtröfuer snedickere paa regenschaf af de xije dr. dennum paa k. M. wegne er lofuit och tilsagt for det arbeide att giøre och forferdige udi thend ny kircke h. m. hafuer ladit forordne af den gamle smedie her for slottidt. c. dr. (509).
14. Martii gifuit en deel murmestere och plidtzkarl til dagløn som fra 28. febr. 1619 til 14. martij hafuer arbeidet paa den gammel smedie som blifuer forordnit til en kierecke. (556).
7. martii gifuit Hermann Roelfincke steenhuger for een deel adschillig steenhuggerarbeide til thend kirche som blifuer giordt af en gammel smedie paa Bremerholmen. (494).

Materialregnskab for den store Smedie 1619.

Dend nye kircke for Holmen.

10. Febr. Annammidt Mester Bertil Murrnester, thou store stabeler och en slidtz klouffue til porten for kireken, wog vi lisp.
15. Febr. Rasmus Kolding at feste thømmer thilsammen i kircken, fiire ancker, wog xiiii lisp. ij scholp.
20. Febr. Samme otte store lange muur ancker, wog xxiii lisp. iij scholp. noch bekom handt otte store forskuddt til samme anckere, wog xiiij lisp.
25. Febr. Samme, femb store muur ancker med forskuddt, wog i skp. 3 ½ lp.
4. Marts. Samme, siuf muur anckere, wog i skp. vii lisp., iv skolp.
8. Marts. Samme, fiire store muur ancker, wog xvi lp.
22. Marts. Samme, thoe nye muur anckere, wog vj lp.
13. Apr. Samme, thou store muure anckere, wog vii lp. i skp.
28. Apr. Bertil murrnester 13 muur anckere och 12 klanmere, wog xii lp. ii schp.



7. Maj. Samme, thi muuranckere med forskuddt, wog ij skp. v lp.
19. Maj. Rasmus Kolding att forbruge til opstanderne 14 thumbspiger.
29. Maj. Mester Bertill thiuffue muur anckere och 17 klammere, wog tils. xix lp. ii schp.
5. juniij. Samme, femb muur anckere och fiire klanrer, wog vj lp. iij schp.
12. juniij. otte muur anckere, wog vij lp.
19. juniij. Claus Bang, thømmermandt, thiuffue klanrer att forbruge til spiiren paa kircken, wog ij lp. vj schp.
8. sept. till de thou klocker som komb i spiiren thou axeller beslagen med sin tilbehøring och toe knebler, der till jern xxv lp. noch fiire pander der til, wog iij lp.
11. sept. Rasmus Kolding thou hiørn jern at forbedre axeller med som klocken schal henge udj dertil jern iij lp.
27. aug. een stor ny laas medt sin tilbehøringh at bruge til doren for den nye kircke for Holmen, wog xvij schp.
28. aug. Bertel Glarmester, 32 winduffs jern och 24 stoffer at giore jernen fast medt, komb til den ny Holms Kircke, wog ij lp.
4. sept. 49 winduffs jern at forbruge til kircken, wog ij lp. vij schp.
11. sept. een ny laas med sin tilbehøring til en dør i den ny kircke, och en stor ring til den store dør for kircken, at drage doren til medt, wog tilsammen xij schp.

-
19. Jan. 1620. En kackellouffen opset paa skolen offuer tholdboden.
 10. Jan. bekom Madtz Hommel ij jern kiiler och edt forslaug, at forbruge paa dendt gammel mønt, huor hand schall optage dendt fundament, som vaar lagt til en kircke der sanumstedtz, wog iij lisp.
 23. Jan. Madtz Hommel threi jernkiiler och edt jernslaugh at slaa sten løs paa mønten med, eftersom dend grundvoldt, som vaar funderit til een kircke, nu igien schall optagis.
 5. Febr. Sex nye thraller i en winduffskarmb wedt kgl. Mayts stoell i dendt nye kircke for holmen.
 3. Martj. bekomb mester Morten, muurmester, et stor muur ancker och edt forskuddt at bruge i muuren vedt kgl. Mayts stoel i dend nye Holmens kircke, wog xv lisp.
 10. Jan. Till kgl. maj. stoel i dend nye Holmens kirck, thoe hengseler med stabeler och sin tilbehøring til dorene at bruge.
 28. Jan. Een nye laas med sin thilbehøringh til doren for kgl. maj.s stoel i dend nye Holmens kircke, och femb gardiinstenger for winduffuerne i samme stoel.

Rentemesterregnskab 1619—20.

19. Februarij giffuit Morten Buckennberge, kleinsmid och inndwoner udj Kiøbenhaffuen, for xxvij nye windeues beslaug, hand af sit eget iern hafuer giort och forferdiget for K. M. til dend nye Holmens Kircke. Sammeldis giort af K. M. eget jern ij stenger, som er kommen udj en windeues arm paa forn. kircke, wog ij lisspund. (178).
18. Jan. Peder Christensen groffsmid for lxxij windeues jern er blefuen indsat udj den nye Holmens kircke her for slottet. (188).
8. Maj. Hermann Rolfsing steenhugger for huis arbeide at hugge og forferdige til dend kircke, som blifuer forordnit af dend gl. smedie. (197).
7. Sept. Engelbret Melstede och Hinrich Satrower ecerd. huorned de nu aldielis er blefuen fornoigedt och afbetalit for det pernellwercckh, stole, samt ellers andit mehre snedker arbeide de hafuer giort udj dend nye kircke som er blefuen giort af dend gammel smidie. (211).
8. Jan. gifuit Claus Backh, thømmermand och indwaner udi Kiøbenhafn, som hannum paa K. M. weigene er beuillet for eet gallerj, hand hafuer ophuggen och fuldferdiget offuen paa det store hus ofuer tholdboden wed Holmens kircke her for Kiøbenhafuens slot som mester Joris, K. M. styrmendz leermester, schall hafue at bruge xl d. (249).
21. Juniij. Murmestre, kalckslagere, plidtzkarle och quindes personer, til daglon, som fra 6. juniij 1619 til dend 20. dag dernest efter s. m. hafuer

- arbeidet paa dend nye kirkke som blifuer giort af dend gammel smidie paa Bremmerholmen. (255).
18. Juli. til samme, arbeidet paa det huus ofuer toldboden, som mester Joris K. M. ofuerste styrmand schal hafue sin werelse udj. (258).
17. Aug. gifuit Jacob Wilcker, murmester, som hannem paa K. M. f veigne er bevilget for dend nye kirkke ved Toldboden paa Bremerholmen lvi rd. och nu gifuet hannem xxvj rd. for xxvi fagh thag, hand hafuer skielnit och understrogen paa begge sider paa samme kirkke. (259).
12. Sept. Fiire muurmestere, een kalckslager och thuende quindes personer, som i Sept. 1619 hafuer arbeidet paa eet huus wed smidien paa Bremerholmen, som bruges til at indlegge holmens redschaff udj. (262).
25. Dec. udbrot een dør udj Holmens kirkke och een karm indmuret. (272).
28. Febr. udbrot eet holl paa muren i Holmens kirkke, och winduers carne igien indsat. (274).
27. Marts. skielnet alle windeuer i Holmens kirkke saa och udbrot thrende store holder i dend store smidie paa Bremmerholmen och carne igien indmuridt. (276).
29. Apr. gifuit Madzs Søfrensen Hommel, steensetter, for dend fundament som wor nedderlaugdt til dend nye kirkke paa dend gammel mondt, hand med sin eigen folckh och paa hans eigen bekostening igien hafuer optagen for H. M. ij dr. (278).
23. Febr. Jørgen Eiler, skeffuertecker daglon paa sig sielf thridie for viii soggene dage hand hafuer arbeidet och tecket med skefuer steen omkring det gallerie, som er opsat paa dend nye Holmens kirkke her for slottid (285).
11. martij gifuit Jørgen Eiler, som hannem wor lofuit och tilsagt for spidzsen paa Holmens kirkke, hand hafver ofvertagt med blye och skefuersteen lxx dr. (285).
22. jan. Bertel Johansen glarmester arbeidzsløn for i 1^o xlv nye windeuer, hand hafuer giort och forferdiget af K. M. eget glas och blye, som er indsat udj den nye funderidt kircke paa Bremerholmen, fer huert af forn. windeuer at giøre xx ß danske. .xxxvj dr. j ort. (293).
30. junij gifuit Jacob Pedersen leerlicker for vij fag loft hand hafuer ouerlaugt med leer udj det nye huus paa mondten, for xij fag loft, hand hafuer ofuerslagit med leer paa toldboden, som mester Joris Carolus schal hafue sin woning, x d. i ort. (295).

II.

1641—46.

Rentemesterregnskab 1641—42.

30. dec. gifuen Paasche Pofuelsen induaahner udi Kiøbenhavn och oldermand for snedicherlauget smstds. vie xlix enchende dr. paa regenschab af deris betalning for huis stoele med des tilbehoer de samptligen hafuer forferdiget udi Holmens kirche (f. 372).
10. febr. gifuen Henrich Balche, snedicher, paa sin egen och menige snedicherlauget deris weigne paa regenschab af deris betalning och fortiente arbeidzsløn for stoelene udi Holmens kirche de hafuer giort iije d. (f. 374).
2. apr. gifuen samme iij^o xlix rd. huormed de nu aldelis ehre fornøyet och afbetaldt 1298 rd. for 118 stoele huer siuf alen lang 5 ½ korter bred støchet 11 rd. de af deris egen wogenshud, bredder och ald des tilbehor paa deris egen omkostning hafuer forferdiget och opsat udi Holmens kirche udi nestforleden Aar 1641 epter derom med dennom oprettede contracht (375).
29. may. wogenleye for 54 les huggen stene agget fra St. Anne broc til Holmens kirchis biugnings fornødenhed xiiij rd. (446).

A/fregninger 1638—42 XIV 7.

I Holmens Kircke giørt som følger:

Altarfoden aff egh, som thaflen staaer paa, och giordt den runden omkring i pannel, derfor 7 d.
 giørt af egh skammel runden om altaret, som ehr inden forre muret. 4 d.
 otte skammeler til folckene adt kne neder paa i koret for huer 1 ½ ort ehr 3 d.
 noch giørt 4 smaa skammeler til brudfolckene adt knæle neder paa for huer 18 β ehr. 3 ort
 noch hafuer 4 suenne wdj 6 dage, som thog neder poppelturet rundt omkring i kircken, saa och stollene neder i kircken fra huer andre skildt, samt alt huis snidker arbeid weedkommer, huer suend medt kost och arbeidsløn om dagen 2 ½ m 10 dl.
 giordt skillerom for koret och siden motte thage det neder igien och gjorde det breder paa begge ender och siret det med snitzwerck, som ehr krogstene tharmer med syller och med skorren kapteler thredendeel och huadt der til horer. tilsammen 78 dr.
 noch hafuer ieg giordt 7 breede mande stoele weed koret medt bencker, døre och docker och huis der til horer 7 dr. 49 dr.
 giørt en benck uden for samme stole af egh, derfor. 1 d. 2 ort.
 giørt paa nye en rad skammeler runt omkring alteret 5 korter bredt af för 6 rd. noch giørt k. m. stol af för, och bekleedt den inden i med panel och huad dertil horer baade ude och indentil. 24 d. 2 ort.
 end giørt en windeltrappe op til samme ko. may. stol 16 thrin høy af egh och bekleed den runden omkring med bleginds förre plancker och disligeste ofuen, och giørt en dør der for. 26 d. 1 ort
 noch hafuer ieg siden giørt paa ny igien til samme trappe siden den blef rundt omkring opmuret, en egedør och karm, och giørt en kelstaf runden om paa muren af tocke egeplancker, och bekleed samme tag ofuen offer trappen. 7 rd. 2 ort.

Epter welbiurdig her stadtholder her Corfidtz Ullfelds schriftlig befaling seddel hafuer wy underschr. epterschr. snedker arbeit besichtiget och wordedit, som m: Eschildt Gorisen Stentter hassuer til k. m. behof giørt och forferdiget fra anno 1638 til anno 1642.

Disses bekene wier onderscriben met eygen handt Kobenhavn den 5. janwarij 1643.

Leenart Blasius.

Hans Ohnnemiller.

noch giørt i Holmens kirche ofuen paa poppelturet i well: Könnigh Jochem Grobos fruis stol, 2 stoche panel, huer stoche 3 ½ alen langt med dreyede piller ofuen wdj, och giørt 3 ny dochter och 2 stole forandrit, och 26 kellete lister, huer list 4 alen lang. 15 rd. 1 ort
 noch giørt i Holmens kirche bag wed en stol en ramme med dreyede piller, saa lang som stolen er, derfor. 2 rd.
 (fra 30. jan. 1643 och indtil den 8. nouember anno 1644).

Henrik Müllers Regnskab 1642—43. Nr. 41.

Contract och Auffregning belangende Johan Habenstell och M. Valentin Jeger, Donnicker.

Auff des wölbürdigen heren stathalters befellich ist mit dien beyde kalckschnyder als mr Falentyn Jeger und mr Johan Hornbostel wegen der kalckschnyder arbeyt in der Holmer kirch contragieret und besloosen

1. Schallen fuergedachten kalckschnyderns de gewulffe, so fon holtzs gemacht syn, in der Holmer kirch met kalckschnyder arbeyt machen auff der aert und manier gelych der kirch auff dem slos in Geluckstat gemacht ist und dem abrits an dem heren stathalter gezyget ist; und schal mitten in das kruyts das gans konl. wappen gemacht blyben und auff alle 4 ende der kirch Jhr. May.s name und kroon wie das gehuert, och alle lysten, geseems, nach dem abriets forfardiget, und in der abelange ronding schallen fruchten oder

engel met spil in der hende gemacht werden. Disser arbeyt schall vest, goet und ondadelhafftich gemacht werden, und wo fere in zeen jaer enich mangel an der arbeyt gespuret wirt, schallen de selbig kalckschnyder auff ihr eygen oncosth wider machen, da foor sy alle haeren goeder so fiel da zu fon noden ist, zu onderpandt setten, das sy der arbeyt auff der conditioen willen forfardligt.

Zu disser arbeyt schallen sy ferschaffen auff ihren eygen bekosting alle da zu gehorige matrialen was sy mogen fuer namen haben, geen aus gezogen das ihr konl. may.s nichts dazu zu schaffen hatt.

Fuer solche wol und goet gemachtten arbeyt und matrialen ist ihm zu gesaget cyn dusent sex hondert und achtzich rychtaller, und sollen na gerad de arbeyt fardich gemacht wert de bezaling folgen; desg. geloben beyde duncker das sy de arbeyt auff das allerlenghst auff Bartolomey 1612 fardich schaffen willen oder der obericheyt in straffe forfallen syn.

Actum Kobenhaffn dem 25. marsij 1612.

Leonart Blasius.

Corfitz Willfeldt.

Johann Hornbostel.

1612 25. May haffuer die herpaa bekommit fiere hundrede rixdr; 1612 5. July trey hundrede Rixd.; 1612 12 Aug. threy hundrede rixdr.; 1612 30. Sept. thou hundrede Rixd.

Diese arbeyt habe ich auff des heren statthalters befellich besiecht und befindit sich dem contract nach geleystett zu syn richtig, und haben sich noch feroblgiert, wo in 10 jare mangel da an komt, das selbige auff ihr oncosth zu besseren.

Actum Kobenhaffn d. 8. Feberwary 1613.

Leonart Blasius.

Hier auff haben sy ontfangen 1200 rychtaller und 60 thilt dan's fueren delden zu 90 rychtaller, und 11 last ongelesten kalck zu 66 rychtaller — somma 1356 rychtaller. Restiret ihm hier auff drie hondert fier und zwanzich rychtaller.

Afregninger 1643 XIII 25, 27 b.

Auf des wolb. herren statthalters herr Corfitz Uhlfeldts befellich haben wier unterbenande besiechtigt und wardieret, was Mr. Jürgen Tymian*) an der Holmer kirchen ausserhalb seinem contract gemacht hat und befindet sich wie folget.

1. hat er gemacht von sein eigen stein und kalck die maur in der Holmer kirchen, an beyden seiten, so er auf das newe gemacht hat, einem maurstein dicker als die alte maur an der kirchen ist, bedraget sich in der lengde 138 selandische ellen und in der höchte 19 ellen, thut zu sammen 2622 ellen: auf jeder elle 1 stein dick, auf 60 maurstein gerechnet thut 157320 maurstein. Für 18 fensterlöcher abgezogen, jeder 10 ellen hoch und 2 ellen breidt, thun 18 fensterlöcher 360 ellen, thun 21600 maurstein, zu jeder 1000 maurstein 9 tunne kalck, thut 101 last kalck, jeder 1000 maurstein mit der unkosten zu 4 rth. thut 543 rth. jeder lest kalck mit der unkosten zu 3 rth. thuet 303 rth. Für sant zu jeder 1000 maurstein zu 8 lübs. β thut 22 rth. 40 lbs. s. arbeitslohn, jeder elle 1 stein dick 3 lübs β thut 163 rth.
2. die wenteltrep zu ihr. k. m. stuel fon sein eigen kalck und arbeitslohn 10½ el breidt undt 10 elle hoch, thut 105 el., jeder elle arbeitslohn 4 lbs. β thut 8 rth. 36 β lbs., kalck und sant dazu thut 16 rth.
3. hat er im coor geleet 300 quadrat elle fliesen von sein eigen kalck und sant; arbeitslohn jeder elle 3 lübs. β thut 18 rd. 36 lb. β .
4. hat er 36 fundamenten unter die eiserne pfeiler, so unter die papeltur stehen, gemacht, von sein eigen kalck und stein, jeder 1 korant daller, thut 30 rth.

*) kaldet Pommerincke.

5. hat er mit sein eigen stelling undt nagel den giebel nach dem strande und das ander alte maur werck dem neuen gleich gerenoviret von sein eigen kalkk, doran ferdinet für kalkk und stelling, hölt undt nagel zu sahmen 60 rth.
Summa dieser vohrgeschribenen arbeit betraget sich ellesen hundert sex undt siebenzieh rth. 34 β lbs. Actum Kopenhagen, den 2. februarj anno 1613.

Leenart Blasius.

Dette arbeide er befalid at lade forferdige som forskrefuid staar.

Kiobenhavn den 11. febr. 1613.

Corfitz Willfeldt.

Hans Pop, rotgieter lefuerit 8 liusse arme til Holmens kirche, huer med 2 piber weiged 10 ½ lp. 7 scholpd., huer scholpd. 2 f er 58 rd.

Bremerholms Materialregnskab 1643—44.

29. Juli. Her Haagen, Holmens Capelan, kalch och disk af thin at communisere fangerne paa Holmen med.
9. Aug. Anders Michelsen, Holmens scholmester, at holde rendt i kiercken och schollen.
30. Aug. Fallentin blytecher at lode och forbedre taget med paa Holmens kiereke . . thin 3 lisp. schiefuer, søm 3000.
11. Sept. 12 kioler til pöcher drengene som lerer i Bremerholms skole, sordt gement klæde 51 ½ al., sordt bay 44 al., ubleget leefuit 8 al., smaa heigter o. s. v.
3. Febr. Anders Michelsen, Holmens scholmester, at se widt i Holmens kirche imidlertid tienisten om morgenen forettis, 3 lisp. lius.
8. Febr. Chlaus Andersen, Holmens kioldersuendt at spise folchen widt i boeden paa Holmen, 2 lisp. lius.
7. Okt. Her Haagen, Capelan til Holmens sogen, at forrette tienniste wid i boeden, lius 2 lisp.
27. Juli. Simmon Tømmermandt efter Hans Ahnnemiler zeddel til idt gulf i Holmens kirche indtil det i fremtiden medt Olandsche fliser kandt blifve lagt . . . Danmarchsdeller viii thyldter.

Afregning med Gabriel Marselis 1646.

Efter her rigens hofmesters schriftlige befaling hafuer ieg underschrefne besigtiget Holmens nye kirche som borgemester Jacob Matzen efter bef. hafuer ladet forferdige af hans egne pommersch och gullandtz tømmer, item egeplancher til bouer och deller at klede sparverchuet med uden til, som med scheffuersteen schal bedeckis, saa och under sparwercket, som dyneckern schal dynicke, och betalt tømmermendene for forskrefne arbeid, och samme gandsche werch med materialer och arbeidtzløn worderit for half siette tusinde rixs daler. des til windisbiurd m. c. h. underschrefuit. act. Kiobenhavn dend 4. juny anno 1646.

Hans Ahnnemiller egh.
Dette er befalid at skulle forferdigis lade af Jacob Matzen paa sin egen bekostning, skal hannom for h. k. m. vegne gott giøris och betalid efter taxten som her offuen melder
Corfitz Willfeldt.

Betalt 1. July 1646 Jacob Matzen for Holmens kirchebiugning 5500 Rdllr.

Bremerholms Tømmerregnskab 1646.

11. Maj til en dør och dørkarme som kgl. maj. løngang schall were udi Holmens kiereke 4 tom. egeplancher 1. pl. Blegens egeplancher 4 pl.
14. Junij til at klede en graff med udj corret udi Bremmerholms kiereke, som sl. Stendzel von Jasmundtz liig schal nedersettis udj . . .
16. Juni til it nyt plancke werck och en port ved Holmens kiereke 20 al. Gullands fyrtommer 2 tytter, 10 al. Gullands stolper 3 tytter.

29. juni til et schuur at lade wagten leg under paa Holmens kirckegaard ved kommen, wrag dcler 1 tylt.
 8. aug. til oplegge och anderledis paa ny at forferdige thrinerne for alterit i Bremmeholms kircke nu korrit ehr forhøyet, 4 tomb egeplancher 1 tylt.
 4. nov. til pelle ved Holmens kircke. . . 10 al. egetømmer 1 tylt.
 9. nov. en ny kom som schal staa ved posten paa Bremerholm til foering.

Af Snedker Søren Ibsens Regnskab over Snedkerarbejde, 1646, 14. Jan.—1648, 5. Juni. (Afgregninger XIV. 5).

26. Jan. Til welb. Stendtzell von Jasmund thuiende liigkister, een af eeg og een af fyr 12 rd. 4 m. — 3. Febr. Til sammes begrafuelse en standaaer och en taufle i kircken och tou blint rammer, 3 rd.
 6. Maj. Til Holmens kierch thou tauffler och en brudstoel 3 rd. 2 m.
 26. Maj. I Holmens portt en dørkarm med en dør, och paa kongl. May: trap weed Holmens kierch thou winduers karmen med bouger: 4 rd. 4 m.
 27. Maj. Til M: Nielses kielder, til Holmens kierch en dør karm trey allen høy, siuf quarteer bred: 1 rd.
 6. Juni. Epter kgl. May: befalling i Holmens kierck, som epter følger, først skielrummet for Coret och det igien opsette en alen høyere, och weed kgl. May: stoel at afskiere och det igien udbedret och it nyt styche paa-neiel for enden i cantorens stoel; disligeste skrifte stoelene och preste stoelene need taget och dennem igien til rette satt och deri giort thueinde skamler, at kneele paa, och en ny stoel til presterne; altaret need taget, och dennem igien opsaatt; disligeste begge brudstoelene, disligeste en ny altaer foed om altaret och en ny deckel paa altaret, och i altarfoeden er giort thuide skaabe; noch om altaret en ny lang foed skammel och den gamble foed skammel paa begge ender forlenget, disligeste for coersdøren en trappe, fem alen breed, och aff coeret til predichstoelen en trappe: 48 rd. 2 m.
 21. Aug. I Holmens kieich i kgl. May: stoel forbedret: 5 rd. 3 m.
 8. Dec. En fundament til daaben i Holmens kierch.
 1. Sept. kgl. May: stoel i Holmens kierch femb windeues bouger: 1 rd. 4 m.
 31. Dec. Til Bremerholms skoele fembten windues karmen, huer karm thi quarter høye och halsiuffunde quarteer brede med en post, och løsholt, och thuiende slaugbouger i en huer, och thriende døre med dørkarmen, thou huer trey allen høye sex quarteer brede, och thuiende boerde i skoelen, huer bord femb allen lange och femb quarteer brede: 29 rd. 4 m.

HENVISNINGER.

A. ARKIVALIER.

1. HOLMENS KIRKES PATRONATSARKIV: »Registeer Bogh contre Holmens Kiercke 1664« ogsaa m. T. »Copier af kgl. allernaadigste Befallinger, Anordninger og Resolutioner samt Anordninger ang. Holmens Kirckis Fattiges Midler tillige med Kalds Breve for Skibspræster m. v. citeret PRB. — »Bremmerholms Kirches Copie Bog ofver Ordre och Documenter 1694—1711«. Andre Kopibøger: 1712—56, 1755—78, 1778—98, 1798—1819, 1827—48, 1849—60 (PKB). — Referatprotokoller 1827—37; 1837—48 (PRP). — Protokol over Patronens Forretninger, Kirkens og dends Fattiges Sager vedkommende 1736—54 (PF).

2. KIRKEVÆRGERNES ARKIV: Korrespondancebog 1704—17; 1759—78, 1779—1803; 1803—11; 1811—32; 1821—32; Journal 1821—31. Korrespondancebog 1855—61 (Indb. indk. Breve). (VKB og VJ). — Skiødebog over solte Begravelser i Kirken 1660—1706, Lit. A, 1788—1810 Tillæg til Skødeprotokol (SP). — [F. Smith] Protokol over Epitaphia og Ligstene 1761. [H. P. Top] Begravelser i Bremerholms Kirke 1758. — Stolebog 1777—94; 1818—35; 1836—52; 1855; 1873. — Inventarium 1856.

3. PROVSTEARKIVET: Kopibog 1844—1905; 1870—1906 (PR KB).

4. RENTEMESTERREGNSKABER: RMR.

B. TRYKTE VÆRKER.

KD: Kjøbenhavns Diplomatarium I—VIII. Lind I: H. D. Lind, Kong Kristian den Fjerde og hans Mænd paa Bremerholm, 1889. Lind II: Samme: Kong Frederik den Tredies Sømagt 1648—1670, 1896.

INDLEDNING (1—5): Ditlev Ahlefeldts Memoirer ved Louis Bobé, 1895, 14 ff., 57 ff. — Adelsmødet 1660: P. Villadsen, Nøyagtig Efterr. om Souverainiteten 1760. Hist. Tidsskr. 5 VI 715. J. Fridericia, Adelsvældens sidste Dage, 536.

BREMERHOLMEN (6—16). *Konfiguration*: K D II 275. H. U. Ramsing i Medd. om Kbh. II 578 ff., III 40 ff. og Emil Madsen ib. IV 74 ff., V 203 ff., 213 ff., 426 ff., VI 597 ff. Navnets Betydning: Paa Sjælland findes Bremergaard (Gyrstinge), Bremerholm Gaard (Arresø) og Bremerlandsgaard (Helsing). N. Jonge, Kbhvns. Beskr. II (Kgl. Bibl.). — 8. *Befæstning*: G. F. Lassen, Kbhvns. Befæstnings Hist. 13. Velvillige Meddelelser af Hr. Oberstltn. H. U. Ramsing. RMR 1619—20 f. 271. N. Jonge, Kbhvns. Beskr. II (Kgl. Bibl.). — *Kikkenborg*: RMR 1617—18, 28. Juli (f. 569): Jacob Berner, Murmester, for den Runddel paa Bremerholm, som Kikengeborge tilforn stod, han haver antaget sig at opmure og forfærdige. — 8. *P. de Duncker*: Kgl. Bestall. Bog 1560, 30. Maj. G. L. Wad, Breve fra og til Herluf Trolle I 86. F. Beckett, Frederiksborg II, 1914, 251. Kanc. Brevb. 1561—65, 4 f. 478. RMR 1562—63, f. 226. — 9. *Skipperboderne*: Ark. og Museum III 177 ff. — 10. *Trunken*: Medd. om Kbh. III 279 ff.; VI 606 f. Hist. Tidsskr. 3 VI 389, 666 ff. Tidsskr. f. Søvesen 1880, 286 f. Lind I 340. J. Clausen og P. Fr. Rist, Mem. og Breve I 32. — 11. Bremerholmens sidste Dage: H. Degenkolv, Gammelholm, 1895. — 12. Gammelholms Bebyggelse: F. Hendriksen, Mennesker og Oplevelser, 1910, 5 f. — 13. *Etagen*: Fremstillingen støtter sig her væsentlig til Lind I. — 15. *Nyboder*: Lind i Ark. og Museum III 177 ff. og sammes Skrift: Nyboder, 36.

MENIGHEDEN (17-46). 17. KD V 128, III 744, 110. — 18. 1660: Dske. Mag. 5 III 605; KD III 502. — 19. 1685: KD VII 120. — *Hollandske Menighed*.



C. Bruun: Curt Adeler 255; KD VII 113, 153, 164, 207, 237, 422, 455, 488, 512. Khist. Sml. 3 I 229; 5 IV, 533. — 21. *Sognegrænser*: Colleg. Tid. 1804, 821f. — 22. *Patron*: PKB 1755—78, 76. — 23. *Kirkeværger*: KD III 170, Adm. Koll. Forest. 1781, 21. — 24. *Kirkeskriver*: PKB 1755—78, 76. PRB 1664 — 81, 72. Orig. Instruks 1759 3. Okt. (Marinem. Ark.) — 25. *Stolestader*: KD III 275, 294, 630; V 298; VI 408; VII 156, 50, 450, 626 (Sjæll. Tegn. 1701 5. Marts). PKB 1712—56, 71, 129. — 27. *Begravelser*: P. Stolpe, Dagspressen i Danm. I 159, 170. SK 1660—1706. Katoliker: Pershist. Tidsskr. 6 I, 4 ff. KD V 707 f. Resen, Inscr. hafn. 190. — 29. *Ligvogne*: PKB 1694 — 1711, 65 ff. 1755—78, 251, 1778—98, 293; KD VIII 122, 129, 3 19, 605. VKB 1811—32, 620; 1855—61, 328. PF 1736—54, 189. — 31. *Formue*: KD V 295; PKB 1694—1711, 81; 1712—55, 68; 1755—78, 73; PF 1736—54, 163. Sjæll. Tegn. XXI, 592. VKB 1811—32, 464. — 33. *Fattiggvæsen*: Lind I 405. KD III 310. V 367. Dsk. Mag. 5 R. V 14 PRB 1664—81, 73, 132; VKB 1755—78, 75. Sjæll. Tegn. 1759, 270, 519. — 36. *Numeriske Forhold*: Hist. Tidsskr. 5 III, 510, 513 f., 531 ff., 6 II, 212, 227. Museum 1892, 58. *Mansa, Folkesygdommens Historie* 397 ff. P. W. Becker, Hist. Afhandlinger II. 1875. Kirkebøgerne. — 38. *Kulturhist. Træk*: Arkivdesigna­tion PKB 1694—1711, 4. 40. *Overtro*: Troels Lund, Dagligt Liv i Norden XII 68. — 41 Linje 3. Det noget uklare Sted maa i Originalen vistnok læses saaledes: 1665 Nocte inter diem 24 et 25 Maji hora 2 per quietem vidi cælum ardens lunam instar rotæ, Christumqve in coelo deambulante mihigve cum me inclinarem annuente visusqve est ædituus noster ad me accurrisse ac dixisse: mi domine, placet nec contetur: Te Deum laudamus qvia Templum magno lumine iam coruscat. Veni cito Jesu, dicam, cum sponsa et spiritu. Apoc. 22. — *Pesten 1711*: Medd. o. Kbh. III 567. PRB 1694—1711, 148 ff. — 43. *Kordreng*: PKB 1778—98, 583. — 44. *Colbiørnsens Ligfærd*: Dagen 1814, 309. C. B. Reventlow, En dansk Statsmands Hjem II 192. N. Rosenkrantz til J. G. Moltke 1815, 23. Jan. (Bregentved Arkiv). — *Arkivdesigna­tion*: 1694 PKB 1694—1711, 4. KIRKEN (47—80). 47. Niels Slange, Christian IV.s Hist., 1749, 392. — 49. Cort Aslaksen, Theol. og hist. Beskriffuelse, 1622: 1619 5. Sept. J. L. Wolf, Diarium eccl., polit. et oecon. perp. 1648, 576, 590, E. Pontoppidan, Ann. ecclesiæ III 706. O. Nielsen, Holmens Kirke 1620: III. Tid. 1878-79, 1043. — 50. J. L. Wolf, Encomion Regni Daniæ, 1654, 158. Om Kirkebygningen se ovfr. medd. Udtog. *Smedien*: RMR 1616 10. Maj: Taget paa det store ny Hus paa Bremerholm (461); 16. Juni: den muret Port gennem Volden til Bremerholm (476); 15. Juli: en Mur at opføre fra den store Reberbane imod den nye Vindebro ved den store Smedie. 7. Sept. muret en Gavt mellem den store ny Smedie og Boden paa Bremerholm (476); 28. Sept. en Gavt udi den ene Ende af den store ny Smedie. — 1617, 10. Juli: Stenkul til den store Smediegaard paa B. efter Bevis fra M. Anders Bindsvinger, Ankersmidt udi forn. den store Smedie. — 1617, 24. Maj: Hans Senger, Murmester, for det Hus H. K. M. vil lade opmure fra den store ny Smedie paa B. til Indlobet ved Delehaven (563); for 55 sjæll. Alen Mur i Længden og 5 Alen Mur udi Højhed, to Sten tyk opmuret mell. den store Smedie og den Port, som gaar igennem Volden til B. (572). — 1619, 1. Aug.: 3 Murmestre skelnet og forfærdiget Taget over den lange Bod paa begge Sider fra Porten ved Bhs. Skriverhuset og langs neder til Køkkenet. — *Mønten*: RMR 1619, 14. Dec.: Gjethuset paa Mønten; 1620, 30. Apr.: den gamle Mønterplads udi Købmagergade (344); Medd. o. K. III 272. Chr. IV.s Breve I 333. 1644, 29. Marts: Mønten paa Slottet; i Sept. s. A. Slotspræstens Residens bag den gamle Mønt. — *Toldboden*: RMR 1624, 24. Maj: den ny Toldbod ved Christianshavn (f. 153). -- 50. J. L. Wolf, Encomion Regni Daniæ 1654, 158 f. Christian IV.s Breve V 26, VI 157. — 51. *L. Blasius*: KD III 254. Chr. IV.s Breve V 26, 182, 321, 389, 448. — 52. III. Tid. 1872 — 73, 454. — 54. *Kontrakten 1642* se S. 318. Chr. IV.s Breve VI, 12. — 56: *Longomontanus*: Thaarup, 10. Hardsyssel Aarb. 1907. 1798 blev Kompasskiven med Tilbehør paa Vindviseren istandsat, s. A. nedblæste Kompasslangen og Fløjstangen (PKB 1778—98, 611, 636). — 58. *Morten Mikkelsens Krone*: PRP 1837—48 Nr. 215. — 59. *Abel Schrøder*: D. Kanc., Henl. Sager 1663 27. Juni, 259, udat. Kopi. G. L. Wad, Dimittender fra Herlufsholm

II, 161. Thurah, Hafnia hodierna 287. Chr. Axel Jensen, Dnmks. Snedkere og Billedsnidere, 1911, 108, 123 f. Sjæll. Tegn. XXIX, 149. — 60. *Sejerværk*: KD 1682, 23. PRB 1665, 17. KB 1694—1711, 24, 31. VKB 1704—17, 84. Werlauff, Ant. til Holbergs Lystspil, 1858, 41. — 61. *Kirkegaard*: KD III 507; V 518, 707 f., VI 15 ff., 523; VIII 319. Lind II 257. Kirkebogen: 1654 d. 23. januarij haffuer ieg indviied dend ny Kierckegaard udi den Runde Kirche, och bliffuer nu ingen meere Liig begraffne udi den forige Kirkegaard ved Holmen. — Medd. o. Kbh. V 83. PKB 1694—1711, 141. RB 1664—81. — 62. *Niels Juel*. PKB 1694—1711, 13 ff. — *Kobbertaget*. PKB 1694—1711, 118. Kobberets Værdi takseredes 1805 til 13772 Rd. (VKB 1803—11). — 63. *Roluf Petersens Epitafium*: PKB 1694—1711, 60. — *Restavreringen 1701—4*: Wartbergs Redegørelse til Gyldenløve 1704 9. Jan. PKB 1694—1711, 18 ff. 29, 66. VKB 1704—17 f. 2. — *Wartberg*: R. Æreboes Selvbioграфи ved G. L. Grove 1889, 227. — 64. *Ligkapellet*: F. Schiøtt i Fra Arkiv og Museum I 579—85. Om Stockens Arbejder PKB 1694—1711, 53, 91, 168; 174. VKB 1704—17, 11, passim. Indvielse 1705: PKB 1694—1711, 91. — 73. *Orgelet*: PF 1736—54, 63, 135, 142. KB 1712—55, 209. L. Sagen og H. Foss, Bergens Beskr., Bergen 1824, 183. — 74. *Jonge*: Kjøbenhavns Beskr. II (Mskr.) 186 f. — *Restavreringen 1752 ff.*: PKB 1755—78, 2, 9, 13, 29, 180. — 76. *Jerngitterporte*: ib. 40, 88. — 77. *Restavreringen 1834—36*: Udsigt over den af Holmens Kirke 1834—36 foretagne Hovedreparation (Ny kgl. Sml. 627 h fol.). 79. *Restavreringen 1871*: Ill. Tid. 1872—73, 454. Dagbladet 4. Jan. 1873. 1770 opførtes et Sakristi»paa den store Urtegaard ved Muren, som støder op til Præstens Skriftestol, hvor Præsterne under Sangen kunde have Tilhold i Nærheden af Prædikestolen«. 1789 blev »det lille Sakristi, opført til Kirken paa den store Kirkegaard«, nedrevet, da det ikke var til nogen Nytte (VKB 1759—78, 312, 321, 1778—98, 273).

KIRKEN I DEN S NUVÆRENDE SKIKKELSE (81—107). Ed. Gosse, To Besøg i Danmark, 1912, 129. — 91. Jørgen Olrik, Danske Guldsmedes Mærker, Kbh. 1919, 85, 201, 341, 360, 390, 458. — 93. *Pengetavler*: VKB 1704—17, f. 71, hvorefter de er forfærdigede 1707 og erhvervede 1711, 22. Jan., for 50 Rd. — 95. *F. Rostgaard*: C. Bruun, F. Rostgaard, PF 1736—54, 164. — 96. *J. Biørnsen*: Lind I 253 ff. Persh. Tidsskr. 3 V 244. Norsk hist. Tidsskr. 3 II 174. Dsk. Mag. 5 III 264. Fra Ark. og Museum, Serie 2 I 223, 1653, 1. Nov., begr. Poul Jørgensen Biørn, Flensborg, Viceadmirals Søn, 29 A. 9 U. 3 D. (Begr. Prot.). — 97. *E. Holst*: F. J. Meier, J. Wiedewelt, 1877, 99. Adr. Avisen 1774, 96. *N. C. Spend*: E. F. S. Lund, Dske. malede Portrætter IX. 1666 fik Niels Spends Enke Bevill. paa at lade opsætte, staffere og sire et Epitafium paa den hende dertil forundte Pille i Koret over Mandens Begr. (SP). — *Jakob Madsen*: Min udførlige Redegørelse for, hvilke Personer Billedet fremstiller medd. i Persh. Tidsskr. 7 IV. — 98. *Hans Olufsen*: Persh. Tidsskr. 6 III 23, 31. 1686 fik Inger Hans Olsens paa Jonstrupgaard Skøde paa det hende og afd. Mand af Abel Cathrine sal. Hansens testamenterede Gravsted i Koret (SP). — 99. *C. C. Høyer*: F. Thaarup, Holmens Kirke, 18 f. — *Krucifiks*: Tidsskr. f. Kunstind. 1890, 15, 96. — 100. *M. Numsen*: Persh. Tidsskr. 6 VI 81 supplerer Angivelserne i Dske. malede Portrætter IX. — *Wielandt*: P. M. Stolpe, Dagspressen i Dnmk. III—IV; E. Vilandt, Reg. o. Slægten Wielandt 1911. Hof- og Borgrettens Skifter 1730 (Landsark.). 1661 fik Borgmester paa Christianshavn, Hans Sørensen, Skøde paa et Gravsted udi det nye Kapel, som er bygt ind paa den nye indmurede Kirkegaard, kaldet Chors Urtegaard, ved Døren, som gaar ind ad Koret, hvilken Begravelse og allerede er opmuret, saa og en Plads imellem førnævnte Kapel og Muren langs Stranden i Bredden efter førnævnte Kapels Længde, bemeldte Begravelse at lade forvide og indmure, og lade gøre en Dør af den allerede muret Grav ind i den anden, Kapellet uden Skade, dog ikke højere, end under det nederste Loft i Kapellet over Graven, hvilken Uden-Gravs-Bygning i sin Højde op til Kirken skal aleneste være net ud over Kanten paa Kvadrat, Stenene ogsaa skues neder under det vindue paa Kapellet udfil Stranden, saa Højden paa samme Begravelse ej bliver højere ud til Kirkegaarden end fem Kvarter.« Det bevilges, at lade opsætte »paa den Pille i Koret næst inden Døren ved samme Kapel oven

over det Pulpitur, som Skolemesteren med Børnene staar og sjunger, et Epitafium.« I Begravelsen nedsattes 23. Juni 1674 Hans Sørensens Lig. (SP 1660—1706, 20). Epitafiet solgtes 1695 til Wielandt af Borgmesterens Søn Christen Sørensen Everløf (KB 1798—1819, 18). — *Rolof Petersen*: Lind II 101. Hans Hustru underskriver sig Christina Steuelyns Datter ell. Steflings (Sjæll. Reg. 1668 18. Dec., 68; 1687 22. Febr., 64). Kirstine Roluf Petersens Lighidført fra Køge 1699, 9. Febr. (Kirkerøgsk.) — 102. Daabsbillede: Ill. Tid. 1877—78, 952. — *Abel Catharine*: O. Nielsen, Efterr. o. Abel Katrines Stiftelse, Kbh. 1875. KD VI 632. Prins Christians Kmrøgskr. 1643—44, 20, 1644—55, 16. Ill. Tid. 1906, 39. — 103. *Orgelet*: Niels W. Gade, Opt. o. Holmens Kirkes Orgel og Organister (1871) i Kirkens Arkiv. — 104. *B. Mese*: O. Nielsen, Kbhvns. Hist. V 444; Sjæll. Reg. 1679, 167; 1682, 29; 1686, 146. Sjæll. Tegn. 1678, 12, 21, 42, 51; 1688, 202, 546. Af hans Børn døbt i Kirken Christoph (27. Maj 1682). Om Ulrik Christian se Norske Reg. 1711, 88. Efterl. Reventlowske Pap. VII 534. 1653, 6. Maj begr. i Kirken Anne Niels Olufsens Kirkeværgers Hustru Lisbet von Dort, 23 A. Hun er vel Datter af den hollandske Officer Jan van Dort, der blev skudt i dansk Tjeneste i Maj 1667 (Lind II 271). Persh. Tidsskr. 5 IV 210, 216; 6 V 111. O. H. Møller, Nachr. v. d. Geschl. v. Ahlefeldt, 1771, 447. Niels Olufsen var formentlig Broder til ovenn. Hans Olufsen, idet Lellinggaard arvedes af Hans Hansen Haberwaldt, og Joh. Fred. Hyphof, Præst i Hjørring, var g. m. Eva Haberwaldt. — 105. *N. N. Onsvale*: Garde I 234; C. Bruun, C. Adeler, 444. KD VII 178 f. *G. J. Kyng*: 1665, 9. Maj, begr. i Kirken Jacob Gabrielsen Kirkeværgens eneste Søn 30 A. 6 M. 8 D. — *A. Tengnagel*: C. Bruun, 254. Persh. Tidsskr. 6 II 264; III 37. — 106. *J. H. Barner*: Gesch. der Fam. Barner 1910 I, 139. *A. S. Budde*: Persh. Tidsskr. 6 V 49.

KIRKENS GRAVKAPEL (108—31). Om St. Petri Gravkapeller og Urtegaard se Arkiv og Museum II 193 ff. — *Iver Huitfeldt*: Persh. Tidsskr. IV 98. A. K. Holms Brev til Adm. og Komm. Koll. (Journ. 1834, 250). — 111. *Niels Juels Gravkapel*: PKB 1694—1711 25 ff., 129 ff., 141, 173; VKB 1779—1803, 28, 55 ff., 362 ff. Medd. fra D'Hrr. Docent, Dr. phil. F. Beckett og Cand. Vict. Christensen. — 117. *Tordenskjold*: Dske. Sml. 2 II 183. Persh. Tidsskr. 6 V 158 ff. Dske. Kanc. Res. skr. paa Suppliker, 1720, 30. Dec. Holmens Kirkes Begr. Bog, indr. af H. P. Top, 1758, 3, 94, 104. Kanc. Brevbog 1788, 415, 1569. Rosenstand Gøiske, Maanedl. Efterr. 1787—88 (Rigsark.). Fogtmanns Reskriptsaml. 1817, 8. Maj. Admiral.- og Kommiss.-Koll.s Kopibog 1817, 148, 204. Dagen 1819, 22. Juli. Nationaltid. 1903, 2. Sept. Tordenskjolds Sarkofag (Læg i Kirkens Arkiv). — 122. *Benzon*: PKB 1691—1711, 144. — 124. *Jens Sørensen*: Johs. Knudsen, Søkortsdirektør Jens Sørensen 1918. — *O. M. Rantzau*: Mindre gunstige Domme om ham: A. Friis, Bernstorffske Pap. III 546, 556. — 127. *P. Lüders*: Skifteakter i det Schackske Arkiv i Rigsark. Heri Kontrakt med Kunstneren, dat. 20. Marts 1730, og Tegning til Monumentet. J. C. Heimbrod har bl. a. fuldført Figurene paa Altret i Vor Frelsers Kirke. Begravelsen solgtes 1767 af en Slægtning, Caspar Lyders, Toldforvalter i Glückstadt. — *G. C. Haxthausen*: VKB 1779—1803, 62. — 128. *G. Klauman*: Persh. Tidsskr. 7 III 31. — *H. Gerner*: P. F. Giødesen, Mindeskrift om H. Gerner, 1887, 40, 42. Persh. Tidsskr. 4 III 141 ff. C. Bruun, P. F. Suhm 225. — *J. Fraven*: Khist. Sml. 5 V 558. Om *Kong Frederik IV.s* Børn m. Anna Sofie Reventlow, begravne i Kapellet's Krypt, se S. 283.—1724, 7. Aug., fik Admiral Peter Raben Brev om at sørge for, at et Begravelsessted i Kirken eller dens Kapel vorder anvist og deri modtaget to smaa Lig, der hidtil har staaet under Hvælvingen i Slotskirken, hvilken Hvælving nu skal forandres ved den forestaaende Ombygning, og at sørge for, at disse to Lig bliver staaende paa det dem anviste Sted, der ej til nogen maa afhændes (Sjæll. Tegn. 1724). H. H. Berner Schilden Holsten, Dronn. Anna Sophie paa Clausholm, 1911, 91.

KIRKENS EMBEDER (132—52): Lind I 400. *Provsteembedet*: ib. 406 ff. KD V 29, 260, II 607, III 193, 623. — 133. 1664: KD VIII 2, 591. Reglement 1647: KD III 273 ff. PKB 1694—1711, 63. PF 1736—54, 145. Præstærækker: Kbhvns. Skilderi 1829, 128, 160, 531, 1071, 1137. — 134. *Kapel-*

laner: Lind I 404. *Frisedler*: Medd. o. Kbh. V 151. — 135. Forlig 1706: KD VII 780; Sjæll. Reg. 1706, 160. — 136. 1722: KD VIII 545. Sjæll. Tegn. 1731, 191. — 1734: Sjæll. Tegn. 1734, 39 (Indl.). — 137. 1740: Sjæll. Tegn. 1740, 9. Dec. (Indl.). — 1756: Sjæll. Tegn. 1756 14. Dec., 31. Dec. (Indl.). 138. 1767: Sjæll. Tegn. 107. — 139. *Oprykningsret*: Geistl. Reskr. 1848—49, 218 f. Tavleombæring: Love vedk. Kirke og Skolevæsen VIII 16. — *Katekelembedet*: KD VII 739. Khist. Sml. 5 V 58, 63, 74, 93, 101. F. Thaarup, 47 ff. Fogtmanns Reskriptsaml.; 1736 28. Apr. 1742 5. Jan.; Instruks af 1736 28. Jan. i Forordn., Kvartudg. Sjæll. Reg. 1741 5. Jan., 4. Dec. Læg: Kateketer 1736 ff. (Marinem. Ark.). PRP 1736—54 155. Sjæll. Tegn. 1736, 549; 1762, 468; PKB 1778—98, 149, 191, 329. Adm. kgl. Res. 1806, 531. — *Skibspræster*: Lind I 413. Kanc. Brevb. 1616—20, 538. Om L. Als: VKB 1704—17, 129. — 144. *Friboliger*: KD II 810, III 93, 609, 673; V 223; VI 379, 388, 405. — PKB 1694—1711, 7, 37. PKB 14, 50. RMR 1624—25, 158. Medd. o. Kbh. V 206. PF 1736—54, 221. PKB 1755—78, 42 ff., PKB 1778—98, 414, 439. VKB 1811—32, 464. Folketælling 1787, Størrestræde Nr. 392: C. F. Høyer; Nr. 394: F. A. G. Muxoll; 1801: Vingaardsstræde Nr. 117: Muxoll; 76: J. Bloch; Laxegade Nr. 300—1: Overgraver Hans Chr. Junge; Nr. 302—3: Skoleholder Chr. Købke; Nr. 350: P. Jerndorff. — 146. *Organisten*: PRB 49. PF 1736—54, 245. PKB 1755—78, 76, 148. PKB 1798—1819, 80. KD III 259. Medd. o. Kbh. V 335, 38. — 147. *Kantoren*: Lind I. KD VII 67. VKB 1704—17, 114. — 149. *Klokker*: Persh. Tidsskr. 3 V 237. KD III 195, 448. PKB 1694—1711, 98. — 150. *Graver*: KD I 429. VKB 1704—17, 25, 42. PKB 1755—78, 118, 125.

KIRKENS MÆND (152—79). Henvisninger se under Embedsetater.

SKIBSKIRKEGAARDEN (180—211). 181. 1662: KD VI 373. 1666: Begravelsesbog 1653—97. — 1706: PKB 1694—1711, 97, 106, 124, 181. — *Pesten*: Berl. Tid. 10. Aug. 1916. Reglement 1732; PKB 1712—55, 58 ff. 92 ff. — 182. 1788: VKB 1779—1803, 215, 223, 282, 289, 323. Tilskueren 1788 Nr. 18. Pakke H 16 (Holmens K. Ark., Rigsark.). Reglement 1798: PKB 1778—98, 642 ff. — 183. *De faldne af 2. April 1801*: J. D. Lahde Hædersminde o. de faldne 1801. L. J. Flamand, Mindeskriфт om 2. April, 1848, 35. P. C. Bundesen, Mindeskriфт i Anl. af Slaget paa Rheden, 1900, 77 f. III. Tid. 1889 (XXX), 16. Berl. Tid. 1801, 28. Helsingørs Efterr. 1801, 28. Oehlsenschlägers Ungdomserindr. ved Louis Bobé, 1915, 148. Lahdes Efterr, om de 2. April faldnes Jordefærd findes hverken paa det kgl. Bibliotek eller paa Univ. Bibl. Om de her begravede Officerer se Eder fra Maanedsløjtnanter i Admiralitetets kgl. Res. 1801, 2325 a. P. H. Bohne (2. Febr. 1800); J. Cortsen og Chr. Møller (19. Febr. 1801). Simon Willems (26. Febr. 1801), J. Jensen og L. Johansen (21. Marts 1801). Ansøgning fra Anna Cathrine Top, Chr. Møllers Forlovede, der havde faaet Tilladelse til at bære hans Navn, om frit Gravsted paa Søetatens Kirkegaard; og Ans. fra Simon Willems Enke (5. Juni 1807): Adm. kgl. Res. 1807, 79—64 og 1811, 2. Marts 93—80. PRP 1837—48, 256. — H. H. Wædelee, f. 26. Aug. 1782 i Tjustrup, Søn af Præst Søren Wædelee og Ottine Schack. — Udvidelser: 1818, 18. Okt., indviedes med Tale af Provst Holm og Sange af Præst Michelsen den nye Kirkegaard, 45000 Kv.-Alen mell. Farimagsvæjen og Glaciet m. Øster- og Nørreport. VKB 1811—32, 245. — 186. *Kapellet fra 1701*: E. Marquard i Medd. o. Kbh. VII 60; fra 1811: VKB 1811—32, 634. — Jvfr. C. V. Olsen, Holmens Kirkegaard i Tidsskr. for Søvæsen, 87. Aarg. 407 ff. C. Friis, Holmens Kirkegaard 1868. — Den efter Hetsch og Gebauer udførte Mindestøtte over Erik Nissen Viborg, den danske Veterinærskoles Forstander, blev fra Amager, hvor den var bleven opsat 1822, i Aaret 1857 flyttet til den nye Holmens Kirkegaard.

HOLMENS SKOLER (189—211). Lind I 430. KD III 74, 147; V 171. RMR 1641 1. Sept. — 191. *Davidstegne*: O. Nielsen, Kbhvns. Beskr. III 333. KD III 273, 448, 485; V 298, 622. Hofmans Fund. IX 64—82. — 193. *Navigationsskolen*: Suhm, Ny Saml. III 182. Lind I 432, 436. Medd. om Kbhvn. IV 103; V 402; VI 205. J. Grundtvig, Medd. fra Rentek.-Arch. II (1872), 204. Om Joris Carolus: Louis Bobé, Hollænderne paa Gronland

(»Atlanten« 1915, 259 ff.). S. Muller, De Noordsche Compagnie, Utrecht, 1874, 168, 174. G. W. Kernkamp, Onderzoek naar Archivalia, 1903, 243. J. Carolus, Licht des Zeevarts 1634. RMR 1619—20, 421 f. Ib. 557: 1620 21. Apr. Gifuit Joris Carolus Lermester, forstragt og udgifuen for Søekar-ter, Gradbouer, Krydser och Søepasser, han hafuer indkiøft til H. M. Schiffs Behouf af Marten Brouer. — RMR 1624—25 f. 243: Joris Carolus' Besolding til 20. julij 1624, hand bekom sin Afskeed af Tienisten. — 194. *Skolen i Nyboder*: Lind I 431. Samme, Nyboder 1882, 62. KD III 317. — 195. *Laboratoriskolen*: O. Bangs Opt. i Holmens Kirkes Ark. (R. A.). — 196. *Læsegadens Skole*: Hofmans Fund. VII 739. PKB 1704—17, 102. Sætatens Gen. — Komm. til Kongen, 1705 30. Nov. Sjæll. Tegn. 1759, 270, 519. Junghaus: KD VIII 309, 332. Khist. Saml. 5 V 53, 58. PVB 1704—17, 102. 199. *Gammelholms Skole*: Lind, Nyboder, 67. Medd. o. Kbh. I 418. — 200. Tybrings Plan 1785 i Pakke 8 (Holmens Kirkes Ark.). — 202. *Underofficersskolen*: Lind II, 203. *Musikskolen*: Medd. af Hr. Komponist S. A. E. Hagen. Admiralitetets kgl. Res. 1796 29. Apr. — 204. *Undervisningsplan*: Adm. kgl. Res. 1800, Nr. 70. — 205. *Drengeskolerne af 1816*: Adm. kgl. Res. 1819 Nr. 160. — 205. *Pigeskoler*: Adm. Koll. kgl. Res. 1798 Nr. 89; 1810, 277; 1816, 63; 1817, 18; 1819, 160. — 206. *Ny-ordning*: Prot. o. Sætatens kgl. Res. 1800, 181. — 207. Dir. for Almue- og Borgerskolevæsenets aut. Prot. for den ny Skolekommission for Holmens Sogn 1815 (Landsark.). — 207. *Scharling*: W. Scharling, Slægten Scharling 1894, 4. — 208. *Korskolen*: Pakke 8 og 13 (Holm. Kirkes Ark.). — 209. Min. for Kirke- og Undervisningsvæsenet til Dir. for Borger og Almue-skolevæsenet 1855 26. Nov. Love for Kirke- og Skolevæsen II 55, 81; VIII 66, 353. — 210. Salicath til Marinemin. 1856 6. Maj og 14. Maj; samme til kgl. Skoledir. 1856 6. Maj. Münter til Marinemin. 1859 17. Feb. — 211. *Listov*: Pershist. Tidsskr. 5 IV 176. Medd. af Fru Professorinde A. Listov.

EMBEDSETATER (213—53).

PATRONER (215). *Ulr. Chr. Gyldenløve*: Admiralitetets kgl. Res. 1700, 26. Okt.; 1701, 5. Marts. — *Jens Juel*: ib. 1699, 21. Okt. — *P. Raben*: Sjæll. Tegn. 1720, 31. Maj. — *F. P. Trojel*: Krigskanc. kgl. Res. 1728, 57. Adm. kgl. Res. 1728, 24. — *A. Rosenpalm*: Krigskanc. Res. Prot. 1731, 92. Admiralitetskollegiet: kgl. Res. 1754, 14. Marts.

KIRKEVÆRGER (216—18). *H. Svendsen*: KD VII, 92. — *N. Klauman*: Persh. Tidsskr. 7 III 25. — *P. Lemmicke*: Gl. Enkekasse 1739, 181. — *H. P. Top*: Persh. Tidsskr. 6 VI 192. — *J. Bruun*: Gl. Enkekasse 2314. — *M. Due*: Helligaandskirkes Daabsbog 1723. — *E. C. Dan*: Gl. Enkekasse 1772 3653. — *N. D. Thunboe*: Ny Enkekasse 1784, 1474. — *N. Perbøl*: ib. 1785, 3954. — *C. Raven*: ib. 13623. — *F. C. Esskildsen*: ib. 18174.

PROVSTER (219—25): *N. M. Aalborg*: Giessing, Jubellærere II 288. Worms Lex. I 5. Chr. IV.s Breve IV 236. KD I 637, II 607, III 193, V 29. Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne III 335. Rørdam, Univ. Hist. IV 683. Samme: A. Arreboe I 92. Gjellerup, J. D. Jersin, 129. P. M. Stolpe, Dagspressen i Dnmrk. I, XLII. Persh. Tidsskr. III 127. Dsk. Mag. 5 I 68, 206. Ny khist. Sml. I 403, 483. Lind I 406. Sjæll. Reg. XVIII 143, 263. Supplik fra Anne Axelsd. sal. M. Niels Michelsen Aalborgs, nu 70 A. (Indk. Sager, Dske. Kanc. 1646). — *A. A. Ringkjøbing*: Giessing I 289. Bircherods Dagb. ved C. Molbech, 103. Hofmans Fundationer IV 14. Khist. Saml. 3 III 757. Dske. Saml. 2 II 105, 117, 122. Persh. Tidsskr. IV 52. — *N. C. Spend*: Worms Lex. II 403. Giessing 2 II 237. Persh. Tidsskr. IV 56. Supplik fra N. C. Spend, dat. 1646, 2. Apr., om Konfirmation paa et Vikari i Lund, som M. Niels Michelsen havde haft, siden Mester Anders og senest han (Dsk. Kanc. Indk. Breve). — *Torkild Tuesen*: Zwergius, Siell. Cleresie 658. Cawallin III 338. Khist. Saml. 3 I 492. KD III 594. Lind II 247. Persh. Tidsskr. IV 242; 6 IV 38. *H. Seidelin*: Persh. Tidsskr. I 208. Rentek. Best. Bog 1666 f. 52. — *N. Lundt*: Prog. funebre. Persh. Tidsskr. I. 193. — *J. H. Winther*: Sjæll. Reg. 1660, 330. — *G. Winecken*: F. Sommer, Slægten Heering, 1900, 56. Persh. Tidsskr. 6 V 119. — *J. Brink*: Khist. Sml. 5 VI 230. — *S. K. Sevel*: Dsk. biogr. Lex. Hundrup, Lærerstandens v. Viborg Sk. 69 f. —

C. Schurmann: P. Holmsted, Bryllupsdigt 1732. — *M. J. Hviid*: Dske. Atlas II 221. — *A. Wøldike*: Giessing I 529. H. F. Rørdam, Hist. Saml. og Studier II 215. — *P. M. Bildsøe*: Dske. Sml. IV 77. S. Elvius, Familien Hagerup, 1902, 44. — *J. Hee*: Dsk. Tidsskr. 1899, 488. Ed. Holm, Danm.-Norges Hist. IV 2 265. A. Friis, Bernstorffske Pap. III 477. — *H. H. Tybring*: Faye, Christianssands Stifts Bispe-Hist. 417 ff. — *C. F. Høyer*: Mag. f. Religionslærere IV 620 ff. — *J. Bloch*: Faye 447 ff. — *V. C. Hjort*: Dske patr. Slægter I 145. V. K. Hjort, Gudfrygtige Sømænds Sjæleroe, 1843, 8. Opl. *F. C. Gutfeld*: F. Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog 191. Khist. Sml. 5 VI 745. Hist. Tidsskr. 4 IV 289. Persh. Tidsskr. 6 IV 136. — *A. K. Holm*: H. Bech, Gunni Busck, 1878, 50 f. — *B. Münster*: L. A. Warburg, Til Minde om Dr. B. Münster, 1867. C. Rosenhoff, En Silhouetteur 1853, 180 ff. — *B. J. Fog*: Juul Bondo, B. J. Fog's Levnet 1897, 92 ff., 159. Edv. Blaumüller, Skilderier, 1903, 122 ff. Edm. Gosse, To Besøg i Danmark, 1912, 31 f. 208 f. Dske. Kanc. og Kirke- og Undervisn. Min. Registrantsager til Besættelse af Præstekald i Sjæll. Kbh., 1800 ff. (Rigsark.). — *L. A. Warburg*: Ill. Tid. 1886, 27. Medd. o. Kbh. V 445. — *Th. S. Rørdam*: Marie Rørdam, Tilbageblik paa et langt Liv 1911, 309 ff. Ill. Tid. 1895, 23; 1902, 20; 1909, 1. Kirkeligt Samfunds Blad 1912 1—2. — *G. S. F. Schepelern*: Ill. Tid. 1900, 31.

ØVERSTE KAPELLANER (225—28). *Jens Aalborg*: Lind I 400. — *M. H. Mariager*: Cawallin, Herdaminne V 270, Hauch Fausbøll, Gen. Tidsskr. 1913. 23. — *C. A. Tornbye*: Rigsark. Afregn. III 416. — *J. R. Stud*: Persh. Tidsskr. 6 VI 292. — *P. C. Ramløse*: ib. 294. — *H. Hagerup*: S. Elvius, Fam. Hagerup, 72. — *J. H. Nimb*: D. Mag. 5 V 125. — *H. C. Borchgrevink*: Bj. Borchgrevink, Slægten Borchgrevink, Kria. 1911, 20. — *J. L. Munthe*: L. W. Munthe, Munthe Slægten, 1883, 270. — *H. C. Michelsen*: Rosenhoff, En Silhouetteur, 180. F. Barfod, Folke I, 1859, 214. — *Joh. H. Petersen*: Nutiden X 1886 Nr. 498.

NEDERSTE KAPELLANER (228—31). *A. Bjørn*: Afregn. III 125. — *C. N. Spend*: Pontoppidan, Annales IV 588 f. Giessing, Jubellærere 2 II 238. — *H. M. Wallensbech*: Ny dske. Mag. II 339. — *C. Ramus*: Giessing I 514. Sjæll. Tegn. 1722, 273. — *P. H. Abildgaard*: Hist. Tidsskr. 5 I 164. — *L. Smith*: Mag. for Religionslærere IV 623. Præd. Nytaarsdag 1793, 33. Tiltrædelsespræd, 1789, 4 S. e. Hell. Trekonger, 51. Selvbiogr. i Sorø Prog. 1874—75; udv. Breve til J. v. Bülow o. a. (ib. 1876—78). Persh. Tidsskr. 6 II 189.

KATEKETER (232—46). *P. Schiøtt*: Khist. Saml. 5 IV 618. — *B. N. Ussing*: T. A. Ussing, Stamt. o. Slægten Ussing 1885, 5. — *J. Fog*: H. R. Hiort Lorenzen, Slægten Fog 1906, 133. — *H. Mossin*: J. F. Lampe, Bergen Stifts Biskopper og Præster 1895, 55. — *M. Hvistendahl*: H. Ehrencron Müller, Et Tidsbillede fra det 18. Aarh., 1900, 41. — *N. Jonge*: Kbhvns. Skilderi 1829 Nr. 70. — *C. A. Copmann*: Persh. Tidsskr. 5 I 269. — *F. H. Schwings*: D. Thrap, Bergens Stifts Biskopper og Præster, Chra. 1895, 149. — *C. Sibbern*: Gl. Enkekasse 1228. — *J. Bruun*: A. Oehlenschlägers Ungdomserindringer ved Louis Bobé, 11, 56. — *E. Olsen*: Lampe 241. — *E. Hagerup*: S. Elvius, Fam. Hagerup, 49. — *W. H. Edinger*: Claus Pavels Autobiographi ved C. P. Riis, Chra. 1866, 230 ff. Sjæll. Tegn. 1784, 698. Sjæll. Reg. 1790, 917. Kancelliets Brevb. 1788, 3108; 1789, 2356; 1790, 3662. Univ. Matr. III 428. — *P. Schiøtz*: Lampe 251. — *J. N. Tilemann*: Ny Enkekasse 6186. — *B. H. Knap*: N. Rasmussen Søkilde, Minder om Bræhetrolleborg, 1870, 204. — *L. M. Smith*: Ny Enkekasse 7247. — *C. A. Henningsen*: A. Hellemann, Gen. og pershist. Medd. 1893, 19. — *N. Grønbech*: Ny Enkekasse 7696. — *J. A. Riis*: Mindeord af A. K. Holm, B. Münster og C. Kjerumgaard 1843. — *H. A. Stein*: Ill. Tid. 1900, 17. — *P. S. Lund*: Sjæll. Reg. 1797, 72. — *J. S. Zoffmann*: Frank Møller, Stmt. o. Fam. Zoffmann, Kolding. — *H. C. Glahn*: P. B. Grandjean, Familien Glahns Slægtetog 1907, 48. — *L. Bendtsen*: P. W. Becker, Hist. Afhandl. II, 1875. 209.

ORGANISTER (247—50). *Johan Lorentz Orgelmager*: Molbech, Chr. IV.s Breve 306. KD V 114, VI 276. Dske. Saml. V 192. Chr. IV.s Breve v. C. F. Bricka og J. Fridericia III 138, V 555. Sjæll. Tegn. XXIV 339. RMR 1616—17: Orgelmager Johan Lorentz for 4 af H. M.s Positiver af forbedre 1616, 12. Okt. (f. 372). RMR 1649—50, f. 179. Indk. Breve t. D. Kanc. o. 1621, 1639 8. Maj. — *Johan Lorentz d. y.*: KD I 729; II 808; III, 353, 409; V 713, VI 796 (Sjæll. Reg. XXXII, 440). Nyerup og Rahbek, Dske. Viser V, p. II. Monatshefte f. Musikgesch. 1871, 66, 78. A. Hammerich, Musiken ved Chr. IV.s Hof, 1892, 120 f. L. Bobé, Operahusets Brand p. Amalienborg 1689, 49, 62. A. Pirro, Didrich Buxtehude, Paris 1913, 11 17 ff., Khist. Saml. 3 I 467. Suhm, Nye Saml. III 180. Persh. Tidsskr. I 223. Bryllupsvers 1635 i Hamborg Stadtbibl. Ausländ. Reg. 1622, 26. Feb., 3 f.; 1631, 13. Juni, f. 79. Konsist. Kopibog II 255. Sjæll. Landstings Prot. VII 338. Rentekammerrgsk. 1664 f. 10. Kanc. Prot. 1677—79, 89 d, 341. Prot. o. Kanc. Förr. 1677—78, 291. Sjæll. Reg. XXI 484, XXII 481, XXIII 312, 565. Sjæll. Tegn. XXXV 727, XLVII 1689 28. Maj og 13. Juli. Indk. Br. til Dsk. Kanc. 1656 14. Apr. PRB 1668, 49. — *Vilh. Creutzmann*: KD VI 796. Kanc. Prot. 1681—82, 178. — *Chr. Geist*: Tob. Norlind, Musiklex. 302. Pirro, D. Buxtehude 107 ff. KD VII 292. (Sjæll. Reg. XXXVI 246). O. Nielsen, Kbhvns. Hist. V 396. Persh. Tidsskr. 7 II 136. Sammelbände f. intern. Musikgesch., XII 95, 99. Rentek. Bestall.-Bog 10 a f. 51. Brev fra Hertug Gustav Adolf af Meklenborg-Güstrau til Kong Frederik III, 1669, 1. Maj. Geh. Registratur 1703, 102, 142. Konceptskifte 1711 (Landsark.). Indk. Suppl. til Rentek. 1716, 170. — *H. Breitendick*: N. C. Østs Archiv VII, 1827, 94. — *J. Fosie*: Bibl. danica III 1099. Nyerup og Krafts Lex. 173. Adr. Avisen 1764 Nr. 15. Nær og Fjern 1878 Nr. 326. Ansøgning. — *P. Sparkier*: Univ. Matr. II 360. Ude og hjemme 1884 Nr 9. Overskou I 199 f., II 62. C. Thrane, Hofviolonerne 53, 409. Hof- og Borgrettens Skifter 1761. Ny kgl. Saml. 4to, 1878. — *C. Ræhs*: V. C. Ravn, Musikfor. Festskr. 62. Thrane, Hofviolonerne 76, 93, 99, 108, 114. Otto Kade, Verz. der Musikalien, Schwerin 1893, II 139, 389. Adr. Avisen 1769, 47. Hof- og Stadsrettens Skifter, Fors. Prot. 3 B (1786—97), f. 27. — *J. D. Hellmundt*: Erslew III 4 og Suppl. III 4. — *A. Friberg*: Adr. Avisen 1793, 218; 1795, 160; 1800, 339. Sjæll. Reg. 78 (1788). Ny Enkekasse 2929. — *J. Rauch*: Medd. af Hr. Oberstltn. A. C. P. Jessen og Arkitekt, Ltnt. L. P. Jessen. Ny Enkekasse 13245. — *Niels W. Gade*: Luthersk Kirketidende 1891, 219 ff. Charles Kierulf, Niels W. Gade, 1917, 15, 265, 307. B. J. Fogs Tale ved Afsløringen af Mindetavlen i Kapellet 1893 (Vort Land) og C. Barnekows Tale ved Afsløringen af Monumentet paa St. Annæ Plads. Bielefeldts Opt. i Gades Efterr. om Holmens Kirkes Orgel.

KANTORER (250—51). *C. S. Wedel*: Lind I 75. — *Jens Pedersen*: Bestall.-Bog 7 a 72. Sjæll. Reg. XXVII 319. Persh. Tidsskr. 6 V 110. — *C. Smeritz*: Persh. Tidsskr. 7 II 137. KD VII 67. — *C. A. Sparkier*: Univ. Matr. II 31. Sjæll. Reg. XLII, 1702 3. Jan.; LIII 24. Jan.; LXVI 1738 5. Dec. — *P. Mørch*: Adr. Av. 1772, 31. Hof- og Stadsrettens Forseglsprot. 3 A 18 og Behandl. Prot. 8 b 97. — *E. Falk*: Prog. f. Roskilde Latinskole 1860, 21. Adr. Avisen 1785, 61. Sjæll. Reg. LXXV, 1782 1. Nov. — *F. A. G. Muxoll*: Adr. Avisen 1777, 110; 1785, 91; 1795, 298; 1796, 48; 1801, 274. — *H. U. Steen*: Adr. Avisen 1807, 332. — *C. G. Ahner*: Aalborg Skoleprog. 1841. Ny Enkekasse 11597. — *D. V. R. Bay*: D. biogr. Lex. Instruks KB: 1827—48, 211.

KLOKKERE (251—53). *A. Jorgensen*: Lind I 430. — *A. M. Falchenberg*: Kirsten sal. Anders Klochers begr. 4. Juli 1694 i Kirken. — *Ed. Dichmann*: KD VII 74. — *O. Leth*: G. L. Grove, Slægten Plum 1903, 39. — *O. Bang*: E. C. Werlauff, Det kgl. dske. Selsk. 1847, 131 f., 147 f. Dske Sml. II 342; IV 74. Hundrup, Stmt. o. Oluf Bangs Efterkommere Kbh. 1875, 43. — Th. Hauch Fausbøll, Slægten fra Maglemølle 1907, 43. — *P. Jerndorff*: Medd. af Hr. kgl. Skuespiller Jerndorff. — *J. M. Borch*: Medd. af Hr. Prof. C. E. Borch. — *J. F. Stjerne*: Ny Enkekasse 16557. — *C. Raven*: Medd. af Enkefru Marie Raven. — For talrige Henvisninger til Organisterne takkes Komponisten, Musikhistorikeren Hr. S. A. E. Hagen.

INDSKRIFTER (256—311).

FORSVUNDNE INDSKRIFTER (264—71). Efter P. J. Resen, *Inscriptiones hafnienses* 1668, 183—98, jævnført med N. Jonge, *Kbhvns. Beskr. II* (Ny kgl. Saml. 4to 669); F. Smith, *Prot. o. Indskrifter 1761* (Kirkens Arkiv) og *Generalia* 4to 23 (Gen.-herald. Arkiv i Rigsark.). — 267. *le Sage*: Arkiv og *Museum* IV 371. — P. *Kierleminde* udgav 1656 i Kbh. Johan Gerhardt's »Gudsfrygtigheds daglige Øvelse, nu af Latinen paa Dansk udsat«, blev 1665, 26. Febr. Tengnagels Efterfølger som Ekvipagemester, død 17. April s. A. Gift 16. Maj 1652 i Amsterdam m. Christina Brunselfeldt (Forældre: Borger Didrik Brunselfeldt og Cathrine Petersen), f. 9. Febr. 1636 i Amsterdam, d. 2. Juni 1704, bgr. i Rendsborg (g. 2. 24. Juli 1667 m. Andreas v. Fuchs, Generalmaj., Geheimeraad og Amtmand i Rendsborg, f. 16. Maj 1641 d. 5. Dec. 1720). Se Marcus Müller, tysk Ligpræd. o. Christine v. Fuchs. Flensborg 1704, i *Univers. Bibl. i Kiel*. C. Bruun, C. Adeler, 255. Dske. *Kanc.*, *Henlagte Sager* 1656, 6. Sept. — 290—92. Medd. efter P. B. Grandjean i *Persh. Tidsskr.* 5 I 168—73. — 293—95 efter F. Smiths ovenn. Mskr. — 296—305 efter G. L. Groves *Nedskrifter*, samlede i Mskr. med Titel: *Samling af Indskrifter paa Ligplader*, opbevarede i Holmens Kirkes Kapel, 1910. — 306—8. Begr. 3, 5, 7 og 13 efter *Nedskrifter*, tagne før Kisternes *Jordefæstelse* Okt. 1841 af Kateket C. Kierumgaard (*Journ.* 1847, 394). — 308—10: Begr. 16, 29, efter *Nedskrifter* af Kapellan C. F. Gram, tagne før Kisterne nedgravedes Juni 1850 (*Journ.* 1850, 483).

NAVNEREGISTER.

- Aagesen, Ped. Chr. Rasm., Etatsr., 217.
- Aalborg, Jens Andersen, Kapellan, 189, 225.
- , Niels Mikkelsen, Provst, 132, 152 f, 219, 256, 327.
- , Søren Christensen, Kapellan, 225.
- Aarslev, Amalie Poulinc, g. m. N. N. Bay, 251.
- Aaskow, Fred., 308.
- , Gertr., g. m. S. J. Kramer, 307.
- , Gertr. Cathr., 307.
- , Jul. Marie, 308.
- , Urban Bruun, Livmed., 308, se Kall.
- Aastrup, Anna Christ., g. m. R. Krag, 293.
- , Fredr. Louise, g. m. G. Michael- sen, 222.
- , Jens Nielsen, kgl. Sadelknægt, 293.
- Abbestee, Cathr. Elisab., g. m. A. Ross, 303.
- , Elisab. Marie, g. m. H. Fabritius, 298, 306.
- , Herm., Generalguv., 296.
- , Joh. Ludv., 296.
- , Math., 306.
- , Mich., 303.
- , Peter, 296.
- , Peter, Vinhdr., 296.
- , Peter Herm., 296.
- (Se v. Achen, Hanssen, v. Marle.)
- Abel, Karen Kirsten, g. m. J. A. Holm, 240.
- Abildgaard, Ped. Hersleb, Præst, 229.
- , Ped., Præst, 229.
- (Se Gamborg Hersleb, Schnabel.)
- Abrahamson, V. H. F., Digter, 183.
- v. Achen, Cathr. Maria, g. m. P. Abbestee, 296.
- Adeler, Charl. Amal., g. m. Lars Bentzon, 297.
- , Cort, 101.
- Adolf, se Erik.
- Adzersedatter, Ingeb., g. m. Chr. Smertz, 250.
- Adzersen, Niels, Murer, 249.
- Agger (Ager), Knud, Købmd., 128, 308.
- Agger, Marie, g. m. G. Klaumann, 128, 283, 308, 310.
- Ahrner, Carl Gust., Kantor, 149, 250.
- , Erik, Malerm., 250.
- Albeck, Soph. Agnete, g. m. G. H. R. Zachariae, 239.
- Als, Laur., Skibspræst, 144.
- Amundin, Ulr. Eleonore, g. m. J. O. Grundtvig, 235.
- And, Hans Eriksen, Skibspræst, 246.
- Andersen, And. Ringkjøbing, Provst, 144, 153, 219, 256.
- , Chr., Fyrbøder, 294.
- , Erich, Borger i Kbh., 294.
- , Jac., Præst, 19 f.
- , Jac., Inventarieskr., 67, 216, 256.
- , Jens, Kapellan, 189.
- , Michel, Tøjmester, 257.
- , Niels, Tøjhusskriver, 35, 258.
- (Se Berns, Ehm, Petz).
- Andersen, Karen Jep, 91.
- Andresen, Anna Christ., g. m. R. Riis, 230.
- , Chr., Amtsfory., 236.
- , Michelle Otilla, g. m. E. Hagerup, 236.
- Anna Sofie, Dronning, 288, 325.
- Arendrup, Bolette Lovise, g. m. A. C. Palle, 302.
- Arenfeldt, Carl Ludv., Premtnt., 308, (Se Anna.)
- Arentzen, Anna Ingeb., g. 1. m. Gis- sing, 2. m. A. C. Palle, 302.
- Arff, Charl. Amalie, g. m. C. F. Løwe, 302.
- , Joh. Gerh., Admiral, 296.
- , Nic. Dom., Kmdr., 296.
- , Nic. Janssen, 296.
- (Se Høyer, Lemvig, Raffard, Schlösser).
- Arnet, Anna Dor., g. m. G. Heiberg, 236.
- Arreboe, Jens Lauridsen, Skibspræst, 246.
- Asmundson, Gisle, Gaardejer, 231.
- Aspach, Michael, Præst, 236.
- Axelsdatter, Ane, g. m. N. M. Aal- borg, 219.
- Axelsen, Laur., Præst, 246.

- Baad, Martha Soph., g. m. Jac. Bang, 296.
- Baagøe, Herm., Boghldr., 207.
- Baar, Mette, g. m. Jean Walleau, 250.
- Bachmann, Martha, g. m. Jørgen Fog, 232.
- Badsker, Helmer Dirichsen, isl. Købmd., 101, se Dichmann.
- Bagge, And. Christoffersen, Skibspræst, 246.
- , Poul Jensen, Materialforv., 291.
- Bagger, Ped., Klokker, 252.
- Balcke, Henr., Hofsnedker, 53.
- Balle, Frederikke Severine, g. m. J. M. Blicher, 44, 244.
- , Joh. Otto Aug., Kirurg, 244.
- , Nic. Edinger, Biskop, 44, 161, 168, se Thomsen.
- Bang, Claus, Tømmermester, 48.
- , Hans Jørgen, Præst, 141, 252.
- , Jac., Overkrigskomm., 217, 296.
- , Jens Jensen, Renteskriver, 307.
- , Johanne, g. m. H. C. S. Hilmand, 307.
- , Ole, Klokker, 22 f., 38, 141, 178 f., 233, 252.
- , Oluf Madsen, Byskriver, 252. (Se Baad, Gløe, Lytzen, Marschall, Thams).
- Banner, Anna Christ. Larsen, g. m. R. Bloch, 222.
- Bargum, Henning Fred., Købmd., 43.
- Barhow, Anna Cathr., g. m. Ejler Hagerup, 221.
- Barnekow, Chr., Komponist, 176.
- v. Barner, Henneke, 106.
- , Joh. Hugo, Kapt., 106, 263. (Se v. Lützwow.)
- Basse, Aug. Fred., Præst, 174, 228.
- , Nic. Emil, Tapetserer, 228. (Se Dujardin, Rothenberg).
- Bauman, Willatz Justsen, Skibspræst, 245.
- Bay, Dav. Vilh. Rud., Komponist, 177, 188, 251.
- , Henriette Fredr., g. m. Dav. Bay, 251.
- , Niels Nielsen, Købmd., 251.
- , Rud., Kancellird., 251. (Se Aarslev, Hanson).
- Beck, Hans, Præst, 235.
- , Louise Henr., g. m. P. Hersleb, 309.
- , Peder, Degn, 235.
- , Ragnh. Carol. Mariane, g. m. P. R. Wolf, 231. (Se Hansen).
- Becker, Andr. Gregersen, 294.
- , Anna Marie, g. m. M. Smith, 237.
- , Joach. Fontænemester, 237. (Se Ehm, Thorning).
- Beckten, Cathr. Margr., g. m. Knud Walther, 257.
- Bendixen, Jens, Kvarterm., 294.
- Bendsen, Bendtzen, jvf. Bentzen.
- Benthin, Cecilie Christ. Vilh., g. m. A. Petersen, 239.
- Bentzen, Anneke, g. m. Chr. Fred. Ibsen, 300.
- , Bendt, Prof., 244.
- , Christence, g. m. Hans Koefoed, 301.
- , Hagen, Præst, 228.
- , Hans Henr., Boghldr., 297.
- , Ludv., Præst, 244.
- , Maria, g. m. Pet. Wartberg, 305. (Se Goos, Hegelund, Jensdatter, Svendstrup).
- Benzon, Chr., 122.
- , Jac., Vicestatholder, 122, 123, 279, 297.
- , Lars, Deputeret, 122, 279, 297.
- , Niels, Dep. i Kammerkoll., 122, 279, 297.
- , Niels, Assessor, 123, 297.
- , Niels, 297.
- , Ped., Assessor, 122 f., 279, 297.
- , Soph. Elisab., g. m. M. Tønder, 305. (Se Adeler, Meulengracht, Scavennius, Wissing).
- Berg, Hulda Elise Emilie, g. m. J. H. Petersen, 227 f.
- , Pet. Chr., Bundtmager, 228.
- Bergerschou, Bolette Elisab., g. m. P. J. Katstrup, 240.
- Berner, Jac., Murmester, 322.
- Berns, Elisab. Marie, g. m. Chr. Andersens, 294.
- Bielefeldt, Heinr. Hellmuth, Bagerm., 251.
- , Viggo Emil, Kantor, 178, 251. (Se Christensen).
- Bielke, Carl, Landsdommer, 297.
- , Chr., Admiral, 26, 62, 95, 112.
- , Henrik, Admiral, 26, 87, 101, 215.
- , Marie Sophie, g. m. Chr. Bielke, 95.
- Bierg, Knud Reinholdtsen, Skibspræst, 246.
- Bierrebye, Anne Chirst., 295.
- , Karen, 295.
- Bigum, Carl Fredr., g. m. F. C. Gutfeld, 223.
- , Claus Parelus, Tolder, 223. (Se Dragebøl).
- Bildsøe, Lor. Christophersen, Præst, 221.
- , Poul Math., Biskop, 137, 156, 221. (Se Ernst, Fjeldsted, Hagerup, Lundt og Nørck).
- Bille, Adolphine Christ., g. m. Hans Top, 241.

- Bille, Chr. Høyer, Gehkonfrd., 188.
 —, Steen Andersen, Admiral, 185.
 Billeskou, Lovise, 290.
 —, Petrine, g. m. J. J. Branner, 290.
 —, Vilh., Provst, 290.
 Bing, Jens, Etatsr., 198.
 Birch, Anna Margr., g. m. A. Kølmer, 226.
 Bissen, Vilh., Billedhugger, 107.
 Biørn, Axel Jensen, Præst, 228.
 —, Jens Axelsen (Ursin), Præst, 97, 219, 228.
 —, Niels, Søkrigsprok., 293.
 (Se Braggaard, Mummé).
 Biørnsen, Birgitte, g. m. H. Lychtemacher, 96.
 —, Jørgen, Admiral, 59, 87, 96, 259, 324.
 —, Peter, Skibskapt., 324.
 (Se Valentinsdatter).
 Black, Anna Karina, 297.
 —, Chr. Schaarup, 297.
 —, Johanne Christiane, 297.
 —, Johanne Marie, 297.
 (Se Quist, Wadum).
 Blangsted, Sara Margr., g. m. Abr. Falch, 234.
 Blasius, Leonh., Generalbygm., 51, 54.
 (Se Gierritz).
 Blicher, Bodil Marie Elisab., g. m. P. Egede Glahn, 244.
 —, Gust., Oberstltn., 244.
 —, Jens Math., Præst, 244.
 —, St. Steensen, Digter, 183.
 (Se Balle, Engelsted).
 Blichfeldt, Caroline Joseph., g. m. A. G. Schaarup, 241.
 —, Jac., 241.
 —, Petr. Olavia, g. m. A. G. Schaarup, 241.
 (Se Nielsen).
 Bloch, Carl, Maler, 188.
 —, Cæcilie, g. m. W. J. Paludan, 219.
 —, Jens, Biskop, 138, 161 f., 164, 184, 222, 227, 230.
 —, Rasm., Skibsfører, 222.
 (Se Banner, Meincke).
 Bluhme, Chr. Albr., Minister, 188.
 Blücher-Altona, Gust. Carl Chr., Greve, 297.
 Bock, Christ. Marie Antoinette, 33, 110.
 —, Gust. Ferd., Etatsrd., 33, 110.
 —, Joh. Chr., Dr. med., 111.
 (Se Terkelsen).
 Boefke, Hans, Etatsrd., 68.
 Boesen, Helene, g. m. H. Hjort, 308.
 Bogense, Johs. Ant., Præst, 196.
 Bohne, Paul Hansen, Ltnt., 184.
 Bollerup, Jens Tang, Provst, 239, 242.
 Bondo, Frid., 293.
 —, Juul, Dompovst, 168.
 Bonnix, Boel, g. m. O. P. Leth, 92, 352.
 Borch, Hans Chr., Malerm., 253.
 —, Herm. Heiner., Vinhdlr., 291.
 —, Johs. Math., Klokker, 253.
 —, Karen Soph., g. m. S. A. V. Stein, 242.
 —, Math. Johs., Lærer, 107, 292.
 (Se Elsmann, Jensen).
 Borchgrevink, Henr. Chr., Præst, 226, 230.
 —, Leonh., Chr., Grubemester, 226.
 (Se Bruun, Lemvig).
 Borgen, Vilh. Aug., Prof., 211.
 Bornemann, Math. Hastrup, Prof., 183.
 Bosen, Poul, Assessor, 285, 309.
 (Se Buckholdt, Friis).
 v. Boye, Margr. Elisab., g. m. I. Hoppe, 270.
 Bratdfisch, Maren Hansdatt., g. m. P. Frølund, 292.
 Braem, Drude Mette, g. m. M. Hvistendahl, 233.
 —, Martinus, Præst, 233.
 (Se Krabbe).
 Braggaard, Birg., g. m. N. Biørn, 293.
 Bramming, Peder Jensen, Skibspræst, 245.
 Brandenburger, Ernst, Bygmester, 115.
 Brandt, Cathr. Marie, g. m. H. H. Rønne, 241.
 —, Fredr. Marie, g. m. B. F. Rønne, 243.
 —, Regitze Soph., g. m. J. G. Tilemann, 236.
 Branner, Joh. Jac., Fabrikant, 290.
 Bredahl, Mich., Revisor, 227.
 —, Sophie Amalie, g. m. J. Lund, 227.
 (Se Klinge).
 Bredegaard, Karen Kirst., g. m. J. Kierungaard, 238.
 Brehmer, Henr., Generalmaj., 266.
 Breitendick, Henr., Organist, 248.
 (Se Schlüter).
 Brendstrup, Frederikke Carol., 281.
 —, Rasm. Mich., Klokker, 252.
 (Se Eggert, Steinbach).
 Breth, Laur. Olufsen, Skibspræst, 246.
 Brink (Brinck, Brinck), Didr., Inspektør, 220.
 —, Helene Cathr., g. 1. m. H. Hagerup, 2. m. J. Pedersen Kærup, 221, 226.
 —, Iver, Provst, 67, 135, 154, 220, 221, 226, 229, 257.
 —, Martha, g. m. H. Fischer, 226.
 (Se Hansdatter, Michelsen, Seidelin).

- Brochmand, Søster, g. m. M. C. Tistorff, 220.
- Brock, Else, g. m. R. Fenger, 235.
- , Jens Thuesen, Skibspræst, 245.
- Brockdorff, Jul. Marie, Baronesse, g. m. Grev A. Ch. Knuth, 301.
- Brockenhuus, Vibeke Magd., g. m. A. W. v. Hauch, 282, 299.
- Brodersen, Hans Aug. Math., Organist, 249.
- (Se Hansen).
- Broderup, Knud Olsen, Grovsmed, 292.
- Brorson, Chr. Fred., Præst, 44.
- , Nic., Præst, 233.
- , Oluf Ad., Præst, 233.
- (Se Bruun, Winding).
- Bruguiet, Elisabeth Marianna, g. m. J. Fabritius, 298.
- Brunsfeldt, Christine, g. 1. m. P. Kiertemind, 2. m. A. v. Fuchs, 330.
- , Didrik, 330.
- Brown (Bruun), Joh., Krigsbogholder, 119.
- , Peter Caspar, Admiral, 188.
- Bruun, Anna, 98.
- , Anna Kirst., g. m. N. Brorson, 233.
- , Chr. Anth. Reinh., Præst, 242.
- , Chr. Jacobsen, Gaardejer, 98.
- , Ejler Jacobsen, 98.
- , Iver Jacobsen, Brygger, 98.
- , Iver Nielsen, 98.
- , Joh., 96.
- , Johs., Præst, 235.
- , Jørgen, Mønsterskriver, 217.
- , Karen, g. m. H. Hoppe, 98.
- , Knud, Raadmd., 118.
- , Magdalene, g. m. L. C. Borchgre-vink, 226.
- , Malthé Chr., 235.
- , Maren, g. m. J. de la Heye, 98.
- , Marie Elisab., g. m. P. Hansen, 235.
- , Math., 295.
- , Thomas Chr., Digter, 183.
- (Se Brown, Eilersdatter, Lassen, Smith).
- de Bruyn, Anna Sophie, g. m. J. Schlyter, 303.
- Brüggemann, Nik., Etatsrd., 103.
- (Se Spend).
- Brygmann, Marie Dorothea, g. m. H. P. Top, 310.
- , Terkel, Etatsr., 309.
- (Se Klaumann).
- Bryssing, Lorentze Christ., g. m. 1. Falck, 234.
- Brøer, Hans, Præsident, 197.
- Buch, Cathr. Magdal. Jensdatter, g. m. P. Wøldike, 221.
- Buchter, Emilie Paul., g. m. C. F. Rønne, 243.
- , Martin, Kattuntrykker, 243.
- (Se Thisot).
- Buchwaldt, Fred. Chr., 299.
- (Se Haxthausen).
- Buckholdt, Anna Magd., g. m. P. Bosen, 309.
- Budde, Agnete Sofie, 106 f.
- Busch, Elisab., g. m. J. Pedersen Høst, 236.
- , Ida Charl., g. m. C. J. Rauch, 249.
- , Peter Georg, Lotterikoll., 249.
- (Se Endorph).
- Bussiegel, Gothard Christoph., Staldskr., 292.
- (Se Thaabel).
- Bülcke, Peter, Kmr., 26.
- v. Bülow, Joh., Geheimeraad, 97, 157, 160, 183.
- (Se Hoppe).
- Bærentzen, True, Kapltnt., 294.
- Bøhne, Sophie Amalie, g. m. A. G. Muxoll, 250.
- Børgesen, Ant. Christoph., 207.
- Børresen, Joh. Chr., Lærredshdr., 291.
- Böttcher, Henr., Raadmd., 223.
- , Marie Susanne, g. m. B. N. Us-sing, 232.
- (Se Wandal).
- Bøvling, Elisab., g. m. V. Knudsen, 241.
- de Cagorani, Joh. Franz, Greve, 306.
- Carl, Mectele Dorothea, g. m. C. L. Arenfeldt, 308.
- Carlsen, Anna Pedersdatter, g. m. H. N. Lundt, 220.
- Carolus, Joris, Styrmand, 50, 193 f., 326 f.
- Carstens, Lambert Dan., Orgelbygger, 74, 103.
- Caspersen, Johs., Ankersmed, 238.
- , Kirst., g. m. C. A. Henningsen, 238.
- (Se Hellemann).
- Castiglione, Fred., Sekr., 29, 266.
- Charisius, Const. Aug., Konferensrd., 98, 260.
- , Fredr. Amalie, g. m. U. C. Kaas, 98, 260, 300.
- , Sophie Elisab., g. m. F. C. Kaas, 98, 260.
- Christen, Adolph Hans Heinr., Kam-merskr., 291.
- Christian IV, Konge, 1-16, 28, 47, 50, 99 f., 101, 143, 189, 193, 256, 268.
- Christian V, Konge, 105, 129, 144.
- Christian VI, Konge, 129 f., 139 f., 156.

- Christensen, Andr., Kammerrd., 293.
 —, Charlotte Paul., g. m. H. H. Bielefeldt, 251.
 —, David, Præst, 219, 220.
 —, Joh. Cathr., g. m. H. Paludan, 241.
 —, Michael Paludan, Præst, 241.
 —, Michel, Sejlmager, 257.
 (Se Larsen).
 Chrystalsin, Christine, g. m. P. Gutfeldt, 223.
 Classen, Pet. Hersleb, Geheimekonfrd., 107, 290, 297.
 (Se Fabritius).
 Claumann, se Klaumann.
 Clausen, Julie Annette, g. m. L. Swane, 230.
 —, Marie Elisabeth., g. m. A. Seidelin, 238.
 —, Martin, Mønsterskr., 258.
 —, Povl, Præst, 228.
 (Se Ølgod).
 Claussen, Mariane, g. m. P. Jerndorff, 252.
 de Clercque, Jean, Kbmd., 26.
 Coccius, Carl Nielsen, Skibspræst, 245.
 Colbjørnsen, Anne Edvardine Joh., 297.
 —, Chr., Geheimekonfrd., 44, 297.
 —, Peder, Arkelimester, 294.
 (Se Falbe og Piper).
 Colding, Knud Jørgensen, Provst, 220.
 Collstrup, Birg. Dorothea, g. m. C. A. Copmann, 234.
 —, Joch. Schou, 297.
 —, Povel Nielsson, Forvalter, 234.
 Coning, Jac., Maler, 104.
 de Coninck, Jean, Agent, 297.
 (Se Reiersen).
 Copmann, Chr. Albr., Præst, 234.
 (Se Rosenlund og Collstrup).
 Coppy, Marie Dorothea, g. m. Jean Marschall, 252.
 Cornisch, Hans, Præst, 233.
 Cortsen, Jesper, Ltnt., 184.
 Cramer, se Kramer.
 Creutz, Lor., Admiral, 273.
 Creutzmann, Wilh., Organist, 247.
- Daa, Claus, Rigsadmiral, 22, 215.
 Dahlerup, Emily, g. m. O. Hohlenberg, 228.
 —, Edv. Aug., Livlæge, 228.
 —, Hans Birch, Admiral, 188.
 (Se Mac-Dougall).
 Dam, Joh. Andersen, Skibspræst, 245.
 Dan, Erik Chr., Kancellird., 119, 217.
 —, Lars Chr., Præst, 234.
 —, Ulr. Chr., Hørkr., 234.
 (Se Kempe, Top).
 Danielsdatter, Thalia, g. m. N. O. Onsvale, 105, 262.
- Danneskiold-Samsøe, Fred., Admiral, 215.
 Dauw, Cathr. Villh., g. m. J. Gotth. Tscherning, 234.
 —, Fred. Joh. Val., Præst, 234.
 (Se Spincke).
 David, Chr. Georg Nath., Politiker, 44, 188.
 Davidsdatter, Cathr., g. m. J. H. Winther, 220.
 —, Sophie, g. 1. m. H. H. Seidelin, 2. m. C. Iversen, 219, 258.
 Deichmann, Edv., Klokker, 252.
 —, Emma Angelique Const., g. m. Sigv. Lund, 239.
 —, Maren, g. 1. m. H. Numsen, 2. m. H. D. Badsker, 101.
 —, Will. Evertsen, Raadmd., 101.
 Delbanco, Georg Chr., Præst, 238, 242.
 —, Otto Herm., Boghldr., 238.
 (Se Plätzer).
 van Deurs, Simon, 144.
 Dickhudt, Marie Cathr. Elisabeth., g. m. J. S. Zoffmann, 243.
 Dietrichsen, Ludv., Klokker, 141, 252.
 Dinesen, Mette Kirst. Dahldorff, g. m. H. P. Top, 310.
 Dircks, Lovise, g. m. L. Gram, 231.
 Ditzel, Ane Cathr., g. m. P. S. Lund, 243.
 Dobbeltsteen, Margr., g. m. P. Wieland, 101, 261.
 van Dockum, Jost, Admiral, 188.
 van Dort, Elisabeth., g. 1. m. L. Lorentz, 2. m. N. Olufsen, 57, 105.
 —, Jan, Officer, 325.
 Dragebøl, Abel Cathr., g. m. C. P. Bigum, 223.
 Due, Matth., Etatsr., 200, 217, 293.
 (Se Elsmann).
 Dujardin, Charl., g. m. A. Fr. Basse, 228.
 —, Levinus, Kbmd., 228.
 (Se Friis).
 de Duncker, Peter, Bygmester, 8.
 Dysseldorff, Christ. Margr., g. 1. m. C. v. Voskamp, 2. m. J. A. v. Paulsen, 271.
- Ebbesen, Marie Charl., g. m. F. C. Wulff, 240.
 Ebell, Jens Dav. Ernst, Fændrik, 184.
 Edinger, Wilh. Henr., Præst, 160, 182, 236.
 Eegby, Chr. Jørgensen, Præst, 252.
 (Se Plum).
 Egede, Povl, Præst, 298.
 (Se Frawen).
 Eggers, Ad. Jul., Kantor, 251.
 Eggert, Fredr. Soph., g. m. R. M. Brendstrup, 253.

- Ehlers, Nic., 198.
 Ehm, Maren Poulsd., g. 1. m. E. Andersen, 2. m. A. Gr. Becker, 294.
 v. Ehrenstrahl, Kløcker, Maler, 104.
 Ejlersdatter, Karen, g. 1. m. I. N. Bruun, 2. m. J. Madsen, 98, 260, 269.
 Einhaus, Anna Sophie, g. m. P. N. Jonge, 233.
 Eller, Hansine Vilh., g. m. A. P. Prior, 238.
 Ellinger, Margr., g. m. J. Wolf, 257.
 Elsegaard, Søren, Direktør, 298.
 (Se Holst).
 Elsmann, Bodel, g. m. M. Due, 293.
 —, Maren Pedersdatter, g. m. H. C. Borch, 253.
 Emborg, Elias, Degn, 237.
 —, Jens Jørgensen, Præst, 237, 240, 243.
 (Se Fugl, Sørensen).
 Endorph, Soph. Sabine, g. m. P. G. Busch, 249.
 Engberg, Susanne, g. m. Cl. Plum, 252.
 Engelbreth, Conradine, g. m. H. C. Rørdam, 224.
 —, Johan, 295.
 —, Lyder, Provst, 163.
 Engelsmand, Jens Pedersen, Kantor, 250.
 (Se Nielsdatter).
 Engelsted, Maltheline Birg., g. m. G. Blicher, 244.
 Enghavn, Barbara Cathr., g. m. E. Falch, 250.
 —, Jac. Andr., Raadmd., 250.
 (Se Wulf).
 Erasmi, Anna Petronelle, g. m. N. Grønbech, 239.
 —, Tage, Agent, 239.
 (Se Saabye).
 —, Hans, Skibspræst, 246.
 Erichsen, Peter, Agent, 145.
 Erik, Ad., Hofsnedker, 144, 258.
 —, Karen, 258.
 Eriksdatter, Anna, g. m. M. Pedersen, 226.
 Erlandsen, Thor, Musikmester, 203.
 Ernst, Joh. Conr., Stadsbygmester, 64, 68 f., 71, 73, 115, 186.
 —, Maria Christ., g. m. P. M. Bildsøe, 221.
 —, Poul, Købmd., 221.
 Espensdatter, Anna, g. m. P. Olsen, 295.
 Esskildsen, Amal. Abig., g. m. P. N. Sølling, 304.
 —, Fred. Chr., Departementsdir., 217, 218, 298.
 (Se Lose).
 Evensen, Willum, Skibshovedsmd., 23, 216, 256.
 Everløf, Christen S., 325.
 Eyraud, Magd. Elisab., g. m. A. Ross, 126, 282, 303.
 Faaborg, Ole Pedersen, Klokker, 251.
 Faber, Louise Marie Albertine, g. m. A. Thomesen, 239.
 Fabritius, Anna Elisab., g. m. R. Iselin, 306.
 Fabritius, Frid., Kapt., 298.
 —, Gotthilf Just, 298.
 —, Herm., kgl. Vinhdr., 298, 306.
 —, Herm. Diedrich, 298.
 —, Just, Etatsrd., 298.
 —, Justine, g. m. P. H. Classen, 297.
 —, Louisa, 298.
 —, Maria Jacobea, 298.
 —, Maria Jacobine Henr., g. m. C. F. Sehested, 304.
 —, Mariane, 298.
 —, Mich., Direktør, 298, 306.
 (Se Abbestee, Bruguier, Køster).
 Falbe, Engelke Margr., g. m. C. Colbjørnsen, 297.
 —, Chr. Tuxen, Kapt., 187.
 —, Ida Louise Math., g. m. G. C. M. Trepka, 187.
 Falchenberg, And. Mikkelsen, Klokker, 251.
 Falck, Abrah., Farver, 234.
 —, Erik, Kantor, 43, 250.
 —, Isach, Provst, 234.
 —, Peter, Prof., 298.
 (Se Blangsted, Bryssing, Enghavn).
 Falentinsdatter, Anna, g. m. J. Biørnsen, 96, 259.
 Falcon, Joh., Kok, 29.
 de Falsen, Jørg. Conr., Kmdr., 99.
 (Se Høyer).
 Faro, Martha, 305.
 Fenger, Hans Fred., Proprietær, 225.
 —, Hans Math., Provst, 225.
 —, Ludv. Peter, Arkitekt, 79, 101, 186.
 —, Rasm., Gross., 235.
 —, Rasm., Præst, 161, 235.
 (Se Brock, Fjelstrup, Meinert, Norup).
 Fibiger, Abel Cathr., g. m. H. v. Wøvern, 232.
 —, Adolph, Søkrigskancellisekr., 291.
 —, Math., Raadmd., 232.
 (Se Holm).
 Fibiger-Jørgensen, Jac. Scav., Præst, 242.
 Fiil, Laur. Hansen, Skibspræst, 245.
 Finck, se Jacobsen, 291.

- Fischer, Ambrosia, g. m. P. M. Ørsløff, 226.
 —, Geske, g. m. N. Jonge, 233.
 —, Hans, Landsdommer, 226.
 —, Joh., 221.
 —, Olfert, Kmdr., 184.
 —, Peder, Tjener, 295.
 —, Peder Arvidsen, Auktionsdir., 233.
 —, Thomas, 221.
 (Se Brink, Fisker).
 Fisker, Hans, 298.
 —, Jens, Købmd., 293.
 —, Johanne, g. m. C. Schuurmann, 307.
 —, Lor. Hendr., Generaldaj., 298.
 —, Olfert, Kapt., 306.
 Fjelderup, Søren, 58.
 Fjeldsted, Anna Marie, 221.
 —, Karen, g. m. M. J. Hviid, 221.
 —, Mikkel Andersen, Stadshauptmd., 221.
 (Se Fyhn).
 Fiellerop, Rasm. M., Redersvend, 258.
 (Se Mikkelsen).
 Fjelstrup, Fredr. Math., g. m. H. F. Fenger, 225.
 Fleischer, Anna Beate, g. m. H. Mosin, 233.
 —, Joh. Seckmann, Sorenskr., 233.
 (Se Geelmuyden).
 Foersom, Christen Mart., Skuespiller, 107, 292.
 Fog, Bruun Juul, Biskop, 106, 107, 123, 139, 149, 167—170, 223, 227.
 —, Clemens, Provst, 232.
 —, Jørgen, Provst, 232.
 —, Laur., Kapt., 223.
 (Se Bachmann, Høegh-Guldberg, Munthe af Morgenstjerne, Münster, Wedel).
 Fogh, Benj., Præst, 241.
 —, Charl. Amal., g. m. L. F. Holm, 240.
 —, Charl. Cathr. Christ., g. m. R. F. L. Top, 241.
 (Se Svane).
 de Fontenay, Carl Fred., Admiral, 301.
 —, Susanne, g. m. Baron C. G. Knuth, 301.
 Fosie, Jac., Organist, 175, 248.
 (Se Ildsøe).
 Foss, Else Scavenia, g. m. Kmdkapt. P. Judichær, 279, 300.
 Fraas, Lisine Philippine, g. m. A. Skrike, 253.
 Franch, Marie, g. m. A. Graah, 306.
 Franquart, Jacq., Arkitekt, 52.
 Frantzdatter, Anna, g. m. J. C. Børresen, 291.
 Frawen, Chr. Val., Premltnt., 298.
 —, Elisab. Maria, g. m. P. Egede, 298.
 Frawen, Joh., Konfess., 130, 286.
 Frederik III, Konge, 28, 97, 98, 103, 267.
 Frederik IV, Konge, 109, 127, 129, 192, 196, 287.
 Frederik V, Konge, 125.
 Frederik VI, Konge, 121.
 Frederik VII, Konge, 167.
 Frederikke Conradine, Prinsesse, 288.
 Frederikke Sophie, Prinsesse, 288.
 Frederiksdatter, Geske, g. m. Dav. Christensen, 219, 220.
 Fredriksen, Elisab. Marie, g. m. J. H. Snour, 238.
 Freund, H. E., Billedhugger, 54, 78.
 Friberg, Adzer, Organist, 175, 249.
 (Se Lund, Nelling).
 Friderichsen, Carl. Math., g. m. O. A. L. F. Redsted, 244.
 —, Math., Birkedommer, 244.
 (Se Færch).
 Fridsch, Hansigne Christ., 298.
 —, Mads, 298.
 (Se Koefoed).
 Friedemann, Carl. Aug., g. m. Chr. Nielsen, 240.
 Friis, Bodelle Madsdatter, g. 1. m. P. Bosen, 2. m. P. Jespersen, 285, 309.
 —, Mads Lucassen, Raadmd., 309.
 —, Marie, g. m. L. Dujardin, 228.
 —, Martha, g. m. H. Pr. Schurmann, 221.
 From, Charl. Sophie, g. m. H. Holm, 223, 237.
 Frost, E. C., Stadsmusikant, 204.
 Frøling, Birg. Marie, g. m. Fr. Woldum, 291.
 Frølund, Povel, kgl. Slotsfoged, 292.
 (Se Bradtfisch).
 Frørup, Andr., Kapt., 302.
 (Se Klein).
 v. Fuchs, A., Generalmaj., 330.
 Fugl, Maria, g. m. E. Emborg, 237.
 Fyhn, Marie Christ., g. m. M. A. Fjeldsted, 221 f.
 Færch, Maren Kirst., g. m. M. Friderichsen, 244.
 Foelckersamb, Fried. Wold., General, 131, 287, 298.
 (Se Zepelin).
 Gabrielsdatter, Elisab., g. m. N. R. Stjerne, 253.
 Gabrielsen, Jak., 325.
 —, Ped., 265.
 (Se Kyng).
 Gade, Niels Wilh., Komponist, 103, 109 f., 125, 174—77, 249, 281.
 Galthen, Peder, Præst, 243.

- Gamborg, Abelone Maria, g. m. P. H. Abildgaard, 230.
 —, Villads, Præst, 230.
 (Se Hald).
 Gebauer, J. C., Komponist, 104.
 Geelmuyden, Cathr., g. m. J. S. Fleischer, 233.
 Geertsen, Ane Sophie, g. m. K. J. Lyne, 302.
 Geismar, Joh. Ove, Præst, 239.
 Geist, Chr., Organist, 175, 248, 329.
 —, Joach., Kantor, 248.
 (Se Grønbech, Schindler).
 Geltzer, Lauretta Aug., g. m. J. C. Hornbeck, 228.
 Gercken, Andr., Stenhugger, 69.
 Gerner, Henr., Kmdkapt., 109, 123, 129 f., 286, 289.
 Gersdorff, Anne, g. m. Herluf Trolle, 304.
 —, Joch., Rigshofm., 22, 31, 58, 215.
 Gertsdatter, Cathr., g. m. M. Wienecken, 220.
 Gertsen, Marie Margr., g. m. P. L. Zeuthen, 305.
 Gianelli, Caroline Margr., g. m. C. Hohlenberg, 290.
 Giede, Andr., Ekvip.-Kass., 299.
 —, Marie, g. m. R. Langeland, 240.
 Gierritz, Hedevig, g. m. L. Blasius, 51.
 Giese, Eleonore Elisab., g. m. J. H. Tscherning, 235.
 Gislason, Haukur, Præst, 231.
 (Se Jørgensen).
 Giøe, Jytte Christ., g. m. Ole Bang, 252.
 —, Marcus, Overhofm., 113, 252.
 —, Marcus, Provst, 240, 252.
 (Se Kattenberg).
 Gjessing, Anna Jensdatter, g. m. P. Mossin, 233.
 Gjørup, Birg. Marie, g. m. H. Hansen, 235.
 Glahn, Anna Birg. Maria, g. m. H. C. Glahn, Præst, 244.
 —, Hans Christoph., Provst, 244.
 —, Hans Egede, Apoteker, 244.
 —, Poul Egede, Præst, 244.
 (Se Blicher, Jensen).
 Goiske, Ingeb. Cathr., g. m. C. V. Lund, 234.
 Goos, Anna Henr. Doroth., g. m. B. Bendtsen, 244.
 Gorm, Adamine Soph. Louise, g. m. C. Kierumgaard, 238.
 —, Ole I. L., Toldkass., 238.
 (Se Lund).
 Gorresen, Eskild, Snedker, 53.
 —, Peder, Skibskapt., 265.
 Gosbruch, Elseb. Cathr., g. 1. m. P. Wiwel, 2. m. P. Müller, 252, 263.
 —, Magdal. Cathr., g. m. C. Ramus, 229.
 Gottlieb, Edv. Emil, Præst, 238, 240, 241.
 —, Vinc. David, Havnekontr., 207, 238.
 (Se Schrøder, Snour).
 Graah, Anna Birg., g. m. Horstman, 300.
 —, Andr., Konfrd., 306.
 —, Gertr. Cathr., g. m. G. Nielsen, 307.
 —, Jac. Gregorius, 307.
 —, Jac. Gregorius, Genkrigskommiss., 307.
 —, Jac. Sørensen, 307.
 —, Joh. Ludv., 307.
 —, Nic., 306.
 (Se Franch, Hersleb, Windekilde).
 Gram, Casp. Fred., Præst, 167, 231.
 —, Lars, Toldbetj., 231.
 —, Niels, Kapt., 193.
 —, Peter P., Raadmd., 107, 218.
 (Se Dircks, Wulf).
 Graulov, Rob. Andersen, Renteskr., 293.
 Gregersdatter, Abel Margr., g. m. M. C. Volquartz, 226.
 Gregersen, Svend, Mestersvend, 291.
 Greve, Anne Marie, g. 1. m. E. Hesselberg, 2. m. B. S. Rye, 303.
 Grodtshilling, Louise Fredcr., g. m. J. J. Paludan, 241.
 Grove, Cathr. Maria, g. m. J. Bang, 296.
 —, Joh. Chr., Departementsekr., 299.
 (Se Ærboe).
 Grubbe, Jytte Christ., g. m. C. Schønning, 271.
 —, Regitse, g. m. H. U. Gyldenløve, 107.
 Grundtvig, Antoinette Marie, g. m. E. Olsen, 235.
 —, Jørgen Ottesen, Præst, 235.
 —, Nik. Fred. Sev., Biskop, 183.
 (Se Amundin).
 Grüner, Hans, Auditor, 290.
 Grønbech, Andr., Toldbetj., 239.
 —, Christ., g. m. Chr. Geist, 248.
 —, Laur. Hansen, Præst, 145, 229, 258.
 —, Niels, Præst, 239.
 (Se Martfeldt, Erasmi).
 Grønholdt, Ellen, g. m. C. J. G. Jähnigen, 251.
 Grønvald, Math., Toldinsp., 289.
 (Se Schuchart).
 Gude, Anna Sabine, g. m. A. P. Thomsen, 242.
 Gudewerth, Hans, Billedskærer, 97.
 Gudme, Karen, g. m. J. Hee, 222.
 —, Math. Nielsen, Præst, 222.
 (Se Pontoppidan).

- Gudmundsen, Thorgeir, Præst, 112, 210, 213.
(Se Langeland).
- Gutfeld, Fred. Carl, Provst, 44, 106, 163, 223.
- , Peter, Præst, 223.
(Se Bigum, Chrystalsin).
- Guldencrone, Kirst., Baronesse, g. m. C. A. Charisius, 98.
- Gylche, Marie Christ., g. m. N. E. Wraae, 237.
- , Rasm., 237.
(Se Pahlen).
- Gyldenlund, Maren, g. m. H. Michelsen, 227.
- Gyldenløve, Ulrik Chr. († 1719), 20, 22, 63, 67 ff., 72, 115, 155, 181, 193, 196, 215.
- , Hans Ulrik, 107.
(Se Grubbe).
- Gyllembourg, Th., Forfatterinde, 188.
- Güntelberg, Friedr., Schoutbynacht 126, 282, 299.
- , Niels, Bygmester, 269.
(Se Judichær).
- Gørrissen, Gørris, 128, jvf. Klaumann.
- Haberwalt, Eva, g. m. J. I. Hyphof, 325.
- , Hans Hansen, 325.
- Hack, Math., Serg., 295.
- Hacquart, Phil., Kirurg, 191.
- Haderup, Andr. Jensen, 295.
- , Maria Berniker, 295.
- Hage, Alfr., Politiker, 188.
- Hagen, Agnete Elisab., g. m. H. Høyer, 300.
- Hagerup, Chr. Fred., Stiftsprovst, 235.
- , Ejler, Biskop, 221.
- , Ejler, Præst, 41, 235.
- , Elisab. Sophie, g. m. P. M. Bildsøe, 221.
- , Hans, Præst, 221, 226, 229.
- , Hans Hansen, Præst, 226.
(Se Andresen, Barhow, Brink, Schøller).
- Hald, Bodil Kirst., g. m. V. Gamborg, 230.
- , Hans Jørgen, 295.
- Halkiær, Jens Nic., Justitsrd., 217.
- Hall, Mads Chr., Bødkerm., 237.
- , Pet. Elias, Præst, 237, 240.
(Se Lykke, Michaelsen).
- Hallander, Kontrollør, 291.
(Se Sørensen).
- Hallesen, Joh., Urtekr., 216.
- Halling, Andr. N., Materialskr., 24, 216.
- Halse, Ped., Tolder, 219.
- Hamilton, Rob., Oberst, 28.
- Hammer, Ellen Cathr., g. m. C. Krøyer, 223, 237.
- Hammond, Bastian, Postmester, 299.
(Se Reiersen).
- Hansdatter, Helena, g. m. D. Brink, 220.
- , Inger, g. m. H. Olufsen, se Mese, 260.
- , Karen, g. 1. m. J. A. Aalborg, 2. m. S. C. Aalborg, 225.
- , Kirsten, g. m. C. Sparkier, 248, 250, 295.
- Hansen, A. S., Minister, 188.
- , Caroline Am., g. m. G. F. Hetsch, 286.
- , Carl Peter, Klokker, 253.
- , Cathr., Kammerjfru., 299.
- , Chr. Fr., Arkitekt, 109, 122, 129, 286.
- , Conr. Soph. Rich., Rektor, 243.
- , Dorothea, g. m. P. Beck, 235.
- , Dorothea, g. m. J. C. Holst, 97.
- , Dorothea, g. m. E. Wraae, 235, 237.
- , Hans, 235.
- , Hans, Bud, 294.
- , Hans, Købmd., 235.
- , Hans, jvf. v. Osten.
- , Hans Heinr., Maler, 188.
- , Jac., Urtekr., 217.
- , Jens, Provst, 19.
- , Joh., g. m. H. A. M. Brodersen, 249.
- , Jørgen, Skoleholder, 194.
- , Laur., Skriver, 144.
- , Margr., Kammerjfru., 299.
- , Mour., Præst, 141, 229, 293.
- , Niels Henning, Murmester, 218.
- , Peder, Præst, 235.
- , Peter, Garver, 242.
- , Sophie Hedev., Kammerjfru., 299.
- , Vilhelmine Jacobine, 286.
(Se Gjørup, Holst, Muus).
- Hanson, Christine Wilhelmine, g. m. R. Bay, 251.
- Hanssen, Anna Birg., g. m. J. L. Abbestee, 296.
- , Steener, 299.
- Harboe, Ludv., Biskop, 137, 156, 159.
- Hartmann, J. P. E., Komponist, 103 f.
- Hasse, Math., Krigsbogh., 28.
- Hassel, Sidse Marie, g. m. Olf. Fisker, 306.
- Hatting, And. Nielsen, Materialskr., 24.
- v. Hauch, Ad. Wilh., Overkmherre., 109, 127, 183, 282, 299.
- , Henr. Andr. Rosenover, Præst, 243.
- , Jens Erik, Premltnt., 184.
- , Johs. Carsten, Konferensrd., 224.

- v. Hauch, Ovine Marie Fredr., g. m. T. Skat Rørdam, 224, 231.
(Se Brockenhuus, Juel).
- Haureberg, Maren Elisab. Freder., g. m. P. Jessen, 241.
—, Peter Møller, 241.
(Se Jensen).
- Hauser, Cath. Maria Elisab. Lovisa Dorothea, 299.
—, Conrad, Etatsrd., 299.
(Se Æreboe).
- Haxthausen, Charl. Elisab., Comtesse, 288.
—, Chr. Ove, Major, Greve, 288, 299.
—, Clemens Anton Br., 288.
—, Gregers Chr., Greve, Statsmin., 33, 109, 127, 283, 288, 299.
—, Louise Charl., g. m. F. C. v. Buchwaldt, 299.
—, Vibeke Christ., Comtesse, 288.
(Se Juul, v. der Osten).
- Hee, Jens Sørensen, Præst, 222.
—, Jørgen, Biskop, 157, 222.
(Se Gudme, Lund).
- Hegelund, Birg. Pedersdatt., g. m. H. H. Bendtzen, 297.
—, Maren, g. m. N. Schaarup, 244.
—, Niels Michelsen, Formand, 295.
- Heiberg, Anna Dorothea, g. m. M. H. Magnus, 236.
—, Gert, Præst, 236.
—, Joh. Ludv., Digter, 188.
—, Joh. Louise, Skuespillerinde, 188.
(Se Arnet).
- Heilmann, Julie Fredr. Christ. Elisab., g. m. F. A. Schepelern, 224.
- Heimbrod, Joh. Christopher, Billedhugger, 127, 325.
- Hein, Cathr. Hansdatt., g. m. H. J. Mygind, 232.
- Heineth, Antonin, Præst, 253.
—, Gotf. Siv. Christoph. Jul., Klokker, 253.
(Se Skrike, Smith).
- Heise, P. A., Komponist, 188.
- Hellemann, Jacobine Marie, g. m. J. Caspersen, 238.
- Hellmundt, Joh. David, Organist, 248.
—, Joh. Martin, Snedker, 249.
(Se Kirchner, Selbo).
- van Hemert, Elisab. Alexandr., 299.
—, Gisbert, Kmdkapt., 299.
—, Jost, 299.
—, Justine Christ., 299.
(Se Ross).
- Hemmius, Jul. Hans A., Skibspræst, 246.
- Hendrichsdatter, Anna Cathr., g. m. M. H. Wibe, 293.
—, Maren, g. m. H. Hermandsen, 57, 258.
- Henningsen, Chr. Ant., Præst, 238.
- Henningsen, Hans, Bogholder, 238.
(Se Caspersen).
- Henriksen, Anna Cathr. El. Dorothea, g. m. D. Top, 234.
- Herbst, Ad. Tob., Admiral, 188.
- Hermandsen, Hans, Hofslagter, 57, 258.
- Hersleb, Ane Charl. Magd., 309.
—, Anna Soph., g. m. P. Abildgaard, 229.
—, Bolette Soph., 309.
—, Bolette Laurentia Sara, 309.
—, Cath. Magd., 309.
—, Christiane, 309.
—, Hans Christoph., Borgmester, 309.
—, Peder, Advokat, 309.
—, Peter, Biskop, 128 f., 156, 284, 306, 308 ff.
—, Petronelle Helene, g. m. A. Graah, 306.
(Se Beck, Hjort, Munck).
- Hersom, Gertr. Kirst., g. m. B. Holm, 240.
- Hesselberg, Engelbr., Generalkrigskommiss., 303, 311.
(Se Greve).
- Hetsch, Gust. Fred., Arkitekt, 79, 109, 129, 286.
(Se Hansen).
- Heyck, Chr. Wilh., Organist, 248.
- Heye, Jean de la, Oberst, 98.
(Se Bruun).
- Hilmand, Gabr., Borgmester, 307.
—, Hans Chr. Seehus, Revisor, 307.
—, Laur., Købm., 307.
—, Lars, Købm., 307.
(Se Bang, Nagel, Schurmann, Seehus).
- Hjernøe, Mette Cathr., g. m. J. Katstrup, 240.
- Hjort, Bolette, g. m. P. Hersleb, 129, 284, 306, 308 f.
—, Hans, Præst, 308.
—, Peder, Herredsfoged, 222.
—, Victor Chr., Biskop, 106, 141, 162, 164, 182, 222, 227, 230.
(Se Boesen, Holm, Schiørring).
- Hjorth, Frederikke Jul., g. m. J. F. Stjerne, 253.
- Hobroe, Oluf Mortensen, Skibspræst, 245.
- Hoff-Rosencrone, Chr. Henrik, Baron, 107, 292.
- Hoffmann, Joh. Th., Kabinetssekr., 289.
- Hohlenberg, Chr., Kmdkapt., 290.
—, Gust. Henr., 290.
—, Math. Hagen, Prof., 228.
—, Ove, Præst, 170 f., 228, 231.
(Se Dahlerup, Gianelli, Malling).

- Holbek, Elias Sørensen, Skibspræst, 245.
- Holm, Andr. Krag, Provst, 37, 106, 109, 144, 163 f., 207, 223 f., 227, 230.
- , Bendix, Præst, 240.
- , Cathr. Cecilie, g. m. P. Jerndorff, 252.
- , Eleonora Jacob. Amal., g. m. C. Nielsen, 240.
- , Else, g. m. P. Hjort, 222.
- , Else Jacobsdatter, g. m. T. Mummé, 228.
- , Henr., Snedker, 223, 237.
- , Jens Axel, Kapt., 240.
- , Joachim Wilh., Præst, 237 239.
- , Ludv. Fred., Præst, 240, 243.
- , Magdal. Elisab., g. m. H. C. Michelsen, 227.
- , Marcus, Gross., 227.
- , Margr. Carol., g. m. A. Fibiger, 291.
- , Pet. Chr., Kapt., 187.
(Se Abel, Fogh, Hersom, Krøyer, Michelsen, Piper).
- Holmberg, Elise Marie, g. m. J. F. Johansen, 253.
- Holmblad, Maren Marie, g. m. H. H. Schmidt, 231.
- Holmer, Lorens, Zahlmester, 35, 258.
- Holst, Anna Margr., g. m. J. Ibsen, 129, 286, 300.
- , Anna Magd., g. m. J. Piper, 302.
- , Cathr. Birg., g. 1. m. P. J. Holst, Ltnt. i Søet., 2. m. S. J. Elsegaard, 298.
- , Christophine, g. m. H. Henningesen, 238.
- , Elisab., g. m. P. Hoppe, 97, 229, 259.
- , Elisab., g. m. C. Ramus, 229.
- , Hans Peter, Digter, 188.
- , Hans Hansen, 235.
- , Joh. Christoph., 97.
- , Joh. Doroth., g. m. H. Hansen, 235.
- , Johs., Præst, 235.
- , Julie Louise, 33, 290.
- , Marie, g. m. J. Nielsen, 229.
- , Povl, J., Ltnt., 298.
(Se Busch).
- Holstein, Joh. Ludv., Greve, Oversekr., 137, 156.
- Holt, Agnete, g. m. H. Schønnemann, 233.
- Hoppe, Else Maria, g. m. J. v. Bülow, 97.
- , Hans, Møllejejer, 98.
- , Iver, Admiral, 270 f.
- , Joh. Christoph., Admiral, 97.
- , Peter, Assessor, 97, 259.
(Se v. Boye, Bruun, Holst).
- Horn, Henr., Admiral, 273.
- , Mette Soph., g. m. E. T. Rasch, 294.
- Hornbeck, Har. Geltzer, Præst, 228, 231.
- , Jul. Cecil, Translator, 228.
(Se Geltzer, Voigt).
- Hornbostel, Joh., Kalksnider, 54.
- Horne, Anna Fredr., g. m. J. Rauch, 249.
- Horstman, Kapltnt., 300.
(Se Graah).
- Huitfeld, Iver, Admiral, 108.
- Huusom, Rasm. Møller, Præst, 239.
- Hvalsø, Anne Gregoria, g. m. N. Schaarup, 241.
- , Jørgen P., Skibspræst, 246.
- Hviid, Jens M., Birkedommer, 221.
- , Math., Provst, 35, 74, 106, 137, 145, 156, 221.
- , Math., Ritm., 300.
(Se Fjeldsted, Kohl, Mølholm).
- Hvistendahl, Jens M., Præst, 233.
- , Mads, Præst, 233.
- , Math., Købmd., 292.
- Hyphof, Joh. Fr., Præst, 105, 325.
- Hænel, Joh. Fr., Billedhugger, 76.
- Hæseker, Hans Alb., Kommerceraad, 299.
- , Joh. Jak., Borgmester, 300.
(Se Kreyer, Ludvigs).
- Høegh Guldberg, Chr., Generalltnt., 224.
- , Petra Emmerenze, g. m. B. J. Fog, 224.
(Se Munthe).
- Høm, Vilh., Apoteker, 242.
(Se Petersen).
- Høst, Edle Marg., g. m. J. N. Tilemann, 236.
- , Jens Pedersen, Serg., 236.
(Se Busch).
- Høst-Aaris, Petrine Birg. Marie, g. m. Chr. Petersen, 243.
- Høyer, Anders N., Mestersvend, 222.
- , Bolette, g. m. J. G. Arif, 296.
- , Cecilia Cathr., g. m. J. C. de Falsen, 99, 260.
- , Chr. Fred., Provst, 43, 99, 107, 119, 159, 161, 200, 203, 222, 227, 230, 291.
- , Cornelius, Maler, 159.
- , Hans, Genkrigskomm., 300.
- , Henr., Assessor, 220.
- , Mich., Havnefoged, 293.
(Se Hagen, Michelsen, Tistorff, Thulstrup).
- Ibsen, Anna Lucie, 300.
- , Chr. Fred., 300.
- , Fred. Chr., Ltnt., 290.
- , Jens, Hofkantor, 129, 286, 300.

- Ibsen, Reinh., 300.
(Se Bentzen, Holst).
- Ilsoe, Anna Dor., g. m. J. Fosie, 248.
- Irminger, Carl Ludv. Chr., Admiral, 188.
- Iselin, Joh. Mich., 306.
—, Reinh., 306.
(Se Fabritius).
- Iversen, Claus, Raadmd., 220.
- Jablotny, Kirstine, g. m. C. Nelling, 249.
- Jacobsen, Christ., g. m. Apoteker Finck, 291.
—, Ejler, Borgm., 98.
—, Gabriel, se Kyng.
—, Hans, Departementsdir, 218.
- Jakobsdatter, Margr., g. m. P. Kærup, 221.
- Jansen, Jan, Skibskapt., 264.
—, Jos. Dom., 253.
—, Soph. Hedev., g. m. J. M. Borch, 253.
(Se Lystrup).
- Jensdatter, Anne Marie, g. m. A. Nielsen Høyer, 222, 264.
—, Birthe, g. m. S. Gregersen, 294.
—, Bodil, g. m. M. Sørensen, 237.
—, Karen, g. m. H. Bendsen, 228.
—, Kesten, g. m. N. Mogensen, 294.
—, Kirst., g. m. H. K. Leegaard, 301.
—, Kirst., g. m. M. Mikkelsen, 59, 95, 311.
—, Margr., g. 1. m. J. R. Stud, 2. m. M. Leegaard, 95, 225 f.
- Jensen, Andr., Klokker, 252.
—, Anna Birg. Margr., g. m. H. C. Glahn, 244.
—, Chr. Guldsmed, 91.
—, Christ. Oline Emilie, g. m. C. F. Jähnigen, 251.
—, Fred., Lærer, 241.
—, Hans, Sejermager, 60.
—, Henr., Klokker, 190, 251.
—, Jens, Maanedslnt., 184.
—, Joen, Skipper, 295.
—, Karen Augusta, g. m. P. Haureberg, 241.
—, Niels, Guldsmed, 92.
—, Peter Carl Høegh, Præst, 241.
—, Søren, Raadmd., 280.
(Se Kern, Timm).
- Jensenius, C., Etatsrd., 290.
—, Dor., g. m. A. Lous, 290.
- Jerndorff, Peter, Klokker, 205, 236, 252.
(Se Claussen, Holm, Schøtte).
- Jespersen, Peder, kgl. Konfess., 114, 128 f, 284, 309 f.
(Se Friis).
- Jessen, Carl Wilh., Admiral, 125, 281.
- Jessen, Peter, Præst, 241, 244.
—, Pet. Krogh Bonsach, Arkitekt, 241.
(Se Haureberg, Willerup).
- Jochel, Christ., g. m. P. Schiøtz, 236.
- Jochimsen, Jacob, Kaptlnt., 293.
(Se Lassen).
- Johannesdatter, Ermuth, g. m. Hans Hansen, 294.
—, Mette, g. m. B. Masschen, 257.
- Johansen, Joh. Fred., Klokker, 253.
—, Joh., Admiral, 188.
—, Lor., Maanedslnt., 184.
—, Peder, Værtshush., 291.
(Se Holmberg, Weidemann).
- Jonge, Nic., Præst, 7, 74, 141, 157, 233.
—, Peder Nielsen, Revisor, 233.
(Se, Einhaus Fischer).
- Jonsdatter, Thorbj., g. m. G. Jons-son, 240.
- Jonsen, Niels, Guldsmed, 92.
- Jonsson, Gudm., Provst, 240.
- Judichær, Anna Christ., g. 1. m. L. Kreyer, 2. m. Fr. Güntelberg, 3. m. A. Ross, 126, 282, 299, 301, 303.
—, Nic. Peter, Kmd.kapt., 300.
—, Ole, Admiral, 300.
(Se Foss, Kreyer).
- Juel, Anna Elisab., g. m. G. C. Haxt-hausen, 33, 127, 284, 288, 299.
—, Elisab., 116.
—, Erik, Generallnt., 276.
—, Fredr. Elisab., g. m. J. C. Hauch, 224.
—, Gregers, Generallnt., 112, 115 f., 276, 278.
—, Hans Rud. Grabov, 300.
—, Jens, Generaladm., 22, 215, 273.
—, Knud, Amtmd., 112, 116, 277, 302.
—, Niels, Admiral, 4, 20, 22, 29, 42, 62 f., 71, 87, 103, 106, 108, 109, 111—17, 145, 215, 272—277.
—, Niels, Major, 113, 278.
—, Ove, 284 f.
—, Peder, Oberst, 276.
—, Vibeke, g. 1. m. C. Bielke; 2. m. G. Juel, 112.
(Se Knuth, Krabbe, Sehested, Ulfeld).
- Junge, J. C., Graver, 151.
- Junghaus, Jørgen Math., Skoleholder, 197.
- Jähnigen, Carl Fred., Kantor, 178, 251.
—, Carl Joh. Gottl., Graver, 251.
(Se Grønholdt, Jensen).
- Jæger, Val., Kalksnider, 54.
- Jürgensen, Hans, 219.



- Jørgensen, Andr., Klokker, 190, 251.
 —, Anna Louise, g. m. H. Gislason, 231.
 —, Fred. Laur., Præst, 242.
 —, Lars, Fyrbøder, 295.
 —, Lorentz, Billedskærer 90, 96 f.
 —, Niels, Skibspræst, 246.
 —, Rasm., Husejer, 231.
 (Se Petersen, Sørensen Weiss).
- Kaas, Fred. Chr., Admiral, 260.
 —, Ulr. Chr., Admiral, 300.
 (Se Charisius).
- Kall, Anna Marie, g. m. U. B. Aaskov, 308.
- Kam, Anne Marie, g. m. O. Rafn, 233.
- Kamstrup, Hans Olufsen, Skibspræst, 245.
- Kattenberg, Else Susanne, g. m. M. Giøe, 252.
- Kattrup, Johs., Væver, 240.
 —, Pet. Johs., Præst, 240, 243.
 (Se Bergerschou).
- Kehlet, Chr., Fabr., 290.
- Kempe, Ide Fredr., g. m. U. C. Dan, 234.
- Kern, Emma Elise Sabine, g. m. P. C. H. Jensen, 242.
 —, Joh. Edv. Brandmajor, 242.
 (Se Velschow).
- Kierteminde, Peter Petersen, Skipper, 267, 330.
 (Se Brunsefeldt).
- Kierumgaard, Carl, Præst, 238, 241, 244.
 —, Jørgen, Ass., 238.
 (Se Bredegaard, Gorm).
- Kirchner, Anna Martha, g. m. J. M. Hellmundt, 249.
- Kirketerp, Ida, g. m. J. M. Hvistendahl, 233.
- Kittler, Christine Fred. Vilh., g. m. J. Petersen, 242.
- Kiær, Margr., g. m. K. J. Colding, 220.
 —, Niels Chr., Kammerfører, 300.
 —, Sara Cathr., Kammerjomfru, g. m. C. F. Reutzer, 310.
 (Se Mørup).
- Klauman, Anna Sophie, g. m. T. Brygmann, 310.
 —, Aug., 308.
 —, Charl. Amalie, 306.
 —, Gregorius Thellessen, 128, 283, 308, 310.
 —, Knud Gregorius, 308.
 —, Marianne Margr., 308.
 —, Marie Sophie, g. m. J. Thomsen, 308.
 —, Nic., Eskadreskriver, 74, 145, 216, 256.
 —, Peter, Brygger, 128.
- Klaumann, Sophie Amalie, 308.
 (Se Agger, Mouritzen, Seenders).
- Klee, Fred., Justitsrd., 301 f.
 (Se Moth).
- Klein, C. S., Minister, 188.
 —, Edel Lisb., g. 1. m. A. Frørup, 2. m. C. Leegaard, 301 f.
 —, Joh. Petersen, Assessor, 302.
- Klepser, Emilie Jacobine, g. m. P. N. Withusen, 245.
- Klingberg, Laur., Etatsrd., 301.
 (Se Schumacher).
- Klinge, Soph. Elisab., g. m. M. Breddahl, 227.
- Knap, Børge Henr., Præst, 236.
 —, Ludv. Chr. Brygger, 236.
 (Se Lemvigh, Prætorius).
- Knudsen, Henr. Chr. Wilh., Præst, 241, 244.
 —, Susanne, g. m. T. Windekilde, 305.
 —, Vilh., Toldkontrollør, 241.
 (Se Bøvling, Rønne).
- v. Knuth, Ad. Christoph., Greve, 301.
 —, Carl Gust., Baron, 301.
 —, Elisab., g. 1. m. K. Juel, 2. m. A. F. v. Moesting, 115 f., 278, 302.
 —, Fred., Greve, 206.
 (Se Brockdorff, Fontenay).
- Koch, Hans Henr., Admiral, 188.
 —, Herm., Præst, 239, 243.
 —, Laur. Chr., Præst, 245.
- Koefoed, Absalon, 301.
 —, Elisab. Soph., g. m. M. Fridsch, 298.
 —, Hans, Kasserer, 301.
 —, Hans Henr., Kadet, 301.
 (Se Bendtzen).
- Kohl, Anna, g. m. J. M. Hviid, 221.
- Kollstrup, Chr. Fred., Overkrigskomm., 207.
- Kolthoff, Ernst Vilh., Præst, 230.
 —, Math. Ant., Tobaksfabr., 230.
 (Se Swane, Wahlberg).
- Konow, J. V. W., Ingeniør, 103.
- Koren, Joh., Provst, 301.
 —, Wilh. Friman, Stiftamtmd., 301.
 (Se Smidt).
- Krabbe, Cathr., g. m. M. Braem, 233.
 —, Krabbe (-Charisius), Hans, Diplommat, 109, 126, 282, 301.
 —, Helvig, g. m. Ped. Juel, 276.
 —, Otto, Geheimerd., 68.
- Krag, Niels Rasm., Juveler, 115, 293.
 (Se Aastrup).
- Kramer, Mariane, 308.
 —, Søren Jensen, Garver, 307.
 (Se Aaskow).
- Kreyer, Anna Christ., g. m. J. J. Hæseker, 300.
 —, Elisab. Lucie, g. m. N. P. Judichær, 300.



- Kreyer, Laur., Skifteforv., 301.
 —, Laur., 301.
 —, Lor., Justitsrd., 300.
 (Se Sohl).
 Krieger, Corn., Admiral, 187.
 v. Krogh, Elisabeth., Hofdame, 301.
 Krohn, Maria Elisabeth., g. m. F. C. H. Münter, 223.
 —, Marie Vilh., g. m. C. F. v. Schmidt-Phiseldeck, 223.
 Kroon, Joh. Adriansen, Skibspræst, 245.
 Kruse, Anna Birg. Henr., g. m. F. P. Welding, 231.
 —, Anna Maria, g. m. A. Wøldike, 221.
 —, Christoph., 221.
 Krøyer, Anna Maria, g. m. A. K. Holm, 223.
 —, Chr., Købmd., 223, 237.
 —, Ellen Math., g. m. J. Vilh. Holm, 237.
 (Se Hammer).
 Kückelin, Hans Henr., Urtekr., 216.
 Kyhn, Anna, g. m. M. Ramus, 229.
 —, Anna Cathr., g. m. J. B. Zeuthen, 234.
 Kyng, Gabr. Jacobsen, Skibsskriver, 14, 23, 31, 58 f, 61, 77, 87, 90, 94, 105, 154, 216, 256, 258, 262, 265.
 Kærup, Jac. Pedersen, Biskop, 155, 221, 226, 229.
 —, Peder, Raadmd., 221.
 (Se Brink).
 Køhne, Dan., Orgelbygger, 103.
 Kølmer, Andreas, Præst, 226, 229.
 —, Jacob, 226.
 —, Bolette Margr., g. m. Ped. Volquartz, 226.
 (Se Birch).
 Køster, Anna Marie, g. m. M. Fabritius, 306.
 —, Didr., Konsul, 306.
- Lahde, Gerh. Ludv., Kobberstikker, 184.
 Langeland, Jac. Jensen, Præst, 245.
 —, Marie, g. m. Thorg. Gudmundsen, 240.
 —, Rasm., Forvalter, 240.
 (Se Giede).
 Langemann, Nic., Guldsmed, 91.
 Larsdatter, Kirsten, g. 1. m. P. Halse, 2. m. Tork. Tuesen, 219.
 Larsen, Joh., g. m. Mich. Paludan Christensen, 241.
 Lassen, Elise Cathr., g. m. Malthe Chr. Bruun, 235.
 —, Lor. Fjelderup, Admiral, 185.
- Lassen, Magd., 293.
 (Se Jochimsen).
 Laub, Hardenack Otto, Biskop, 224.
 (Se Thostrup).
 —, Louise, g. m. G. S. F. Schepelemn, 224.
 —, Th. Linnemann, Organist, 249.
 Lauridsen, Anna Baggesdtr., g. m. N. J. Ussing, 232.
 —, Christen, Kornskr., 258.
 Lauritzdatter, Anna, g. 1. m. J. A. Bjørn (Ursin), 2. m. N. C. Spend, 97, 219, 228, 267.
 Leegaard, Andr., Justitsrd., 302.
 —, Chr., Etatsrd., 301 f.
 —, Hans Knudsen, Raadmd., 301.
 —, Helene Kirst., g. 1. m. J. C. Thorup, 2. m. S. Lemvig, 302, 304.
 —, Mads Knudsen, Præst, 226.
 —, Mogens, Kapellan, 41, 95, 226, 229.
 (Se Klem).
 Lehmann, Orla, Statsmand, 188.
 Lehn, Abrah., Købmd., 31.
 Lemmicke, Peter, Regkvartm., 216.
 Lempfert, Marie, 289.
 —, Pet. Fred., Major, 289.
 Lemvig, Barbara, g. m. Henr. Chr. Borchgrevinck, 227.
 —, Bolette Hansdatt., g. m. S. Tybring, 222.
 —, Elisabeth. Vilhelm., g. m. H. H. Tybring, 222.
 —, Elisabeth. Vilhelm., g. m. J. Prætorius, 236.
 —, Ernestine Albertine, g. m. L. C. Knap, 236.
 —, Fred., Auktionsdir. 227.
 —, Maria, g. 1. m. Kapt. Taa, 2. m. N. D. Arff, 296.
 —, Søren, Præst, 222, 302.
 (Se Leegaard, Ottsen, Soelberg).
 Leth, Oluf P., Klokker, 37, 92, 216, 252.
 (Se Bonnix, Plum).
 Leuning, C. F. U., Minister, 188.
 Levetzow, Eva Margr., g. m. O. M. Rantzau, 303.
 —, Joak. Godske, Overhofmarskal, 188.
 Lind, Axel Hansen, Skibspræst, 245.
 —, Fred. J., Kok, 252.
 (Se Marschall).
 Lindemann, Agnete Cathr., g. m. P. Sparkier, 248.
 van der Linden, Henr., 28.
 Lindenov, Christoph., Admiral, 22, 56, 215.
 Lindhard, Hans Fr. Thorv., Murm., 218.
 Lindholm, Hans, Admiral, 120.

- v. der Lippe, Jean Jac., 306.
 —, Joach., 306.
 —, Maric Magd., 306.
 Listov, Manasse, Overlærer, 149, 211.
 (Se Svendsen).
 Longomontanus, Chr., Astronom, 56.
 Lorentz, Joh., Orgelmager, g. m. Margr., 247, 329.
 —, Joh. d. y., Organist, 60, 146, 175, 177, 247, 329.
 —, Ludv., Konsumtionsforv., 105, 145.
 (Se Prætorius).
 Lorentzen, Helene Cathr., g. m. F. H. Schwings, 234.
 —, Johs. Stephen, Præst, 233.
 Lose, Julie, g. m. F. C. Esskildsen, 298.
 Lous, Inger, g. m. J. S. Sneedorff, 304.
 (Se Jensenius).
 Ludolf, Conr., Guardein, 91 f.
 Ludvigs, Elisab., g. m. H. A. Hæseker, 299.
 —, Ingeb., g. m. Knud Agger, 128.
 Lumbye, H. C., Komponist, 188.
 Lund, Anna Jørgensdatt., g. m. J. Schielderup, 232.
 —, Anna Soph. Margr., g. m. O. Gorm, 221, 238.
 —, Carl Vilh., Præst, 234.
 —, Charl. Soph., g. m. A. Friberg, 249.
 —, Claus, Ridefoged, 258.
 —, Elisab. Emilie, g. m. W. F. Lütken, 239.
 —, Else Pedersdatt., g. m. J. S. Hee, 222.
 —, Fred., g. m. Fred. Plockross, 237.
 —, Hans Chr., Kapt., 294.
 —, Hans Henr., Kontroll., 294.
 —, Inger Margr., se Medelfart 101.
 —, Jens, Kapellan, 229.
 —, Jens Bjørnsen, 229.
 —, Joh. Ludv. G., Maler, 188.
 —, Jørgen Mortensen, Skibspræst, 246.
 —, Mads, Degn, 252.
 —, Mikkel Mikkelsen, Skibspræst, 245.
 —, Nic., Provst, 257.
 —, Niels, Borgm., 234.
 —, Otilia, g. m. E. Suenson, 242.
 —, Peder S., Kateket, 243.
 —, Sara Susanne, g. m. A. B. Munthe, 227.
 —, Sigv., Kmdr., 187, 239.
 (Se Deichmann, Ditzel, Goiske, Munthe, Schiøtt).
 Lundager, Jørgen P., Skibspræst, 245.
 Lunde, Anna Elisab., g. m. Ped. Reiersen, 297.
 —, Christ, g. m. A. Reiersen, 303.
 (Se Weyle).
 Lundt, Anna Soph. Olufsdatt., g. m. L. C. Bildsøe, 221.
 Lundt, Hans Nikkelsen, Borgm., 220.
 (Se Millou).
 —, Nic. Hansen, Provst, 219, 257.
 Lychtemacher, Herm., Sejl lægger, 96.
 (Se Bjørnsen).
 Lüders, Andr., Kabinetssekr., 127, 283, 308.
 —, Casp., Toldforv., 325.
 —, Diderich, 283.
 —, Hans, 283.
 —, Peter, Kabinetssekr., 127, 198, 283.
 Lyeke, Laur. S., Skibspræst, 246.
 Lykke, Anna Helene, g. m. M. C. Hall, 237.
 Lyne, Knud Jacobsen, Konsumtions-
 skr., 302.
 Lystrup, Joh. Marie, g. m. J. D. Jansen, 253.
 Lütken, Anna Susanne, 289.
 —, Fred., Kapt., 289.
 —, Fred. Thekla, Overretsass., 239, 289.
 —, Margr., gift Lempfert, 289.
 —, Ottine Fred., 289.
 —, Otto, Admiral, 289.
 —, Wilh. Fred. Th., Præst, 239, 242.
 Lützen, Gunild Magd., g. m. Jac. Bang, 296.
 —, Margr. Elisab., 207.
 —, Mour. Chr., Koffardkapt., 207.
 v. Lützwow, Maria, g. m. H. v. Barner, 106.
 Löwe, se Arff.
 Løvenørn, P. V., General, 197.
 Mac-Dougall, Elisab., g. m. E. A. Dahlerup, 228.
 Madsen, Jac., Skibspræst, 246.
 —, Jac., Borgmester, 41, 53, 97, 98, 246, 260, 269, 324.
 (Se Ejlersdatter).
 Magens, Joh. Boye, Arkitekt, 187.
 Magnus, Henr., Præst, 236.
 —, Morten Henr., Præst, 236.
 (Se Heiberg, Petersen).
 Malling, Johanne, g. m. M. H. Hohlenberg, 228.
 —, Ove, Statsmin., 121.
 —, Peter, Arkitekt, 116, 122, 186.
 Mandahl, Sophie Cathr., g. m. H. C. Borchgrevink, 227.
 Marcusdatter, Mette, g. m. N. Atzer-
 sen, 249.
 Mariager, Mads Hansen, Præst, 40, 225, 228.
 Mariboe, Carl Rud. Ferd., Skole-
 mand, 208.
 Marie, Prinsesse af Danmark, 131.
 v. Marle, Judithe, g. m. M. Abbestee, 306.

- Martfeldt, Elisab., g. m. L. H. Grønbech, 229, 258.
 —, Heinr. Eberh., Præst, 229.
 Marschall, Jean, Traktor, 252.
 — Jytte Sophie, g. 1. m. Ole Bang, 2. m. F. J. Lind, 252.
 (Se Copyy).
 Masschen, Barthelt, Tømmerskriver, 257.
 Massmann, Ernst Heinr., Præst, 164.
 Mathiasdatter, Magd., g. m. H. v. Wovern, 232.
 Mathiesen, Nic. Banner, Stadsbygm., 76.
 Matthiessen, Jens, Genkrigskomm., 217.
 Medelfart, Inger Margr., g. m. Hans Numsen, 101, 260.
 —, Mads Jensen, Biskop, 101, 260.
 v. Meier, Carl, Ltnt., 302.
 —, Em., Kapt., 302.
 (Se Mølholm).
 Meijer, Knud Ad., General, 227.
 —, Susanne Cathr. Adolphine, g. m. J. L. Munthe, 227.
 (Se Nissen).
 Meincke, Christ., g. m. Jens Bloch, 222.
 —, Henr., Gross, 222.
 Meinert, Andr. Evald, Rentekriver, 235.
 —, Martha Helene, g. m. R. Fenger, 235.
 (Se Noe).
 Melbye, Vilh., Maler, 188.
 Meldal, Jul. Soph., Admiral, 188.
 Mellerup, Frantz Dan., Provst, 236.
 —, Søren, Godsforv., 236.
 Merckel, Michel Val., Skibspræst, 246.
 Mese, Abel Cathr., 105.
 —, Bendix, Raadmd., 98, 104, 105, 262, 325.
 —, Christoph, 104, 325.
 —, Inger Hansdatter, g. m. Hans Olufsen, 98, 260, 324.
 —, Marie Elisab., g. m. C. N. Spend, 229.
 —, Ulrik, 104, 325.
 —, Ulrik Chr., Amtmand, 104 f.
 (Se Mule, Niendorf).
 v. Meulengracht, Anna, g. m. N. Benzón, 122, 279, 297.
 Meyn, Peter, Bygmester, 120, 129.
 v. Michaelsen, Fred. Chr., Generalmaj., 238.
 —, Gust., Kapt., 222.
 —, Hansine Nic. Gustave, g. m. P. E. Hall, 238.
 —, Johanne Marie, g. m. C. F. Andresen, 222.
 (Se Aastrup, Hall).
 Michelsen, Ambrosia, g. m. I. Brink, 220, 221, 226.
 —, F. N. S., Lærer, 149.
 —, Hans, Insp., 227.
 —, Hans Chr., Præst, 44, 163, 207, 227, 230.
 —, Henr., Borger i London, 220.
 —, Joh. Marie, g. m. C. F. Høyer, 291.
 (Se Holm).
 Middelfart, se Medelfart.
 Mikkelsen, Morten Tønne, Raadmd., 58, 95, 267, 310.
 Millou, Charles, Købmd., 220.
 —, Margr., g. m. N. H. Lundt, 220.
 Mogensdatter, Doroth., g. m. M. K. Leegaard, 226.
 —, Mette, g. m. H. Sevensen, 292.
 Mogensen, Niels, Smed, 294.
 Mohr, Caroline Emilie, 290.
 Morsing, Jens Jacobsen, Skibspr., 245.
 Mortensen, Christine, g. m. P. C. Berg, 228.
 Mossin, Hans, Stiftsprovst, 233.
 —, Peder, Præst, 233.
 (Se Fleischer, Gjessing, Nygaard).
 Moth, Carl, g. m. Fr. Klee, 301.
 —, Math., Geheimerd., 20, 215.
 Mourier, Conr. Em., Admiral, 188.
 Mouritzen, M. E., Superkargo, 297.
 —, Engelke, 302.
 —, Hans, Skipper, 229.
 —, Joh. Magd., 302.
 —, Ulrikke Soph., g. m. K. G. Klauermann, 308.
 —, Wigantine Louise, 302.
 (Se Piper).
 Mule, Margr., g. m. U. Mese, 104.
 Mummé, Mette, g. m. Axel J. Bjørn, 228.
 —, Thomas, Præst, 228.
 (Se Holm).
 Munch, Cathr. Magd., g. m. H. C. Hersleb, 309.
 —, Jens, Admiral, 49, 143.
 Munthe, And. Borch, Præst, 227.
 —, Jac. Lund, Præst, 137, 227, 230.
 (Se Bredahl, Lund, Meyer).
 v. Munthe af Morgenstjerne, Anna Doroth., g. m. Chr. Høegh-Guldberg, 224.
 —, Christ. Bothilde, g. m. L. Fog, 223.
 Muus, Anna Doroth., g. m. Mour Hansen, 229.
 —, Niels P., Skibspræst, 245.
 Muxoll, Anth. George, 250.
 —, Frid. Ant., Kantor, 250.
 —, Janus, Kantor, 251.
 (Se Bøhme, Walleau).
 Müffelmann, Thora, g. m. C. L. Voss, 242.

- Mygind, Hans Jørgensen, 232.
 —, Jens, Præst, 232.
 (Se Hein, Rafn).
- Myhlenphort, Didr., Kmdkapt., 198.
- Müller, Chr. Søren, Præst, 211.
- , Heinr. Chr., Fuldmægtig, 111.
- , Hans Heinr., Præst, 161.
- , Hartv., Orgelbygger, 74.
- , Peder, Klokker, 99, 252, 263.
 (Se Gosbruch, Plum).
- Mülman, Hier., Præst, 28.
- Mynster, Fred. Joach., Præst, 106,
 167, 168, 227, 231.
- , Jac. Peter, Biskop, 227.
 (Se Münter, Stephansen).
- Münter, Balth., Provst, 22, 106, 138,
 158, 165 ff, 188, 210, 223, 224,
 227, 230.
- , Fridr. Chr. Carl Hinr., Biskop,
 165, 223, 224.
- , Jacobe Franciska, g. m. B. J.
 Fog, 224.
- , Maria Fredr. Franciska, g. m. J.
 C. Mynster, 227.
 (Se Krohn, v. Schmidt-Phisel-
 deck).
- Mølholm, Christence, g. m. H. E.
 Hviid, 300.
- , Christence, g. m. A. Turesen, 304.
- , Joh., g. m. E. v. Meier, 302.
- Møller, Chr., Søltnt., 184 f.
- , Ditlev, Hofsmed, 293.
- , Dorothea, g. m. C. Rosbjerg, 292.
- , Maria Dor., g. m. J. Thaabel, 291.
- , Niels. Forv., 290.
- , Sophie Christ., g. m. N. Møller,
 290.
- Mønsted, Marie Cathr. Elisab., g. m.
 V. Topsøe, 240.
- Mørch, Anne Marie, g. m. M. Hvisten-
 dahl, 234, 292.
- , Anne Marie, g. m. J. H. Tschern-
 ning, 235.
- , Peder, Kantor, 250.
- Mørup, Johanne, g. m. N. C. Kjær,
 300.
- , Silla, g. m. Mar. Schnabel, 233.
 v. Møesting, Alex. Fried., Hofm., 302.
- Nagel, Margr., g. m. L. Hilmand, 307.
- Nansen, Anna Hansdatter, g. m. Cl.
 Sohn, 258.
- Nelling, Anne Cathr., g. m. A. Fri-
 berg, 249.
- , Christoph., Fuldmægtig, 249.
 (Se Jablotny).
- Nielsdatter, Anna, g. m. M. Hansen
 Mariager, 225, 293.
- , Anna, g. 1. m. C. A. Tornbye,
 2. m. C. Worm, 225.
- , Doroth. Maria Christ., g. m. J.
 Bendixen, 294.
- Nielsdatter, Lene, g. m. J. P. Klein,
 302.
- , Margr., g. m. J. Pedersen En-
 gelskmand, 250.
- , Mette, 295.
- Nielsen, Andr., Skipper, 295.
- , Carl, Provst, 240, 242.
- , Chr., Kammertjener, 240.
- , Gregorius, Raadmd., 307.
- , Hollart, Skoleholder, 208.
- , Jac., Tøjhuskr., 229.
- , Jørgen, Borgm., 59.
- , Karen, g. m. J. Blichfeldt, 241.
- , Ole, Renteskriver, 195.
 (Se Friedemann, Graah, Holm,
 Holst).
- Niendorf, Annichen, g. m. B. Mese,
 105.
- Nimb, Hans Jensen, Præst, 226.
- , Jens Hansen, Præst, 136 f, 145,
 226, 229.
 (Se Sommer, Svabe).
- Nissen, Henr., Sergeant, 227, 295.
- , Jemina, g. m. K. A. Meijer, 227.
- Noe, Maren Kirst., g. m. A. E. Mei-
 nert, 235.
- Norup, Olivia Theod., g. m. H. M.
 Fenger, 225.
- , Soph. Joh. Georg, Overmaaler, 225.
 (Se Petersen).
- Numsen, Corf., Major, 75, 101, 261.
- , Eleonora, Christ., 101, 261.
- , Hans, 101, 261.
- , Hans, Materialskr., 100 f., 260 f.
- , Math., Geheimeraad, 100, 101,
 261.
- , Mich., 101, 261.
- , Pet., 261.
 (Se Deichmann, Lund, Medelfart,
 Worm).
- Nygaard, Anna Marie, 233.
- , Anna Soph., g. m. H. Mossin, 233.
- , Sim., Insp., 233.
- v. Nørckenrone, Chr. Nørck, Gene-
 ralmaj., 222.
- , Sophie Elisab., g. m. P. M. Bild-
 søe, 222.
 (Se Reusch).
- Ohnsorg, Chr., Præst, 235.
- , Morten, Præst, 235.
 (Se Plockross, Steenstrup).
- Olesen, Chr., Birkedommer, 238.
- , Fred. Chr. Ditl., Præst, 238.
 (Se Seidelin, Skov).
- Olgeirsdatter, Thorbjørg, g. m. G.
 Asmundson, 231.
- Oliegren, Vibeke, 294.
- Olsdatter, Florentine, g. m. St. Hans-
 sen, 299.
- , Gjertrud, g. m. J. Jensen, 295.

- Olsdatter, Ingeb., 290.
 Olsen, Chr. Vilh., Departementsdir., 218.
 —, Erik, Præst, 235.
 —, Ole, Skipper, 235.
 —, Peder, Graver, 295.
 Olufsdatter, Anne Cathr., g. m. A. Turesen, 304.
 —, Kir., g. m. Jens B. Lund, 229.
 Olufsen, Andr., Renteskriver, 92.
 —, Hans, Køkkenskriver, 98, 260, 324 f.
 —, Hans, Murmester, 64, 69.
 —, Niels, Deleskriver, 23, 57 f., 105, 145, 216, 256, 325.
 —, Willatz, Præst, 245.
 (Se van Dort).
 Onsvale, Niels Olsen, Skibskapt., 105, 262.
 Ordrup, Rasmus J., Skibspr., 245.
 v. Osten, Hans Hansen, Proviantskriver, 31, 59, 90, 102, 131, 256, 262 f., 269, 286.
 (Se v. der Wisch).
 v. der Osten, Louise Charl., g. m. G. C. Haxthausen, 127, 283, 288.
 —, Wilh. Aug., Geh.konf.rd., 127, 284.
 Ottesen, Johanne, g. m. P. Schytte, 232.
 —, Laur., Købmd., 232.
 Ottsen, Elisab. Kirstine, g. m. Fr. Lemvig, 227.
 Overgaard, Mette Kirst., g. m. C. Røhs, 249.
 Oxholm, Lor., Krigsrd., 293.

 Pahlen, Hedv. Christ., g. m. R. Gylche, 237.
 Palle, Andr. Chr., Prokurator, 302.
 (Se Arendrup, Arentzen).
 Paludan, Harald, Præst, 241, 244.
 —, Helvig, g. 1. m. A. A. Ringkjøbing, 2. m. N. P. Schandorph, 219.
 —, Jens Jacob, Kmdr., 241.
 —, Villum Johansen, 219.
 (Se Bloch, Christensen, Grodt-schilling).
 Parsberg, Christph., Greve, 107.
 (Se Skeel).
 Parup, Cecilia, 294.
 v. Paulsen, Joh. Ant., Admiral, 271.
 Pavels, Claus, Biskop, 161, 163.
 Petersdatter, Anna, g. m. S. Wil-lumsen, 295.
 —, Birg. Marie, g. m. M. W. Seerup, 232.
 —, Christ. Birg., g. m. P. N. Col-strup, 234.
 —, Ellen, g. m. M. L. Friis, 310.
 Petersdatter, Ellene, g. m. G. Jacob-sen Kyng, 58, 105, 258, 262.
 —, Inger, g. m. J. Lund, 229.
 —, Ingeb., g. m. J. N. Aastrup, 293.
 —, Joh., g. m. Mich. Christensen, 257.
 —, Joh., g. m. L. Jørgensen, 295.
 —, Maren, g. m. E. Ahrner, 250.
 —, Margr., g. m. Ejler Jacobsen, 98.
 Pedersen, Andr., Rugmaaler, 74, 198.
 —, Hans, 287.
 —, Laur., Skibspræst, 245.
 —, Lave, kgl. Kusk, 294.
 —, Mikkel, Præst, 226.
 —, Peder, Generalfiskal, 32.
 —, Sten, Guldsmed, 92.
 Pederson, Berndt, Skriver, 153.
 —, Hans, kgl. Kammertj., 153.
 Perbøl, Niels, Konferensrd., 217.
 Petersen, Andr., Brønderiejer, 239.
 —, Annine M. A., g. m. S. J. G. Norup, 225.
 —, Carst., Skoleholder, 207, 225.
 —, Chr., Hattemager, 294.
 —, Chr., Lærer, 243.
 —, Chr. Sev., Provst, 227.
 —, Ditlev, Guldsmed, 93.
 —, Doris Marie, g. 1. m. F. L. Jør-gensen, 2. m. V. Høm, 242.
 —, Fred. Chr., Dr. phil., 207.
 —, Jac., Overkammertj., 59, 90, 256.
 —, Jens, Marskandiser, 242.
 —, Joh. Margr., g. m. S. Schiøtz, 236.
 —, Johs., Præst, 237.
 —, Joh. Henr., ø. res. Kapl., 173 f., 188, 227.
 —, Meta Petrea Christ., g. m. F. T. Lütken, 239.
 —, Mette Kirst., g. m. M. Smith, 237.
 —, Natalie Vilhm., g. m. C. F. Rønne, 243.
 —, Niels Ruhe, Etatsrd., 217.
 —, Pet., se Kierteminde, 267.
 —, Rasm., Klokker, 251.
 —, Roluf, Kapt., 63, 101, 257, 261.
 (Se Benthin, Berg, Høst-Aaris, Kittler, Snitker, Stevelin).
 Petz, Anne Jacobsd., g. m. N. An-dersen, 258.
 Phister, Joh. Ludv., Skuespiller, 188.
 Pihl, Gedske, g. m. E. N. Stockfleth, 230.
 Piper, Cathr. Birgitte, 302.
 —, Fred., 302.
 —, Joh., Livmedikus, 302.
 —, Joh., g. 1. m. M. E. Mouritzen, 2. m. C. Colblørnsen, 297.
 —, Johs. Petråus, 302.
 —, Pauline, 302.
 —, Severine, g. m. M. Holm, 227.
 v. Plessen, Fred. Chr., Generalmaj., 303.
 (Se Rosenkrantz).

- Plockross, Fr., Præst, 237, 240.
 —, Fred., Sværdfejer, 237.
 —, Maria, g. m. M. Ohnsorg, 235.
 (Se Lund).
- Plum, Birg. Susanne, g. 1. m. C. J. Eegby, 2. m. O. P. Leth, 3. m. P. Müller, 252, 263.
 —, Claus, Borgm., 252.
 (Se Engberg).
- Plätzer, Pauline Anthonia Aug., g. m. O. H. Delbanco, 238.
- Podal, Dorthe Charlotte, g. m. H. H. Borch, 291.
- Podebusk, Wibeke, g. m. K. Ulfeld, 277.
- Pontoppidan, Margr. Dinesd., g. m. M. N. Gudme, 222.
 —, Erik, Prof., 140, 155.
- Poulsen, Jens, Købmd., 234.
 (Se Rennemann).
- Povels, Jac., Oldermænd, 58.
- Povlsdatter, Inger, g. m. A. I. Bjørn, 228.
- Povelsen, Christen, 245.
 —, Paaske, Snedker, 53.
- Prior, Andr. Pet., Præst, 238.
 —, Dan. Chr., Præst, 170, 238.
 (Se Eller).
- Prætorius, Gesa, g. m. J. Lorentz, 247.
 —, Jeppe, Gross., se Lemvig, 236.
 —, Kirst. Sophie, g. m. B. H. Knap, 236.
 —, Sophie Fredr., g. m. F. C. v. Michaelsen, 238.
- Pæp, Hans, Rotgieter, 54.
- Qverndrup, Christen M., Skibspr., 246.
- Quilchmeyer, Hartv., Klokkestøber, 49.
- Qvist, Anne Kirst. Bolette, g. m. J. Fr. Redsted, 244.
 —, Joh. Marie, 33, 290.
- Raben, Ida Vilhelm., 125, 280.
 —, Peter, Admiral, 24, 215, 288.
- Rachlow, Jesp. Rasm., Skibspr., 245.
- Raffard, Juditha, g. m. N. J. Arff, 296.
- Rafn, Birg. Maria, g. m. J. Mygind, 232.
 —, Oluf, Byfoged, 233.
 (Se Kam).
- Rafnsberg, Lars, Kirkevæрге, 216.
- Rahbek, Knud Lyne, Digter, 163, 183.
 —, Mette Maria, g. m. M. Tønder, 305.
- Ramløse, Peder Claussen, Præst, 144, 226, 229.
 (Se Turmann).
- Ramshart, Peter, Admiral, 187.
- Ramus, Chr., Biskop, 155, 220, 229.
 —, Melchior, Lect. theol., 229.
 (Se Gosbruch, Holst, Kyhn, Seidelin).
- Rantzau, Anna Sophie, Comtesse, g. m. Greve H. Schack, 127.
 —, Chr., Rigsgreve, Overstatholder, 22, 124, 215.
 —, Otto Mandrup, Greve, 124, 280, 303.
 (Se Levetzow).
- Rasch, Charl. Sophie, g. m. H. Gerner, 289.
 —, Claus Bonde, Serg., 200, 295.
 —, Erich Torm, Kapt., 294.
 (Se Horn).
 —, Joh., Ltnt., 118.
- Rasmussen, Jørgen, Skibspræst, 246.
 —, Mads, Præst, 229.
 —, Rasm., Kancelliforv., 258.
 —, Rasmus Peter, Præst, 239.
 —, Sophie, g. m. B. Schnabel, 230.
- Rauch, Carl Joseph, Organist, 147, 175, 249.
 —, Joseph, Hofviolon, 249.
 (Se Busch, Horne).
- Raven, Chr., Overauditor, 217, 253.
 —, Chr., Klokker, 149, 206, 253.
 (Se Theisen, Valentin).
- Ravn, Drude Margr., g. m. Hans Seidelin, 220, 229.
 —, Niels Fred., Admiral, 188.
- Recke, Ad., Forfatter, 188.
- Redsted, Joh. Fred., Oberstltnt., 244.
 —, Oluf Austeen Leop. Fred., Præst, 244.
 (Se Qvist).
- Reiersen, Andr., Provst, 303.
 —, Anna Dorothea, g. m. B. Hammond, 299.
 —, Cathr. Christ., g. m. J. de Coninck, 297.
 —, Elisab., 304.
 —, Hedv. Sophie, g. m. H. R. Schumacher, 304.
 —, Jens, Justitsrd., 303, 304.
 —, Niels Lunde, 303.
 —, Ped., Toldinsp., 297, 303.
 (Se Lunde, Wium).
- Reinecke, Hans, Guldsmed, 91.
- Rennemann, Marie Sybille, g. m. J. Poulsen, 234.
- Rentzmann, Carl F., 33.
- Resen, Hans, Superint., 17, 49, 256.
 —, Marie, g. m. A. Steenstrup, 235.
- Reusch, Sophie, g. m. C. Nørck v. Nørckenrone, 222.
- Reutzer, Carl Fred., Kammerfurér, 309.
 (Se Kiær).
- v. Revenfeldt, Conradine, g. m. F. Rostgaard, 96, 259.

- Reventlow, Conr., Storkansler, 20.
(Se Anna Sofie, Dronning).
- Reymer, Mikkel M., Skibspræst, 245.
- Richardt, Ant., 309.
- , Jesper, Kapt., 309.
- Rigas, Josef, Gibser, 63.
- Riis, Joh. Andr., Præst, 106, 230,
237, 240, 243.
- , Rasm., Kopist, 230.
(Se Andresen).
- Ringkjøbing, se Andersen.
- Robring, Karen Sophie, 68.
- Rothenberg, Benthine, g. m. N. E.
Basse, 228.
- Roeskilde, Jens Ped., Skibspræst,
245.
- Rogge, And. O., 280.
- , Bente Andersdatt., g. m. J. Sø-
rensen, 280.
- Rolandsen, Laur., Skoleh., 194.
- Rolefinck, Herm., Stenhugger, 48.
- Romand, Marie, g. m. L. C. Trane,
220.
- Rosbjerg, Christen N., Grovsmed, 292.
- Rose, Mette Marie, g. m. N. Schjør-
ring, 162, 223.
- , Peder J., Skibspræst, 245.
- Rosenhoff, Claud., Forf., 163, 166.
- Rosenkrantz, Birg., g. m. F. C. v.
Plessen, 302.
- , Charl. Amalie, 302.
- , Chr., Baron, 125.
- , Fred. Chr., Oversekr., 130, 201.
- , Iver, Geheimerd., 302.
(Se Raben).
- Rosenlund, Charl. Amalie, g. m. C. A.
Copmann, 234.
- Rosenpalm, And., Admiral, 22, 35,
215.
- Rosenvinge, Steen Will., Admiral, 215.
- Ross, Alex., Genkrigskomm., 126,
282, 299, 303.
- , Anna, g. m. D. Walker, 126.
- , Maria Elisab., g. m. G. v. He-
mert, 299.
(Se Abbestee, Eyraud, Judichær).
- Rostgaard, Fred., Konfrd., 95 f., 259.
(Se v. Revenfeldt).
- Rothe, Conr., Stiftsprovst, 164, 172.
- Rugtved, Laur. Jørg., Skibspr., 245.
- Rung, Henr., Komponist, 188.
- Rye, Benedict Salomon, Overkrigs-
komm., 303.
(Se Greve).
- Rüse, Henr., Oberst, 180.
- Ræhs, Chr., Organist, 175, 248.
- , Martin, Stadsmusikant, 248.
(Se Overgaard, Wechmann).
- v. Røder, Charl. Doroth., g. m. A.
v. Undall, 305.
- , Fred., Ltnt., 308.
- , Joh. Georg, 308.
- Røder, Juliane Christiane, 308.
(Se Thambsen).
- Rønne, Bone Falch, Præst, 243.
- , Chr. Fred., Præst, 243.
- , Gertrud Kirst., g. m. H. C. V.
Knudsen, 241.
- , Hans Hansen, Insp., 241.
(Se Brandt, Buchter, Petersen).
- Røpser, Nic. Henr., Skoleholder, 194.
- Rørbye, Inger Magdal. Barbara, g. m.
P. Søbørg, 237.
- Rørdam, Gerda, g. m. C. F. A. Wel-
ding, 231.
- , Hans Chr., Præst, 224.
- , Th. Skat, Biskop, 172 f., 224, 231.
(Se Engelbreth, Hauch).
- Saabye, Margr., g. m. T. Erasmi 239.
- le Sage, Carl, Kirurg, 267.
- Salicath, Joh. Fred., Skovrider, 249.
- , Peter G. H. Ludv., Søkrigs-
prokurør, 209 f.
- Sander, Lævinus Chr., Digter, 183 f.
- Sassenberg, Marie, g. m. G. Wienecken
220.
- Scavenius, Else, g. m. N. Benzon, 297.
- , Peder, Generalprokurør, 123.
- Schaarup, Andr. Gomme, Præst, 241,
244.
- , Gust. Jac., Præst, 142, 165, 205,
244.
- , Nic., Præst, 241, 244.
(Se Blichfeldt, Hvalsø).
- Schack, se Rantzau.
- Schaffalitzky de Muckadell, Joh. Frid.,
306.
- , Heinr. Bernh., 306.
- , Jac. Fred., Oberstltnt., 306.
- Schandorf, Holger Sør., Skibspræst,
245.
- , Niels Poulsen, Prof., 219.
(Se Paludan).
- Scharling, Sim. P., Skoleholder, 207.
- Schauboe, Dorothea Cecilie, 290.
- Schepeleern, Fred. Anton, Toldforv.,
224.
- , Georg Soph. Fred., Provst, 173 f.,
188, 224.
(Se Laub, Heilmann).
- Schielderup, Jens, Præst, 232.
(Se Lund).
- Schifter, A., Admiral, 188.
- v. Schindel, Viglas, Admiral, 304.
- Schindler, Magdal. Sybille, g. m. Chr.
Geist, 248.
- , Poul, Hofviolon, 248.
- Schiødt, Preben, Præst, 140.
- Schjørring, Marie Poulaine, g. m. V. C.
Hjørt, 223.
- , Niels, Kammermus., 162, 223.
- Schiøtt, Andr. A., Præst, 232.
- , (Se Wandal).

- Schiøtz, Peter, Præst, 236.
 —, Soren, Sorenskriver, 236.
 (Se v. Fyren, Jochel).
 Schleisner, C. A., Maler, 188.
 Schlüter, Cathr., g. m. H. Breitendick, 248.
 —, Joh., Kmdkapt., 303.
 (Se de Bruyn).
 Schløsser, Georgia Elisab., g. m. N. D. Arff, 296.
 Schmidt, F. C., Overkrigskommissær, 183.
 —, Hans Heinr., Agent, 231.
 —, Laur. Hinr., Præst, 137, 170, 231.
 (Se Holmblad).
 v. Schmidt-Phiseldeck, Conr. Fried., Konferensraad, 223.
 —, Ida Marie Louise, g. m. B. Münter, 223.
 Schnabel, Bernt, Rektor, 230.
 —, Ingeb., g. m. P. Abildgaard, 230.
 —, Marcus, Raadmd., 233.
 —, Poul, Provst, 233.
 (Se Mørup, Rasmussen).
 Schou, Maren, g. m. L. C. Warburg, 224.
 Schouboe, Niels, Skoleholder, 196.
 Schoubye, Olivia Marie, g. m. F. Th. Lütken, 239.
 Schram, Janniche Andersd., g. m. O. Olsen, 235.
 Schrøder, Abel, Billedskærer, 59, 82, 83, 85 f., 87 f., 90 f., 95 f.
 —, Anna Doroth., g. m. V. D. Gottlieb, 238.
 —, Michelle, g. m. C. Andresen, 236.
 v. Schrødersee, Joh. Chr., Kapt., 184.
 Schuchart, Anna Cathrine, Kammerfrue, g. m. M. Grønvald, 289.
 Schultz, Joh. Ph., Admiral, 218.
 Schultz, Hier. Johs., Geheimerd. 304.
 Schumacher, Cathr. Elisab., g. m. L. Klingberg, 301.
 —, Cornelius, Etatsraad, 304.
 —, Hans Reimert, Kmdr., 304.
 —, Marie Sophia, g. m. J. P. Wleugel, 305.
 (Se Reiersen).
 Schupp, Heinr., Direktør, 123.
 Schurmann, Corfitz, Provst, 221., 307.
 —, Henr. Predbjørnsen, Kapt., 221.
 —, Johanne, g. m. G. Hilmand, 307.
 (Se Fisker, Friis).
 Schütte, Didr., Skibspræst, 246.
 Schytte, Anna Christiane, g. m. H. J. Smith, 230.
 —, Didrik Chr., Skibspræst, 245.
 Schytte, Preben, Præst, 232.
 (Se Ottesen, Willers).
 Schwalbe, Charles Vict. Eug., Præst, 242.
 Schwartzenstein, Lor., Kammertjener, 141.
 Schwings, Frid. Herm., Præst, 234.
 —, Gert Dideriksen, Kammertjener, 234.
 (Se Lorentsen, Waltenbach).
 Schøller, Christina, g. m. J. A. v. Paulsen, 271.
 —, Ellen, g. m. H. H. Hagerup, 226.
 Schönhemann, Hans, Præst, 233.
 —, Jens, 233.
 (Se Holt, Willer).
 Schønning, Christen, Assessor, 271.
 (Se Grubbe).
 Schøtte, Anne Margr., g. 1. m. P. Jerndorff, 2. m. M. Lund, 252.
 Seehus, Ide Christ., g. m. L. Hilmand, 307.
 Seenders, Maria Fredriksdt., g. 1. m. G. Tillufsen, 2. m. P. Klaumann, 128.
 Seerup, Math. Worm, Præst, 140, 232.
 —, Søren Nielsen, Præst, 232.
 (Se Worm).
 Sehested, Christoph. Fred., Geheimekonfrd., 304.
 —, Hannib., Statholder, 154.
 —, Sophie, g. m. Erik Juel, 276 f.
 (Se Fabritius).
 Seidelin, Andr., Bogtrykker, 238.
 —, Charl. Marie, g. m. F. C. D. Olesen, 238.
 —, Hans, Generalpostdir., 220, 229.
 —, Hans Didr. Brinck, 188.
 —, Hans Hansen, Provst, 154, 180, 219, 257 f.
 —, Hans Mikkel, Skoleholder, 197.
 —, Jens, Admiral, 188.
 —, Sophie, g. 1. m. J. Brink, 2. m. C. Ramus, 220, 229.
 (Se O. Ravn).
 Selbo, Anna Maria Lidemark, g. 1. m. J. D. Hellmundt, 2. m. J. F. Salicath, 249.
 —, Svend Jac., Præst, 249.
 (Se Smith).
 Selstrup, se Lütken.
 Sevel, Søren Knudsen, Provst, 220.
 (Se Trane og Tistorph).
 Severinsen, Peder, Præst, 243.
 Sevrønson, Hans, Handelsmand, 292.
 Seyling, Hans Chr., Skibspræst, 246.
 Sibbern, Casp., Præst, 234.
 —, Chr., Urmager, 234.
 —, Fred. Chr., Prof., 188.
 (Se Zeuthen).
 Sidow, Fred. Dan., 293.
 Simonsdatter, Maren, g. m. G. Nielsen, 307.

- Sinklar, Dan., 220.
 —, Kirst., g. m. J. H. Winther, 220, 258.
 Skammelsøn, Chr., kgl. Vinskænk, 153.
 Skanch, Oluf Olufsen, Skibspræst, 246.
 Skeel, Alb., Rigsadm., 17, 22, 215.
 —, Berte, g. m. N. Rosenkrantz, 113.
 —, Birgitte, g. m. Christoph. Greve Parsberg, 107.
 Skive, Ebbe Lauridsen, Skibspr., 245.
 Skov, Marie Doroth., g. m. Chr. Olesen, 238.
 Skrem, Christen Nielsen, Præst, 228.
 Skrike, Ad., Geheimelegationsrd., 253.
 —, Maria Ulrikke Elisab., g. m. G. S. C. J. Heineth, 253.
 (Se Fraas).
 Slengendorph, Hans, Skibspr., 144.
 Smertz, Chr., Kantor, 147, 250.
 Smidt, Drude Marie, g. m. J. F. Koren, 301.
 Smith, Anna, g. m. S. J. Selbo, 249.
 —, Anna Margr., g. m. Math. Bruun, 295.
 —, Fred., Vejermester, 24, 217.
 —, Hans Jørgen, Toldbetjent, 230.
 —, Laur., Provst, 159 f., 182, 187, 230.
 —, Laur. Mart., Præst, 237.
 —, Magdal. Maria Hedv., g. m. A. Heineth, 253.
 —, Morten, Præst, 237.
 (Se Becker, Petersen, Schytte, Speerfeldt).
 Sneedorff, Hans Chr., Admiral, 107, 291.
 —, Jens Schelderup, Prof., 109, 304.
 (Se Lous og Thestrup).
 Snitker, Ane Sophie, g. m. J. H. Petersen, 227.
 Snour, Charlotte Amalie, g. m. E. E. Gottlieb, 238.
 —, Henr., Materialforv., 291.
 —, Jac. Henr., Forvalter, 238.
 (Se Frederiksen, Ørslund).
 Soelberg, Anna Cathr., g. m. S. Lemvig, 222.
 Sohl, Sara, g. m. L. Kreyer, 300.
 Sohn, Claus, Køkkenskriver, 258.
 (Se Nansen).
 Sommer, Gunhild, g. m. F. A. Sommerfeldt, 245.
 —, Thøger Lorentsen, 294.
 Sommerfeldt, Else Doroth., g. m. H. J. Nimb, 226.
 —, Fred. Andersen, Assessor, 245.
 —, Th. Fred., Præst, 245.
 (Se Sommer, Withusen).
 Sontag, Hans Georg, Urmager, 60.
 Span, Henr., Admiral, 19 f., 215.
 Sparkier, Christen, Kantor, 216, 248, 250, 295.
 —, Peter, Organist, 145, 175, 248.
 (Se Lindemann).
 Speerfeldt, Christiane Fredr., g. m. Laur. Smith, 230.
 Spend, Christen Nielsen, Præst, 97, 153, 229.
 —, Christen Simonsen, Præst 219.
 —, Hedevig, g. m. N. Brüggemann, 103.
 —, Jens Nielsen, Mag., 97, 219.
 —, Niels Christensen, Provst, 58, 87, 97, 144 f., 153, 219, 229, 256, 260, 267, 324.
 —, Simon, Præst, 97.
 —, Sophie Amalie, 97.
 Spincke, Anna Birthe Cathr., g. m. F. J. V. Dauw, 234.
 Sporon, Gottlieb Egede Chr., Gros-serer, 33.
 Stanley, Carl Fred., Billedhugger, 75 f.
 Stanning, Peder Jensen, Skibspr., 245.
 Steen, Hans Ulr., Kantor, 149, 250.
 Steenbuch, Hans, 60.
 —, Inger, 60.
 Steenstrup, Arent, Byfoged, 235.
 —, Carl Henr., 235.
 (Se Ohnsorg, Resen).
 v. Steenwinkel, Hans, Bygmester, 51, 54, 80, 100.
 —, Lor., Bygmester, 99.
 Stein, Aug. Ed. Harald, Præst, 170.
 —, Harald Aug. Edv., Biskop, 172, 242.
 —, Martha Marie, g. m. A. Zoffmann, 243.
 —, Sophus Aug. Vilh., Prof., 242.
 (Se Borch, Suenson).
 Steinbach, Agnes Victoria Beatrice, 281.
 —, Emily Hortensia Philippa, 281.
 —, Heinrich Jacob, Agent, 281.
 —, Henry José Maria, 281.
 Stephansen, Hans, Admiral, 207, 227.
 —, Henriette, g. m. Fred. Joachim Mynster, 227.
 Stevelin, Kirst., g. m. Rolf Møen Petersen, 101, 257, 261, 325.
 Stiboit, J. P., Admiral, 188.
 Stjerne, Jens Fredriksen, Klokker, 253.
 —, Niels Rasmussen, 253.
 (Se Gabrielsdatt., Hjorth).
 Stockfleth, Frederikke Ulr., g. m. J. C. v. Stockfleth, 230.
 —, Joh. Chr. Vibe, Præst, 230.
 —, Niels, Præst, 230.
 —, Wilh. Walker, Admiral, 230.
 (Se Piehl, Vieth).
 Storm, Peter, Monsterskr., 217.

- Strobel, Marg. Sophie, Kammerfrue, g. m. J. G. Walther, 305.
- Stud, Jens Richardsen, o. res. Kapl., 95, 145, 225, 226, 229.
(Se Weiland).
- v. Stocken, Christoph. Ernst, Admiral, 63, 65, 69 f, 114, 215.
- Suenson, Anna, g. m. H. A. E. Stein, 242.
- , Carl Emil, 289.
- , Edv., Admiral, 242.
- , Nanna Camilla, 289.
(Se Lund).
- Suhm, Peter Fred., 129 f., 179, 286.
- Svendsdatter, Else Maria, g. m. A. J. Haderup, 295.
- Svaboe, Kirst., g. m. J. H. Nimb, 226.
- Svendsen, Ane Elisab., g. m. M. Listov, 211.
- , Hans, Vejermester, 23, 91, 193, 216, 256, 258.
- , Niels, Guldsmed, 92.
- Svendstrup, Martin Chr., Konsumtionsinsp., 244.
- , Martine Fredr., g. m. L. Bendtsen, 244.
(Se Ursin).
- Svitzer, Hans Ulriksen, Smed, 56.
- Swane, Gundel, g. m. B. Fogh, 241.
- , Joh. Marie, g. m. E. V. Kolthoff, 230.
- , Lars, Varemægler, 230.
(Se Clausen).
- Søbøtke, Hans Jac., Kaptltn., 291.
- Søeblad, Erik, Admiral, 273 f.
- Søeborg, Anna, g. m. J. Petersen, 237.
- , Christine, g. m. J. Petersen, 237.
- , Peter, Præst, 237.
(Se Rørbye).
- Søemod, Maren, Skoleholderske, 207.
- Sølling, Pet. Norden, Kmdr., 187.
- Sørensdatter, Karen, g. m. Rasm. Rasmussen, 258.
- Sørensen, Chr., Nagelsmed, 59, 94.
- , Jens, Søkortdir., 124, 280.
- , Hans, Borgm., 324 f.
- , Magd., g. m. J. J. Emborg, 237.
- , Marie Kirst., g. 1. m. Hallander, 2. m. Vorndran, 258, 291.
- , Mogens, Gæstgiver, 237.
(Se Everlöf, Rogge).
- Sørensen-Weiss, L. Karol. Marie, 231.
- Taaning, Peter, Præst, 239.
- Terkelsen, Christ. Marie Antoinette, g. m. G. F. Bock, 110.
- Tengnagel, Arent, Kompagnimester, 105, 263, 268.
- Thaabel, Anna Magdal., g. m. G. C. Bussiegel, 291.
- Thaabel, Jens, kgl. Staldskriver, 291.
(Se Møller).
- Thambsen, Ingeb. Marie, g. m. F. v. Røder, 308.
- Thams, Kirst. Marie, g. m. O. M. Bang, 252.
- Theisen, Claudine Christ., g. m. C. Raven, 253.
- Thestrup, Øllegaard Vilh., g. m. J. Sneedorff, 304.
- Thisot, Marie Elisab., g. m. M. Buchter, 243.
- Thjellesen, Birgitte, Skoleholderske, 207.
- , Fred., Skoleholder, 207.
- , Fr. Poppenberg, Insp., 195.
- Thomesen, Andr., Kbmnd., 239.
- , Emma Dor., g. m. G. C. Delbanco, 239.
(Se Faber).
- Thomsen, Andr. Peter, Justitiarius, 242.
- , Anna Joh., g. m. J. O. A. Balle, 244.
- , Jørgen, Kancellird., 308.
- , Ludv. Jac. Marc. Ulr., Præst, 242, 244.
(Se Gude, Klauman, Voss).
- Thorkildsen, Ole, Præst, 240.
- Thorning, Geske Kirst., g. m. J. Becker, 237.
- Thorup, Jens Chr., Reg.kvarterm., 302, 304.
(Se Leegaard).
- Thostrup, Susanne Charl. Hedeve. Joh., g. m. H. O. Laub, 224.
- Thulstrup, Doroth., g. m. C. F. A. Høyer, 222.
- , Jørgen, Bankdir., 222.
(Se Wahlbom).
- Thunboe, Niels Dan., Søkrigskommissær, 182, 217.
- Thurah, Alb., Kapt., 184, 187.
- , Laur., Præst, 20.
- Thustrup, Erik Olufsen, Skibspræst, 245.
- Tilemann, Johan Georg, Landfoged, 236.
- , Joh. Nic., Præst, 236.
(Se Holst).
- Tillge, Thomas Chr., Etatsrd., 217.
- Tillisch, Fred. Ferd., Minister, 188.
- Tillufsen, Gørris, 128.
- Timian (Pommerinck), Jørgen, Murmester, 53.
- Timm, Anna Margr., g. m. Fr. Jensen, 241.
- Tistorff, Drude Margr., g. 1. m. H. Høyer, 2. m. S. K. Sevel, 220.
- , Michael Christensen, Præst, 220.
(Se Brochmand).
- Top, Anne Cathr., g. m. C. Møller, 326.

- Top, Cathrine, g. m. N. Lund, 234.
 —, Diderik, Præst, 234.
 —, Hans, Justitsrd., 241, 310.
 —, Hans Peter, Etatsrd., 216, 310.
 —, Maria Dorothea, g. m. L. C. Dan, 234.
 —, Rob. Ferd. Lynch, Præst, 241, 244.
 (Se Bille, Brygmann, Dinesen, Fogh, Henriksen).
 Topsøe, Joh. Fred., Præst, 240, 244.
 —, Vilh., Administrator, 240.
 (Se Mønsted, Wulff).
 Torbensen, Helle, Maler, 47.
 Torckildsen, Povl, Skræder, 295.
 Tordenskjold, Joh. Christoph., Major.
 —, Peter, Admiral, 4, 107—9, 117—22, 281.
 Tornbye, Christen Andersen, Præst, 225, 228.
 Trane, Laur. Chr., Præst, 220.
 —, Marie, g. m. S. K. Sevel, 220.
 (Se Romand).
 Trap, Jens Peter, Geheimerd., 188.
 Trepka, J. C. H., Oberst, 187.
 Treven, Karen, g. m. M. Fibiger, 232.
 Troensegaard, R. P., Direktør, 101.
 Trojel, Fr. Petersen, Admiral, 215.
 —, Johs., Kirkeværg, 216.
 Trolle, Børge, Kmjkr., 304.
 —, Herluf, Oberst, 304.
 (Se Gersdorff).
 Tromp, Cornelius, Admiral, 273.
 Tryde, Eggert Christoph., Stiftsprovst, 167.
 Tscherning, Andr., Kræmmer, 234.
 —, Joh. Gotthelf, Præst, 234.
 —, Joh. Henr., Præst, 234.
 (Se Dauw, Giese, Mørch, Wedersøe).
 Tuesen, Tork., Præst, 31, 144, 219, 256.
 Turesen, And., Overskibsbygm., 304.
 (Se Mølholm).
 Turmann, Margr. Hansdtr., g. m. P. C. Ramløse, 226.
 Tuxen, Ludv. Chr., Departementsdir., 218.
 Tybring, Hans Henr., Biskop, 137, 158, 200, 222, 226, 229.
 —, Søren, Præst, 222, 304.
 (Se Lemvig).
 Tygisdatter, Maria, g. m. H. Pedersen, 287.
 Tønder, Henriette Caroline, g. m. H. Stephansen, 227.
 —, Jørgen, Kapt., 305.
 —, Mich. Chr. Ludv. Ferd., Admiral, 305.
 (Se Rahbek, Benzon).
 Ugglæ, Clas, Admiral, 273.
 Uldall, Fr. Pet. Ad., Admiral, 188, 218.
 Ulfeld, Corfitz, 50, 54, 83.
 —, Margr., g. m. N. Juel, 111, 112, 113, 115, 117, 277, 278.
 —, Knud, 277.
 Undall, Andr., Major, 305.
 —, Chr. Jul., 305.
 (Se Røder).
 Ursin, Axelia Nicol. Henr., 291.
 —, Frederikke Marie, g. m. S. M. Ursin, 290.
 —, Henriette, g. m. M. C. Svendstrup, 244.
 —, Jac., Byfoged, 233.
 —, Margr. Elisab., g. m. M. Hvistendahl, 233.
 —, Svend Martin, Admiral, 107, 290.
 Ussing, Bagge Nielsen, Præst, 140, 232.
 —, Jens Nielsen, Præst, 232.
 —, Niels Jensen, 232.
 (Se Böttcher, Lauridsen).
 Valdemar, Prins, 131.
 Valentin, Marie Mette Magdal., g. m. Chr. Raven, 253.
 Valentinsdatter, Anna, g. m. J. Bjørnsen, 96, 259.
 Vandel, Bagge, Styrmand, 194.
 Velschow, Anna Marie, g. m. J. E. Kerrn, 242.
 Vieth, Joh. Georgia, g. m. W. W. Stockfleth, 230.
 Voigt, Anna Emmy Mariane, g. m. H. G. Hornbech, 228.
 —, Viggo, Gross., 228.
 (Se Wilhjelms).
 Volquartz, Peder, Præst, 226, 229.
 —, Marcus Christensen, Præst, 226.
 (Se Kølmer).
 Vorndran, Pet. Caspar, Konferensrd., 107, 258, 291.
 (Se Sørensen).
 Voskamp, Chr., Domherre, 271.
 Voss, Augusta Caroline, g. m. L. J. M. U. Thomsen, 242.
 —, Chr. Ludv., Hoflæge, 242.
 —, Ernestine Elise Jul. Fredr., g. m. L. J. C. M. U. Thomsen, 242.
 Wadum, Jens, Kommitteret, 107, 291.
 —, Johanne, g. m. C. S. Black, 297.
 Wahlberg, Soph. Albertine, g. m. M. A. Kolthoff, 230.
 Wahlbom, Cecilie, g. m. J. Thulstrup, 222.
 —, Joh., Urtekr., 216.
 Wain, Will., Ingeniør, 126, 282.
 Walker, Dan., Købmd., 126.
 (Se Ross).

- Wallcau, Anna Cecilie, g. m. F. A. Muxoll, 250.
 —, Jean, Vintapper, 250.
 (Se Baar).
 Wallensbech, Henr. Madsen, Præst, 153 f., 229.
 Waltenbach, Frederikke Christine, g. m. G. Schwings, 234.
 Walther, Knud Nielsen, Skibspræst, 245.
 —, Knud, Materialskriver, 257 f.
 (Se Beckten, Strobel).
 Wandal, Abigaël, g. m. H. Bottcher, 232.
 —, Maria Elisabeth, g. m. A. Andersen, 232.
 Warburg, Ludv. Alb., Provst, 33, 102, 106, 165, 170—172, 188, 224, 227, 228, 231.
 —, Ludv. Chr., Strømpfabr., 224.
 (Se Schou).
 Wartberg, Jens Sev., Etatsrd., 64, 305.
 —, Peter, Vejermester, 24, 41 f, 63 f., 64, 67, 69, 216, 256, 305.
 —, Peter, Dr. jur., Højesteretsadv., 64.
 (Se Bentsen).
 Wechmann, Maria Elisabeth, g. m. Chr. Røhs, 248.
 Wedel, Chr. Sørensen, Kantor, 104, 177, 250, 263.
 —, Magdal. Hansdtr., g. m. C. Fog, 232.
 Wedersøe, Gunild Marie, g. m. A. Tscherning, 234.
 Weidemann, Karen Christ., g. m. P. Johansen, 291.
 Weiland, Ellen Jacobsdtr., g. m. J. R., Stud, 95, 225.
 Welding, Chr. Fred. Ad., Præst, 231.
 —, Fred. Ped., Stiftsprovst, 231.
 (Se Kruse, Rørdam).
 Wendelboe, Povl, 197.
 Wennike, Cathr., g. m. J. Reiersen, 303.
 Werlauff, Erik Chr., Prof., 207.
 Wernersdatter, Zidsel, g. m. T. Bærentzen, 294.
 Wessel, Casp., Admiral, 118.
 (Se Tordenskjold).
 v. Wessenstein, Povl Gotfredsen, Skibspræst, 245.
 Westermann, Anna Margr. Cathr., g. m. C. F. Hagerup, 235.
 Wexschall, Frederik Thorkildsen, kgl. Koncertmester, 291.
 Wexøe, Laur. Bondesen, Skibspræst, 245.
 Weyle, Maren Larsdatt., g. m. N. Lunde, 303.
- Wibe, Mich. Hendrichsen, Sergent, 198, 293.
 Wiborg, Niels, Genkrigskomm., 217.
 —, Søren Pedersen, Skibspræst, 245.
 Wiedewelt, Hans, Murmester, 64.
 —, Johs., Billedhugger, 185.
 Wiegen, Claus, Tøjhuskriver, 293.
 Wielandt, Peder, isl. Købmd., 101, 261.
 —, Jok., Skomager, 101.
 —, Jok., Bogtrykker, 101.
 (Se Dobbeltsteen).
 Wiide, Lovisa, g. m. H. Meincke, 222.
 Wiinberg, Abel Gertsen, Skibspræst, 245.
 Wildskiødt, Christoph., Generalauditor, 217, 228, 294.
 Wilhjelm, Elisabeth Kirsten, g. m. V. Voigt, 228.
 Willems, Sim., Ltnt., 184, 326.
 Willer, g. m. J. Schønnemann, 233.
 Willers, Anna, g. m. P. Schytte, 232.
 —, Herm., Borgm., 232.
 Willerup, Magdal. Doroth., g. m. P. Jessen, 241.
 Willumsen, Søren, Fyrbøder, 295.
 Windekilde, Inger, g. m. J. Sørensen Graah, 307.
 —, Th., Bankkommis., 305.
 (Se Knudsen).
 Winding, Mette Marie, g. m. O. A. Brorson, 233.
 Winecken, Cathr., g. m. J. Reiersen, 303.
 —, Gerh., Provst, 60, 145, 220, 257.
 —, Math., Præst, 220.
 (Se Sassenberg).
 Winsleff, Th. Jensen, Skibspræst, 246.
 v. Winterfeldt, Jørgen Balh., Admiral, 107.
 Winther, Chr., Digter, 188.
 —, Chr. Palm, Præst, 106, 239, 242.
 —, Jens Hansen, Provst, 145, 220, 225, 229, 257 f.
 (Se Sinklar).
 v. der Wisch, Abel Cathr. Wolfsdatt., g. m. H. Hansen Osten, 31, 59, 90, 102, 103 f, 131, 262, 263, 270, 287.
 Volf, J., 102.
 Wissing, Anne Sophie, g. m. Peter Benzou, 123, 297.
 Withusen, Jul. Angélique Octavia, g. m. Th. Fred. Sommerfeldt, 245.
 —, Pet. Nielsen, Proprietær, 245.
 (Se Klepser).
 Wium, Bodil Kirst., 303.
 —, Thomas Eriksen, Præst, 245.
 Wivel, Peter, 252, 263.
 (Se Gosbruch).
 Wleugel, J. Corn., Admiral, 107, 207.
 —, Joh. Peter, Admiral, 305.
 (Se Schumacher).

- Wodroff, Joh. Conr., Admiral, 305.
 Wogensen, Nic., 305.
 Woldum, Frantz, Justitsrd., 291.
 (Se Frøling.)
 Wolf, Johs., Bryghusskriver, 257.
 —, Nic. Christ., g. m. C. Fred. Gram, 231.
 —, Peder Rud., Adjunkt, 231.
 (Se Beck, Ellinger).
 Worm, Christen, Præst, 225.
 —, Maria, g. m. M. Numsen, 100, 261.
 —, Ole, Prof., 261.
 —, Susanne Cathr., g. m. S. N. Seerup, 232.
 Worsaac, J. J. A., Arkæolog, 188.
 v. Wovern, Hans, Klokker, 232.
 —, Hans, Provst, 232.
 Wraae, Erik, Thehandler, 237.
 —, Niels Eriksen, Præst, 205, 237, 240, 243.
 (Se Gylche, Hansen).
 Wrisberg, Gerh. Fred. Vilh., Admiral, 188.
 Wulf, Anna Cathr., g. m. J. A. Eng-havn, 250.
 —, Corn., Landfoged, 74, 198.
 Wulff, Ant. Joh. Rasm., Sekltnt., 184.
 —, Carl Jac., g. m. Joh. Fred. Top-søe, 240.
 —, C., Kapltnt, 206.
 —, Fred. Chr., Gross., 240.
 (Se Sam. Elkan, Ebbesen, Edin-ger).
 Wædelee, Chr., Søltnt., 184 f., 326.
- Woldike, Andr., Biskop, 155 f., 221.
 —, Peder, Præst, 221.
 (Se Buch, Kruse).
- Zachariae, Georg Hugh Robert, Ad-miral, 239.
 —, Georg Will., Præst, 239.
 (Se Albeck).
 Zahrtmann, C. C., Admiral, 187.
 v. Zepelin, Dorothe. Tugendreich, g. m. F. W. v. Foelckersamb, 298.
 Zeuthen, Anna Maria, g. m. C. Sib-bern, 234.
 —, Jørgen Bernh., 234.
 —, Pet. Laur., Boghdlr., 305.
 (Se Gertsen, Kyhn).
 Ziemer, Th., Raadmd., 99, 263.
 Zinck, H. O. C., Syngemester, 44.
 Zoffmann, Alex., Præst, 243.
 —, Johs. Stein, Præst, 243.
 (Se Dickhudt, Stein).
 v. Zwolle, Arent, Murmester, 8.
- Æreboe, Mette, g. m. J. C. Grove, 299.
 —, Cathr., g. m. C. Hauser, 299.
- Oehlenschläger, Adam, 183.
 Ølgod, Ane Hansdatt., g. m. P. Clausen, 228.
 Ørsland, Anna, g. m. H. Snour, 291.
 Ørsleff, Mikkel Pedersen, Præst, 226.
 —, Peder Mikkelsen, Præst, 226, 229.
 (Se Fischer).
 Østensen, Svale, Skibsmand, 294.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning.....	Side	1
Bremerholmen og dens Mænd.....	-	6
Menigheden.....	-	17
Kirkens Bygningshistorie.....	-	47
Kirken i dens nuværende Skikkelse.....	-	81
Kirkens Gravkapel.....	-	108
Kirkens Embeder.....	-	132
Kirkens Mænd.....	-	152
Skibskirkegaarden.....	-	180
Holmens Skoler.....	-	189
Embedsetater.....	-	213
Indskrifter i Kirken, Kapellet og paa Kirkegaarden.....	-	255
Aktstykker.....	-	311
Udtog af Regnskaber over Bygningsarbejder ved Holmens Kirke.	-	315
Henvisninger.....	-	322